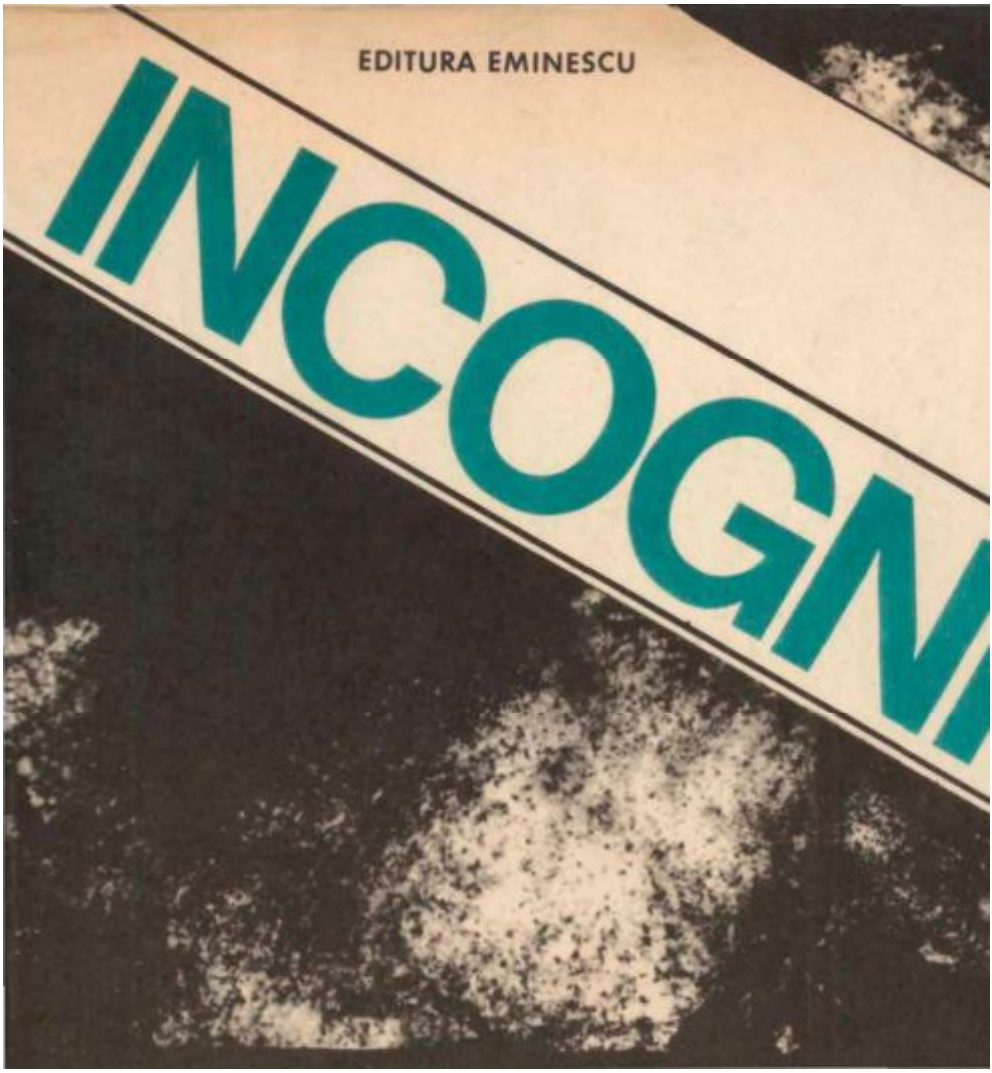
EDITURA EMINESCU
INCOGN

EUGEN BARBU

INCOGNITO

* * * *

— CINÉ-ROMAN—
VOLUMUL IV

EDITURA EMINESCU
— 1980 —

Coperta: Done Stan
Versiune ebook: [1]

XI

4 APRILIE

Ziua de 4 aprilie a anului 1944 se anunța destul de paşnică. Acelaşi cer de un albastru adânc, acelaşi aer dulce de primăvară, cluburile nautice îşi scoteau ambarcațiunile proaspăt vopsite pe malurile lacului Herăstrău. Evelyne conducea în setul al treilea, decisiv, în meciul cu suedezul Olaf, cu 4—2. Juca îndârjit, trimițându-l când într-o parte, când într-alta a terenului. Domnul Helldorf privea de pe margine împreună cu Gerda Hoffmann la disputata întâlnire.

— Ce spui? Frumos bărbat!

Directorul clubului *Yodl* credea acelaşi lucru:

— După felul cum joacă, s-ar părea că e îndrăgostit de doamna Tismana.

— Frumoasă femeie! admisese Gerda, privindu-i picioarele agere şi admirându-i eleganța cu care *smachea.* Bineînțeles, nu credea că suedezul e un jucător atât de slab ca să poată fi învins uşor, dar aşa era elegant, să lase doamnele să câştige; legea nescrisă a lumii lor. Helldorf privea cerul şi femeia era intrigată de această atenție.

— Ce te neliniştește?

— Am o superstiție, doamnă Hoffmann. Lucrurile perfecte aduc nenorocire. Femeile frumoase, bijuteriile frumoase şi chiar zilele frumoase.

— Nu poți să fii mai explicit?

— Foggia. Ați auzit de această localitate?

— Da. Este o bază americană din Italia. Şi ce-i cu asta?

— Pe la clubul nostru trec o mulțime de ofițeri. Ei au un nas foarte bun. Vorbesc de bombardarea Bucureştilor.

— Nu cred. Au lovit Sofia, dar era altceva. Sunt adversari tradiționali, pe când Bucureştii!

— Doamnă Hoffmann, doamnă Hoffmann, ascultați un bătrân lup de mare. Vremurile bune au luat sfârşit, vin cele şapte vaci slabe.

— Şi dumneata, domnule Helldorf? Credeam că eşti mai optimist!

— La ce ne ajută optimismul dacă realitatea e alta?

De cei doi se apropia Armand, cu care Gerda Hoffmann avea întâlnire în această dimineață. Secretarul ministrului Tismana îi sărută mâna Gerdei şi directorul clubului se retrase.

— Eşti punctual. La români lucrul e mai rar, dar dumneata se cunoaşte că ai trăit şi în alte locuri. Nu vrei să ne aşezăm? Mai tragem cu ochiul şi la partida pe care se pare că prietena dumitale, doamna Tismana, o va câştiga în mod sigur, după scorul de acum.

Armand îi întinsese scaunul de răchită şi Gerda se aşezase. Era îmbrăcată într-o rochie albă, foarte simplă, purta pantofi de aceeaşi culoare şi o pălăriuță de pânză, stil *cambuzier*, şi ea de culoarea laptelui, completa îmbrăcămintea doamnei Hoffmann.

— Sunteți încântătoare, ca totdeauna.

— Dumneata vorbeşti, domnule Sachelarie? Vii doar din Argentina. Aud că acolo e un lux nemaipomenit.

Armand îi întinsese un pachet de țigări.

— Nu fumez. Mulțumesc.

— Să ştiți că într-adevăr argentiniencele se-mbracă bine când sunt bogate, dar modistele lor au un gust catastrofal.

Au rămas la stilul ‘29. Cele mai pretenţioase, de fapt, merg la Paris.

Meciul dintre suedez şi Evelyne se prelungea. Olaf egalase şi luase conducerea cu un punct. Evelyne devenise nervoasă, greşea des, o supăra şi faptul că tocmai acum era dominată, când se aflau de faţă şi Gerda şi Armand, care-o priveau. Consilierul de presă al Legaţiei suedeze înţelesese că ambiţioasa lui parteneră se irita din ce în ce mai tare, aşa că greşi de două ori la rând.

— Domnule Sachelarie, omul dumitale a ajuns cu bine la locul destinat?

Lui Armand nu-i plăcuse întrebarea. De sub ochelarii doamnei Hoffmann sclipeau priviri ironice.

— Da, dar de ce întrebaţi?

— Jucăm cu cărţile pe faţă?

— Dacă vreţi!

Doamna Hoffmann îşi deschisese poşeta şi scosese o pudrieră în oglinda căreia se privea, punctându-şi faţa cu gesturi leneşe.

— Eşti un tip sentimental?

— Nu cred.

Femeia lăsase să treacă un minut, urmărind o barcă cu pânze care tocmai pornea dintr-un garaj nautic pe lac.

— Frumoasă zi! remarcase, ca să schimbe vorba.

Armand n-o slăbi.

— Voiaţi să spuneţi altceva.

— Exact. Doream să te întreb cum se face că un secretar al ministrului Tismana intervine pentru eliberarea din lagăr a unui comunist?

— Este o chestiune pe care o s-o înţelegeţi foarte bine. Pe soţia lui am cunoscut-o într-o împrejurare, şi ea, ştiind că am relaţii, m-a rugat s-o ajut, mai ales că este foarte bolnav, după câte ştiu. E vorba de un act umanitar.

Doamna Hoffmann nu părea prea convinsă de cele ce auzea.

— În sfârşit, dacă eşti totuşi sentimental, deşi o negi, să rămână aşa cum vrei dumneata. Însă, cum ştii, totul în viaţă se plăteşte. Ne-am înţeles să ne facem servicii unii altora. Cu o singură condiţie: să nu ne punem întrebări. De acord?

— De acord.

Partida dintre Evelyne şi Olaf se încheiase cu victoria doamnei Tismana. Ea aruncase cu racheta în sus, în semn de triumf, şi suedezul o culesese de pe zgură, însoţindu-şi respectuos partenera de joc spre duşuri. Domnul Helldorf, socotind că poate să apară pentru un minut, îi întrebase ce servesc.

— Un *Martini* sec, spusese Gerda.

— Un whisky, ceruse Armand.

Directorul clubului *Yodl* se îndepărtase din nou, lăsându-i singuri.

— Aşadar, doamnă Hoffmann?...

— Nu-ţi cer un lucru prea uşor, dar sper că eşti atât de amabil încât să mă serveşti. Maiorul Braun, la cererea unui înalt personaj care se ocupă de situaţia generală a războiului, ar dori să aibă o listă a vârfurilor comuniste pe care autorităţile dumneavoastră le ţin internate în lagăr. Analizele militare duc la presupuneri mai puţin optimiste ca altădată, aşa încât o estimare a forţelor interioare ale inamicului dumneavoastră intern ar fi cât se poate de oportună.

Armand nu răspunsese imediat. Privise siluetele celor doi tenismeni care dispăreau în spatele uşii cabinelor.

— Să ştiţi că într-adevăr nu-mi cereţi un lucru foarte lesnicios. Preţul e cam piperat.

Doamna Hoffmann surâsese încântător şi îşi vârâse pudriera în poşetă.

— Dacă țineți seama că nu suntem la prima şi ultima noastră afacere, să zicem că vă rămân îndatorată.

— Situația e destul de dificilă. În ce mă priveşte, n-am accesul pe care-l are domnul Tismana unde trebue şi, dacă mă gândesc bine, nici domnul Tismana nu e în măsură să cunoască numele pe care le doriți. Trebue găsit un culoar.

— E bine spus: un culoar. Iată ce vă rămâne să faceți: să găsiți un culoar. O.K.?

— O.K.

Sosise şi Helldorf cu băuturile comandate.

— Ce mai spune radioul? întrebase doamna Hoffmann.

— *Im Luftraum Rumäniens herrscht Ruhe. Es ist kein Angriff im Raume Rumäniens zu melden.*

— Domnul Helldorf, îl informă Gerda pe Armand, este pesimist. Nu-i place ziua asta şi probabil că nici alte zile. De la bombardarea Sofiei, crede că a venit şi rândul Bucureştilor.

— Ei, n-o fi dracul atât de negru, zâmbise Armand şi ciocnise paharul doamnei Hoffmann, după care rotise sonda în care se afla *whisky*-ul ca să audă clinchetul cuburilor de gheață. E o zi splendidă, bună pentru canotaj. Îmi pare rău că n-am să pot să mai întârzii, dar sunt aşteptat de domnul Tismana la minister. Altfel, vă spun drept, v-aş fi invitat la o plimbare pe lac.

— A, domnule Sachelarie, nu mă vezi cum am venit îmbrăcată? Am şi eu treburi. Ar fi fost necesar să fi adus cu mine un *short*, un bluzon, un tricou. Eşti foarte amabil, îți mulțumesc. Oricum, să ştii, hai să-i zicem „lucrarea” e destul de urgentă.

— Am înțeles.

Îi zăriră pe Evelyne şi pe suedez, îndreptându-se spre locul în care se aflau ei.

— Nu eşti gelos pe domnul ăsta? îl întrebase rituos Gerda.

Armand parase elegant.

— De ce aş fi gelos? E un bărbat foarte reuşit. Un perfect curtezan.

— Îi văd destul de des împreună.

— Evelyne este o femeie care ştie până unde să meargă cu prietenii ei. Îi place să fie curtată şi suedezul face parte din lungul său cortegiu de sigisbei.

Cuvântul o frapase pe doamna Hoffmann.

— Ce înseamnă sigisbei?

— E un cuvânt turcesc. Ar fi un fel de însoțitor, de curtezan, un *chevalier servant.*

— Foarte interesant. La noi fetele nemăritate au o mulțime de curtezani. Aici, în Orient, lucrurile stau invers. Se pare că abia după ce se mărită femeile îşi capătă o libertate deplină.

— Să nu le credeți prea uşuratice, doamnă Hoffmann. Suntem latini, deci vorbăreți. Rudele noastre argentiniene, care au sânge spaniol, sunt la fel. Vă rog să mă credeți că îmi trebuia destulă vreme până să câştig încrederea unei doamne. A, cochetărie, mici bilețele. Întâlniri furişe, ochiade la teatru sau la *corride,* asta – da, dar mai mult era foarte dificil de obținut. Sunt foarte sentimentale. Pe urmă, soții lor au un obicei foarte prost: întâi trag şi pe urmă întreabă. Şi cum nu aveam chef să-mi las oasele pe-acolo, vă dați seama că am fost foarte prudent. În ce o priveşte pe Evelyne, ea este destul de abilă. Dar iat-o că vine.

Se ridicase în picioare, îi sărutase mâna şi o întrebase cu un surâs care însemna în acelaşi timp şi o felicitare:

— E adevărat că l-ai învins pe acest domn, cum spune doamna Hoffmann, şi încă la scor? *Avec les femmes le vrai gagnant c'est celui qui perd.*

— Armand, Armand, în timp ce eu câştig la tenis, tu câştigi în grațiile femeilor. Doamnă Hoffmann, fiți atentă, este un mare pezevenghi.

— E al doilea cuvânt pe care-l aud în dimineața asta şi pe care nu-l ştiu.

— Adică un şmecher. Pe Olaf îl cunoaşteți, desigur, nu mai e cazul să vi-l prezint. Azi n-a fost în formă şi a pierdut.

Domnul Helldorf alerga cu două scaune uşoare de nuiele ca să le ofere noilor sosiți. Îi întrebă din mers ce doresc să bea. Evelyne ceru o oranjadă şi suedezul, un whisky.

— Ce mai e nou în înalta societate bucureşteană? întrebase doamna Hoffmann, care culegea de câte ori avea ocazia informații de orice gen.

— Armand ştie mai bine ca mine. El se învârte în toate mediile, îi răspunsese Evelyne. Ia spune, Armand.

— Doamnele mele, ce pot să vă anunț e că lumea pleacă mai devreme la țară anul ăsta din motive pe care le bănuiți.

Evelyne, care se amuza de cancanurile bucureştene, nu scăpă ocazia să i-o plaseze lui Armand.

— Dragul meu, am auzit că Mariejeanne *vă* traduce.

— Adică pe cine *„ne”* traduce? întrebase secretarul lui Tismana.

Ochii şireți ai doamnei ministru clipiră ironic.

— Lasă că ştii tu. Nu mai face pe prostul.

— Nu, dragă; să precizăm. Nu e cu Popescu-Grivița acum? Ce, şi de ăsta s-a săturat?

— Aşa spun gurile rele.

— Ei, dacă ne-am lua după ele! Zău, Evelyne, şi tu...

— Sper că eşti cu maşina, nu? Du-mă şi pe mine până acasă, că am o treabă după masă cu Annemarie Țăranu. I-a trimis Krishnamurti ultima lui carte şi i-am cerut să mi-o împrumute şi mie. Poți să-l iei şi pe domnul Olaf?

— Da, cu mare plăcere.

Evelyne se ridicase, consilierul de presă al Legației suedeze îi urma, îşi luaseră adio de la Gerda, pe care Helldorf o chemase puțin la el în birou pentru că avea ceva

să-i comunice, şi în momentul acela se auziră sIrènele de alarmă.

— Iar exerciţiile astea! Ne-au înnebunit. Vor să ne bage frica în oase, zisese Evelyne. Unde ai maşina? Hai, că mă grăbesc.

Citroënul era parcat la umbră, în dosul unui garaj nautic.

Niciunul dintre cei trei nu se arătase a fi nelinişţit. Erau obişnuiţi cu prealarmele şi cu exerciţiile de coborâre în adăpost, poruncite de autorităţi, care se aşteptau la bombardamente. Motorul maşinii lui Armand dădea rateuri.

— Benzina, zisese, o falsifică pompiştii ăştia. Bagă apă în ea ca să o înmulţească.

Motorul bâzâia şi pe urmă se oprea, şi secretarul ministrului Tismana se enervase. Trecuseră câteva minute de la darea alarmei, dar nimeni nu se impacientase. Ziua calmă, cerul senin, de un albastru pur, amiaza strălucitoare, totul era frumos. Nimic din ceea ce avea să se întâmple peste câteva minute nu se lăsa prevestit de strălucirea zilei de aprilie. Pe lac, yolele erau purtate de vântul uşor în mişcări prelungi. Nişte tineri blonzi, îmbrăcaţi în shorturi, se aplecau, când pe o parte, când pe alta, spre a da direcţie ambarcaţiunilor. Peste drum, pe terasa restaurantului *Pescăruş*, chelnerii se mişcau leneş în jurul meselor, servind pe rarii clienţi de la acea oră.

Citroënul tot nu pornise şi Armand se enervase de-a binelea.

— Trebue să-mi duc maşina la mecanicul meu, să vadă ce e cu ea, că îmi face bucata.

Atunci se auziră primele bombe căzând, una după alta, cu zgomote surde, undeva, în depărtare.

— Asta ce mai e? întrebase Evelyne.

Armand oprise motorul şi, împreună cu suedezul, ascultau încordaţi.

— *Des explosions, sans doute. Le jeu n'est plus amusant,* exclamase Olaf.

— Sper că glumiți...

Evelyne era palidă şi privea înălțimea însorită în care nu se vedea nimic. Se auzeau motoarele puternice ale bombardierelor. Un uruit funebru, întrerupt de covorul de bombe care se aşterneau undeva peste unele cartiere, răsunând ca o tobă uriaşă.

— Nu e niciun fel de glumă, Evelyne.

— Ce facem atunci?

— Aşteptăm. La *Yodl* nu există niciun fel de adăpost antiaerian. Să sperăm că nu or să vină şi deasupra noastră.

Cei de pe ambarcațiunile aflate pe lac nu auzeau nimic. Probabil fâşâitul pânzelor acoperea sinistrul zgomot repetat al bombardamentului. Dincolo de copacii şoselei Kiseleff începuseră să se ridice trâmbe uriaşe de fum.

— Dar e de-adevărat, Armand, uite ce fum! Unde lovesc?

— Spre Gara de Nord, probabil, sau Cotroceni, aşa ceva.

— Sărmanii oameni!

Primul val de avioane trecuse; acum le zăreau, erau grupate, câte şase, câte şase, într-o simetrie aproape perfectă. Mici cruciulițe argintii plutind la o înălțime amețitoare. Antiaeriana trăgea repetat. În văzduh proiectilele se desfăceau ca nişte baloane, cum ai tăia un pepene în mai multe bucăți, deodată.

— Trag prea jos, nenorociții, apreciase Armand.

Vânătoarea se ridicase în aer şi câteva aparate rapide care apărau bombardierele primiră lupta. Se auzeau seriile de mitralieră ca şi când nişte muşte s-ar fi înfipt într-o apă; un zgomot repetat, sec, fără eficiență parcă. Pe urmă văzură trei sau patru avioane din acelea explodând, atinse de antiaeriană.

— I-au lovit, i-au lovit, se bucura Evelyne, bătând din palme ca la un spectacol.

Dar acum formațiile de bombardiere se depărtaseră, parcă trase cu o riglă, într-o mişcare egală, fără să micşoreze distanțele dintre ele. Antiaeriana încă scheuna repetat; urmă o linişte care păru şi mai nefirească după acele serii de mitralieră şi mugete ale tunurilor. Nu se mai auzea nimic. Probabil că vehiculele se adăpostiseră undeva, sub copacii oraşului şi circulația se întrerupsese. Asta ținu cam zece minute. Yolele trăgeau spre hangarele lor de bârne date cu catran. Cineva fluiera ca să le atragă atenția celor care nu auziseră ce se întâmpla în aer şi să-şi găsească adăpost.

Al doilea val se anunța şi el cu acelaşi uruit macabru, ca şi când o sută de tancuri ar fi trecut peste o stradă pietruită cu bolovani de râu. Şi, din nou, antiaeriana lovi în serii. Pe cer se iviră iar nouraşi albicioşi, fumurii, pe care un vânt nevăzut îi împrăştia. Totul părea feeric dacă nu ți-ar fi evocat casele incendiate sau zdrobite şi morții de sub ele. Bombardierele lansau deasupra oraşului un fel de betea argintie, nişte serpentine inutile în încrucişarea de focuri.

— Asta ce mai este?

Suedezul le explicase că e vorba de un sistem de bruiare a antiaerianei.

Al treilea val de avioane îşi făcu şi el apariția după câteva minute, în aceeaşi implacabilă geometrie, formând un uriaş unghi care avea în față un echipaj de comandă şi laturile flancate de aparate mai mici de vânătoare. Din toate colțurile oraşului focurile tunurilor se încrucişau. Încă două bombardiere fuseseră atinse şi explodaseră în aer cu un zgomot surd.

După zece minute se auzi semnalul de încetare a alarmei.

— Cu asta s-ar putea spune că am început să simțim războiul şi la noi acasă, spusese amar Evelyne. Mă întreb ce-o să mai urmeze...

*

De când afacerea arhivelor secrete eşuase, pe Mizdrache nu-l mai putea ține nimeni în frâu. Aparent, îşi vedea de treburile lui, trecea pe la birou, e drept, la ore mai târzii, pretextând că face muncă grea, *de teren,* pentru că sabotajele se înmulțiseră şi cei de la serviciile speciale îl solicitau din ce în ce mai des. Disciplina slăbise, se vorbea de evacuări, unele direcții fuseseră trimise în provincie şi ideea că ar putea să se trezească, după toate câte le pățise, undeva, în vreo urbe nenorocită, adică să renunțe la cârciumile şi barurile din Bucureşti, îl făcea să turbeze pe inspectorul şef. De când se încurcase cu Marigeta lui Plăpumaru, din Dristor, parcă mai întinerise. De vină erau veselia fără motiv, prostioarele pe care le debita femeia şi, mai ales, acel trup nesătul, singur în stare să-l scoată din greața pe care o simțea în fiecare dimineață. Dormea la ea, într-un apartament de lângă Popa Chițu, şi fata nu ştia ce să-i mai facă ca să-i treacă mahmureala. Avea un patefon pe care-l punea toată după-masa să-i cânte discuri de-ale lui Cristian Vasile, nişte romanțe leşinate, care-l îmbolnăveau şi mai rău pe Mizdrache. O suporta ce o suporta şi, pe urmă, se ridica brusc din patul în care şedea, făcea un duş, se bărbierea a doua oară, privindu-se în oglindă, constatând că în jurul gurii i se săpaseră două riduri, şi o auzea:

— Şi acuma unde pleci, dragă Gigi?

— Treburi, nu ştii că sunt ocupat până peste cap?

— Şi pe Marigeta ta o laşi acasă? N-o scoți şi pe ea în lume?

— Unde să te scot, că am treburi? Ce, mă duc la bal? Mă duc după sabotori.

— Lasă că ştiu eu cum stă chestia cu muşteriii ăştia ai tăi. Cine ştie la ce ştoalfă nimereşti.

— Se poate, făcea Mizdrache şi se bătea cu două degete peste obraz. E-he, nu mai sunt la vârsta aia! Acum îmi fac raidul meu, mă mai întâlnesc cu băieţii, la cine mă-ntorc eu acasă? La tine! Tu ai rămas sprijinul bătrâneţii mele. Mă uit ce mândreţe de fată şi mă mir ce noroc a dat peste mine!

Marigeta Plăpumarului se roşea toată, trăgea câte-o ocheadă în oglinda şifonierului, îşi mai aranja zulufii cu degetele făcute furcă, mai potrivindu-şi breteaua furoului pe umărul dolofan.

— Tu, Gigi, vorbeşti serios? Că mă ştii, pe toate le cred. Eu am mai avut prieteni, ţi-am mărturisit, dar un bărbat aşa bine ca tine, nu. Şi dacă tu mă apreciezi în felul ăsta, nu ştiu unde o să ajung...

„Tâmpită e!, gândea Mizdrache, dar, vorba lui Ciripoi, are nişte balcoane! Şi cum e croită, domnule! Cu cine-o fi brodit-o maică-sa aia, că taică-său e un tăfălog!" Şi pe urmă îi spunea zâmbind:

— Mamy, tu fii cuminte. Fă nănel până mă-ntorc eu, mai du-te şi tu la o prietenă, vezi că e un film bun la cinema *Gloria,* – omoară-ţi timpul cum ştii mai bine, că mă-ntorc, mamă, mă-ntorc, nu te las eu singurică pe tine, că o fetiţă aşa proaspătă trebue păzită.

— Nu-i aşa, tu? se mira ea, potrivindu-şi rujul din colţul buzelor cu degetul cel mic. Atunci, du-te Gigi, du-te, dragă, în treaba ta! Eu o să trec pe la ai mei, pe seară. Vezi, ai grijă să nu-mi vii ca alaltăieri, că erai ţeapăn ca un mort şi te ţineau ăia între ei, ajutorii tăi, de parcă înlemnisei! Mai mult pe sus te-au adus şi te-au băgat îmbrăcat în pat.

— Nu, mămicule, nu mai fac, ţi-am promis. M-a luat şi pe mine apa. Cunoşti cum sunt bărbaţii. Dar să ştii că în seara asta – lampa mică! Am înţărcat-o. Că nu merge, dragă.

Marigeta îşi potrivea şi colţul celălalt al gurii cu degetul cel mic şi se privea în oglinda şifonierului.

— Parcă nu cunosc eu ce-s jurămintele bărbaţilor!

Mizdrache o săruta în fugă, îi umbla cu mâna în părul cârlionțat, apucându-i năsucul cu două degete şi ciupindu-l uşor, după care pleca repede cu un gest de toreador: „Pa! Pusi, dragă. Pusi! Mă întorc devreme”.

În dimineața zilei de 4 aprilie, inspectorul şef se afla cu Ciripoi şi cu Teică, cu „bătrâna gardă”, la restaurantul *Vânătorul de Munte* din Calea Rahovei, al lui Buțănescu-Mititelu. O apucaseră de cu seară, de pe la şase, avuseseră inspecție mare şi-i frecaseră cei de la minister vreo două zile, şi, ce se gândise Mizdrache: „Domne, dacă nu-mi refac oamenii, unde ajungem?...” Discret, prin semnele lor se înțeleseseră: Adunarea la *Vânătorul de Munte*; pentru că acolo nu prea băteau caraliii lor, să-i mai toarne, ei aveau alte localuri pe unde inspectorul şef, cu ai lui, trecuseră de mult.

— Ce zice înțelepciunea populară? îi întreba el pe Ciripoi şi pe Teică. Pe servitor să nu-l înveți cu bacşiş mare şi pe cârciumar să-l schimbi des, că i se urcă la cap! Întâi se face preş când te vede, nu-ți iese din voie, pe urmă le uită, că are alții mai proaspeți pe care vrea să-i câştige. Iată de ce, domnilor, după *Colonade,* după *Fu-Ciang,* după *Virgiliu,* după *Gogoşarul,* zic să băgăm groaza şi-n ăsta, în domnul Buțănescu-Mititelu, că a aflat ce calibru avem.

Păgubosul de Teică îşi scărpina căpățâna.

— Dom’ şef, n-am luat-o noi, aşa, cam des?

— Adică, cum, mă, Teică, cam des? se oțărâse Ciripoi. Ştii tu ce e în sufletul lui dom’ şef? Nu vezi că nu mai are linişte, că nu mai are odihnă, că nu mai are somn; l-a mâncat duşmanul ăla, al lui, nu i-ar muri mulți înainte!

Mizdrache nu suferea să fie compătimit de subalterni, dar acum nu se mai putea stăpâni. Cum apuca la o masă şi bea trei şprițuri îşi vâra falca-n palmă, se uita în curul lui dracu, cum zicea Teică atunci când se afla între patru ochi cu Ciripoi, şi ofta:

— Bă, copii, eu vă las, a venit vremea să ies la pensie. Să ştiţi de la mine că orice început are şi un sfârşit. Eu în poliţie nu mai rămân!

— Nu se poate, dom' şef, săreau amândoi, nu se poate! Asta ar fi o crimă. Cum să lăsaţi dumneavoastră bunătate de slujbă după ce aţi adus atâtea servicii ţării? Dar cine credeţi că o să vă aprobe demisia?

— Pe mama mea, aia moartă, de la *Sfânta Vineri,* făcea Ciripoi, dacă nu fac memoriu la Mareşal, pentru că nu se poate, domnule, un om atât de capabil să nu fie avansat, să-l dea pe linie moartă, că şi domnul Tismana, să ne fie cu iertare, n-a jucat nici el frumos. Adică, dumneavoastră nu v-aţi ocupat de cazul ăla? Adică nu v-aţi pus pielea în saramură, adică n-aţi *rizicat,* dar ce să facem? Şacalul de Eugen Cristescu a fost mai tare.

Mizdrache se făcea că nu-i ascultă. Măcar la *Virgiliu* mai cânta Santiago de inimă albastră. E drept că la *Vânătorul de Munte* le făcea un salmingodis de-ţi lua gura foc, dar parcă băutura fără lăutari, mai ales pe opăreala asta, nu mergea. Teică simţise că n-or să facă ei pureci mulţi la *Vânătorul de Munte,* îl luase pe domnul Buţănescu-Mititelu şi-i şoptise:

— Mă, nene, e bine aici la dumneavoastră, loc retras, nu ne vede nimeni, dar, aşa, fără un gurist, fără un ţambal? Şeful nostru e şucărit. I-a căzut bucuria-n scârbă că nu i-a ieşit o chestie, cu afacerile lui de stat. Nu poţi dumneata să dai o ecsivă? Să aduci o fată sau o baragladină, ceva, să dea pe gură. Să-l mai scoată din amăralâ, că face urât la supărare.

— Cum nu, domnu', se poate?

Aşa că pe la zece noaptea, după vreo opt kilograme de vin, stropite cu sifon, după formula consacrată 48/52, apăruse o muiere zdrahoană, cu un pogon de ţâţe dinainte, într-o rochie roşie de bumbac, cu picăţele, însoţită de un ţigan pirpiriu, cu un ţambal pe şoldul stâng, abia cărându-l şi

salutând cu pălăria până-n pământ pe toată lumea din local.

— Să vă trăiască ce iubiți! Am onoarea.

— Dar ăştia cine mai sunt, Teică? întrebase Mizdrache prin abureala vinului, care începea să lucreze asupra lui.

— Patronul zice că o cheamă Mița a lui Basangiac. A cântat în Hale, la Obor, acuma e mai dosădită, dar tot le potriveşte, că am auzit eu de ea. Merge la nunți. Nu-i mai lasă nici Mareşalul să cânte la local. Ăia mor pe front şi noi cu lăutarii de gât!

— Şi ăsta, ofticosul?

— Cum te cheamă, mă? strigase la el Ciripoi. Trage pe dreapta şi fă frumos aici, la domn inspector Mizdrache, să vă întrebe de repertoriu.

— Cum nu, cu plăcere. Îmi pare bine, domn inspector. Eu sunt Lache Durdea, ăl mai tare-n țambal!

— Şi pe şold ce ții, dragă? întrebase Mizdrache.

— Pianul, domn inspector, pianul. Asta e pianul meu.

— Păi, aşezați-vă şi voi la o masă apropiată, colea, grijiți-vă şi pe urmă să vedem ce ştiți.

Muierea nu prea se îndemna. O făcea pe sfioasa, se lăsa greu şi-i şoptea țiganului de lângă ea:

— Mă, da noi venirăm acilea pă gratis? Ne plăteşte domnu' Buțănescu? Sau ăştia de au bâzdâc?

Țambalagiul îi dăduse coate.

— Lasă, Miţo, că se vede că sunt băieți de comitet. Hai să ne aşezăm, să băgăm ceva pe sub nas şi pe urmă om vedea noi, le punem problema mai încolo. Întâi să facem deschiderea.

Peste vreo jumătate de ceas, după ce mâncaseră câte ceva, Ciripoi clipise discret către cei doi lăutari. Țiganul ciripise nițel pe coarde, cu beţigaşele lui învelite în vată şi-i întrebase cu un glas răguşit:

— Să vă cântăm *Supărare, supărare* sau *Dă, mamă, cu biciu-n mine,* ori *A fugit puiul cu aţa*?

Mizdrache se făcea că nu-i ascultă. El nu se amesteca în vorbă cu lăutarii, el era supărat, ca să se ştie, Ciripoi se tocmea.

— Păi, luaţi-o pe rând, să nu săriţi ceva la-nghesuială.

Miţa lui Basangiac trăsese cu urechea la câteva acorduri ale ţambalagiului şi intrase în cântec fără să mai aştepte vreun semn din partea cuiva. Avea o voce de alto, cam spărtigoasă, ciobită de atâtea şprinţuri la gheaţă, dar tot se ţinea bine:

Fost-am la mama trei fraţi,
Pe cuţit am fost juraţi,
Pe cuţit şi pe pistol,
Pe sticlă de monopol,
Pe cuţit şi pe pumnal,
Pe uşă de tribunal.

Asupra lui Mizdrache coborâse întristarea. Când auzea astfel de cântece îl apuca o streche. N-avea boala lui Ciripoi să mănânce pahare sau să-şi toarne vin în cap, cum făcea şi alde Crăciunescu, dar nu în faţa lui, că i-ar fi dat afară din serviciu; în schimb, lipea sute pe fruntea gurieştilor.

Buţănescu-Mititelu, patronul circiumei *La Vânătotorul de Munte,* adusese salmingodisul. Ciripoi, care în asemenea împrejurări era pe post de obăr, îl cerceta pe negustor:

— Piper i-ai pus, domnu' Buţănescu? Faţă i-ai făcut? Nu văd rinichii, nu văd momiţele. Murăturile sunt cam borşite.

Domnul Buţănescu se şifonase.

— Adică cum vine chestia asta, domn' Ciripoi? Se poate? La noi murături borşite? E drept că s-au mai afanisit şi ele, că suntem în aprilie, dar să spui că sunt borşite, asta nu-i adevărat!

— Lasă omul în pace, mârâise de la locul lui Mizdrache, că-şi cunoaşte meseria. Dom' Buțănescu, mai bagă patru proiectile la gheață cu exploziv cu tot, şi nu te mai lua după gură spurcată ăsta că-l pedepsesc eu.

Patronul de la *Vânătorul de Munte* se înfoiase de plăcere.

— Ei, vezi, dom' Ciripoi, ce protecție am? Cum se cunoaşte omul fin?

— Adică noi nu suntem fini? Noi suntem de la țară. Auzi, mă, Teică!

— Gura! strigase inspectorul şef la cei doi subalterni. Mâncați, că se răceşte şi făceți-i semn guristei să se lipească de noi, să mai dea ceva pe gură.

Mița lui Basangiac se cam codea. Mizdrache scosese un pumn de sute şi le fila ca la pocher.

— Trage o carte, să vedem ce iese!

— Se poate, domnu' inspector, se înfiorase țiganca. Cum, adică, să trag o carte? Păi eu sunt artistă, am cântat la Hale, la Obor. Când mă vedea Maria Tănase îmi zicea: „Mamă, ce faci, mamă Miț o, când mă mai înveți un cântec de-ăla?" Noi nu suntem plătiți cu bucata, eu cu Lache. Cântăm şi la nunți, pe câte zece mii. Unde mai pui că şi petrecem în banii ăştia, plecăm şi cu resturile acasă, la puradei, başca că mă culc şi cu cavalerii de onoare şi mai iese ceva şi, dacă se îmbată, îl pun jos şi pe naşu'. Aşa că fără jigniri!

Mizdrache băgase banii în buzunar şi se uitase la cei doi.

— Casă mare, domnule, îmi place. Atunci, coană Miț o, mai zi-i dumneatale ce vrei, că eşti în problemă!

Cântăreața îi făcuse un semn lui Lache s-o ia pe cotite şi îşi dăduse drumul:

Dă-le, Doamne, la țigani
Numai carne de curcani,
Dă-le, Doamne, la nemți oi

Numai bube cu puroi.

Teică îl trăgea de haină pe ţambalagiu:

— Bă, fii atent, că aicea suntem cu poliţia, ce, aţi înnebunit? Vreţi să ne lege şi pe noi? Loviţi în aliaţi?

— Lasă-i, mă, în pace, că ştiu ei ce cântă, mârâise iar Mizdrache, cuprins de o lehamite care nu-i mai trecea.

Clienţii din jurul lor ceruseră socoteala să plece. Ciripoi îi şopti lui Teică:

— Fii atent, copil al durerii, că şeful e matol de-aseară şi dacă vine vreunul cu oglindirea, ne face raport, el scapă şi noi la *Belu-militar.* Spune-i lu' domn' Buţănescu să tragă obloanele că l-a luat Dunărea pe domn' inspector şi nu vrem să-i facem greutăţi.

Patronul *Vânătorului de Munte* ieşise afară şi trăgea obloanele de fier cu un cârlig. Mizdrache întrebase:

— Ce se întâmplă, mă, aici? Cununăm, botezăm? De ce-a plecat lumea?

— Să nu vă deranjeze, domn' şef. Să fie mai intim.

Teică îi strecurase lui Lache o sticlă de vin pe care acela, bătând numai cu o mână la ţambal, o goli dintr-o răsuflare. Când termină, Ciripoi nu se abţinu să nu-i spună:

— Parcă erai gornistul de la Griviţa! Ţi-o fi fost sete, dar coana Miţa lui Basangiac nu bea şi ea ceva?

— Nu în timpul serviciului. După orar!

— Ce să mai punem la grătar, domn' inspector, că mă ţineţi de-aseară şi o să bag schimbul al doilea, pe nevastă-mea, că asta ar fi gustarea de dimineaţă, şi să-mi spuneţi pe la prânzişor cu ce să vă mai omenim? Vreun pui la ceaun cu mujdei, o ciorbă de ciocănele...

— Vedem noi, în orice caz ciorba de burtă să nu lipsească, zisese Mizdrache, şi-i mai făcuse semn o dată cântăreţei:

— Ia mai pune o placă, coană Miţo!

Ţiganca îi făcu un semn lui Lache, care băgase benzină în el şi avea chef de rupt maţele ţambalului:

Nu mi-e milă c-am să mor,
Dar rămâne puişor
Fără milă, fără dor,
Fără niciun ajutor...

În Ciripoi dase un plâns, cum făcea el când se chitrofonea şi taman îl apucase, pe la a opta sticlă, sau a noua, că nu le mai ţinea nimeni socoteala, deşi la fiecare comandă vâra câte o scobitoare sub farfurie, ca să nu fie cu mega, să-i încarce la plată, că Mizdrache totul răbda: să mai ieşi din front dacă te-ai îmbătat, să-i zici pe nume, dar să nu-l încarci la notă, că bacşiş dădea.

Încă de cu seară, Ciripoi, mai şiret decât Teică, beat-beat, dar tot la interesele lui se-ntorcea, o luase uşurel să-i oblojească rănile şefului său care, de la afacerea cu Vesalon, scăpase caii de tot. Mai încercase pe la miezul nopţii când Mizdrache făcuse o aluzie, dar inspectorul o întorsese ca la Ploieşti, nu voia să discute cu subalternii durerile lui nevindecabile.

— Domn' inspector, acum, nu că suntem la un pahar de vin, dar mă uit aşa, în sufletul dumneavoastră, ca-n vitrină...

— Ce spui, mă, Ciripoi? Mă, tu te-ai dat dracu', mă. Mă, tu vorbeşti ca un filosof. Şi ce vezi tu, mă, aşa, în sufletul meu?

— Păi, ce să văd? Catran. Totu-i negru. Aţi hali carne de om!

Mizdrache clătinase o mână prin aer ca şi când i-ar fi arătat că e cam diliu.

— N-am, mă, nimic, mă. Vi se pare vouă. E şi vremea asta spanchie. Dar de ce a tras ăsta obloanele şi a făcut întuneric?

— Păi e soare mare afară, domn' inspector şi ne bate în cap şi nu e bine. Pe urmă, mai vine unul-altul. Aşa că a pus domnu' Mititelu afiş, afară, că e inspecție sanitară. Dar să nu schimbăm vorba, că eram la chestie. Care va să zică, doi mierliți, dosarele, canci, avansarea dumneavoastră la Sfântu' aşteaptă! Nu-i frumos! În locul lui domnu' Tismana m-aş fi bătut ca un leu, că numai eu ştiu câte nopți n-ați dormit şi de câte ori v-am scos din aşternut când vă era lumea mai dragă. Şi răsplata – paşte, murgule, iarbă verde!

— Poate e mai bine, mă, Ciripoi. Tu nu vezi că suntem la spartul târgului? Eu războiul meu mi l-am făcut, sunt veteran, mă trag în pensie, mă duc la țară, îmi cumpăr o vacă, două oi, o mială, ceva acolo şi cine mă mai ştie pe mine? Că frontul se-apropie, ruşii sunt la laşi; când or veni încoace, dragă Ciripoi, dragă Teică, atunci să vă văd.

— Nu vin ei, domn' şef. Facem armistițiu, schimbăm guvernul, de poliție toată lumea are nevoie. Cu cine să facă poliția, dacă nu cu noi?

Teică, mai spăimos, îl smonea pe celălalt.

— Dom' Ciripoi, lasă-l, domne, să vorbească! Omul ştie ce spune, că de-aia e şef.

Ciripoi se supărase.

— Tacă-ți fleanca, Teică, că tu nu cunoşti la oameni. Îl vezi tu pe dom' şef lăsând *Fu-Ciang*-ul, lăsând *Colonadele,* lăsându-l pe Papastase şi, mai ales, fetițele împarfumate, date cu odicolon, să le bei apă din păsărică? Adică se duce dumnealui la țară şi-şi ia două miale şi le mulge, şi vinde lână de oaie? Ia te uită! Se călugăreşte dracu-n baltă, pardon de expresie, dom' şef! Țineți minte ce vă spun eu, la anul pe vremea asta suntem în Texas! Ne cheamă americanii

să-i învățăm cum să facă ordine. Că noi ştim meserie. Ce tot vă căinați de parcă se scufundă pământul?

De afară se auziră sIrènele.

— Magaoaia, nu mai termină ăştia cu exercițiile, dar să fie al dracului care se mişcă de-aicea, făcuse Ciripoi, intrat şi el la apă, după inspector. Teică, dacă o încurcăm, de nu mai ştim direcția, ține-te tare, să aibă cine să ne ducă acasă.

— S-a înțeles, dom' Ciripoi, suntem aici, veghem! Eu de mult o țin numai cu sifon, ca să nu vă supăr.

— Aşa, băiatule!

De afară se auzeau tunurile antiaerianei din marginea aceea a oraşului.

— Ei nu, că azi e cu tiribombe, mârâise Teică.

— Dumneavoastră auziți ce aud eu, dom'şef?

— Ce auzi, mă, tu? Trag ăia în machete, parcă n-ai şti.

— Să vă fie gura aurită, dar parcă s-a-ndesit.

Acum se auzea şi uruitul motoarelor bombardierelor.

— Dom' şef, cred că e de-adevăratelea. Parcă e la *Vulcan,* la matrițerie. Auzi cum clănțăne în aer motoarele. Domn' Buțănescu, pe unde ai, domne, o pivniță, pe-aici? Ca să ştim şi noi pe unde o luăm.

Patronul *Vânătorului de Munte* le arătase o uşă. Părea şi el cam speriat. Trăgea cu urechea la ce se petrecea în aer. Bombele cădeau undeva pe-aproape, ca şi când o turmă de elefanți uriaşi ar fi intrat în oraş şi-ar fi sfărâmat totul în jur.

— E groasă, dom' şef, făcea Ciripoi, neîndrăznind să se ridice de la masă.

Lache şi cu Mița lui Basangiac o tuliseră; Mizdrache, imperturbabil, umpluse cele trei pahare şi turna jumătățile de sifon deasupra.

— Mă, stați, mă, liniştiți, că nu ni se-ntâmplă nimic. Există un Dumnezeu al bețivilor! De câte ori nu era să cazi tu, Ciripoi, într-o gură de canal şi ai trecut pe-alăturea? Eu,

ce să mai vorbesc, că m-am dus la un botez, să fie acum vreo patru ani, şi am tras ţeapăn la măsea, ei, şi aşa, pe la ziuă, când m-am trezit, că era după o încercare mare, băusem două zile şi două nopţi, simt că mă linge cineva pe faţă. Ei, zic, să ştii că e bruneta aia cu care m-am ochit toată noaptea. Când colo, un câine, săracu', care-mi dădea târcoale. Unde credeţi că dormeam? În troaca lui cu mâncare, alunecasem pe scări şi mă apucase somnul. Şi, dacă mă credeţi, n-am avut nicio scrântitură, uite-mă zdravăn!

Cei doi nu-l mai ascultau. Trăgeau cu urechea la exploziile repetate de-afară, care se apropiau. Nu îndrăznea niciunul să se ridice de ruşinea şefului. De undeva, din apropiere, sau poate era numai o iluzie auditivă, un calcan de casă pârâi şi un ropot de cărămizi prăbuşite sau de acoperiş smuls de suflu îi urni pe neaşteptate din locurile lor, zbughind-o drept pe uşa lăsată deschisă de cârciumar, care fugise şi el.

Mizdrache nu înţelegea nimic. Îl mira numai că rămăsese singur la masă şi în beţia lui turbure nu ştia dacă nu cumva visa. Parcă adineauri erau de faţă şi Ciripoi, şi Teică. Unde dracu' s-au dus, domnule? Şi afară ce zgomot era? E nuntă, trag cu artificiile? Nu mai înţelegea nimic. Ia te uită! Ce i-a găsit pe ăştia de risipesc muniţia? Şi cu un ultim licăr de luciditate se prăbuşise cu capul pe masă.

*

În dimineaţa zilei de 4 aprilie, Ionescu-Tismana constată că la ora opt şi treizeci, în afara portarului, a câtorva dactilografe şi a doi funcţionari inferiori, plus un agent, nimeni nu putea să-i dea o relaţie unde s-ar putea găsi un dosar pe care Piky Vasiliu îl cerea insistent încă de la ora

şapte. La întrebările lui iritate, Crăciunescu dădea din umeri.

— Domnule ministru, după câte ştiu eu, sunt toţi pe teren. S-a descoperit o tipografie clandestină şi se fac razii puternice în toată ţara. Mareşalul, că dumneavoastră doar ne-aţi spus, e făcut foc. Ieri iar a deraiat un tren la Teleajen, uitaţi, am raportul aici; a ars o fabrică de cherestea la Piatra Neamţ, aşa că... Toţi alergăm care încotro vedem cu ochii.

— Bine, bine, alergaţi, dar mie îmi trebue dosarul cu diplomaţii ăia suedezi şi nu ştiu de unde să-l iau.

— Vi-l găsesc eu, nicio grijă.

— Bine, bine, dosarul îl găseşti tu, dar nu-mi place că nu dau de nimeni, domnule, la birou. Ăsta nu mai e serviciu, e bulibăşeală. Să facă teren atâta timp cât se poate, dar am nevoie de acte. Nu să stau, aşa, să bâzâi.

Crăciunescu îi acoperea şi el cât putea, dar uite că-i prinsese Tismana pe picior greşit. Despre Mizdrache şi ceilalţi doi ştia că sunt la *Vânătorul de Munte* pentru că Ciripoi lăsa totdeauna consemnul, şi acela putea să se repeadă cu o maşină sau să dea un telefon, punându-i în alertă. Numai că de la o vreme nimeni nu-şi mai vedea de treabă, parcă îi apucase strechea. Chiuleau cât puteau. Subalternul ministrului se gândea ce o să facă la vară, că dădeau căldurile, şi, care la ştrand, care prin păduri, pe la Băneasa, pe la Pustnicul...

După o jumătate de oră îi adusese dosarul; Tismana îl răsfoise, nu era mare lucru. Şmecherii, cu drumurile lor, se făceau că veniseră să trateze cu societăţile de construcţii şi fabricile de ciment, probabil că lucrau cu englezii şi făceau o estimare a căilor de acces spre Transilvania, care însemna de fapt drumul Budapestei şi al Vienei; spre Timişoara, care era poarta spre Iugoslavia şi, mai ales, a drumurilor dinspre mare, Călăraşi şi Giurgiu, pentru că din rapoartele secrete rezulta limpede că englezii şi americanii pregăteau o

debarcare la Constanța pentru a-i lua pe nemți din două părți: dinspre Atlantic şi dinspre gurile Dunării. „Ăştia scapă, sunt diplomați, n-ai de unde să-i apuci. Dacă nu-i prinzi în flagrant delict, n-ai cum să-i bagi la puşcărie." Pusese dosarul în servietă şi mârâise supărat spre Crăciunescu:

— Şi te rog să-i spui lui Mizdrache că nu-mi place ce se întâmplă, că nu mai ține lucrurile în mână şi că asta o să-l coste.

Crăciunescu se codise puțin şi, până să apuce să trântească uşa subsecretarul de stat, zisese cu jumătate de gură:

— Domnule ministru, e şi el suflet, cred că-l înțelegeți... E supărat foc de la chestia cu avansarea. Omul a muncit, ce vină are că n-a reuşit treaba?

Ionescu-Tismana n-avea chef să discute cu subalternii, aşa că plecase furios. Lăsase dosarul lui Piky Vasiliu, spunându-i părerea lui şi-l întrebase dacă mai are treabă cu el. Nu avea, aşa încât se urcase în maşina care-l aştepta în fața intrării şi-şi privise ceasul. Era abia nouă şi jumătate. Să se întoarcă la birou n-avea niciun rost. Evelyne îl anunțase că se duce la tenis la *Yodl,* se ivise deci o *fereastră* de care putea să profite, să treacă pe la studenta aia de la *Belle-Arte,* care-i cerea mereu o bursă pentru Italia, nu prea făcea de nasul lui; dacă l-ar fi aflat Evelyne, şi-ar fi bătut joc de el. N-ar mai fi scăpat de gura ei. „Bravo, Puiule, ai ajuns la eleve şi la studente! Se vede bine că îmbătrâneşti. Pe când la nubile, la fetițe de 13 ani?" Doctorița Chelbeşiu probabil că era la spital, tăia vreo apendicită sau cine ştie ce mai făcea. Ar fi putut să-i dea un telefon şi ea să vină peste un ceas şi jumătate la locul ştiut, dar se îngrăşase, făcuse guşă. „Uite cât e de a dracului Evelyne, dar nu se lasă. Gimnastică, scrimă, echitație, tenis. Ce fel de tenis o fi făcând cu suedezul ăla al ei, nu ştiu, dar nu pune un gram

pe ea. Astea, doctoriţele, mănâncă mult. E drept că au şi o muncă brută, care te îndeamnă la aşa ceva, dar dacă te respecţi, te ţii." Mai rămânea soprana Valeria Cerchez. Ea o fi dormind la ora asta, că aşa-s artistele, se trezesc târziu. „O scot din aşternut, caldă, numai bună. Dar, mai bine să dau eu un telefon, că în materie de femei nu ştii niciodată pe cine găseşti în locul tău." Îl bătu pe umăr pe şoferul Costache. „Opreşte, te rog, la Palatul Telefoanelor."

Şoferul părea mirat; un ditamai ministru să vorbească de la un telefon public!

— Fă cum îţi spun. Nu mă cunoaşte nici dracu! Ai ceva mărunţiş? Dă-mi două monede. „Aha, gândea şoferul Costache, iar scapă caii, avem raid astăzi. Parcă mă văd prin cine ştie ce bodegă, pe la marginea oraşului, şi pe urmă aşteaptă, Costache, până la miezul nopţii, nemâncat, nebăut, deşi el, săracul, îmi mai zice: Na o sută, aici, du-te şi mai ciuguleşte şi tu ceva şi, în două ceasuri, să fii înapoi. Dar nu-l ţine două ceasuri, o lungeşte. Până descântă, până pogodeşte..."

Ionescu-Tismana vorbise cu Valeria Cerchez. Era cam somnoroasă, cam bosumflată. Se făcuse că nu-şi aminteşte de numele lui: „Cum aţi spus că vă cheamă? Puiu? Puiu şi mai cum?" „Hai, dragă, lasă prostiile astea, sunt eu." „Eu şi mai cum?" „Cum?" Subsecretarul de stat vrusese să-i trântească telefonul, dar se răzgândise. Era o tâmpenie să se întoarcă acasă. „Valeria, dragă, nu mai mă fierbe atâta. Vreau să te întreb dacă doreşti să ieşim undeva, la o boată mai retrasă. E o zi splendidă afară." „N-am niciun chef să ies, te rog să mă crezi. M-am culcat târziu." „Să nu-mi spui că ai avut vreun balerin cu tine azi-noapte, că nu te cred. Ăştia sunt toţi pederaşti." „Ei, nu-ţi fă atâtea iluzii! Dacă vrei, o să-ţi arăt pe unul într-o zi, pe care poţi să i-l recomanzi şi nevestei tale." (Mereu grosolănia amantelor care vor să-ţi amintească că şi nevestele au prieteni.) „Să ştii

că sunt foarte supărat pe tine şi nu-mi place cum vorbeşti.” „S-a trezit cocoşul din domnia voastră! Nu suportați! Am auzit că Evelyne învață tenisul cu un suedez. De ce nu-l aduci la Operă, să-l văd şi eu? O să mă uit prin fanta cortinei, că am auzit că sparge avioane.” Tismana voise pentru a doua oară să atârne telefonul în furcă. „Te întreb pentru ultima oară: vrei să ieşim undeva?” „Lasă-mă măcar o oră, să mă machiez. Arăt ca dracu’.” „Şi eu ce să fac în timpul ăsta?” „Te priveşte. Te aştept peste o oră.” Şi-i trântise telefonul.

Şoferul Costache trăsese un ațifelnic de cinci minute, cum îi zicea el la somn, şi întrebase peste umăr:

— Încotro, domnule ministru?

— Treci pe la *Athénée Palace,* pe la florărie. Ia nişte bani şi găseşte-mi nişte trandafiri frumoşi. Îi duci doamnei Cerchez. Cunoşti adresa. Dar, întâi, mă laşi pe mine la *Clubul diplomaților* şi, după un ceas, vii şi mă iei.

Şoferul oprise în strada Wilson. Curtea plină de iarbă neîngrijită părea pustie. Holul rece, cu pereții lui galbeni de marmură de Sienna, nu-l îmbia deloc, dar n-avea unde să se ducă la ora asta. Portarul se uitase la el, curios, dar nu întrebase nimic, îl invitase pe majestuoasele scări în salonul de la etaj.

— Poftiți.

— E cineva pe sus?

— Mi se pare că domnul Calomfirescu cu doamna. E şi cam devreme, dar mai vine lumea, nu vă-ngrijorați. Bondy, barmanul, e la post. L-am văzut acum un sfert de ceas, spăla *shakerul.* Am avut aseară o reuniune cu nişte nemți, au băut şampanie până la patru dimineața.

Ionescu-Tismana nu-l mai asculta. Îi lăsase în palmă un bacşiş şi, ajuns pe palier, se privise în verzuia oglindă, Sansovino. Costumul uşor de gabardină îl îngroşa puțin, dar batista proaspătă de olandă şi cămaşa uşoară de mătase îi

dădeau un aer destul de proaspăt. Avea privirea virilă a cincantenarului, încă în putere, şi obrazul albastru, bărbierit la sânge, îi dădea o înfăţişare cocoşească, cum îi plăcea să se spună despre el. Urcă şi a doua jumătate a scării şi-i văzu pe soţii Calomfirescu la o masă. Îi salută de la uşă, bărbatul îi făcu semn să se aşeze lângă ei, el îi sărută mâna doamnei şi, odată instalat, subsecretarul de stat aruncă o frază, ca să spună ceva:

— Cum de vă aflaţi aici la ora asta?

— Avem o întâlnire de afaceri şi am plecat mai devreme de acasă pentru că ziua era prea frumoasă. Îi aştept pe suedezii ăia, îi cunoşti dumneata. Doctorul Aurelian mi i-a recomandat, nu ştiu ce afaceri vor să-mi propună.

— Domnule Calomfirescu, ia-o ca de la un amic. Te-aş sfătui să nu te vâri în treburile cu suedezii. Eu îi cunosc, au fost şi la mine în casă, dar nu mai sunt vremurile pentru astfel de relaţii. Nu ştiu dacă mă înţelegi...

Doamnei Calomfirescu îi căzuse falca, îşi privea soţul cu îngrijorare. Apăruse şi barmanul Bondy care-l întrebase pe subsecretarul de stat:

— Cu ce să vă servim, domnule ministru?

— Păi, e cam de dimineaţă. Un vermut alb ar fi cel mai potrivit.

— Sec? Cu sifon?

— Cu sifon şi gheaţă.

După ce se îndepărtase barmanul, doamna Calomfirescu îndrăznise:

— Ştiu că nu trebuie să vă întreb prea multe, din motive binecuvântate, dar nenorocirea e că soţul meu a avansat nişte bani.

— Şi nu mai pot fi recuperaţi?

— Cât îi cunosc eu, sunt oameni de onoare, zisese domnul Calomfirescu, dar e neplăcut să te retragi dintr-o afacere ca şi încheiată.

Ionescu-Tismana făcuse un gest care putea să însemne orice.

— Dumneavoastră faceți cum ştiți. E o chestie confidențială, în ceea ce mă priveşte. Nu pot decât să vă sugerez unele lucruri. Atât.

Pe urmă schimbaseră vorba.

— Ce se mai aude, domnule Tismana? întrebase industriaşul. Am impresia că stăm cam prost. Frontul e aproape nemții se laudă cu nişte arme secrete, dar până nu le vedem, nu-i putem crede. Mai există zvonuri despre nişte tratative. N-aş vrea să fiu indiscret, însă o sugestie, vorba dumneavoastră, face mult la casa omului.

— Nu trebuie să vă alarmați. Frontul e destul de lung. Din Finlanda până la Marea Neagră. Pe urmă, ai noştri, în sud, mai dau lupte. Nu se ştie cum se-ntoarce roata. Tot ce pot să vă spun e că Mareşalul se ține tare. Nu pare deloc înspăimântat. Se vede mai des cu Hitler de la o vreme, ceea ce înseamnă că pun ceva la cale.

— Şi dumneavoastră? întrebase doamna Calomfirescu?

— Am oră la spital, vizitez un prieten care se află internat lângă *Malmaison.* A venit de pe front. E rănit grav. L-am trimis pe şoferul meu să facă nişte cumpărături, să-i duc nişte cadouri.

— Culant, ca totdeauna, cum vă ştie o lume întreagă, zisese doamna Calomfirescu, în timp ce în mintea ei era altceva. „Cunoaştem repertoriul. Costache e dus după flori şi dama îl aşteaptă la apartament. Care o mai fi acum? Cu Diby Necşeşti a terminat-o de mult. Am auzit de una, de o doctoriță, ori de o cântăreață la Operă, că vorbeşte lumea. Dar mutul nu răsuflă, nu face confidențe că-l află Evelyne şi e jale."

În salonul deşert, plin de oglinzi, apăruse şi doctorul Policrat. Grăsuț, asudat, în haine deschise, tamponându-şi obrazul cu o batistă mare.

— Ia te uită pe cine găsesc aici! Toată lumea bună! Dar ce este astăzi, fraților, de nu mai aveți stare? Măcar eu am plecat de la spital să mai scap de puroaiele alea, de răniți, de cadavre. Permiteți?

Se aşezase fără să mai aştepte invitația celorlalți şi făcuse un semn barmanului Bondy, care tocmai se pregătea să-i aducă vermutul lui Tismana.

— Băiețel, tot eşti tu în picioare, un whisky! Ia spuneți ce mai puneați la cale?

— Nimic, doctore. Mai bine te ascultăm pe dumneata; care e situația pe front? Că numai de un lucru nu te poți plânge: că n-ai ce face!

— Marfă e căcălău. Cară trenurile, ziua şi noaptea, deşi frontul bate pe loc. Aduc de la Perecop, de la Odessa încoace. Nici nu mai ştiu de unde-i cară, că eu nu citesc comunicatele de război. Pentru mine, războiul este un lucru viu, nu comunicatele, cifrele şi discursurile patriotarde...

Se produsese o tăcere jenantă, pe care Calomfirescu o rupsese intenționat.

— Mi se pare că Mareşalul e *en froid* cu Regele. Vorbeşte lumea că la întrevederea cu ambasadorii a cerut să fie şi el de față şi Mihăiță l-a pus să stea cu o treaptă mai jos. El, cocoțat pe tron, şi ăla la picioarele lui. Îți închipui situație! *Câinele roşu* s-a umflat şi-l ceartă că, deşi i-a dat gradul de Mareşal, îşi uită mereu bastonul, ca şi când un baston de mareşal ar fi un ciomag. Dar Regele, de-al dracului, îl uită, vrea să-l umilească. Adică, pe de-o parte, o fi el, Antonescu, mareşal, dar el, Mihai, este rege, ceea ce e altă mâncare de peşte.

Barmanul le adusese băuturile şi Tismana îşi privise îngrijorat ceasornicul. „E clar că e vorba de o damă", îşi zisese în gând doamna Calomfirescu. „Pare nerăbdător. Numai nu sforăie, ca armăsarul. Că şi Evelyne asta, nici ea nu-i mai brează." Şi, pe urmă, cu surâsul cel mai blând:

— Ei, ia spune, domnu' Tismana, ce facem cu suedezii? Dă-ne o şansă.

— Doamnă, singura şansă este să vă retrageţi banii. Eu atâta am avut de spus.

Vermutul era rece, gheaţa clincăia în pahar, cântăreaţa probabil că se afla sub duş şi subsecretarul de stat îi promitea în gând cele mai mari răzbunări. „O învăţ eu minte, şi-a luat nasul la purtare, aşa se vorbeşte cu mine?..."

La unsprezece şi un sfert se afla în apartamentul Valeriei Cerchez, care îl primise destul de rece. Tismana sperase că frumoşii trandafiri, pe care-i vedea într-o glastră albastră, vor mai fi înmuiat puţin din îndărătnicia femeii, îi sărutase mâna şi o îmbrăţişase uşor, ca să nu-i dea prilejul să-l respingă, cu acea siluire dulce a bărbatului ce nu vrea să arate nici că se linguşeşte şi că solicită ceva, dar, în acelaşi timp, să-şi şi ceară scuze, atât cât poate fi scuzat un om care este foarte ocupat şi care o vedea destul de rar.

Odată încheiat acest prim act al revederii lor, cântăreaţa, îmbrăcată într-o *robe de chambre,* cu un *maribou* în jurul gâtului, aşezată ostil într-un fotoliu, picior peste picior, căutând o ţigară şi aprinzându-şi singură bricheta, fără să mai aştepte ca bărbatul din faţa ei să facă acest lucru, invitându-l numai cu un gest să se aşeze, îl interogă cu o voce destul de alterată:

— Ei, ce poţi să-mi spui despre lunga ta absenţă?...

Era înaltă, o Walkirie robustă, roşcată, cu un păr arămiu, care bătea în culoarea castanei. Ionescu-Tismana ştia ce o să urmeze. Îi promisese că vorbeşte cu George Georgescu sau cu Silvestri pentru un angajament la Bayreuth şi iată că uitase, se luase cu altele, îi mai telefonase din când în când, dar pe grabă, invocând nişte şedinţe urgente sau convocări la ministrul său. Trebuia să mintă cu seninătate, fără nicio

ezitare, că de fapt de asta o căuta, să-i aducă vestea cea mare, că Silvestri îl contactase pe directorul festivităţilor wagneriene care aveau loc anual, numai că femeia din faţa lui nu avea aerul că este dispusă să asculte orice. „Probabil că e hotărâtă să încheie conturile. Trebuia să mă aştept la asta. Aşa sunt toate, imediat ce se creează obişnuinţa, încep pretenţiile." Erau momente când Ionescu-Tismana avea senzaţia că trebuia să ia taurul de coarne şi acum se ivise un astfel de prilej.

— Valy, dragă, ştiu ce vrei să-mi spui, începutul a fost făcut. Dar ar trebui să te obişnuieşti cu ideea că sunt un om destul de ocupat, tracasat, înfundat în nişte afaceri foarte complicate despre care nu pot să vorbesc, dar pe care le bănuieşti. Pe deasupra, mai sunt şi însurat. Nu este o scuză. Fac ce pot, te rog să mă crezi, doresc să te văd, cât se poate de des, dar, iată, lucrurile se complică, e nevoie mereu de mine, numărul de telefon nu pot să-l las, aşa că înţelege ce vrei.

Femeia părea că nu este prea atentă la ceea ce aude. Se aflau la etajul al patrulea dintr-un bloc din centru, vizavi de hotelul *Continental.* Soarele lumina încăperea mobilată cu gust de o femeie care călătorise şi avea un simţ estetic deosebit. Lui Tismana îi plăcea cel mai mult aici pulberea aurie ce pătrundea prin ferestrele mari ale apartamentului, în special la această oră de prânz. Cele trei încăperi care dădeau una într-alta prin nişte uşi largi, şi ele deschise, lăsau să se vadă mobila sobră, neîncărcată, nu modernă, nu scenografică în sensul în care decoratorii acelor ani, dinainte de război, vedeau interioarele oamenilor cu bani. Aici spaţiul juca rolul cel mai mare. O sufragerie foarte încăpătoare, două saloane în care te puteai izola, dormitorul situat într-o altă latură şi la care ajungeai printr-un mic birou mobilat cu măsuţe fine franţuzeşti, *secretaire*-uri şi o mică masă de scris, covoarele în culori stinse, de Smirna,

sau de Buhara, vase de aramă prin colțurile odăilor, încărcate cu alte flori, unele mai fanate, strălucind încă patetic în soarele care nu încălzea, dar făcea ca prin fiecare fereastră să intre un fascicol de lumină, dezvăluind totul cu cruzime. Sigur că unei cântărețe de Operă i se trimit flori de către autorități, de către admiratori, dar ce-l deranja era totuşi amănuntul că în acele încăperi existau prea multe garoafe şi anume albe, nupțiale, într-o suită care, ca unul care cunoştea cum se procedează, trăda o ceremonie zilnică.

— Ai un florar foarte bun, zisese muşcător subsecretarul de stat, pentru că imediat ce nu-i convenea ceva devenea ironic şi necruțător.

— Nu un florar, o florărie...

— Nu o florărie, un adorator.

Valeria Cerchez râsese ostentativ.

— Şi dacă ar fi mai mulți?

— Dacă ar fi mai mulți, n-ar trimite acelaşi gen de flori. Pe urmă e suspectă şi culoarea asta: iarna, liliac alb, în aprilie, garoafe albe, asta seamănă a cerere în căsătorie...

Cântăreața nu părea încurcată, dimpotrivă, uşoara roşeață din obraz arăta că gelozia bărbatului îi făcea plăcere.

— Şi dacă ar fi aşa?

Tismana se ridicase din fotoliu şi se apropiase de geamul care dădea spre ferestrele hotelului *Continental.* La etajul al patrulea al clădirii de vizavi, stucaturile erau mâncate de ploi, pe față se zăreau urmele unor diluvii mai vechi. Hotelul părea, din locul în care se afla, mort, neocupat, avea un aer atemporal în acel Bucureşti cubist, între sinistra siluetă americănească, nici măcar un zgârie-nor, a *Palatului Telefoanelor* şi clădirea de peste drum de blocul în care se afla, cu balcoane aducând cu punțile repetate ale unui transatlantic. Desigur că arhitectul care construise hotelul se gândise să facă din *Continental* un pandant al *Național*alului aflat în față, clădire clasică, greoaie, ca orice

edificiu cultural, dând înainte de toate impresia de sobrietate şi măreţie.

— Nu mi-ai răspuns, spusese femeia, aprinzându-şi a doua ţigară. Vrei să bei ceva?

— Nu, mulţumesc. Am luat un *Martini* la *Club* până te-ai machiat tu.

— Domnul este ironic?

— E adevărat. Te măriţi?

— Da. Cred că da.

— Şi cine e fericitul?

— Vrei neapărat să ştii?

— Nu neapărat, dar, oricum, cred că merit să-mi spui pe ce lume mă aflu. Din toate lucrurile astea pot să iasă o serie de încurcături. De exemplu, pot să mă întâlnesc cu un bărbat necunoscut, să nici nu ştiu cine este, să fiu ultragiat sau să-l ultragiez.

Se făcuse tăcere, nu mai aveau niciunul dintre ei să-şi spună ceva; jos, în stradă, se auzeau claxoanele maşinilor şi murmurul nedesluşit al trecătorilor.

— Nu vrei să te aşezi?

Se întorsese spre ea şi o privea ca pe un obiect, cu o înstreinare pe care nu o juca. Era un sentiment născut chiar în acel moment. Pe altele le iubise şi, dacă i-ar fi spus ce-i spusese această femeie, ar fi reacţionat cu violenţă sau ar fi suferit îngrozitor, dar în egoismul lui fără margini îşi calcula loviturile. Nu lăsa ca iubirile sale să ajungă până la acel punct mort care le transformă în plictiseală. Nici nu pleca prea devreme pentru ca să nu sufere după aceea. Cu Mariejeanne greşise termenul. În marele lui orgoliu nu voia să-şi recunoască erorile. Prudenţa întrecuse măsura sentimentelor. Fusese ca o dezertare, în primele două luni de la despărţirea lor crezuse că o va rechema, că se vor revedea, că va urma o împăcare şi că vor regreta amândoi, totul transformându-se într-o nemaipomenită revărsare de

sentimente, ca între oameni care îşi dau seama că au pierdut totul şi nu pot trăi unul fără altul. Dar, ca totdeauna în cazul lui, acţionase din nou prudenţa aceea de care nu se putea dezbăra, care-l măcina mai rău decât orice alt lucru. Era comod, pierduse câteva femei din cauză că nu avusese chef o lună de zile să le vadă, deşi le promisese că le va cultiva. Avea capricii, se îndoia de ideea că e mai bine să meargă într-un loc decât într-un altul. Ceva, un amănunt, îl oprea din unele elanuri. Dacă la începutul legăturii lui cu Diby îl amânase până şi pe ministrul său, pretextând unele solicitări şi mai înalte, minţind cu neruşinare şi riscând în felul acesta totul, numai ca s-o vadă un ceas sau două mai târziu, atunci când norul ameninţător al unor catastrofe ipotetice se abătuse asupra lui, prudenţa funcţionase mai sigur decât elanurile lui amoroase. Una este să trăieşti cu o femeie chiar măritată cu un om bătrân, cum era Necşeşti, legătură pe care lumea o scuză sau o acceptă ca pe o curiozitate sau ca pe un lucru amuzant, şi alta să încerci să schimbi tot eşafodajul social implicat în două divorţuri şi două căsătorii care ar fi urmat cu siguranţă părăsirii lui Evelyne şi a fugii de acasă a lui Diby. Pe urmă, un om ca el ştia mai bine ce însemna, mai ales în vremurile astea, un asemenea scandal în lumea lor. Mareşalul era sobru, el pătimise destul cu procesul său de bigamie, care probabil că era o invenţie a adversarilor săi, se afla şi la vârsta când ideea de a intra cu orice preţ în istorie îi impunea o inflexibilitate ce nu i-ar fi permis niciun fel de rabat. Moralitatea unui guvern, chiar în forma dictatorială, era o regulă secretă, despre care nimeni nu discutase şi n-o impusese, dar de care trebuia să ţii seama cu orice preţ. Un divorţ, cum îi ceruse Diby Necşeşti, înainte de precipitata ei plecare peste graniţă, ar fi însemnat falimentul lui în plan social. Aşa încât gândul unei nebunii în ce o privea se stinsese încetul cu încetul, deşi, cum avea să constate peste

mulți ani, femeia aceea îl marcase. Pe urmă, adevărul este că Evelyne îi dădea o siguranță pe care nu o înțelegea prea bine, dar de care avea nevoie. Era un om solid, se descurca bine în lume, știa să se impună, de fapt îi datora într-un fel cariera, bănuia ceva în sensul acesta, dar nu o întrebase niciodată nimic. Când se mai certau, ea îi făcea unele aluzii, nu mergea însă prea departe. Pentru asta o ura, pentru faptul că îi amintea că îi este îndatorat. Un bărbat ca el nu reușește prin femei. Dacă n-ar fi fost nenorocitul de Raul, vârât în camarila regală, n-ar fi fost nevoie de atâtea concesii. Numele Slătinenilor ar fi lucrat singur și n-ar fi rămas bun în rang numai ca subsecretar de stat. Sigur că putea să spere că în viitor, deși războiul ăsta, după toate calculele, avea să se termine prost, ceva s-ar fi putut schimba în ce-l privește și că niște regimuri democrate l-ar fi putut absolvi de colaborarea cu Antonescu, pe care el o credea numai un funcționariat tehnic, atât! (și, vai, cât se înșela!) și, atunci, căile i-ar fi fost deschise. Nu se considera nici atât de bătrân, așa încât era bine să-si consolideze imaginea unui om sobru, a unui tehnocrat, care nu știe altceva decât datoria, făcând o singură căsătorie în viață, solid în principiile lui, neaderând la niciun partid, pentru că dictatorul nu era șeful nici unui partid, era un militar, pur și simplu, și, după orice război, se simte nevoia de oameni cu șira spinării, așa cum se credea el.

Scurta ceartă cu Valeria Cerghez nu-l enervase, îl surprinsese numai rezistența ei, ironia din glas de la telefon. Acuma înțelegea tot. Nu poți să lași atâta vreme o astfel de femeie singură. Ea își găsește imediat un protector, mai ales când arată cum arată ea. Dar, paradoxal, pe ea n-o iubise în niciun fel. Era numai o apariție, pretextul de a crede despre el că încă place femeilor, chiar unei femei de 30 de ani, cu o carieră de artistă internațională în față, care își câștiga singură existența, nu o întreținută oarecare; într-un cuvânt,

o personalitate pe care eşti măgulit s-o vezi în intimitate, umilindu-se, pentru că actul amoros are o nesfârşită umilinţă în tot ceremonialul lui. Ceea ce i se păruse insuportabil în replicile ei era tocmai dorinţa de a-l concedia. Totul fusese organizat în acest sens: replicile de la telefon, animarea vizitei. Nu era o femeie grosolană, nu-l alungase: „Nu veni, nu mai vreau să am de-a face cu tine", dar probabil că ţinea ca înainte de a se despărţi să-i spună ce are de spus. Şi asta Tismana nu mai suporta. Ar fi fost mai simplu să-i sărute mâna şi să plece fără un cuvânt şi a doua zi să-i trimită o bijuterie de la Resch sau o blană de la *Djaburov* şi cu asta ar fi avut o ieşire elegantă din scenă, nu i-ar fi fost ruşine să-şi amintească de această dimineaţă. Numai un masochism inexplicabil sau, mai curând, speranţa că ea va înţelege furia de care era cuprins şi că va ceda şi el va aştepta să o lase să spună tot, să se autobiciuiască, să recunoască că l-a tratat nu cum se cuvenea, ci ca pe un bărbat oarecare, asta îl reţinea încă.

Numai că toate cartuşele fuseseră trase. Femeia avea în priviri o linişte care-l înspăimânta. Şi, văzând-o în faţa lui, fără nimic disperat în priviri, fără acea deznădejde a Mariejeannei, când îi spusese cele câteva fraze nenorocite care o jigniseră, cu aerul omului care te concediază fără să-ţi arate drumul pe unde să pleci, numai dintr-o tăcere sau o încordare a feţei, Tismana realiză că frumoasa femeie era mai înaltă ca el şi, deodată, toată băţoşenia lui interioară, toată acea demnitate scrâşnită, exprimată prin maxilarele încordate şi un zvâcnet al muşchilor obrazului, prin privirile lui reci care nu o vedeau, se topiră pe neaşteptate. Era a doua sau a treia oară în viaţă când acei doi centimetri lipsă de care râdea şi Evelyne, pe care îi suplinea cu faimoasele lui talonete, îi jucau renghiul.

— Cred că ne-am spus tot, deşi nu ne-am spus nimic, zisese rece femeia. Puteam să nu te mai primesc, să-ţi

închid uşa, dar nu e genul meu. Nu-ţi reproşez nimic, nu ţi-am cerut, ca altele, să divorţezi, să-ţi laşi nevasta şi să mă iei pe mine, ştiu exact ce-am însemnat pentru tine, vreau să rămânem prieteni. Nu mă duşmăni, eu n-am să-ţi port pică. Eşti un bărbat care ştie să se poarte cu femeile, tandru şi generos, eşti politicos, cunoşti bine femeile, nu m-ai jignit niciodată, m-ai neglijat, dar asta e cu totul altceva, am vrut să te înţeleg, dar n-am reuşit. Am 30 de ani şi am înţeles că în viaţa muzicală trebue să ai pe cineva în spate tot timpul. Altfel rişti să nu închei niciun contract, să pieri în anonimat. E ceva stupid. Când eram mai tânără, la debut, un dirijor de la Operă m-a ocrotit, lui îi datorez cariera. L-am părăsit pentru un partener care era o mare secătură, dar probabil că-mi plăcea la el talentul neobişnuit pe care îl avea. M-a cerut de nevastă, eram nebună de fericire, am stat împreună trei zile. Atât a durat singura mea căsătorie. De atunci m-am jurat să nu îmi doresc niciun bărbat, dar de un protector am nevoie. Altfel risc să devin o târfă oarecare şi e un preţ prea mare pentru mine. Ţi-am solicitat o intervenţie, probabil că ai uitat de ea. Lucrurile s-au rezolvat de la sine, dar această neglijenţă m-a mâhnit. Am ţinut să ţi-o spun. Fleacurile îngânate la telefon erau iscate de mici orgolii feminine. M-a trădat firea, tu nu meritai asemenea chestiuni; spune-mi: suntem chit?

Tismana o privise lung de tot, fără curiozitate. Ar fi vrut să fie furios, să spargă ceva, dar nu reuşea să scoată niciun cuvânt. Şi atunci înţelesese că din clipa aceea nicio femeie nu va mai fi în stare să-l facă să-şi piardă capul, nici statuara, teribila Walkirie care făcea să se mişte candelabrele Operei Române în *Kriemhildens Rache* nu-l mişcase. Fusese numai pretextul nenorocitului său orgoliu care trebuia saturat, rănit, fără asta n-ar fi putut trăi.

Pe la douăsprezece fără un sfert ajunsese acasă. Şoferul Costache nu înţelegea nimic. Bineînţeles că nu întrebase decât unde să-l ducă şi ideea că va avea o zi liberă poate, dacă nu se vor ivi alte dandanale, pentru că totdeauna subsecretarul de stat nu ştia de fel când şi unde va fi chemat, îl bucura. „S-a borşit, am ştiut eu că cu asta nu face pureci mulţi. Are şi el o vârstă, nu înţelege. Deşi, dacă mă uit bine, se ţine, e vânos. Apucă 90, ca Slătineanca a bătrână, că şi aia, mamă-mamă, ce mai instrucţie făcea cu servitorii ei!"

Îl lăsase în faţa peronului şi Tismana urcase agale scările spre apartamentele lui de sus. Ferestrele erau deschise, un vânt uşor umfla perdelele, nu ştia ce avea încă de făcut, spera să-l găsească pe Armand acasă, chiar o întrebă pe Marcela care tocmai schimba nişte aşternuturi:

— Spune-mi, nu l-ai văzut pe domnul Armand?

— E plecat la *Yodl Club.* Mi-a spus că se întoarce în jurul orei 14. Dacă aveţi nevoie de dânsul vă caută la minister.

— Bine, Marcela, mulţumesc.

Odată ajuns în micul său birou care dădea spre dormitor, pusese reşoul în priză, îşi scosese haina, aşezând-o pe un umeraş, apoi cravata, îşi trecuse mâna prin părul rar de la tâmple şi se privise în oglindă. Nu arăta obosit, nu i se părea că îmbătrâneşte, avea numai un chip împietrit, ca o mască. „Parcă văd că peste două săptămâni îmi dă telefon, deşi astea sunt hotărâte, dar cine ştie cum se întorc lucrurile." Îşi căută un pulover în dulapul cu haine şi îl găsi. Era un sweter alb din lână englezească, moale, cu care se ducea la cricket în parcul casei. Îşi lepădă pantofii, îmbrăcă o pereche de tenişi, căutându-şi crosele. Trebuia să schimbe şi pantalonii şi o făcu cu lene, din cauza soarelui care începuse să încălzească mai tare. Aşezase din timp ibricul cu apă pe reşou şi aştepta să-l audă dând în clocot. Pe masă, pachetul de ziare cu titlurile subliniate de Armand îl

făcu să le privească distrat. „Nimic interesant. Oraşul elveţian Schaffhausen fusese bombardat din greşeală de aviaţia americană; generalul englez Wigmate murise doborât cu avionul; Statele Unite opriseră livrările de arme în Turcia; revoluţie în San Salvador, fleacuri." Cam mare liniştea. Comunicatul Comandamentului de căpetenie nu dădea nicio ştire de pe front, încă se făceau replieri *dinainte stabilite,* conform limbajului lui Goebbels, pe care-l împrumutase şi domnul Mihai Antonescu... Turnă cele trei linguriţe de cafea în apa clocotită, retrăgând ibricul de trei ori de deasupra reşoului, turnă caimacul pe fundul ceştii şi se apropie de fereastră, aşteptând să se răcească puţin. Pe peluza din faţa casei zări silueta lui Raul care şedea la măsuţa rotundă din grădină într-un fotoliu împletit, cu nelipsita sticlă de *Courvoisier* înainte. „Fericită fire are frate-meu! Asta şi-a trăit traiul. Dacă n-a băut până acum prea mult îl provoc la o partidă de cricket."

Peste zece minute coborâse în curte şi tuşise uşor ca să-l înştiinţeze că soseşte. Fostul consilier regal aţipise. Avea pe genunchi un ziar *Universul,* deschis la *Mica Publicitate.*

— Bună, Raul, ce făceai?

— A, nimic. M-a toropit soarele ăsta. Dar tu? Văd că te-ai înarmat cu crosele. Nu stai lângă mine?

— Credeam că vrei să faci o partidă de cricket.

— Pe dracu! N-am niciun chef. Am băut azi-noapte până la două la *Tunelul Norvegian,* cu alde Lupu Rădulescu şi cu gazetăraşii ăia de trei parale. I-am găsit la *Athénée Palace,* unde închide la 12 fix, să nu-i prindă nebunul de Mareşal, că-i trimite în lagăr, dar crâşmele mai mici sunt mai bine organizate. Mituiesc comisarii şi află din timp când se fac razii.

— Şi ce mai spun boemii tăi? Cum le mai merge?

— Prost, cum să le meargă! Ăla, Vasiliu, cu reportajele de război, vrea s-o-ntindă că i-e frică de ruşi şi nu ştie cum să

facă. Şarlele astea mai bătrâne, alde Lupu Rădulescu, alde Mitu Palade, stau toată ziua la Academie. I-a văzut Merdea şi mi-a spus.

— Dar ce fac la Academie?

— Ei, ce fac? Îşi taie articolele pe care le-au scris, să nu le găsească comunştii când or veni încoace. Îşi iau măsuri băieţii, nu sunt proşti. Numai că Merdea, de care râdeau ei că s-a ţinut cu o nemţoaică, numai ca să prospiţize, cum zice Dionisie Mocanu, e mai deştept ca ei. I-a pândit şi a văzut unde merg şi acuma îi şantajează. „Dacă deschideţi guriţa că am ţinut nemţoaică, vă torn şi eu că aţi scris la *Sentinela Mareşalului*, la *Chemarea Vremii*, la *Curentul* şi la *Universul* şi acum umblaţi cu lama, ca borfaşii.” E o halima cu ei, se ceartă ca chiorii şi pe urmă se pupă. „Uniţi până la moarte, că altfel o pizdim”, îi sfătuieşte Marcu Greceanu, care e creierul lor...

— Raul, tu crezi că avem de-a face cu nişte fenomene de dezagregare a regimului?

Raul deşurubase capacul sticlei de *Courvoisier* şi-şi turnase încă un păhărel.

— Ţie nu-ţi dau, că eşti adventist, nu bei dimineaţa. Ce pot să-ţi spun, dragă Puiule, e că până la urmă toate regimurile se dezintegrează. Vezi cazul fasciştilor italieni, care au durat cel mai mult, douăzeci de ani şi mai bine. Totul părea perfect acolo, disciplină de fier, eliminarea adversarilor făcută la vreme, o ideologie, lagărele şi puşcăriile funcţionau fără cruţare, nu mişca nici pasărea. Şi totuşi, iată, au apărut comunştii, partizanii, şi dictatorul a părăsit scena.

Tismana lăsase crosele şi sacul cu mingi lângă fotoliul de răchită şi îl privea pe frate-său. Raul ridicase paharul în dreptul soarelui studiind culoarea *Courvoisierului.*

— Ce vezi tu, Raul, în paharul ăsta al tău?

— Tradiție, durabilitate, precizie, calitate. Ăştia fac coniac de câteva sute de ani. Cred că gustul *Courvoisier*ului nu s-a schimbat de-atunci, de la prima şarjă, niciodată. Probabil că există o dogmă în ce-l priveşte. Aşa ar trebui să fie şi-n politică. Tu tot mai crezi că nemții vor câştiga războiul?

Subsecretarului de stat îi venea greu să recunoască eşecul unei politici pe care o servise.

— Ghiar dacă l-ar pierde, din loialitate, îl voi servi pe Mareşal până-n ultima zi. Nu plec decât când sunt trimis la plimbare. După cum ştii, câteva guverne m-au preluat. De fapt, nici nu mă interesează politica, ți-o spun drept.

— Dar o faci, dragul meu, şi făcând-o se nasc responsabilități. Mareşalul are adversari, a reuşit să-i adune pe toți laolaltă, comunişti, liberali şi țărănişti, plus nişte independenți care nu l-au urmat. Pe urmă, mai suntem noi, carliştii, refuzații, dații de-o parte. E cam mult pentru un singur om. Nu uita că nici regele Mihai nu-l iubeşte şi că îl punctează pe unde apucă. Pe urmă, războiul ăsta nenorocit. Ce idee! Să te laşi şantajat de nemți, care ți-au luat Transilvania, şi să spui că o vei recâştiga în inima Rusiei! Horthy, cinic cum îl ştii, a trimis împotriva ruşilor tot români, şi anume pe cei din Ardeal, ca să lupte pe frontul de răsărit. Cu asta a dat două lovituri: pe de-o parte a răspuns chemării lui Hitler de a contribui la război şi, pe de alta, a scăpat de un număr mare de adversari care îi stricau socotelile, cel puțin în statistici. Cifra e, dacă te interesează, că eu stau acasă, dar ştiu mai bine unele lucruri, un sfert de milion, carne de tun. Într-un fel îi admir, sunt deştepți, domnule, dealtfel cred că cinismul în politică este singurul mod de a reuşi.

În clipa aceea se auziseră sIrènele sunând prealarma. Erau obişnuiți amândoi cu ultimele exerciții, aşa încât nu reacționaseră niciunul, în niciun fel.

— Raul, vreau să te întreb în modul cel mai cinstit, dar să fii sincer, să-mi răspunzi ceea ce crezi. Bănuieşti că o întoarcere a situaţiei ţi-ar folosi? Nu te simţi ameninţat de nimic?

Raul mai sorbi o înghiţitură de coniac.

— Dragul meu, sunt prea bătrân pentru a mă mai interesa viitorul. Îmi este indiferent cine va învinge. Am mai avut un război, am înţeles foarte multe lucruri. Unii vor plăti oalele sparte, alţii vor juca pe mormintele aşazişilor eroi, vor ridica mausolee, vor atârna tone de decoraţii pe piepturile unor nefericiţi de soldaţi supravieţuitori. Dar crezi că se va face dreptate? Nu ştiu de ce, am o bănuială că englezii mei, îmi permit să vorbesc astfel aşa cum ai şi tu nemţii tăi, ne vor trage claţa. Am un miros al meu, dacă mă crezi, sunt înţeleşi, domnule. Ruşii cu americanii, cu englezii, că pe francezi nu-i bagă în seamă şi bine le fac că sunt nişte căcăcioşi. Lumea n-o să mai fie cum a fost. Nu afirm că am premoniţii, dar dacă am fi deştepţi ne-am pregăti încă de pe acum pentru cel de-al treilea război mondial. Ştii cum va arăta Europa la sfârşitul celui de-al doilea? Va fi împărţită în două: una până la Berlin, de culoare roşie, şi cealaltă, lumea occidentală, de la Berlin până la Atlantic. Douăzeci sau treizeci de ani se vor târgui. Va fi o pace înarmată din care nu sunt excluse grevele, răzmeriţele, putschurile, încercările de a submina, şi de-o parte şi de alta, puterea adversarului. Pe urmă, într-o zi, nu se vor mai înţelege pentru că din toţi cei de la masa tratativelor vor rămâne numai doi: ruşii şi americanii, care vor visa la hegemonia lumii. Cum vor putea ei, cu ce mijloace, să cucerească întregul glob, asta nu mai ştiu...

— Nu eşti prea pesimist?

— De ce aş fi pesimist? E o analiză lucidă. Ruşii au lăsat prea mult sânge pe câmpul de luptă, şi englezii şi americanii îi cred mai proşti decât sunt. Sângele costă, dragul meu, e

aurul războaielor. Îl arunci pe masa tratativelor şi poţi să ceri orice în schimb. Petru cel Mare va fi urmat. Cred că cunoşti testamentul său.

Se auzeau primele lovituri ale antiaerienei.

— Dar asta ce mai e? întrebase Raul.

— Tragerile lor obişnuite. Am fost avertizaţi că după Sofia vom urma noi. Dealtfel, raidul de anul trecut de pe Valea Prahovei ar fi trebuit să ne facă să înţelegem că anglo-saxonii nu vor fi sentimentali în ce ne priveşte.

— E ceea ce spuneam eu mai devreme. Ştii ce aş face în locul tău, dragă Puiule? O demisie frumoasă, sub pretext că eşti bolnav, o retragere la ţară pe vremea asta, la anul mă vei binecuvânta că mi-ai urmat sfatul. Cred că ai auzit că mai mulţi oameni de ştiinţă, nişte damblagii de-ăştia, de membri ai Academiei, de profesori universitari, umblă cu un memoriu, aşa-zis *al intelectualilor,* şi vor să-l prezinte Mareşalului, cerându-i să scoată ţara din război. M-am întâlnit cu Rosetti, care e un tip curajos, pe care-l cunosc de la *Fundaţiile Regale.* Omul lui Carol. El mi-a spus. Şi, logic vorbind, dacă nişte oameni ca ei, care ar putea să-şi vadă de treabă, să-şi mănânce pensioarele lor la *Capşa,* au şira spinării şi au început să ridice capul, atunci înseamnă că e groasă.

Se auzeau primele bombe căzând. La început niciunul dintre ei nu realiză ce se întâmpla, dar tropăitul uriaş al covorului de bombe se apropia.

— Cred că de data asta e serios. Ne bombardează.

Tismana se ridicase în picioare şi privea cerul palid de aprilie. Valetul Anton şi cu şoferul Costache se precipitau spre ei.

— Domnu' Tismana şi domnu' Raul, vă rugăm să poftiţi în pivniţă. Nu e glumă. Se bombardează, spusese valetul.

Tismana îl privise ca pe un necunoscut şi pe urmă cercetase din nou cerul. Se vedeau urmele proiectilelor care explodau în aer şi siluetele argintii ale avioanelor americane.

— Fii drăguţ şi adu-mi binoclul din biroul meu, de sus, îl rugase pe valet. Şi tu, Costache, pune maşina sub presiune, pentru că trebue să ne întoarcem la minister. E o chestiune destul de gravă.

Raul nici nu se sculase de pe scaunul său. Îşi mai turnase un păhărel şi se amuza de unul singur.

— Asta-i muzica ce-mi place, cum a zis Carol I la Calafat, strigase el spre Tismana. Începutul sfârşitului, dragă Puiule. Falimentul. Ce-ţi spuneam acum două minute? Du-te repede şi lasă-le hârtia pe birou şi tule-o la Domneşti! Apucă-te de agricultură, să te găsească ruşii la coarnele plugului.

— *Tu est vraiment dingue.* Este şi timpul să demisionez acum, când situaţia e atât de gravă! Ţi-am spus că voi merge până la cap, cu orice consecinţe. În familia noastră trebue să mai fie şi unul care să ştie ce e demnitatea.

— O, ce vorbe mari! Dragă, astea sunt fraze pe care le scriu imbecilii de scriitori în romanele lor. Fii serios cu lozincile! Ce e aia demnitate? Demnitate înseamnă să nu cazi din şa, să fii totdeauna deasupra. *Au dessus de la melée,* cum scria Merdea, îl ştii pe Merdea, mârlanul ăla, care-l pune pe ta-so să-i scrie scrisori la Bucureşti, cu ce se mai întâmplă în satul lui şi, pe urmă, iscăleşte 300 de pagini în care, el, copil de 13 ani, şi cu încă un pârlit de văcar desculţ, stând printre căcăreze de oi, vorbesc franţuzeşte, că, dacă ai băgat de seamă, noi, daco-romanii, vorbim din leagăn franceza, italiana şi spaniola.

Bombele cădeau undeva, foarte aproape, sau li se părea lor, pentru că aerul limpede al acelei zile frumoase de primăvară amplifica zgomotele exploziilor.

— Nu crezi, totuşi, că ar trebui să mergem în pivniță, cum a zis Anton? întrebase Tismana.

— Da de unde! Ce, ți-e frică? Ar fi măreț pentru familia noastră să murim amândoi în acest bombardament şi să ne îngroape Mareşalul cu onoruri militare, pe un afet de tun, care să treacă pe Calea Victoriei. Gândeşte-te numai ce spectacol! Toți chelnerii de la *Athénée* şi de la *Capşa* cu capetele descoperite, salutându-ne pentru ultima dată. Acum, pe tine ca pe tine, dar cum s-ar gândi ei la bacşişurile pe care le lăsam eu pe masă!

Tismana îi aruncase o privire ironică.

— Tu şi bacşişuri! Dragă Raul, uiți că eu îți plătesc notele prin Armand, la fiecare sfârşit de lună, şi că ele sunt destul de încărcate, crede-mă...

Celălalt îşi înghiți răspunsul pentru că apăruse valetul Anton cu binoclul.

— Poftiți, domnule ministru, dar să ştiți că ați face foarte bine dacă ați merge să vă adăpostiți. Nu e glumă. Radioul şi-a întrerupt emisiunea. Auziți cum mai trage antiaeriana!

Tismana îi luă din mână binoclul şi cercetă cu atenție cerul.

— Sunt peste 200, în formații de câte şase. Vânătoarea noastră atacă laturile, dar timid. Acum au lovit două aparate. E un spectacol, vrei să te uiți?

Raul făcuse un *puah!* semnificativ.

— Mă lasă rece. N-am avut niciodată simțul războiului. Dar vreau să-ți răspund la chestia cu bacşişul, acum că Anton a plecat. (Vocea i se înăsprise, poate şi pentru că dăduse de duşcă două pahare de coniac, unul după altul, şi alcoolul îl făcea mânios.) Tu şi cu ticăloasa aia de mama noastră ați hotărât să fiu pus sub tutelă ca un înapoiat mintal, ajungând un tolerat la curtea ta. Vrei să ştii de ce mă bucur pentru ziua de astăzi? Pentru că e începutul certitudinii. Acest bombardament înseamnă şi sfârşitul tău,

Puiule. Când se va semna capitularea, te sfătuiesc, deşi n-ar trebui s-o fac, să fugi cu primul avion, asta numai dacă ai avut prudenţa să-ţi pui nişte bani în băncile streine, să ai ce să cheltuieşti, ca pensionar, undeva, în Elveţia. Pentru că dacă rămâi aici, nu te văd limpede. Cred că ştii cât te urăsc. Dar ura mea nu merge până acolo încât să doresc să-ţi trimit pachete la puşcărie, dacă nu cumva te vor socoti criminal de război, cum au anunţat posturile de radio, şi să mă sileşti să-ţi fac pomenile de şapte ani.

Tismana nu-i răspunsese. „Oribilă zi! gândea. Acum un ceas, femeia aia care m-a trimis la plimbare şi pentru care nu simţeam nimic, cum nici ea nu simţea nimic pentru mine, şi acum frate-meu spunându-mi ceea ce-mi spune. Şi Evelyne, unde naiba o fi Evelyne? A, cu suedezul ei! Trebue să mă obişnuiesc cu gândul de a rămâne singur, fără nimeni în spate. Omul fără nevoi, iată zeul! Asta am învăţat-o de foarte tânăr. Fără nicio privire în jur, fără nicio înduioşare, urmându-ţi drumul tău, neclintit, trecând peste cadavre. Ce ar fi făcut nenorocitul ăsta de Raul dacă nu eram eu? Acum totul ar fi fost lichidat. Nu era în stare de nimic. S-a născut infirm, va muri infirm. E numai un stomac plin cu coniac. Atât. Oare dacă Varvara l-ar fi lăsat pe el, ca frate mai mare, să aibă grijă de averea noastră, ar fi avut altă psihologie? Ar fi trăit altfel decât trăieşte astăzi, la modul ăsta porcesc? Este un tip lipsit de voinţă. Nimic nu-l putea schimba...”

Trecuse şi al doilea val de avioane. Lentilele binoclului apropiau acele cruciuliţe metalice care erau bombardierele. Imaginile mărite şi zgomotul infernal al motoarelor, pământul care tremura sub ei, surd, la căderea bombelor, totul ar fi trebuit să-l înfricoşeze. Dar, ciudat lucru, nu simţea niciun fel de teamă. Probabil că şi nepăsarea celuilalt, a lui Raul, îl ambiţionase. „Ar râde de mine dacă

m-ar vedea plecând de lângă el, şi n-am să-i ofer spectacolul ăsta. Ar umple Bucureştiul vorbindu-mă de rău."

— Puiule, nu-mi mai spui ce vezi acolo, pe cer?

Tismana nu-i răspunsese.

— Te-ai supărat, eram sigur. Adevărul irită. Treci şi tu peste chestiile astea. Ştiu cât costă un moment de sinceritate, dar nu este primul, în ceea ce te priveşte. Şi dacă vrei, ascultă, repet, sfatul meu. Lasă-i chiar astăzi, încearcă să dispari.

— Ca să faci tu praf ce-a mai rămas din averea Slătinenilor. Ca să ții mesele de dimineață până seara la *Athénée Palace,* ca să dai de băut unor golani care atât aşteaptă. Eu, mulțumesc, nu am nevoie de aşa ceva.

Se hotărâse. O să plece chiar în minutul acela. Probabil că îl căutau cu telefoanele. Trebuia să-şi strângă oamenii de pe unde se găseau în toată debandada asta care începuse de la sfârşitul anului trecut. Acum le putea arăta ce poate. Să le demonstreze celorlalți că e o mână de fier.

— Costache, Costache! strigă spre garajele care se aflau lângă o aripă a casei.

— Nu te-aude. Probabil că sunt vârâți în pivniță cu toții. Du-te şi scoate-l de-acolo pe şobolan, râsese Raul.

— Chiar aşa am să fac. Te las. Sper să nu cumva vreo bombă dintr-astea să-ți strice petrecerea. *Au revoir.*

— La datorie, la datorie! striga Raul, ridicat din scaun.

*

În ziua de 2 aprilie 1944, pe la ora unsprezece dimineața, într-un orăşel din Bărăgan sosise numitul Ciorogârla, taxator la *Societatea de tramvaie* Bucureşti, îmbrăcat în nişte pantaloni soldățeşti cu moletiere, într-o bluză de vară de culoare kaki, ieşită la spălat, cu o capelă pusă cam şui pe o sprânceană şi o centură lăsată pe şoldul stâng, cu o

baionetă. Părea un ostaş venit în concediu de pe front, fără armă, numai cu o lădiță de lemn, de campanie, aducând cu cele ale ceferiştilor de la macaze, care ungeau liniile la vreo două sute de metri de peron. Era o zi cam înceţoşată. Rambleurile sclipeau mat în lumina turbure. Oamenii se mişcau leneş printre traverse, trecuse o drezină, semnalizându-l pe şeful gării. Un macagiu cu şapcă cu calotă roşie trecu pe lângă el.

— Camarade, zisese Ilie Ciorogârla, nu ştii matale pe unde-l găsesc eu pe plutonierul Gheorghe Bubulete din strada Arinilor?

Ceferistul îl măsurase din cap până în picioare, fără curiozitate.

— Vii de pe front?

— Nu tocmai. Am făcut ceva război, dar pe urmă ne-a chemat la noi, la *Setebe,* la tramvaie. Am fost rănit de două ori şi au zis să mai stau la vatră.

— Şi Bubulete ăsta ți-o fi rudă, neam?

— Cam aşa ceva. M-am gândit să trec pe la el să mai stau vreo săptămână să mă odihnesc, că n-am avut conced' de vreo doi ani şi mă supără rănile.

Celălalt îşi scosese şapca şi îşi potrivea părul năclăit de sudoare prin furca degetelor.

— Ştiu eu ce să zic? Oraşul nu-i mare, dar de strada asta n-am auzit. Trebue să fie vreo fundătură, ceva. Îți dau un sfat. Mergi aşa, drept înainte, pe ulița din spatele gării, dacă ai bani, ia şi o trăsură că birjarii ştiu mai bine. Dar şi mai sigur e să te opreşti la cârciumă, la *Toaca,* acolo se adună lumea, nu se poate să nu afli de strada pe care o cauți. La ora asta, taman bine, sunt la țuică de dude şi la castraveți. Cum intri acolo, ceri o drojdie, întrebi, te lămuresc ei.

— Bine, mulțumesc. Aşa o să fac. Şi *Toaca* e departe? Că n-aş mai vrea să dau bani la trăsură, că nu-s aşa de cuprins.

— Ei, vreo doi kilometri. Nu-i mare lucru. Într-o jumătate de oră eşti acolo. Mai iei aer, bagaje n-ai prea multe...

— Aşa o să fac.

După 25 de minute, Ilie Ciorogârla zărise într-o mică piaţetă, înconjurată de vreo şapte salcâmi, geamurile cârciumii *La Toaca,* pline de borcane cu castraveţi muraţi şi gogoşari. Un băiat de prăvălie desculţ, cu un şorţ albastru dinainte, bătea într-un lemn cu două beţigaşe, strigând în gura mare:

— Intră, neamule, că s-a răcit vinul! Masa, masa! Ţuica la discreţie, pe banii dumneavoastră, mizilicul îl oferă casa!

Undeva, în stânga pieţii, se afla un fel de obor de vite, plin de balegă, în care ţăranii îşi vindeau viţeii şi câte un boulean, tocmindu-se de cu dimineaţă. Câteva căruţe cu cai deşeuaţi, vreo câţiva pierde-vară, scuipând seminţe de floarea soarelui de anul trecut, prăjite pe cuptor, un orb cu o flaşnetă şi un papagal care scotea planete, îmbiind lumea să-şi afle viitorul, vreo patru bidinărese care aşteptau să fie angajate să spoiască vreo casă, şi cam atât. Lume amărâtă de târg de provincie, la care Ciorogârla privise în treacăt. Băiatul de prăvălie repetase litania lui şi scria acum cu creta pe o tablă neagră, bătută în cuie pe uşa de intrare, meniul zilei: *Ciorbă de perişoare, Varză călită cu cărniţă de purcel, Tochitură, Drob de miel, Gogoşi.*

„E o idee, ar trebui să mănânc ceva înainte de a mă apuca de treabă, gândise noul sosit. Cine ştie dacă-l găsesc pe Bubulete, dacă n-o fi de pază la lagăr şi o să trebuiască să pierd câteva ceasuri până vine acasă. Altfel gândeşti cu burta plină?“ Îl întrebase pe puşti:

— Bă, ţâcă, tu trebue să ştii, că eşti de-ai casei, ai auzit de strada Arinilor? Pe unde o fi asta?

Puştiul vârâse crida în buzunarul şorţului şi se scutura pe palme de praf.

— Arinilor... Arinilor...? se mira el.

Era tuns numărul zero, avea nişte ochi miraţi, nu-i dădeai 11 ani, deşi trebuia să fi avut vreo 14. Slăbănog, plin de bube pe la gură, se scărpina în neştire pe un şold.

— Nu ştiu, nene. Mai bine intră colea, la noi, ia o ţuică de dude, castraveţii sunt pe gratis, îi dă jupânul, şi întreabă-i pe ăia dinăuntru, că ei trebue să ştie.

Ilie Ciorogârla deschisese uşa cârciumii. Fum, să-l tai cu cuţitul, vreo douăzeci de inşi, care la mese, care la o stănoagă lustruită, despărţind tejgheaua de tablă unde se serveau băuturile de restul încăperii întunecoase, cu podelele negre, date cu gazolină, pline de coji de seminţe de floarea soarelui. Trei becuri chioare, aflate sub nişte discuri de tablă, vopsite în galben şi pătate de muşte, reflectau o lumină palidă, abia dezvăluind nişte chipuri de ţărani sau târgoveţi, de văcari sau de lucrători, nu se ştia bine ce, vorbind toţi deodată, gesticulând, cântând ceva nedesluşit, cu glasuri de beţivi. Mai în fundul încăperii se aflau patru sau cinci mese, dintre care una neocupată, la care Ilie Ciorogârla se aşează luând un scaun greoi şi grosolan, tras din bardă de cine ştie ce meşter local. Dintr-o parte, pe uşa deschisă a unei bucătării din care veneau în valuri aburi de mâncare cu mirosuri amestecate, se auzea câte un strigăt:

— Vine! vine! Mămăliguţa la domnu'... Tochitura, la trei... lui conu' Sârbulescu. Ai grijă să nu verşi sosul. Ia tacâmul şi vezi să nu te împiedici.

Pe uşă sosea, cu o tavă pe care o purta deasupra capului, un chelner slab, cu mustaţă pe oală, mişcându-se cu dexteritate între clienţii care-i împiedicau trecerea.

— Pardon, domnu', scuzaţi, domnu'. Măi, nea Mitică, dă-te într-o parte să trec. Fă-mi, domne, loc, că-ţi cade ciorba asta-n cap.

Era cel mai dibaci chelner pe care-l văzuse Ciorogârla în viaţa lui. Se învârtea ca un balerin, răsucind într-o parte şi-n alta tava cu mâncăruri, reuşind să nu verse niciuna peste

marginile farfuriilor. După ce împărţise porţiile celorlalţi clienţi, chelnerul se apropiase de masa lui şi scosese din buzunarul şorţului un carneţel, interogându-l grăbit, după ce aşezase tava golită pe masă:

— Cu ce să vă servim, spuneţi repede, n-avem timp.

— Păi, o ţuică de dudă şi o ciorbă, acolo, ce aveţi, o varză călită şi nişte pâine.

— Ceva vin?

— Nu, mulţumesc.

În secunda următoare chelnerul şi dispăruse. Luat repede, Ilie Ciorogârla uitase să întrebe de strada Arinilor. Lângă el, copilul care bătuse toaca mai devreme afară ştergea o masă de firimituri, adunând tacâmurile.

— Pst! Mă, puştule, găseşte-mi pe cineva care să-mi spună unde e strada Arinilor.

— Păi, ce să mai găsesc pe cineva, că ştiu *eu.*

— Cum, mă, ştii tu? Păi adineaurea, când te-am întrebat, nu ştiai.

— Ce, eram prost să vă spun? Mai intraţi dumneavoastră în prăvălie? Mie de ce-mi dă jupânul de mâncare? Să-i bag clienţii înăuntru.

— Mă, tu n-ai să mori prost. Ia, zi-i!

— Acum, că aţi făcut comanda, pot să spun. Cum ieşiţi de-aici, o luaţi pe Strada Mare, pe stânga, pe bulevard, cum zicem noi, şi o ţineţi aşa vreo 300 de metri. Acolo se face o uliţă care duce la cimitir. Cum ajungeţi la cimitir, pe mâna dreaptă începe *Arinilor,* taman din poartă. Simplu ca bună-ziua.

— Brava! Na 10 lei.

— Să trăiţi, mulţumesc. O să vă aduc eu nişte castraveţi muraţi, a-ntâia, că acuşi e la sfârşitul sezonului şi s-au mai prăpădit.

Şi copilul se mişca parcă pe patine, se strecura printre clienţi, se căţărase pe o ladă, luase un borcan din vitrină, se

spălase pe mâini la chiuveta din care țâşnea apa cu care se clăteau paharele şi, cu gesturi delicate, extrăsese din vasul de sticlă trei castraveciori înmuiați în oțet. Din mers, luase şi cinzeaca de țuică de dudă comandată de chelner, îi aşternuse pe o masă o foaie albă de hârtie cât o batistă mai mare şi-i urase poftă bună.

După vreun ceas, Ilie Ciorogârla bătuse într-o poartă de şipci umezite şi rărite de ploi, strigând ca să fie auzit:

— E cineva acasă?

Nu răspundea nimeni. Mai strigase o dată.

— Mă, al lui Bubulete! Eşti, mă, acasă?

Ieşise o muiere în cele din urmă, cu un cap mare de cal, neagră de soare, cu mâini aspre, îmbrăcată într-o rochie verzulie ca prazul şi-n papuci.

— Dar dumneata care-oi mai fi?

— Sunt Ilie Ciorogârla. Îl caut pe plutonierul Gheorghe Bubulete. Am o treabă cu el.

— E la servici, se întoarce peste vreo două ceasuri. Dar dumneata de unde vii? Că nu te-am mai văzut pe-aici.

— De la Bucureşti.

— Intră-n curte. Să-ți dau ceva să mănânci, că ți-o fi foame.

— Nu, mulțumesc. Am mâncat la *Toaca,* la cârciumă.

— Ei, atuncea vino şi stai colea. O să-ți dau o cană de vin. Că acuşi pică. Trece vremea cât te-ai şterge la ochi.

Ilie Ciorogârla intrase în curte, uitându-se dacă nu sunt câini. Apăruseră vreo două javre care-l lătraseră, dar femeia le gonise în fundul curții. Sub un pom zări o masă cu câteva scaune la care muierea îl pofti, dispărând în încăperile spre care urcau câteva trepte de lemn. Curtea era plină de iarbă, de flori şi, de undeva, din spatele casei, se auzeau nişte găini cotcodăcind. Omul părea gospodar. Casa, văruită

proaspăt, cercevelele ferestrelor, vopsite. Femeia se întorsese cu o ulcică plină cu un vin tulbure.

— Eşti şi dumneata concentrat? Că te văd îmbrăcat soldăţeşte.

— Nu. Dar mi-au lăsat uniforma, că lucrez la o instituţie care e militarizată. La *Tramvaie.* Am fost pe front, mi-am făcut datoria.

— Al meu e reangajat. Are leafă bună, suntem mulţumiţi. E paznic la lagărul ăla de deţinuţi. Se scoală de noapte, se duce acolo de-i păzeşte, vine la prânz, mănâncă. Mai îl cheamă după masa câteodată. L-am mânia pe Dumnezeu dacă am zice că nu e bine. Ne-am făcut căsuţa asta. El ar vrea să-i fac un copil, dar dacă nu dă Dumnezeu, nu dă! Mai avem răbdare. Nu bei? Că mai am. În spatele casei e o viişoară. Nu-i mare lucru: un pogon, că al meu n-are timp liber decât duminica şi de sărbători. Facem un butoi-două, ne descurcăm.

Vinul era acrişor, răcoros, un vin uşor de strugure de nisipuri. Femeia, vorbăreaţă, îi împuiase capul cu tot ce se întâmpla în oraşul lor, cu un popă care venea cu căldăruşa în fiecare lună, ca să le aghezmuiască casa, nu ca altădată, de Paşti şi de Crăciun.

— Nu-i mai ajunge. Ia şi de pe vii şi de pe morţi. Slujeşte la botezuri, la nunţi, la înmormântări. Şi-a dat fata la facultate, e arhitectă. Noi plătim taxele. Tună duminica în biserică să fim cinstiţi, să nu înşelăm, să nu minţim. Şi el ia şapte piei de pe noi. Zici că ai trecut pe la *Toaca,* pe la cârciumă. Să vezi ce comedie a fost acum o săptămână cu domnii ofiţeri, că mi-a spus al meu. Au făcut un pariu între ei, care bea mai mult. Au tras bere la metru. Ştii dumneata cum e chestia asta? Pulbere s-au făcut, dar n-ar fi nimic. Că, aşa, mai sparg ei, mai se suie pe câte o casă, dar colonelul, care fusese la Bucureşti în misiune, s-a întors

târziu, a auzit că sunt la *Toaca* domnii ofițeri ai lor şi-a intrat călare în cârciumă.

— Cum, călare?

— Cum auzi. A dat buzna cu calul. A spart geamurile şi s-au trezit cu el în mijlocul lor, dând cu capul de lampă. S-a dus vestea până la Bucureşti. Era să-i ia gradul domnului colonel, dar şi el are rude şi-a ieşit cu bine din toată treaba asta.

— Şi-al dumitale era de față?

— Nu, că el nu se amestecă cu domnii ofițeri când beau. Ăştia țin nasul sus, au ale lor, dar i-au spus vecinii care erau acolo. Nu mai vrei o cană?

— Mai dă, că ce naiba să fac până vine bărbatul dumitale?

Plutonierul Gheorghe Bubulete îl băgase într-o odaie curată, cu țoale pe jos, de cum auzise cum îl cheamă.

— Te aşteptam. Un om de-al domnului Petroveanu (Colonelul, gândise Ilie Ciorogârla) a venit aici acum vreo două luni. Nu ştiu ce-nvârteşte, dar bănuiesc ca şi dumneata că trebuie să-l ajutăm pe un deținut, unu' Tronaru, să scape din lagăr. Nu ştie nici nevastă-mea, nu ştie nimeni. Omul lui domnul Petroveanu a făcut ce-a făcut, s-a angajat şofer. El se ocupă cu aprovizionarea lagărului. Aduce în fiecare zi alimente. Zarzavaturi, fasole, carne, cât le dă la ăştia. Îl cheamă Aristide Hainăroşie. E dracu' gol. A reuşit să-i întoarcă pe toți. Le aduce brânză de Brăila la ofițeri, băuturi, ba le mai bagă şi câte o muiere sub aşternut, la cei care nu locuiesc în oraş. Aşa că îi are la mână. Cu el o să lucrăm. Mi se pare că ar trebui ca mâine noapte dumneata să-l preiei.

— Da, chiar aşa. Era vorba de o autocamionetă care m-ar aştepta, undeva, în afara lagărului.

— Totul e pus la punct. Hainăroşie o să-ți spună unde o găseşti. El, ca să nu fie bănuit, o să plece pe urmă după marfă, pe la Galați. O să vină astă-seară aici la mine. Vă înțelegeți cum o să faceți şi restul vă priveşte. Eu o să am grijă să-i spun cum să nu se întâlnească cu patrulele. Lagărul e bine păzit. O să-ți zică dumitale în amănunt cum o să-l scoatem. Dacă vă prinde careva, nu mă cunoşti, n-ai auzit, n-am vorbit amândoi. Pe muiere o fac eu să tacă, să sperăm că totul o să meargă foarte bine. Acum aş zice să te culci, sau să faci ce-oi vrea dumneata. Să nu te mai arăți pe-afară, azi şi mâine, toată ziua.

— Bine. Am înțeles.

*

Dumitru Tronaru se afla în lagăr de la sfârşitul lui septembrie 1943. Ajuns cu compania colonelului Alexandru Vardaru la laşi, după o rătăcire de o lună şi jumătate printre liniile nesigure ale frontului, fuseseră primiți cu mare pompă de către autoritățile locale care îi întâmpinaseră cu fanfară, cu decorări, cu discursuri, cu un serviciu religios, la catedrala oraşului, în fața unor trupe proaspete, tocmai bune de trimis pe front, dați drept exemplu pentru bărbăția cu care reuşiseră să facă față grelelor împrejurări prin care trecuseră şi rămânând pildă în analele războiului pentru virtutea dovedită. Dar sărbătorile trecuseră repede şi, după banchetele prelungite, vreo trei la număr, pe care le dăduseră autoritățile locale, după găzduirea prin casele oamenilor mai înstăriți, care, şi ei, la rândul lor, întinseseră mese şi ținuseră cuvântări înflăcărate despre patriotismul celor întorşi acasă, Tronaru se trezise convocat la Comenduirea Pieții, poftit într-un birou în care-l aştepta un căpitan care îl rugase să ia loc la o masă şi să dea o declarație asupra împrejurărilor în care batalionul lor fusese

silit să acționeze de unul singur, pierzând legătura cu Comandamentul Armatei.

— Este vorba de o analiză asupra situației frontului în acel moment, îl asigurase el şi dispăruse timp de un sfert de oră din birou, lăsându-l singur.

La reapariție era însoțit de un locotenent care purta sub braț un dosar.

— Dânsul este locotenentul Răducanu, din Biroul 2 al Armatei, şi vrea să vă pună câteva întrebări.

— Înțeleg despre ce este vorba, spusese Tronaru.

— Cu atât mai bine. Dumneavoastră ați fost judecat şi condamnat pentru activitate comunistă şi trimis în Batalionul de pedeapsă, condus de colonelul Vardaru, pentru ca să vă reabilitați. Din declarațiile celorlalți membri ai Batalionului şi, în special, a comandantului dumneavoastră, rezultă că ați avut o comportare demnă, lucru pentru care ați şi fost decorat cu *Bărbăție şi Credință*. Vă felicit. Din punctul de vedere al Comandamentului Armatei, dumneavoastră rămâneți pentru noi o persoană nesigură însă. Trebue să înțelegeți exact ce vă spun.

— Da. Vă înțeleg, ripostase Tronaru, privindu-l cu o oarecare veselie ironică, fapt care-l enervase puțin pe locotenent, dar acesta îşi stăpânise orice reacție.

— Iată de ce vă întreb în calitatea pe care o am, dacă în schimbul obținerii reabilitării dumneavoastră ați fi dispus să dați o declarație prin care să vă deziceți de convingerile politice, angajându-vă să nu mai întreprindeți nicio acțiune de subminare a statului nostru?

Tronaru păstrase câteva momente de tăcere, pe urmă spusese cu un glas alb, destul de limpede, ca şi când ar fi ținut să fie bine înțeles:

— Aş vrea ca dumneavoastră să-mi spuneți în temeiul cărei legi îmi cereți dezicerea de convingerile mele politice?

— Ne aflăm într-o stare de necesitate. Dumneavoastră aveți simpatii pentru comuniști și noi luptăm împotriva lor. Cred că lucrul este foarte limpede.

— Domnule locotenent, acest lucru nu pot să-l fac. Ca soldat, am înțeles să nu dezertez și să-mi fac datoria până la capăt, deși într-un fel luptam împotriva convingerilor mele politice. Dar, cum spuneați dumneavoastră, ne aflăm cu toții într-o stare de necesitate.

— Probabil că nu cunoașteți consecințele celor spuse...

— Le bănuiesc. Dacă ați fi mai explicit, ar fi și mai bine.

Locotenentul avusese o ezitare foarte scurtă, apoi, cu un gest brusc, aruncase dosarul pe care-l avea în mână pe biroul căpitanului.

— Vom fi siliți să vă internăm într-un lagăr.

— Vă stau la dispoziție. Puteți să faceți ce vreți cu mine. Probabil că condamnarea mea rămâne mai departe în picioare.

— Cu o nuanță. Dacă nu ați fi luptat, vă aștepta temnița. Regimul lagărelor este ceva mai ușor. Și, cu aceste zise, domnule căpitan, misiunea mea s-a încheiat, oamenii care îl vor conduce pe domnul Tronaru în lagăr se află la ușă. V-aș ruga să menționați în procesul dumneavoastră verbal tot ceea ce ați auzit. Actele necesare în acest caz le voi înainta Comandamentului nostru.

Salutase scurt și părăsise încăperea. Căpitanul Dogeanu, rezervist, profesor la un liceu din Capitală, mobilizat pe timpul războiului la Iași, vedea pentru prima oară un comunist.

— Domnule Tronaru, mi se întâmplă un lucru neobișnuit: eu sunt un biet slujbaș și, iată, mă aflu pus în fața unui lucru nemaipomenit. Un om este silit să se bată pe front cu oameni pe care nu-i urăște, dimpotrivă, își face datoria, este decorat și la întoarcere este internat în lagăr pentru că nu renunță la convingerile sale.

— Şi ce vi se pare atât de curios în treaba asta?

— V-am privit în timpul discuției cu locotenentul. Aveați aerul că ştiați ce o să vi se întâmple.

— Da. Am fost numai mirat că nu m-au arestat încă din gară, de la sosirea trenului.

— Spuneți-mi, nu aveți o familie? Nu vă leagă nimic, de nimeni?

Tronaru îl privise la rândul lui cu curiozitate.

— Dar de ce întrebați?

— Pentru că sunteți un om ciudat. Nimeni nu renunță atât de repede la libertatea lui. Fiecare caută să se salveze cât se poate din neplăcerile unei detenții.

— Vreți să spuneți că, dacă dumneavoastră ați fi avut nişte convingeri politice care nu conveneau guvernului, ați fi dat o declarație că vă deziceți de ele, numai pentru a nu intra într-un lagăr? Vă întreb pentru că aş fi foarte trist să ştiu că un om ca dumneavoastră ar putea să țină foarte mult la o libertate, care e aşa cum e la ora asta, mai mult decât la propriile-i convingeri.

Căpitanul se roşise uşor şi nu-l mai privise. După un minut îi întorsese spatele, privind prin fereastra cancelariei militare în care-l primise.

— Domnule Tronaru, puteți pleca, îi spusese în cele din urmă.

Cele câteva luni de detenție trecuseră destul de greu. Aparent, viața din lagăr părea o vacanță pentru oricine, în afară de un om de genul său: mici corvoade pe care trebuiau să le facă cu rândul, ca menținerea curățeniei, spălarea rufelor, evacuarea gunoaielor, lucrări de săpare a şanțurilor din jurul barăcilor, îngrijitul grădinii de zarzavat pe care iarna îl întrerupsese; nu se putea spune că duce o viață grea, dar pentru un om activ ca el, tocmai asta constituia pedeapsa cea mai mare. Deprinderea cu ceilalți deținuți

fusese destul de anevoioasă şi plină de suspiciuni. Ştia că în toate lagărele există spioni, oameni care fac rapoarte către comandanții de lagăr, aşa încât prudența lui față de ceilalți şi a celorlalți față de el îi oprea să se împrietenească foarte repede. Din experiența politică pe care o avea rămăsese cu câteva principii: a nu fi lesne crezător, dar a nu refuza creditul moral nimănui; a nu face confidențe, a căuta să câştigi încrederea celorlalți, servindu-i şi cerându-le, fără ca ei să bage de seamă, la rândul tău, mici servicii, fapt care-ți permitea să-ți dai seama de modul lor de a reacționa. Trăind laolaltă cu câteva sute de oameni, redus în cele din urmă la un grup de prieteni cu care dormi alături sau eşti trimis să lucrezi la şanțurile de irigare a grădinii lagărului, să construieşti un drum de piatră de şase kilometri pe o arşiță neobişnuită pentru luna aceea de toamnă din anul trecut, când sosise aici, investigațiile la care erai supus, mereu întrebările: cine eşti, ce-ai făcut, de unde vii, cu cine ai fost prieten: toate putând fi şi o capcană, deşi cel ce ți le punea voia să afle de la tine din ce rețea făceai parte, la ce acțiuni ai participat, cu cine din afara lagărului aveai legături pentru a putea primi scrisori şi pachete (sosind destul de rar), în sfârşit, ideea de a organiza cursuri de specializare care existau încă înainte de sosirea lui aici, pentru că lagărul fusese înființat încă în 1942, de „veterani" despre care nu se ştia dacă trebue să te fereşti sau să li te încredințezi, întrucât dispozițiile primite din partea partidului erau foarte limpezi: nu te împrieteneşti decât cu cei indicați de către un trimis al Centrului (care avea mijloace să se legitimeze şi să-ți spună la rândul lui care sunt oamenii siguri şi care nu). Dar în mulțimea de oameni amestecați, de diferite profesii, de la intelectuali la *lumpeni* care descopereau abia în perimetrul lagărului ce este aceea o existență politică, era greu să aştepți zile întregi fără ca cineva să-ți dea un semn. „Probabil că omul partidului mă

studiază, gândea Tronaru, vrea să se convingă că sunt cel adevărat şi nu vreun altul, introdus sub identitatea mea, şi că, la momentul potrivit, el se va ivi şi atunci lucrurile vor fi foarte clare." Aşa încât se închisese într-o muțenie desăvârşită pe care şi-o scuza cu o boală pe care o contactase pe front în săptămânile de luptă orbească, cât aparținuse Batalionului de pedeapsă. Asta nu însemna că, la rândul lui, nu-i studia pe ceilalți cu atenție, că nu-i asculta, căutând să deducă din scurtele lor convorbiri ce gândesc şi cum înțeleg să supraviețuiască detenției nelimitate pe care o aveau de suportat.

Între cei ce-l înconjurau şi care locuiau cu el în aceeaşi baracă, doi oameni i se păruseră mai interesanți: Virgil Pârşcoveanu, om la 50 de ani, trecut prin câteva partide, arestat pentru anecdotele pe care le debita la cafenea împotriva Mareşalului, sub acuzația de *zvonist,* precum şi un al doilea, un anume Florea Zăvoianu, un tânăr de 27 de ani, student la *Litere,* un tip lung, slab, cu ochelari, bolnăvicios, rău, suspicios, bănuind pe toată lumea, urând pe toată lumea, din motive pe care le cunoştea numai el. Fostul ziarist care lucrase la Stelian Popescu şi la ziarul *Timpul* al lui Gafencu era un fel de hahaleră simpatică pe care toată lumea o căuta pentru că ştia o mulțime de glume şi cancanuri, debitându-le cu o plăcere nespusă oamenilor plictisiți de lunile de detenție, dornici să se amuze cu orice preț pentru ca să uite lungile ceasuri petrecute dincolo de sârma ghimpată. Celălalt, Florea Zăvoianu, îl ura de moarte, asta o simțea Tronaru. Era ca şi când lui i s-ar fi refuzat o satisfacție pe care o merita, dar pentru care nu făcuse nimic s-o aibă. Deocamdată nu se apropiase de Tronaru, dar văzându-l rezervat şi mai puțin dispus să se împrietenească cu fostul ziarist, într-una din zile, studentul se apropiase de el, intrând direct în vorbă, fără niciun preambul:

— Ce spui de cabotinul ăsta? Cred că e omul poliției şi proştii ăştia îl cred. Îi duce de nas cu bancurile lui şi seara trimite rapoarte la comandantul lagărului. Am mai văzut eu indivizi de-ăştia. Îmi dai voie să mă recomand (şi-i spusese numele). Te observ de mai multă vreme, nu te bagi în ciorba lor, eşti un om serios. Pentru ce te afli aici?

— Activitate antistatală. Dumneata?

Celălalt îl privise cu nişte ochi de dement.

— Cum, n-ai aflat? Am fost acuzat că instig studențimea la grevă.

Tronaru îl privise cu atenție. Studentul părea un tip labil, mânat de o nelinişte pe care nu şi-o putea stăpâni. „Trebue să fie puțin nebun."

— Şi de ce îi instigai la grevă? Învățătura foloseşte oricui, chiar dacă nu-ți place tot ce spun profesorii la cursuri. Eşti antifascist?

Florea Zăvoianu îl privise cu o uluire totală.

— Nu sunt, domnule, antifascist. Eu îi urăsc pe toți. Legionari, comunişti, fascişti, nu există nuanțe. Eu vreau să schimb totul din rădăcini.

— Eşti anarhist?

— Zi-i cum vrei, dar de la 14 ani lupt pentru statul ideal al lui Platon. Ai auzit de chestia asta?

— N-am auzit, mărturisise Tronaru. Ce-ar fi statul ideal al lui Platon?

— Păi, un fel de socialism. Să ne înțelegem. Un stat, după ideile lui Platon, ar fi condus de către filosofi, nu de nişte terchea-berchea de muncitori, care nici nu ştiu să se iscălească.

— De ce ai dumneata o idee aşa de proastă despre muncitori? E drept că burghezia n-a făcut nimic ca să-i învețe pe toți carte. Uite, eu, de pildă, sunt muncitor şi visez un stat, nu ştiu cât de ideal, în care toată lumea să fie

alfabetizată, egală în drepturi şi aşa mai departe, nu vreau să-ți fac o teorie, că eşti mai deştept decât mine.

Florea Zăvoianu îl privise ca pe o râmă aflată sub un microscop.

— Cultura şi ştiința nu-l fac pe om fericit. Dumnezeu l-a izgonit pe Adam din rai, pentru că a vrut să ştie mai mult decât era necesar pentru natura omenească. *Eritis sicut Deus scientes bonum et malum.* Cu cât progresăm mai mult, cu atât individul este strivit de instituțiile care-l conduc. Idealul funcționăresc este robotul, nu omul Renaşterii. Progresăm, dar pentru cine? În niciun caz, aşa-zisul progres nu este în folosul omului.

— Atunci ții ca regimul politic antonescian să meargă până la cap. Să te bage pe dumneata în lagăr, să mă bage pe mine în lagăr, fiindcă vrem ca toată lumea să mănânce şi să fie egală în drepturi? Vrei să trăim mai departe într-un stat polițist?

— Şi cine îmi garantează mie că alții n-or să pună bazele tot unui stat polițist?

Studentul tăcuse o clipă şi reluase:

— Sper că dumneata nu crezi în egalitatea tuturor idioților cu un om ca mine, de exemplu. Dumneata ştii câți ani mi-au trebuit pentru ca să ajung la concluziile la care am ajuns? Uită-te, nu am o figură de inspirat, de conducător de mase, într-adevăr, dar mă vezi în fața unei turme de tâmpiți, vorbindu-le despre egalitatea în drepturi a tuturor?

— Eşti destul de tânăr, mai ai încă multe de învățat.

Tronaru îşi dăduse seama că-şi pierde vremea cu el, dar în cazuri de-astea e mai bine să-i laşi în doaga lor şi să-ți vezi de treabă. Numai că agresivitatea celuilalt creştea odată cu trecerea vremii. De câteva ori îl atacase direct pe Pârşcoveanu, pe care-l amenința că o să-l extermine *pentru, că n-avem nevoie de impostori şi de lăudăroşi în lagăr.*

Ziaristul îl privise cu blândețe, cu lipsa de frică a omului care crede că poate să trăiască chiar lângă nebuni, fără să-i irite, dar tocmai blândețea ironică din ochii celuilalt îl scotea din sărite pe Zăvoianu.

De la o vreme însă, lui Tronaru începuse să i se facă frică. Se trezea noaptea şi-l surprindea pe student umblând printre priciuri şi dând târcoale locului unde se odihnea Pârşcoveanu. Într-o noapte încercase să dea foc saltelei de paie pe care dormea acesta, cu un şomoiog aprins, dar incendiul fusese stins repede şi cercetările făcute de către paza lagărului nu dăduseră niciun fel de rezultat. Dintr-o solidaritate pe care toți deținuții din astfel de locuri o au, declaraseră ori că nu ştiau nimic, ori că, probabil, focul se aprinsese de la o țigară uitată de cineva. Studentul căzuse de atunci într-o muțenie din care nimeni nu putea să-l mai scoată. Nu dormea, refuza să mănânce, pentru medicul lagărului devenise un caz suspect. „În curând o să-l pună în cămaşa de forță", pronosticase Tronaru. Curios lucru, Pârşcoveanu nu se înspăimântase de ceea ce i se întâmplase. Când îl întâlnea pe student îl întreba ce mai face, încercând să glumească cu el şi prefăcându-se că nu vede ura din ochii celuilalt.

Cam la o lună de la primul incident, într-o sâmbătă, la spălător, urmase a doua tentativă de omorâre a lui Zăvoianu. După baia comună, când ceilalți nu fuseseră atenți, studentul făcuse dintr-un prosop un fel de laț şi încercase să-l sugrume şi acest lucru nu-l mai suportaseră deținuții. Se repeziseră cu toții asupra lui, îl călcaseră în picioare şi-l bătuseră măr. Tronaru abia îl scosese însângerat din brațele lor. Netrebnicul zăcuse două săptămâni oblojit de medicul care nu avea niciun interes să se ştie ce se întâmplă în lagăr, ca şi comandantul. Peste o lună aflaseră că Zăvoianu îşi tăiase venele de la mână în infirmeria lagărului şi murise. Deprimarea celorlalți trecuse

după câteva zile şi viaţa intrase în monotonia obişnuită. Pârşcoveanu spunea mai departe anecdotele lui, cancanurile despre directorii de ziare la care lucrase, dar parcă nici el nu mai avea hazul de la început. În lumea amestecată a lagărului, formată de aşa-zişii sabotori, adică a speculanţilor de carne şi de alimente, a aşa-numiţilor zvonişti, a celor învinovăţiţi de delicte de presă, de imoralitate, de luare de mită, lui Tronaru i se părea foarte greu să organizeze cât de cât un grup care, în eventualitatea că frontul se va apropia tot mai mult, să se opună rigorilor pe care administraţia lagărului le-ar fi putut aplica, astfel încât legea principală a celui încarcerat, adică a solidarizării tuturor, era greu de înfăptuit. Pentru unul care trăise în medii muncitoreşti unde înfrăţirea la bine şi la rău exista pe deasupra oricăror considerente, chiar dacă şi în rândul lor existau cozi de topor, oameni gata să colaboreze cu patronii, turnătorii, ei, aceştia din urmă, se aflau în minoritate şi puteau fi uşor eliminaţi, restul acţionând ferm, ca un grup bine constituit, având aceleaşi idei şi luând aceleaşi hotărâri. Dar cum puteai să te solidarizezi cu nişte speculanţi care vindeau mălaiul şi făina cu preţuri ridicate pentru a face avere şi care, mâine-poimâine, s-ar fi putut lăuda că fuseseră arestaţi şi deţinuţi în lagărele de concentrare pentru atitudine politică sau ca victime ale Mareşalului Antonescu? Ce ar fi făcut homosexualii aceia care se priveau ca nişte îndrăgostiţi, ignorând locul de detenţie, cochetând unii cu alţii ca nişte curve şi pentru care mizeria condiţiei de deţinut în lagăr aproape nu conta? Cum să te solidarizezi cu hahalerele gata să debiteze bancuri cu ardeleni numai ca să le dai o ţigară şi care-ţi devorau pachetele, dacă le primeai, ca nişte termite, prostituându-se pentru o bucată de pâine în plus, cerşind favoruri de la paznici şi explicându-le celor care-i priveau cu un ochi critic, pentru că mai existau şi dintr-aceştia, că tot ceea ce fac era numai încercarea de a

supraviețui pentru că *ei erau cineva în țara asta* şi aceşti *cineva* trebuiau să scoată după război România din primejdiile care o aşteptau. Tronaru nu avea simțământul că pe ei, pe muncitori, pe oamenii cu care luptase de atâtea ori împotriva patronilor sau a autorităților, îi aştepta o misiune istorică, ceea ce făcuse el era o datorie, întâi față de conştiința sa şi pe urmă față de ceilalți. Întâlnise în diferite locuri oameni pentru care comunismul era o meserie înainte de toate. În afară de a vorbi, de a face teorie, aceştia nu ştiau nimica. Umblau din congres în congres, invitați de diferite organizații. Năsturescu-Chibrit, omul pe care-l iubise cel mai mult şi de la care învățase o mulțime de lucruri, îi numea *porumbei voiajori.* „Uite-te la ei, Tronarule, ăştia n-au bătut un cui în viața lor. Ei se cred reprezentanții clasei muncitoare numai pentru că schimbă un vagon de dormit cu altul. Vorbesc despre internaționalism – şi noi ținem la solidaritatea tuturor muncitorilor din lume –, au fost de două ori la Barcelona, de patru ori la Paris, o dată la Berlin şi nu ştiu de câte ori la Stockholm, dar habar n-au unde-i Perişul. Vin la mitinguri cu aerul unor lideri pe care nu poți să-i deosebeşti de cei ai partidelor burgheze. Nu spun că trebue să se înfățişeze în fața clasei lor unşi cu catran pe față şi cu mâinile pline de bătături, dar limbajul le miroase a odicolon, nu a sudoare. Mânuiesc fonduri pe care nimeni nu le controlează. De unde vin banii ăştia şi la ce folosesc? Dacă îi întrebi, răspund că are cine să-i tragă la răspundere şi vor da odată seama clasei muncitoare. Stau şi mă întreb dacă sumele risipite n-ar fi mai folositor să fie împărțite văduvelor celor care au murit de tuberculoză în lagăre şi puşcării, copiilor lor, care n-au văzut o franzelă şi nu-i ştiu gustul. Ascultă la mine, cea mai mare primejdie pentru comunism este şi va fi aristocrația muncitorească. Cum ieşim din ecuația asta, tu ştii ce e aia ecuație? o dăm în bară! Am cunoscut pe unul din categoria asta, cu care am

lucrat, un fel de intelectual ratat, să te fereşti de oamenii de genul ăsta ca de dracu, ei nu sunt nici cal, nici măgar. Mai curând te înțelegi cu un savant care vrea să facă binele celor săraci pentru că e generos, pentru că nu trăieşte decât pentru ştiința lui, decât cu indivizii care n-au asimilat decât pe jumătate lucrurile. Politica este o meserie grea şi ea nu se face numai dând din gură. Aristocrația muncitorească vrea să-şi pună o coroană de oțel pe frunte şi să aibă în mână un ciocan, dar mai înainte de toate trebue să fi folosit ciocanul, să fi intrat în biserica noastră care este uzina. O să te întâlneşti cu fel de fel de oameni. O să ți se pară ciudat spunându-ți că vor fi împrejurări în care mai curând o să te înțelegi cu mica burghezie decât cu muncitorii refuzați de partid care au venit spre el pentru a-şi depăşi condiția. Cunoşti vorba: la plăcinte înainte, la război înapoi? O să avem mult de furcă, nu atât cu cei cu care o să ne batem – pentru că burghezia e condamnată de istorie, ea nu-şi dă seama, gândirea ei e putredă, coruptă, burghezia crede că viața este o pomană, o masă întinsă, dar se înşeală –, cât cu ai noştri, cu unii dintre ei, abia după ce vom lua puterea. Va fi mai greu să distrugi suprastructura asta. A guverna în numele ideilor noastre cere înțelepciune, elasticitate, generozitate, lipsă de egoism. O să fim siliți în foarte multe împrejurări la alianțe care nu ne convin, la folosirea unor oameni care nu ne iubesc şi pe care nu-i iubim, dar care sunt utili. Aceste lucruri nu le putem evita, fac parte din tactica noastră. Cel mai mult mi-e teamă de pierderea prospețimii proletare, a romantismului nostru. Când rabzi de foame eşti puternic, ai conştiința unui soldat, dar să ne ferească Dumnezeu să ne îmbuibăm şi să uităm de unde am plecat. Atenție la oameni, ei sunt atât de fragili, de schimbători, atât de uşor de manevrat...”

Câtă dreptate avea acel om îşi dădea seama privind la masa amorfă a celor din jurul său. Cei mai mulți nu voiau

să facă nimic, dealtfel nici nu li se cerea nimic. În grupul cu care mergea la grădinărit se găseau şi câţiva ţărani care refuzaseră să iasă la munca obştească, impusă de autorităţile antonesciene. Erau bătrâni, pentru că altfel ar fi trebuit să se găsească pe front, habar n-aveau de politică şi de înaltele idealuri pe care megafoanele primăriei le emiteau după slujba bisericească de duminică, în numele Patriei şi al destinului României. Al cărei României? se întrebau ei, cu mintea lor meticuloasă cu care despicau firul în patru. A domnilor perceptori, a domnilor jandarmi, a domnilor primari care şedeau cu curul pe vatră, a domnilor moşieri care îşi vedeau de treieratul lor, de culesul recoltei de grâu şi de porumb, chipurile, sprijinind frontul, cum o declarau? Copiii lor erau la studii, nu pe front, frontul îl făceau tot cei din talpa ţării. Tronaru încercase să şi-i apropie, ei se lăsau greu, păreau foarte suspicioşi. Când auzeau de orăşeni aveau totdeauna o frică iniţială, o reţinere. Încercase să înţeleagă de ce, de unde vine refuzul de a sta de vorbă cu un muncitor. Sigur că nu puteai să ceri mult unui ţăran din cine ştie ce sat de munte sau de câmpie, care, pe deasupra, mai şi fusese adus din post în post şi vârât în lagăr, pentru că refuzase să răspundă chemării de a veni duminica la săpatul şanţurilor, la facerea drumurilor, sub pretextul că banii comunelor erau înghiţiţi de necesităţile războiului. Pentru aceşti oameni trecuţi de 50 de ani, slabi, bolnavi, un muncitor nu era decât un om de la oraş, un lucrător care vine şi-ţi lucrează ceva şi-ţi cere cât n-ai câştigat într-un an de zile, deci tot un fel de exploatator. Cuvinte ca *alianţa clasei muncitoare cu ţărănimea,* asta li se părea ceva spus într-o altă limbă. Trebuia foarte multă vreme până să înţeleagă că şi ei sunt o clasă. Se socoteau, pur şi simplu, ţărani, adică robi, adică cei care aveau cele mai proaste pământuri, dacă le mai aveau şi nu le vânduseră vechililor şi marilor proprietari care profitaseră de sărăcia lor, de

nevoia de a-şi hrăni copiii numeroşi, de a încerca să-i ţină prin şcoli, în ideea să-i salveze de soarta pe care o avuseseră părinţii lor. Conştiinţă politică? Asta era prea mult! Exista un partid ţărănesc, dar din ce ţărani era format acest partid? Domnul Mihalache era proprietar de magazine în *satul model* Topoloveni, făcut cu ce bani? El umbla în iţari, mai ales când venea la Parlament, în Bucureşti, dar era cu adevărat ţăran? Năsturescu-Chibrit spunea că vorbea patru limbi; pe urmă, nu guvernaseră de câteva ori ţărăniştii? Şi ce făcuseră ei în aceşti ani când se aflaseră la putere, pentru clasa ţărănească? Câtă răbdare îţi trebuia pentru ca să mişti aceste conştiinţe oarbe ce refuzau, ca şi ţăranii lui, cu care lucra la grădinăria lagărului, să ia cunoştinţă de propria lor forţă politică! Dacă le spunea că sunt milioane şi că fiecare vot al lor ar fi putut schimba soarta ţării îţi râdeau în nas. „Ce spui, domnule, poate dumneata nu cunoşti cum e la noi în sat? Cum se fură urnele şi te bate jandarmul până îţi face capul mare, dacă nu-ţi ţii gura? Cum te îmbată cu rachiu în duminica votului, mai ales pe cei tineri, promiţându-le marea cu sarea? Ce ciomăgeală erau în realitate aceste, aşa-zise, «alegeri»?" Ştia, cum să nu ştie; parcă la oraş era altfel, parcă voturile lor, ale muncitorilor, nu erau măsluite? Voia el să-i îndemne la revoltă? Le ajungea un '907, îl trăiseră. Fraţii lor fuseseră împuşcaţi, schingiuiţi, bătuţi la tălpi. Era greu să-i mai urneşti o dată. „Şi atunci vreţi să trăiţi până la moarte cu capul în pământ, cu spinarea aplecată, să vă ia totul moşierul, primarul şi voi să nu faceţi nimic, să ziceţi numai săru' mâna?" „Toate-s de la Dumnezeu", spunea unul, Toader, om de 60 de ani, prăbuşit, pe care numai dorul lui de pământ îl făcea să muncească, pentru că nu-l obliga nimeni. Dădea cu sapa, căra hârdăul cu apă ca să ude răzoarele, avea un fel de înduioşare faţă de ceea ce creştea sub ochii lui, un sentiment că ajută ogorul ăla, sărac, ars de soarele nemilos

al Bărăganului, să scoată din el ceva, era probabil un fel de a te simți Dumnezeu. Asta, cel puțin, înțelesese Tronaru, privindu-l cum cară bălegarul din grajdurile regimentare ale administrației lagărului. Şi atunci în el creştea o şi mai mare ură față de cei care întreținеau resemnarea acestor unelte de muncă, lipsite de conştiință, nişte mecanisme umane controlate de exploatatori: „Dar Dumnezeul vostru, al țăranilor, e orb, nu vede?" „Nu vorbi aşa, se mâniau bătrânii, lepădându-şi uneltele de lucru, ca şi când ar fi fost gata să-l ia la bătaie, dumneata n-ai decât să nu crezi, dar noi aşa am apucat. Suntem îndătinați. Ştiu ce vrei să ne spui, am mai auzit, am mai cunoscut oameni ca dumneata. Că popii ne fură, că sunt beți, că preacurvesc, că au case ca nişte palate şi că noi tot în bordeie stăm, că-şi trimit copiii la studii în streinătate şi pe-ai noştri îi lasă fără de carte, tot proşti, dar noi una avem cu popii, şi alta cu Dumnezeu." Chip de-i înțelege, de-i scoate din ale lor! Crucea de dimineață, crucea de seară, crucea de dinaintea mesei, asta îi ținea. Poate din cauza asta erau şi mai cinstiți. Poate de aici infinita răbdare de a suporta prea multele şi nesfârşitele nedreptăți, dar cineva trebuia să-i trezească, cineva trebuia să le arate drumul. Nu ajungea numai mila pe care ți-o stârneau, trebuiau treziți la realitate, trebuiau puşi să învețe chiar la vârsta pe care o aveau. Unde erau învățătorii satelor pe care el nu-i mai apucase? Generația de tineri entuziaşti de după primul război, plecați la sate fără să-i gonească nimeni cu biciul; duşi ca să lumineze cătunele lăsate în întuneric? O mişcare stârnită de Nicolae Iorga, care se stinsese de la an la an, din cauza plăgii politicianiste, a tâlhăriei organizate şi a corupției. Guvernele rămase la putere câteva luni sau chiar săptămâni, în care cei care apucau ciolanul voiau să se pricopsească în cel mai scurt timp, asta-i descurajase. Un rege corupt, cu camarila lui nesătulă, cu imoralitatea vieții personale, cu acele amante

regale hrănite din aurul stors pe spinarea anonimilor. *Apostolii satelor* se pierduseră în mâlul social, aşa cum mor unele râuri care înaintează în deşerturi. Se însuraseră, făcuseră copii, rămăseseră prin satele păduchioase, poate se declasaseră; alţii, sătui de atâta idealism fără niciun fel de bază, năvăliseră spre oraşe în căutare de sinecure, de poziţii sociale înaintate, se avântaseră în politică, transformându-se în oratori de duzină, în căţelandrii partidelor istorice, vorbind cu talent, pentru că se pricepeau la asta, minţind cu dezinvoltură, furând cu îndemânare şi dezgustându-i pe alţii cu talent de adevărata politică pe care ar fi trebuit s-o facă...

După moartea studentului, Pârşcoveanu venise să le mulţumească celor care-l salvaseră din mâinile nebunului în împrejurarea aceea care putea să-l coste viaţa. Nu înţelegea nici el mare lucru. „Ce-o fi avut, domnule, cu mine? îl întrebase pe Tronaru. Am văzut că cu dumneata a stat de câteva ori de vorbă.” „Era nebun, un fanatic.” „Şi doctorii ăştia, să lase nebunii laolaltă cu cei zdraveni? Vor să ne extermine? Om fi noi vinovaţi de multe lucruri, dar nici să ne strângă de gât damblagiii! Dumneata, că eşti «politic», poţi să-mi explici ce se afla în capul lui?” „Cred că era un anarhist, unul dintre acei indivizi care urăsc pe toată lumea şi care vor să arunce în aer planeta.” „Păi, atunci sunt de-ai dumneavoastră. Nu vreţi dumneavoastră să aruncaţi în aer regimul burghez, să schimbaţi totul?” „De ce vă aflaţi aici, în lagăr?” îl întrebase, la rândul lui, Tronaru. „Pentru o prostie. M-am apucat să fac bancuri pe seama domnului Antonescu şi a mareşalesei şi iată-mă aici. Să fie al dracului, dacă mai înţeleg ceva. Poporul român e un popor vesel. A avut şi are umor. Cum, dom’le, în ţara lui Caragiale să nu mai tragi un pârţ că se spune că ai răcnit împotriva guvernului? Păi, dacă e aşa de tare dumnealui, ar trebui să ştie că un regim politic este puternic dacă rezistă la anecdotă mai întâi. Ce,

curge sânge? Ne amuzăm şi noi! Vezi dumneata, domnule Tronaru, parcă aşa te cheamă?" „Da, Tronaru." „Poporul ăsta a supravieţuit tocmai pentru că a urmat frumoasa cale de mijloc. *Est modus in rebus.* De aia n-a prins la noi nici legionarismul şi, să nu-ţi faci iluzii dumneata, n-o să prindă nici comunismul." „E părerea dumitale." „Mă rog. Poporul român nu suportă lucrurile definitive, capitale. Pe profeţi i-a lapidat, dacă ne gândim la Iorga, să zicem. Domnitorii noştri, nu toţi, evident, dar cei mai buni, erau petrecăreţi, aveau ibovnice, ridicau biserici, adică se împăcau şi cu Dumnezeu şi cu dracu'. Războaiele erau scurte şi crunte, purtate, cu şiretenie. Inamicul nu găsea nimic înaintea lui, numai nişte sate arse şi holde culese. Pădurea era tranşeea românului. Cum trecea urgia, o lua de la cap. Atitudinea mea zeflemistă faţă de autorităţile care m-au internat aici are o explicaţie foarte logică. Pe mine mă plictisesc discursurile Mareşalului, limbajul lui bisericesc. Asta îl prindea pe Mussolini care avea în faţă nişte macaronari, pe cei mai proşti soldaţi din lume, vezi Tobrukul, vezi Stalingradul. Urmaşilor direcţi ai romanilor le plac vorbele umflate, răcnetele, dar nouă, nu! Am fost în *piazza Venezia* unde Ducele le vorbea până l-au dat jos. E un loc cam teatral, aduce a decor, dar una era piaţa *Venezia* şi alta stepa rusească. De Hitler ce să mai vorbesc? El conduce un popor mesianic, căruia i se potriveşte limbajul răstit. Pe neamţ nu trebue să-l convingi, lui trebue să-i dai porunci. De când s-a născut, doreşte reforme. L-a dat pe Luther, în linie bisericească, şi pe Ludendorf, în linie militară. Cei doi poli ai măreţiei sale i-au arătat drumul. Acuma a venit zugravul ăsta care a găsit exact tonul care trebuia. E ca la operă: tenorul cântă aria şi toată lumea aplaudă. Dar pe românaşii noştri cum să-i ţii, domnule, în mână? Ei au sărbătorile lor, botează, cunună, au naşi, au fini, trebue să se afle totdeauna undeva, în capul mesei, să se cinstească.

Şi atunci, cum să-i ții în arme? Noi suntem un popor făcut pentru tratative, pentru discuții. Mai dă, jupâne, mai ia, stăpâne... O mână spală pe alta! Parcă nu cunoaştem repertoriul?!"

Tronaru îşi amintea iar o vorbă de a lui Năsturescu-Chibrit. „Ştii cum suntem noi, măi, Dima, ca infanteristul în groapa individuală pe front. Stai chitit acolo, se trage în tine din toate părțile, capul la cutie, salt înainte! numai când se poate. Există o singurătate cu care trebue să te obişnuieşti, chiar dacă, de fapt, lucrezi cu masele. Prin propriile forțe, prin solidaritatea, prin exemplu propriu. Să ştii că şi faptele bune se iau, nu numai cele rele. Sigur că oamenii sunt mai curând dispuşi să se descurce cum pot ei mai uşor, fără efort, ba chiar ajungând să fie şi necinstiți. Necinstea celor mari naşte necinstea celor mici. Dă-i omului un salariu de mizerie crezând că aşa îl controlezi, şi el o să fure pentru că n-are ce face, din necesitate. Are familie, are copii, angarale. Nimeni nu-ți dă pe gratis nimic. Până când vom reuşi să creăm o conştiință muncitorească, ce există de fapt, dar pe care n-o au toți, e un drum lung, plin de obstacole, de renunțări, de deznădejde."

Un individ ca Pârşcoveanu era mai greu recuperabil decât proştii săi de țărani. Sigur că avea şi el dreptatea lui. Într-un fel disprețul față de oratoria fără fond a dictatorilor pe care Europa îi produsese între 1920 şi 1940 îl dezgusta şi faptul că o combătea îl făcea simpatic, dar cu ce voia să înlocuiască el demagogia acestor şefi îmbrăcați în cămăşi negre, cafenii, verzi sau chiar în costume militare? Cu o existență fără un scop, cu o supraviețuire de la o zi la alta.

Tronaru crezuse multă vreme că burghezia din care ziaristul făcea parte are un ideal înalt, că de fapt stâlpii pe care se sprijinea şi cu care se lăuda: biserica, şcoala, armata, monarhia, erau nişte instituții morale mai întâi. Dar, vai, pe rând, ei, aceşti stâlpi, se prăbuşiseră. Monarhia

ajunsese prin reprezentantul său o forță de mâna a doua; biserica, cea care ar fi trebuit să reprezinte divinitatea în care aceşti țărani credeau încă cu înverşunare, era mercantilă şi pusă pe pricopseală; şcoala ajungea numai pentru unii, un sistem de a bara calea celor fără bani, fără avere funcționa fără greş. Sigur că pretutindeni existau excepții, că printre preoți erau şi sfinți şi că dintre milioanele de țărani se ridicaseră câțiva care făcuseră o frumoasă carieră prin mintea lor şi forța de a învăța. Dar asta era suficient? Armata? Ce era ea decât instrumentul de opresiune al diferiților guvernanți. În 1933, la Grivița, soldații omorâseră muncitori, ca să nu mai vorbim că în 1907 acelaşi instrument orb de represiune făcuse ceea ce făcuse. Acum, pe front, aceeaşi supunere la ordine, într-o luptă pe care fiii țăranilor, ai muncitorilor şi chiar ai intelectualilor nu o doriseră. Să zicem că de vină era mai întâi Istoria, intrigile europene ale marilor puteri, şarlele politice care se întreceau în a vârî pe alții în foc pentru a-şi salva propria piele şi că, odată războiul dezlănțuit, nu-l mai putea opri nimeni. Să zicem că singura alternativă era de a încrucişa mâinile, de a refuza să produci arme şi maşini de război, dar cum puteai s-o faci când cineva te împungea cu baioneta în spate, să ajungi aici, între parii cu sârmă ghimpată ai lagărului? Cel mai greu lucru părea a fi să hotărăşti milioanele de oameni să facă acelaşi lucru într-o bună zi, dar cum să reuşeşti, când nu vorbeai aceeaşi limbă, când fiecare națiune trăia într-altfel, după legile ei? Bătrânii idealişti revoluționari ar fi trebuit să vadă falimentul iluziilor lor. N-ajungea să cânți *Internaționala* la congrese pentru ca muncitorii germani să arunce armele şi să nu lupte împotriva muncitorilor ruşi. Conştiința de clasă, da, ăsta e un cuvânt frumos! Dar dacă într-un loc se găseşte puțină pâine pe masă şi puțin unt, e foarte greu să-l hotărăşti pe cel care a dobândit aceste lucruri să încrucişeze brațele,

ştiind că a doua zi cel care-i aruncă ciosvârta pe masă o să i-o retragă.

Încurcate lucruri; trebuia să se obişnuiască într-adevăr cu singurătatea infanteristului aflat în groapa individuală pe front. Sau, cum glumea Năsturescu-Chibrit câteodată: „Mă, băiete, viaţa soldatului e plină de pericole reale!" Scrâşnind, înjurând, blestemând orânduirea asta sub care totul era posibil, chiar faptul de a sta laolaltă cu zvonişţii, speculanţii şi homosexualii. Asta ca să fii umilit, ca să te crezi, la rândul tău, un borfaş oarecare, chiar dacă delictul tău era un delict de opinie.

Pe urmă, infinitul timp când te gândeşti la viaţa ta personală, care şi aşa a fost destul de săracă în evenimente, fără prea multe bucurii, la oamenii care au trecut pe lângă tine fără să-ţi lase nicio amintire, câteva baluri sărace, câteva plimbări cu fetele, Braşovul, cofetăria aceea, uzina de avioane, parchetul în care tăia lemne, boala, ziarele care soseau împachetate într-o hârtie cerată după trei zile de întârziere, pădurile, spitalul *Witing,* totul se amesteca. Uzina *Griviţa,* mitingurile, copoii, puşcăria de la Caransebeş, pe urmă fata lui Vrăbiescu, Silvia, podul Morgăi, liftul romantic, care parcă nu ducea nicăieri, lemnele legate cu sârmă, tăiate ca nişte chibrituri, soba lor din podul împodobit cu poze de vedete, tăiate din *Signal.* La toate astea stând şi gândindu-se în nopţile de iarnă, când peste barăcile lor ningea cu fulgi mari şi ceilalţi dormeau! O, cum invidia somnul altora, lung, prelungit, fără vise, somn adânc de bărbaţi, cu sforăituri! Şi mereu fanta de lumină a reflectorului care ştergea geamurile, incendiind parcă priciurile, o singură secundă. Şi iar penumbra, becul cel chior, dintr-un colţ, strigătul patrulelor care se încrucişau prin nămeţii de dincolo de gardul de sârmă ghimpată, şi câte un foc răzleţ de armă, tras mai mult ca să intimideze,

pentru că nimeni nu încercase să evadeze în cele câteva luni cât stătuse el acolo. Dormea puțin, aşteptarea asta îl măcina. După două luni, încă nu se ivise niciun semn. Nimeni nu-i trimisese niciun mesaj. „Dumneata nu primeşti pachete, n-ai pe nimeni? îl întreba Pârşcoveanu. După câte ştiu eu, sunteți organizați, vă susțineți unii pe alții, cu avocați, cu bani, cu haine. Se vede treaba că te-au uitat." „Ce importanță are? Or să mă ajute ei când vor putea."

Şi pe urmă se întreba de unul singur: „Chiar să nu fi aflat ei de la nimeni unde sunt acum?" Îi dăduse o scrisoare lui Matei Bogasieru, rugându-l s-o trimită prin poştă doamnei Smaranda Robescu – la Bucureşti. Fostul locotenent se mirase că după ce îi decoraseră pe toți, pe el îl trimiseseră în lagăr, dar Tronaru nu mai avusese când şi cum să-i explice despre ce e vorba. Să fi pierdut el scrisoarea, să nu fi ajuns ea în mâna Colonelului?

Timpul trecea greu. Soldații le aduceau ziare pe care Tronaru le citea cu nesaț. Comunicatele *Comandamentului de Căpetenie* erau destul de vagi, dar tot puteai să mai înțelegi câte ceva. Pârşcoveanu, care nu se ferea de informatorii din lagăr, le spunea seara în dormitorul comun: „Am prieteni afară, mi-au scris. Se dărâmă şandramaua, nu mai ține. Ascultați la mine. Țineți-vă bine." Dar pentru unul ca Tronaru statul degeaba era mortal. Te îmbolnăveai. Probabil, Colonelul avea greutăți, nu putea să rişte pentru că altfel de mult ar fi trebuit să-i trimită un semn. Asta i-ar fi făcut bine, moraliceşte vorbind. Şi iată că prin ianuarie, după Sfântul Ion, plutonierul Bubulete Gheorghe îl chemase într-o după-masă în cancelarie, la el. Era singur, fuma o *Mărăşească*. Îi întinsese şi lui pachetul cu țigări. „Ia şi tu una!" Luase. Îi aruncase chibritul. „Aprinde! Ştii de ce te-am chemat? Ai un prieten afară. Sau mai mulți. Nu mă bag. Tu n-ai auzit nimic de la mine, nici n-aş recunoaşte. Pachete nu-ți trimit, dar uite nişte bani. Ia-i, ascunde-i, fă ce ştii cu

ei. M-au întrebat cum te simți, le-am spus că eşti sănătos. Voiam numai să afli că nu te-au uitat."

Tronaru trăgea din țigară cu poftă. „Cum pot să te cred?" „Numele de Petroveanu îți spune ceva?" „Da, e o rudă de-a mea mai îndepărtată." „Unchiul din America", râsese celălalt. „Zi-i cum vrei." „Dacă te întreabă cei din baraca ta de ce te-am chemat, spune-le că ți-am cerut o declarație suplimentară, o vor ăia de la Bucureşti. S-a înțeles, nu? O să vorbim cât se poate de rar. Dacă nu e nevoie, chiar deloc. Probabil că cineva vrea să te scoată de-aici. Eu nu ştiu nimic."

Se ridicase în picioare şi-i întinsese mâna: „Niciun cuvânt, nimănui. Cunoşti lozinca Mareşalului: «Cine limbă lungă are cinci ani va săpa la sare»." Şi râsese complice.

Bineînțeles că-l întrebaseră. Cel dintâi Pârşcoveanu, care era cel mai curios: „Să nu-mi spui că-ți dau drumul, că mă omor." „Nici gând! Era vorba de o declarație suplimentară", o luase el înainte. Fostul ziarist se mulțumise cu atât, dar țăranii ăia, în special, cu care lucrase toamna la grădină şi care acum se plictiseau de moarte, sperau să afle de la el ceva care să-i încurajeze, cât de cât. „Ia, zi-i, e vreo mişculație, ceva? O să ieşim şi noi de-aici, ăştia mai proştii? Ne iartă Mareşalul?" „Pe voi poate că da, dar pe mine, numai când şi-o frânge gâtul!" „Dar, la o adică, de ce nu vă pocăiți şi voi, comuniştii? Am mai cunoscut unul până ai venit dumneata. Acum l-au dus în altă parte, parcă la Târgu Jiu. Încă ăsta vorbea mai mult ca dumneata. Că parcă eşti mut. Ne făcea teoria cum o să ne împărțiți voi pământul, cum o să punem noi mâna pe putere, ăi săraci, şi cum o să guvernăm! Auzi, mă vezi pe mine în guvern?"

Tronaru se prăpădea de râs. „Nici pe dumneata, şi nici pe mine, dar poate pe copiii dumitale. Că ai copii, nu-i aşa?"

Toader, că Toader se numea, clătina capul lui bătrân şi-şi privea mâinile muncite pe care le freca una de alta. „Mă,

băiete, mă, tovarăşe, cum vă ziceţi voi, de ce ne mai amăgeşti? Nu ne-ajunge câţi ne-au minţit? De ce mai veniţi şi voi cu basmele astea? Nimic nu se va schimba, ţine minte ce spun eu! O să se ducă Mareşalul şi or să vină alţii, civili sau tot militari. Or să vorbească şi ei în piaţa publică şi or să ne promită marea cu sarea. Poate să ne dea şi nişte pământcior, ca Ferdinand după războiul ălălalt, dar ne vezi tu pe noi, pe ai mei, pe ai lui Toader Buică, pe-ai lui Ruşinaru, pe ai lui Degeratu, în guvern? Păi, ca să fii ministru trebue să fii frumos, bogat, să ai un nume, domnule. Ăsta e nume de ministru? Ministrul Degeratu! Ha, ha, ha, auziţi, măi, oameni buni, făcea către ceilalţi. *Domn ministru Degeratu a primit ieri în audienţă pe ai lui Toader Buică. Domnia sa i-a ascultat pe rând cu ce angarale au venitără la el şi le-a promis tot sprijinul.* Na, că-i bună." Şi iar râdea în hohote cu ceilalţi ţărani ai lui, care-şi arătau mâinile ca nişte lopeţi. „Noi cu astea o să ne ţinem. Ministerul nostru e câmpul."

De la acel semn pe care-l dăduse Colonelul, parcă se mai înveselise. Devenise mai vorbăreţ, Pârşcoveanu nu-l mai recunoştea „Ce-i cu dumneata?" „Ce să fie! Prietenii şi-au adus aminte de mine. Mi-au trimis niscai bani. Fac cinste."

Dacă dădeai o sută soldatului de planton, ţi-aducea o sticlă de rom de la bufetul instalat într-o magazie, în spatele sălii de mese. Acolo puteai să cumperi ţigări, biscuiţi, mai câte o cămaşă, câte un nădrag, fructe, te mai ajutai. La asta nu se opuneau gardienii, că le mai ieşea şi lor peste leafă. Fostul ziarist nu refuzase, deşi lui îi veneau pachete, sticle de băuturi mai scumpe pe care le bea singur, fără să le împartă cu nimeni. Aşa, ţigări, mai arunca câteva pachete şi celorlalţi. Nu era un om rău, dar băutura, pe care n-o împărţea cu nimeni, îl făcea mai vesel şi putea să suporte mai bine interminabilele zile de detenţie când juca poker pe chibrituri cu doi funcţionari din Căile ferate, internaţi

pentru sabotaj, care se jurau pe mamele lor că nu făcuseră nimic, şi cu un căpitan pensionar de *Aţă,* care făcuse guverne şi ascultase *Vocea Americii* şi *Radio Londra.* Pârşcoveanu, care probabil că ştia el ce ştia despre comunişti, îl mai iscodea, mai mult ca să-şi întărească convingerea că lucrurile erau pe sfârşite. Apropierea ruşilor, sabotajele despre care aflase de la prietenii lui care îi scriau pe ascuns, totul îi întărea convingerea că ziua eliberării nu era departe. Aşa că nu strica dacă ar mai fi avut şi o confirmare din partea lui Tronaru. „Ai mirosit ceva? Ai vreo ştire? Spune-ne şi nouă, că asta ne ţine. Speranţa în ziua de mâine." „Ce să ştiu, domnu' Pârşcoveanu? Ai noştri sunt la puşcărie, n-au timp de telegrafie fără fir." „Spune, domnule, că nu sunt de la poliţie, *parole d'honneur,* crezi că mă duc să te torn? Aici suntem cu toţii fraţi." „Domnule Pârşcoveanu, dumneata crezi că eu nu m-aş bucura să-ţi dau o veste bună? Că lagărul ăsta nu-i Mamaia sau Carmen Sylva şi nu ne distrăm aicea, dar nu ştiu nimica, domnule." Celălalt ţâstuia din buze şi se căina. „Ei, dacă nu v-aş şti eu! Discreţi, dar eu simt, domnu' Tronaru. Eu simt omul după cum se aşază pe scaun. Am trecut printr-atâtea! Dacă fostul meu patron, Stelian Popescu, a tulit-o încă de anul trecut şi alde Şeicaru aud că-şi face şi el bagajele înseamnă că e groasă, domnule." „Păi, dacă ştii atâtea, ce mai mă întrebi pe mine?" Fostul ziarist iar se minuna. „Curios om mai eşti, domnu' Tronaru! Păi, vrabia mălai visează. Şi, adică, dacă mi-ai spune o vorbă bună, acolo, chiar dacă ai minţi, ai pierde ceva?"

Unor asemenea oameni ce puteai să le răspunzi? Voia Pârşcoveanu să se-îmbete cu apă rece, n-avea decât!

*

Prin martie, când începuse munca la grădini, Tronaru se trezise cu şoferul care de câtva timp aproviziona lagărul cu alimente, un fel de şoltic de Bucureşti, pirpiriu, iute, vorbind repede, ameţindu-te, dându-ţi ocol şi căutând să te convingă cu orice preţ că el te poate servi cu orice, bineînţeles dacă îi laşi ceva în palmă. Agita o şapcă roasă pe care se vede treaba că o purtase mulţi ani, făcându-şi vânt cu ea. Părea slugos, dar foarte şiret, declara că scoate bani şi din piatră seacă, dacă-l asculţi, faci avere. Pe Tronaru tipul ăsta atât de agitat îl indispusese la început. Avea impresia că vrea să-l facă complice la ceva şi n-avea chef să se înhăiteze cu el. Nu apucaseră să rămână niciodată singuri, dar în câteva scurte minute cât îl întâlnise, ca din întâmplare, la poarta lagărului, umblând în motorul autocamionetei cu care căra marfa şi cerându-i un foc ca să-şi aprindă o ţigară, necunoscutul apucase să-i şoptească pe neaşteptate:

— Sunt omul plutonierului Bubulete. O să ne mai întâlnim. Mergi pe blat.

Tronaru îi lăsase un chibrit şi plecase cu ţăranii lui la grădinile lagărului care se aflau la un kilometru de locul încercuit cu sârmă ghimpată, neînţelegând încă de ce îi spusese şoferul că este omul plutonierului. Acesta din urmă nu-i mai dăduse niciun semn. Părea preocupat de treburile lui, se mai întâlneau din când în când, din întâmplare, prin curtea interioară a lagărului, dar Bubulete se făcea că nu-l cunoaşte. În afară de banii primiţi, niciun semn de la tovarăşii lui, nicio scrisoare (probabil că asta era foarte periculos), niciun pachet. „Poate că e mai bine aşa. Clocesc ei ceva.” Şi-şi văzuse de treabă în toate cele două luni care urmaseră. Se obişnuise cu munca pe care o făcea, se bucura că trecuse iarna şi că putea să stea pe câmp, chit că erau păziţi de doi soldaţi, dar cu ei se familiarizaseră. Vântul rece, mai pe urmă căldura soarelui de martie care încropea

şi, în sfârşit, ideea că va veni primăvara şi că se va bucura de acest anotimp, îl făceau să uite de orice. Săpa la cot cu ţăranii aceia, îi asculta cum îşi povesteau întâmplări din satele lor, despre încuscrirele, nunţile terminate cu bătăi, furturile de fete, înmormântările şi arderile de case din răzbunare, şi ceasurile treceau repede, nici nu ştia când se face de prânz şi-i aduceau în baraca în care se servea veşnica ciorbă de cartofi, arpacaşul şi varza fiartă. Din două în două zile, acelaşi *menu,* însoţit de un sfert de pâine neagră şi de apă pe săturate, cum glumeau ei. La patru se întorceau din nou la câmp, duşi de alţi doi soldaţi; aceştia stând în capul locului, cu arma între picioare, fumând şi discutând de ale lor, neuitând să le amintească în fiecare zi: „Mă, să nu dea dracu' să vă treacă prin cap să fugiţi, că vă împuşcăm", dar nimănui nu-i trecea una ca asta prin cap, pentru că locul părea bine supravegheat şi dacă n-ai fi avut un ajutor din afară ar fi fost greu să te descurci, gara fiind păzită, precum şi barierele.

Iată de ce când, în dimineaţa zilei de 3 aprilie, plutonierul Bubulete Gheorghe îl întâmpinase în faţa barăcii, el fiind pe picior de plecare spre grădini, împreună cu tovarăşii de lucru, şi îl strigase pe nume: „Tronaru, mă, n-auzi, Tronarule, vino încoa' niţel!", se mirase cu bucurie stăpânită, bănuind că de data aceasta va mai primi o veste de la cei de-afară. „Vezi că azi am un transport de făcut, ajută-l la încărcat pe şoferul Hainăroşie. Îl ştii pe Aristide?" „Cum să nu? Ăla vorbăreţul." „Ei, dă-i o mână de ajutor, că e şi el singur. Lasă-i pe ai tăi să se ducă la grădină şi rămâi aici."

Nu pricepea mare lucru, dar ordinul era ordin, aşa că le spuse, lui Tudose şi celorlalţi:

— Eu rămân, m-a chemat plutonierul. Are treabă la corvoadă cu mine. Ne întâlnim mâine.

Ceilalți plecaseră la câmp, el se aşezase pe treapta de lemn a unei barăci, scosese o *Mărăşească* şi începuse să fumeze privind la vânzoleala celor care umblau prin curtea lagărului. Trecuseră vreo cinci minute, Pârşcoveanu, mirându-se că-l vede acolo, îl întrebase:

— Ce faci, domnule, n-ai plecat la treabă? Că dumneata nu înțelegi viața fără să munceşti. Cum poți să laşi să treacă o zi fără să-ți câştigi existența în mod cinstit?

Nu-şi bătea joc de el, era un fel de a glumi.

— Am o corvoadă de făcut, că tot pe noi ăştia, clasa muncitoare, ne pun la treabă. Dumneavoastră, intelectualii, bateți şepticul şi puțin vă pasă. Aşa lagăr, mai înțeleg şi eu!

— Nu-i zice *şeptic,* şefule, *poker* jucăm. *Şeptic* joacă elevii de liceu pe sub bancă. Noi suntem mahări, crema societății.

— Am văzut eu ce fel de mahări. Jucați pe bețe de chibrituri.

Fostul ziarist îl salutase cu un gest neglijent şi se îndepărtase. Aristide Hainăroşie apăruse pe la opt şi jumătate cu camioneta plină de cartofi. Claxona de mama focului să i se deschidă poarta străjuită de două prepeleacuri de fier în care stăteau de pază soldați cu puşti-mitraliere.

— Băi, ostaşii Maicii Domnului, ce faceți, dormiți în post? Deschideți porțile împărăției, că v-a adus Aristide păpica.

Un caporal ieşise din corpul de gardă, alergând ca să desfacă poarta. De obicei executa un control superficial la marfa adusă, cum făcu şi de data asta.

— Ce-ai, mă, aicea? Să nu fie ascuns vreun tun, că dracii te ia, glumise caporalul.

Se urcase pe oblonul camionetei şi răscolea cu o lopată cartofii.

— Ascultă, mă, Hainăroşie – cine dracu te-o fi botezat pe tine aşa nu ştiu –, mai adu şi nişte zarzavaturi, ceva, niscai

morcovi, nişte păstârnac, să mai punem şi noi în ciorbele alea lungi, că ni s-a uscat cerul gurii!

— Ce-mi dați să vă spun că v-am adus un sac de fasole?

— Aoleu, făcuse caporalul. Unde ai găsit-o, mă, pe vremurile astea?

Aristide deschisese portiera şi-i arătase un săculete plin.

— Cam puțin, cam puțin! făcuse celălalt.

— Douăzeci de kilograme, numai pentru sufletul gradaților! Pârliților ăstora pe care-i păziți voi nu le dăm aşa ceva. Le priesc mai bine cartofii nebărbieriți. Şi acum ieşi cu un pachet de țigări, că altfel nu dau jos sacul din camionetă!

— La un nasol de caporal în termen ceri tu țigări, nenorocitule, păduche ce eşti, care te-ai scutit de front, ştii tu cu ce şmecherii, că acuma trebuia să fii la Odessa, să te fugărească ăia pe-acolo. Dă jos sacul, că te înțep cu baioneta pe partea aia pe care stai tu mai bine.

Aristide aruncase sacul în țărână şi făcuse un semn cu două degete la obraz.

— Măcar o *Plugară,* mă, că de-astea fumați voi!

Caporalul îi aruncă o țigară pe care şoferul o prinse din zbor.

— Măcar cu atât să mă plătiți! Taică-meu asta m-a învățat: nu dai un fir de ață la nimeni pe gratis, că te ia de prost.

Pornise iar maşina, opintindu-se să treacă cu ea peste un trunchi de brad care ținea loc de prag. Claxona de mama focului, după obiceiul lui, ca să ştie lumea că soseşte. Era semnalul de adunare pentru cei care primeau clandestin scrisori, pachete, haine şi mici mărunțişuri pe care Aristide le ascundea în pantalonii lui bufanți, pe sub cămaşă, ba chiar în şapca cu care-şi acoperea părul rărit, până nu începea s-o agite (asta petrecându-se după ce distribuise ce avea sub ea).

— A venit poşta, copii! Iute, până nu se prind ăştia, luaţi ce vă dă nenea, împărţiţi frăţeşte şi pe urmă veniţi cu darul!

Coborâse din maşină şi, ca un scamator, într-o secundă scosese dintr-un crac al nădragilor un săculete în care se aflau scrisorile. În celălalt erau pachete cu medicamente, lucruri de mică trebuinţă, cum ar fi câte-o testea de ace pentru cusut, mosorele, cremă de ghete, pastă de dinţi, ba chiar vreo bucată de şuncă, ce nu se găsea la bufetul cantinei, sau o sticluţă de rachiu. Pentru toate îşi avea partea lui, i-o aducea unul spre seară, când făcea ultima cursă, el nu număra banii, ca boerii, vâra hârtiile în nesfârşitul său buzunar şi le spunea celor care-l priveau:

— Nu cumva să lipsească vreun sfanţ, să mă trageţi în piept, că v-aţi ras. Trag oblonul şi aici mierliţi! Că până am venit eu mureaţi de inaniţie şi vă hrăneaţi numai cu lăturile ăstora.

Tronaru îl văzuse, dar fuma mai departe, stând pe treapta barăcii. Şoferul îl luase în colimator, cum spunea el când era vorba să se laude că nu-i scapă nimic, dar nu-i dădea nicio atenţie. Trebuia să termine cu ceilalţi. După zece minute trase autocamioneta înapoi şi-i spuse prin geamul lăsat al cabinei:

— Mi se pare că pe mine mă aştepţi. Tu eşti azi de caraulă? Pofteşte pe scara maşinii, să te duc cu limuzina până la magazia bucătăriei, să mă ajuţi să descarc cartofii.

Tronaru se urcase pe treapta metalică a vechiului *Ford* rablagit şi celălalt îi vârâse o ţigară în gură.

— Bea una de-astea, mai scumpă, că eu fumez *Plugar.*

Conducea cu o mână, cu cealaltă îşi aprinsese un chibrit şi dăduse foc ţigării.

— *Carpaţi,* cu capul aurit. Mi-a dat-o şeful gării. Ascultă, vezi că la noapte o roim. Taci, nu spune nimic. Cum se dă stingerea, te bagi în etuva aia care e abandonată de doi ani în mijlocul curţii. Te învârţi pe lângă ea, te faci c-o fi, c-o

păți, şi țuşti înăuntru! Nu mişti, nu tuşeşti, nu fumezi. O faci pe mortul. Dimineața, la cinci, cu prima cursă eu o să le arăt ălora de la poartă un ordin al spitalului din oraş care o cere înapoi. Vezi că înăuntru am pus noi din timp nişte zdrențe, acolo. Când auzi că o ancorez la camionetă, te bagi sub boarfele alea şi nu sufli. Eu am să ridic capacul până n-apucă ei să se uite şi o să le trec pe sub nas cârpele împuțite. Dacă avem baftă, îi păcălim, dacă nu, mâine, pe vremea asta, suntem la Consiliul de Război. Doamne-ajută! Şi, acuma, mucles!

Ajunseseră în fața magaziei în care se depozitau alimentele. Bucătarii, în păr, strigau la el de ce-a întârziat?

— Acum se vine, nenorocitule? O să te spunem la comandant. Stăm şi te aşteptăm pe tine.

Aristide îi luase cu *huideo!*

— La oase! Nu vă e ruşine? Eu mă ocup de mersul trenurilor? Dacă întârzie ăia, cu vagoanele lor, eu ce vină am? E război. Să ziceți mersi că vi i-am adus şi acum. Într-o zi n-o să vă mai car nimic şi o să vă mănânce *politicii* urechile.

Pe urmă se răstise la Tronaru:

— Şi tu ce stai, mă, nenică? Ia pune mâna pe-o lopată şi bagă cărbuni! Nu vezi că nu mai au răbdare băieții! Li s-o fi făcut de cartofi prăjiți.

Tronaru coborâse, desfăcuse oblonul camionetei, căutase gaura pivniței care se afla sub depozitul de alimente şi începuse să arunce cartofii în ea.

Şoferul se certa cu bucătarii. Le mai arunca țigări, se hârjoneau, se înjurau de mamă, dar cu tandrețe, pe urmă unul dintre ei strigase către cei care lucrau la marmite şi dădeau focul:

— Mă, Gheorghe, adu, mă, cafeaua cu lapte lui domnu' Aristide, că i-o fi şi lui.

— Da' bagă şi o gură de rom, se rugase şoferul.

— Auzi, o gingirlie cu rom!

— Două gingirlii! Una şi pentru ajutor, că e şi el om.

— Două gingirlii, Gheorghe, că s-a-ndreptat vânzarea. Domnul Aristide şi-a tocmit şi un ajutor.

Treaba se terminase după un sfert de oră. Hainăroşie îl dusese până în incinta lagărului şi se despărțiseră fără un cuvânt. Erau înțeleşi.

Ziua trecuse greu. Lui Tronaru i se păruse cea mai lungă dintre toate cele petrecute aici. Cât mai stătuseră împreună în fața bucătăriilor şi apucaseră o clipă să fie singuri, şoferul îi spusese:

— Nu iei nimic, niciun lucru personal, ai grijă de aşază pătura aşa ca şi când te-ai fi sculat şi eşti dus până afară, ca să nu bage careva de seamă că lipseşti. Ar fi bine să le spui la masa de prânz vecinilor de prici că după amiază te internezi la infirmerie pentru că ai o falcarniță, ceva. Te doare burta, apendicită, nu ştiu, te priveşte ce le spui. S-a înțeles? Şi, mai ales, nu te arăta neliniştit, nervos, nu fi mai vesel decât de obicei, nu vorbi mai mult ca altădată. Fă-o pe bolnavul, spune că n-ai chef de nimic. Cât poți, în după-amiaza asta stai pe lângă alte barăci, ca să se obişnuiască cei cu care dormi cu lipsa ta. Ne-am înțeles?

Venise seara. Fusese o zi caldă, zăpuşitoare, neobişnuită pentru luna aprilie. Toți erau toropiți. După masă se stropiseră cu un furtun, furat de la grădinari, unii pe alții. Asta le ținea loc de duş. Câțiva bătuseră mingea în fundul curții, rugându-i mereu pe soldați să le arunce balonul care sărea peste sârma ghimpată. Tronaru făcuse exact ceea ce i se spusese. Se văitase față de Pârşcoveanu că îl doare apendicele şi că, probabil, o să meargă la infirmerie, să rămână acolo peste noapte, că abia se mai ținea pe picioare, dispărând după aceea în spatele barăcilor, unde iarba era mai mare, şi dormind cu un ziar pe față, ca şi când ar fi fost

foarte obosit. Orele treceau greu, câte unul îi mai dădea un picior, glumind cu altul: „Ăsta a băut fără sifon şi a tras la umbră”.

În sfârşit, clipa cea mai grea sosise. Ciudat lucru, se afla de câteva luni în lagăr, dar nu-şi dăduse seama că undeva, în stânga barăcilor, zăcea o etuvă care servise la spălatul rufelor unor militari care fuseseră încazarmaţi în vechile clădiri, folosite acum de cei din Administraţia lagărului, şi pe care toată lumea o ignora pentru că devenise o piesă obişnuită în curtea acestui loc încercuit cu sârmă ghimpată. De când i se spusese că trebuia să ajungă fără să fie băgat în seamă de cineva în preajma acelei etuve, să-i ridice capacul de metal ruginit şi să stea acolo până dimineaţa, făcuse socoteala care era drumul cel mai scurt şi mai prielnic către ascunzătoare. Cel mai aproape de etuvă se afla unul dintre foişoarele laterale ale perimetrului dreptunghiular al curţii celei mari. Un şanţ adânc de un metru şi jumătate despărţea curtea propriu-zisă de gardul de sârmă ghimpată. Calculase în toate felurile. A se introduce în şanţ şi a-l străbate în toată lungimea lui era destul de riscant pentru că soldatul aflat în foişor l-ar fi văzut târându-se şi ar fi dat alarma. Şanţul putea fi folosit după un salt scurt şi anume din capul care se termina tocmai sub postul de observaţie. Odată ajuns acolo, în unghiul mort din punctul de vedere al paznicului, ar fi trebuit să stea nemişcat până când s-ar fi întunecat bine. Odată cu căderea întunericului, să se strecoare cei douăzeci de paşi care l-ar fi despărţit de etuvă părea mai uşor. Ceea ce îl îngrijora era capacul metalic, ruginit, care ar fi putut să scoată vreun zgomot în stare să-l trădeze, dar asta intra în riscul acţiunii.

Se făcuse aproape şapte şi jumătate. Lumina încă mai stăruia deasupra câmpului. Grupuri, grupuri se îndreptau spre baraca în care se servea masa de seară. Cele trei

schimburi îşi aşteptau rândul, din jumătate în jumătate de oră. Primejdia era să nu fie văzut nici de soldaţi, nici de ceilalţi deţinuţi între care s-ar fi putut să existe unul care să-l trădeze. Îşi alesese un traiect mai lung, pe lângă şanţul acela, prefăcându-se că se plimbă îngândurat, neapropiindu-se prea mult de foişorul la care voia să ajungă. Pândea un prilej ca atenţia sentinelei aflate în prepeleac să fie atrasă de cineva din afară. Ştia că la ora mesei mai soseau câteva autobuze vechi, rechiziţionate, care aduceau de undeva, de la o cazarmă din marginea târgului, patrulele de noapte. Era momentul când soldaţii schimbau între ei glume deocheate, se înjurau, îşi aduceau unii altora ţigări sau câte o sticlă de rachiu, nepermisă de regulament, dar consumată în timpul nopţii ca să le mai treacă urâtul, şi tocmai în momentul, când la poarta lagărului se auziseră claxoanele autobuzului care căra schimbul de noapte şi reflectoarele luminau drumul spre clădirile Administraţiei, Tronaru se hotărî să simplifice operaţia imaginată cu câteva ceasuri mai devreme.

La poartă se crease o vraişte, soldaţii corpului de gardă alergau ca să deschidă şi cei din foişoare îşi strigau pe nume camarazii:

— Bă, Bobârcă, bă! Ai adus magiunul ăla care te-am rugat?

— Alupii, ia-mi, măi, şi mie rufele şi du-le la spălat!

— Chirică, ai o telegramă de la nevastă-ta. Oi fi lăsat-o iar borţoasă şi a născut!

Se auzeau hohote de râs, şoferul autobuzului claxona de zor, soldaţii dăduseră de-o parte poarta de sârmă ghimpată, unii îşi aprindeau ţigările, un murmur surd se auzea din întuneric. Reflectoarele începuseră să măture cu pala lor de lumină curtea lagărului.

„Acum”, îşi spusese Tronaru şi pornise drept spre etuva care se afla la zece paşi de el, plonjând sub ea ca să nu intre

în fanta argintie care mătura tot câmpul. Stătu liniştit până când reflectorul mai făcu o rotaţie de 360 de grade şi pe urmă se ridică. Capacul etuvei era destul de greu, trase de el, reuşi să-l mişte puţin, dar trebui să se culce iar la pământ. Fascicolul de lumină mai trecu o dată pe deasupra câmpului şi, la a doua încercare, deţinutul reuşi să intre în cupa de metal, mirosind a cârpă mucegăită, cuibărindu-se cu genunchii la gură în pântecul ei, în care căldura zilei se mai simţea încă.

„Până se luminează o să stau cu capacul tras, că altfel mor până mâine dimineaţă. Cum o da o geană de lumină trebue să-l trag deasupra mea, lăsând o margine prin care să intre aerul."

Avea un ceas nemţesc, cu cadranul fosforescent, cumpărat încă din 1941 de pe Lipscani. Îl privise. Arăta opt fără un minut. „Acum intră tura a doua la masă. Or să întrebe de mine. Probabil că Pârşcoveanu o să le spună că sunt la infirmerie. Sper să nu fie curioşi şi să vorbească, s-audă careva. Mai sunt nouă ore de stat aici, n-o să fie tocmai uşor. Dacă n-aş avea nervii întinşi, aş dormi, dar cine dracu doarme într-o astfel de situaţie?" Prin gura etuvei vedea cerul plin de stele, din câmpul alăturat cântecul greierilor tăia aerul.

*

Ascultase toată noaptea glumele sentinelelor care făceau rondul în jurul lagărului şi strigătele celor aflaţi în prepeleacurile metalice din cele patru colţuri ale lagărului. Urmau lungi perioade de linişte. Vântul culca iarba, cu un zgomot de valuri. Ţistuiau insectele undeva, în câmpul din jur, o lumină difuză făcea să crească umbrele unor copaci mărginaşi, dar el nu le vedea, vedea numai stelele îndepărtate, clipind albastru. Încerca să aţipească, adormise

în câteva rânduri într-un somn scurt şi agitat în care şi visase ceva, uitând imediat ce anume. Pe la patru şi jumătate intrase în febra aşteptării, privea des minutarul fosforescent şi ultima jumătate de oră i se păruse cea mai lungă. La cinci şi patru minute auzise motorul auto-camionetei. Hainăroşie se certa cu sentinelele de la poartă.

— Mă, care dormi în post, mă, acolo şi nu deschizi poarta, că vă spun la comandant, să ştiți. V-a pus statul să păziți aicea şi voi soiliți.

Tronaru auzise mişcarea greoaie a porții de sârmă ghimpată şi căscatul somnoros al celor de la Corpul de gardă.

— Ce ai mai adus aici? întreba unul.

Aristide îi înjura mărunt, de mamă.

— Nu vă mai trece? Ce dracu să vă aduc? Vă car vouă ceapă, zarzavat, să aveți ce crăpa, şi mă țineți la poartă. Hai, că am treabă.

Tronaru se acoperise cu zdrențele urât mirositoare. Auzise autocamioneta făcând un ocol până la magazie, apoi glasurile, şi ele adormite, ale bucătarilor care se mirau.

— Te sculaşi de noapte, azi. Ai vreo şustă în oraş?

— Şi dacă am, ce vă pasă vouă? Ajutați mai bine să descărcăm prazul ăsta sau ce dracu v-a trimis.

Pe urmă, se auziseră glumele obişnuite pe care şoferul le făcea cu bucătarii şi ambreiatul motorului.

„Acum e acum!" gândise Tronaru.

Autocamionul se apropiase şi cel ascuns în etuvă îl auzise pe Hainăroşie înjurând singur.

— Mama mă-sii, asta mai îmi trebuia mie, să car etuva. O rablă. De ce n-o fi lăsat-o aicea nu ştiu, dar mai bine s-o fi dat la fiare vechi.

Şi printre vorbele astea care erau spuse ca să fie auzite de soldatul din foişorul cel mai apropiat, îl întrebase pe şoptite pe Tronaru:

— Eşti aici?

— Da.

— Doamne-ajută!

Ancorase oiştea metalică a etuvei de tamponul autocamionetei şi se îndreptase spre poarta cazărmii, claxonând. Făcea o gură cât o şură ca să-i sperie pe soldaţii care închiseseră poarta imediat ce intrase înăuntru.

— Deschideţi, mă, ce dracu. Parcă năvălesc tătarii peste voi!

— Tu te crezi la Moşi, unde te crezi? Ăsta e lagăr, avem şi noi ordinele noastre.

Hainăroşie se grăbea, ambreia motorul, părea nervos. Soldaţii îi urau în glumă:

— Călătorie sprâncenată!

— Vezi să nu ţi se dezumfle cauciucurile...

Autocamionul trecuse peste pragul acela de lemn pe jumătate, când un sergent strigă la şofer.

— Ia stai, mă! Asta ce dracu mai e?

Cu o mişcare de maimuţă Aristide sărise de la volan şi-o luase cu gura lui mare înainte:

— Ce să fie? Etuva care stă de doi ani în curte la voi, pe care o cere Serviciul sanitar. Uite hârtia, citeşte!

Urmase un lung moment de tăcere, probabil că sergentul acela citea actul prezentat de şofer.

— Pot să mă uit şi eu ce e înăuntru?

Hainăroşie i-o luase iar înainte, trăgând capacul pe jumătate şi smulgând de-acolo zdrenţele murdare şi ruginite.

— Nişte trenţe, ce dracu să fie? Uită-le, îţi plac? Miroase-le! Şi până ce omul care cerceta etuva să se dumirească, aruncase înapoi cârpele mototolite şi trântise capacul la loc.

— Am plecat, mă grăbesc. Dacă stau după voi, mă apucă amiaza. Mai am de făcut până în prânz două transporturi.

Salut şi n-am cuvinte. Na un pachet de *Carpaţi* aurite, să ai ce fuma.

Şi auzise un plescăit de palme, probabil că soldatul prinsese pachetul de ţigări din zbor.

— Să trăieşti, bogdaproste, o să împart şi la băieţi, bă, Aristide, o să mă cer de noapte să-mi dai câte un pachet de ăsta!

Camioneta se urnise. Etuva scutura al dracului, avea nişte roţi metalice fără cauciucuri. Timp de o jumătate de oră Tronaru crezu că o să-i scoată sufletul. Ridicase niţel capacul să nu se înăbuşe şi aştepta să afle ce s-a mai întâmplat cu el. Parcurseseră nişte străzi pietruite, probabil că intraseră în oraş, pe urmă şoseaua se strica.

Era un fel de drum vicinal, colbuit. Asta o simţea după praful care urma ca o trenă etuva, aruncat de cauciucurile camionetei. Hainăroşie gonea cât putea, zguduiturile erau şi mai puternice, dar nu se mişcă. După trei sferturi de oră autocamioneta intră pe un drum lin şi frână după câteva minute.

— Scoate capul de la cutie! se auzi vocea lui Aristide. Gata. Prima parte a mers ca la carte.

Se aflau în curtea unei ferme. Vreo câţiva cai păşteau dincolo de un gard de lemn de plop.

— Unde suntem?

— La o fermă. Ajută-mă să ascund etuva sub căpiţa aia de paie, că n-avem timp de pierdut.

Dintr-o baracă alăturată ieşise un om cu care Hainăroşie se întâlnise cu o zi înainte, pe la prânz, în casa plutonierului Bubulete şi pe care Tronaru îl recunoscu:

— Tu eşti? Ilie! Mă, Ciorogârla, mă!

— Eu. Vino cu mine să-ţi schimbi hainele. Uite, ai nişte acte pe numele Pamfil Vrânceanu, eşti de meserie turnător la *Malaxa,* citeşte datele din Biroul populaţiei ca să le înveţi pe dinafară. Fotografia, ia să mă uit, aduce niţel, eh, să

sperăm că n-o să ne controleze nimenea. Lasă că-l ajut eu pe dumnealui. Du-te şi te schimbă în cabana aia.

După un sfert de oră, Tronaru, îmbrăcat într-un costum gri, cu o şapcă de pânză, puțin pătată de ulei, cu o cămaşă albastră, fără cravată la gât, în nişte pantofi care-l strângeau puțin, ieşise de sub şopronul acela, privindu-se ca să-şi dea seama cum arăta.

Ciorogârla şi cu Hainăroşie încă moşmondeau la căpița de fân sub care vârâseră etuva. După alte zece minute, terminaseră.

— Arăți gigea, spusese şoferul, care nu scăpa o ocazie pentru a glumi. Acum o să ne despărțim. Tovarăşul Ciorogârla te duce la Bucureşti, eu o iau spre Constanța. La prima stație de cale ferată mă urc într-un tren. Poate ne vedem, cine ştie când, că aşa e în viață.

Tronaru îi strânsese mâna, mulțumindu-i.

— Fără dumneata mă uscam acolo şi cine ştie ce mai putea să mi se întâmple.

— Noi să fim sănătoşi. Să auzim de bine. Noroc!

Se urcase cu aceleaşi mişcări rapide pe care Tronaru i le ştia la volanul autocamionetei şi dispăruse într-un nor de praf.

— Acum e rândul nostru. Am aici un om al Colonelului, care ne-a făcut rost de un autocamion. Transportăm paie la Bucureşti, la Regimentul 11 Călăraşi. Tu eşti vărul meu, te-am luat de la o rudă unde ai stat trei zile, că ai avut o înmormântare.

Străbătuseră o curte largă, acoperită de iarbă, ocolind o clădire în care se aflau birourile fermei. Le ieşi înainte un fel de argat, îmbrăcat într-o bluză cu mâneci scurte, pantaloni ofițereşti şi cizme. Jumătate civil şi jumătate militar.

— Gata?

— Gata.

Le arătă un autocamion încărcat cu paie, pe care trebuiau să-l predea la bariera Constanței unui militar care într-adevăr avea să ducă încărcătura la Regimentul 11 Călăraşi. Ciorogârla trecu la volan, Tronaru se aşează pe canapeaua de muşama pleznită în câteva locuri şi-l întrebă:

— Pot să trag un somn până mă scoți la lumină, că azi-noapte nu prea am închis ochii?

— Da. Dormi. Eu o să mă uit dacă mi-au pus ăştia frachturile să n-avem balamuc pe la vreo barieră.

Frachturile erau la locul lor. Îl salutară pe necunoscutul care rămăsese în curtea fermei şi porniră.

Până la Bucureşti nu-i controlă nimeni. La bariera Constanței, Ciorogârla întrebă o femeie unde poate găsi strada Răzoare, aceasta le făcu un semn cu mâna, o cotiră pe o uliță nepavată, plină de iarbă şi, ajunşi la numărul 21, Ciorogârla frână. Claxona de două ori. În poartă se ivi un soldat care-i salută scurt.

— E-n regulă. Puteți să coborâți. Actele sunt la bord?

— Da.

— Ați avut controale, ceva?

— Nu. Niciun fel de control.

— Atunci totul e-n regulă. Noroc!

Ilie Ciorogârla îl mai întrebă pe soldat înainte de a porni motorul:

— De unde luăm tramvaiul?

— Mergeți până la capătul străzii şi pe urmă faceți la stânga, pe strada Fântânele, şi-acolo găsiți tramvaiul.

Până la stația de tramvai mai schimbară între ei câteva cuvinte. Ciorogârla îi dădea ultimele instrucțiuni.

— Ia banii ăştia. Acte ai. O ştii pe doamna Smaranda Robescu? Are un magazin în pasajul *Macca.*

— Cunosc.

— Magazinul are două intrări, una prin *Vilacros* şi alta prin pasajul *Macca.* Încerci prin pasajul *Macca,* spui că eşti trimis de domnul Petroveanu. Asta-i parola. Dacă poţi să te strecori fără să te vadă cineva e bine. N-o să mergem împreună. Pe aici nu se găsesc taxiuri; ar fi fost mai sănătos să iei un taxi, dar tramvaiul 6 merge până la Gara de Nord. Sau, ştii ce, du-te până la Teatrul Naţional şi de-acolo traversezi Calea Victoriei şi în cinci minute ajungi în locul unde eşti aşteptat. Eu mai trec pe la cineva pe-aici. Nu e indicat să umblăm împreună. Poate ne mai vedem. Cine ştie. La revedere.

Tronaru, uşor ameţit de toate întâmplările din ultimele 24 de ore, privea aglomeraţia unei străzi mari, în capătul căreia ajunsese. „Unde dracu o fi staţia aia?“ Cunoştea vag cartierul. Trecu de Bucureştii Noi. În dreapta era grădina lui Bazilescu, cu o biserică în mijloc; undeva, în faţă, podul Constanţa. Oraşul avea un aer paşnic, ca şi când n-ar fi fost război. Lucrători de la C.F.R. se înghesuiau spre capul liniei unde întorcea tramvaiul 6. Femei cu paporniţe vindeau ridichi de lună, salate, mere uscate, strigându-şi marfa. Setebiştii, cu şepcile lor cenuşii, în salopete de aceeaşi culoare, în sandale cu tălpi de lemn, după moda războiului, părăseau tramvaiele goale, alergând să-şi facă târguielile. „Asta e piaţa Chibrit! În zece minute sunt în centru.” Se urcă într-un vagon de clasa a doua în care mai erau doi călători, taxatoarea moţăia în capul vagonului, vatmanii tramvaielor care aşteptau la rând se cinsteau la un chioşc, dar Tronaru nu se impacientă. Începea să se obişnuiască cu mulţimea pestriţă care se mişca de colo, colo, cu strigătele negustorilor aflaţi în faţa tarabelor şi chiar cu zăduful zilei de aprilie. Îşi privise ceasul. Era trecut de zece. Simţea în toţi muşchii o oboseală dulce, cât durase drumul aţipise de câteva ori, dar asta nu se numea somn. „Ajung eu într-un

loc să pun capul jos şi 24 de ore nu mă mai mişcă nimeni de-acolo. Mi-o fi."

Se auzi clopotul care anunța plecarea garniturii şi tramvaiul se urni pe şine. Vagonul era plin pe jumătate, se mai urcaseră vreo două chivuțe, nişte muieri cu copii, taxatoarea înainta cu geanta ei pe pântece, strigând plictisită: „Taxa, vă rog! Dați-mi mărunt că n-am să schimb."

Tronaru n-avea mărunt. „Acum să te văd, o să te dea asta jos din tramvai." Întrebă în gura mare dacă are cineva să schimbe. Un ceferist cu un sufertaş albastru lângă picioare se căută prin buzunare şi-i întinse mărunțişul de care avea nevoie.

— la paralele astea de la mine, poate mă mai întâlneşti vreodată şi mi le dai înapoi.

Tronaru protestase, dăduse să-i întindă o hârtie de o sută, celălalt refuză, în sfârşit se împăcară şi taxatoarea îi dădu biletul cerut. Ajunseseră la Podul Grant, pe urmă trecuseră de Podul Basarab, pe la Gara de Nord vagonul se umplu cu o mulțime de călători care se îmbulzeau, cu geamantane, strivindu-se unii pe alții. Şi să fi vrut să coboare, aici nu se putea. După alte zece minute se afla în spatele Palatului Regal, la celălalt cap de linie al tramvaiului 6. Ştia pe unde se afla pasajul *Macca.* Coborî, ocoli o peluză de iarbă pe care se jucau nişte copii cu mingea, pantofii îl strângeau al dracului, dar n-avea ce face, îşi scosese haina şi urcase nişte trepte. Ajuns în fața *Telefoanelor,* trecu de hotel *Luvru* şi de hotelul *Bulevard,* traversând în dreptul *Prefecturii,* apucând pe sub acoperişul de sticlă al pasajului *Macca*. Era o oră de vârf, lumea se înghesuia în fața magazinelor privind vitrinele sărăcăcioase, cu marfă de război. Tronaru se prefăcu că se uită la covoarele armeneşti atârnate la vedere, din fața unor magazine, pe urmă se opri în fața argintăriei dintr-o altă vitrină încărcată cu inele false,

cu tacâmuri aşezate în răcliţele lor căptuşite cu catifea violetă sau roşu carmin. Trecu de magazinele de blănuri; pe el nu-l interesa decât intrarea pe care scria cu discreţie pe o tăbliţă mică – „Smaranda Robescu, *Mobile, Obiecte de artă”.* Pătrunse pe un culoar care ducea la intrarea furnizorilor, sună de două ori, apăru o domnişoară care îl întrebă cine este, pe cine caută şi-i spuse că e trimis de domnul Petroveanu pentru o comandă şi aşteptă până ce de dincolo de uşa care se închisese apăru o doamnă îmbrăcată într-o rochie cenuşie care-l cerceta cu bunăvoinţă.

— Sunt trimis de domnul Petroveanu.

— Da. Poftiţi. Intraţi. Vă aşteptam.

Femeia privise dacă cineva îl urmase pe noul venit, încuiase la loc uşa şi-l condusese spre o scară metalică în formă de melc. Ajunseseră undeva, la un etaj de unde se zărea acoperişul de sticlă givrată, de culoare verde, lăsând o lumină difuză pe mobilele de la parter, lămpile armeneşti de bronz, lanternele chinezeşti şi vesela de porţelan aşezată într-o vitrină care dădea spre celălalt pasaj, *Vilacros,* către care magazinul de antichităţi al doamnei Robescu avea o intrare acoperită de o perdea de bile de fildeş sunând la cea mai mică mişcare.

— Cornelia, o rugase pe ajutoarea ei, ai tu grijă de clienţi până mă ocup de dumnealui.

În magazin se mai aflau două femei şi un bărbat în vârstă privind o vitrină cu gablonzuri, inele şi mici brăţări de argint, pandative, bibelouri şi colificheturi.

Doamna Smaranda Robescu o luase înainte, urcând într-o cameră mansardată, aflată într-un pod cu două luminatoare. Într-un colţ, un pat foarte strâmt, o masă sub un ochi rotund care dădea spre acoperişurile din jur şi o uşiţă care te scotea spre un balcon pe care Tronaru nu-l vedea. Restul podului era ocupat de mobilă veche, braţe de fotolii, arcuri de canapele, balamale, ţinte de fotolii,

stucaturi, flori de acant, nişte îngeraşi de ipsos cu câte un braţ smuls, cutii de vopsele şi lacuri, depozitate pe podele, în spatele cărora se afla o uşă de metal.

— Te rog să te faci comod. Domnul Petroveanu o să vină pe la prânz. Am să-ţi aduc ceva de mâncare. Mi-a spus să am grijă de dumneata. Până diseară trebue să-ţi găsească un domiciliu, aşa că o să rămâi aici. Dacă eşti obosit, poţi să tragi un somn. El o să te trezească când o să sosească.

Dispăruse câteva minute şi se întorsese cu două farfurii în care se aflau puţină brânză, puţin salam, nişte pâine tăiată mărunt, o bucată de peşte prăjit şi o jumătate de lâmâie.

— Nu e un prânz regesc, dar pe vremurile astea să zicem bogdaproste şi pentru atât.

— Lăsaţi, doamnă, că nu sunt pretenţios. O să înfulec ceva şi o să dorm. Că de unde vin eu...

Femeia nu manifesta niciun fel de curiozitate, după bunul obicei al celor care trăiau în ilegalitate.

— Atunci eu te las, că am muşterii, jos. Ne vedem mai pe seară.

Plecase, pe urmă se întorsese de la mijlocul drumului:

— Am uitat să-ţi spun: uşa metalică dă în magazinul de flori, cealaltă, pe un balcon, la capătul căruia sunt nişte trepte. De acolo te descurci dumneata mai departe. Asta în caz că se va întâmpla ceva.

— Am înţeles!

Se visa pe un câmp, fugărit de nişte câini. I se părea că aude focuri de armă şi hăituiala unor soldaţi alergând în jurul lui. Se sufoca. Zgomote surde, detunături de armă sau altceva. Pe urmă, iar fuga aceea gâfâită, o sufocare insuportabilă, asudase, se trezise brusc. De undeva, de jos, din cele două pasaje acoperite cu sticlă, se auzea trăgându-se obloanele de fier. Deasupra acoperişului bubuia ceva. Era

ca şi când pe tabla clădirilor ar fi căzut nişte pachete cu cuie: „Schije!” gândise Tronaru. „Asta ce-o mai fi?” Sărise drept în picioare şi deschisese uşa spre balconaşul ce semăna cu un cuib de rândunică şi privise cerul de o albăstrime usturătoare. Nouraşi albi, plesnete de proiectile care se desfăceau în sute de bucăți, şi un triunghi uriaş de cruciulițe argintii. De jos, gazda lui striga din răsputeri:

— Domnule, coboară, se bombardează!

Închise uşa la loc şi alergă pe scara metalică. Cele două femei trăgeau obloanele care acopereau vitrinele cu nişte bastoane de lemn terminate cu o ancoră. Păreau speriate şi el o întrebă pe doamna Smaranda Robescu dacă poate să o ajute cu ceva.

— Nu. Mulțumesc. Nu am nevoie de nimic. Ar trebui să coborâm în pivniță. E o pivniță aicea. E mai sigur.

— Dar ce dracu s-a întâmplat? întrebase Tronaru.

Era încă năucit de somn şi nu înțelegea bine unde se află. Pe urmă îşi aminti brusc de toate lucrurile din dimineața aceea. „Ia te uită ce baftă am!”

— Au sunat întâi prealarma, dar dumneata n-ai auzit-o. Dormeai probabil. Toată lumea credea că e numai un exercițiu, cum fac ei de obicei. Şi uite că au venit şi avioanele.

Acum se auzeau distinct bombele căzând, la intervale egale, ca şi cum un pahiderm uriaş ar fi călcat peste acoperişurile caselor.

— Fuga în pivniță, nu vă mai codiți, le strigase celor doi patroana magazinului de antichități. Numai de nu ne-ar nimeri, că or să facă zob toate lucrurile.

Geamurile vitrinelor zuruiau din cauza şocului sonic. „Acum pleznesc.” Dar nu se întâmplă nimic. Femeia o luase înainte, coborând câteva trepte spre gura unei pivnițe aflate în dreapta culoarului prin care Tronaru ajunsese la uşa dinspre pasajul *Macca* a magazinului.

— Cu grijă, să nu vă frângeți gâtul, că e o beznă aici!

Căuta cu palma comutatorul din perete, îl găsi. Un bec chior se aprinse răspândind o lumină roşietică. Din întuneric răsăriră alte mobile vechi, scaune, mese puse unele peste altele în neorânduială. Acelaşi miros de lemn vechi, de spirt, de lacuri, de stofă arsă de soare, de talaş, pânze de păianjen care se întrețeseau între picioarele curbate ale unor scaune, trei sau patru covoare făcute sul, rezemate de un perete de cărămidă, un decor confuz, prăfuit ca magazia unui teatru.

— Aşezați-vă pe unde apucați, o să treacă şi asta, spusese doamna Robescu.

— Aveți multe lucruri şi foarte scumpe aici, constatase Tronaru, privind în jur.

— Da. Cornelia, se adresase fetei, fii tu drăguță, dă-mi un pahar cu apă. Urcă puțin până la tine că m-am speriat rău cu bombele astea.

Fata urcase în magazin.

— Nu vreau să le ştie pe toate; e o fată foarte bună, sper că nu bănuieşte ceva, dar cunoşti vorba din bătrâni: în oala acoperită nu intră muştele!

— Am înțeles.

Acum trecea al doilea val de bombardiere. De aici, din pivniță, zgomotele exploziilor se auzeau mai surd.

— Să sperăm că n-o să cadă vreo bombă.

— Doamne-fereşte până te nimereşte! exclamase patroana magazinului de antichități. Pe unde l-o fi apucat bombardamentul ăsta pe omul nostru?

— Cine mai ştie!

— Era ora când trebuia să vină. Trebue să fie pe undeva prin apropiere...

*

Colonelul se sculase de dimineață de tot în acea zi, pentru că avea un program foarte încărcat. La şase şi un sfert fusese la stația de îmbarcare Colentina, unde se întâlnise cu numitul Vasile Aliman, şeful de stație, mobilizat pe loc, omul de legătură al Colonelului în transporturi, care dirija convoaiele militare spre celelalte puncte de alimentare şi aprovizionare ale armatei. Înainte de a pleca de acasă îşi controlase actele cu care circula în unele raiduri prin Capitală sub numele de Ion Dumitrescu, inspector în C.F.R., care asigura transporturile militare. În aprilie 1944 locuia pe strada Sabinelor la numărul 16, folosindu-se de un automobil *Adler,* scutit de rechiziție. Tehnicul grupului cu care lucra avusese grijă să-i repare teracotele care înghițeau destule lemne, să-i trimită câteva mobile şi ce-i mai trebuia unui om care lipsea mai toată ziua de-acasă, folosindu-se de aceste încăperi numai pentru a dormi între două drumuri. Singur în curte, avea nişte vecini care nu-l vedeau prea des. Părea un om foarte ocupat, într-adevăr, în acea perioadă, aşa-zisul inginer Dumitrescu era destul de prins de nişte lucruri încurcate cărora trebuia să le facă față. Aşadar, plecând pe la şase fără cinci minute de-acasă, reuşise să ajungă în micul birou al haltei Colentina, unde era aşteptat de Vasile Aliman.

— Bună dimineața, spusese, intrând prin uşa cu sticlele date cu catran din cauza camuflajului, în biroul în care, ziua şi noaptea, ardea un bec. Cred că n-am întârziat.

— Nu. Luați loc.

Şeful stației, cu o față spână, uscată, lemnoasă, cam nedormit, cu ochii umflați de nesomn, îi împinsese în față un scaun rudimentar şi-l întrebase:

— O cafea beți? Bănuiesc că v-ați sculat de noapte.

— Da. Dacă mi-o dai repede. Trebue să plec în câteva minute.

— La noi fierbe tot timpul o cafea pe reşou.

Era, cum avea să constate numaidecât, un *Ersatz* nemțesc cu un gust sălciu, care numai a cafea nu aducea.

— Cum stăm cu transporturile? îl întrebase pe Aliman.

— S-au mai dezorganizat în ultima vreme. S-au înmulțit sabotajele, liniile sunt mereu în reparație, orarul nu mai e ferm.

— Asta, din punctul nostru de vedere, e şi bine, e şi rău. E bine că întârziem transportul muniţiilor pe front, dar e rău că în cazul operației noastre putem s-o zbârcim. Aicea trebue lucrat la minut.

— Despre ce este vorba mai precis? întrebase şeful de stație.

Colonelul îşi frecase bărbia constatând că se răsese cam în grabă.

— E vorba de un transport de arme, şi anume de un vagon care trebue uitat în gara asta, exact atâta timp cât putem să-l descărcăm şi să trimitem armele mai departe, într-un loc ascuns.

— Asta n-ar fi un cap de țară, dar gara e controlată. Sper că dumneavoastră aveți acte în regulă cu care să justificați transportul în eventualitatea că cineva v-ar întreba unde le duceți.

— Bineînțeles. Numai că ar fi şi mai bine ca acest control al actelor să n-aibă loc.

Aliman îi întinsese o cană de tablă în care se afla cafeaua.

— Luați. E puțin cam fierbinte, dar la ora asta e lucrul cel mai potrivit.

De afară se auzeau vagoanele aflate în manevră. O locomotivă lansa semnale. Răzbăteau până la ei nişte glasuri bărbăteşti răguşite şi pocnetul macazelor schimbate.

— Atunci, cam când ar avea loc acțiunea?

— Data precisă nu pot să ți-o spun. Oricum, nu mai târziu de zece zile.

— Asta e uşor. Am un om la staţia următoare. O să spună că toate ieşirile din Bucureşti sunt blocate, că n-are cale liberă. Noi între noi ne înţelegem în astfel de cazuri.

— Perfect. Atunci nu rămâne decât să-ţi dau un telefon.

— Ar mai fi o chestie: trenul e păzit de soldaţi.

Colonelul se gândise puţin.

— Ai dreptate. Ce-i de făcut?

Aliman îşi turnase şi lui o cafea din ibricul aflat pe reşou.

— M-am gândit şi la treaba asta. O să pregătim un vagon cu acelaşi număr pe care îl are cel în care se află armele.

Îşi strânseseră mâinile. Inginerul Ion Dumitrescu se urcase în *Adlerul* său cenuşiu şi pornise în viteză. Peste o jumătate de oră se afla pe o stradă din spatele Şcolii de război, într-unul din acele cartiere de locuinţe-tip clădite pentru militari, vile cenuşii, cu un singur etaj, cu grădiniţă în faţă şi cu o curte micuţă în spate, unde la vremea asta se băteau covoarele, iar pe balcoane fuseseră scoase cearşafurile la aerisit. Telefonase înainte cu un sfert de oră, din drum, să-i anunţe sosirea maiorului Mirişte, aghiotant regal, aflat într-un scurt concediu. Acela îl rugase să-şi parcheze maşina pe o stradă alăturată şi să sosească pe jos, să intre în curte, să ocolească vila şi să sune în spate, unde avea el un birou, sus, la etaj. Necăsătorit, om de 41 de ani, locuind cu o soră a lui cu care împărţea apartamentul, avusese grijă s-o trimită pe aceasta după nişte cumpărături, rugând-o să nu se întoarcă mai devreme de un ceas pentru că avea o convorbire confidenţială. Inginerul Ion Dumitrescu, care se mai numea şi Petroveanu, pe care alţii îl cunoşteau numai sub numele de Colonelul, ajunsese la ora indicată în spatele vilei, sunase, auzise paşii maiorului care-i deschise larg uşa, strângându-i mâna şi poftindu-l să urce o scară de lemn pe care stătea întins un leifer gri cu o dungă roşcată. Urcuşul era abrupt; de-a lungul scării, în

nişte rafturi cu uşi de sticlă se aflau cel puțin 12 perechi de cizme, toate bine lustruite, puse pe şanuri.

Oaspetele fu poftit într-o mică încăpere cu pereții albi, mobilată simplu, cu un birou acoperit cu un cristal sub care se afla câteva diplome şi fotografii de familie. În spatele biroului: o vitrină cu trofee câştigate de maior la concursurile militare de echitație, câteva cupe de argint şi de bronz, medalii şi ecusoane. Un perete era acoperit de icoanele pe sticlă, maramureşene, aşezate una lângă alta, dând o impresie plastică violentă prin fondul negru şi auriu plin de cai ai Apocalipsei, de sfinți Gheorghe învingând balaurul şi de căderi ale îngerilor în gheene în care aşteptau balauri cu şapte capete. Pe peretele dinspre uşă, două covoare, şi ele maramureşene, în culori negru, roşu şi alb, în dungi, întregeau atmosfera de austeritate a locului unde maiorul lucra.

— Luați loc, îl invitase gazda, arătându-i un fotoliu de culoarea mierii, puțin ros. Domnule Dumitrescu, de la ultima noastră întâlnire pot să vă spun că s-au petrecut câteva lucruri semnificative. Majestatea Sa Regele a luat atitudine în câteva ocazii față de Mareşal, lucru care mi se pare foarte important. El nu se mai lasă dirijat şi i-a dat să înțeleagă Conducătorului Statului că nu mai e chiar un copil.

Colonelul îl privea cu o falsă atenție, aşteptând să mai audă de la celălalt unele lucruri care ar fi fost şi mai convingătoare. Deocamdată spusese numai atât:

— Domnule maior, grupul de militari pe care îl reprezint aşteaptă de la Majestatea Sa un act de forță. Faptul că a refuzat să ia masa în public cu el şi cu Regina mamă Elena, probabil că asta voiați să-mi spuneți, mi se pare cam puțin. Nu de frondă are nevoie armata română.

Ea aşteaptă o ieşire din acest război care ne-a adus atâtea pierderi de vieți omeneşti, război care, dacă nu-l încheiem la

vreme, trecând de partea aliaților fireşti ai țării noastre, poate să ne ducă la un sfârşit imprevizibil.

Maiorul îşi scosese un *coupe-papier* cu care se juca nervos.

— Cred că aveți dreptate, dar operațiile de desprindere de forțele germane sunt destul de complicate şi periculoase.

— Nimeni nu spune altfel. Noi nu suntem nişte aventurieri care să aruncăm țara în foc. Orice mişcare greşită ne poate costa chiar existența națională. Nemții ne-ar trece prin foc fără cruțare dacă ar simți că i-am părăsit. Eu nu cred că trebue să lucrăm orbeşte şi să ne grăbim.

— Totuşi, vreți să-mi spuneți, ca să pot comunica oamenilor cu care lucrez, pe ce vă bazați în plănuirea acestei răsturnări militare? Majestatea Sa se gândea la o lovitură de palat care ar fi mai simplă.

— Ei, aici este eroarea. România nu este un stat sud-american unde generalii fac din şase în şase luni un *putsch* şi-şi iau locul unul altuia. Fără o bază de masă, fără concursul întregului popor, am risca să fim zdrobiți.

Celălalt tăcuse câteva clipe, jucându-se încă cu cuțitaşul de hârtie, cântărind parcă cele auzite.

— Aveți date privitoare la baza de masă a mişcării plănuite?

— Domnule maior, ca şi dumneata, sunt militar. Un militar care a părăsit cadrele armatei pentru a nu participa la acest război. Poate din punctul dumneavoastră de vedere sunt un dezertor. Să nu bănuiți nicio clipă că nu-mi iubesc patria şi că servesc vreo putere streină. Pur şi simplu, n-am putut să trec peste convingerile mele politice, în situația mea se află foarte mulți ofițeri români care au făcut fără voia lor războiul. Ei au fost însuflețiți de ideea reîntregirii patriei, dar, în cele din urmă, s-a dovedit că această cârdăşie cu nemții nu este o afacere tocmai curată. Iată-ne la Stalingrad, iată-ne înapoi de la Stalingrad, căutând să oprim

prăbuşirea ţării. E o şansă unică pentru noi să răsturnăm acest guvern şi să trecem de partea aliaţilor. Cu cât vom face-o mai devreme, cu atât va fi mai bine. Cât despre poporul român, el este sătul până peste cap de nemţi. Să vă amintesc sabotajele din uzine, să vă amintesc grevele abia mascate, să vă amintesc refuzul de a munci al ţăranilor? Despre intelectuali ce să vă mai spun? Şi atunci, mai aveţi vreo îndoială că nu există o bază de masă?

— Domnule Dumitrescu, Majestatea Sa are contacte cu Maniu şi Brătianu. Aceştia îl sfătuiesc să fie prudent. Să aşteptăm, cum am făcut-o şi în războiul celălalt.

— Dar nu mai e deloc aceeaşi situaţie. Dumneavoastră vreţi ca alţii să ne elibereze? Atunci vom fi consideraţi învinşi, ceea ce e cu totul altceva. Diplomaţia este bună la masa tratativelor, acolo Brătianu şi Maniu vor fi bineveniţi, dacă îi va mai băga cineva în seamă, dar acum trebue să câştigăm timp.

— Majestatea Sa are garanţii din partea forţelor aliate. După cum ştiţi, se duc tratative în străinătate. Nu vom fi lăsaţi pe mâna oricui.

Colonelul îl privea cu atenţie blazată. Mereu acelaşi tip de individ suficient pe care trebuia să-l folosească la nevoie. El credea că dacă stă în preajma regelui ştie tot şi va fi ferit de orice neplăceri, el şi Ţara, el şi Majestatea Sa.

— Dacă îl iubiţi pe rege, daţi-i un sfat. În politică nu discursurile, articolele din ziare, garanţiile platonice contează, ci faptele, cantitatea de sânge de pe fronturile de luptă. Dumneavoastră, ca şi alţii, bănuiţi că odată cu încheierea unui armistiţiu noi vom încheia lupta. Ar fi cea mai mare prostie. Va trebui să luptăm cot la cot cu foştii noştri adversari pentru a ne arăta buna-credinţă. Asta va costa alte sute de mii de vieţi, sau poate mai puţin, aş dori să mă înşel, dar ţineţi minte ce vă spun, în ceasul victoriei finale va trebui să fim în tabăra învingătorilor.

— Asta înțeleg foarte bine, domnule inginer, dar un rege tânăr are ezitările lui, e mereu pradă unor sfătuitori care nu mai termină cu lauda lor de sine: ei au făcut România Mare, ei vor scoate la liman națiunea română, ei trebue să fie ascultați.

— Nu-l lăsați pe rege să creadă aceste prostii. Există forțe mai mari acum, bine organizate, gata de luptă. Există un partid comunist care nu poate să lipsească din această grupare a tuturor forțelor politice româneşti. Fără el, fără acest partid, nimeni nu va trata cu noi.

— Să înțeleg că dumneavoastră vorbiți în numele partidului comunist?

— Nu am acest mandat. Eu numai vă amintesc că există un partid comunist în România şi că el este organizatorul acestei mişcări după cum o să constatați la vreme. Avem oameni în armată, în uzine, în universități, peste tot, şi nişte oameni care se bat de 20 de ani pentru ca acest partid să fie legitimat ştiu ce au de făcut. Poate că cei mai buni sunt în puşcării, ei vor fi scoşi la vreme de-acolo şi se vor afla în fruntea luptei.

— Nu e puțin cam romanțios ceea ce spuneți, domnule inginer? L-am citit şi eu pe Walter Scott şi pe alții. Acum lupta e mai complicată. Credeți că nişte oameni care au stat atâția ani în puşcărie vor fi în stare să conducă o luptă atât de complexă?

— Nimeni n-o să-i aşeze în fruntea trupelor. E vorba însă de o luptă politică. Şi eu nu vă vorbesc acum ca un militar, ci ca un om politic. Poporul român nu poate fi confundat cu o mână de militari filogermani. Şi cum ştiți, poporul la ora asta este sătul de război, obosit, stors. Noi trebue să privim înainte, să ne gândim încă de pe acum la reconstrucție şi, mai ales, la o restructurare politică a țării. Să nu vă închipuiți că în viața politică de mâine vor mai încăpea demagogii, hahalerele politice, şmecherii, fabricanții şi toată

pleava politicianistă care au adus atât de multe nenorociri țării.

Pe fața celuilalt se citea o vagă dezaprobare, o neplăcere pe care nu putea să şi-o ascundă.

— Deci dumneavoastră vedeți în statul de mâine un stat comunist, cu o organizare de genul celei ruseşti?

— Nu ştiu. O va hotărî poporul. Primul lucru la care ținem este o reîmpărțire a drepturilor, a pământului şi organizarea de alegeri libere. Cred că măcar după tragica încercare a războiului, milioane de români vor şti pe cine să aleagă.

— Nu sunteți puțin cam optimist? Partidul comunist nici nu are prea mulți membri. Nu e popular...

— Pentru că a fost interzis iar conducătorii lui întemnițați încă de mult? Nu o să vă vorbesc eu acum despre libertățile pe care ni le-a oferit burghezia. După nume mi se pare că sunteți fiu de țăran. Poate că e numai o cochetărie. Ca fiu al acestei clase, ar trebui să-i ajutați pe țărani să-şi recapete pământurile.

Maiorul surâsese cu puțină ironie.

— Vă înşelați, domnule inginer. Sigur că, la origine, familia noastră are o sorginte rurală, dar bunicul şi părintele meu au fost ofițeri.

— De ce vă scuzați? Am o părere foarte bună despre ofițerii români. Au fost totdeauna buni patrioți. Dar să lăsăm chestiunile acestea. Ce pot să le spun eu celor care m-au trimis la dumneavoastră?

— Înainte de a vă răspunde vreau să vă mai întreb ceva. Cum vedeți desfăşurarea acestei răsturnări, pentru că ea nu va fi o simplă manevră militară? Şi ce garanții puteți să oferiți Majestății Sale? Aveți simpatizanți printre militari?

— Da. Aceste nume sunt cunoscute, dar divulgarea lor nu ar folosi la nimic. La timpul potrivit vom informa pe

Majestatea Sa cine sunt oamenii care vor lupta pentru răsturnarea Mareşalului.

— Înțeleg discreția dumneavoastră şi n-o să mai insist, dar puteți să-mi spuneți, lovitura de stat va avea loc în toată țara sau numai aici, în Bucureşti?

— O răsturnare a situației nu este o lovitură de stat, este o mişcare generală.

— Vreți să-mi spuneți că dumneavoastră aveți atâția oameni încât din punct de vedere militar reuşita este asigurată?

— Pot să vă garantez că aceşti oameni există şi că vor acționa, la un singur semn, în momentul potrivit.

Celălalt rămăsese gânditor. Încă era neîncrezător. Joaca lui cu cuțitul de tăiat hârtie se întețise.

— Domnule inginer, armata sigur că va acționa ca un singur om, pentru că de aia e armată. Odată întoarse armele şi schimbați comandanții, din punctul acesta de vedere vom fi liniştiți, dar trupele se află pe front, ştiți foarte bine, şi în țară au rămas numai nişte soldați de garnizoană, destul de prost instruiți, care pot fi foarte uşor bătuți de către nemți. Nu putem să minimalizăm forța lor. V-ați gândit la asta?

— Bineînțeles. Există grupuri de patrioți care vor ocupa din prima clipă cele mai importante puncte strategice din fiecare oraş, armatei revenindu-i misiunea de a curăța țara de nemți.

— Domnule inginer, optimismul dumneavoastră mă reconfortează, însă, fără nişte situații concrete, fără nişte cifre, e greu de discutat. De pildă, puteți să-mi răspundeți la o întrebare: aceste gărzi cu ce vor fi înarmate? Cine le instruieşte sau cine le va instrui? O răsturnare, o lovitură de stat, cum spun eu, nu-i un joc de artificii, o bătaie cu petarde. Va fi nevoie de câteva mii de oameni, dacă nu de câteva zeci de mii.

Fusese rândul celuilalt să-l privească cu o uşoară compătimire.

— Domnule maior, după cum ştiți, după Stalingrad, s-au constituit grupe paramilitare care sunt instruite de către ofițeri şi grade inferioare. Le vom folosi. Ele sunt constituite în vederea unei rezistențe generale, dar vor şti la vremea potrivită cu cine să se bată. A fost ideea unui om de-al nostru. În felul acesta, armele şi ceea ce îmi recomandați dumneavoastră, adică pregătirea militară, ne este asigurată pe gratis.

— Sper că nu glumiți.

— Cu asemenea lucruri nu se glumeşte, domnule maior.

Din nou o tăcere încurcată, gazda îşi adusese aminte că nu-l tratase cu nimic pe oaspetele său.

— Iertați-mă, am uitat să vă ofer ceva. Beți un rom, un coniac?

— Nu, mulțumesc. Conduc maşina şi mai am foarte multe lucruri de făcut pe ziua de astăzi. Aş vrea totuşi să-l anunțați pe Rege că oamenii care m-au trimis la dumneavoastră doresc o întrevedere cu dânsul.

— O întrevedere? Ia te uită, ce idee! Şi unde ar trebui să aibă loc această întrevedere?

— Poate chiar la Palat.

Maiorul râsese ca de o glumă foarte bună.

— Dumneavoastră credeți că Palatul regal este o grădină publică oarecare, prin care poate trece oricine? Credeți că Mareşalul nu are spionii lui acolo?

— Cine vă împiedică să-i scoateți afară?

— Am scos destui, dar nu-i cunoaştem pe toți.

— Atunci puteți să-mi spuneți de ce trimişi ai domnului Maniu şi Brătianu au întrevederi curente cu Maiestatea Sa?

— Dar asta e cu totul altceva. În sinea mea cred că Mareşalul e conştient că războiul nu mai poate dura şi că se

gândeşte la un guvern de coaliție, poate şi la o retragere onorabilă.

— Nu-l cunoaşteți, domnule maior. E orgolios, va merge până la capăt. O moarte la zid l-ar onora.

— Credeți că va ajunge cu inconştiența până acolo încât să pună într-un braț al balanței soarta sa şi în altul țara întreagă?

— Da, sunt convins.

— Bine, să zicem că pe reprezentanții vechilor partide politice se face că nu-i vede. Că închide ochii, dar bănuiți că vreodată ar accepta ca un picior de comunist să păşească pragul Palatului regal?

— De ce nu? Când va realiza în ce situație se află țara, când va simți că nimeni nu-l mai vrea şi că e momentul ori să se împuşte, ori să lase pe alții să trateze, probabil că lucrul ăsta nu i se va mai părea atât de extravagant.

— Aflu de la dumneavoastră lucruri absolut noi şi cu atât mai surprinzătoare. Oricum, eu am să comunic Majestății Sale conținutul discuției pe care am avut-o cu dumneavoastră, aşa încât v-aş ruga să-mi mai telefonați peste două săptămâni, pentru că, probabil, până atunci, regele se va consulta şi cu alți oameni şi va putea să vă dea un răspuns deschis.

— Termenul este acceptabil, îl primesc, vă voi telefona ca de obicei acasă, la ora convenită. Am onoarea.

Se ridicase. Maiorul îl condusese pe scara abruptă până la uşă, unde se scuzase că nu-l poate însoți până la poartă din motive pe care trebue să le înțeleagă.

— Nu vă faceți griji, procedați foarte bine în felul acesta. Dacă aveți vreun vecin indiscret el poate să creadă că sunt cititorul de contoar de la Electricitate sau de la Apă...

A treia întâlnire din dimineața aceea avea loc în alte împrejurări şi în alt punct al oraşului, şi anume în Parcul

Carol, lângă *Giganții* lui Paciurea, unde îl aştepta Cezar Vlădescu de la *Serviciul Armament* de pe lângă *Statul Major.* Era un ofițer de carieră, unul dintre acei ofițeri rămaşi buni în grad, care lucrase pe vremuri cu Antonescu, cu care avusese un conflict ce nu se stinsese nici până acum. La venirea la putere, Antonescu, după domiciliul forțat de la Bistrița, reuşise să-i scoată pe linie moartă pe cei mai în vârstă decât el. Pretextul era întinerirea cadrelor ofițereşti şi îndepărtarea celor care ar fi putut, prin plafonarea lor, să compromită instruirea armatei române. Acest lucru nu fusese iertat de cei vreo 6 sau 7 oameni aflați în situația lui Cezar Vlădescu. Vreo doi se aflau în puşcărie pentru că refuzaseră în mod ostentativ pensiile şi nu-şi ținuseră gura, iar ceilalți fuseseră trimişi în servicii de mâna a doua sau la comanda unor detaşamente de lucru. Mişcarea părea dibace, dar asta nu însemna că cei care suportaseră consecințele ei nu aşteptau decât un prilej pentru a-şi lua revanşa. Pe această rivalitate scontase Colonelul încă de când începuseră primele tratative cu militari bănuiți că pot să se alăture comuniştilor. Sigur că discuția cu maiorul Mirişte nu-l mulțumise pe deplin, dar nici nu se aştepta ca toate lucrurile să meargă uşor.

Cei din anturajul regelui aveau o altă mentalitate, pentru că în jurul monarhului se învârteau dubioşii oameni ai trecutului, gata să trateze cu oricine, gata la orice compromis. Pe când cu Cezar Vlădescu lucrurile stăteau altfel. El era un nemulțumit, un om refuzat, care abia aştepta să plătească ceea ce i se făcuse, numai că cel în cauză n-ar fi acceptat măcar o secundă să fie folosit.

Contactul cu el avusese loc cu câteva luni mai înainte, bineînțeles după ce fusese testat de alți oameni care cunoşteau mai bine situația din armată, într-o familie, cu un prilej oarecare, o aniversare sau altceva şi Colonelul nu reținuse decât că trebue să-l ia pe departe, să nu-i facă vreo

aluzie că e şi el militar, pentru că asta i-ar fi trezit bănuielile. După ce fusese prezentat de un prieten comun sub numele de Petroveanu, avusese grijă să discute despre orice, în afară de situaţia politică, lăsându-i celuilalt prilejul de a aborda subiectul care-l interesa atât de mult. Se aflau într-un cerc de ofiţeri mai bătrâni, unii dintre ei mai aproape de Mareşal prin misiunile pe care le aveau, alţii aflaţi în scurte concedii de pe front, având psihologii diferite. Multă vreme nu se putuse evita subiectul delicat al situaţiei politice interne şi internaţionale. Cei veniţi de pe front, un locotenent şi un căpitan, păreau sătui de război, mărturisind că porniseră cu tot entuziasmul, dar că lupta oarbă şi prelungită măcinase rândurile armatei române, lucru care începea să-i îngrijoreze. Un anume Eusebiu Ghica, lucrând în Statul Major, un om de aproape cincizeci de ani, destul de virulent în ceea ce afirma cu un glas bine pozat, îi luase la refec pe cei doi ofiţeri, folosind şi ascendentul gradului pe care-l avea asupra lor.

— Domnilor, dumneavoastră, ca ofiţeri, ar trebui să vă controlaţi limbajul folosit. Nu este numai războiul României, războiul din Răsărit este o cruciadă, este o încercare de a curăţa Europa şi lumea de bolşevici şi de evrei. El poate va fi ultima cruciadă a omenirii şi, când de la Atlantic până la Urali crucea va domni, atunci vom putea să spunem că omenirea a fost mântuită de cea mai mare primejdie de la ivirea omului pe pământ.

Locotenentul Irimie, care făcuse frontul de la trecerea Prutului la Stalingrad şi înapoi, în stepa cubană, îl întrerupsese:

— Domnule, nu ştiu dacă aţi fost combatant. Pe hărţile de Stat Major lucrurile se văd mult mai frumos, dar când aştepţi într-o pungă pe care nemţii dumneavoastră au inventat-o, în zăpadă până la brâu, nemâncat, dârdâind de frig, ca mântuirea să vină de undeva de unde habar n-ai că

va veni, şi după ce ţi s-a vorbit de invincibilitatea ostaşilor lui Hitler şi ai crezut în asta, şi-i vezi că fug primii, şi le ceri, în calitate de camarazi de arme, să te salveze şi pe tine din iadul acela de foamete, frig şi foc, şi ei te mitraliază ca nu cumva să le întârzii fuga din faţa inamicului, atunci îţi vine mai greu să crezi că vreodată acest război va fi câştigat de către reprezentanţii crucii care ar trebui să-şi arunce umbra de la Atlantic până-n Urali.

Colonelul Eusebiu Ghica nu se aşteptase la o asemenea replică. Era furios, dar îşi înfrânsese reacţiile, căutând să dea discuţiei, care se anunţa destul de imprevizibilă, o turnură cât de cât acceptabilă.

— Recunosc că poate în situaţia dumneavoastră aş vorbi la fel. Sigur că unul care a stat în tranşee şi a simţit pe pielea lui urgia războiului vorbeşte altfel. Dar, domnilor, nu este vina mea că eu am luptat în felul meu împotriva acestui inamic, cu mintea, cu ştiinţa mea militară. Şi aş fi făcut-o şi cu arma în mână dacă era nevoie. Cred că nu vă îndoiţi de acest lucru, dar nu am avut ocazia. Asta nu înseamnă că eu pot să fiu de acord cu defetismul dumneavoastră. Un război nu înseamnă numai o înfruntare fizică. El este, înainte de toate, o înfruntare ideologică. Aici se bat două idei. Dumneavoastră vă puteţi imagina cum va arăta lumea dacă plutocraţia iudeo-masonică, unită cu bolşevismul rusesc, va învinge? În joc se află, înainte de toate, spiritualitatea creştină. Asta ar trebui să vă intre în cap înainte de toate...

Atunci interveni Cezar Vlădescu, care ascultase atent pe cei care vorbiseră înaintea lui.

— Domnule Ghica, te-am auzit pomenind de spiritualitatea creştină. Vrei să spui că nemţii sunt creştini? Că luptă în numele lui Cristos? După câte îmi amintesc, zvastika nu este o ideogramă creştină. Dealtfel, nici nemţii nu susţin că sunt creştini. Hitler, în convorbirile lui cu Rauschning, batjocoreşte ideea de creştinism, de milă

creştină. El se declară un neopăgân, dorind să facă din german un vânător de capete. Desigur, nu un sălbatic al pădurilor care-şi ucide prada cu suliţa, ci cu tancul şi cu avionul *Stukas.* Este vorba de primatul unui spirit barbar, lipsit de scrupule, care are nevoie de expansiuni, de victorii şi care şi-a găsit şi o ideologie. Ca să extermini alte popoare, le declari inferioare, adică condamnate la a nu se mai perpetua, la dispariţie. O singură rasă pe tot pământul, rasa superioară a germanilor! Ce are asta comun cu creştinismul care era şi este o religie a milei, a toleranţei, a înfrăţirii umane? Şi ce căutăm noi în jocul ăsta?

Eusebiu Ghica îl privise ca şi când atunci l-ar fi descoperit pe Cezar Vlădescu.

— Şi dumneavoastră vorbiţi în felul acesta? Încep să fiu îngrijorat. Ce fel de armată mai avem, ce fel de ofiţeri, dacă dumneavoastră, domnilor, gândiţi în felul în care gândiţi?

— Domnule Ghica, îi răspunsese Cezar Vlădescu, există o fascinaţie a muzicii, a războiului, a drapelelor scuturate în vânt, a tobelor care bat, a pasului de gâscă, a defilărilor masive, a uralelor pe stadioanele müncheneze, pe care le-am auzit şi eu la radio. Asta poate să te facă să-ţi pierzi raţiunea, să te îmbete, să te crezi unsul lui Dumnezeu, dar numai noi, militarii, şi dumneavoastră ar trebui să ştiţi la fel de bine ca mine, cunoaştem cu cât sânge, cu câtă sudoare, cu câţi morţi şi răniţi se fac războaiele. Şi atuncea, vă întreb: merită pentru fanatismul câtorva indivizi să arunci milioane de oameni împotriva altor milioane? Să-i stârneşti să se ucidă între ei fără cruţare? Numai pentru ca undeva, într-un manual de istorie, să-ţi apară numele, să fii menţionat ca învingător sau ca învins? Cezarismul este o boală veche. Probabil că s-a născut odată cu omul şi va pieri odată cu el, dar nu trebue făcut ceva pentru a-l extirpa?

Eusebiu Ghica se simţea în inferioritate. Făcuse apel la omul care îi fusese prezentat, dar acesta nu se amestecase

până atunci în convorbire, la tăcutul domn Petroveanu care-i ascultase cu răbdare, fără să se lase îndemnat de poftirile gazdei care îi ruga să mai bea coniac sau să guste câte ceva.

— Dumneavoastră ce credeți, domnule?...

— Petroveanu, îi amintise Colonelul.

— Domnule Petroveanu, nu ştiu ce meserie aveți. Probabil că ați fost concentrat, ați făcut şi dumneavoastră războiul. Ce ne puteți spune în disputa asta a noastră?

— Vă ascult cu mult interes şi nu ştiu cui să dau dreptate.

— Înțeleg, înțeleg, făcuse ironic Eusebiu Ghica. Dumneata te derobezi. Nu vrei să ai nicio părere. Eşti un indiferent.

Colonelul îl lăsase să gândească ce doreşte şi se estompase în mica mulțime de invitați care căutau să schimbe vorba pentru a nu irita şi mai mult spiritele, şi aşa destul de încinse.

După câteva momente, profitând că Cezar Vlădescu rămăsese o clipă singur, îl abordase direct:

— Domnule, v-am ascultat cu mult interes. Cred că dumneavoastră aveți dreptate şi mi-ar face plăcere să vă revăd. Aşa ar trebui să gândească foarte multă lume în aceste timpuri. Ne aflăm într-o situație destul de neplăcută. Războiul nu ne-a adus decât necazuri. Sigur, eu nu am autoritatea dumneavoastră şi nu-mi place să mă angajez în discuții pe care nu pot să le susțin, dar cred, ca şi dumneavoastră, că megalomania unor factori care ar trebui să fie mai responsabili ne-a împins într-o aventură din care nu ştiu cum o să ieşim. Mă învârtesc în medii diferite, sunt inginer, întâlnesc muncitori, tehnicieni, colegi de-ai mei. Războiul este foarte impopular. Noi nu avem stofă de cuceritori. Dealtfel, părerea mea este că l-am pierdut înainte de a-l începe. Dacă am fi avut nişte politiceni lucizi, ei nu ne-ar fi silit să ajungem în situația în care am ajuns. O

neutralitate înarmată ar fi fost mult mai recomandabilă. Dar, în sfârşit, jocurile au fost făcute, acum ar trebui găsită o cale de a ieşi din acest război.

Celălalt îl privise atent, ca şi cum ar fi vrut să-l cântărească: Petroveanu părea un om deschis, modest, nu ţinea să-ţi impună părerile şi, pe deasupra, se apropia de vederile lui.

— Domnule Petroveanu, nu vreau să sugerez nimănui că aş dori să mă impun. Sunt militar de carieră. În mod firesc, ar fi trebuit să-mi placă războiul, să fiu mai belicos. Pe urmă, toţi partizanii lui, vrei nu vrei, vorbesc în numele patriotismului şi este greu să răspunzi la acest argument fără a fi socotit defetist, trădător de ţară şi aşa mai departe, dar eu îl cunosc pe Mareşal. N-o să-i contest calităţile, ar fi un păcat foarte mare. Este foarte bine pregătit din punct de vedere al profesiunii sale, un om autoritar care a îndrăznit să se opună regelui Carol al II-lea riscându-şi viaţa, pentru că, aşa cum l-a curăţat pe Codreanu, regele putea să-l ucidă şi pe el, dar curajul individual nu trebue asumat de către toată lumea, nu trebue să devină o dogmă. Aşa gândesc eu, luaţi-mă cum vreţi, indiferent de riscuri şi de consecinţe. Popoarele nu sunt numai nişte mase oarbe pe care le conduci prin decrete: în numele nostru şi al lui Dumnezeu, etc, etc. Dumnezeu are foarte mult de lucru. Între altele, trebue să aibă grijă de toate popoarele. Şi atunci, degeaba îl implori, pentru că n-are cum să te audă. Se vorbea mai devreme despre cezarism. Este o boală care se ia. Mai mult, toate manualele şcolare din lume îl propagă. Nu am nicio antipatie faţă de cultul eroilor şi recunosc că popoarele sunt împinse înainte de marii lor bărbaţi, că martirii care se jertfesc pentru un ideal mişcă conştiinţele, dar să te foloseşti de ei pentru a instiga la imprudenţe, la campanii fără acoperire, să te amesteci în această înfruntare universală din care o să-mi spuneţi că nu puteam ieşi, iată un lucru

care cerea o matură chibzuință. Nu sunt atât de necinstit încât să nu spun că fostul meu camarad de arme, pe care l-am admirat atâta vreme cât s-a comportat ca un militar adevărat, nu a avut şi ghinionul de a se substitui unui personaj care avea de înfruntat o istorie destul de complicată, dar ăsta era un risc pe care trebuia să-l estimeze cu grijă.

— Vreți să spuneți că pentru dumneavoastră el nu mai reprezintă virtuțile adevăratului militar?

— Nu, nu tocmai asta. Are o răspundere uriaşă, evident, dar aşa cum s-a împotrivit în unele cazuri lui Hitler putea să-i spună că nu se angajase decât la un război limitat. Poate că era primejdios, poate că era imposibil de spus, dar dacă se credea erou, trebuia să meargă până la capăt în acest sens. Pe urmă, am şi motive personale să spun că, în ce ne priveşte pe unii dintre noi, nu a fost loial.

— Nu înțeleg.

— Dar e foarte simplu. În cariera militară, ca-n toate carierele celelalte: în medicină, în diplomație, în inginerie, există o competiție, o întrecere liberă care începe din momentul în care dai primul examen şcolar. „Cei mai buni să câştige.” Sigur că, în ce mă priveşte, m-am pregătit cât se poate de bine pentru cariera armelor. Am făcut o şcoală militară în locul liceului, am intrat într-o şcoală de ofițeri după aceea. Nu am fost şeful promoției, dar asta nu însemna că nu eram printre primii şi că nu puteam să mă bat, în ceea ce priveşte capacitatea, cu alții. Ei bine, am crezut că odată cu venirea lui în fruntea armatei va avea cavalerismul de a îngădui ca întrecerea noastră să continue cu mijloace egale. Eram mai în vârstă decât el, ar fi trebuit să ajung general, şi nu eram singurul. Un decret, şi iată-ne dați deoparte. Buni în grad, repartizați la servicii auxiliare de mâna a doua. N-ar fi nimic, dar pe front câțiva generali s-au făcut remarcați cu prilejul primelor lupte. I-a decorat, i-a

felicitat şi atât. Începeau să aibă faimă, şi faima asta i-ar fi umbrit-o pe a lui. Nu ştiu dacă cunoaşteţi, dar în meseria noastră există un *esprit de corps,* un cavalerism care face noblețea ofițerului. El trebue să aibă o anumită comportare, să fie demn, să nu decadă. Această regulă tacită a fost încălcată şi suntem câțiva oameni care nu putem să iertăm acestui om cele ce a făcut, asta neînsemnând că nu ne facem datoria față de țară şi că nu executăm ordinele, cât o să i le mai executăm...

Nu părea mânios, era un om echilibrat, vorbind ponderat, măsurându-şi cuvintele, parcă regretând că spunea ceea ce spunea, întrucât probabil că o veche admirație față de mai tânărul camarad de arme, ajuns Mareşal, se distingea cu uşurință din cele ce afirma.

„Trebue procedat cu grijă cu acest om", gândise. Intuia că este foarte susceptibil şi că cea mai mică greşeală în modul de a-l aborda l-ar fi făcut retractil, bănuitor, după care ar fi fost foarte greu să se mai lucreze cu el. Ceruse *tehnicului* informații; referințele erau bune, dar şi de-acolo veneau recomandări destul de îngrijorătoare: Atenție! Fire susceptibilă, capricioasă, încăpățânare, vanitate.

Nu-l pisase, nu-l înghesuise cu prietenia lui, aflase că e un bun jucător de şah, el nu excela în acest joc, dar îşi propusese să facă totul pentru ca să poată să-l capteze măcar pe această linie. Se întâlneau câteodată după orele de serviciu ale lui Cezar Vlădescu, îl invita în maşina lui şi-l scotea în afara Bucureştilor. Asta se întâmpla pe la sfârşitul verii lui '43 şi în toamna care urmase. Ofițerului îi plăceau plimbările lungi, pe jos, era sufocat de orele de birou. Nu-l întrebase ce face, el o spusese singur mai târziu când se împrieteniseră bine. Lucra la transportul armamentului pentru front. Era un fel de planificator, conducea un serviciu de pierderi, cereri, capturi şi recondiționări. Ceva complicat care îl silea să stea mai tot timpul lângă telefoane,

solicitând mereu de la alții materiale şi arme. Era vorba de uzinele militare, de livrările ce trebuiau să aibă loc la timp pentru că cererile erau presante şi reclamațiile comandanților de armate ajungeau mai întâi la Mareşal şi se întorceau ca nişte fulgere împotriva celor însărcinați cu ceea ce aceia numeau, eufemistic, „bucătăria războiului".

— Mulțumesc. Ce uşor e să faci metafore, stând într-un bordei în spatele frontului şi cerând mereu tunuri, obuze, branduri, mitraliere, puşti şi muniție. De fapt, marea bătălie o câştigă cel care are o mai bună industrie de război, asta o învățaseră ruşii după primele luni de lupte. Războiul celălalt, cu amintirea căruia rămăseseră mai vechii comandanți, fusese uitat. Nemții anticipaseră forma nouă a luptelor. Nu priveşti niciodată în urmă, ci înainte; vezi, domnule Petroveanu, când am citit că la invadarea Poloniei cavaleria poloneză a încercat să oprească tancurile mi-am dat seama câți ani pierduseră învingătorii de la Versailles. Aceste victorii inițiale ale nemților m-au uimit şi pe mine şi m-au umplut de admirație la început. Iată geniul german, îmi ziceam. Să cucereşti o țară în câteva zile, alta într-o săptămână, să dai linia Maginot, de care se făcuse atâta caz, peste cap, cu atâta uşurință, era într-adevăr ceva înspăimântător. Atunci ignoram factorul surpriză. Recunosc că rapiditatea, ferocitatea şi, mai ales, pregătirea în materie de spionaj făcuseră foarte mult. Germanii loveau exact unde trebuia, ceea ce însemna că erau bine informați şi acest lucru, din punct de vedere militar, este excelent, dar, te întreb eu: englezii, francezii nu aveau servicii de informații? Aceste servicii nu-şi avertizaseră miniştrii de pregătirile pe care le făceau nemții? Au crezut că vor putea trata cu scelerații, au crezut că îi vor înduioşa? Unde erau politicienii lor care ar fi trebuit să fie primii soldați ai acestui război? Când am citit ziarele scriind cu entuziasm despre marea victorie a lui Chamberlain la München, abia atunci mi-am

dat seama că Anglia era pe cale de a pierde războiul. Din fericire, ea şi-a găsit oamenii de care avea nevoie şi iată-i pe aliaţii noştri simţind pe pielea lor ce înseamnă o luptă.

— Nu sunteţi deloc entuziasmat de finalul acestei catastrofe la care participaţi împotriva voinţei dumneavoastră.

Uneori, Cezar Vlădescu nu mai răspundea. Dacă nu se plimbau, jucau câte o partidă de şah acasă la el, unde-l invita. Locuia pe strada Alecu Russo, într-un bloc, şi-l conducea pe balconul care dădea spre o stradă zgomotoasă, plină de maşini şi de fum. Partidele de şah îl pasionau nemaipomenit. Uita de toate. Din nefericire, el era un partener care-l scotea din sărite.

— Joci ca un ageamiu, domnule inginer, nu te supăra. Asta e mutare? Vezi că-ţi iau regina.

Altădată, enervat, îi muta vreo piesă, ajungând, în cele din urmă, furios să joace împotriva lui însuşi.

Inginerul nu se supăra. Căuta să înveţe de la el logica irefutabilă a bunului jucător, chiar făcuse progrese, dar era greu să-l învingă. Pe Colonel nu-l interesa şahul, asta începuse să intuiască şi Cezar Vlădescu.

— Domnule, începi să-mi devii suspect deşi îmi eşti foarte simpatic.

Celălalt făcea o mutră uluită.

— Nu înţeleg.

— Eşti prea cumsecade. Nu ai vicii, nu ai mândrii. Mă laşi să câştig toate partidele.

— Dar v-am spus că nu am fost niciodată un jucător prea bun şi că vă servesc drept partener pentru că ştiu cât vă plac aceste partide.

Cezar Vlădescu îşi freca obrazul cu palma, scrutându-l ca şi când ar fi vrut să ghicească ce se ascunde dincolo de fruntea partenerului său de joc.

— Nu ştiu de unde să te iau. Convorbirile noastre au un singur sens. Eu sporovăiesc, ca orice nemulţumit, şi dumneata mă asculţi. Unde vrei să ajungi?

— Nicăieri. Nu urmăresc nimic în ce vă priveşte. Îmi face plăcere să stau cu dumneavoastră. Meseria pe care o am e atât de plicticoasă!

— Dar nu mi-ai spus nimic despre viaţa dumitale personală. Eşti însurat? Unde stai? Nu m-ai invitat la dumneata acasă. Poate că eşti sărac, poate că te jenezi să-ţi văd locuinţa, dar sunt detalii care mă pun pe gânduri.

Era momentul când a-l minţi mai departe ar fi fost primejdios.

— Domnule Vlădescu, o să vă spun de ce n-am putut să vă invit la mine acasă şi de ce nu v-am vorbit despre viaţa mea personală. Înainte de asta însă, aş vrea să fac o observaţie. Aş vrea să vă întreb ceva, din pură curiozitate: dacă s-ar fi întâmplat ca Mareşalul să nu facă greşeala de a vă retrograda în mod indirect, punându-vă pe linie moartă cu bună ştiinţă, aţi fi gândit la fel cum gândiţi acum? Nu sunteţi şi dumneavoastră la fel de orgolios ca şi el şi nu cumva tocmai acest orgoliu rănit v-a aruncat în opoziţie?

Celălalt îl privea dintr-odată intrigat, descoperind un alt om, cu care vorbise o limbă necunoscută până atunci.

— Ia spune, că e interesant.

— Vedeţi dumneavoastră, de bine, de rău, faceţi totuşi războiul Mareşalului. Îl serviţi. O să-mi invocaţi disciplina militară. O să-mi spuneţi că aţi depus un jurământ pe care trebue să-l respectaţi, şi aşa mai departe. V-aţi gândit că sute de mii de oameni, şi când spun asta mă gândesc la cei fugăriţi acum pe câmpurile de luptă, pe care poate războiul la început i-a încântat, trecând peste orori, îmbătaţi de nişte victorii care au rămas nişte amintiri, sunt dezamăgiţi? V-aţi gândit la oamenii care stau în şanţuri şi, iată (discuţia avea loc pe la sfârşitul lui octombrie ‘43), va veni în curând iarna

şi ei vor trebui să înfrunte a treia oară îngheţul, frigul, deznădejdea? Ei, aceşti oameni, ce gândesc despre războiul orgoliosului nostru comandant? Ajunge numai atât ca să nu mai fiţi de acord cu el? Este suficient un atât de mic lucru? Nu trebue făcut ceva împotriva omului care şi-a asumat totul în numele tuturor, şi al nostru, al dumitale, al meu, şi al altora? Nu e cazul să-l hotărâm să sfârşească războiul *lui,* nu al nostru?

Cezar Vlădescu înţelesese că i se întâmpla un lucru neobişnuit pentru el: să aibă o mare surpriză. Se aflau în pădurea Băneasa, plimbându-se pe una dintre puţinele alei asfaltate care duceau spre un mic restaurant. Un val de frunze măturate de vântul stârnit pe neaşteptate li se încurca printre picioare. Veneau ca o trombă şi curentul de aer le ridica în văzduh, le răsucea şi le proiecta în trunchiurile negre ale copacilor din jur. Se făcuse deodată frig, erau amândoi îmbrăcaţi în pardesie şi-i propusese celuilalt să bea ceva în crâşma a cărei firmă se vedea până la o sută de paşi.

— Nu, mulţumesc, nu beau în timpul zilei, spusese inginerul.

— Atunci să ne mai plimbăm puţin, chiar dacă a început vântul ăsta care ne-aruncă frunzele în faţă, dar care e plăcut, nu?

Dincolo de peluză, nişte grădinari strângeau purcoaie-purcoaie resturile acelei veri, frunze de platan, de plop, de stejar care păliseră ceva mai târziu şi le dădeau foc. Fumul gonea spre ei, adus de vânt, şi avea un miros amărui.

— Pot să ştiu cu ce te ocupi în realitate, domnul meu? întrebase Cezar Vlădescu.

— Am să vă răspund cu sinceritate. Nu are rost să mă mai ascund. Faptul că m-am împrietenit cu dumneavoastră nu este întâmplător. Sunt trimis de un grup de patrioţi, de opozanţi ai Mareşalului. Voiam să ştiu exact ceea ce gândiţi

şi am aflat. Să nu credeți că v-am spionat. Sincer vorbind, mi-a făcut o mare plăcere să întâlnesc şi oameni care judecă ca dumneavoastră. Iată de ce v-am pus întrebarea de mai înainte.

— Domnule Petroveanu, am înțeles că mă crezi şi pe mine un orgolios. Nu-i aşa?

— Sincer să fiu, da.

Celălalt o luase cu câțiva paşi înainte, gânditor, cu mâinile la spate, frecându-şi degetele, nervos. Nu-i răspunsese câtva timp, căutându-şi probabil cuvintele.

— Sinceritatea dumitale m-a dezarmat. N-am să pot să-ți răspund astăzi. Dar, de fapt, ce vrei de la mine, domnule?

— Aş dori să aderați la o mişcare care țintește să scoată România din război. Nu ştiu cât ați înțeles din ceea ce am discutat noi doi, în câteva rânduri, lucrul acesta, dar acum pot să vorbesc deschis. Nu sunteți singurul militar care merge cu noi şi nici ultimul. Vreau să vă mai spun că sunt şi eu militar şi vă vorbesc ca un militar. Trebue să facem ceva. E ultima carte pe care o jucăm. Puteți să nu mai îmi dați mâna, să nu mai îmi spuneți un cuvânt. Nu vreau să-mi răspundeți nici la această întrebare azi, trebue să vă gândiți foarte bine înainte de a spune da sau nu.

Străbătuseră în tăcere kilometrul care îi despărțea de maşina inginerului. Abia când motorul *Adlerului* începuse să zumzăie şi pornise spre Bucureşti, Cezar Vlădescu reuşise să vorbească.

— Trebuia să bănuiesc ceva, dar aveați o onestitate care mă scutea de orice bănuială. Pe urmă, răbdarea dovedită cu mine. Ați ştiut probabil că sunt un om singur, nevastă-mea a murit acum doi ani, că n-am prieteni şi sunt neîncrezător şi susceptibil.

— Exact.

— Domnule, îmi ceri un lucru foarte greu. Una este să nu fii de acord cu Conducătorul statului şi alta să i te opui.

Sunt militar, nu ştiu ce fel de militar oi fi fost dumneata sau vei fi fiind, dar odată ce mi-ai spus cele ce mi-ai spus, îți dai seama că niciunul dintre noi nu mai poate da înapoi. Suntem legați de un secret. Te asigur, îți dau cuvântul meu de onoare, că nu voi vorbi nimănui despre cele ce mi-ai spus, dar nici nu-ți promit, cel puțin acum, că voi colabora cu dumneata şi cu prietenii dumitale. Când mă voi hotărî am să-ți comunic. Nu vreau nici să par laş şi să-ți interzic să ne mai vedem. Angajându-te în astfel de acțiuni, probabil că eşti urmărit şi într-un fel mă primejduiesc stând cu dumneata. Dar nici să mă fac că nu te mai cunosc nu mi-ar place. Dacă vei fi prins, cred că vei spune adevărul despre dumneata şi despre mine. Nu vrei să lăsăm întâmplarea să ne ajute? Bănuiesc că eşti destul de prudent pentru a nu risca să-i compromiți şi pe alții.

Reuşiseră să păstreze relațiile bune pe care le aveau până atunci şi nu se putea spune că Cezar Vlădescu îl evita. Se vedeau mai rar, probabil că şi situația frontului, care se înrăutățea, şi ultimele ofensive ruseşti contribuiseră la decizia lui, astfel încât, în cele din urmă, pe când jucau şah în apartamentul lui Vlădescu din strada Alecu Russo, el îi spusese:

— M-am hotărât. Spune-mi ce am de făcut?

— Deocamdată, nimic. Nu vă cer să-mi dați cifre sau statistici, vreau numai ca vreodată, când lucrurile vor fi foarte aproape de actul hotărâtor, să ne ajutați. O singură dată şi atât. E vorba de procurarea unor arme. Ştim cât este de greu, dar vom avea grijă ca măcar în aparență să nu fiți amestecat. Poate vă gândiți şi dumneavoastră, poate ne gândim şi noi cum să facem ca un vagon de arme şi muniție, printr-o eroare sau o neglijență în serviciu, să se rătăcească...

— Despre ce arme e vorba? Sper că nu-mi cereți tancuri şi tunuri, glumise Cezar Vlădescu.

— Evident că nu e vorba de aşa ceva. Avem nevoie de nişte pistoale-mitralieră cu muniția respectivă, de *faustpatroane,* branduri, grenade şi puşti. Nici câteva pistoale nu ar strica să adăugați la toate acestea.

Cezar Vlădescu încă ezitase o clipă.

— Vrei să-mi spui care e destinația acestor arme, cine le va folosi şi împotriva cui?

— Armele vor fi folosite de către patrioții români împotriva nemților.

Celălalt lăsase piesele de şah, măturându-le cu palma.

— Astea erau partidele dumitale pierdute? Noi jucam şah pe altă tablă şi nu-mi dădeam seama. Crezi că toți generalii vor întoarce spatele Mareşalului? Are şi el oamenii lui.

— Nu toți. Şi nu e vorba numai de generali, e vorba de armata română.

— Siguranța dumitale îmi place, dar tare aş vrea să nu te înşeli.

— Cum, dumneavoastră credeți că mai există, sigur cu excepția unui grup restrâns de oameni, cineva în țara asta care să vrea să meargă pe drumul spre prăpastie? Nu-mi răspundeți acum, v-am rugat să nu vă grăbiți să spuneți da sau nu. Ați acceptat, noi avem răbdare.

Cezar Vlădescu se ridicase în picioare, silindu-l şi pe inginer să facă la fel. Se apropiase de fereastra care dădea spre un bulevard sau o stradă aglomerată. Afară era o zi rece de toamnă. Soarele îi lumina pe amândoi cu lumina lui săracă. Caloriferul sfârâia ca un ceainic, aproape adormitor.

— Priveşte-mă în ochi, domnule Petroveanu, şi spune-mi în numele cui vorbeşti? Al armatei române sau al altcuiva?

— Al poporului român.

— Ce curios lucru! E prima oară când văd un exemplar ca dumneata. Eşti un intelectual, domnule. Asta se cunoaşte după felul cum vorbeşti.

— Şi ce vă spune că în rândul celor ca mine nu există şi intelectuali? Credeți că stânga e formată din troglodiți, târâie-brâu, golani, lumpeni?

— Nu cred aşa ceva, dar mi se pare foarte curios cum un ofițer al armatei române poate să declare cu atâta seninătate că este de stânga. E atât de neobişnuit pentru mine şi pentru oricine ar auzi, încât dă-mi voie să mă mir. Dumneata eşti ofițer de carieră?

— Da.

— Atunci e şi mai interesant. Ce te-a putut hotărî să treci de partea cealaltă? Pentru că am impresia că n-ai făcut nicio zi de război. Probabil că şi numele dumitale e de împrumut şi că nu mi-l poți spune.

— Numele adevărat nu vi-l pot spune. Ce m-a hotărât să trec de partea cealaltă, cum spuneți dumneavoastră? Poate că provin dintr-o familie foarte săracă, poate că o mare nedreptate pe care am suferit-o m-a împins spre comunişti. Sunt multe explicații, dar n-are niciun rost acum să vorbim despre aşa ceva...

Şi iată că ziua pe care o aşteptase inginerul sosise. Îl înştiințase prin telefon că vrea să-l vadă şi fixaseră întâlnirea aceea din parcul Carol, lângă *Giganții* lui Paciurea. Cezar Vlădescu fusese punctual. Avea o uşoară febrilitate pe care căuta să şi-o ascundă. Se salutaseră, îşi strânseseră mâinile şi porniseră agale ca doi oameni care fac o plimbare. Rarii trecători cu care se întâlneau erau câteva bone cu copii, nişte bătrâne, elevi scăpați de la şcoală, ba se întâlniseră şi cu doi muncitori de la *Telefoane,* care duceau în taştele lor nişte aparate agățate cu un fel de cârlig.

— Ei bine? făcuse în cele din urmă Cezar Vlădescu.

— Ei bine, este momentul să-mi dați mâna de ajutor pe care v-am cerut-o.

— Eram convins că pentru asta mă convoci. Din punctul meu de vedere, ştiu ce-am de făcut. Spune-mi numai locul de debarcare.

— Există o haltă: Colentina, la linia de centură, prin care trec garniturile militare. Acolo am nişte oameni. Îmi spuneți numai numărul vagonului şi specificați că este vorba de o comandă specială, să zicem, de transportarea de material sanitar pentru spitalul de zonă interioară Iaşi, în aşa fel încât să se creadă că vagonul pe care-l trimiteți în direcția aceea nu este încărcat cu arme. Îl sigilați şi spuneți însoțitorilor că pe drum se va ocupa cineva de acest vagon. Restul ne priveşte pe noi.

— Pare foarte simplu. Sper să n-aveți greutăți.

— Greutăți se vor ivi. Dar vor fi greutățile noastre. Pe dumneavoastră nu vă mai priveşte. Putem să fixăm şi o dată?

— Stai să mă gândesc. Viitorul transport ar fi peste vreo cinci zile. Dă-mi un telefon şi-ți voi spune numărul vagonului şi ora când va sosi în halta Colentina. Vom vorbi în aşa fel încât să înțelegem numai noi despre ce e vorba.

Şi cu aceste zise se despărțiseră. După aceea, Colonelul mai avusese două întâlniri cu doi oameni pe care trebuia să-i consulte tot în problema discutată cu Cezar Vlădescu şi către ora prânzului se îndrepta agale spre magazinul doamnei Smaranda Robescu, unde trebuia să-l găsească pe Tronaru, dacă ar fi avut noroc şi totul ar fi mers cum trebue. Ziua călduță, plăcută, cu cerul limpede, faptul că avea la dispoziție cel puțin o jumătate de oră, după socotelile lui, de mers pe jos îi dădeau o bună dispoziție pe care nu o mai avusese de mult. Se afla undeva, dincolo de Podul Grant, spre Calea Griviței, privind dughenele micilor negustori şi mulțimea care se îndesa în fața galantarelor. O lume

amestecată: țărani, atunci picați din tren din locurile lor îndepărtate, negustori sosiți după afaceri în Capitală, militari în scurte permisii, grăbind spre hotelurile din jurul Gării de Nord unde puteau să găsească câte o fată deocheată, în sfârşit acei gură-cască, nelipsiți din preajma pieții, totdeauna plină de lume, năvălind în magazinul Sora, în galanteriile şi mezelăriile care vindeau până noaptea târziu. I se făcuse foame şi intrase într-un birt din fața Podului Basarab ca să ceară nişte chifteluțe fierbinți, care se vindeau între două bucăți de pâine neagră, amestecată cu mălai, la botul calului. Se aşezase la rând, privise pe cei ce stăteau la coadă în fața lui, două lăptărese, nişte ceferişti şi un grup de eleve cu numărul pe mâna stângă, cusut pe uniformă.

Atunci se auziseră sIrènele sunând prelung. Sergenții începuseră să fluiere, lumea nu prea se înghesuia să intre în adăposturi, obişnuită cu exercițiile din ultimele luni, aşa încât nici Colonelul nu se grăbi să se mişte de la locul lui. Coada înainta încet, apucase totuşi să cumpere două chiftele cu pâine, plătise şi apucase agale spre Gara de Nord, când se auziră focurile încrucişate ale antiaerienei. Zgomotul exploziilor îi nelinişti pe cei câțiva trecători cu care se întâlnise, femeile, mai sperioase, începuseră să alerge spre locurile indicate cu o săgeată albă şi cu litera *A* înconjurată cu un cerc, arătând direcția unde se găseau adăposturile.

După încă alte două minute se auziră şi bombele căzând undeva, în față, ca şi când uriaşi bolovani ar fi zdrobit asfaltul. Fluierele sergenților se întețiseră, maşinile alergau nebuneşte înspre marginile oraşului, claxonând furios. Tramvaiele erau oprite între stații şi vagoanele se goliseră la repezeală. Se auzeau strigătele amestecate ale unor bărbați şi ale unor femei: „Se bombardează!" şi iar fluierăturile sergenților. O clipă Colonelul nu ştiu încotro să alerge. Pe

ziduri nu mai vedea săgeata care indicase până atunci direcția spre adăpostul cel mai apropiat şi înțelesese că depăşise acel loc şi că trebue să se întoarcă. De undeva, din față, căderea ritmică a bombelor şi, mai ales, şuieratul lor înfiorător se apropia. De data asta era serios. Începu să alerge. Imediat după cinematograful *Lia,* spre Bulevardul Basarab, zări săgeata de var alb şi cercul care indica un adăpost aflat sub o clădire cu câteva etaje. Bombele cădeau foarte aproape. Se auzeau exploziile şi zări cu coada ochiului, din fugă, fumul uriaş şi flăcările, precum şi bucăți de fier, din acoperişul peroanelor.

— Au lovit Gara! striga cineva. Repede la adăpost! Repede !

În jurul lui cădeau geamuri şi grinzi fărâmate, schije mărunte de fier şi bolovani smulşi din caldarâm. În față văzu ridicându-se nişte vâlvătăi uriaşe. Ardeau prăvăliile Griviței dinspre partea cea mai apropiată de şinele de fier.

— Vor să distrugă podul, urla o femeie lângă el. Ne prăpădim.

Ajunsese în fața unor scări. Cineva îl trăgea de mână, în adăpost. Coborî în goană într-un fel de garaj, plin de vehicule pe şasiuri. Nu erau prea mulți înăuntru, vreo 20 sau 30 de oameni care apucaseră să intre acolo. Cineva vorbea agitat, un bărbat galben la față, cu o expresie de spaimă înfiorătoare pe chip.

— Câte planşeuri are blocul ăsta?

— Şase, spunea unul dintre şoferii aflați în garajul în care intraseră. N-aveți nicio grijă, n-ajung ei până aici.

— Nu se ştie, cârâia altcineva, oricum bombele cad foarte aproape. Trebuia să ne aşteptăm la aşa ceva. Vor să dezorganizeze transporturile.

Colonelul îl privise. Era un sublocotenent tânăr, cu ochelari, cu un porthart pe şold, ascultând cu atenție zgomotele exploziilor.

— Au lovit destul de precis până acum. Bombele cad paralel cu Griviţa, cu o mică abatere.

„Asta mai îmi trebuia, gândea Colonelul. Acum m-am găsit să-l aduc pe Tronaru la Bucureşti. Are şi el o baftă! Să-l scoţi din lagăr şi să-l arunci într-un bombardament. Dar aveam nevoie de el. Cum ne-o fi norocul."

Primul val trecuse. Urmaseră câteva minute de linişte deplină. De afară nu se auzea nimic, ca şi cum oraşul ar fi fost înecat de un val uriaş. Pe urmă iar desluşiră lătratul sacadat al antiaerienei.

— Vin în valuri. Asta e obiceiul lor, zisese sublocotenentul. Eu i-am apucat la Ploieşti. La fel au făcut şi-atunci. Dar ai noştri le-au doborât destule aparate. Avem o *vânătoare* foarte bună. Nici cu antiaeriana nu mi-e ruşine.

— Mama lor! Cu noi şi-au găsit să-şi arate vitejia, înjura un şofer plin de unsoare pe mâini, care-şi abandonase lucrul la o maşină pe care o reparase până atunci.

— Trece şi asta, zisese un altul, filosofic, de lângă el.

— Trece, trece, dar ne face chisăliţă.

Acum bombardau în altă parte. Sunetul exploziilor răsuna undeva mai la stânga şi mai în spate.

— Lovesc sus, în Cotroceni.

Trecuse şi al doilea val. Din nou urmase linişţea aceea încărcată de spaimă. De data aceasta se auzeau slrènele unor ambulanţe care soseau să culeagă răniţii. Sergenţii fluierau şi ei din gangurile Griviţei. Deasupra, un murmur uriaş de motoare grele spinteca aerul.

— Al treilea val, catalogă sublocotenentul. Vin tot încoace. Mai au o repriză cu noi.

— Praf se alege de Gara de Nord! Unde mai pui hotelurile din jur! Că dacă îi plezneşte pe muşterii o să aibă cioclii ce îngropa o săptămână!

Pământul vibra la fiecare lovitură. Căzură câteva bombe, foarte aproape. Blocul sub care se aflau vibra, pârâi ca un

catarg, dar bomba explodase undeva, în față. Cei aflați în adăpost auzeau numai schijele înfigându-se în fațadă şi geamurile pleznind şi căzând ca o ploaie de grăunțe pe asfalt.

— A fost foarte aproape! zisese sublocotenentul. 20 de metri mai încoace şi ne cânta *Aleluia.*

— N-ajung ei până la noi! zicea aceeaşi voce încăpățânată, care-i informase că deasupra lor se află şase planşee de beton.

— Să dea Dumnezeu, spunea o muiere care de nervi muşca dintr-un măr cam terciuit, cumpărat probabil din piața Matache.

Peste un sfert de oră, Colonelul se afla pe stradă. Sunase de mult încetarea alarmei, acum Grivița arăta halucinant. Undeva, în față, ardeau nişte acoperişuri. Câteva clădiri fuseseră spintecate parcă de un uriaş târnăcop. Arătau numai jumătăți de apartamente cu mobila ciobită; câteva cadavre fuseseră proiectate de suflul bombelor pe caldarâm, numai nişte creieri terciuiți şi mâini dislocate şi bălți de sânge printre bucăți de beton armat, smuls şi făcut țăndări. Alte clădiri aveau fațadele ciuruite, ferestrele şi acoperişurile arzând încă într-un foc mocnit. Se auzeau prăbuşindu-se grinzile, voci amestecate strigau: „ajutor!", trecătorii buimăciți, abia ieşiți din adăposturi, alergau de colo-colo, fără rost, nemaiînțelegând unde se află. Câteva vagoane de tramvai contorsionate de loviturile proiectilelor arătau ca nişte mormane de fier vechi. Sticla geamurilor sfărâmate părea o chiciură albă în soarele care abia pătrundea prin norul negru de fum.

Colonelul n-avea timp să privească sau să se înduioşeze de ceea ce vedea. Pornise aproape alergând înspre Gara de Nord, ocolind mormanele de ruine încă fumegând. Praful de mortar îi îngreuna respirația, aproape că nu mai vedea în față, acolo unde ar fi trebuit să fie piața centrală a Gării.

Soseau primele maşini de pompieri, clopoțind cu furie pentru ca să-şi facă loc prin mulțimea de alte maşini care îşi căutau un drum lateral, încercând să iasă din cimitirul de vehicule răsturnate şi de cadavre proiectate pe pereți. În stânga lui, cineva aruncă cu o găleată cu apă pe un om cu hainele încă arzând pe el. Era mort, avea o față calcinată, neagră şi numai o jumătate de trup. Spectacolul înfiorător îl făcu să se grăbească. Un baraj de camioane militare silea acum pe toată lumea să ocolească spre strada Dinicu Golescu. Cineva înnebunise, nu-şi dădea seama dacă este o femeie sau un bărbat. Căzuse după treizeci de metri horcăind. Un grup de copii ieşiți dintr-o grădiniță din apropiere era mânat din urmă de o femeie agitată, speriată şi ea de ceea ce se întâmplase, privind mereu spre cer ca şi când ar fi auzit încă de acolo căzând bombele. Peste tot pâlnii lăsate de explozii, şine de tramvai smulse şi câțiva stâlpi metalici culcați la pământ. Înfiorător era tocmai acel urlet unanim, nu numai al răniților, pentru că toată lumea striga, şi vaietul se transformase într-un fel de uragan care te făcea să te îndepărtezi de acest loc, lovit de moarte. Una dintre femeile ieşite din gangurile hotelului *Tranzit,* de vizavi de Gară, fuma prostită pe o grămadă de moloz. Era îmbrăcată într-o rochie roşie, țipătoare şi lacrimile care-i udau obrazul îi topiseră fardul gros, desfigurând-o. Purta ciorapi de mătase, poşeta era desfăcută, îşi pierduse un pantof, nu făcea altceva decât să tragă mecanic din țigară, ca şi când n-ar fi înțeles nimic. „Poate e lovită şi nu-şi dă seama, dar n-am timp acuma să stau, s-o întreb dacă o doare ceva.” Se lovea de mulțimea buimacă, încă apăsată de teroare, de tam-tamul bombelor grele care sfărâmaseră totul în jur. Femei, bărbați, copii, laolaltă, alergau încoace şi-ncolo, căutând un relief familiar pe care nu-l mai recunoşteau pentru că tot acel decor în mijlocul căruia trăiseră era acum altceva: munți de moloz, jumătăți de

blocuri, încă arzând şi, mai ales, un strigăt care ieşea din mormanele, parcă vii, de bârne calcinate, de sticlă pisată şi jumătăţi de pereţi prăbuşiţi, de scaune făcute zob sau rămase întregi, pudrate de var, un var ars pe jumătate, de tablouri care stătuseră pe pereţii prăbuşiţi, de rame încadrând fotografii de familie, totul într-o confuzie nemaipomenită, ca şi când o uriaşă fiinţă s-ar fi împiedicat de clădirile din jur şi ar fi trecut prin ele, despicând totul, fărâmiţând ziduri şi acoperişuri, lăsând în urmă numai mirosul înecăcios, de lucruri arse.

Mulţimea, încadrându-se instinctiv în coloane, mărşăluia orb printre două maluri de moloz, într-un mers hipnotic, căutând o ieşire din acest labirint, iscat deodată de sub cerul fierbinte al unei după-amieze de aprilie, dintr-o zi începută paşnic, cu un cer de un albastru nefiresc. Pompierii găsiseră gurile de apă şi aruncau trâmbe lichide ca o ploaie neaşteptată din cerul nemilos care adusese atâta nenorocire. Aerul se umezea. Din faţă, dinspre Gară, cineva striga printr-un megafon:

— Fereşte!

Probabil că se prăbuşea faţada unei clădiri şi iar se auzeau paşii acelei coloane de oameni înaintând orbeşte într-un marş haotic, spre o direcţie necunoscută.

— Fereşte, mă! Fereşte, mă! răsunau de pretutindeni strigătele soldaţilor şi ale pompierilor şi se auzeau loviturile de târnăcop şi de cazmale, încercând să deschidă adevărate coridoare în masa amorfă de beton şi de cărămidă, dincolo de care se urla după ajutor. Se iscase un vânt neaşteptat care târa o trenă uriaşă de praf, încolo şi-ncoace. Soarele se estompase. Era ca o bubă galbenă, ca o libarcă, lăţindu-se şi sugrumându-se. Avea ceva dintr-un foetus lepădat de apă, pe care valurile îl înghit şi îl aruncă mai departe. Aerul devenise irespirabil şi ceva apăsător, ca o trapă celestă care cobora peste oraş, necruţător, îi strivea pe cei aflaţi sub

masa rătăcitoare de var, pietriş şi nisip, implacabilă, distrugând fiinţa cu o a doua spaimă, şi mai îngrozitoare: un amestec de teamă şi speranţă la gândul că nu ştiau ce vor găsi la ei acasă, pentru că această coloană hipnotică de necunoscuţi, solidarizaţi de bombardamentul neaşteptat şi pornind fără ţintă spre o ieşire pe care n-o cunoşteau, avea un singur scop: să-i ajungă din urmă pe cei lăsaţi undeva, aflaţi în altă parte, să-i revadă, să fie asiguraţi de imaginea propriei lor case, ivite din depărtare ca semn că fuseseră cruţaţi şi că locuinţa lor, rudele lor scăpaseră, nu avuseseră soarta celor de-aici, unii încă urlând dintre ruine, încercând să mişte, cu ultimele forţe, grinzi şi cărămizi, uriaşe greutăţi căzute peste ei, bucăţi de beton care îi apăsau şi ei implorau, agitând nişte braţe zdrelite prin confuzia de sfărâmături, având încă o ultimă certitudine, că trăiesc, că nu vor fi lăsaţi de cei veniţi în ajutor, soldaţi în uniformă şi necunoscuţi care nu pregetau să-i caute. Şi tocmai ceea ce-i înspăimânta pe cei porniţi spre locuinţele lor, aflate în alte puncte ale oraşului, într-o grabă fără scop, acele ordine şi strigăte, sIrène şi clopote bătând, ale pompierilor, tocmai apelurile comandanţilor soldaţilor care cereau unora să permită plutoanelor lor să degajeze locul, tocmai această confuzie sonoră de voci, de strigăte de ajutor, venite de sub alte clădiri, dădeau curaj celor care încercau să scape de sub grinzile încă arzând, de sub uriaşa greutate a plafoanelor prăbuşite peste ei, care nu reuşise încă să-i strivească, pentru că ceva, o altă grindă sau o altă grămadă de cărămizi, le împiedicaseră, şi ei mai beneficiau de acel milimetru care le permitea să respire între două uriaşe lespezi ce ar fi putut să-i omoare, şi deznădejdea lor, acele răcnete neostenite, scoase din gâtlejurile uscate, arse de sete, le dădeau conştiinţa că trăiesc, că nu sunt morţi şi că există o speranţă că vor fi scoşi de-acolo după ce vor fi auziţi.

Colonelul înregistra din fugă toate detaliile, gheena necruțătoare pe care o străbătea pentru a ajunge mai devreme spre o țintă care nu ştia dacă mai există, cu sentimentul că fără să vrea îl condamnase la moarte pe Tronaru. O stare turbure de revoltă, de scârbă, neputința de a găsi un drum mai drept spre magazinul Smarandei Robescu îl înverşunau şi mai tare. Nu mai alerga, era zadarnic, parcă avea în picioare nişte ghete de scafandru cu tălpi de plumb. Nu deznădăjduise şi ăsta părea cel mai important lucru.

*

Dimitrie Pavlovici Ignatiev se scula de la o vreme mult mai târziu ca de obicei. „Îmbătrânesc", spunea, deşi ştia bine că de mult era bătrân, dar până atunci îl ținuse o încredere oarbă într-o tinerețe care ar fi trebuit să nu se mai sfârşească. Ieşise din iarna aceea mai slăbit, puțin bolnav.

Despărțirea de Irène-Nathalie fusese violentă, după o serie de alte explicații care nu-şi mai aveau rostul. Polcovnicul nu înțelegea să fie părăsit; să părăsească el femeile, asta da, dar să fie lăsat, în ruptul capului, nu! O ură feroce îl stăpânea pe Dimitrie Ignatiev, mai ales de când aflase că Irène-Nathalie este văzută împreună cu secretarul ministrului Tismana. Cât timp ştiuse că femeia este numai a lui, ea nu însemnase nimic pentru el, dar s-o împartă cu un tânăr frumos, sportiv, cu alura aceea de actor de cinema, asta nu! O bătuse de câteva ori îngrozitor, după care Irène-Nathalie zăcuse câteva zile la rând în podul casei din strada *Maşina de Pâine.* După aceste crize însă polcovnicul devenea un alt om, îi aducea pachete cu bomboane, sticle de şampanie, rochii noi, cumpărate de la italieni, pe care bineînțeles că Irène-Nathalie n-avea niciun chef să le poarte. O îngrijea ca pe o infirmă şi tăcerea ei încremenită, muțenia

desăvârşită îl scoteau din sărite. Ea nu-i răspundea la nicio întrebare, refuza să mănânce, el urla, o amenința. „O să te arunc pe fereastră. Dacă mă întreabă cineva ce s-a întâmplat, o să zic că te-ai sinucis. Cât o să-ți mai meargă?" Totul era o agonie nesfârşită. O adusese apoi în casă şi pe Molka. Trăiau toți trei, lalolaltă, în podul plin de despărțituri, de perdele şi de mobilă desperecheată, Irène se prefăcea că nu-i aude, dar polcovnicul dorea din toată inima s-o facă geloasă. Când se mai înzdrăvenea, aceasta pândea un moment când fostul junker pleca după treburile lui şi dispărea. Dar Dimitrie Pavlovici nu descuraja. Umbla pe la Mogoşoaia, întrebând pe cei de-acolo dacă n-au văzut-o. Pe urmă trecea prin strada *Mecet,* pe la *Palatul de Iarnă,* interogând pe vecini ce s-a întâmplat cu ea, dacă au mai zărit-o, şi aceia nu ştiau ce să-i răspundă: „Probabil că stă la vreo prietenă". „Se ascunde de mine, dar o găsesc eu", îşi zicea, turbat de furie. Voise de câteva ori să-l interpeleze pe Armand, dar nu îndrăznea şi, pe urmă, i s-ar fi părut vulgar să-i ceară socoteală altui bărbat. Era ca şi cum i-ar fi cerşit-o şi el nu concepea că a pierdut-o. De vreo două ori o găsise în iarna aceea cu sagacitatea lui necruțătoare, întrebând din om în om şi aflându-i adresele. O dată la o fostă croitoreasă a Marthei Bibescu, pe strada Luigi Cazzavilan, într-o mansardă coşcovită unde năvălise în stilul său impetuos, urlând pe scările înguste şi lovind cu bastonul în uşa care-l despărțea de Irène. „Sunt aici, nu te mai ascunde! Dau foc casei dacă nu ieşi afară!" Vecinii năvăliseră din încăperi şi-l văzuseră pe bărbatul îmbrăcat în palton lung, cu o blană de lup la gât, cu o căciulă de râs pe cap, înalt de un metru şi optzeci, cu ochii lui verzi, teribili şi cu monoclul cu ramă de aur, înfipt sub o sprânceană, lovind în uşa care nu părea că va rezista mult. „Ieşi afară, nu te mai ascunde!" striga Dimitrie Pavlovici. Şi pe urmă se întorsese spre cei de pe palierul mansardei. „Voi ce vă uitați aşa la mine? Am venit

să-mi iau femeia." De dincolo de uşă se auzea plânsul ei înăbuşit. Irène-Nathalie ştia că aceste scandaluri o sileau de fiecare dată să părăsească ascunzătoare găsită şi că nimeni n-ar fi suportat o a doua venire a acestui nebun. Îi deschisese resemnată, spunându-i rugător: „Ce vrei de la mine? De ce nu mă laşi în pace? Nu-ţi ajunge câte mi-ai făcut? Vrei să mă distrugi de tot?" Polcovnicul îşi smulsese căciula de pe frunte şi craniul ras îi dădea o înfăţişare sălbatică. Bărbia tăiată îi tremura furios şi dincolo de geamul monoclului scânteia un ochi de gheaţă, verde, care o fulgera. „Ia-ţi repede lucrurile şi vino! Altfel te voi târî de păr pe scări, ca pe o servitoare. M-am săturat să mă rog de tine!" Îl urmase fără nicio împotrivire. O aruncase într-un taxi şi o cărase în strada *Maşina de Pâine,* unde îi aştepta pe amândoi Molka. Fata nu mai avea figura ei nevinovată de vulpiţă. Devenise o femeie geloasă, silită să primească o altă femeie în patul uriaş cu polog, în care polcovnicul dormea între amândouă. Dimitrie Pavlovici avea grijă să tragă scara aceea pe care urca şi cobora şi să o lege bine cu frânghii, în aşa fel încât, dacă Irène ar mai fi încercat să fugă, ar fi simţit-o. Noaptea, în somn, pipăia cu mâna dacă sunt amândouă acolo, tresărind speriat dacă nu o găsea pe vreuna dintre ele, aprinzând furios lumina şi privindu-le. Irène nu mai vorbea cu Molka. Erau două fiare întărâtate. Polcovnicul le silea să bea şi le îmbăta, obligându-le să se împace, să-şi vorbească şi începea un joc grotesc, iscat de o veselie forţată, totdeauna terminat cu bătăi şi asta îl amuza teribil. Când lucrurile mergeau prea departe, Dimitrie Pavlovici apuca frânghia cu care cobora mobilele din podul lui şi le lovea sălbatic pe amândouă, strigându-le: „Târfelor, nu vă mai astâmpăraţi odată? Gata!"

Altă dată, Irène fugise la o verişoară a lui Basarab Brancovan, care locuia pe strada Paleologu, lângă Biserica Armenească. „Aici nu mai mă găseşte el", îşi spusese Irène-

Nathalie, dar probabil că cineva din familia prinţului se lăudase că îi oferise adăpost şi după trei săptămâni se trezise cu el la uşă, repetând imperios scena din podul casei din strada Cazzavilan.

Pe urmă, se întâmplase un lucru neprevăzut: Molka rămăsese gravidă şi deodată Dimitrie Pavlovici Ignatiev se transformase într-un om blând, căzut, un fel de bunic al amândurora. Îşi lăsase afacerile baltă, umbla pe la doctori, întrebându-i ce să facă, ca nu cumva Molka să piardă sarcina. Îi aducea medicamente, cadouri, obligând-o pe Irène să stea ziua şi noaptea lângă micuţa poloneză, care râdea răutăcios, sfidând-o: „Tu n-ai fost în stare să-i faci un copil, eu am să-i fac!" şi izbucnea în hohote de râs, prosteşte, deşi Irène-iNathalie nu mai simţea niciun fel de gelozie. Căzuse într-o stare de prostraţie din care nu mai reuşea să iasă. Bătrânul junker căra pentru Molka sticle cu lapte şi şampanie, flori şi pelenci, adusese un leagăn găsit în magazinul Smarandei Robescu, cine ştie din ce pod pescuit, un fel de scrânciob din lemn de chiparos, cu sculpturi, închipuind o vegetaţie luxuriantă din liane împletite la infinit, răsucite în torsade, cu un polog ciuruit, călugăresc, un fel de prapur, pe care îl urcase cu mare atenţie în podul său, privindu-l ca pe un trofeu. La Irène-Nathalie nu se mai uita. Adormea cu capul pe pântecul Molkăi, părându-i-se că aude viaţa neştiută a copilului său. Fata se îngrăşase, avea o faţă lăptoasă, ochii i se măriseră, avea o privire hipnotică, şampania îi dădea un fel de euforie blândă, voia să se reîmprietenească cu Irène, dar placiditatea acesteia o scotea din sărite. „Mă urăşti, o simt, mă urăşti că eu i-am făcut un copil şi tu nu." Irène dădea din umeri şi-şi vedea de treabă. Dimitrie Pavlovici n-o lăsa pe Molka nici să se mişte. Ea îi spăla rufele, ea îi făcea mâncare, ea trebuia să vegheze asupra gravidei. „Dacă i se întâmplă ceva, te omor pe tine, o ameninţa polcovnicul. Să o veghezi ca pe o soră. Ai înţeles?"

Irène-Nathalie nu-i răspundea. Rămâneau singure cât timp el alerga după margarină, pentru că unt nu se mai găsea, după un cozonac de cofetărie sau câteva portocale, cine ştie tocmai pe unde găsite, pe la vreun diplomat, nemaiştiind ce să mai scornească pentru a-i face plăcere. Cele două femei se priveau fără un cuvânt ceasuri întregi, Molka veghind ca un sfinx cu spatele rezemat de câteva perne în mijlocul uriaşului pat comun şi poruncindu-i cu răutate, din când în când: „Fă-mi o limonadă!" sau: „Adu-mi lămâile alea! Mişcă-te mai repede, că te spun lui Dimitrie când se întoarce." Şi Nathalie executa toate ordinele, fără un cuvânt, simţind cum creşte în ea o ură nemaipomenită. Molka se rotunjea văzând cu ochii şi un amestec de invidie şi de frică o silise să inventeze un lucru îngrozitor. Găsise într-o rochie a gravidei un număr de telefon, pe cel al lui Saşa, prietenul Molkăi, şi-i spusese că amica lui doreşte să-l vadă. Şi acela sosise însoţit de Vladimir şi de Wanda, încărcaţi cu sticlele lor de vodkă cu ardei pisat şi ea, Irène-Nathalie, le pregătise *cocktailul Molotov,* cum spunea pe vremuri careva dintre ei că se numeşte teribila băutură cu care se îmbatau în strada *Mecet,* în *Palatul de Iarnă.* Cuprinsă de o euforie mânioasă, încărcată de ură, Irène-Nathalie îi încurajase: „Să ne îmbătăm ca porcii, să ne găsească Dimitri dansând, o să-i facă plăcere", spunea ea. Şi o siliseră şi pe Molka să bea. Şi, într-adevăr, polcovnicul îi găsise pe toţi beţi morţi şi pe gravidă vomitând în patul lor. Şi când prinţul înţelesese despre ce e vorba îi trezise cu lovituri de baston, bătându-i sălbatic pe toţi şi ameninţându-i că îi aruncă de-acolo, din pod, şi pe Saşa, şi pe Vladimir, şi pe Wanda. Şi aceia abia scăpaseră cu fuga şi când rămăseseră singuri, numai ei trei, Irène-Nathalie, Molka şi Dimitrie Pavlovici, acesta vrusese s-o omoare. „Ticăloaso, ştiu ce-ai urmărit. Am să te ucid, înţelegi, am să te distrug!" Şi o bătuse cu frânghia până ce Irène-Nathalie leşinase sub privirile Molkăi, care, trezită din

beția teribilă, se bucura văzând cum o striveşte fostul junker şi cum îi crestează carnea şi o umple de sânge. „Aşa, bate-o, bate-o, Dimitri, pentru că mă urăşte! Ticăloasa! Dă-o afară, în zăpadă, să rămânem numai noi doi!", țipa micuța păpuşă, umflată parcă cu şampanie, cu un trup aproape oval. Dar Dimitrie Pavlovici nu asta voia şi, după ce o trezise din leşin, o îngrijise cu o duioşie de frate mai mare, ştergându-i urmele de sânge şi spălând-o ca pe un copil, dând cu spirt sanitar peste teribilele răni de pe trup şi pe urmă posedând-o în fața Molkăi care urla, căutând briciul polcovnicului ca să le taie beregata la amândoi.

De toate aceste scene teribile Dimitrie Pavlovici îşi amintea foarte vag. Lui i se păreau nişte lucruri obişnuite. Pe micuța târfă gravidă o potolise cu un dos de palmă, smulgându-i briciul pe care de atunci îl ascunsese. Pe urmă se împăcaseră, aşteptau miracolul acela, dar timpul trecea greu, Molka se simțea din ce în ce mai prost. Începuse să bea pe furiş, amestecând vodka cu şampania. Stările de greață se întețeau, dar răzbunarea Irènei-Nathalie încă nu se desăvârşise. Ideea îi venise în ziua când îi văzuse pe toți laolaltă, în podul lor sordid. Şi, într-o dimineață, când Dimitrie Pavlovici o mângâia pe pântec, înduioşat, murmurând plângăcios „*milaia maia,* ce ai tu aici? Spune-mi tu ce ai aici?", Irène-Nathalie izbucnise într-un râs nestăpânit ca şi când ar fi înnebunit brusc. „Ce să aibă? Are copilul lui Saşa!" Şi iar râsese isteric. Polcovnicul se ridicase teribil de lângă Molka şi o fugărise prin tot podul, dărâmând mobilele din jur, lovind scaunele, furios, călcându-le în picioare şi apucând ca pe un retevei un braț de fotoliu cu care o urmărise pe Irène-Nathalie până o înghesuise într-un colț. „Să-mi spui, acum să-mi spui, ce-ai vrut să zici?" Şi Irène-Nathalie dorise să moară, să fie ucisă în clipa aceea şi strigase din toate puterile: „Adevărul adevărat, asta am vrut să-ți spun. Tu, țap bătrân, crezi că mai eşti în stare să-i faci

un copil Molkăi? Saşa i l-a făcut!” Micuța poloneză striga din pat, nu striga, urla: „Nu-i adevărat, Dimitri, te minte, n-o crede, nu-i adevărat!” Şi polcovnicul le privea uluit pe amândouă, neştiind ce să mai creadă şi o izbise de câteva ori pe Irène-Natbalie cu brațul de fotoliu, gata-gata să-i spargă craniul. „Jură că nu-i adevărat, spune-mi că ai minţit, altfel te omor.” Dar Irène-Nathalie îi râdea sfidător în față, ferindu-se cât putea de lovituri, şi urlând: „Ba-i adevărat, e adevărat! Eu ştiu mai bine ca tine. În fiecare zi cât lipseai tu, se ducea la Saşa. A trăit şi cu Vladimir, dacă te interesează. Şi cu el s-a culcat, copilul e al lui Saşa. Vladimir e un nevolnic.”

Crezuse că polcovnicul va înnebuni, pentru că, deodată, căzuse pe podele ca trăsnit. Molka striga din patul ei: „L-ai ucis, nu vezi că l-ai ucis! Ajută-l să se ridice.” „Să crape ca un câine, puțin îmi pasă! Ajută-l tu, dacă poți.” Şi gravida, într-adevăr, se târâse din patul ei, căutase o căldare cu apă ca să-l ude şi o aruncase peste el, dar Dimitrie Pavlovici abia mai răsufla. Făcuse o spumă albă la gură şi trupul îi zvâcnea ca al unui câine otrăvit. Irène-Nathalie râdea în neştire, văzându-l neputincios, târându-se pe podele, între viață şi moarte. Molka îi striga să o ajute să mai umple o căldare cu apă, dar ea nu făcea nimic. Spectacolul bărbatului prăbuşit pe podele o încânta. „Lasă-l să moară, să crape, să crăpați amândoi.” Gravida îl târâse de umeri, polcovnicul era greu şi o implora pe cealaltă s-o ajute, dar ea râdea întruna. După o jumătate de oră de-abia reuşise să-l aşeze, cu greutate, rezemat de tăblia patului, pălmuindu-l ca să-l trezească, dar Dimitrie Pavlovici nu-şi revenise decât spre seară. Era moale ca o cârpă, numai firea lui puternică îl salvase de la un infarct. Avea o față congestionată şi nu înțelegea nimic din ceea ce i se întâmplase. Le privea pe amândouă ca pe nişte necunoscute. Molka îi dădea apă cu zahăr într-o cană,

silindu-l să bea şi el întreba cu glas stins: „Ce-i cu mine?” Irène-Nathalie se uita de la fereastra podului la viscolul de-afară. Era ultima ninsoare din acel an şi ştia că va pleca de-aici şi nu se va mai întoarce niciodată şi că nici el nu o va mai căuta. Spre seară, Molka avortase, Irène-Nathalie chemase un doctor şi o duseseră la spital cu Salvarea. Polcovnicul nu se mişcase o lună de zile din podul lui. Molka îl găsise zăcând sub îngrijirea unei infirmiere, plătită de Nathalie. Era palid, slăbit şi când o zărise la capătul scării mişcătoare înţelesese grozăvia. Micuţa poloneză arăta tot ca o şcolăriţă. Nu mai avea nimic dintr-o femeie. Era palidă şi încercănată, într-un paltonaş scurt, doar picioarele îi erau umflate, avea nişte genunchi rotunzi ca nişte pernuţe, în ciorapii transparenţi de mătase şi cizmuliţele italieneşti, cumpărate de el, îi dădeau şi mai mult înfăţişarea unei fetiţe care nimerise din întâmplare în podul lui. „Ce faci, Molka?” o întrebase. „Bine, Dimitrie Pavlovici. Am trecut amândoi pe lângă moarte.” „Crezi, copila mea?” „Da, Dimitrie Pavlovici. Cel puţin eu era să mor cu adevărat.” „Copilul nostru?” „Era o fetiţă de câteva luni.” „Îmi pare rău.” „Şi mie îmi pare rău.” „De Irène mai ştii ceva?” „A plecat. Ea a trimis o infirmieră care a avut grijă de tine.” „Da, era o fată bună. Ştii ce, Molka? Dacă mă gândesc bine, tu ar trebui să te măriţi. Să nu mai stai lângă un bătrân nebun ca mine. De ce nu-l iei pe Vladimir sau pe Saşa de bărbat?” „De ce-mi spui toate astea, Dimitrie Pavlovici?” „Pentru că aşa e mai bine. Spune-mi, e adevărat? Era copilul lui Saşa?”

Molka nu-i răspunsese. O ultimă răutate femeiască, poate regretul că pierduse acel copil, o făcuse să-l mintă pe polcovnic. Ştia că acea fetiţă era a lui Dimitrie Pavlovici, dar, dintr-o inexplicabilă cruzime, tăcuse. În aceeaşi seară îşi strânsese puţinele lucruri şi plecase şi ea din podul casei din strada *Maşina de Pâine.*

Astfel Dimitrie Pavlovici rămăsese singur. O furie a afacerilor îl apucase, poate ca o compensație a neplăcerilor pe care le avusese în ultima vreme. Iarna se isprăvise pe neașteptate. Un martie sec, friguros îl mâna de colo-colo, de la o adresă la alta. Căuta prin poduri vechiturile lui scumpe, scaune englezești în formă de stranã, lăzi, cufere, mese italienești, fotolii *Empire* sau *Restauration,* refăcându-le cu ajutorul tâmplarului lui pe care-l ținea toată ziua în podul casei, aducându-i de mâncare și de băut și mereu încurajându-l: „Nu te lăsa! Acum dăm lovitura! Dacă vindem toată mobila asta, ne îmbogățim amândoi! Se termină războiul și gata, ne pricopsim, ascultă la mine!” Devenise zgârcit, punea ban pe ban, nu mai cheltuia nimic. Smaranda Robescu se tocmea cu el săptămâni întregi, nu lăsa din preț, iar când vindea o piesă, parcă i-ar fi luat cineva pielea. Relațiile dintre ei deveniseră destul de neplăcute. Proprietăreasa magazinului de antichități nu se sfia să-i spună că a înnebunit. „Nu știu ce s-a întâmplat cu dumneata, Dimitrie Pavlovici, dar parcă ți-ai pierdut mințile. Ceri niște sume! Cine crezi că mai cumpără mobilă pe vremurile astea? N-ai decât să le ții acasă și să nu mai mi le-aduci mie aici, pentru că eu nu pot să le vând nimănui. Îmi și ocupi locul.” „Dar dumneata nu vezi ce *dressoir* am găsit? Nici în Franța, la ora asta, n-ai da peste așa ceva! Trei luni am stat în podul Sturdzeștilor ca să-l găsesc printre alte fleacuri. Și când ți-l aduc, te faci că nu știi ce piesă ți-am cărat! Fără două sute cincizeci de mii nu-l dau, așa să știi.” „Glumești, Dimitrie Pavlovici. Cu banii ăștia îți cumperi un apartament. Dumneata nu mai ai simțul realității.” „Ăsta e ultimul preț, dacă vrei să știi. Cu puțină răbdare ai găsi un cumpărător printre streinii care vin prin magazinul dumitale, dar nu vrei să mă asculți. Ce, crezi că suntem la piață? Vindem ridichi de lună sau mobilă stil?” Chip de te

înțelege cu Dimitrie Pavlovici! O ținea una şi bună. „Nu las un leu! În definitiv, mobila nu cere de mâncare. Vrei să-ți plătesc locație pentru că-ți ocupă loc aici, în magazin? N-ai decât, dar cu mine afaceri nu mai faci. Aşa să ştii dumneata!" Pe Irène-Nathalie n-o mai căutase niciodată, iar pe Molka o văzuse de câteva ori cu prietenii ei polonezi şi o salutase ceremonios, de departe, dar nu-i vorbise. Prin februarie 1944 se întâmplase un lucru neaşteptat. Aducându-i doamnei Smaranda Robescu un *chope aux armes du roi,* cu figuri alegorice din gresie de Siegburg, semnată de Hans Hildgers, o piesă de pe la o mie şase sute, pe care ceruse o sumă imensă, cu aceeaşi inconştientă încăpățânare, rămăsese pironit cu privirea în perete spre un triptic pe care-l recunoscuse. Se roşise brusc, bâlbâindu-se, dăduse ocol magazinului, furios ca şi când şi-ar fi adus aminte de ceva despre care voia să vorbească, pe urmă iar se oprise în fața acelei piese a regilor poloni din secolul al treisprezecelea, la care privise încremenit câteva minute, se prefăcuse că nu-i place şi mârâise spre patroana magazinului de antichități: „Dar copia asta nenorocită cine a adus-o? E o mizerie!" Smaranda Robescu nu înțelegea. „Despre ce mizerie vorbeşti?" „Despre tripticul ăsta." Smaranda Robescu surâsese ironic deodată. „Dimitrie Pavlovici, te faci că nu-l cunoşti? Nu ştii cine mi l-a adus, nu?" „De unde să ştiu eu cine-ți aduce dumitale toate fleacurile pe care le ții aici? Dacă te interesează, magazinul dumitale este plin de nimicuri! Dacă n-aş fi eu ca să-ți car câte un lucru mai acătării, ai da faliment." „Dimitrie Pavlovici, mă crezi o tâmpită? Tot Bucureştiul ştie că eşti mort după tripticul ăsta, că ai vrut să-l cumperi de la Irène-Nathalie Mavrocordat şi acum te faci că nu-l ştii." „Dar e un fals, ți-o spun eu, este imposibil ca ea să-l fi vândut." „Ia-l şi priveşte-l bine şi spune-mi dacă e un fals!" Încolțit, polcovnicul recunoscuse. „O fiară eşti, nu om! Dumneata ai

habar cât valorează?" „Da, Nathalie l-a arătat lui Zambaccian care a spus că fără 800.000 de lei să nu-l vândă." „Cine mai e şi dobitocul ăsta, Zambaccian?" „Iar minți? Colecționarul! Pe urmă, nu i-ai spus dumneata lui Irène că la Paris poate să-şi cumpere o casă în schimbul lui? E o piesă unică." Dimitrie Pavlovici izbucnise în râs. „*Mais, madame Robescu, c'etait une blague.* Pe vremea aia o iubeam, am vrut să-i fac o plăcere. Cine îşi închipuie ea că are să dea aproape un milion pe trei scândurele?" „Ei bine, dacă te interesează, să ştii că am şi găsit amatori." „Nu-i adevărat, mă minți, madam Robescu!" „Dacă vrei, îți dau şi numele. E vorba de un diplomat elvețian şi de suedezul ăla care e prietenul doamnei Tismana. Ne mai tocmim, dar sunt decişi amândoi." Fața lui Dimitrie Pavlovici arăta o stupefacție fără margini. „De când îşi dau seama tâmpiții ăştia de valoarea unor lucruri? Dumneata mă minți, madam Robescu." „Nu te mint deloc. Sâmbătă am organizat o mică licitație. Dacă vrei, te invit." „Nu se poate! Este incredibil ce-mi spui." „Sâmbătă la ora 11. Te rog să pofteşti aici, să fii martor." „Atunci poți să-mi explici ce-a apucat-o pe Irène să vândă tripticul? Când am implorat-o să mi-l vândă, nici nu-i trecea prin cap aşa ceva." „Poate are nevoie femeia de bani, ce te miri atât? Aud că vrea să plece din țară." „Unde să plece, doamna Robescu? Astea sunt vremuri de plecat? Dacă n-aş cunoaşte-o!" „Are rude în streinătate. Se duce după Martha Bibescu." „Fugi, doamnă, de-aicea, că nu se duce după nicio Martha Bibescu. Ea rămâne aicea, în România, are treburi. Vrei dumneata să mă freci, să mă superi." „Ia-o cum vrei." Realitatea era că patroana magazinului de antichități mințea şi că nu era vorba de nicio licitație. Cu Irène-Nathalie Mavrocordat se petrecea un lucru pe care madam Robescu îl bănuia. N-o cunoscuse personal decât în momentul când îi adusese piesa s-o vândă. Era puțin grizată şi mirosea a alcool. „Încă una care

bea şi care lichidează tot din cauza viciului." Când o întrebase cât să ceară pe acest triptic, ea invocase cele două nume, al lui Dimitrie Pavlovici Ignatiev şi pe cel al lui Zambaccian, care îi spuseseră că fără un milion să nu vândă. Dar, adăugase, s-ar fi mulţumit şi cu 800.000, că avea mare nevoie de bani. Patroanei i se făcuse milă de femeia care mirosea a băutură, dimineaţa, şi-şi propusese să amâne cât se poate vânzarea. De atunci, polcovnicul dădea zilnic târcoale magazinului, prefăcându-se că are treabă cu patroana, dar trăgând cu ochiul dacă nu cumva tripticul dispăruse. Trecuse şi sâmbăta imaginară a licitaţiei şi văzând că n-avusese loc, Dimitrie Pavlovici mai că nu jucase de bucurie, spunându-i tot ce crede despre ea, doamnei Robescu. „Eşti o cutră, dacă vrei să ştii. M-ai minţit. Credeai că sunt prost. Ia 150.000! Ţi-i dau acum şi gata, facem treaba!" „150.000? Dar ce crezi dumneata, că e un ceainic? Hei, dacă te interesează, o mulţime de lume mă întreabă despre piesa asta." „Una e să întrebi, alta să cumperi, madam Robescu. Ia 200.000 şi încheiem discuţia!" Văzând insistenţa polcovnicului, doamna Robescu îşi dăduse seama că e vorba de o piesă foarte preţioasă, aşa că n-avea de gând să cedeze niciun leu din suma cerută. După încă vreo câteva întrevederi, polcovnicul înţelese că n-o va scoate la capăt cu muierea asta încăpăţânată. „Nu-mi rămâne decât să-i fur tripticul", hotărâse Dimitrie Pavlovici. Dar cum să-l furi? Era o nebunie. Se întâmpla însă un lucru foarte curios. Cu cât vedea mai des piesa rară, polcovnicul simţea că turbează. „250.000!" plusase. „300.000! 400.000!..." Patroana magazinului de antichităţi nici nu clipea. „Doamnă, dumneavoastră aţi înnebunit. Mă iertaţi că vorbesc aşa. Persistaţi într-o încăpăţânare. V-am oferit aproape o jumătate de milion şi nici nu clipiţi. Se poate? Este o sumă, doamnă!" „Scumpul meu Dimitrie Pavlovici, cu cât insişti, cu atât voi cere mai mult. Înseamnă că dumneata

cunoşti mai bine decât mine cât valorează tripticul.” „Dar unde ai să mai găseşti dumneata un nebun în stare să scoată atâția bani? Nici nu-i am, dacă vrei să ştii. Îți las toată mobila pe care o am la dumneata în custodie, o calculezi la cât vrei, numai aşa aş putea să-ți achit patru sute de mii.” „Sub 800.000 nici nu discut!” Polcovnicul realizase că se zbate în zadar. Curios e că nici Irène-Nathalie nu mai trecea pe la magazin, de parcă o înghițise pământul, dar doamna Smaranda Robescu mersese şi mai departe. Ascunsese timp de o săptămână tripticul în magazia ei de obiecte puse în vânzare şi când, într-o dimineață, polcovnicul intrase şi nu mai văzuse pe perete Iisusul acela cu tiară de cardinal pe cap şi pe Maica Domnului în vestminte bizantine, alături de sfântul Ioan Botezătorul, în armură de cavaler, simțise că înnebuneşte. Patroana magazinului de antichități nu se afla în prăvălie, era numai ajutoarea ei, Cornelia, pe care numai că n-o strânsese de gât, repezindu-se asupra sa. „Unde e doamna Robescu?” „Se odihneşte! Dar ce aveți cu ea? Ce sunteți aşa de disperat?” „Cheam-o imediat, că vă dau foc!” Speriată, Cornelia o adusese jos pe doamna Robescu. Aceasta coborâse greu, plictisită, întrebând îngrețoşată: „Tot dumneata erai? Ce s-a mai întâmplat?” Polcovnicul agita bastonul deasupra capului. „Doamnă, să nu-mi spuneți că ați vândut tripticul.” „Şi dacă l-aş fi vândut?” „Doamnă, cu astfel de lucruri nu se glumeşte.” „Dimitrie Pavlovici, ce înseamnă treaba asta? Am dispus să se aranjeze altfel lucrurile şi am dus tripticul în magazie până schimbăm mobila, căci clienții se plictisesc când văd acelaş decor în fiecare zi. Trebue să le scoți în față alte obiecte pe care nu le văd dintr-odată.” Polcovnicul căzuse pe un fotoliu, exclamând cu o mare uşurare. „Doamnă Robescu, mi-ați luat o piatră de pe inimă. Vă ofer 550.000! E tot ce am. Voi fi silit să vând şi apartamentul în care locuiesc.” Smaranda Robescu se făcea că nu-l aude.

„Doamnă, am spus o cifră, este ultima! Mă aduceți în stare de disperare.” Patroana magazinului de antichități îi întorsese spatele. „Dimitrie Pavlovici, fără 800.000 lei nici nu discut!” Polcovnicul se ridicase în picioare şi blestemase în ruseşte: „Doamnă, vă doresc cel mai rău lucru care poate să vi se întâmple! Să sărăciți ca mine, să vă placă un lucru şi să nu puteți să-l aveți. Din ziua aceasta nu mă mai veți vedea. Am onoarea.” Şi dispăruse. „Se întoarce el. Îl cunosc”, gândise Smaranda Robescu. Dar, într-adevăr, din ziua aceea nu-l mai văzuse pe Dimitrie Pavlovici, neştiind ce planuri negre avea acesta.

Timp de o lună şi jumătate fostul junker rumegase răzbunarea ce trebuia pregătită cu o mare abilitate. Spărgător nu fusese în viața lui, nu ştia cum se taie nici măcar un geam cu diamantul. Prăvălia avea obloane de fier, nu-i rămânea decât să pândească un moment favorabil când n-ar fi fost nimeni în preajmă şi nici pe el nu l-ar fi zărit proprietăreasa sau ajutoarea ei. Drept care se instalase de câtăva vreme în cafeneaua *Colibri* care avea un etaj de unde, de la o masă pe care şi-o rezervase contra unui bacşiş, putea să supravegheze magazinul de antichități al doamnei Smaranda Robescu fără să fie zărit. Cerea un mazagran şi observa obiceiurile proprietaresei, ora la care mânca şi când era înlocuită de Cornelia, ajutoarea ei, cam ce muşterii veneau mai des şi, mai ales, când slăbea vânzarea şi clienții se răreau. Magazinul era închis între unu şi cinci după-amiaza şi vizitatorii lui scădeau pe la 12 şi jumătate. O perioadă bună pentru ceea ce îşi propusese ar fi fost şi prima jumătate de oră de după deschiderea magazinului pentru vânzările de după amiază. Ăsta era un aspect, dar cum să intre fără să fie văzut şi, mai ales, cum să iasă cu acel triptic şi nu numai cu el, pentru că atunci toate bănuielile s-ar fi îndreptat asupra sa? Un complice nu putea să aibă, pentru că asta l-ar fi expus la alte neplăceri. Simțea

că-i plesnesc creierii. Numai o întâmplare îl putea ajuta şi întâmplarea se ivise în ziua de 4 aprilie, când, ca de obicei, se instalase la masa de la etajul cafenelei *Colibri* şi se prefăcea că citeşte ziarul *Universul,* trăgând cu ochii la ceea ce se petrecea în magazinul de antichităţi. Şi atunci se produse acel lucru neprevăzut, dar atât de dorit de polcovnic. Se auziră mai întâi sirenele şi pe urmă loviturile de tun ale antiaerienei. Lumea de afară şi din cafenea nu părea prea agitată, dar când primele bombe începură să cadă pe pământ, Dimitrie Pavlovici îşi dădu seama că se întâmpla ceva grav. Proprietarii magazinelor din pasajul Vilacros trăgeau obloanele grăbiţi şi cineva strigase: „Se bombardează, intraţi în adăpost!" Urmase un moment de confuzie de care polcovnicul profită. Lăsase pe masa cafenelei plata consumaţiei şi coborâse în goană scările. Doamna Smaranda Robescu închidea şi ea magazinul de antichităţi. Era întoarsă cu spatele şi nu-l zărise când se strecurase înăuntru. Odată intrat, dăduse cu ochii de Cornelia pentru care prezenţa polcovnicului era familiară şi ea nu se miră deloc că-l vede acolo. „Nu coborâţi în adăpost? întrebase ajutoarea doamnei Smaranda Robescu, este pe-aicea o pivniţă." El dăduse din cap în semn că primea invitaţia, dar nu se mişcase din loc. Şedea fascinat în faţa acelei piese pe care o visa şi noaptea şi, la auzul bombelor care cădeau tot mai aproape, smulsese furios tripticul din perete, închizându-i capacele cu o mişcare rapidă, strecurându-l în servieta pe care o purta de câtva timp asupra lui, tocmai în vederea acestui furt. Cornelia alerga de colo până colo, prin magazin, doamna Robescu trăsese obloanele celor două vitrine şi era gata să intre înăuntru. Dimitrie Pavlovici cunoştea bine magazinul şi cu o mişcare sigură se îndreptase înspre ieşirea dinspre pasajul *Macca,* aşa încât patroana nu-l mai zări pentru că el dispăruse în spatele scării metalice în formă de melc şi se strecurase spre

uşa care dădea în coridor. Cornelia trăgea şi ea obloanele de fier al florăriei, bănuind că probabil coborâse cele câteva trepte în pivnița unde erau depozitate mobilele nereparate. O încurca şi streinul acela care venise s-o caute pe doamna Robescu. În învălmăşeala creată, prezența celor două personaje se suprapusese şi abia mai târziu, peste vreo săptămână, când patroana observă lipsa tripticului, uluită şi neînțelegând cum şi cine luase acel prețios obiect, reclamând la poliție dispariția lui, Cornelia îşi adusese aminte (şi poate nu şi-ar fi adus aminte, dacă o întrebare a comisarului care ancheta cazul şi răspunsul patroanei nu i-ar fi readus în memorie prezența polcovnicului în magazin în ziua aceea plină de întâmplări neprevăzute). „Pe cine bănuiți, doamnă Robescu, pentru furtul acestui triptic, cum îi ziceți dumneavoastră?" „O singură persoană putea să facă acest lucru, răspunsese. Un cunoscut al meu, domnul Dimitrie Pavlovici Ignatiev, ebenist de meserie, cu care lucrez de multă vreme. Era îndrăgostit de obiectul acesta. Dar nu-mi amintesc să-l fi văzut de câteva săptămâni prin magazinul meu." „Ştiți unde-l putem găsi?" „Da. Cum să nu? Locuieşte în strada *Maşina de Pâine.* Numărul nu-l mai ştiu, dar dacă vreți până diseară îl aflu." Atunci intervenise şi Cornelia care îşi amintise brusc de prezența lui în magazin. „Dar, doamnă Robescu, în ziua bombardamentului a fost la noi. L-am văzut eu. N-a stat cu dumneavoastră în adăpost şi cu domnul acela care vă căutase mai devreme?" Patroana magazinului de antichități părea uluită de ceea ce auzea. „Doar n-o fi fost duhul sfânt! Nu l-am zărit. Nu ți s-a părut?" „Nu mi s-a părut deloc. Stătea încremenit în fața tripticului şi pe urmă nu l-am mai văzut. Vă spun sigur că a fost în magazin."

După trei zile, Dimitrie Pavlovici Ignatiev fusese invitat la circumscripția de poliție din apropierea străzii *Maşina de*

Pâine, undeva pe lângă Filaret. Polcovnicul venise îmbrăcat în mare ținută de vară, într-un costum alb, impecabil, cu monoclul lui cu rama de aur, purtând măreț bastonul pe care scria *Boje țaria khrani,* cu o pălărie albă de panama, cravată argintie şi pantofi de pânză. În buzunarul de la piept al hainei îşi înfipsese o uriaşă batistă de olandă, gălbuie, care se revărsa peste rever. Avea un aer ultragiat, demn, bățos. Comisarul care conducea ancheta se şi intimidase când îl văzuse.

— Dumneavoastră sunteți Dimitrie Pavlovici Ignatiev?

— Aşa mă numesc.

— Ce profesiune aveți?

— Dar nu mă poftiți pe un scaun? făcuse şi mai uluit polcovnicul în fața acestei impoliteți.

Comisarul roşise, intimidat de neglijență.

— Poftiți, zisese, ridicându-se de la locul său şi oferindu-i-l.

— Mulțumesc, replicase el rece, scoțându-şi pipa țigănească de lut, pe care o umpluse cu tutun de Macedonia, cu o atenție exagerată, ca şi când ar fi vrut să nu risipească pe-afară niciun fir.

Când terminase cu delicata îndeletnicire, îşi aprinsese tutunul cu aceeaşi atenție extraordinară. Celălalt îi privea craniul ras pentru că polcovnicul îşi scosese pălăria şi o alezase pe birou. Când ridică privirea lui glacială, sporită şi de strălucirea monoclului bine lustruit, ebenistul avea o expresie teribilă de indignare. Şi comisarul se întrebă dacă nu cumva doamna Smaranda Robescu nu-l băgase într-o mare încurcătură.

— În ce chestiune m-ați convocat aici, domnule? întrebase polcovnicul.

— Nu mi-ați răspuns la o întrebare. Ce meserie aveți? îi replicase comisarul, uşor întărâtat de ostilitatea celuilalt.

— Sunt ebenist. Vă spune ceva cuvântul ăsta? Mă ocup de recondiționarea mobilelor. Lucrez cu magazinele de desfacere a acestor articole.

— Atunci o cunoaşteți pe doamna Smaranda Robescu?

— Cum să nu? Ne leagă o veche prietenie.

Comisarul vântura în mână o hârtie scrisă pe care nu i-o arătă, dar pe care o reciti în fața lui cu atenție.

— Am aici o reclamație din partea acestei doamne care vă acuză că în ziua de 4 aprilie, în timpul alarmei aeriene, i-ați fi furat un triptic foarte valoros, aparținând doamnei Irène-Nathalie Mavrocordat, pe care îl avea în consignație. Ce puteți să-mi spuneți în chestiunea aceasta?

Polcovnicul căutase o scrumieră pe biroul din fața lui şi comisarul, ghicindu-i dorința, îi întinsese un vas de aluminiu grosolan în care îşi scuturase tutunul încă arzând din pipă.

— Nici nu v-am cerut permisiunea să fumez, spusese privindu-l iar cu ochiul acela, verde, rece. Scuzați-mă.

— Vă întrebasem ceva în legătură cu un furt care a avut loc în ziua de 4 aprilie în magazinul doamnei Robescu.

— Doamna Robescu trebue să fie nebună. Nu recunosc nimic. Ştiu tripticul, am vrut să i-l cumpăr, dar de-aici până la a i-l fura este un drum foarte lung. Dealtfel, n-am trecut prin magazinul ei de multă vreme, după câte îmi amintesc.

Comisarul trăsese sertarul biroului şi scosese o altă foaie pe care o citise cu mare atenție.

— Am aici o declarație a ajutoarei doamnei Robescu, pe care o cunoaşteți, nu? Doamna Cornelia Izbăşescu.

— Sigur că o cunosc.

— Doamna Cornelia Izbăşescu declară că în ziua de 4 aprilie v-a văzut în magazin, cu câteva clipe înainte de începerea bombardamentului şi anume chiar în fața obiectului dispărut. Este adevărat?

Polcovnicul părea că face un efort foarte mare de a-şi aminti amănuntele acelei zile foarte tragice.

— Ştiu eu ce aş putea să vă răspund? În 4 aprilie am fost în foarte multe locuri. Sunt negustor, intru în contact cu o mulțime de lume. S-ar fi putut să mă fi abătut o clipă sau două şi-n magazinul doamnei Robescu, dar de ce m-a văzut numai ajutoarea ei şi nu şi doamna Robescu? Nu credeți că aici este ceva neclar?

Comisarul părea şi el încurcat de detaliul acesta.

— Într-adevăr, ar fi trebuit să vă recunoască mai întâi doamna Robescu.

— Păi, vedeți?

Cei doi se priveau mirați că nu ajung la un punct comun.

— Deci, să recapitulăm, domnule Ignatiev: doamna Izbăşescu spune că v-a văzut în magazinul doamnei Robescu în ziua de 4 aprilie, dumneavoastră nu vă amintiți să fi fost acolo, iar în reclamația care ne este adresată, singurul bănuit sunteți dumneavoastră.

— Ei, asta-i bună! Dar în magazinul doamnei Robescu vin o mulțime de clienți în fiecare zi. De ce aş fi tocmai eu cel care ar fi trebuit să fur tripticul?

— Este o întrebare, domnule Ignatiev.

— Pe urmă, cum v-am spus, am încercat de câteva ori să-l cumpăr. Ultimul preț pe care l-am oferit doamnei Robescu a fost suma de 550.000 lei. Un hoț nu vine să facă o ofertă tocmai pentru a atrage atenția asupra unui lucru pe care are intenția să-l săvârşească.

Comisarul era vădit încurcat de toată întorsătura afacerii aşa că nu-i rămase decât să-l invite să dea o declarație scrisă şi să cerceteze dacă nu se găsesc alte indicii asupra acestui fapt ciudat.

Multe luni după întâmplările povestite, afacerea furtului tripticului făcu obiectul multor discuții în multe case.

Confuzia creată de bombardamentele care se repetară după câteva zile, dispersarea ministerelor în provincie, precum şi evenimentele politice care se precipitau favorizară uitarea acestei foarte încurcate afaceri. Nici doamna Smaranda Robescu nu insistase asupra furtului reclamat întrucât prezența în aceeaşi zi a lui Dumitru Tronaru în magazinul ei ar fi dus, dacă cercetările ar fi continuat, la lucruri pe care voia să le evite.

Din păcate, cel ce relatează aceste fapte nu este în măsură să spună cititorului ce s-a întâmplat cu acest triptic, întrucât în toamna anului 1945, mai precis în luna noiembrie, un automobil cu număr strein, în care fusese invitat polcovnicul Dimitrie Pavlovici Ignatiev, dispăruse odată cu acest personaj, despre care până în zilele noastre nu se mai ştie nimic. Se pare că polcovnicul fusese răpit de pe străzile Bucureştiului, dar de cine şi din ce motive nu s-a aflat încă.

XII

FRAŢII

Bucureştiul, începând din luna mai 1944, era aproape pustiu. Serviciile publice funcţionau cu câţiva oameni şi asta întâmplător, pentru că ministerele, direcţiile generale şi serviciile, cu arhive, funcţionari şi aparat administrativ fuseseră evacuate în oraşe îndepărtate de Capitală şi anume în zonele de munte, undeva sub poalele Făgăraşilor, pe la Porumbacu, pe la Sâmbăta de Sus şi în alte comune bine ascunse. Guvernul se refugiase în vilele din jurul Bucureştiului, pe la Snagov, Cernica, Pustnicul, ca şi puţinele legaţii care nu fuseseră definitiv închise şi mai funcţionau sporadic. În aceste condiţii, vechile locuri de petrecere ale comisarului Mizdrache şi ale oamenilor săi erau şi ele abandonate şi toată lumea se aciuise pe lângă câteva localuri improvizate în preajma lacurilor din jurul Capitalei, care nu constituiau obiective militare pentru aviaţia americană. Dacă pe inspectorul şef nu-l găseai la *Brotăcei* sau la *Bordei (Pescăruşul* nu funcţiona pentru că era prea vârât în ochii piloţilor care ştiau prin spionii lor aflaţi de mult în Bucureşti unde se aduna lumea), atunci cu siguranţă că dădeai de el la locanta numită foarte sugestiv pentru acele vremuri, *La Refugiatu,* aflată în pădurea Andronache, unde Gogu Istrătescu, care ţinuse cârciumă în Calea Moşilor, simţind cum bate vântul, se instalase, cu

cățel cu purcel, într-un fel de bordei acoperit cu crengi de plop, vârât în pământ, căruia i se mai spunea şi *Submarinul,* pentru că avea două ieşiri, una spre un lac şi alta spre o pădure, în caz de bombardament. Gogu Istrătescu servea cu nevasta şi cu un puşti pistruiat de vreo 14 ani, scăpat din bombardamentele din aprilie, de la unul Ştefănescu, cârciumar şi el în Pantelimon, care murise cu familie cu tot, un fel de văr de-al său. Omul, fără să ceară autorizaţie, fără nimic, defrişase o parte a pădurii, improvizase nişte mese din lemn şi câteva scaune rudimentare, îşi transportase cu autocamionul butoaiele cu rachiu şi vin, grătarul şi proviziile pe care le mai avea, comunicând furnizorilor unde poate fi găsit. Avea relaţii la Abator, cunoştea grădinarii din Ilfov şi pe casapii care aduceau turmele de vite la tăiere. Aceştia, de frica bombardamentelor, nu mai intrau cu ele în Bucureşti, împărţindu-le frăţeşte celor câţiva cârciumari care, ca şi Gogu Istrătescu, deschiseseră în alte păduri astfel de restaurante. Vitele puteau fi văzute păscând în libertate pe păşunile din apropiere, tăietorii făcându-şi şi ei bordeie în jurul acestor locuri.

Mizdrache aflase întâmplător de la Crăciunescu ce se petrecea în jurul Bucureştilor şi îi certase pe apropiaţii lui.

— Bine, mă, Ciripoi, mă, ce fel de poliţie avem noi, mă, de nu ştii tu că e o viaţă şi-un destin la Andronache?

— Cum adică, dom' şef? O viaţă şi-un destin? Păi, cu bombardamentele astea, ce viaţă şi ce destin să mai fie?

— Mă, voi aţi auzit de unul *Refugiatu*?

Ciripoi, mască la Teică, cu ochii bleojdiţi:

— Teicuţă, tu eşti cu gazele în Bucureşti.

Ăla, şi el afiş!

— Ce gaze, dom' Ciripoi? Ce umbli, dom'le, cu vorbe de-astea de nu te mai înţelege omu'?

— Păi, tu n-ai auzit ce zice dom' inspector şef? Cică în pădure, la Andronache, la *Pustnicul,* s-ar fi deschis, aşa, o instituţie...

— Ce fel de instituţie?

— Păi, una de-aia unde se schimbă banii pe vin, pe drojdie. Pe ce-i trebue omului ca să trăiască şi el în timp de război când cad bombele.

— A, cârciumă, vreţi să ziceţi matale, dom' Ciripoi!

— Ei vezi, mă, că ai înţeles? Vezi, mă, că vii de-acasă?! Ia fă tu repede o cercetare să nu bâjbâim şi să nu-l ducem pe dom' şef cine ştie unde.

Şi clipise din ochi. Mizdrache avea treabă cu evacuarea dosarelor. Striga la Crăciunescu şi la ceilalţi care încărcau arhivele în autocamioane.

— Bă, să nu pierdeţi vreun act, cevaşilea, că vă ia mama dracului. Astea sunt secrete de stat. Ochii cât sarmaua!

Ciripoi îl trăsese de-o parte pe Teică şi-l îmbrobodea:

— Teicuţă, fii atent! Vezi că lu' dom' Mizdrache numai de treabă nu-i arde. Acum, cu bombardamentele astea, o să facem noi servici cum mă vezi şi cum te văd. Aşa că dacă mai ţinem seama şi de greutăţile familiare pe care le are...

— Ce greutăţi familiare, dom' Ciripoi?

— Păi, tu nu vezi, mă, că e făcut cocă după Marigeta?

— Da, şi ce dacă? Chestie veche! S-a brânzit.

— Nu s-a brânzit deloc. Află că asta îl joacă în trei deşte. Umblă un hăndrălău după ea şi ăla e mai tânăr, un fante de ăsta de mahala, că să fie al dracului, dacă nu-l ia în concentrare, eu nu ştiu cum fac ăştia de scapă, dau şpagă la comisarii ăia de la *Mobilizare* şi scapă, domnule, scapă de front, fac zulă, caramangeală, nimeni n-are treabă cu ei, bani ca la turci şi, pe deasupra, mai necăjeşte şi pe omul nostru care e pâinea lui Dumnezeu. Şi asta ne mai trebue, să-l şucărim! Nu e el şucărit destul!

Teică ţâţâia a compătimire.

— Şi cum, dom' Ciripoi, zici că e cu vânzare? Cu mega? Păi, se poate? Ce, Marigeta e nebună, a mâncat lauri? Vrea s-o calce tramvaiul 20, în faţă, la Bufet, şi s-o lase, Doamne fereşte, doar cu un picior?

— Domne, asta e chestiunea. Eu spun ce ştiu. Aşa că noi, ca devotaţi ce-i suntem şefului, trebue să-i găsim de toate pentru toţi, cum zice la radio, la emisiunea aia, de la două după-masa, duminica, adică să-l mutăm, domne, aicea, lângă *Refugiatu,* în pădure. Că vorba aia: bombardamente, bombardamente, noi ce să facem? Ministerul s-a evacuat, dar din dispozitiv nu ne-a scos. Se numeşte că suntem tot în Bucureşti. Trebue numai să vorbeşti tu cu cineva de la Telefoane, să ne tragă un fir la *Refugiatu*, să fie numai al nostru. Să zicem că e biroul domnului Mizdrache, undeva, pe front.

— Cum adică, undeva, pe front? întrebase Teică.

— Aşa vine vorba, pe front, de sanchi. Ce, parcă Bucureştiul nu-i pe front acuma? Trag ăia cu bombele, ne fac chisăliţă. E mai rău ca pe front. Ştii câţi au mierlitără aviatorii şi câţi am îngropat noi în ultima lună. Adică nu noi, ăia cu treburile astea.

— Bine gândit, dom' Ciripoi. Dacă înţeleg eu bine, ar trebui, aşa, o casă ţărănească, un cuibuşor de nebunii, unde să-l tragem pe dom' Mizdrache cu a lui, cu Marigeta, s-o smulgem din ghearele derbedeului. Dar cine e, domnule, cum îl cheamă? Că-l iau eu în evidenţă.

— Gasparone. E unul Gasparone. A fost un film sau o operetă, că am auzit eu de numele ăsta. Pe el îl cheamă altfel, dar ca să nu-l ştie poliţia s-a poreclit aşa. Bate al dracului, are şi o bandă a lui, e greu cu ăştia, dar pune şi tu pe alde Crăciunescu, pe cineva să-i mai strângă întâi pe ăia de se are bine cu ei şi pe urmă îl găbjim noi şi pe Gasparone ăla, că n-o fi frate cu dracu'. Deocamdată, însă du-te, fă

prospecție, vezi ce e la *Refugiatu,* să n-avem vorbe şi, mai ales, nu uita de casă.

Teică mersese în pădurea Andronache, cercetase şi se întorsese să raporteze lui Ciripoi:

— Cum e, mă?

— Aer, aer! Pădure, pădure! Tot Abatorul s-a mutat acolo, taie vite, nu mai miroase pădurea decât a mujdei de usturoi. E o viață! Care nu stă pe la vile, pe la ei, pe la Snagov, ori pe la Cernica, vine cu maşina pe linia de centură, se aşază la masă, că are ăla nişte mese aşa în stil țărănist, făcute din lemn de plop, a mai cărat de prin satele din jur nişte blăni, trânteşte mămăligi peste mămăligi, care are bea şi mănâncă. Ascultă la mine, dom' Ciripoi, Gogu Istrătescu o să facă avere numai în vara asta. E dotat cu de toate, dom'le. Vin la el ca la mama acasă, a adus şi nişte țărănci care cresc pui; toată ziua cu orătăniile, le dă grăunțe, ți se apleacă de atâta friptură de vacă, suceşte gâtul la un puişor, îl bagă în țepeluşe sau la ceaun, ți-e mai mare dragul...

Lui Ciripoi îi ploua în gură.

— Teicuță, lasă descrierea terenului că nu suntem pe front. Spune-mi ce ai făcut? Casă ai găsit?

— Dar cum? Două camere, cu pridvor; în spate, să mă scuzați, e privata, că ăştia o au în curte, dar am găsit unul mai pricopsit; pe urmă, ştiindu-l pe şeful nostru coconos, l-am întrebat pe ăla, e un țăran, Țâru, pe proprietar: „Doamne, dar apă corentă ai?" „Adică cum, corentă?" a întrebat el. „Păi, să-ți curgă la țuțuroi." „Țuțuroi n-avem, dar am o fântână în curte şi un jgheab de lemn. Scoți matale apă cu găleata, torni pe jgheab şi se numeşte că ai apă corentă, cum zici dumneata!"

— Ete, ai dracului! Mă, Teică, dar nu putem, mă, lăsa chestia asta aşa, că îl ştii că se parfumează în fiecare dimineață, se bărbiereşte, are nevoie de un duş, mă.

— Păi, duş de unde, dom' Ciripoi? Că nu-i canalizare. Să facă şi domniile lor, dom' Mizdrache cu alde Marigeta, baie în lac, că e vară.

Ciripoi clătinase din cap amarnic.

— Nu merge, Teică, ascultă la mine. Trebue să-l servim până la cap pentru că e şeful nostru şi pe urmă ne ia misia. Am eu o idee. Dar spune-mi: obloane are la fereşti?

— Obloane? Ţăranii ăştia n-au obloane, dom' Ciripoi. Ăştia au nişte transperante de-alea, nişte speteze, că am văzut eu. Tragi de-o sfoară, se face întuneric de zici că e noapte.

— Bun, să zicem că cu asta am nimerit-o, dar aşa, când i-o veni lui bâzdâcul să nu meargă la *Refugiatu,* are şi el o bucătărioară, ceva, să pregătească haleala la botul calului?

— Păi, eu zic că da. Am inspectat totul, există o sobă de lut, dar bună, cu două ochiuri, bagi acolo nişte găteje, să vezi, dom' Ciripoi, dacă n-o să trăim ca nişte cercetaşi. Ai citit matale *Cei trei cercetaşi*? O să avem peripeţii.

— Peripeţii ne trebue nouă, Teică? Încolo am terminat cu treburile? O să vezi ce-o să ne frece. El o să stea la răcoare, în pădure, şi noi o să alergăm pe autobuze, dacă le-om mai găsi. Adu aia, adu aia! Cu telefonul cum ai făcut?

— Am trecut şi pe la Telefoane. Am vorbit cu un inspector. A mai strâmbat din nas, dar când a auzit că este vorba de Siguranţa Statului n-a mai zis nici pis. Cică pune nişte prăjini, face el ceva, ne leagă un fir special, să n-avem nicio grijă. Într-o zi jum'ate, vorbim şi cu Parisul.

Ciripoi părea mulţumit. Se mai freca pe frunte cu palma stângă, cugetând să nu scape vreun amănunt.

— Bă, Teică, dacă am fi deştepţi, am mai face ceva.

— Ce-am face, dom' Ciripoi?

— Păi, am profita de înghesuiala asta şi am rechiziţiona o maşină pentru sufletele noastre.

— Cum adică?

— Cum auzi! Eu îl cunosc bine pe dom' Mizdrache. E pretenţios, domnule. Parcă-l auzi: ba că n-are aia, ba că n-are aia. Te trimite după săpun, după odicolon. Înţelegi tu ce-o să pătimim? Că şi Marigeta asta, o cunosc eu, ce-o să-l mai frece: „Gigi, dragă, adu-mi cutare, adu-mi cutare, n-am bigudiuri să-mi pun părul pe moaţe, n-am forfecuţă de unghii, n-am ojă..." Şi noi de unde să le scoatem? Ce-o să stăm pe Calea Victoriei? Caută ojă în pădurea Andronache, caută odicolon, caută săpun *Palmolive,* că altfel îi pute, şi atunci să te văd eu pe tine, Teicuţă, cum faci cross până la prima staţie de tramvai şi aştepţi de-ţi ies ochii din cap până catadicseşte vatmanul să te ia la clasa a doua.

Teică îşi dădea palme, obiceiul lui când voia să arate că-i plăcuse ceva.

— Dom' Ciripoi, cum le ştii dumneata pe toate? Fie al dracului dacă-mi dădea mie una ca asta prin cap. Păi, aveţi dreptate. Fără un taximetru de-ăsta suntem ca şi morţi.

— Dacă e aşa, ce mai aştepţi? Vorbeşte repede cu Crăciunescu să-ţi tragă o ştampilă, să-ţi bage un număr de înregistrare şi vezi unde găseşti o maşină, mai paradită, cum o fi, numai să umble.

În patru ceasuri Teică se înfiinţase şi cu maşina, şi cu şoferul, unul Bâzu, care avea un fel de autocamionetă cu care transportase morţii din bombardamente. De la 4 aprilie până la sfârşitul lui mai se umpluse de parale, că trebuia curăţat oraşul de cadavre. Crăciunescu, care avea legătură cu cei de la *Economic,* îi vânduse pontul.

— Teică, spune-i lui dom' Ciripoi că se face. De mult am pus eu pleoapa pe unul Bâzu. Într-o lună jumate a făcut 80 de înmormântări. Are în saltea numai mii. Acum, să mai lucreze şi pentru stat. Ia ordinul ăsta şi du-te în Dristorului 12, bate la poartă, nici nu-l laşi să respire. Îl pui să spele maşina cu furtunul cu apă, să nu pută a mort, s-o vopsească, s-o dichisească, s-o ungă, să-şi ia piese de

schimb, că de-acum e al nostru. Dacă face gât, spune-i că are de ales: ori pe front, ori la Siguranța Statului. Să pună prelată, că are şi prelată, că eu cunosc, să nu se prindă lumea ce transportăm noi acilea, unde o să ne refugiem. Diseară, te prezinți la dom' Ciripoi cu băiatul; să-şi ia rufe de schimb, să-şi pupe copiii, că nu se ştie dacă-i mai vede, pe ei şi pe nevastă-sa şi pe urmă dă-mi telefon. Dacă face gât, îi spui doar atât: că ştim câți a înmormântat primăvara asta şi că dacă îl punem la impozite, îl împuşcă Mareşalul când o auzi că a trăit din cadavre.

Teică asta aştepta. L-a mai rugat pe Năstase de la *Moravuri,* cu care se avea bine, să vină şi el, să facă o echipă puternică, s-a înființat în Dristorului 12, a bătut la poartă. Ăla, Bâzu, prin curte. Ungea osiile, umfla cauciucurile, treburi de-ale lui, de şofer.

— Alo, domnu' au strigat de la poartă.

Şoferul s-a uitat la ei. Părea cam somnoros, cam muncit, se vedea că avea treabă multă.

— Dar dumneavoastră cine mai sunteți?

— Siguranța Statului!

Năstase o luase înainte, scosese carnetul şi i-l vârâse sub ochi.

— Fără întrebări, că n-avem timp. Teică, arată-i Ordinul de rechiziție. Dumneata vii cu noi, eşti mobilizat pe loc. Stare excepțională. Maşina e în bună stare?

— Păi, să vedeți, domnu' inspector...

— Nu sunt inspector, sunt Năstase de la *Moravuri.* Dumnealui este domnul Teică de la *Urmăriri.* Avem o sesizare. Dumneata ai făcut înmormântări cu maşina asta fără autorizație. Alege, ori mergi pe front, ori mergi cu noi? În cel mai bun caz, lagărul te aşteaptă.

Celălalt, c-o fi, c-o păți. Năstase, nimic.

— la piese de schimb, pune prelata pe maşină, spal-o, să nu miroasă a mort. Aşa a zis, Teică, dom' Ciripoi?

— Aşa a zis!

— Unge-o. Dă-i cu smac, cu ce trebuie, ia-ţi aşternuturi, ia-ţi ceva de ploaie, ai copii: pupă-i, ai nevastă: spune-i *bai-bai.* De-acum eşti mobilizat. Fără vorbă, că n-avem vreme. Noi stăm colea şi aşteptăm până-ţi faci bagajul...

Luat repede, omul nu mai întrebase nimic. Până seara, făcuse două transporturi, cărând din apartamentul lui Mizdrache saltele de lână, aşternuturi, un radio, un patefon, haine, două lăzi cu băuturi fine, luate în treacăt de la Papastase, pentru care semnaseră un bon. „Banii, de Sfântul Haralambie, gândise restauratorul, că e vreme de război." Pe urmă trecuseră şi pe la Marigeta lui Plăpumaru. Aia, numai într-un furou, că era cald, cu sfârcurile afară, să-i îmbolnăvească pe alde Teică şi pe alde Ciripoi:

— Da' ce-i cu voi?

Ciripoi, care se avea bine cu ea şi o cunoştea mai de mult, o luase scurt:

— Marigeto, pune-ţi harnaşamentele, bagă ţâţele alea în colivie, fă-ţi geamantanele, că ne evacuăm.

— Ce faaaace? strigase Marigeta. Unde ne evacuăm?

— Nu întreba. Îl ştii pe nebun. Ne-a trimis să te aducem urgent, nu vrea să te vadă moartă pe caldarâm, cu creierii pe asfalt.

— Ce moartă, Ciripoi? Ce creieri pe asfalt? Ce, ai înnebunit?

— N-am înnebunit deloc. Te vrea vie şi perversă, cum scrie în romane. Diseară eşti în pădurea Andronache. Lasă-i lui tac-tu trei rânduri. Să nu creadă că ai fugit cu Gasparone ăla, că noi ştim tot, şi dacă mai sufli, te torn lui domn' inspector şi ţi-ai văzut fericirea cu ochii.

Marigeta roşise toată, îşi pusese un halat pe ea, da din colţ în colţ.

— Dar, Ciripoi dragă, am şi eu treburi, să mă pregătesc, cum să mă duc aşa? N-am aia, n-am aia.

— Nu mai discuta. Aruncă ce găseşti la îndemână într-un geamantan. De restul ne ocupăm noi. Dom' Mizdrache atâta ne-a spus: mă, nenorociților, acum sunt vremuri grele. A venit războiul şi la noi în casă, evacuăm toate bunurile naționale: tablouri de preț, bijuterii, Palatul Regal, ministerele, curvele...

— Ei, şi eu oi fi Palatul Regal?

— Nu râde, că n-avem timp. Îmbracă ceva pe tine. Unde ai lucrurile, să le strângem noi, boarfe, pantofi, dedesubturi de-astea de-ale voastre, muiereşti? Teică, se adresase celuilalt: deschide şifonierul ăla, scoate tot afară, cu ce nu încape în geamantane fă un balot mare. Dacă mai e nevoie, mai facem un transport.

Marigeta îl luase cu binişorul pe Ciripoi.

— Ciripoi, drăgălaşule, ne cunoaştem de atâta vreme, că tu eşti naşul nostru, tu m-ai aruncat în brațele pierzaniei. Lasă-mă până mâine. Nu înțelegi?

Ciripoi înțelegea, dar n-avea timp.

— Marigeto, eu moartă-coaptă, diseară trebue să i te aduc în aşternut. Am închiriat două odăi, cu baie, cu tutaleguul, tot, nu mai crâcni că n-avem vreme şi mai lasă-l în aia a mă-sii pe Gasparone ăla al tău, şi să nu te prind că scapi o vorbă unde te ducem noi, că nu-l mai vezi. Tu ştii unde lucrăm! Sile Constantinescu l-a făcut pe ta-su săpun, aşa ți-l facem şi noi pe gagicul tău. Leagă cățeaua şi suie-te în maşină aşa cum eşti, că mă uit la ceasul ăsta, cum trece vremea şi noi tot stăm de vorbă.

Pe seară, când scăpata soarele, pădurea Andronache arăta ca o biserică cu toate lumânările aprinse. Soarele lumina frunzele de un verde proaspăt, care se mişcau somnoroase la un vânticel răcoros. Trunchii negri ai arborilor arătau adâncimea acelui loc atâta vreme neumblat. O iarbă grasă, mustuoasă, umedă, care dă în albastru la

prima încenuştare a zilei, stătea culcată pe o parte după o ploaie repede căzută, pe neaşteptate, la prânz. O ciocănitoare bătea toaca undeva, spre lac. Apa se zbicea la primul vânt de seară. Vreo doi ţărani, cu o lotcă pescărească, trăgeau vârşe în care se zbăteau peşti argintii spre malul de lut în care valurile mici clipoceau adormitor. Un stuf des, ce încă nu începuse să pălească, ascundea alte bărci, şi ele pline cu peşte. În lintiţa verde, groasă ca un caimac, orăcăiau brotaci abia iviţi pe lume. Dăduseră lotuşii cu nişte frunze cerate cât o ureche de elefant şi flori albe, cu un miros dulceag ce parfuma aerul. Soarele cădea dincolo de turla unei biserici, mai aruncând un jar roşcat pe prundul debarcaderului.

— Mă, al lui Samoilă, mă! striga careva din marginea unui cătun aflat la vreo patru sute de metri de lac.

Al lui Samoilă nu răspundea, era dus pe baltă, nu-l auzea pe vecinul sau pe ruda aia, a lui.

De undeva, din pădure, sosea într-un mers leneş o turmă de vaci, bălegându-se. Erau umflate ca nişte desagi uriaşi, se mai opreau din când în când. Un băiat cu o nuieluşă le lovea pe spinare, mânându-le spre casă. Mugea undeva un taure, spărgând liniştea acelui amurg, pe urmă se auziră căldările cu care pescarii goleau lotcile şi alegeau pe o pânză de sac peştele prins. Mai săreau nişte obleţi ca nişte cuţite în ultima lumină a zilei, pe urmă cădeau cu burţile în sus. Femeile îi prefirau, despicându-i şi aruncându-le maţele într-o parte şi-n alta, icrele. Mirosul greţos se amesteca cu cel putred al pădurii umezite de ploaie.

Dinspre *Refugiatu* se auzea scârţâitul unei viori. Ţărăncile asudaseră de atâta cărat găleţi cu apă şi de despicat peştii. Vorbeau acum între ele.

— Auzi, fa! A venit greierele ăla borţos de lăutar. Le dă marşul.

— Ce mai război o fi şi ăsta? Unii crapă la Bucureşti şi alţii beau şi cunună aici, la *Refugiatu!*

— Lasă, fa, că e bine. Dacă nu era negustorul ăsta, noi din ce trăiam? Cum a venit el mai vindem şi noi un peşte, mai un ou, mai o pasăre... Ce, e rău? Uite, cu banii câştigaţi luna asta o să-i fac pomană lu' al meu de şapte ani. De unde scoteam banii de colivă? Ce să mai zic de prosoape şi de covrigi!?

— Aşa-i, fa!

Pe la opt şi un sfert, când se îngâna ziua cu noaptea, sosise şi Mizdrache, cu Marigeta în automobilul lui, privind şoseaua care lăsase o trenă uriaşă de praf în urmă. Ciripoi sta în faţă, lângă şofer, şi-l ameţise vorbindu-i.

— Sper să vă placă, domn' inspector şef. Că şi eu, cu Teică, am pus suflet şi am alergat, şi dacă nu v-o place, să ne daţi afară. Că numai în împrejurările mari ale vieţii se cunoaşte omul capabil.

— Ia te uită la el, a început să cugete! făcuse Mizdrache. Ba, gânditorule, Ciripoi, să nu te deochi!

— Nu mai glumiţi, domn' şef, că noi v-am iubitără, cum ştiţi. Deşi, la drept vorbind, ne-aţi făcut figura aia urâtă.

— Ce figură, mă, care figură?

— Păi, cu trimiterea pe front. Ce, am uitat? Că nici la cutremurul din '40 nu ne-am speriat aşa. Eu, barem, îmi făcusem testamentul. Mă şi vedeam cu iarba-n gură.

— Ei, nu exagera şi tu, Ciripoi! V-am speriat eu aşa, ca să vă mai treziţi, că v-o luaseraţi în cap. Şi, după câte văd, acum funcţionaţi! De unde să visez că la noapte dorm în pădure la Andronache pe braţele cui mi-e drag?

Inspectorul şef o privise pe Marigeta cu înduioşare şi, ţoc! ţoc!, o sărutase pe gură. A lui Plăpumaru, bosumflată, bosumflată.

— Dar ce ai, dragă? Ți s-au înecat corăbiile? Mă, Ciripoi, ce are, mă, fata asta? Ori ați jignit-o cu ceva? Că odată întorc foaia.

— Se poate, domn'şef? Am îndrăzni noi să facem una ca asta? Păi, eu, ca să zic aşa, îi sunt ca un părinte. Cine v-a adus-o, ofrandă? Că nu ştia, mititica, ce e pe lumea asta. Fată modestă la părinți. Şi i-am zis: spune, tu, Marigeto, dacă nu-i aşa, mă, fata neichii, hai să-ți fac cunoştință cu un barosan. Stai ca proasta în prăvălia lui tac-tu şi te uiți după vreun mucos care o să-ți sucească gâtul în loc să intri în rândul lumii. Aşa e, Marigeto?

— Aşa e, făcuse a lui Plăpumaru.

— Atunci ce ai, dragă? Parcă ai plâns. Ai ochii umflați. Te-a supărat taică-tu, cumva?

— Da' de unde! se amestecase în vorbă Ciripoi. Omul a zis bogdaproste că o duceți la adăpost şi că e în siguranță cu dumneavoastră.

Ciripoi ştia de unde se trage supărarea Marigetei, dar mai bine şi-ar fi tăiat limba cu cuțitul decât să sufle ceva.

— Ei, aşa sunt fetele, domn' inspector. Până se obişnuieşte cu aşternutul cel nou. Acasă la ea ştia unde a pus aia, unde a pus aia, dar în două zile se dă pe brazdă.

Mizdrache îl întrebase pe şofer:

— Mai e mult? Că s-a întunecat de tot.

— Acuşi ajungem, se băgase iar Ciripoi în vorbă. E la doi paşi. Se simte după mirosul de apă.

— Şi ați pus şi voi ceva, acolo, la grătar? Ați făcut sfeştania cum se cuvine?

Ciripoi râsese în gura mare.

— Ha, ha, ha, auziți dumneavoastră! Păi, dar cum? V-am dus toate lucrurile, cum ne-a fost vorba. Aveți radio la cap, patefonul, aşternuturile, hainele. Am tras fir electric, că n-avea țăranul, de la stâlpul din şosea. A lucrat o echipă ieri şi alaltăieri, de-a zis bogdaproste şi *Refugiatu,* că lucrase la

lampă cu gaz, la *Petromax,* până acum. I-am spus să camufleze bine becurile, să facă nişte pălării, de-alea, cum scrie la carte, să nu se vadă de sus, să ne dea americanii cu o bombă în cap. Că mai nou, cum aţi băgat de seamă, vin noaptea.

— Bine, bine, dar mă gândeam aşa, la ce mâncăm noi astă seară.

— Aoleu, domn' şef, aşa mă cunoaşteţi pe mine? Că lucrăm de atâta vreme împreună. V-a lipsit ceva, cândva? Aţi avut vreo problemă? Teică n-a dormit de 24 de ore. De cârciumar ce să mai vorbim? O să vedeţi. Dacă nu vă place, mă daţi afară, că de când vreau eu să se întâmple şi chestia asta.

Ajunseseră, maşina făcuse un ocol şi oprise în faţa unui fel de podium de lemn pe care se aflau câteva mese acoperite cu un frunzar. Se auzea scârţâitul unei viori şi un armonist dădea primele măsuri la „Mulţi ani trăiască!"

— Să nu mai spuneţi că nu v-am primit ca pe Maiestatea Sa, zicea cu glas plângăcios Ciripoi. Auziţi-i pe fraţii Cucurigu, aşa le zice. Cu ei o să ne petrecem zilele şi nopţile. Cântă ca orchestra simfonică a lui Theodor Rogalski, să fiu al dracului, şefule!

— Mă, Ciripoi, mă, ţie o să-ţi crape capul de atâta deşteptăciune. Oi fi fost la Ateneu în timpul liber şi nu mi-ai spus.

Gogu Istrătescu le ieşise înainte cu soţia, numai plecăciuni şi urări de bun venit.

— Să fie într-un ceas bun, dom'inspector şef. Ca la casă nouă! *Refugiatu* vă întâmpină cu un bun venit. Poftiţi! Pe-aici, pe-aici.

Şi le arătase podiumul de lemn şi cele câteva mese acoperite cu o pânză curată de in, fiecare cu câte-un lămpaş argintiu de skior pe masă.

— Cu ce să vă servim? Peşte doriţi?

— Peşte în pădure? se mirase Mizdrache.

Ciripoi, în picioare, lângă el, îi luase vorba din gură cârciumarului.

— Se poate, domn' şef? Păi, lacul e la doi paşi de-aici. E drept că peştele nu creşte în pădure, dar are balta peşte!

— O pană de somn, ceva, un oblete, un crăpcean? Fript? Saramură, de la mama lui, cu mămăliguță?

— Marigeto, tu ce vrei? Vrei un peşte? o întrebase Mizdrache.

Ea, tot bosumflată, buzată, cu privirile în pământ.

— Ce-o fi acolo!

— Avem şi pui la ceaun. Fripturi de vacă, de porc. Dacă vreți, vă tai şi-un purceluş de lapte. Suntem dotați.

Nevasta lui Gogu Istrătescu o luase pe Marigeta mai de-o parte.

— Dar de ce sunteți supărată? Nu vă e bine? Sunteți cumva în poziție? Că mă uit la matale, frumoasă mai eşti! Şi domnu' inspector, un brad de bărbat, nu altceva. Aşa o pereche n-am mai avut noi. Te ține cu cununie?

Ciripoi o trăsese de-o parte.

— Lasă, cocoană Sultano, că e o fată delicată. N-o mai întreba atâtea, nu e bine!

Marigeta voia să se spele pe mâini. Privea în jur, îi era frig, nu ştia unde o să doarmă în noaptea aia, se mai gândea şi la celălalt, la Gasparone al ei, care tot avea s-o găsească, chit că nu-i lăsase vorbă unde se duce. Oameni ca el se descurcau repede în viață.

— Nea Vasile, du-mă şi pe mine unde o să dormim, ca să văd cum mă aranjez. E departe de aici?

— Da' de unde, fata neichii! O zvârlitură de băț. Păi, ce, te lăsam eu să-ți rupi pantofii? Totul e gândit cu doxă. Pe urmă, a mai trebuit să țin seama şi de şef. Că-l cunosc, el când apucă, mai ales când dă de aer curat, se împipotează,

aşa, şi stă mai mult. Tu eşti fată subțire, trebue să te mai obişnuieşti. Aşa că hai să-ți arăt.

Îi ceruse voie lui Mizdrache să se ducă s-o „acomodeze” pe Marigeta. Gogu Istrătescu tot nu terminase cu comanda.

— Păi, v-aş pune, aşa, o pană de somn, cu niţică lămâie, pe urmă un pui la ceaun cu mujdei şi, mai încolo, când se crapă zorile, că noi noaptea nu dormim, că ni se apleacă, să bată nevastă-mea cu ciocănelele un sfert de metru de vacă, acuş o tăiem, e în pădure încă, paşte, şi s-o pregătim cu piper şi ce mai trebue, dacă nu vă veți linge pe degete, să-mi ziceți mie: Refugiatule, să n-ai parte de ce ai mai scump!

Se ivise şi un puşti pe care Mizdrache îl cunoştea de undeva, dar nu avea de unde să-l ia:

— Mă, tu al cui eşti, că te ştiu. Tu m-ai mai servit pe mine?

— Sunt al lui Ştefănescu şi Compania, ăl de-a murit în 4 aprilie, la bombardament.

— Cum ai scăpat, mă?

— A vrut Dumnezeu. Eram cu tâlvu în pivniță, trăgeam la sticle. A căzut bomba, l-a lăsat pe domnu’ Ştefănescu lat, pe trotal, cu muşterii cu tot, că mai era cu vreo trei. I-a tăiat gâtul schija, ca la frizer. Eu l-am cules de pe jos. Avea capul într-o parte, trupul, într-alta.

— Taci dracului din gură, nu mai pomeni de chestiile astea. Mai bine du-te şi adu nişte gheață şi bagă vinul ăla. Ori n-aveți gheață?

— Se poate? se mirase Refugiatu. Dar cum scrie la carte? Primul lucru pe care-l face un cârciumar cu cap e să-şi sape o gheţărie. Am o groapă în pământ, am adus paie, gheață aveau pescarii ăştia de cu iarnă, că noi am venit mai târziu, după bombardament. O să înghețe mațele în dumneavoastră. Şi să vă dau un vin de Panciu, domn’ inspector! Să-l bei dimineața, la prânz şi seara. Grijanie, nu alta. Vin de împărtăşanie!

— Păi, atunci dă-i drumul, ce mai stai? Dar până se răceşte ce pui pe masă?

— O drojdioară, un salam de Sibiu, niţică brânzică cu o roşie, cu ceva?

— Fă dumneata ce trebue şi spune-mi ce lume mai vine pe-aici?

— Apăi, toată crema! Care mergea la *Athénée,* care la *Capşa,* care la *Cina,* care la *Papastase* s-au tras încoace. Acum s-a încălzit, înainte veneau la prânz, acum o lună. Ăştia erau pionierii, primii care au plecat din Bucureşti. Pe domnul Calomfirescu îl ştiţi, pe doctorul Policrat îl cunoaşteţi. Pe alde Corfirotu, pe alde generalul Dobrescu. Numai lume bună. Ziua fac baie pe la vilele lor şi se uită pe cer să nu pice americanii şi seara trag încoace cu maşinile. Mai mă vinde câte unul, alde doctorul Policrat, că el are clientelă şi mai trage şi la alţii, că mai sunt cârciumari pe-aici prin pădure, dar nimeni nu-i dotat ca mine. Peşte – peşte, pui – pui, fripturi – fripturi, aoleu, că uitai să vă spun, nu bag şi nişte mici?

— Bagă, domnule, zisese Mizdrache, că n-o să murim din chestia asta.

Gogu Istrătescu îşi notase în carneţelul lui şi mai întrebase.

— Serveşte şi dom' Ciripoi masa cu dumneavoastră?

— Ştiu eu ce să zic? Săracu', el s-a omorât. Pune-i şi lui, acolo, că ştie când să se retragă. Să stea cu noi.

— S-a înţeles, să trăiţi!

Şi pe urmă, se răstise la Ştefănescu.

— Şi tu, ce stai şi te uiţi ca proasta-n târg? Adu trei drojdii băgate în gheaţă, înţeapă nişte salam de Sibiu cu scobitoarea respectivă şi taie brânza aia mărunt, şi nişte roşii, şi aruncă oleacă de ceapă, acolo, să nu te prind că bagi în gură, că te miros, te-ai făcut al dracului, te-ai îngrăşat de când eşti la mine. Ai auzit, şterge-o!

Ştefănescu şi Compania dispăruse. Mizdrache simţea de undeva răcoarea apei şi mirosul de peşte proaspăt. Unde mai pui boarea pădurii şi foşnetul abia auzit al frunzelor! „Uite cum trăieşte lumea, şi noi, ca proştii, în birourile alea! Noroc cu bombardamentele, că ne coceam! Numai să meargă telefonul, că altfel dracii ne iau. Să ne cheme cine trebue, când trebue, dar şi noi în timpul liber să stăm colea şi să ne bucurăm de vieţişoară."

Fraţii Cucurigu, unul cu vioara, unul cu armonica, aşteptau ca inspectorul şef să le facă un semn.

— Gata, copii!

Dar lui Mizdrache îi trecuse cheful de lăutari.

— Du-i de aici, să nu-i văd! îi spusese subalternului.

— Uş! făcuse Ciripoi spre ţigani, atunci picat.

Şi aceia se făcuseră nevăzuţi. „Na, c-a mirosit-o!" îşi spusese „naşul" Marigetei.

La mesele din jur începuseră să vină alţi muşterii. Erau vestiţi de duduitul motoarelor şi de portierele care se trânteau şi de râsetele vesele ale femeilor. Gogu Istrătescu alerga înaintea lor. Avea o lanternă cu care le arăta drumul, plus un repertoriu de vorbe:

— Pe-aici, să nu vă rătăciţi, că la noi e beznă în subteran. Ţineţi stânga să vă arătăm şi *Submarinul* unde avem poloboacele. Unde vreţi? La separeu, în tranşee, sau afară, sub umbrar, să auziţi când se dă alarma şi să stingeţi iute felinarul?

— Ăştia care sunt, mă ţâcă? îl întrebase pe Ştefănescu şi Compania care aşeza halbele cu cinzecurile pe masă.

— Dar naiba îi mai ştie, că abia începe balul, să vedeţi mai la miezul nopţii ce chiloman! E ca pe bulevard, nici la domn' Ştefănescu nu era înghesuială aşa. A înnebunit lumea! încheiase el filosofic, alergând repede să aducă şi gustările.

Se arătase şi Marigeta.

Mizdrache se sculase în picioare, ținându-i scaunul.

— Stai şi tu, Ciripoi, stai cu noi aicea, că ai muncit. Cum e casa? o întrebase pe Marigeta.

Ea, ce să zică?

— Mi-a plăcut cel mai mult duşul!

— Măi, să fie. Are şi duş?

Marigeta izbucnise în râs.

— Şi încă ce duş!

Ciripoi făcea fețe-fețe.

— Ce se găseşte, domn' inspector.

— Adică, cum ce se găseşte?

— Păi, am făcut un duş, aşa, la botul calului. Dintr-un butoi de benzină pe care l-am spălat să nu miroasă; la cep i-am pus un furtun; în capul furtunului, o pâlnie şi, peste pâlnie, o sită. Teică a fost cu ideea, că a făcut două clase la *Industrial.*

Mizdrache se amuza împărăteşte de cele ce auzea.

— Şi apa de unde o aduci, deşteptule?

— Simplu: o urcăm cu o pompă de grădină şi cu un maț; aprovizionarea de la fântâna din curte.

— Romantică idee! Dar dacă ție, Marigeta, îți place, eu sunt fericit.

Refugiatu adusese vinul brumat, ținut în nisip, în bordeiele lui săpate sub pământ. Mesele din jur răsunau de voci vesele de femei şi de bărbați. Mizdrache trăgea cu ochiul împrejur, doar o recunoaşte pe cineva, dar în seara asta nu se ivea niciun cunoscut. Ştefănescu şi Compania adusese gustarea, Ciripoi băuse cu înghițituri scurte, ca şi Mizdrache, drojdia pusă într-o halbă cu gheață, brânza era proaspătă, roşiile ținute la rece; se răcorea binişor, Marigeta se cam strâmba, îi era cam frig.

— Dar tu n-ai adus, mamă, cu tine, o flanică, ceva? Că văd că bați țambalul.

— Acu, vara?

— Vară-vară, dar aici suntem în pădure.

Ciripoi sărise în picioare.

— Lasă, dom' şef, că mă ocup eu de treaba asta!

Şi dispăruse. Până să se întoarcă el, Mizdrache, care mai pătimise prin astfel de locuri, îl chemase pe Ştefănescu şi Compania.

— Pst! bă, țâcă, adu tu la neică vreo trei fețe de masă de-astea, să-i fac eu domnişoarei un pardesiu, că la voi, aicea, în pădure, e cam curent.

Puştiul se şi executase. Inspectorul şef le împăturise în două şi i le aşezase pe umeri.

— Ia să-mi spui dacă mai ți-e frig?

Îi mai era Marigetei, dar nu-i spuse. Avea brațele dezgolite, ciorapi nu-şi pusese, aşa că pureci mulți n-avea să facă ea la masă, dar nu voia să-l indispună. Apăruse şi Ciripoi cu o blană de oaie, arătând-o fericit inspectorului şef.

— Acum poate să ningă!

Marigeta îşi aşezase blana peste picioare.

— E mai bine aşa.

— Aha, ai venit ca la ştrand, în săndăluțe, mânca-te-ar mama. Ciripoi, mâine, cum se face ziuă, te duci până în oraş şi aduci tot ce trebue. Vezi că aici nu e ca la noi, în bloc. Ai maşină?

— Dar cum? se miră Ciripoi. Maşină cu şofer, cu tot. Autodric cu prelată. Cărăm şi şifonierul lui Marigeta, dacă e nevoie.

— Mă, voi ați înnebunit de tot? Ce şofer, ce autodric?

— Păi, l-am mobilizat pe loc, pe unul Bâzu, că ştiam că vin timpuri grele, mai trebue una-alta, de ce să batem noi din buze când se ivesc situații de-astea?

— Bravo, Ciripoi. Mă, tu nu eşti prost deloc. Ai doxă, aia îmi place la tine.

Gogu Istrătescu aducea şi pana de somn, făcând semn celor de la celelalte mese că soseşte numaidecât şi acolo. Ţiganii plecaseră pe la alţi clienţi cântând de-ale lor. În momentul acela, se auziră sunete repetate de claxon şi din pădure clipiră nişte reflectoare, aprinzându-se şi stingându-se. La început, nu băgă nimeni în seamă aceste semnale. „S-o fi rătăcit vreunul prin pădure”, gândise Mizdrache, dar claxonul suna întruna şi farurile clipeau a alarmă.

— Ciripoi, vezi că s-a-ntâmplat ceva acolo. Ia du-te tu şi vezi!

Fraţii Cucurigu şi cu cei de la mese tăceau. Vreo doi bărbaţi se ridicară şi-l urmară pe Ciripoi. După un sfert de oră, acesta se întorsese gâfâind.

— Domn’ inspector, l-au găsit pe unul mierlit în pădure. Să fiu al dracului dacă nu este Kurt, şoferul maiorului Braun.

— Ce să caute Kurt aici? Şi pe deasupra să mai şi moară?

— Veniţi să-l vedeţi. O să avem de furcă cu nemţii.

— E îmbrăcat militar?

— Nu. Civil.

— Atunci, fă-te că plouă, că n-am chef să mă apuc de anchete. Să dea Refugiatu telefon la comandatură, să vină nemţii să-l recunoască. Nu ne băgăm în ciorba lor. Avem destule pe cap. Vreo rană, ceva?

— Nu se vede nimic. E scos parcă de la cutie. L-au beregăţit probabil şi l-au aruncat în drum.

Marigeta se uita la ei speriată.

— Ce s-a întâmplat?

— Nimica, ce să se întâmple? A căzut unul dintr-o maşină şi şi-a spart capul. Mai bine ia şi mănâncă, că în seara asta presimt că o să ne culcăm devreme.

*

După primul bombardament asupra Bucureştilor, domnul Manfred von Killinger plecase la vila sa de la Snagov, unde primea pe toţi subalternii în fiecare zi, la ora 11 dimineaţa. Meticuloşi, cum sunt nemţii, de frica bombardierelor americane săpaseră în trei săptămâni un adăpost antiaerian la 10 metri sub pământ, turnaseră o placă de beton, îi făcuseră două ieşiri, guri de aerisire, mobilaseră cele două încăperi subterane cu câteva lucruri, între care o masă, un pat, câteva scaune, trăseseră fire electrice şi scăpaseră de-o grijă. Maiorul von Braun şi cu Gerda îl urmaseră împreună cu tot personalul Legaţiei, ocupând mai multe case dimprejurul vilei, pe care le închiriaseră cu preţuri foarte mari de la ţărani. Viaţa în aer liber le pria, se simţeau mult mai bine decât la Bucureşti, înotau, făceau canotaj, jucau volei pe terenurile din preajma lacului Snagov şi beau, bineînţeles, bere, la nesfârşit. Această viaţă pe care o trăiau laolaltă avea şi dezavantaje. Reuşiseră să stea grămadă, unul lângă altul, deşi nu se sufereau, formând două partide rivale. După moartea piticului Blomberg şi după afacerea Bussbaum, după scandalul de la *Fu-Ciang,* între ofiţerii veniţi de pe front şi cei ataşaţi pe lângă Corpul Tehnic german la Bucureşti, plus personalul Legaţiei, relaţiile dintre ei se înrăutăţiseră. Cât timp lucrau fiecare pe postul lui, îndeplinindu-şi misiunea şi ignorându-se, totul ar mai fi mers cum ar fi mers, dar acum se împiedicau unii de alţii, suspectându-se şi bârfindu-se. Una era să-l vezi pe doctorul Kristofer la spital şi alta să dai nas în nas cu el toată ziua-bună ziua. Fraţii Helldorf aveau avantajul că unul rămăsese la *Yodl,* pe lacul Herăstrău, iar celălalt, violonistul, mai cânta din când în când cu orchestra de la *Fu-Ciang* pentru diplomaţi, la vreun *party*. Când aveau loc asemenea petreceri, atmosfera era mai bună. Se salutau, glumeau între ei ca şi cum ar fi fost prieteni, dar evitau să rămână în doi pentru că şi-ar fi spus lucruri neplăcute.

Primeau corespondența venită din Germania şi veştile nu erau prea bune, dar nu îndrăzneau să vorbească despre asta. Oricum, toată lumea evita discuțiile asupra războiului sau comentariile despre situația de pe front. Vedeau împreună filme proiectate pe un ecran improvizat, în grădina din spatele locuinței ministrului plenipotențiar, stând câte patru sau cinci la o masă, în fotoliile de paie, desculți în iarba umedă, fără ținuta lor marțială din timpul zilei, într-un fel de camaraderie forțată, dar pe care Killinger o încuraja pentru a-i face să uite starea de tensiune în care se aflau cu toții de câteva luni de zile. Müller plecase la Berlin, Gerda Hoffmann îl informa săptămânal despre starea celor de-aici cu ajutorul lui Brandl care îi strecura rapoartele confidențiale în corespondența diplomatică. De la întâmplarea aceea cu B.M.W.-ul şi internarea ei în spital, Gerda era păzită discret de către barmanul Ernst, omul SS-ului. În mica lor comunitate, singurii neutri erau locotenentul Reinecke şi căpitanul Olberg care se fereau ca naiba să țină partea vreunei facțiuni. Cunoşteau cu toții vechea rivalitate dintre Abwehr şi *Gestapo,* nu voiau să fie târâți în niciun fel de conflict.

Killinger îi chema pe rând la raport, iscodindu-i cu discreție şi aflând de la fiecare câte ceva despre ceilalți. Nu-i plăcea tensiunea pe care o ghicea dincolo de aceste denunțuri, şi ele făcute indirect, cu aerul că se spun banalități şi lucruri fără importanță, aşa că de la o vreme adoptase o altă tactică; în loc să-i stârnească pe unii împotriva altora, îi consilia pe fiecare în parte asupra necesității unității micului lor corp german în această țară străină. Informațiile pe care le primea nu erau din cele mai bune. El nu se îndoia de loialitatea Mareşalului, îl suspecta numai pe Mihai Antonescu de unele manevre diplomatice, şi chiar dacă ar fi vrut să raporteze la Berlin că nu mai este tot atât de sigur cât era înainte cu un an asupra loialității

românilor, atât cât îl cunoştea pe Hitler, îşi dădea seama că acesta ar fi făcut o criză şi că ar fi trimis pe cineva în locul lui. Führerul nu admitea că se poate înşela asupra bunei-credinţe a unui aliat al său, şi a nu şti să lucrezi cu acest aliat însemna să fii un prost diplomat. Pe urmă, din anchetele discrete, întreprinse cu personalul pe care-l conducea, plus convorbirile celor veniţi de pe front, reieşea limpede că ofiţerii români nu iubeau pe germani, dar nici pe ruşi nu se putea spune că îi aşteptau cu braţele deschise. Odată războiul înaintând pe teritoriul ţării lor, problemele se schimbau şi puteau să se aştepte la o rezistenţă îndârjită din partea celor care voiau să ferească teritoriul României de tăvălugul ofensivei sovietice. Generalul Gotlieb, cu care stătuse de vorbă într-o seară, înainte de incidentul de la *Fu-Ciang,* îşi manifestase o îngrijorare accentuată în privinţa lunilor care urmau. „Domnule baron, românii au luptat bine, spre deosebire de italieni şi de unguri. Numai finlandezii au fost atât de viteji, dar ei nu sunt soldaţi de cursă lungă. Au scontat pe un război fulger, pe recucerirea teritoriilor pierdute şi pe o pace onorabilă. Ei n-au o viziune imperialistă. Nu vor să stea nici măcar în Transnistria, care este o invenţie a Mareşalului, de fapt un obiect de negociere pentru Transilvania, pe care o doresc cel mai mult. Aici mi se pare mie că greşim noi, germanii, crezând că putem să-i păcălim. La prima ocazie ne vor întoarce spatele!" „Credeţi?" „Nu cred. Sunt sigur. Îi ştiu bine. În momentul când am trecut peste Cehoslovacia ca un tăvălug, Führerul, în schimbul jumătăţii date ungurilor din Ardeal, le-a oferit nişte sate din Slovacia. Nu le-au vrut. Când am ocupat Iugoslavia, le-am oferit Banatul sârbesc. Au refuzat. Din punctul meu de vedere, fac foarte bine. Nu vor să-şi creeze duşmani în plus. Asta trădează şi un cavalerism care îmi place." „Ciudat lucru, spusese la rândul lui Manfred von Killinger. Din corespondenţa mea cu Berlinul, rezultă

altceva. Führerul este încântat de Antonescu, în care are încredere ca în ochii din cap." „Dumneavoastră credeți ce vreți, eu, ca militar, vă avertizez că lucrurile nu stau tocmai aşa. Vreți să-mi spuneți că nu ştiți despre tratativele secrete care se duc la Cairo şi la Stockholm, pentru ieşirea României din război?" Killinger tăcuse câteva momente, încurcat, pe urmă găsise o scuză. „Poate că în felul acesta căutăm o dislocare a inamicului." „Nu înțeleg", făcuse generalul. „Da. Noi, diplomații, l-am sfătuit pe Führer să renunțe la această inflexibilitate militară şi să propunem o pace separată cu anglo-americanii, fapt care ne-ar permite continuarea ostilităților numai în Răsărit, în alte condiții. Am putea astfel să concentrăm toate forțele pe acest front, să ajungem a doua oară la porțile Moscovei şi, de data asta, chiar să câştigăm bătălia." „Şi curvele de englezi ce spun?" „Ce să spună? Au un singur cuvânt: capitularea necondiționată. Au prins curaj de când au pus piciorul în Italia şi l-au răsturnat pe Mussolini." Generalul păruse foarte nelinişti t. Era furios. „Dar sunt nebuni, domnule baron, nu au cap politic. Orice alianță cu noi e mai bună decât o alianță cu viitorii lor călăi. Nu-şi dau seama că e vorba de două sisteme sociale diferite, care nu se vor împăca în vecii vecilor?" „Da, dar e vorba şi de nişte angajamente, secrete probabil. Oricât ar fi de cinici, cum bănuiesc că este Churchill, el nu poate să treacă peste euvântul dat. Englezii l-ar răsturna la prima ocazie, chit că el i-a salvat. Nu te joci cu corpul electoral al Albionului." „Greşită judecată! Îşi vor frânge mâinile, domnule baron, țineți minte ce vă spun. Câteodată îmi vine să cred că noi, militarii, am greşit cel mai mult. Trebuia de mult să încredințăm soarta politicii noastre unor oameni ca dumneavoastră, care ştiu să trateze. Sigur că o armată care a avut succesele pe care le-a avut Wehrmachtul poate să câştige toate tratativele la masa discuțiilor, dar vremea victoriilor a trecut." Killinger îl privise

cu o curiozitate amenințătoare. „Vreți să mă provocați sau nu ştiți ceea ce spuneți?” „Ştiu foarte bine ceea ce spun, domnule baron, poate s-o afle şi Führerul nostru. Oameni ca dumneata şi ca alții ar trebui să-i amintească unele lucruri când greşeşte. Şi acum, pentru că bănuiesc că sunteți foarte ocupat, îmi permiteți să mă retrag.” Generalul Gotlieb plecase şi ambasadorul rămăsese singur. Era o zi însorită. Se plimbase o jumătate de oră pe promontoriul de marmură al vilei, care cobora în pantă lină spre lacul Snagov. Americanii mai veniseră de câteva ori şi bombardaseră Capitala României, ei, cei câțiva care ocupau casa, se strânseseră în adăpostul construit la iuțeală la subsol, dar aviatorii nu lăsaseră nicio bombă prin împrejurimi. Secretara lui, o frumoasă femeie de treizeci şi ceva de ani, înaltă, sportivă, cu o privire dură, păstrând totdeauna când erau de față alții distanța dintre ea şi şeful ei, îl găsise singur în fața lacului. Nu-l întrebase nimic, bănuia ce-l frământă, dispăruse tot aşa cum apăruse, cu discreție, asta prețuia Killinger la ea, discreția cu care se făcea nevăzută în momente ca acestea. Ar fi trebuit să facă un raport la Berlin. Desigur, nu un denunț, să descrie în cuvinte bine alese discuția avută cu generalul Gotlieb, poate că cei de-acolo ar fi înțeles câte ceva, dar îl cunoştea bine pe Führer, nu suporta veştile proaste, mai ales în împrejurări ca acestea, aşa că renunțase, trimițând o informare generală în termeni destul de evazivi. Numai că toate realitățile care îl îngrijorau şi pe el se răsfrângeau în comportarea sa față de oamenii din jur, şi ei simțeau că ceva nu e în regulă. Deveniseră irascibili, nu se mai suportau. Despre rivalitatea dintre Gerda Hoffmann şi Braun ştia multe lucruri, dar bănuia că tot ce auzise despre încercarea de a-i provoca un accident prietenei domnului Göring căruia îi furniza tablouri şi covoare de preț prin serviciul diplomatic era numai un zvon al unor răuvoitori. Îi urmărea în timpul acelor *party*-

uri, prefăcându-se că discută atent cu ceilalți diplomați, care deveniseră şi ei foarte răutăcioşi, făcând aluzii la dificultățile pe care Germania hitleristă începea să le aibă pe câmpurile de luptă. Şi doamna Hoffmann, şi maiorul von Braun mascau perfect vechea lor duşmănie, iscată nu se ştie din ce cauză, pentru că, după ştirea baronului, în Polonia lucraseră împreună, ba chiar trăiseră împreună. Mai departe, dacă nu punea la socoteală disputa, şi ea amabilă, şi bine camuflată, dintre Brandl şi Müller, care sosea din când în când de la Berlin la Bucureşti pentru a avea convorbiri cu von Braun, adâncimea rivalității dintre cele două grupuri îi scăpa cu totul baronului. La o astfel de reuniune şezuse de vorbă cu amândoi. Întâi o luase pe doamna Hoffmann de-o parte, plimbându-se pe aleile asfaltate din jurul vilei, ca şi când ar fi vrut să-i arate ca şi altă dată o atenție specială, aşa cum făcea dealtfel cu toate femeile din colonia germană. Convorbirea bineînțeles că începuse foarte evaziv, cu întrebări despre familia aflată în Germania, despre cunoscuți comuni, atingând şi probleme curente, cum ar fi fost acelea dacă nu era cazul să o ajute cu ceva, dacă totul mergea bine în ce priveşte cazarea în locuința țărănească pe care o ocupa cu fata aceea blondă – Claudia parcă se chema – o întrebase, nu era ea un fel de secretară? Şi doamna Hoffmann îi spusese că totul e în regulă şi că e foarte mulțumită, că prefera aerul curat de la Snagov, programul neîncorsetat şi larg pe care-l impusese baronul, celui de la Bucureşti, şi nu numai ea era încântată, ci toată lumea, simțindu-se toți ca nişte şcolari în vacanță. Killinger o privise cu mare atenție, îi plăcea femeia. Dacă n-ar fi fost încurcat de multă vreme cu secretara sa, probabil că i-ar fi făcut de mult o invitație discretă într-o după-amiază, sub pretextul unei discuții confidențiale, dar într-un cadru aşa de mic, lucrurile ar fi fost prea vizibile. „Are rasă, tipul arian, buze subțiri, ochii inteligenți, mână puternică,

decizie, o minte limpede." Şi, într-adevăr, în tot acest farmec viril, distingea lipsa feminităţii care confirma bănuiala unora că trăieşte cu fata aceea, cu Claudia, secretara ei. Dar dacă n-ai prejudecăţi, asta era o chestiune absolut particulară care le privea numai pe ele. Avea destule probleme ca să nu se ocupe şi de intimităţile personalului. Mai importantă era disputa ei cu maiorul Braun. El, ca diplomat, trebuia să încerce o conciliere între cele două grupuri, mai ales acum, când situaţia militară se agravase şi era nevoie de unitate. „Doamnă Hoffmann, cred că bănuiţi că plimbarea noastră nu este întâmplătoare. Voiam să vă întreb de mult un lucru care mă frământă. Dar nu vă e frig? Nu vreţi să trimit pe cineva să vă aducă ceva să puneţi pe spate?" „Nu, mulţumesc, nu e nevoie. M-aţi întrebat ceva." „Da. E vorba despre relaţiile dumitale cu maiorul von Braun." „A, a ajuns şi la dumneavoastră această chestiune! Am să vă răspund fără nicio ezitare." „Am auzit un lucru de necrezut, că aţi fi avut un accident foarte grav, un accident provocat de cineva." „A, nu, domnule baron, lumea exagerează totdeauna, lucrurile sunt îngroşate pentru a le face mai dramatice. A fost într-adevăr vorba de o defecţiune mecanică a automobilului meu." „Cu atât mai bine." „Interesant, gândise baronul, îmi ascund amândoi duşmănia dintre ei. Dacă l-aş întreba şi pe Braun, ar răspunde la fel de evaziv. Totuşi, faptele ar trebui lămurite, dar acum existau lucruri mai importante de dus la capăt. Nici în Germania treburile nu mergeau prea bine. Peste tot defecţiuni, psihologia celor învinşi. Dar oare suntem cu adevărat învinşi?"

Cu maiorul discuţia fusese mai directă. Baronul începuse în alt mod. „Domnule maior, poţi să-mi spui ce se întâmplă în mica noastră colonie?" Von Braun zâmbise maliţios. „Nu ştiu ce vreţi să spuneţi." „E vorba de rivalitatea dintre serviciile noastre de informaţii. Nu pot s-o ignor." „A, sunt chestiuni de rutină, se întâmplă peste tot. Fiecare vrea să-şi

arate devotamentul în felul său şi atuncea e firesc să se întâmple ce se întâmplă." „Totuşi, puteţi să-mi spuneţi ceva în legătură cu accidentul doamnei Hoffmann? Chiar internarea ei în secţia doctorului Bussbaum a îngrijorat pe multă lume." Maiorul parase. „Doamna Hoffmann v-a spus ceva sau are vreo nemulţumire în legătură cu tratamentul la care a fost supusă?" „A, nu." „Atunci, poate ceva în legătură cu accidentul?" „Nu, nici despre accident nu mi-a vorbit. Mi-a spus că a fost vorba de o simplă chestiune tehnică. Totuşi, am bănuielile mele. Nu cumva amestecăm patimile prea mult şi rezultatele sunt destul de neplăcute?" „Nu, domnule baron. În general, rivalităţile acestea se tranşează prin împăcări care se termină cu şampanie. Nu trebue să vă faceţi nicio grijă." „Atuncea sunt mai liniştit", zâmbise şi Killinger la fel de maliţios. („În definitiv, dacă vor să se omoare unii pe alţii, n-au decât. Există o poliţie militară care se ocupă de treburile astea.")

Dar convorbirea cu baronul îl alertase pe von Braun. Îi făcuse o vizită doamnei Hoffmann în strada Londra după ce o avertizase cu telefonul. Îi deschisese Claudia, lucru care-l indispusese pe maior. „Nu mai termină cu târfa asta! Vrea să-mi arate că are mereu de faţă un martor. E un fel de a se apăra. Îi e frică de mine." Doamna Hoffmann îl aştepta în living-room. Nu avea aerul că este grăbită, aşa cum se aştepta el, dimpotrivă, foileta nişte clişee pe care voia să le trimită probabil revistei *Signal,* vechea ei pasiune de fotografă. Îl întrebase ce doreşte să bea. Nu voia decât un ceai, pentru că era puţin înfrigurat de vremea de-afară. Claudia încă se învârtea în jurul lor. Von Braun se închisese într-o tăcere ostentativă şi Gerda înţelesese că este enervat, aşa că nu mai întinsese coarda şi o concediase. „Fii tu drăguţă şi vezi ce-i cu ceaiul ăla, şi, după ce-l aduci, lasă-ne puţin singuri că avem ceva de vorbit." Cealaltă făcuse botul ei, plin de reproş, o strâmbătură care voia să fie gingaşă.

După ce dispăruse, doamna Hoffmann îi spusese direct. „Ştiu de ce ai venit. Baronul m-a întrebat şi pe mine dacă între noi a survenit vreun lucru neplăcut. Sper că ai negat.” „Da. Cum ai făcut-o şi tu, dealtfel. Gerda, ce avem să ne reproşăm? Câteodată mi-aduc aminte înduioşat de perioada petrecută împreună în Polonia. Ce naiba s-a întâmplat cu noi?” „Ştiu şi eu ce să zic? Oricum, ai mers prea departe în ce mă priveşte.” „Mai mi-ai spus-o, credeam că e un lucru încheiat.” „Nu e deloc încheiat. Astfel de fapte se pedepsesc.” „Şi ce-ai vrea să fac? Să-l omor pe Kurt?” „Nu ți-am cerut asta, dar puteai să-l trimiți în Germania sau pe front. Îmi este greu să-l văd toată ziua. Ce-mi garantează că nu va încerca şi a doua oară să facă ce n-a reuşit până acum?” „Vorbim deschis?” „De ce nu?” „Tu chiar mă bănuieşti pe mine de treburi de-astea? Logic vorbind, de ce aş fi făcut-o?” „Probabil că am devenit incomodă, ştiu prea multe despre tine, dar, mai probabil, lucrăm pentru doi stăpâni care nu se înțeleg.” „Şi nu e logic să încheiem un armistițiu?” Gerda surâsese, voind să sublinieze un gând secret. „Din punctul tău de vedere, e logic, dintr-al meu, nu.” „Pot să fac ceva ca să-ți recâştig încrederea? De pildă, un serviciu.” „Nu, mulțumesc. Dacă ai venit să-mi propui o încetare a ostilităților, în ce mă priveşte, ai toate garanțiile că o să-mi văd de treabă.”

Von Braun nu era convins că lucrurile or să decurgă aşa, dar nu putea merge mai departe. Dealtfel, o stare de lâncezeală cuprinsese pe toată lumea în colonia lor, cum zicea baronul, o descurajare latentă lucra pe dedesubt. Nu vorbeau între ei despre mersul războiului, era aproape un consens. Le era şi frică să deschidă o discuție de genul acesta. Petrecerile se înmulțiseră, probabil că simțeau nevoia să se vadă mai des împreună, să sugereze unul altuia sentimentul unei false securități, dar nimeni nu se înşela asupra adevărului. Bombardarea Bucureştilor îi

surprinsese şi pe Killinger şi pe ceilalţi membri ai Legaţiei. Baronul îi adunase la el în birou înainte de a ordona evacuarea la Snagov şi făcuse o analiză a situaţiei politice generale. Nu mai vorbea cu tonul de altădată, infatuat, plin de cifre care anunţau numărul prizonierilor, nu mai făcuse precizări asupra pierderilor inamicului, în tancuri, tunuri şi avioane. Killinger recunoştea victoriile aliaţilor, chiar recomanda renunţarea la o subestimare a potenţialului rusesc, în materie de capacitate de a lupta şi chiar de tactică militară. Ceruse confirmarea militarilor, care puteau să judece mai bine din acest punct de vedere, dar conchisese cu frazarea lui elegantă că încrederea în potenţialul de luptă al Marelui Reich nu trebuia să scadă. Aveau un Führer clarvăzător care îi dusese din victorie în victorie şi nu exista pricină pentru a nu crede că şi în viitor vor fi găsite soluţiile cele mai bune în ce priveşte tactica ce trebuia aplicată de-aici înainte pentru a se obţine victoria finală. Sigur că măsurile de evacuare se impuneau de la sine. Nu avea rost să se ignore o primejdie reală care ar fi putut să-i coste viaţa pe mulţi dintre ei. Asta se întâmpla peste tot unde războiul ajungea în asemenea faze. Trebuiau să aibă un moral foarte ridicat, să-şi facă datoria fiecare la postul său şi să creadă neclintiţi în viitorul patriei lor.

Cum observaseră şi ceilalţi, evacuarea Legaţiei la Snagov avea avantajele ei; dispăruse rigiditatea programului, relaţiile dintre ei se ameliorase ră ca întotdeauna când o primejdie comună reuşeşte să-i adune laolaltă pe toţi cei aflaţi într-o tabără. Iată de ce neaşteptata moarte a lui Kurt, care fusese găsit sugrumat în pădurea Andronache, îl surprinsese pe von Braun pentru că sperase ca lucrurile să se oprească la convorbirea aceea pe care o avusese el cu doamna Hoffmann.

Într-o dimineață, Gerda Hoffmann făcuse în aşa fel încât să-l întâlnească ca din întâmplare pe Ernst, care, de la închiderea barului *Fu-Ciang,* îşi petrecea vremea pescuind pe lacul Snagov sau reparând automobilele Legației dintr-o pasiune mai veche, împreună cu mai mulți şoferi de la care învățase meseria în atâția ani de când lucrau împreună. Se plictisea al dracului în „lagărul" ăsta, cum numea el cantonamentul de la Snagov, pentru că altceva era să locuieşti în Bucureşti, unde te puteai pierde uşor dacă voiai să te întâlneşti cu Jo-Jo Martineli sau cu vreo balerină şi să petreci câteva ceasuri plăcute, şi altceva să stai aici sub nasul tuturor. Locul era prea mic, lipsa de ocupație îl rodea ca o boală neştiută. Petrecerile săptămânale la care îşi juca rolul mai vechi de barman nu-l satisfăceau. Mai erau rapoartele confidențiale pe care le trimitea şi el, ca şi doamna Hoffmann, cu ajutorul colonelului Brandl, dar asta îi ocupa foarte puțin timp, nici să inventeze false probleme nu se putea. Cei din jurul lui învățaseră să-şi țină gura, nici măcar nu-şi mai povesteau unul altora anecdote sau picanterii despre Hitler şi Eva Braun. „Vin vremuri grele, gândea el, o să vedem noi pe unde scoatem cămaşa." Şi iată că în această monotonie a unei vieți egale, cu aceleaşi întâmplări zilnice, apăruse propunerea doamnei Hoffmann care-l surprinsese cu totul. Ea îl aşteptase la debarcaderul de unde plecau cu bărcile la pescuit, rugându-l să o însoțească. Sergenul major bănuia că nu e vorba de o plimbare, aşa că nu protestase, oricum nu ar fi protestat, pentru că lucra cu doamna Hoffmann şi nu-i putea refuza nimic. Gerda îl lăsase să vâslească mai la larg unde bănuiau amândoi că nu puteau fi ascultați şi, când socotise de cuviință, îi spusese: „Poți să laşi lopețile. Dragă Ernst, vreau să te rog ceva. Cred că nu e nevoie să-ți amintesc ce am pățit..." „E vorba de accidentul de automobil, nu?" „Lucrurile au fost analizate şi la Berlin. Maiorul Müller a venit special

aici. El consideră că încercarea de a fi suprimată este un lucru deosebit de grav." „Şi ce-i de făcut?" „Trebue dat un exemplu. După cum cunoşti, Gestapoul crede că poate să facă ordine în armată. Or, noi avem o poliție militară care rezolvă toate problemele." „Mai precis?" „Mai precis, Kurt, care e omul lui Braun, ar putea să pățească ceva." „*Ah, so!* Pricep, dar ştiu eu ce să zic? Asta n-ar aduce alte măsuri din partea maiorului? De pildă, o încercare de a se plăti celui care l-ar scărmăna puțin pe Kurt?" „Ar fi posibil şi aşa ceva, dragă Ernst, dar tu eşti un bătrân soldat care ştie să se apere. Nu ți-o cer eu, este vorba de maiorul Müller. Dealtfel, am lăsat să treacă destul timp. Nimeni n-o să bănuiască, să zicem, că moartea lui ar fi o măsură de represalii." „Chiar atât de departe se merge?" Gerda Hoffmann îl privise prin ochelarii care-i dădeau o expresie de răutate ce nu putea fi ascunsă. „Chiar atât de departe se merge! Totdeauna astfel de exemple trebue să fie violente, altfel nu au nicio eficacitate". „Pot să mai întreb ceva?" „Da, desigur." „Şi cum s-ar petrece acest lucru"? „Ei, nu-i prea complicat. Imaginăm noi ceva. Te rog numai să-mi răspunzi dacă eşti dispus să mă serveşti. Eu singură n-aş putea să fac acest lucru, pentru că aş fi prima bănuită. Trebue să pară un accident, o nenorocire neaşteptată. De pildă, Kurt s-ar putea îneca la pescuit." Celălalt se gândise puțin. „Nu cred că e metoda cea mai bună. E bănuitor, se fereşte de mine. Pe urmă, pe lacul ăsta se află atâta lume! Altceva." „Să mă mai gândesc, Ernst. Am să-ți spun eu când trebue. Principalul este să primeşti, nu-i aşa?" „Sigur că da. În serviciul nostru nu se refuză nimic. Sper însă că mă voi alege şi eu cu o avansare." „Bineînțeles. Maiorul nu uită nimic. El este un om foarte atent cu cei care-l ajută."

Peste vreo trei sau patru săptămâni de la această convorbire, Gerda Hoffmann o pusese pe Claudia să-l invite

pe Ernst la ea, în casa țărănească pe care o închiriase. „Ce bei?" îl întrebase, după ce acesta intrase în încăperea mobilată rustic, într-una dintre cele două camere în care trăiau cele două femei. „Lichior de ouă, spusese barmanul, asta e băutură de femei, dar mie îmi place." „Claudia, strigase prietenei sale, noi avem pe aicea o sticlă de lichior de ouă la îndemână?" Cealaltă căutase şi strigase din camera ei: „Nu văd aşa ceva. Nişte brandy, dacă vrea domnul Ernst." „Bun şi ăla", acceptase barmanul. Şi pe urmă, după ce o trimisese pe Claudia la plimbare, doamna Hoffmann îi spusese. „Am găsit ceva. Kurt obişnuieşte să meargă la o cârciumă de pe aici, din împrejurimi. E vorba de o locantă, se numeşte *La Refugiatu,* aflată în pădurea Andronache. Ce ai zice de o recunoaştere?" „Asta e uşor de făcut, dar nu văd cum va avea loc operația propriu-zisă." „E foarte simplu. Am să aflu când se duce la locanta aceea. Tu o să mă laşi undeva, în apropiere şi ai să intri in pădure. Eu am să mă prefac că nu ştiu că e acolo, îl voi recunoaşte, o să-i propun să facă o plimbare pentru a discuta despre diferendul nostru, propunându-i să uităm ce a fost şi pe drum am să mă prefac că am uitat şalul, am un şal violet, de mătase, pe care-l voi pierde în pădure, după care o să-l aduc până lângă prietenii lui cu care va sta la masă, ca să fie văzut şi o să-l rog să-mi caute *fichu*-ul acela, timp în care tu ai să faci ceea ce trebue. Bineînțeles că la plecare voi conduce eu maşina pentru ca tu să nu fii văzut, şi cu asta conturile vor fi încheiate. Ce spui?" „Treaba pare destul de simplă, numai să nu se iveaască cineva pe neaşteptate, cum se întâmplă uneori." „Bineînțeles că într-o asemenea împrejurare amânăm totul. Deci, ne-am înțeles. Da?" „Ne-am înțeles. Cred că este bine gândit." „În ce te priveşte, nu trebue să ai decât o singură grijă: să nu laşi urme de niciun fel."

Pe la sfârşitul lui mai, într-o după-amiază, pe când Kurt, şoferul lui Braun, plecase într-o mică escapadă cu maşina acestuia până în pădurea Andronache, acesta avu surpriza s-o vadă pe doamna Gerda Hoffmann sosind singură în faţa *Submarinului,* cum îi spuneau ei crâşmei lui Gogu Istrătescu, cu un aer destul de încurcat, parcă în căutarea cuiva pe care nu-l găsea. Kurt, care băuse destulă bere până atunci, se afla aici de la prânz, împreună cu Geller, prietenul lui, îi spusese acestuia: „Ce zici ce oaspeţi are *Refugiatu*? Pe cine caută doamna Hoffmann în pădurea asta?" „Hai s-o întrebăm." „Eu nu prea am nas. Am motivele mele să nu stau de vorbă cu ea." „Parcă eraţi prieteni." „Eram, dar lucrurile se mai schimbă." „Lasă că o întreb eu", spusese fostul boxeur. Şi, într-adevăr, se ridicase întâmpinând-o. „*Guten Tag, Frau Gerda*, căutaţi pe cineva?" „A, domnul Geller, ce plăcere! Sunteţi cu cineva?" „Da, cu amicul meu Kurt. Bem o bere. Azi avem zi liberă." Gerda Hoffmann se uitase spre Kurt ca şi când atunci l-ar fi văzut prima oară. El o salutase, ridicându-se în picioare. Doamna Hoffmann îi făcuse un semn amical cu mâna, ca şi când uitase de orice bănuială. „Ştii ce, *Herr* Geller, am venit cu maşina după nişte provizii. Poate au ceva carne proaspătă aici la restaurant. E o zi foarte călduroasă. Ce ar fi să mă invitaţi voi doi să bem o bere împreună?" „Cu plăcere, *Frau* Gerda. Poftiţi!" Şi o condusese la masa lui Kurt care îi oferise repede un scaun. „Doamna Hoffman caută nişte carne proaspătă, Kurt. Tu îl cunoşti pe patronul restaurantului. Cheamă-l să facă comanda." Şoferul lui Braun alergase îndatoritor, îl adusese pe domnul Gogu Istrătescu şi doamna Hoffmann îi ceruse două kilograme de vrăbioare de vacă şi nişte antricoate. „Vă servesc cu plăcere, spusese restauratorul, numai să aveţi grijă să le puneţi la gheţărie, dacă aveţi aşa ceva, că altfel se strică." „Am, cum să n-am," spusese doamna Hoffmann şi, pe urmă, îl rugase

pe Kurt să-i toarne bere într-un pahar, explicându-i şi lui că i se făcuse sete după drumul făcut de la Snagov. „E o bere foarte bună, nemțească. *Refugiatu*, aşa îşi spune, are oamenii lui care îi aduc de la o comandă specială tot ce trebue.” „Cu atât mai bine. Vom bea bere bavareză. *Prosit*.'”

Conversația lâncezise câtăva vreme, restauratorul adusese marfa cerută, i-o arătase femeii şi ea îl rugase s-o țină la rece până pleacă pentru că mai şedea de vorbă cu prietenii săi. „Ştii, *Herr* Geller, că eu cu domnul Kurt am avut nişte neplăceri. De fapt, l-am bănuit de un lucru destul de stupid, dar acuma lucrurile au trecut şi găsesc că n-are niciun rost să-i mai port ranchiună. Aşa încât, dragă Kurt, ciocneşte cu mine. Să uităm ce-a fost, vremurile nu ne mai permit să fim supărați.” Şoferul, bine dispus, simțise dintr-odată un val de generozitate față de femeia asta care dorea să uite tot ce se întâmplase. „Alta, în locul ei, mi-ar fi făcut felul, dar se vede treaba că maiorul a convins-o că n-am nicio vină, şi că numai *B.M.W.*-ul ăla uzat de atâta întrebuințare era s-o curețe.” Mai comandase nişte bere. Puştiul cu fața pistruiată le adusese o ladă, ca să o aibă la îndemnă. Sticlele erau brumate, abia scoase din ghețărie şi naveta acoperită cu un sac, pus peste bucățile de gheață aşezate în despărțituri. „Ăsta zic şi eu serviciu!” exclamase Geller pe care îl luase amețeala.

Cam la vreo oră de la sosirea doamnei Hoffmann, aceasta îi spusese lui Kurt: „Dragul meu, ce-ar fi să facem o plimbare prin pădure să mai mă mişc puțin, că am înțepenit. Pe urmă, vreau să-ți spun şi nişte lucruri confidențiale. *Herr* Geller, dumneata n-ai să te superi, se adresase celuilalt. Ne întoarcem imediat.”

Kurt avusese un moment de luciditate foarte scurt, când o bănuială îi încolțise în minte, dar ce putea să-i facă femeia asta, mai ales că plecaseră şi de lângă Geller. Pe urmă era şi curios, cine ştie ce avea să mai afle. Doamna Hoffmann

mergea cu paşi uşori înaintea lui, părea ameţită de bere, îngâna ceva, un fel de cântec, dansând cu paşi uşori, ţinând braţele deasupra capului şi agitând un batic de culoare violetă. Era arsă de soare, părul i se îngălbenise şi mai tare, nu mai avea culoarea de un blond spălăcit din nord. Probabil că-l mai şi vopsea cu ceva. Nu lipsea nicio intenţie lubrică din mintea lui, dar asta avea să vadă mai încolo dacă mergea sau nu. Deocamdată trebuia să pară rezervat, să-şi ţină firea brutală pentru că cu astfel de femei te puteai aştepta la orice. Nu-i mai trebuia încă o reclamaţie, să audă Braun că se îmbată prin păduri şi că atacă femeile. Aşa încât o întrebă cu jumătate glas, abia reprimându-şi curiozitatea: „Doamnă Hoffmann, probabil că aveţi să-mi spuneţi ceva ce Geller nu trebuia să audă.” „Da, vreau să te rog să-mi mărturiseşti ce scop l-a determinat pe maiorul Braun să încerce să mă suprime? Să ştii că dumitale nu-ţi reproşez nimic. Nu te consider vinovat deloc. Ai lucrat la comandă, aşa că eşti absolvit de orice vină.” „Dar nu e adevărat, vă jur.” „Kurt, lucrez ca şi dumneata într-un domeniu în care nu există mistere. Mă pricep la mecanică, mi-am dat seama chiar în momentul accidentului despre ce e vorba. În sfârşit, bine că s-a terminat, cum s-a terminat.” Kurt se trezise de-a binelea. „Atunci la ce v-ar folosi mărturia mea?” „Pentru că n-aş vrea să greşesc. Eu pe el vreau să-l pedepsesc, nu pe dumneata. Mi-am zis: dar dacă Kurt a fost pus de altcineva? Înţelegi despre cine vorbesc? Pentru că atunci datele s-ar schimba şi nu vreau să-mi fac un păcat cu prietenul meu. Tu ştii bine că am trăit cu el, am fost toţi trei în Polonia, ne-am simţit foarte bine, dar în chestiuni de-astea orice eroare este un păcat mortal.”

Şoferul era foarte încurcat. Dacă mărturisea, sigur că mărturia lui, nefiind alţi martori de faţă, nu putea fi folosită de doamna Hoffmann, dar, în sine, recunoaşterea unei asemenea fapte nu era indicată. Încercase să câştige timp,

să găsească o ieşire. „Doamnă Hoffmann, nu este adevărat. Vă asigur că a fost vorba, pur şi simplu, de o defecţiune tehnică.” „Deci nu vrei să mărturiseşti?” „Nu am ce mărturisi.” „Kurt, păcatul va fi al tău. Acuma ştiu că o să-i spui şefului ceea ce ai auzit de la mine, dar nu mai are nicio importanţă.” Se oprise lângă un copac şi abandonase distrată *fichu*-ul violet pe o cracă. „Rămâne aşa deci, Kurt! Nu trebue să suferim din cauza asta. Tu o ţii pe-a ta că n-ai nicio vină, dar eu am să mă răzbun pe omul care te-a instigat. Poţi să i-o spui.” „Nu. În privinţa asta puteţi să contaţi pe discreţia mea; eu nu mă mai amestec în chestiunile dumneavoastră.” „Te priveşte, Kurt, credeam că sinceritatea te va uşura.”

Porniseră încet înapoi, fără un cuvânt, şoferul nedându-şi seama de manevra femeii. Când ajunseseră din nou în faţa *Submarinului,* Gerda Hoffmann îi făcuse semn de departe lui Geller. „Hello, cum merge cu berea? Venim şi noi.”

Înainte de a se aşeza pe scaunul oferit de fostul boxer, doamna Hoffmann îşi adusese aminte: „Kurt, fii drăguţ, mi-am uitat baticul acela, mi-l aduci?”

*

În dimineaţa zilei de 5 aprilie, Mareşalul făcuse un consiliu de miniştri, ascultând rapoartele ministrului de Război, al ministrului de Interne şi al Înzestrării Armatei. Se stăpânea greu, părea furios, îşi părăsise scaunul încă de la începutul şedinţei, pivotând în jurul mesei dreptunghiulare la care se aflau ceilalţi.

— Incredibil! Cum de au îndrăznit? Deşi dacă mă gândesc bine, şocul ăsta o să-i mai trezească! Sunt sătul de civilii care stau pe vatră când locul lor ar fi pe front, scrâşnea Mareşalul cu mâinile la spate, cu capul în pământ, măsurându-şi paşii şi aruncând din când în când privirile

spre ministrul de Război, generalul Pantazi. Poți să-mi spui ce pierderi au avut americanii?

— 49 de aparate doborâte şi un număr nedefinit, avariate.

— Nu-i o cifră umflată?

— Puteți verifica.

Mareşalul nu părea prea mulțumit.

— Crezi că vor repeta atacul?

Ministrul Apărării Naționale se gândise puțin.

— După logica mea, da!

— De ce?

— Pentru că chiar dacă au avut pierderi mari, ei scontează pe efectul psihologic al acestor bombardamente.

Mareşalul se întorsese către Mihai Antonescu, care se afla şi el de față.

— Spune-mi care este starea morală a populației?

— Bună, făcuse mecanic cel întrebat.

Mareşalul rânjise fioros:

— Cum adică, bună? Am avut câteva mii de morți. Cum poți să spui că au o stare morală bună?

— Domnule Mareşal, bună în sensul că au suportat cum alte popoare n-ar suporta această nenorocire.

— Nu ți-am cerut să-mi vorbeşti despre virtuțile poporului român. Eu aş vrea să ştiu dacă, repetate, aceste bombardamente nu ar demoraliza în aşa măsură populația încât să ne trezim la o rezistență internă şi la o cerere de a ieşi din război.

Mihai Antonescu ezita.

— Domnule Mareşal, aici sunt multe de spus. Cred că gândul la ieşirea din război, desigur într-un mod onorabil, îi încearcă pe mulți. Problema este în ce condiții vom putea ieşi.

Ionescu-Tismana, care asista şi el, îl privise pe Mareşal cu o curiozitate intensă. „Acum îl plesneşte de nu se vede”, gândise. Dar Antonescu îşi muşcase numai buzele. Avea o

față palidă, începuse să umble mai repede în jurul mesei şi, stăpânindu-se cu greu, reuşise să spună în cele din urmă:

— Aş dori să nu mai aud astfel de fraze defetiste. Ştiți ce angajamente mi-am luat şi fiți siguri că voi lupta până la ultimul soldat. Mareşalul Antonescu îşi ține cuvântul dat. Acum este necesar să discutăm despre măsurile urgente pe care le avem în vedere. Planul de evacuare a ministerelor există şi mi se pare că a şi fost îndeplinit parțial.

— Aşa e, acceptase generalul Piky Vasiliu, dar mai sunt încă multe instituții care ar trebui să părăsească Bucureştiul.

— Foarte bine. Ce mai aşteptăm? E aici cineva de la Căile ferate?

Era. Răspunsese scurt, milităreşte, cum îi plăcea Mareşalului.

— Măsuri au fost luate încă de ieri. Din nefericire, Gara de Nord e grav atinsă şi scoasă din uz pentru câtva timp. Toate trenurile opresc în gara Chitila.

— Ai destui oameni cu care să lucrezi la deblocarea liniilor şi la refacerea terasamentelor?

— Teoretic, da. Vom folosi şi regimentele de jandarmi C.F.R., dar am mai avea nevoie de soldați.

— Soldații sunt pe front, domnule ministru, spusese ritos Antonescu. Ei trebuie să țină piept la Iaşi şi la Odessa. La nevoie, scoate civilii.

— Civilii au început să se evacueze singuri, în mod neorganizat, intervenise şi ministrul Lucrărilor Publice şi al Comunicațiilor, Constantin Buşilă.

— Cum adică?

— Aşa cum v-am spus.

— Dar asta înseamnă o dezorganizare a economiei, înseamnă o blocare a circulației pe căi ferate şi şosele.

— Domnule Mareşal, se descurcă ei, vă rog să mă credeți. E mai bine să nu intervenim. Asta ar crea o panică şi mai mare.

Se produsese o tăcere jenantă. Antonescu încă se gândea la soluțiile care se impuneau.

— Dar, domnilor, nu înțelegeți că în ce priveşte prioritățile, ar trebui să ne gândim întâi la evacuarea fabricilor, care, după câte ştiu, şi-au şi transferat secțiile mai importante pe la Braşov, pe lângă Făgăraş, la Sibiu, la Lugoj. Este adevărat?

— Este adevărat. Din fericire, am avut această prevedere, răspunsese Piky Vasiliu, dar mai sunt încă multe secții şi maşini care ar trebui evacuate. Am vorbit încă de ieri cu domnul ministru al Comunicațiilor, care mi-a spus că parcul de vagoane a fost serios avariat. Aşa încât va trebui făcut un efort suplimentar în ce priveşte repararea şi chiar livrarea de noi vagoane.

— Asta vom stabili în consiliul următor. Acum mă interesează măsurile practice care să ne scutească de pierderi de vieți omeneşti. E o sarcină primordială. Statul trebue să funcționeze în orice condițiuni şi în toate sectoarele. Guvernul, cum a fost prevăzut, va fi evacuat în împrejurimile Capitalei, în diferite puncte, tocmai pentru a nu oferi inamicului o singură țintă. Vreau numai să ştiu dacă ministrul Lucrărilor Publice a luat măsuri pentru restabilirea legăturilor telefonice.

— Au fost luate, domnule Mareşal, răspunsese Constantin Buşilă.

Antonescu se întorsese spre Petre Tomescu:

— Doctore, care e starea sanitară a populației? Ai medicamente destule? Medicii îşi fac datoria? Există cineva care nu se prezintă la post? Ştii ce dispoziții am dat: să fie împuşcați fără nicio ezitare.

Doctorul Tomescu răspunsese cu siguranță că starea medicală a populației era foarte bună şi că toți răniții înregistrați la bombardamentul din 4 aprilie fuseseră internați şi primiseră îngrijirile necesare. În ce priveşte medicamentele, aci trebuiau făcute nişte derogări.

— Bine. Trimite un raport şi înaintează-mi-l mie, personal. Să studiem şi vom întreprinde ceva.

După care, Dictatorul se întorsese spre Eugen Cristescu.

— Şi dumneata? Ce poți să-mi spui despre comunişti? Cum s-au comportat în împrejurările astea?

— Nu am încă toate rapoartele. Vă voi răspunde la vreme. Oricum, o stare de nelinişte există. Deținuților le este frică să nu fie folosiți, ca în alte părți, pe post de ostateci, adică să fie aduşi în oraş în ideea că inamicul aflând de acest lucru va întrerupe bombardamentele.

— Asta n-o putem face, spuse Antonescu cu un glas hotărât, deşi, dacă mă gândesc bine, atacul asupra populației civile ne-ar putea scuti de asemenea considerații. Atunci, domnilor, mai aveți observații la cele ce-am discutat? Dacă nu, fiecare la locul său de răspundere şi v-aş ruga să fiți un exemplu pentru toți ceilalți. Trăim momente grele, nu este permisă nicio ezitare. Mult calm şi, mai ales, curaj.

Părăsise sala de consiliu cu un salut vag, adresat tuturor, lăsându-i să mai discute între ei soluțiile de ultimă oră, pentru că uriaşa operație de evacuare a Bucureştilor pe hârtie era foarte lesnicioasă, dar în realitate presupunea un efort considerabil din partea tuturor.

— Ei bine, Tismana, îl întrebase Piky Vasiliu, ce facem cu deținuții politici?

— Domnule ministru, cred că transferarea lor în lagăre ar fi o idee foarte bună. Aşa cum v-am spus şi cu alt prilej, ei sunt o marfă bună de negociat.

În privința evacuării serviciilor, problema era simplă. Trebuia lăsată o echipă restrânsă la minister şi, până se mai limpezeau lucrurile cu bombardamentele astea, fiecare să-şi ia câte-un mic concediu, să meargă undeva, la țară. După aceea vor vedea ei ce va mai fi de făcut. Lucrul de care trebuiau să se îngrijească cel mai mult era să lase adresele exacte şi mai ales să țină legătura telefonică cu ministrul care avea şi el un loc bine ales, la Butimanu.

Hotărârea de a se retrage la Domneşti o găsise pe Evelyne nepregătită. Câteva zile Tismana mai avusese treabă la minister, lumea era terorizată de un eventual bombardament, dacă nu de mai multe, a rămâne în Capitală nu părea o sfidare numai, era o imprudență. După al doilea bombardament care urmase la câteva zile după 4 aprilie, orice întârziere era exclusă. Evacuarea arhivelor, a dosarelor, a actelor în curs, stabilirea funcționarilor în nişte comune de lângă Făgăraş se terminase. Rămânea deschisă problema dacă la Domneşti trebuiau duse lucrurile de preț pentru a nu risca să fie arse sau nimicite de bombe. Evelyne nu părea grăbită.

— Ce ai, dragă? o întrebase subsecretarul de stat, tu nu vezi că toată lumea împachetează? Ce-ai de gând? Ori te-ai şocat?

Dar Evelyne nu-i răspunsese. Îşi dădea în continuu pasența lui Napoleon, căutând nu se ştie ce dezlegări din cărțile înşirate una sub alta.

— Ce tot îți dai în cărți? Te-ai babețit rău de tot. Marcela aşteaptă să primească ordine şi nu-i spui nimic. Dealtfel, a şi împachetat, dacă te interesează, a făcut sacii. Strânge-ți bijuteriile, blănurile, nu lăsa nimic mai de preț aici, că nu se ştie ce aduce ziua de mâine.

În ultimele zile lipsea, câte o oră jumătate-două, ba la *Yodl Club,* ba la o croitoreasă, cum spunea („Ce nevoie o mai avea de croitoreasă acum?” se întreba Tismana), ba la doctorul Policrat, susținând că o încearcă o migrenă îngrozitoare, dar Tismana punea toate acestea pe seama unei nervozități fireşti în asemenea împrejurări. Cel mai calm dintre ei rămăsese Raul, care se oferise să păzească casa, pentru că n-avea chef să meargă nicăieri. „Mai bine, scap de el, am şi eu linişte, nu-l mai văd toată ziua cu coniacul în nas. N-are decât să rămână.”

Al treilea bombardament asupra Capitalei îi găsise plecați, într-o marți de dimineață, şoferul fusese chemat să încarce bagajele, vreo 15 geamantane cu haine, rufărie, cearşafuri, plus rochiile doamnei, blănurile şi toate nimicurile de care nu se putuse despărți. Valetul Anton cu Marcela porneau înainte, să le facă instalarea la Domneşti. Ei trebuiau să ajungă abia a doua zi, când maşina se va întoarce să-i aducă la conac. Totul decursese în ordine, ministrul îl întrebase pe Costache dacă şoselele nu erau cumva aglomerate şi acesta îi spusese că erau, într-adevăr, pline de refugiați şi că ar fi fost mai bine să plece noaptea. Vor dormi în maşină, până acolo nu era mult; în câteva ore, dacă mergeau prudent, ajungeau. Aşa şi făcuseră. Ministrul îl chemase pe Armand şi-l rugase să-i prezinte actele cele mai urgente pe care avea să le studieze până la plecarea maşinii, rugându-l să se ocupe în vreo două zile de ce mai era de rezolvat la minister cu funcționarii rămaşi, să țină legătura, după care şoferul Costache să vină să-l aducă şi pe el la Domneşti.

Pe secretarul lui Tismana, această plecare intempestivă la țară îl încurca foarte mult, dar nu avea ce face. Trebuia să-şi joace rolul până la capăt. Se întâlnise cu Colonelul într-o cârciumă, undeva, sus, pe Uranus, în spatele stadionului ANEF. Localul era pe închise pentru că la 4 aprilie fusese

bombardat Arsenalul şi tot cartierul acela era făcut zob. Proprietarul mai ţinea câteva mese afară, într-o grădină acoperită cu iederă, în care se adunau câţiva lucrători de la *Bragadiru* şi locuitorii din jurul stadionului care scăpaseră nevătămaţi şi nu părăsiseră Bucureştii. Colonelul slăbise şi Armand crezuse că e bolnav. Nu se văzuseră de vreo câteva săptămâni şi primul lucru pe care i-l spusese acesta lui Armand îl îngrijorase pe secretarul ministrului.

— Te rog să fii foarte prudent. Miros că Eugen Cristescu are toate motivele să fie cu ochii pe tine. Spune-mi de ce m-ai chemat?

— Pentru că părăsesc Bucureştii, întrucât Tismana se evacuează la Domneşti.

— Asta e şi foarte bine, şi foarte prost. Foarte bine pentru că ieşi din raza de supraveghere a Siguranţei, şi foarte prost pentru că am un om mai puţin. Începe o perioadă foarte grea pentru noi! Mă bucur că l-am recuperat pe Tronaru.

— E adevărat?

— Da. A evadat din lagăr.

— E bine să ştiu unde să-l găsesc?

— Deocamdată, nu. Nici legătura cu mine să n-o mai faci prin doamna Robescu. S-a-ntâmplat o tâmpenie acolo, un furt. Nebunul ăla de rus, Ignatiev, dacă-l ştii, e bănuit că ar fi sustras un triptic sau aşa ceva – eu nu mă pricep la chestiuni de-astea – care e foarte valoros. Ne-am trezit cu poliţia. Noroc că Tronaru plecase la domiciliul pe care i l-am pregătit din timp. Au scotocit tot magazinul crezând că poate cineva ascunsese piesa aceea şi voia s-o fure mai târziu, pentru că bănuitul a negat totul. I s-a făcut şi percheziţie la domiciliu şi nu s-a găsit nimic. Aşa că magazinul doamnei Robescu nu mai e atât de sigur. Îţi dau însă un număr de telefon, memorează-l (şi i-l spusese). Răspund tot la numele de Petroveanu. *Tehnicul* mi-a asigurat câteva domicilii sigure, aşa că e bine să mă cauţi

cam pe la şapte seara. Dacă nu mă găseşti, încerci a doua zi, la aceeaşi oră. Caută să faci cât mai multe drumuri la Bucureşti, pentru că s-ar putea să se ivească lucruri noi. Intrăm în faza decisivă. Tocmai de aceea, nicio mişcare greşită, nicio indiscreţie, totul măsurat. Şi acum nu ne mai rămâne să ne spunem decât că ar trebui să ne despărţim. Ţine-mă la curent cu tot ce se întâmplă, iar dacă se iveşte un caz excepţional îţi dau o telegramă. Numai să-mi spui cum s-o semnez, ca să înţelegi că eu sunt.

Armand n-avea nicio rudă, evident, în biografia lui improvizată, aşa că alesese ceva mai simplu.

— Cred că cel mai bun lucru ar fi să semnaţi Irène. Este o prietenă de-a mea, aşa încât nu va bate la ochi.

— Am înţeles. Deci pentru tine sunt Irène.

Îşi strânseseră mâinile şi plecaseră din mica grădină de vară cu puţinii ei clienţi, coborând printre ruinele caselor bombardate, pe strada Uranus spre Dâmboviţa. În faţa Arhivelor Statului se despărţiseră. În aceeaşi seară, Armand îşi făcuse bagajele în aşteptarea sosirii de la Domneşti a şoferului Costache. Pe la nouă, îl căutase Mizdrache cu telefonul.

— Alo, cu domnul ministru Tismana, dacă se poate.

— Cine e, Mizdrache?

— Da, să trăiţi, domnu' Armand. Îl caut pe domnul ministru.

— S-a întâmplat ceva?

— Nu. Nu s-a întâmplat nimic, dar voiam să ştiu de unde să-l iau. Să ţin legătura cu dânsul.

— E plecat la Domneşti. Stă acolo pe bombardamentele astea. Mâine plec şi eu. Ai numărul de telefon de la conac?

— Numai puţin, să-l caut în carnetul meu, să vedem dacă l-am notat...

Îl căutase, îl avea, repetase cifrele, erau exacte.

— Atunci, dacă e ceva, vă dau un telefon, nu?

— Da. Ai maşină şi dumneata, avem şi noi. Vedem cum facem. Mai ştii ceva? Mai ai vreo ştire de ultimă oră, să o comunic ministrului mâine la prânz, când ajung?

— Nimic. E o tăcere suspectă. Nu-mi place. Singura chestie mai bălțată a fost că a fugit din lagăr Tronaru, dacă-l ştiți, ăla, amestecat în afacerea Vrăbiescu.

Armand se făcuse că uitase despre ce e vorba.

— Tronaru... Tronaru... De unde să-l iau eu pe-ăsta?

— E unul care a făcut ce-a făcut şi-a scos-o pe fata celui cu bomba pe care l-au mierlit nemții, unul de l-au condamnat şi l-au trimis pe front; pe urmă l-au băgat în lagăr, astă toamnă. Cu o zi înainte de bombardamentele de la Bucureşti, a întins-o.

— Cum aşa?

— Să-i ia dracu, domnu' Armand, că lagărele astea ale noastre parcă sunt nişte grădinițe de copii. Comandanții mai închid ochii şi-i lasă să primească pachete, până la urmă fac blat cu ei, se gândesc la ziua de mâine. Şi uite-ne în situația de a fluiera după unul ca ăsta.

— Şi crezi că era ceva de capul lui?

— De, ce să zic? Dacă ajunsese el până la Vrăbiescu înseamnă că e vorba de o rețea care umblă pe sus, pe la noi, pe-aici. Ăştia au informatori peste tot. Eu nu pun mâna în foc pentru nimeni. Nu m-aş mira să fie cu vânzare – taci, gura mea, că te spurc – chiar unde nici cu gândul nu gândim.

Armand îl consolase.

— Lasă, Mizdrache, nu-i nimica. Punem noi mâna pe ei. Fii atent, dacă mai afli ceva spune-mi şi mie. Acum trebue să fim cu ochii în patru.

— Aşa zic şi eu, dar nu mai am încredere nici în mama.

— Spune-mi: dumneata pe unde te-ai aciuat în timpul ăsta? îl întrebase Armand, ca să mai schimbe vorba.

— Păi, ne-am retras la țară, în pădurea Andronache. Stăm la niște țărani. Teică și cu Ciripoi trec o oră-două în fiecare zi pe la minister, iau ordinele, mai dau și eu câte o fugă la trei-patru zile, să nu fie cu vreo chestie mai spinoasă, așa că n-aveți nicio grijă. Dacă se mai ușurează cu bombardamentele, ne întoarcem la cuiburile noastre. Să vă las telefonul meu?

— Lasă-l, Mizdrache, uite, mi-l notez. Nu se știe niciodată când avem nevoie unul de altul. Și-n vremurile astea e bine să ținem legătura cât mai strâns.

— Așa zic și eu, Doamne-ajută!

Și-i dictase numerele de telefon, pe care Armand le notase în bloc-notes-ul său de care nu se despărțea niciodată.

Peste un ceas, sunase și doamna Gerda Hoffmann.

— Alo, casa ministrului Tismana?

Armand îi recunoscuse vocea.

— Doamna Hoffmann, v-am recunoscut, probabil că mă căutați pe mine.

— Chiar așa.

— Aveți ceva să-mi spuneți?

— Nu e important. E vorba de ce te-am rugat eu. Lista aceea.

— Da. Nicio grijă. Să știți că mai am foarte puțin și pot să vă stau la dispoziție. Catalogul cu tablourile care vă interesează e aproape făcut, mai e nevoie de unele verificări ca să nu vi se dea copii sau falsuri, și o să vi-l prezint. Există numai o singură încurcătură, domnul Tismana a plecat de două zile la Domnești, unde trebue să merg și eu de mâine, dar asta nu înseamnă nimic. Voi veni săptămânal la București pentru că e nevoie de mine aici, așa că vom comunica. Sper că nu vă grăbiți.

— De grăbit, mă grăbesc eu, domnule Sachelarie, dar n-avem ce face, astea sunt împrejurările. Vreau însă să vă

spun că, aşa cum probabil ştiţi, mă aflu la Snagov cu domnul Killinger şi cu toată colonia germană. Dacă între timp aranjaţi afacerea noastră, mă căutaţi acolo şi mă găsiţi. Aveţi maşină, nu vă va fi foarte greu.

— Da, sigur, cu plăcere, nu vă faceţi nicio grijă. Totul merge foarte bine, însă trebue să verificăm tablourile ca nu cumva să se întâmple vreun lucru care v-ar indispune.

— Îţi mulţumesc, eşti foarte amabil.

Armand răsuflase uşurat. „Până la urmă va trebui să scot din burtă numele astea. Cum dracu ies la socoteală cu femeia asta? Ar fi cazul să vorbesc cu Colonelul. Numai el poate să-mi dea o listă falsă care să o pună pe nemţoaică pe o pistă greşită. La prima întâlnire, o să-i pun chestiunea de încredere."

Nu îi era somn, era încă devreme, aproape zece seara, casa pustie. Raul cine ştie pe unde umbla. Încercă să citească ceva, nu reuşi. Luase un roman prost din raft: *La piste du bonheur*, îl aruncă după zece pagini citite, deschise radioul, căută postul de radio Londra care dădea ultimul buletin de seară: „Forţele americane debarcaseră pe insula Biak; la Alger se făcuse un guvern provizoriu al Republicii Franceze iar în capitala Angliei începuseră convorbiri între Churchill şi de Gaulle." Se auzi zgomotul unei maşini. Se întorcea Raul. Închise radioul şi aşteptă să-i audă paşii pe scară. Nu părea prea ameţit, dealtfel totdeauna se ţinea bine.

— Hello, Raul, te-ai întors?

— Bună, Armand. Ce-i cu tine, n-ai plecat încă? Îmi ţii de urât? Fricosul ăla de frate-meu s-a dus la moşie, tremură pentru pielea lui. Ce făceai?

— Ascultam radio Londra.

— Şi tu?

— De ce nu? Trebue să fiu informat.

— Şi?

— Nicio veste importantă. Ceva prin Pacific, cu americanii, în oraş ce se mai spune?

Raul era îmbrăcat într-un costum uşor de vară, gâfâia pentru că urcase scările şi ceru permisiunea să se aşeze pe un scaun.

— Nu te-aş fi deranjat, nu e o oră de vizite, dar am văzut lumină la tine, şi pe urmă ai şi avut amabilitatea să mă saluți din capul scărilor. Ghici de unde vin?

— Să nu-mi spui că mai sunt deschise cârciumile din Bucureşti la ora asta. Mareşalul a fost foarte ferm. A dat ordin ca la ora opt să se închidă toate.

— Ei bine, nu. Nu de la cârciumă vin, vin dintr-o familie. Pe generalul Găvănescu îl ştii? Ăsta e pensionar încă de pe vremea lui Carol al II-lea. Nu-l înghite nici pe Mareşal, are legături cu Palatul. Vorbea astă-seară de o debarcare iminentă pe continent a anglo-americanilor.

— Eh, dragă Raul, de când aud chestia asta cu debarcarea! Anglo-americanii se pregătesc de zece ani pentru aşa ceva. Or să-i arunce nemții în mare ca la Dunkerque, de n-or să se mai vadă.

— Ştii ce, puştiule, nu mai juca teatru cu mine. Dă-mi un coniac că nu mi-am făcut plinul astă-seară. Bătrânii ăştia sunt zgârciți. Îți dau trei păhărele, îți pun un sandviş în față şi asta e tratația.

Armand coborâse în sufragerie şi adusese o sticlă de *Courvoisier,* pe care ştia unde o piteşte de obicei fratele lui Tismana, îi turnase într-un pahar şi celălalt se mirase că aflase de unde s-o ia.

— Ce-ai vrut să zici adineauri? îl întrebase Armand.

— Hai s-o lăsăm încurcată. Sunt şulfă bătrână, mă, Armand. O să stăm de vorbă odată amândoi. Acum vreau să-ți povestesc ce am pățit aseară cu prietenii tăi, cu alde Lupu Rădulescu, cu alde Marcu Greceanu şi Mitu Palade.

— Mai sunt în Bucureşti?

— Dar cum credeai?

— Fricoşii ăia! N-au fugit încă unde văd cu ochii?

— Da' de unde! O fac pe rezistenții. S-au aciuit pe Sărindar, scot un ziar: *Ecoul.* L-ai văzut, nu? Bagă pile. Cine ştie să citească pagina a doua înțelege tot. Acuma, nu că ți-i torn, dar cred că o fac cu voie de la poliție, pentru că altfel de mult îi umfla Ică Antonescu, dar închide şi el ochii, că ştie ce vremuri vin. Vor să-i găsească aliații în tranşee. Au uitat că i-au pupat în cur, şi pe nemți, şi pe legionari. Vorba românului: vin ai noştri, pleacă ai noştri.

— Şi la bombardament unde erau domniile lor, de nu s-au speriat?

— Unde să fie? La *Tunelul norvegian.* Băuseră țeapăn. Când au auzit primele bombe căzând, au ieşit în stradă şi strigau: Ura! Era să-i omoare lumea. Dar asta şi doreau, să-i ia la poliție şi să le facă vreunul un proces verbal ca să rămână în acte.

Sorbea din coniac şi privea prin fereastra deschisă noaptea parfumată, plină de stele.

— Cum mai miroase teiul ăsta de la Şosea! Uite, de aia nu plec eu de-aici. E frumos şi la Domneşti, nu zic nu, dar e ca la țară, că ştii şi tu. Ai fost acolo. Ba se înfundă chiuvetele, ba uzina aia construită pe timpul Slătinencii celei bătrâne se defectează şi ne întoarcem la lampa cu gaz, ca să nu mai zic că apa e sălcie, nu-i ca aicea, orice ai zice. La vremea asta plecam la mare. Ce mai petreceam în tinerețele mele! Ce vremuri! Ne scăldam noaptea în mare şi beam şampanie. Noi în chiloți, şi chelnerii în frac, cu frapierele. Îi duceam până în larg, mai-mai să-i înecăm, că unii nu ştiau să înoate, şi cu gălețile alea în mână, chip de te descurcă. A venit războiul ăsta, s-a dus dracului totul. Cui i-a mai ars de mare, de petrecere, de femei? Apropo, tu ai băgat de seamă?

— Ce să bag de seamă?

— Evelyne.

— Ce-i cu Evelyne?

— Ascultă, Armand. Nu mai face pe chiorul şi pe surdul, că nu sunt tâmpit. Taman acum să i se întâmple una ca asta lui frate-meu!

— Zău dacă ştiu despre ce vorbeşti!

Raul avea aerul că absoarbe mirosul fin de coniac.

— Adică, de Olaf ăla nu ştii nimica?

— Da, consilierul. Cum să nu?

— Ei bine, consilierul. Se pare că Evelyne a căzut pe bec. E lată rău. Cucoanele vorbesc că o să-l lase pe frate-meu şi o să plece cu el.

— Fii serios, Raul. Unde să plece? Renunţă ea la situaţia de-aicea? Pentru un puşti ca ăsta?

— Ei, tocmai asta e. *Souvent femme varie.* Puiu nu înţelege că viaţa asta a lor are avantaje şi dezavantaje. Au bătut caii fiecare pe unde a putut, dar până la urmă, uite că se întâmplă câte o chestie de-asta şi se duce dracului totul.

— Exagerezi.

— Dragă, exagerez, nu exagerez, vom vedea. Eu o cunosc pe Evelyne. Dacă ai băgat de seamă, până a urnit-o la Domneşti deşteptul ăla de frate-meu a trecut mai bine de o săptămână. Când o femeie ajunge în halul ăsta, să nu-i mai pese nici de viaţa ei, că doar la Bucureşti nu mai este nicio distracţie, atunci înseamnă că s-a petrecut ceva cu ea, un lucru foarte serios. Dar astea sunt chestiuni care nu ne privesc pe noi. Tu nu bei un păhărel?

*

Pe la începutul anului 1956, Raul Ionescu-Tismana locuia în strada Clopotarii Vechi, numărul 7, într-un subsol al unei vechi case boereşti, ocupată acum de o familie formată din părinţi, bunică şi trei copii ai unui muncitor de la *Uzinele*

„23 August”, foste *Malaxa,* care îi subînchiriase încă în urmă cu câțiva ani fostului consilier regal, contra sumei de 42 de lei lunar, două boxe folosite pe vremuri pentru ținerea cartofilor și a zarzavatului pe timp de iarnă. Chiria destul de redusă se explica prin faptul că cele două mici încăperi nu aveau încălzire, ceea ce nu-l deranja prea mult pe fratele fostului ministru Tismana, pentru că mai toată ziua era plecat de-acasă, întorcându-se aproape de miezul nopții, când vâra în priză un mic reșou care mai dezgheța aerul. Cine l-ar fi văzut în timpul zilei umblând prin București nu l-ar fi găsit prea schimbat. Aceeași alură sportivă, fața ușor emaciată, părul argintiu și privirea exoftalmică ar fi trădat, poate, pentru o privire atentă, încă unele abuzuri alcoolice. Un palton făcut în urmă cu patrusprezece ani la frații Cohn, croitorii regelui Mihai, bine păstrat, dintr-o stofă *cromby,* de culoare gris-perle, pălăria *Eden,* care contrastau destul de vădit cu lodenele mulțimii de trecători, și aerul lui absent îl făceau remarcat de departe. Mănușile din piele de căprioară, pantalonii bine călcați, de culoare închisă, ghetrele asortate la o pereche de mocasini americani cumpărați prin anul ‘49, pasul elansat și, mai ales, acea neprivire ostentativă cu care nu-i vedea pe cei din jur îi împrumutau înfățișarea unui „burghez”, cum se numeau în epoca stalinistă foștii proprietari sau latifundiarii acestei țări, fapt care explică de ce intrase de câteva ori în conflict cu oamenii mai necăjiți cu care se înghesuia în vreun tramvai sau autobuz pe timp de ploaie sau de viscol, mergând spre unele cartiere îndepărtate.

De obicei, Raul Ionescu, cum se recomanda în ultimii zece ani, renunțând la numele de familie, Tismana, pentru a nu trezi amintiri neplăcute unor interlocutori, umbla pe jos, străbătând fără grabă cei câțiva kilometri care-l despărțeau de țintele fiecărei zile. Era un om foarte ocupat, cu un program strict, respectat cu scrupulozitate: scularea la ora

şase de dimineaţă când, deasupra sa, se auzeau tropotele chiriaşilor principali, plecând fiecare la treaba lor (dealtfel, nici nu mai avea un somn prea bun, adormea cu greutate, folosind somnifere americane trimise de către prietenii săi, puţini, pe care îi mai avea, aflaţi în relaţii cu oameni ce şi le puteau procura fără mare greutate), după care fostele boxe, nu prea încăpătoare, mobilate sumar, erau măturate cu pedanterie, lucru incredibil la un tip atât de neglijent, obişnuit cu servitori şi cu o viaţă boemă; dar, cum spunea el însuşi, nevoia te-nvaţă. Urma punerea reşoului în priză, reşou ce devenise piesa principală pentru un individ singuratic ca el, deasupra căruia aşeza un ibric măricel în care turna apă dintr-o cană aşezată cu grijă într-un loc aflat la îndemână. Când lichidul începea să fumege, scoţând un sâsâit, răsturna cam un sfert din cantitate într-un vas de aluminiu mititel în care îşi pregătea săpunul de bărbierit, un săpun prost, leşios, mirosind a terebentină şi, până când clocotea restul de apă rămasă în ibric, îşi săpunea cu o mare atenţie barba crescută în timpul zilei trecute. Privirea stinsă, ştearsă nu-i mai spunea nimic, uitându-se într-o oglindă salvată nu se ştie cum, după lungi peregrinări prin diferite localităţi şi locuinţe din ţară, după părăsirea casei din Aleea Alexandru, prin octombrie 1944.

Vechi lame *Gilette,* mereu reascuţite pe emailul unei chiuvete din perete sau folosirea unui brici mânuit cu stângăcie făceau ca în câteva minute obrazul lui bătrân, dar proaspăt în fiecare dimineaţă după această operaţie, să capete o înfăţişare acceptabilă. Până la pregătirea cafelei avea grijă să-şi spele obrazul uşor iritat cu spirt sanitar cumpărat de la *Farmacia numărul 32,* din Piaţa Victoriei, totdeauna livrat în sticle de câte un litru, bombate, pântecoase, de un format special care-i plăcea foarte mult şi din care extrăgea câte 200 de grame în foste flacoane de colonie, colecţionate o vreme, nu ştia nici el de ce. La şase şi

jumătate, poştaşul, căruia îi dădea un bacşiş, îi vâra, în primul său tur, ziarul *Scânteia* pe sub uşă. Raul îl desfăcea cu o curiozitate febrilă, citind în fugă titlurile şi oprindu-se, evident, la ştirile politice din ultima pagină, pe care le cântărea cu minuție, comparându-le cu mai-bogatele reportaje ale *Vocii Americii* sau ale *Europei libere,* ascultate la radio după ora 23, dacă nu cumva întârzia în vreo familie, când căuta cu înverşunare posturile americane sau engleze ce emiteau până spre ora patru dimineața. După ce îşi bea cafeaua, scotea cu gesturi negrăbite cămăşile, pe care le schimba în fiecare zi, din raftul unui dulap destul de încăpător pentru spațiul avut la îndemână (dealtfel, în fostele boxe nu se aflau decât un pat pentru o singură persoană, îngust, acoperit cu o miță țărănească, un scaun, o masă, un raft cu câteva cărți între care Biblia, cartea lui Schliemann despre Troia, un pachet de ziare în care se aflau reportajele despre voiajul lui Carol al II-lea în Japonia, la care participase şi el, plus câteva romane polițiste, în franceză sau engleză, pe care le mai citise, reluate cu plăcere ori de câte ori simțea nevoia de ceva distractiv. O mică fereastră îngustă dând spre strada plină de zăpadă, iarna, acoperind jumătate din geam, pe care o condamna punând bucăți de pâslă şi sac ca să țină căldura, arunca în încăpere, începând din martie, o lumină difuză, săracă, căzând pe podelele vopsite în roşu, peste care era întins un vechi covor persan, ros în mai multe locuri. În a doua odăiță, ce-i ținea loc de magazie, se aflau: o ladă cu alimente, o măturâ, un făraş, plus alte nimicuri, totul despărțit de o perdea de muşama, dincolo de care improvizase un duş folosit numai vara şi un mic W.C. Strâmta boxă ținea loc de vestibul, de loc de trecere, de bucătărie şi, dacă ar fi invitat pe cineva la el acasă, cum o făcea destul de rar, noul sosit nu ar fi încăput decât în aşa-zisul „dormitor”, pe îngustul pat sau pe scaunul aflat lângă

masă. O veioză cu un abajur de mătase, îngălbenit, îi lumina căpătâiul şi lada primitivă din lemn negeluit în care arunca dimineaţa aşternutul şi pernele. Deasupra ei, pe un mic raft, se afla *Phillipsul* său de neînlocuit, şi el scăpat din multe pribegiri. După o scurtă ascultare a primelor ştiri de dimineaţă la *Radio Bucureşti,* mai prindea un post matinal, *Monte Carlo* sau *Atena,* trăgând cu urechea la glasul speakerilor în timp ce-şi sorbea cafeaua. Odată ieşit din curte, se saluta cu muncitorul Ifrim Tănăseseu, deţinătorul contractului de închiriere al cărui subchiriaş era. Acesta, un tip bondoc, *trapu,* tuns perie, cu o mutră de ridicător de haltere, îmbrăcat iarna într-o pufoaică cenuşie, în pantaloni matlasaţi, încălţat cu bocanci, având o căciulă brumărie pe sprânceană, îl întreba invariabil cum a dormit şi ce mai spun „reacţionarii" lui la posturile imperialiste de radio. „Lasă că te-am auzit eu şi azi-noapte, n-ai linişte, domnu' Ionescu, pârâie *Filipsu'* ăla al dumitale de-mi sperie copiii. Şi ei au şcoală, se scoală de noapte ca şi mine. O să te spun la Miliţie, dar mi-e milă de dumneata." Raul îl saluta cu un gest degajat, aruncându-i din mers: „N-ai dumneata inima aia, că te cunosc. Şi pe urmă, ştii ce? Dacă izbucneşte al treilea război mondial, măcar s-o afli din vreme, că ai copii, după cum spuneai." Mergeau cam douăzeci de paşi până la prima staţie a tramvaielor 19 şi 20, înjurând vremea de-afară dacă era viscol, sau mirându-se, într-un fel ipocrit, că vine primăvara. Aveau un fel neafectiv de a se tolera, o necuriozitate care-i făcuse pe amândoi să nu se viziteze în cei cinci ani de când locuiau în aceeaşi curte. Ifrim nici copiilor nu le dădea voie să-l deranjeze pe domnul Raul Ionescu, spunându-le că nu e frumos să intre neanunţaţi în casa unui necunoscut. Vara, în special, băiatul şi cele două fetiţe ale muncitorului mai trăgeau cu ochiul spre locuinţa subchiriaşului lor, mânaţi de o curiozitate infantilă de neoprit. Prin iulie sau august, el ţinea uşa deschisă pentru

aerisire şi atunci se mai trezea cu câte un cap de puşti, fixându-l neclintit şi ţinându-şi răsuflarea. „Ce-i cu voi, mă, aici?" îi întreba, şi ei fugeau speriaţi până în fundul curţii pe care, din aprilie până în octombrie, în timpul liber, Ifrim o săpa şi o răsădea într-un mod curios. Locul nu era prea mare, şaizeci de metri pătraţi – sau ceva mai mult – de pământ, deasupra cărora, toamna, muncitorul de la *„23 August"* arunca o căruţă de bălegar ca să-l îngraşe, pentru ca imediat ce se împrimăvăra să planteze un rând de crini, care umpleau aerul în timpul verii de un parfum ameţitor şi un rând de usturoi sau ceapă care urmau să asigure zarzavaturile familiei. Strania grădină a lui Ifrim îl făcuse să râdă în primul an când se mutase în strada Clopotarii Vechi, abţinându-se însă de a face vreun comentariu, mai pe urmă, privind la acest amestec de util cu plăcut fără nicio curiozitate. Odată ajunşi în staţia tramvaielor 19 şi 20, care veneau dinspre Bufet, pe Filantropia, din Piaţa Victoriei, Raul îl saluta ca pe un vechi prieten şi pornea spre Şosea cu pasul lui elastic, urmărit de aceeaşi frază pe care o auzea de multe luni: „Dumitale ce-ţi pasă, te duci şi te plimbi, dar eu intru la ştangă şi până la prânz las două kilograme de pe mine!" „Ei, nu-i chiar aşa, domnu' Tănăsescu, alerg şi eu destul, trebue să-mi câştig pâinea. Ce, crezi că mi-e uşor? Dumneavoastră pe-acolo, pe la fabrică, mai aveţi vreo cantină, vreun economat, înlesniri, dar noi ăştia, «foştii»: cartelă de mort, niciun drept, când ţi-e lumea mai dragă vine *sectoristul* şi te întreabă ce mai faci. Nu ne mai invidia. Clasa muncitoare e acum la putere, s-au schimbat vremurile!" „Şi ce, e rău?" întreba Ifrim cu o agresivitate neascunsă. „Nu e rău deloc, e foarte bine. Cât suntem sănătoşi şi avem ce mânca şi pe ce pune capul, merge. Ce o să fie mâine-poimâine, Dumnezeu cu mila..." Se despărţeau, înjurând fiecare mărunt în gând. Lucrătorul numărând sfinţii ortodocşi din calendar, fostul consilier

regal mormăind şi el, la rândul său, o veche ameninţare care nu se mai realiza: „O să vedeţi voi pe dracu'! Că v-a murit Tătuca şi o să vă belească americanii. Şi atunci să vă ţineţi!" „Plimbarea lui la Şosea" consta de fapt în vizitarea *Pieţii „1 Mai",* fostă Filantropiei, acolo unde mai târziu, un primar de sector, hazos, avea să numească staţia tramvaiului 3, a *Docenţilor.* Aci, Raul Tismana îşi făcea din trei în trei zile micile lui târguieli, cumpărând un kilogram sau două de carne de calitatea întâi, pe care o ţinea vara într-o ladă cu gheaţă sau în geam, iarna, ca să nu se strice, zarzavaturi şi, mai ales, trufandale, pentru că nu renunţase la aşa ceva, la puţinele feluri pe care şi le gătea pe acelaşi reşou pe care vara îl punea la priza din vestibul, iar iarna în aşa-numitul „dormitor". Mânca rar acasă şi asta mai ales când puţinii săi prieteni erau plecaţi în provincie, la mare sau la munte, prin sindicate sau la persoane particulare, în ultimii cinci ani nu părăsise Capitala, nu pentru că n-ar fi putut – e drept, n-avea nici prea mulţi bani –, dar înghesuiala din tren, cu mulţimea nebună, zgomotoasă îl plictisea de moarte. Nu suferea îmbulzeala din compartimente sau de pe culoarele vagoanelor, mirosul trupurilor încinse de soare sau al rufelor neschimbate la vreme, veselia tâmpă a celor băuţi care deveneau agresivi şi nu şedeau locului nicio secundă; el, care călătorise numai în frumoasele limuzine ce le schimba din doi în doi ani ca să nu fie silit să le repare prin cine ştie ce ateliere provinciale sau la *Leonida,* nu intrase într-un cinematograf de unsprezece ani, singura excepţie fiind vizionarea filmului *Hamlet* cu Lawrence Olivier, în grădina cinematografului *Bucegi,* fost *Unic,* de unde ieşise cu hainele ferfeniţă după o înghesuială de pomină. La teatru, nici atât nu mersese, deşi fata doctoriţei Vătămanu, ajunsă actriţă la *Teatrul Armatei,* îi adusese două bilete la „De partea cealaltă", o piesă a cărei acţiune se petrecea în Extremul Orient, ceva cu spionaj, cu ofiţeri de CEKA, din

care nu înțelesese mare lucru, ațipind pe la mijlocul actului al doilea şi părăsind teatrul imediat ce se lăsase cortina. Îi plăcuse din tot acest spectacol, atât cât răbdase să-l vadă, o actriță blondă, frumoasă, cu un nume pe care-l mai reținea, Magda Mărdărescu sau aşa ceva şi, ca vechi prețăluitor al sexului frumos, îşi spusese în gând: „*chapeau bas!,* n-au pierit femeile de rasă din România". Dar asta pentru el se conjuga la trecut... Odată făcută piața şi lucrurile cumpărate puse într-o servietă diplomatică încăpătoare, se îndrepta spre locuința doamnei Policrat din strada Aviator Sănătescu, aflată în Parcul *Domeniilor,* deci în apropiere, unde câțiva dintre naufragiații vechiului regim, proaspăt eliberați din puşcării sau, pur şi simplu, salvați din evenimentele ultimilor ani, se adunau către ora zece la o partidă de *canastă.* Doctorul Policrat murise la prima stabilizare de infarct şi, la naționalizare, vila cu douăsprezece camere – parter şi etaj – fusese închiriată de către stat mai multor familii, doamnei Policrat lăsându-i-se holul uriaş, pardosit cu marmoră, în care îşi strânsese mobila *Biedermeier* şi ce nu vânduse încă, într-un fel de redută care o izola de ceilalți locatari, traversând în fiecare zi de câteva ori acest spațiu uriaş, îndreptându-se spre camerele ocupate. Câteva paravane strânse în timpul zilei de către fosta proprietară a casei, astfel încât colocatarii ei, „sărăcanii", cum îi numea, să n-aibă impresia că o deranjează, o izolau în timpul nopții de ceilalți: câteva familii, a unui itebist, a unei vânzătoare la Alimentara, o prețăluitoare de la Consignația, cu care văduva doctorului se înțelegea foarte bine, vizitând-o şi dându-i sfaturi în materie de covoare, bibelouri, bijuterii şi lucruri de preț, plus o familie de funcționari la ICSRMC sau aşa ceva, care îşi lepădau de fiecare dată când intrau în hol pantofii, purtându-i în mână şi umblând în ciorapi, doi oameni blânzi, iremediabil provinciali, un bărbat în vârstă şi soția

lui mai tânără cu vreo cinci ani, întrebând invariabil pe musafirii văduvei: „Deranjăm?”, interogație la care nimeni nu răspundea; niciunul dintre jucătorii de *canastă* nedeniind să întoarcă măcar capul să vadă cine trece. Existau şi vreo doi copilaşi ai itebistului, rău crescuți, agresivi, jucând fotbal cu o minge de tenis şi strigând în gura mare: „Dă-i-o lui Ozon, dă-i-o lui Apolzan!” „Pasează, bă, nu te uiți?”, lovind din când în când cu şuturi seci mobila prețioasă a doamnei Policrat, dar, ciudat lucru, niciunul dintre invitații văduvei nu tresărea la aceste zgomote şi strigăte, ca şi când ar fi jucat *canasta* sub apă. O ignorare disprețuitoare a „parveniților” era singurul lor răspuns. Sorbeau cu aceeaşi absență, moştenită de la părinți, cafeaua surogat, „Delicia”, servită în ceşti de Bohemia sau de Mainz, vorbind franțuzeşte şi folosind jetoane colorate, uitate prin buzunare cândva, pe la cazinourile din Biarritz, Sinaia sau Las Vegas. Raul sosea la domiciliul doamnei Policrat înaintea acestor partide la care participa foarte rar pentru că el o cultiva pe gazdă dintr-un interes mai mare. Vreo doi ani ținuse un chioşc de răcoritoare la Reşița unde făcuse bani bunişori pentru că mai vindea şi coniac celor care ieşeau în pauza de prânz din uzină, coniac camuflat în sticle de sirop de zmeură. Plecase de-acolo din cauza unui control inopinat, stabilindu-se la Ploieşti, la o rudă a Calomfireştilor, profesor de liceu, care îi făcuse în câteva luni o bună clientelă de elevi pentru învățarea limbilor franceză şi engleză, în particular. Trecut în cartea de imobil ca văr al profesorului Zâmbreşteanu, nu avusese mari dificultăți, dar un incident cu părintele unui elev cu funcție mare la *Casa Sindicatelor* îl silise să se reîntoarcă în Bucureşti unde, timp de o jumătate de an, cam făcuse foamea. Academicianul Modest Bogdanovici, matematician bine cunoscut, soțul, la acea dată, 1956, al Evelynei, îl recomandase prin relațiile pe care le avea să fie

angajat la *Serviciul Pavoazări-Alei-Grădini,* deşi fusese foarte greu pentru că vârsta şi absenţa unei *Cărţi de muncă,* care să îndreptăţească vreodată speranţa la o pensie, îi creaseră mari greutăţi. Oricum, această intrare în câmpul muncii îi permisese să se stabilească din nou în Bucureşti, ca *flotant,* şi să-şi găsească o locuinţă în strada Clopotarii Vechi. Pe Raul supravegherea parcurilor din Capitală şi discuţiile cu grădinarii şi femeile venite de la Snagov sau Buftea cu autobuzele sau cu tramvaiele ca să mai câştige un ban îl amuzaseră foarte mult. Nu era strein de unele cunoştinţe horticole, ba chiar directorul Departamentului îl apreciase încă de la început pentru ideile pe care le avea şi-i declarase că se va lipsi foarte greu de serviciile sale, întrucât cunoştinţele botanice, chiar hidraulice ale fostului consilier regal, îl ajutau foarte mult în ceea ce avea de făcut. Numai în materie de pavoazare gusturile lor erau diferite, născând chiar unele mici conflicte. Ideea de a acoperi faţadele clădirilor cu imensele portrete ale lui Marx, Engels, Lenin şi Stalin nu-i convenea organic bătrânului *reacţionar*, aşa încât discuţiile deveneau inevitabile: „Tovarăşu' Ionescu, dumneavoastră sunteţi un om învăţat, aş zice chiar că aveţi *glagorie,* spunea Vlăducă, şeful *Serviciului Pavoazări-Alei-Grădini,* dar noi aici facem politică, frate, de aia suntem puşi de partid. Vine 1 Mai, vine 7 Noiembrie, sunt sfinţii noştri; ce, ne e ruşine cu ei? Dumneavoastră dacă aveţi obiecţiuni vă duceţi în altă parte..." „Dar de unde, Doamne fereşte! se speria Raul, numai că un oraş îmbrăcat în drapele are ceva funerar, înţeleg arcuri de triumf, flori, lampioane aprinse, asta da... În Roma antică se aprindeau torţe, învingătorii în care aurite aveau coroane de lauri pe frunte şi erau aclamaţi de mulţime". „Ei, şi dumneata cu Roma antică! Ce, noi suntem în Roma antică!? De unde să luăm care de triumf, cununiţe de lauri ca la premianţi, dar chestia cu lampioanele îmi surâde. Am să vorbesc la Centrală, să le

dau ideea. E rost de o primă." Raul nu-l mai asculta. Totdeauna apărea amănuntul acesta practic: ideea unei avansări, a unei prime. E drept că Vlăducă, la două-trei fraze, întrebuința mereu expresia *materialismul dialectic ne învață,* dar pentru un revoluționar, cum se pretindea, parcă puțin idealism s-ar fi cuvenit... „Tovarăşe Ionescu, dumneata ai vrea ca revoluția să se hrănească cu vânt şi cu prune uscate. Noi avem o viziune pragmatică («ia te uită, *pragmatică»,* exclama Raul în sinea sa). Vrem întâi să asigurăm tuturor oamenilor o locuință bună, hrană şi, dacă se poate, şi câte o maşină personală, ca la americani. Că ăia, să ştiți de la mine, or fi ei capitalişti, dar dacă le-au asigurat la toți câte un *Ford* vechi, cumpărat de la *cimitirul de maşini,* cum citesc eu în «România liberă», înseamnă că sunt pe drumul cel bun. Iar în chestia asta cu pavoazarea, să ştiți că vă reclam tovarăşului academician Bogdanovici, care v-a susținut să intrați la noi în serviciu, şi bine a făcut, că noi avem nevoie chiar de elemente burgheze, dacă sunt progresiste şi ajută clasa muncitoare. Să spuneți dumneavoastră că drapelele au un aspect funebru, Doamne fereşte! Adică cum, funebru? Nu vedeți dumneavoastră, oraşul râde. Ați fost vreodată la 1 Mai la defilare? Că n-ați fost! Ce, adică credeți că noi nu avem care alegorice? N-avem fete frumoase cu coronițe pe cap? Uite, anul ăsta, de-al dracului, o să mă fac luntre şi punte să vă aduc o invitație la tribună. Să stați, să vă uitați şi dumneavoastră cum arată clasa muncitoare la ora asta." Raul îşi aducea aminte de seria de întâmplări care-l făcuseră să-l cunoască pe cumsecadele Vlăducă. Pe vremea aceea îl băteau gânduri de sinucidere. Terminase de vândut ce mai avea de vândut, puținele lucruri agonisite în camera lui din Aleea Alexandru, unde se simțise totdeauna numai un invitat, un tolerat. Casa era a lui Puiu şi a Evelynei, cu suita lor de servitori, de secretari, de şoferi şi de bucătărese. E drept că făcea totul

ca să treacă neobservat, să nu deranjeze pe nimeni. Singura urmă a prezenței sale în casa fratelui său era consumul de sticle de coniac *Courvoisier,* pe care Marcela le ținea încuiate și pe care trebuia s-o mituiască pentru a-i da unele surplusuri când dulcea, îndelungata, nesfârșita lui beție se cerea întreținută câteva zile la rând. Mai existau mesele de seară, unele reuniuni cu lume bună, de la care fugea ca dracu de tămâie, dar de la unele nu putea absenta pentru că i-o cerea imperios Evelyne: *„Fais un peu d'atmosphere, renonce pour un moment a ton Courvoisier, sois aimable avec tout le monde, occupes-toi de Necşeşti, de general Dobrescu, n'oublie ni les Suedois."* Corvoada obișnuită, săptămânală, de care nu putea să scape, dialogurile nesemnificative cu niște oameni pe care îi detesta în fond, pe care nu dădea doi bani, dar nu avea ce face. Dealtfel, asta îl ținea, scârba permanentă față de societatea în care era obligat să trăiască, antidotul împotriva coniacului care se aduna în stomacul lui și-i dădea o stare *flou,* cum o numea el, de peliculă ce se încurcă în aparatul de filmat și imaginea iese dubla, triplă. Alcoolul era ca un vaccin. De la un moment dat, totul devenea suportabil, acele fețe placide, albe, de înecați, ochii fără expresie, gurile strânse ca ale peștilor, concupiscența, venalitatea, dorințele refulate, stăpânirea de sine, prefăcătoria subtilă, toate amestecate cu amănunte biografice ce se adunau ca-ntr-un computer ce strânge date: relații de familie, căsătorii între verișori pentru niște moșteniri ce nu trebuiau să iasă din aria arborelui genealogic, sângele îngroșat care circula în venele lor, asemănarea, la un moment dat, a unora cu alții, luciditatea ce-i descoperea tot ceea ce rutina vieții ascundea sub o uitare explodată cu *Courvoisier* la aceste reuniuni unde răul apărea ca niște cadavre de pești pe un ocean după o catastrofă submarină. Totul era năclăit, turbure, murdar, puțea. Atunci, în timpul acelor ani, cât trăise în mediul lor

corupt (corupând la rândul său tot ce întâlnea în cale cu o sete de a deprava ce nu putea fi oprită), simțise o ură, la început inconştientă, pe urmă nocivă ca o substanță care îți intră sub piele, cum erau acelea emanând din cămăşile otrăvite, turburându-te, întâi vag ca o mlaştină ce forfoteşte din cauza propriei putreziciuni şi pe urmă se canalizează, țâşneşte ca prin gura unor vulcani, irumpe şi invadează totul, distrugând în jurul ei tot ce întâlneşte în cale. Şi mereu avertismentul secret pe care ți-l dai singur: „Stăpâneşte-te, stăpâneşte-te, *de la tenue, monsieur,* poți să-nghiți un butoi de căcat, dar să ai aerul că guşti dintr-un bocal cu miere". Şi iar surâsuri, şi urări scurte şi înflorite, iar mica oratorie de salon, micile complimente, ghiloseala subtilă, privirile complice strecurate între două fraze. El nu avusese apetitul sexual al lui Puiu decât în tinerețe, asta neînsemnând că nu trăise cu câteva femei într-o coabitare lungă, pentru că nu avea gustul să le schimbe. Câteva îi forțaseră mâna, voiseră să-l ia de bărbat, dar cu aceeaşi politețe ironică le respinsese amabil, le amânase şi, în cele din urmă, le părăsise. Erau mai importante pentru el partidele de poker, reuniunile cu prietenii, vânătorile şi, mai ales, libertatea de a fi singur când voia, de a merge unde dorea, de a se vedea cu cine voia. Tipul de celibatar convins, asta era. Amenințările că vine bătrânețea şi n-o să aibă cine să-i pună o pernă sub cap, ironiile Evelynei că atunci când o să se boşorogească o să-i trebuiască o infirmieră ca să-i țină plosca îl lăsau rece. Ciudata solidaritate a femeilor care vor să-i ştie pe toți bărbații căsătoriți sau măcar obişnuiți cu această obligație de a nu fi singuri, prilej de recomandări ale unor prietene, de relații noi, de obligații din partea celor *serviți,* toată rețeaua infinită de intrigi, de zvonuri, de răutăți, gazetăria măruntă a înaltei societăți pe care o detestase din tot sufletul şi, iată, venise deodată sărăcia care nu fusese o surpriză pentru că el anvizajase această

stare plină de noutăți în care trebuia să intre. Citise cărțile care descriseseră soarta nobilimii de după Revoluția franceză şi cea rusească, dar nu se socotea nobil, nu intra în această categorie, credea despre aristocrația română că este o aristocrație inventată, scursura Fanarului, a vechilor uşieri şi terzimani de la Stambul, a plăcintarilor cu creştetul teşit de cărat tăvile în Constantinopole, ajunşi prin intrigi de palat mari demnitari la curțile româneşti. Ca să nu se mai gândească la crema de plutocrați, de afacerişti, şi ei veniți de cine ştie unde, lacomi, nesătui, cu strămoşi care puseseră ban pe ban şi îşi supseseră de sub unghie ca să cumpere moşii şi titluri sau să intre în camarila regală, şi ea, vai! formată din nişte neica-nimeni. Şi, la urma-urmelor, şi regişorii ăştia din ramura Sigmaringen, săraci ca nişte şoareci şi veniți aici, în România, puşi pe pricopseală, fără scrupule, neodihnindu-se în a strânge, cu amantele lor, cu madam Lupescu, biată nevastă de ofițer provincial, intrând triumfal în aşternutul lui Carol, ca într-o aventură burlescă, terminată cu scene ca-n Victor Hugo şi pe care o apărase cu trupul său de gloanțele trase de legionari în trenul regal care îi ducea pe amândoi în exil.

În ce-i privea pe ei, pe el şi pe Puiu, cu osul lor de Slătineancă, al harpiei de Varvara, care era un stâlp al națiunii, unul dintre acele menhire pe care istoria le iveşte din trecut şi le proiectează înainte, în vreme, din teritoriul infinit al timpului, una din acele borne către care toate gândurile viitorimii sunt silite să se întoarne, să le amintească şi să le imite, ei nu se simțeau aristocrați. Dacă Puiu avea scorțoşenia, indiferența şi un aer neutral şi suveran, afişat cu discreție şi numai în rare împrejurări, el, Raul, reprezenta ramura uscată a familiei, ciotul de care te împiedici, obstacolul, piaza rea, mereu amintitul element negativ care coboară reputația vechilor familii, înjosindu-le, scăzându-le în ochii celorlalți, el bănuind că tocmai acest

lucru o să-l apere în faţa celor care veneau flămânzi, goi, plini de dorinţe de răzbunare, sau numai însămânţaţi cu o sete de parvenire, încă nu justiţiari, aşa cel puţin sperase, dar injustiţiari în procesul politic care se desfăşurase cu o violenţă de nebănuit şi în care intrase şi el fără să-şi dea seama cum. Un spirit strein, ceva rece ca un crivăţ îngheţase societatea românească prinsă sub un clopot de sticlă de deasupra căruia cineva privea cu un ochi rece milioanele de insecte care erau extrase cu o pensetă nevăzută, uriaşă: ăsta-i bun, ăsta nu-i bun! Dosare, declaraţii, cercetări, confruntări, apoi *totalul* care se numea *analiza situaţiei,* hotărârea, scoaterea în afara societăţii, catalogarea simplă ca pe tablele şcolăreşti pe care monitorul clasei scrie de-o parte pe cei buni şi de alta pe cei răi. Linie de mijloc nu exista. Ce se întâmpla oare cu acest popor care nu fusese niciodată intolerant, chiar în anii cumpliţi ai războiului, când, spre deosebire de nemţi, care ardeau satele şi împuşcau femei şi copii, ofiţerii români erau decoraţi pentru umanitate chiar între liniile frontului de către Stalin, pentru că îi cruţau pe cei ieşiţi în afara legilor războiului? Acest popor care nu-i dăduse lui Hitler pe evreii săi, iată-l deodată confruntat cu o lege neştiută, aceea a intoleranţei. Societatea împietrise într-o singură zi sau într-un singur ceas, se mortificase în clase, ascensoarele sociale încremeniseră pe cablurile lor de oţel patetic şi cineva se silea să strivească entităţile marcate arbitrar încă, ce nu ţinuseră niciodată seama de diferenţele dintre ele. Bănuiala, delaţiunea, inventarea de crime nesăvârşite, de păcate ce nu intrau sub nicio incidenţă a legii, şi imaginea apocaliptică a unui loc, undeva, în Dobrogea, unde o sută de mii de oameni ispăşeau, mâncând mămăligă cu ciment, păcatele unei istorii pe care n-o făcuseră decât câţiva. Arestarea lui Puiu, intrarea lui în plutonul criminalilor de război, judecarea şi condamnarea la 25 de ani de temniţă grea,

Aiudul, teribila închisoare despre care auzise, pachetele trimise fratelui câțiva ani, despre care nu știa dacă ajungeau sau nu destinatarului și lipsa oricărui răspuns, iată ce-l marcase cu o suferință pe care o resimțea indirect, secret, apăsându-l și schimbându-i vechea nonșalanță și cinismul într-o resemnare, nu încărcată de frică, de spaimă, pentru că era împăcat: viața lui trecuse, era un capitol încheiat. Ceea ce i se întâmpla acum era numai un dar al lui Dumnezeu. Dar se putea resemna cu ideea că până va muri o să stea în boxele din subsolul casei din Clopotarii Vechi? Să bea *secărică* și *verde* dintr-o sticlă de *Courvoisier* în care își târguia litrii lui de alcool numai pentru a-și crea iluzia că mai trăia măcar în închipuire bunăstarea de demult? Că hainele pe care le purta cu mare grijă, demodate acum, îl mai țineau drept și mândru în mulțimea îmbrăcată pe puncte, în stofe care aduceau cu pânza de sac, necălcate, molfăite parcă de un uriaș darac, între acele șepci și salopete, între lodenele prăzului atât de triste și uniforme, străzile emițând, ca uriașe elevatoare, mii de oameni în pardesie verzui, grăbiți, mărșăluind prin ploaie și ninsoare, pe scările tramvaielor burdușite, arătând ca niște armonici deșchiolate, scrâșnind prin viscole cu troleele lor suprasolicitate, aruncând fuzee electrice în cerul tern, greu, apăsător, negru și totdeauna, înainte sau în urmă, deasupra, sunetul de sirenă care chema, la ore fixe, mulțimea nehrănită, sau hrănită prost, către marile abatoare de piatră, întunecoase, fumegoase, cu hale incendiate sau sparte în bombardamente, pe care furnicarul uman le reparase într-o febrilă și neostenită operație de reconstrucție în care nu existau duminici, sărbători, repaus. Trebuia să fii un imbecil ca Puiu (care credea că masele nu înseamnă nimic, că sunt o entitate pe cale de dispariție de pe scena istoriei, el văzând în viitor o civilizație a mașinilor, a roboților, a demiurgilor, dar ei, promotorii lumii

demiurgice, pierduseră războiul, fuseseră striviți sub şenilele tancurilor) ca să nu evaluezi la adevărata valoare mulțimile neostenite ce-şi construiau din temelii o lume a lor. Statul sau ideea politică ce emanase o forță înfricoşătoare asupra tuturor celorlalte state sau idei politice şi li se împotrivise, ca un uriaş cocon de foc arzând sate şi oraşe cu zecile, cu miile, luând viața milioanelor de oameni, era o amintire a trecutului, o legendă. Undeva, într-un vârtej absorbant, toate detunăturile proiectilelor, toate infernalele explozii şi huruitul de tancuri, câte zece mii, invadând câmpiile nesfârşite, rotind gurile de foc spre cer, spre inamic, fuseseră absorbite într-un hău de dincolo de acest univers care fusese gata să expieze în întregime şi acum supraviețuia, îşi lingea rănile. Numai oratorii nu tăceau. Ei, cu maşinile lor de cusut din gurile lătrătoare, aruncând miliarde de cuvinte în văzduh, pe calea undelor, promițând, mințind, amenințând fără odihnă, lăsând milioane de oameni în sclavia altor milioane de oameni, şi asta după ce, urmând şuvoaielor de cuvinte, îşi puneau iscăliturile pe hârtii secrete şi din clipa aceea hălci întregi de pământ se înstreinau, trecând cu oameni cu tot în alte teritorii, ca nişte moşii vândute cu suflete cu tot. Şi în acest marasm în care totul era incontrolabil, ce mai conta o existență ca a lui, în asemenea împrejurări fiecare înota împotriva curentului, îşi căuta o mică insuliță pe care să-şi salveze viața din naufragiu şi atunci nu mai puteai să speri la prietenie, la recunoştință, la generozitate. Era nevoie numai de ingeniozitate, de curaj, trebuia să devii inventiv, să-ți aduci aminte brusc de tot ce ți-ar putea servi în hibernarea impusă, să trăieşti din suc propriu, cum glumea cu el însuşi Raul. Nu însă lipsurile erau răul cel mai mare. A schimba *Courvoisier*-ul cu rachiuri proaste era numai o mică neplăcere. Ceea ce începuse să-l doară cel mai mult odată cu trecerea timpului era umilința de a nu mai însemna

nimic. Puteai să ai o ținută mereu îngrijită, să fii privit cu admirație de cei ce se sileau să nu decadă şi vedeau în tine pe unul care reuşeşte să nu se prăbuşească sau cu ură de cei mulți, pentru că ținuta îngrijită îi sfida şi le păreai un trântor (poate că numai părul lui alb şi vârsta pe care o arăta îl scăpaseră de neplăceri mai mari), dar nu erai cruțat; auzea ironii spuse în gura mare, pe care se făcea că nu le bagă în seamă. La o coadă la carne, câțiva îl înghiontiseră cu pumnii fără nicio justificare, nu luase locul nimănui, ba chiar lăsase câteva femei să treacă înaintea sa, dar asta nu le ajungea celor care-l înconjurau cu priviri mânioase, pline de ură. Aveau sentimentul că un lepros se află între ei şi se întrebase dacă nu era bine să se îmbrace la rândul său ca şi ceilalți, să-şi cumpere un costum pe puncte şi un loden, dar, la gândul că se va privi vreodată în oglindă şi-şi va da seama că nu se deosebeşte cu nimic de alți indivizi, osul vechi al Slătinenilor tresărise. Să mori în picioare, pe limba ta, asta era legea lor nescrisă şi neînvățată de la nimeni, trecută prin sânge, din generație în generație. Mai bine să fii înghiontit, insultat, decât să accepți ideea că te declasezi. Era umilitor să stai într-o fostă boxă, fără calorifer şi fără sobă, să te încălzeşti la un reşou, să te laşi invitat pe la alții la masă, care, în felul acesta, îți plăteau vechi servicii, să dârdâi de frig sub o miță țărănească adusă de la Domneşti, asta se putea îndura, dar a solicita un post, nu cu glasul umil al unui funcționar sau al unui impiegat de birou, ci cam de sus, cu acea mirare şi răsteală reprimată a vechiului om de lume căruia nu i se poate refuza nimic, iată răul cel mai mare! A cere şi a ți se răspunde mereu că eşti prea bătrân, că nu se găseşte ceva pe măsura cunoştințelor pe care le ai, care sunt şi ele prea importante în raport cu cerințele posturilor libere în schemele lor, asta era insuportabil. Mai vechii amici, dacă nu erau la puşcărie, lucrau la depozitele de lemne din periferiile Capitalei,

încărcând şi descărcând camioanele. Unii fugiseră la ţară şi închiriaseră sau rămăseseră cu mici bucăţi de pământ, făcând-o pe agricultorii, cum era generalul Dobrescu, care, după ieşirea din închisoare, vindea struguri sau ardei graşi în piaţa Vitan împreună cu soţia lui. Pe ei, deşi îl înghesuiau sub rogojinile ce-i adăposteau de soare şi îi vorbeau franţuzeşte, traiul în mediul rural îi marcase. Fostul general se îngrăşase, parcă mai scăzuse; din statura-i marţială mai păstra numai cizmele, nişte burgeri zdraveni, plini de noroaiele satelor de unde venea. Purta cămăşi cadrilate, cu mâneci scurte, în culori imposibile, triste, de un maron degradat şi, pe cap, o pălărie de paie cu borurile ciuruite. Privirea i se înăsprise, îi vorbea mereu de un viitor care nu era departe, de guverne pe care le ştia numai el, pe care nu le putea numi, guverne alcătuite în cine ştie ce case ale lui Popescu-Grivița, ale Calomfireştilor, ale doctoriţei Vătămanu sau ale doamnei Corfirotu, lucru de care Raul râdea fără jenă. „Domnule general, nu fiţi copil! Mortul de la groapă nu se mai întoarce, ascultaţi-mă pe mine. Ce americani, ce francezi, ce englezi? Porcul ăla de Churchill ne-a vândut, el şi cu damblagiul de Roosevelt ne-au dat pe tavă, crede-mă, o mie de ani nu se mai schimbă nimic. Ăştia şi-au împărţit lumea în trei, şi-i doare în fund de noi, de greci, de unguri şi de alţii." „Ei, aşa eşti dumneata, pesimist, domnule Raul, dar eu nu mă las, eu cred, eu lupt, în felul meu. Nu sunt destul de bătrân. Mai ţin 25 de ani şi tot apuc ziua la care visez." „Pe dracu, gândea Raul, e nebun. O să-şi vândă strugurii şi ardeii graşi până la adânci bătrâneţe, dacă l-or lăsa ăştia..." Era şi sentimentul pe care-l încerca, văzându-i pe cei adunaţi în casa văduvei doctorului Policrat. Pe ei nu-i atinsese revoluţia decât în parte. Aveau meserii, nu făcuseră parte sau n-aveau rude care să fi făcut parte din guvernele burgheze. Îşi găsiseră câte un post de contabil sau de statistician pe la vreun minister. Unii lucrau prin provincie,

un an-doi, ca să-şi piardă urma, se căsătoreau cu fiice de muncitori ca să-şi îmbunătățească dosarul şi reveneau spectaculos în Bucureşti, odată cu socrii lor, cu neamurile nevestelor care îi propulsau în posturi mai bune. Aveau case acceptabile, îşi schimbau lent şi pe neştiute mobila, cărată cu camioanele din vechi poduri de provincie sau magazii, uitate prin curți, în cartiere mărginaşe, acoperite cu prelate, mai degradate, ce-i drept, dar refăcute de tâmplari şi puse iar în valoare, în odăile de bloc, cam strâmte, cam meschine, dar, mă rog, locuințe cu baie, cu calorifer, în care se putea trăi omeneşte, unde mai pui, situate şi-n centru. Se adunau la doamna Policrat, pentru că aceasta era singură şi reuniunile lor o ajutau să iasă din strâmtoarea în care se afla. Jucătorii de *canastă* îi aduceau pachete cu cafea, sufertaşe cu mâncare, lichioruri proaste, dar asta era situația, plus faptul că fiecare lăsa pe masă un procent la caniotă, cu care văduva îşi ducea zilele. Locuința din *Aviator Sănătescu* era mai retrasă şi atâta lume strânsă laolaltă nu bătea la ochi, cum ar fi bătut într-un bloc din centrul oraşului unde un responsabil sau un portar i-ar fi suspectat. Dacă n-ar fi existat interesele care-l legau de câțiva, reuniunile i s-ar fi părut foarte plictisitoare pentru că pe el nu-l mai atrăgeau veşnicele socoteli asupra viitorului pe care cei adunați aici, la *canastă,* şi le făceau de fiecare dată după schimbul de informații asupra mersului războaielor de pe alte continente. Starea de beligerantă de prin alte locuri le dădea senzația că răul armelor se va răspândi şi pe vechiul continent şi că, odată început un nou conflict, totul se va schimba. La una din aceste reuniuni, Raul aflase că Evelyne se întorsese de mai bine de un an şi jumătate de la Mislea, din puşcărie (asta se întâmpla prin anul 1952 sau ‘53). „Cum, s-a întors? Doar era căsătorită cu Olaf ăla, sau cum dracu îi zicea!” „A, să fii sănătos de când s-a întors ea din Suedia. De la sfârşitul lui ‘45, îl informase

doamna Calomfirescu, care le ştia pe toate. Dar voi eraţi rude, dragă Raul, cum de nu ţi-a dat un semn?" „În vremuri de-astea nici nu mă mai mir, răspunsese fostul consilier regal. Lumea vrea să-şi uite trecutul, aşa că..." „Dacă te interesează, se numeşte madam Bogdanovici şi e soţia academicianului Modest Bogdanovici, matematicianul." „Nu-l cunosc, n-am auzit de el." „A trăit la Cluj multă vreme, aşa că n-aveai de unde să-l ştii. E un tip bine. Vrei să-ţi dau telefonul ei?" „Da, de ce nu? Poate că nu i-a trecut prin minte că mai trăiesc sau bănuieşte că sunt închis. N-am mai văzut-o de la bombardamentele americane din '44." „Atunci notează-ţi", spusese madam Calomfirescu. O căutase de câteva ori, nu răspunsese până în septembrie, probabil că era plecată la mare sau în altă parte. În sfârşit, pe la jumătatea lunii răspunsese o voce de bărbat. „O caut pe doamna Bogdanovici. Mă numesc Raul Tismana. E cumva acasă?" „Da. Numai un moment, s-o anunţ." Trecuseră câteva minute şi pe urmă îi auzise vocea, neschimbată, în telefon. „Raul, scumpul meu, ce faci, dragă? Te credeam pe undeva, pe la puşcărie. Nu ştiam de unde să te iau. Spune-mi cum te simţi? Eşti sănătos? Ai veşti de la Puiu? (Şi pe urmă se auzise mai stins în telefon, spunându-i soţului său: Raul e fostul meu cumnat şi Puiu fostul meu soţ. Ţi-am vorbit despre ei.) Scuză-mă, ei, ia zi-i..." „Nu ne putem vedea?" „Ba da, cu mare plăcere. Nu vrei să vii la mine? Locuiesc tot în Jianu, numai că străzile şi-au schimbat numele: pe Jdanov, numărul 24, e o vilă mică, cochetă, în stil italian. Mi se pare că pe vremuri era a lui Păscălescu. Tu l-ai cunoscut pe Păscălescu? Ăla cu sondele de la Moreni, care trăia cu verişoara lui Corfirotu." Raul nu-şi amintea de niciun fel de Păscălescu, dar asta nici nu-l interesa. „Te aşteptăm pe la şase, diseară." „Am înţeles, la şase voi fi acolo." „Suni şi-ţi deschid eu, chiar în faţă." „Numai să ai grijă de un coniac mai bun că m-am săturat de

rachiuri proaste.” „Tot *Courvoisier* bei?” „Tot.” „Bine, încerc să fac rost.” La şase punct se afla în faţa vilei acoperite cu olane şi cu o iederă ce începea să pălească. O grădină plină de trandafiri, o alee cu pietriş bine greblat, o *loggia* prelungită cu o perdea tărcată, în care se aflau două şezlonguri, câteva trepte sub o pergolă în formă de scoică; sigur, nu semăna cu casa din Aleea Alexandru, dar nici cu subsolul lui din Clopotarii Vechi. Sunase, şi Evelyne, uşor îmbătrânită, cu părul tapat, cu acelaşi surâs şiret, îmbrăcată într-o rochie de după-amiază, de culoarea vaniliei, cu un cordon subţire în jurul şoldurilor care îi punea în valoare corpul îngrijit, i se arătase în uşă. „Cum mă găseşti, Raul?” Îl sărutase iute pe obraji şi îl introdusese într-un hol răcoros, pavat cu cărămidă, spunându-i din mers: „Soţul meu e încă într-o şedinţă la Academie, până atunci putem să ne spunem totul.” „S-o luăm cu începutul? Arăţi minunat. Dă-mi voie să te asigur că ai rămas aceeaşi fiinţă încântătoare.” Evelyne îi arătase două fotolii îmbrăcate în huse galbene de in, aşezate în faţa unui fals cămin. Se aşezaseră, ea ridicase cu mişcări brusce obloanele de lemn de la ferestre şi un fascicul de lumină aurie, de septembrie, se strecurase prin frunzişul rărit de iederă, de afară. „Nici tu nu te-ai schimbat prea mult. Îmi pare bine că te văd. Ţi-o spun cu toată sinceritatea, dar ce face Puiu?” „Nu am absolut nicio veste de la el. Ştiu că e la Aiud. Pe noi ne-au evacuat în octombrie ‘44. Pe Puiu l-au arestat în vară. A intrat în procesul lui Antonescu.” „Ştiu. A luat 25 de ani. Mă întorsesem în ţară. Cum am venit m-au luat şi pe mine. Am aflat la Mislea cât îi dăduseră. Există vreo speranţă de scăpare?” „Numai o amnistie sau o reducere de pedeapsă l-ar salva. Acum vreo doi ani a ieşit de-acolo cineva care-l văzuse şi spunea că rezista binişor. El a fost un om tare totdeauna.” „Aş putea să-l ajut în vreun fel?” „Ştiu eu? E primejdios. Orice relaţie cu deţinuţii politici ţi-ar aduce

prejudicii. Bănuiesc că nu vrei să-i dai dureri de cap academicianului tău." Evelyne se ridicase şi adusese, scuzându-se: „Altceva n-am găsit", o sticlă de Martini pe care o destupase, turnând în două pahărele, „În sănătatea ta, Raul." „În sănătatea ta, Evelyne. Spune-mi ceva şi despre tine." „Ce să-ţi spun? surâsese ea melancolic, ca şi cum n-ar fi vrut să-şi amintească de nişte lucruri neplăcute. Olaf era încântător, dar bea prea mult. L-am iubit sincer..." „Aşa cum ţi-ai iubit toţi amanţii, dragă Evelyne. Ai o consecvenţă în viciu care-ţi face onoare." „*Pouah, toujours mechant!* Nu-i chiar aşa. În cazul lui Olaf a fost o dragoste sinceră. Era mai tânăr ca mine, sportiv, avea ceva din Armand. Apropo, ce mai face? De unde să bănuiesc eu că era un agent al comunişţilor? Oricum, a lucrat ingenios. Câteodată, ţii minte că mai vorbeam noi, aveam o bănuială, dar nimic concret. Marcela, care-l ura pentru că nu se culcase şi cu ea, mi-a atras atenţia asupra unor lucruri, dar nu le-am luat în seamă. Sper că ştii că mă culcam şi cu Armand..." „Ba bine că nu. Cred că, în cele din urmă, aflase şi Puiu, dar nici cu el nu-mi era ruşine. Noi am trăit într-o lume amorală. Lucrurile astea ne deranjau foarte puţin. Asta şi explică de ce o să ne ducem dracului. *You comes to your autumn.* Mai bine spune-mi ce ţi-a venit să te întorci aici? Nu ştiai ce te aşteaptă?" „Ba da, dar cum să rezist acolo fără nicio situaţie? Mi-am zis să iau un ministru din ăsta, cu origine sănătoasă, pentru că ei mor după doamne din lumea mare. Numai că nu-şi strica nimeni dosarul de dragul meu, aşa că mi-am îndreptat atenţia spre lumea muzicală, artistică şi literară. Din toate lucrurile la care am tentat nu mi-a reuşit decât căsătoria cu Bogdanovici care, să ştii, este un băiat excelent. E el cam ardelean, aşa cum sunt ardelenii, dar altfel simţit, se poartă cu mine cum trebue, nu-mi lipseşte nimic, avem locuinţa asta foarte bună, un automobil la dispoziţie de la Academie, cu cei 4.000 de la

catedră şi cu alţi 5.000 de la Academie, o scoatem foarte bine la capăt. Nu-i de colo, nu-i aşa? Spune-mi ce pot să fac pentru tine?" Raul băuse trei păhărele de Martini şi căpătase o oarecare încredere în forţele proprii. „Evelyne, la drept vorbind, mă descurc. Greu, dar mă descurc." „Nu mă minţi?" „Nu te mint deloc. Am făcut de toate, am vândut ce-am putut, acum mi-ar trebui o slujbă ca să pot emite, în caz de vreo nevoie, pretenţia la pensie şi, mai ales, să-mi fac un statut social. Acum, lucrurile s-au mai uşurat. Autorităţile sunt mai blânde, prietenii s-au întors de pe unde erau, unii dintre ei, care de la canal, care de la puşcărie, aşa că putem spera într-o soartă mai bună. Deci, în linia asta, dacă s-ar întreprinde ceva. Unde mă duc sunt întrebat câţi ani am. Mai mint eu, dar nu atât cât aş dori. N-am niciun fel de carte de muncă. Le-am spus că am fost consilier regal. Asta nu-i prea încântă, dar, mă rog, mă întreabă ce ştiu să fac şi nu-mi oferă decât posturi care m-ar abrutiza, muncă manuală. Să mă fac vidanjor sau să car lemne la basculă?" Evelyne se gândise puţin. „Uite ce e, o să vorbesc şi cu soţul meu. El cunoaşte foarte multă lume. Poate se iveşte ceva şi te înştiinţez. Ai un telefon?" Raul râsese. „Ştii că eşti nostimă? De unde telefon? Dar te mai caut eu din când în când, pentru că nu vreau să te deranjez. Sper că nu i-ai spus academicianului tău că Puiu este în puşcărie, cât despre mine, nu ştii ce fac!" „Ce-s tâmpită!? Nu mai bei puţin? Ori te-ai lăsat? Dacă cumva se iveşte pe neaşteptate, nicio vorbă despre micile mele încurcături de altădată sau chiar despre ce ţi-am povestit că mi s-a întâmplat în Suedia. Ardelenii ăştia sunt cam botocuzi. N-au humor." Raul plecase din vila din strada Jdanov într-o stare destul de ambiguă. Nu era invidie ceea ce simţea, pentru că el nici măcar pe frate-său nu-l invidiase, dar nu putea să se abţină de la gândul că totuşi dacă era vorba de femei, în loialitatea lor nu puteai să crezi până la capăt. Erau ca pisicile: cădeau

totdeauna în picioare, se duceau unde era mai cald, te lăsau la greu. Degeaba voise ea să motiveze plecarea în Suedia cu Olaf şi să o pună pe seama unei iubiri intempestive. Femeile de genul Evelynei nu aveau sentimente, ele erau ca jucătorii de poker: puteai să-ți imaginezi pe unul care-şi cruță adversarul numai pentru motivul că e slăbănog sau că are greutăți? În sfârşit, în ceea ce-l privea, el îşi rezolvase problema sa şi, la urma urmei, de ce fusese nevoie jucând pe o culoare, cum jucase Puiu, să speri că femeia cu care trăise atâția ani se va dovedi în cele din urmă loială? *Lorsqu'on tombe, c'est toujours le soulier qui a tort!* Poate că Puiu o iubise pe Evelyne, asta era mai mult ca sigur, clar înainte de toate se iubise pe sine, îşi iubise cariera lui, situația lui. De vină era poate şi bătrâna Varvara Slătineanu care îi vârâse încă de tânăr în cap că el, Puiu, era calul pe care se miza. La ce să se aştepte bătrâna din partea unui chefliu ca el, care, iată, nu reprezenta nimic din moment ce nu-l băgase nimeni în seamă, în sensul că un *fost* consilier regal pentru noul regim nu însemna aproape nimic. Şi un sentiment ciudat îl încerca. Parcă puțină puşcărie nu i-ar fi stricat nici lui, oricum, ăştia, în cazul unei schimbări în care el totuşi nu credea, deveneau eroi, adică se putea spune că au reprezentat partea națiunii care s-a opus revoluției. „Pe dracu! se contrazicea singur, Puiu sau alții ca el şi eroi! Nişte *bese-n cizmă,* parcă nu-i cunosc eu? Cu panamalele lor, cu rudele lor, cu fiicele lor pe care le băgau în aşternuturile regale, cum încercase Malaxa să-i paseze pe fie-sa lui Mihăiță, că nu-i mai ajungeau fraudele de la C.F.R., cu vagoanele, ar fi vrut să întemeieze o dinastie nouă, dinastia Malaxa, a fierului! Sunt sătul! Nişte *bezanculişti,* amatori de cururi regale, că altele le put! Pe mine să mă întrebe domnii comunişti, să le spun eu cum au făcut ăştia averile! Că dacă m-aş apuca să-mi scriu memoriile, mamă-mamă, le-aş vinde mai bine decât cărțile

lui Ionel Teodoreanu...” Memoriile! De câte ori nu se gândise la chestia asta, avea ce povesti, dar pe cine interesa viața la curtea regelui Carol al doilea, aventurile reginei Maria cu colonelul ei, povestea tezaurului, tot amestecul acela de nechezat august în paturile puturoase ale lui Ferdinand, care, şi el, se culca cu cameristele? O dinastie de țapi. Şi încă peste asta poți să mai treci, că toți avem vicii, dar să ai tu România Mare, cum a avut-o Carol al doilea, şi să nu tragi un foc când ți se împarte țara la mezat? Să stai atâția ani şi să o faci pe marele comandant, să te îmbraci în pantaloni scurți de străjer şi să aduni copilaşii la ANEF, ca să-i vezi făcând gimnastică suedeză, în loc să te înarmezi până în dinți, să construieşti o armată de care să tremure Balcanii!? Să vedem, mai îndrăznea careva să intre aici? Am fi fost o Elveție în acest punct, peste care n-ar fi trecut nimeni. Că poporul, cât îl disprețuia el, Raul, atât cât îl cunoştea, era brav, viteaz, răbdător, îl ştia din primul război mondial, văzuse țăranii împuținați de tifos, răniți prin spitale, zăcând în puroaiele lor, în schilodirea lor, cu acelaşi zâmbet serafic, împăcat cu soarta, ca şi când moartea lor era un tain pe care ei trebuiau să-l dea; ca şi când războaiele ei trebuiau să le plătească. Şi asta pentru ce? Pentru ca să vină politicienii veroşi şi să le ofere o bucată de pământ, o *litră de pământ,* cum spuneau ei, cu o încântare şi cu o sfințenie pe care aveau s-o plătească, pentru că în câțiva ani satele fuseseră năpădite de cetele de cârciumari, de vechili unsuroşi şi dezgustători, care întâi îi îmbătaseră cu spirt, le violaseră copilele şi apoi le cumpăraseră loturile de pământ pe nimica toată. El trăise anii aceia de falsă fericire, de jubilație a robilor care credeau că le-a pus Dumnezeu mâna-n cap dacă au o curte şi trei pruni. Fusese furios toată ziua aceea. Poate în mânia lui exista şi nițică invidie, linişstea acelui hol în umbra iederei, bunăstarea, tihna care nu fuseseră turburate, un automobil la scară în

aceste vremuri când lumea cădea sub tramvaie sau călătorea în autobuze supraaglomerate, două salarii, călătoriile în streinătate... Poate Evelyne merita toate acestea. Fusese o femeie care ştiuse ce vrea, avusese totdeauna o mişcare înainte, ca la şah. Câteva zile nu făcuse nimic. Umblase pe străzi, evitând mereu partea oraşului unde se afla Aleea Alexandru, pentru ca să nu-şi amintească de parcul casei Tismana, de paşnicele după-amieze de primăvară sau de toamnă, când jucau *cricket* pe iarba tunsă mărunt sau leneveau în balansoarele legate între doi copaci sau în scaunele uşoare, împletite, de paie, când valetul Anton şi subreta Marcela le cărau oranjade, whisky sau coniac *Courvoisier,* şi dinspre bulevardul Aviatorilor venea, în valuri, mirosul subtil de trandafiri *Isabel,* cei mai frumoşi trandafiri din Bucureşti, lăsând pe iarbă o risipă galbenă de petale, pe care vântul o purta, la câte o răbufnire, de colo-colo. Unde erau anii când el cu Yvonne Sturdza făceau echitaţie pe Aleea călăreţilor? Era vremea trăsurilor, a echipajelor pe care celălalt veac, trecând peste sincopa războiului, le-o transmisese ca pe un cadou la care el, Raul, se gândea cu înduioşare.

Armăsarii lucioşi, bine buşumaţi, birjarii în halatele lor albastre de catifea, cu bice lungi, împodobite cu flori de hârtie, cu care nici nu-şi atingeau animalele, ci numai le făceau aluzii şuierătoare, trăgând din când în când din sticla de votcă pe care o ţineau între picioare; *trap-trapul* egal al copitelor, uşoara alunecare a roţilor cauciucate şi spiţele negre ale celorlalte trăsuri venind din sens invers, lucind sub dulcele soare al lunii mai ca o roată a norocului... Unde dispăruseră toate astea? O epocă încheiată care nu se va mai întoarce niciodată. Uriaşa lor casă din Aleea Alexandru fusese cedată unui cămin de copii. Trecuse pe-acolo prin ‘48 sau ‘49, mânat de o nostalgie inexplicabilă, el care îşi spunea că este gata să îndure orice,

că e pregătit să se lase împuşcat în orice minut din viaţa lui şi auzise de dincolo de gardul de ciment foarte înalt, cu grile de fier, strigătele unor ţânci. Mersese spre vechea intrare care avea porţile date de perete şi nu era păzită de nimeni şi văzuse peluzele tunse ca-n urmă cu câţiva ani, când încă mai locuise aici. Grădinarii nu mai erau aceiaşi. Aleile păreau neîngrijite, dar casa arăta neschimbată. De sus, de la fereastra donjonului unde locuise Armand, o femeie îmbrăcată în halat albastru strigase la grupul de copii: nişte gâgâlici zgomotoase cu şorţuleţe, botfori şi şosete albe. Rătăcise mai bine de un ceas prin vechiul parc, amintindu-şi de *cotloanele lui,* cum le numea, de acele refugii ascunse de mari tufişuri de merişor, dincolo de care îşi bea coniacul său la unsprezece dimineaţa, visând la întâlnirile din ziua care urma, la prietenii care, acum, la o analiză rece, se dovediseră nişte *petambotişti,* nişte *petomani* care nu făcuseră nimic într-o viaţă de om; ca şi el dealtfel, ce să mai vorbim! Ei, cu toţii, credeau că această existenţă fără scop li se cuvine; ei erau cei pe care îi iubea Dumnezeu, scutiţi să muncească şi să aibă ocupaţii. Numai nebunul ăsta de Puiu se vârâse în politică. Ce-i trebuia lui politică? Şi acum, uite-l, zăcea într-un fund de temniţă şi ispăşea. Nu fusese el, Raul, mai deştept *că-şi băuse viaţa, că se lăsase trăit de viaţă* fără să simtă nicio remuşcare, fără să-i treacă vreodată prin cap că acest mod de existenţă va putea fi schimbat de către cineva? Aici era locul unde jucau *whist* sau *canastă* sau *poker,* de aici o vedea sosind pe Yvonne Sturdza pe care o iubise puţin, cu mersul ei de sportivă, cu picioarele uşor îngroşate la glezne şi la pulpe, în costum de jokeu, cu şepcuţa sa roşie şi galbenă care semăna cu o jumătate de pepene, cu biciuşca cu care îşi lovea cizmele de călărie, cu pantalonii bufanţi ce nu o avantajau fiindcă o făceau şi mai rotundă, şi mai scundă. Era o fată veselă, fără griji, care nu gândea la nimic. Făcuse studii în Franţa şi în Anglia, avea

două diplome, dintre care una de inginer nautic, de ce dracu îi trebuia ei diplomă de inginer nautic nu putea să-şi explice nici acum, dar probabil că voia să intrige pe toată lumea, sau ca un nebun de Sturdzesc, de-al lor, avea de gând să uzurpe tronul dinastiei Sigmaringen şi să creeze o flotă uriaşă ca Petru cel Mare! „Fata nimicului", cum îi spunea, „Fata beatitudinii", râdea tot timpul, căutând prilejuri de a se înveseli cu orice preţ. Nu o văzuse o singură dată cu o carte în mână. Locuia în palatul de lângă Cişmigiu al părinţilor ei şi dădea recepţii după recepţii, în aceste reuniuni intrând toată frenezia vieţii sale, toată nevoia neostoită de a bria, de a-şi arăta bijuteriile şi rochiile aduse săptămânal de la Paris, Viena sau Roma. Erau frumoase acele petreceri deşucheate, chiar dacă oamenii nu exagerau prea mult. Poate Bebe Sturdza, care era mai capiu, *căzut de pe cal,* cum îi spunea soră-sa, el mai călca în strâchini, dar, în general, formau o grupare omogenă alcătuită din oameni binecrescuţi, fii de diplomaţi, de consilieri, de miniştri; aceştia din urmă, nişte parveniţi, cum îi considerau unii. Nu toţi, evident, pentru că între ei se aflau şi urmaşi ai veritabilei aristocraţii române despre care Raul avea părerea pe care o avea, *aristocraţie de Fanar,* dar, mă rog, engleziţi, franţuziţi cu toţii, arătându-şi sipeturile şi seifurile secrete în care foşneau hrisoave şi documente din care nu lipseau arborele genealogic, menţiuni ale cronicarilor, tot acel mărunţiş nobiliar cu care aici, la porţile Orientului, puteai să iei ochii proştilor. Pe urmă, ceva se schimbase. Intrarea lui în camarilă, prietenia cu Puiu Dumitrescu îi indispunea pe cei vechi. Începuseră să-l bruieze, să-l uite, să-l ocolească. *Mitocanii de la Palat,* cum li se spunea, nu mai erau de nasul lor. Dar Raul nu suferea din cauza asta. Aşa încât, despărţirea de Yvonne n-avusese nimic melodramatic. El nu avea plăcerea sportului ca alţii. Călărea din obligaţie, destul de prost, deşi caii îi plăceau. La Domneşti, din

miradorul conacului, acolo unde se țineau iarna plantele după ce se aşezau geamurile în ramele lor, dinainte pregătite, dar un loc deschis din aprilie până în octombrie, privea caii Varvarei Slătineanu lăsați în libertate, pe o imensă păşune de care n-avea nimeni voie să se atingă. Bătrâna se certa cu vechilii care o interpelau într-un mod agresiv: „Puteți să-mi spuneți şi mie, doamnă, de ce țineți caii ăştia? Că nu-s de rasă pentru ca să spuneți că-i vindeți proprietarilor de grajduri. Sunt nişte cai obişnuiți, care vă mănâncă câteva vagoane de iarbă şi fân, la fiecare an. Poate intenționați să-i faceți salam, cândva", spunea unul, Ilovici, fost colonel, care murise de cancer în '34, un om aprig, bun administrator, de care bătrâna Slătineancă nu se putuse lipsi şi căruia îi răbda insolențele. „Dumneata, domnule Ilovici, nu înțelegi nimic. Ai vrea să scoți bani şi din piatră seacă. Vrei să ştii de ce țin caii ăştia? Pentru că sunt frumoşi, pur şi simplu. Pentru că vreau să-i privesc seara cum se-ncură. Sunt ca nişte zei, dacă te interesează. Au fost popoare care s-au închinat cailor. Pentru dumneata însă, un măgar face mai mult, pentru că e un *porteur,* pentru că duce în spinare. Calul e un animal util, dar într-atâta utilitarism un cal în libertate face foarte bine." Era adevărat ceea ce spunea bătrâna Slătineancă. O descoperise întâmplător, într-un amurg de iulie, după un treierat, când uriaşa câmpie rotitoare din jur era galbenă, reflectând soarele nemilos. Văzduhul căra vălătuci de abur sau de praf, şi ei incendiați, ca baloanele captive de mai târziu, din război, plutind deasupra acelui şes care mirosea a pâine coaptă, a bob scuturat şi pe fundalul cerului palid, un neant bleu, fără adâncime, sfâşiat numai de nişte cumpene de fântâni care scârțâiau la rarele izbucniri de vânt, apăruseră caii. Întâi îi auzise. Veneau de departe, de la baltă, unde băuseră apă şi se scăldaseră într-un loc aflat mai jos, sosind în trap mărunt, douăzeci sau douăzeci şi cinci, câți erau, părând că

anunță o furtună îndepărtată. Şi, pe urmă, se ridicaseră de sub orizont, dându-i imaginea sferică a pământului, sosind din altă emisferă, cu coamele umezite în vântul creat de fuga lor, cu urechile ascuțite, nechezând într-un fel particular, cu ceva victorios, jucându-se din alergare şi frecându-şi trupurile, unul de celălalt; un murg înconjurându-i pe toți într-un uriaş cerc sau în *opturi,* care-i despărțea în pâlcuri. Era într-adevăr un spectacol şi cu siguranță că numai zeii se puteau juca astfel. Treceau peste mirişti cu pasul elansat, cu aruncături grațioase de copite, ca-ntr-un film *au ralenti,* cum avea să vadă mai târziu la cinema. Şi avusese un fel de frison de plăcere neînțeles. Să poți să te bucuri de un astfel de spectacol, să-ți placă jocul fără scop al unor animale aflate în libertate, iată farmecul! Altădată „herghelia" Slătinencei devenea placidă. Caii păşteau îndepărtați unii de ceilalți, abia mişcându-şi gâturile, amuşinând iarba proaspătă şi ridicând din când în când capul lor hieratic, rumegând absenți, cu ochii orbi spre soare. În unele amurguri păreau nişte ruguri vii, cu părul bine periat de un grăjdar care şi-ar fi dat viața pentru ei; dacă ploua stăteau ceasuri întregi ca nişte statui vii în acea măcinare umedă, pielea lor devenind lucioasă, sclipind în lumina turbure, pluvioasă. Şi toamna, la sfârşitul lui octombrie, prin ceață, dacă ai fi băut două păhărele de *Courvoisier,* cum o făcea el, ai fi crezut că aleargă pe undeva prin nişte nori. Dispăreau şi apăreau, se micşorau, nu mai aveau cozi şi capete, puteai să-i crezi nişte centauri rătăciți în pârloaga ce fusese cosită a doua oară. Dar teribilele lor împreunări, vegheate de fanaticul grăjdar Iura, ca să nu se strice rasa aia proastă a lor pe care o aveau, cum zicea vechilul, nechezaturile care vesteau triumful armăsăresc răzbătând de sub grinzile grajdurilor ca şi cum cineva ar fi vrut să le facă să explodeze, să sfărâme acoperişurile, şi nopțile de nesomn ale Varvarei, asistându-l pe grăjdar dintr-

o curiozitate şi o plăcere de neînţeles pentru el. „Voi, bărbaţii, nu pricepeţi nimic din actul naşterii. Ieşirea dintr-un pântec în această lume, ah, ce miracol! Primul strigăt al pruncului care încă e legat de mamă cu cordonul ombilical! Un mânz umed în placenta lui albicioasă, mai întâi ca o bucată de seu uriaşă şi pe urmă ceva de neînchipuit, imaginea unui cal micşorat care rupe o plasă şi iese deodată în băltoaca de pişat a unei iepe, în paiele tocate, putrezite, din întunericul pântecelui mamei spre spaţiile în care existăm!" Slătineanca îşi făcea o cruce mare, ca şi când ea însăşi ar fi născut un cal, şi pe urmă, grupul animalelor se înmulţea, mânzuleţii fragili, cu picioarele ca nişte beţe de chibrit, amestecându-se printre robustele iepe şi rapizii armăsari, abia ţinând pasul, emanând în jur un miros proaspăt de trup tânăr. Mai mureau de *morvă,* de *tignafes,* se umflau pentru că păscuseră cine ştie ce plantă otrăvitoare, dar existau, erau o entitate a acelor locuri. Fără ei, Domneştii nu puteau fi concepuţi... Acum, probabil că proprietatea Slătinenilor devenise o gospodărie de stat, Raul nu mai trecuse pe-acolo, şi foştii lor ţărani, pe tractoare, tăiau toamna mirişti le cu lama plugurilor. Printre ei mai aveau fini, după obiceiul pământului, copii ai acestor fini, care veneau la sărbători cu daruri, după servituţile veacului nouăsprezece. Dar de ce se gândea la toate acestea? Totul era încheiat, clasat. Nu avea niciun rost să-şi mai aducă aminte, trebuia să ia viaţa aşa cum era, fără sentimentalisme, pentru că acum, la el, singura problemă care trebuia rezolvată era aceea de a supravieţui...

Evelyne îi răspunsese de câteva ori la telefon să mai aibă răbdare, că nu l-a uitat. Raul bănuise că e numai o formă politicoasă de a-l respinge prin amânări repetate. Ea îi ceruse adresa pentru ca, dacă vreodată s-ar fi ivit un lucru pe neaşteptate, să vină să-l înştiinţeze, dar pe Raul lucrul l-

ar fi umilit. Nu voia să fie văzut unde şi cum locuieşte, aşa că evitase abil orice precizare: „Lasă, că nu e un cap de țară. Am aşteptat atâta, pot să mai aştept, nu te agita pentru mine. Te caut tot eu." Femeia înțelesese şi nu insistase. Dar iată că într-o zi îi spusese la telefon: „Raul, s-a făcut! Am găsit ceva. Cred c-o să-ți placă. Bărbatul meu are relații la *Sfatul Popular* şi a dibuit pe cineva, pe unul Vlăducă, aşa se numeşte, care e şeful *Serviciului Pavoazări-Alei-Grădini.* Poate că asta nu-ți spune nimic, dar iată despre ce este vorba. Tu te pricepi la grădini că, slavă Domnului, noi tot grădini am avut în jurul caselor. Precis nu ştiu nici eu ce vor de la tine, dar, după părerea mea, ei caută un sfătuitor horticol, adică un peisagist, cred că au avut aşa ceva, dar l-au dat afară şi acum i-a pus cineva să aranjeze toate grădinile din Bucureşti, dar nu se pricep. E o ştiință şi asta. Pomii nu se plantează aiurea, trebue ținut seama de anotimpul în care se desfrunzesc, e vorba şi de desenul aleilor. Ce să-ți mai povestesc, că tu ştii mai bine ca mine. Îți convine?" „Ba bine că nu." „Salariul nu ştiu dacă e prea mare, dar, oricum." „Nu atât salariul mă interesează, cât faptul că pot să intru în câmpul muncii. Asta e lucrul cel mai interesant. Atunci cum să fac?" „Păi, mergi mâine la Expoziția horticolă din parcul Herăstrău." „Asta unde mai este, că parcul Herăstrău e mare." „E un pavilion lângă restaurantul *Pescăruş* şi întrebi de tovarăşul Vlăducă. O să trec şi eu pe-acolo." „S-a făcut." A doua zi, la ora unsprezece, avusese loc deschiderea oficială a expoziției, o reuniune a horticultorilor care livrau flori mediului orăşenesc. „O adunare pe țară", cum îl asigurase Vlăducă, un bărbat agitat, rotofei, îmbrăcat în salopetă şi cizme, binevoitor şi ştiind că Raul fusese trimis de oameni cu pile ce puteau să influențeze chiar soarta lui. Îşi strânseseră mâinile, Vlăducă îi prezentase câțiva funcționari din Ministerul Agriculturii care inspectau parcul floral, ornat cu

stânci simulate, butaforie curată, opera cine ştie cărui scenograf de la vreun teatru din Bucureşti. Un pârâiaş artificial curgea printre ortensii şi crini, glicine şi trandafiri imperiali. Tot parcul părea prea încărcat; era prima lui impresie. Un grup de femei se foia de colo-colo. Se auzeau fraze amestecate şi spiritele se încinseseră. Apăruse pe neaşteptate şi Evelyne, însoţită de academicianul Bogdanovici, şi se îndreptase direct spre Raul. Acesta şedea de vorbă cu Vlăducă. „Sărut mâna, doamnă", o salutase şeful *Serviciului Pavoazări-Alei-Grădini*, „favoritul dumneavoastră s-a prezentat la serviciu şi o să discutăm imediat ce se termină şedinţa cu cei de la Ministerul Agriculturii, rămânând să vedem ce e de făcut." Academicianul îi întinsese şi el mâna, cu o privire vag absentă, care voia să însemne că ştie despre ce e vorba, că înţelege să-i facă un serviciu lui Raul, dar atât, fără intimităţi, fără vizite. Trecutul era trecut, nu-l privea, înţelegea să aibă relaţii sociale cu el, cum ar fi avut cu toţi ceilalţi. Fostul consilier regal cunoştea genul de oameni din care făcea parte Bogdanovici, aşa încât îl lăsă să privească florile, se prefăcu că ascultă numele în latineşte pe care matematicianul le rostea cu o încântare vădită şi, după câteva minute, îl abandonă apropiindu-se de Evelyne: „Am o idee văzând florile astea. Dragă, aşa cum ştii, orice revoluţie, odată trecută de prima fază, intră în clasicism. Oamenii încep să trăiască mai bine, au copii care trebue să înveţe câte-o limbă-două streine, îşi cumpără tablouri, mai sunt şi mesele tovărăşeşti, ce strică să învăţăm pe unele doamne care n-au avut de unde să ştie că îmblânzirea moravurilor vine şi de la flori, de la lucrurile inutile? Iată ce-ţi propun: vezi cum te înţelegi cu Vlăducă şi dă-mi un telefon, organizează un *jour fix* de cucoane. Cheamă-le la tine, la un ceai, la cinci după masă, să le fac o demonstraţie de *ikebana.* Cred că ăsta e un mijloc foarte elegant de a

supraviețui.” „Asta ce mai e? Ikebana?” „Arta de a aranja florile. Ai uitat că am vizitat Japonia?” „O să mă gândesc. Ştiu eu dacă putem transplanta obiceiurile de a cultiva peisajul domestic în societatea noastră care e destul de bizară, ca să nu spun altfel, la ora asta?” „Dacă îți închipui că gustul pentru femeile frumoase şi inteligente a dispărut, te-nşeli. Nimeni nu vrea să trăiască urât.” Vlăducă terminase cu funcționarii de la Ministerul Agriculturii, care se declaraseră satisfăcuți de întâlnire. Asudase, îşi ştergea fruntea cu o imensă batistă, îşi scosese cravata de la gât şi bluza salopetei şi-l privea interogativ. „Ei?” Raul nu înțelegea ce dorea de la el. „Ce poți să-mi spui despre parcul ăsta, dumneata care ai văzut atâtea grădini şi florării mari din Paris şi din alte locuri?” „Domnule Vlăducă, ce să vă spun?... Florile sunt frumoase totdeauna, problema e alta: cum le punem în valoare.” „Adică?” „Păi, după părerea mea, sunt cam înghesuite şi efectele se pierd. Niciodată nu se arată mult. Intrând aici, eşti amețit de prea multe culori, de prea multe specii. Sunt flori care se ceartă între ele, nu se suportă. Acum un sfert de veac am vizitat Japonia. Dumneavoastră ştiți că japonezii au un adevărat cult pentru flori? Aşezarea lor reprezintă o adevărată ştiință. Sigur că aici e vorba de o expoziție, nu de o aranjare a florilor la rang de artă pe care japonezii o numesc ikebana...” Chipul şefului *Serviciului Pavoazări-Alei-Grădini* se lungea vizibil. O curiozitate nestăpânită îl turburase. „Nu ştiu dacă doamna Bogdanovici v-a spus că am fost consilier regal.” „Parcă”. „Aşadar să ne întoarcem la treburile noastre. Sigur că nu se mai poate face nimic acum cu expoziția, dar, dacă mi-ați permite nişte schimbări, atunci v-aş putea spune foarte multe lucruri.” „Ce înțelegi dumneata prin «schimbări»?” „Păi, ce se înțelege, adică mai rărim din straturi şi vedem care ar fi cele mai bune criterii, posibile în situația asta; straturile pot avea mai multe forme geometrice, cu anumite

combinații de culori. Decoratorul dumneavoastră sau cel care a desenat parcul a fost fantezist. Este nepermis. Vizitatorul se zăpăceşte." Vlăducă îl privea din ce în ce mai intrigat. „Domnu' Ionescu, eu toată viața mea am lucrat la grădinărit. M-am ocupat de flori. Am fost la o fermă, la prințul Ştirbey, am avut grijă de sere. Ca să zic aşa, nu sunt un ageamiu. Cunosc bolile plantelor, tot ce trebue, dar ceea ce aud sunt lucruri noi pentru mine şi sunt gata să fac ce-mi spui dumneata." „Primul lucru necesar e să rărim exponatele." „Asta am înțeles, dar nu prea văd cum o să ne descurcăm. Ce facem cu ce ne rămâne?" Raul dăduse din umeri. Totdeauna apar detalii care te descurajează. Vlăducă părea încurcat. „Vedeți dumneavoastră, expoziția trebue privită din unghiul vizitatorului. Un iubitor de flori care intră aici e contrariat de mulțimea şi de amestecul speciilor. Oriunde, aiurea, nu numai la noi, ele se grupează pe familii, pe nuanțe, în funcție de anotimpuri, într-un fel arată primăvara şi altfel toamna. Ele, aceste flori, trebue să traducă un sentiment care este transmis privitorului. De pildă, exuberanța lunii aprilie sau a lunii mai sau melancolia lui septembrie sau a lui octombrie, când afară e urât, plouă şi florile încălzesc privirea, mângâie şi nasc nostalgia unui câmp. Un astfel de loc trebue să inspire forță sau să te transpună în situația unui om aflat într-un templu. Vedeți că lucrurile nu sunt chiar aşa simple, cum par la prima vedere. Aşezăm în şir indian 30 de ghivece şi anulăm efectul vizual, pentru că există totdeauna un efect vizual. Pe urmă, iertați-mă, butaforia asta..." „*Buta...* cum ați spus?" „Butaforia, cartonul ce vrea să sugereze nişte stânci. Nu merge, domnu' Vlăducă. Nu ține, ascultă la mine! Păi ce, n-avem noi nişte pietre adevărate pe-aici? Nişte bolovani? Ce mare lucru să-i aşezăm cum trebue, în formă de piramidă, ca să scoatem efectele dorite? Pentru că dacă florile nu sunt puse în acord cu decorul ne facem de râs. Vor

veni şi streini, înțelegeți?" Vlăducă nu avea aerul că înțelesese, dar, în schimb, se entuziasmase. „Domnu' Ionescu, mă interesează chestiile astea. Trebue să-i învățăm şi pe tovarăşi că grădina este un loc public unde poporul se destinde. Uite, dumneavoastră mi-ați spus nişte lucruri pe care nu le cunoşteam. Să mă iertați, eu sunt un om simplu şi la noi, oamenii simpli, o grădină e un loc unde miroase frumos, te uiți la el, ți-e bine şi gata. Acum, la prințul Ştirbey am mai învățat eu câte ceva, că şi dânsul avea plăcerea lui cu grădinăritul. Ehe, ce buchete făceam eu, ce problemă era şi asta, că şi florile nu se trimit aşa, oricum. Păi să-ți aranjez eu unul dumitale, să zici că e tablou, nu alta, din mâțişori, lalele şi narcise înflorite, să mai băgăm şi nişte lăcrămioare parfumate pe-acolo, să punem o blană de muşchi, aşa, şi să trimitem într-un coş de paie cuiva... Ăsta e un buchet de primăvară. Vedeți că unele lucruri le mai ştiu şi eu. Iarna puneam crengi de brad, licheni şi un trunchi alb de mesteacăn, la care mai adăugam nişte ciuperci şi zambile roz, care sunt o aluzie că vine primăvara. Tot dânsul m-a învățat. Vara, trimiteam gherghine violete, care prevesteau sfârşitul acestui anotimp. Toamna, ce să vă mai spun, crizantemele erau la mare cinste şi aşa mai departe, dar pe toate nu le ştiu nici eu. Am să vă mai ascult. Cum ziceați că e chestia cu grădinile?..." Raul îl privea la rândul lui cu o curiozitate pe care nu şi-o bănuise. Omul nu era prost şi avea multă bunăvoință. De unde să ştie el cum trebue aranjată o expoziție de flori? „O grădină, domnule Vlăducă, trebue gândită din zborul paserii, cum se spune. Adică aşa, să-i placă şi lui Dumnezeu când se uită el de sus, de-acolo. O grădină nu-i numai florile, iarba, boschetele, pomii. O grădină e şi desenul aleilor, şi havuzurile, unde sunt, şi lacul, şi insulele astea, cum e Herăstrăul, sălciile de pe mal, statuile. Numai că aici nu ştiu cine dracu a băgat busturi de ghips pe care le plouă tot anul şi primăvara vine

Serviciul dumneavoastră *Pavoazări-Alei-Grădini* şi le dă cu var, le spoieşte ca pe casele de mahala. Nu e bine, domnule Vlăducă, spune-le şi dumneata la o şedinţă, acolo, să comande nişte busturi din marmură, că, slavă Domnului, marmură avem destulă. Păi, dumitale îţi place să-i vezi pe Sahia şi pe Gorki daţi cu var? Dă-o-ncolo de treabă!" „Dom'le, poate n-au fonduri?" „Nu se poate, domnu' Vlăducă, mai deschide-le mintea, că oamenii n-au avut de unde să ştie. Nu e nicio supărare, intenţia e bună, dar una e să priveşti un bust de marmură şi alta să pui în grădină unul de ghips."

Prietenia cu Vlăducă, care-l angajase, îi înlesnise să cunoască o altă lume, tăcută, respectuoasă, aceea a grădinarilor îngrijitori ai parcurilor publice. Colindau, el cu şeful *Serviciului Pavoazări-Alei-Grădini,* serele din marginile Bucureştilor, ca să aleagă răsaduri şi puieţi; când erau în Cioplea, când în parcul Ioanid, când în Cişmigiu, când în fostul parc Carol I, când în cartiere demolate după bombardamente şi care erau transformate în grădini. „Ciudat lucru, îi spunea lui Vlăducă. Pe vremea noastră, a burgheziei, cum îi plăcea să se autoironizeze, de parcurile publice aveau grijă primarii numai înainte de alegeri, ca să aducă aminte celor ce trebuiau să-i voteze că sunt harnici. De unde gustul acesta al dumneavoastră pentru verdeaţă, pentru flori şi pentru copaci?" „Ştiu eu ce să vă spun, domnu' Ionescu? Mulţi dintre noi au stat în puşcărie şi când stai în locuri întunecoase te apucă un dor nemaipomenit de câmp, de toate cele. Te gândeşti la păduri, la serbările muncitoreşti pe care le făceam noi la Şosea, lângă Arcul de Triumf. Cam asta cred eu că ar fi explicaţia..." Multă vreme Raul nu dăduse importanţă răspunsului lui Vlăducă, trecuse peste el, dar de când lucra cu grădinarii, mai ales cu femeile care veneau pentru 15 lei pe zi ca să sape pământul, să care pietrişul pentru alei cu roaba, plecând seara, după

ce se spălau la o cişmea sau cu furtunul cu care udau peluzele, vesele, cântând ca şi cum toată ziua n-ar fi făcut nimic, mentalitatea lui despre ţărani se schimbase. Aveau copii care le aşteptau, bărbaţii mergeau direct, de la grădinărit, la cârciumă ca să bea un rachiu, se urcau în autobuzele care-i duceau în cine ştie ce margine de Bucureşti sau prin comunele învecinate, la Buftea, la Otopeni, prin Budeşti, unde, după cum aflase, dacă era vară sau primăvară mai roboteau în grădinile proprii, cultivând varză, roşii sau salată, pe care le vindeau duminica în pieţele apropiate. Erau sfioşi, vorbeau puţin, abia le scotea un cuvânt din gură, cu cleştele. Bănuia că bărbaţii sau femeile acelea erau nemulţumiţi că rude de-ale lor lucrau la fermele de stat şi că trebuiseră să dea o parte din pământ la colective. Probabil că, stând mai aproape de Bucureşti, se orăşenizaseră, adică înţelegeau altfel ce li se întâmpla. „Păi, tovarăşe Ionescu, sau domnule, cum să-ţi zicem, noi ne-am obişnuit. Stăm în mahalale de mulţi ani. Ne-am tras încoace. E mai uşor la oraş, ai totul la îndemână, intri în prăvălie, îţi cumperi ce vrei, numai bani să câştigi. Mai avem un petec de loc în faţa casei, ne descurcăm. Dacă muncim cu muierea şi aducem două lefi, avem ce da la copii, ei măcar să scape de belele, să înveţe carte, să se facă ingineri, doctori, care or putea, care or avea minte. Noi, azi-mâine, ne petrecem. Şi, pe urmă, nu vezi dumneata ce vine? Se fac fabrici peste tot, cartiere noi. Sperăm şi noi să ajungem la bloc, că tare ne-ar place să stăm la etaj. Să ne uităm de sus, să vedem oamenii ca furnicile. Am eu un văr, povestea unul dintre ei, ăla de mic s-a băgat la uzină, acum e maistor sau nu ştiu ce naiba, i-au dat casă pe undeva, pe Filantropia. Mă duc din când în când la el. Mi-arată duşul, baia, mă scoate pe balcon, de unde se vede restaurantul care se numea pe vremuri *Bufet,* şi-acum îi zice *Kiseleff.* O mândreţe de privelişte. Dacă îmi doresc ceva, baia aia şi cu balconul

mi le doresc. Că noi tot la pompă ne spălăm, în faţa casei, dimineaţa, iar baie facem sâmbăta, într-o albie mare de rufe, dar nu se mai cade pe vremurile astea, ditamai bărbatul ca mine şi ditamai femeia ca muierea mea, să ne scăldăm ca ţiganii. Aşa că, dacă muncim, poate că o să ne dea şi nouă o locuinţă undeva, la un etaj." Femeile erau mai realiste, ele munceau şi mai mult, trebuiau să gătească, să spele. Cum ajungeau acasă, dormeau puţin, dar le ţinea numai gândul că nu mai stăteau câte şapte laolaltă, iarna, într-o odaie, pentru că n-aveau lemne şi că, dacă n-apucaseră să moştenească ceva pământ, se numea că *sunt în slujbă la stat* şi că *au drepturi.* „Ei, chestia asta cu *drepturile* să mi-o spuneţi voi mie", le ataţa Raul. „Ce înţelegeţi voi prin drepturi?" Muierile se dădeau într-o parte, îşi mai potriveau basmalele, băgau mâinile în buzunarele şorţurilor de muşama, date de *protecţia muncii,* mai lăsau furtunul şi, câte una, îndrăznea: „Păi, domnu' Ionescu, dumneavoastră trebue să ştiţi, că am auzit că aţi fost un om mare, noi toată viaţa am slugărit pe unde am putut. La boer puteai să nimereşti câteodată şi bine, că mai erau şi din ăştia cumsecade, dar nu puteai *să-ţi dai cu părerea".* „Cum adică, nu puteai să-ţi dai cu părerea?" „Păi, dumnealor îţi porunceau: du-te colo, du-te dincolo, fă aia, fă ailaltă. Era bine, nu era bine, trebuia să execuţi ca la armată. Pe urmă, cei mai mulţi erau haini, zgârciţi, Doamne-Doamne, mai ales muierile! Mai furai o bucată de pâine, niţel unt, niscai untdelemn să duci la copii, acasă. Dacă te prindea, te dădea pe mâna poliţiei. Nu mai vorbesc că nici duminică n-aveam. Că duminica se întreceau să petreacă, să aibă musafiri, să bea şi să mănânce. Mai scăpăm aşa, joia după masă, mai la o târguială, nu vă mai spun ce certuri pe capul nostru, ba mai luam şi câte o palmă-două. Or, nu se mai putea. Să baţi un om în zilele noastre, ce, e câine? Pe când acum facem şedinţe, ne dăm cu părerea. Mai spunem câte-un of pe care-

l avem, ne-a dat carnet de sindicalist." „Dar în partid v-aţi băgat?" „Ne băgăm noi şi în partid, că mai e vreme..." Începuse să se obişnuiască cu viaţa asta a lui, se vedea mai rar cu cei din grupul care se aduna o dată pe săptămână în casa văduvei Policrat, pentru că formarea repetată de noi *guverne* în vederea unei restaurări viitoare începuse să-l plictisească. Degeaba le spunea, cu o convingere care nu le plăcea deloc, că sunt nerealişti şi că vrabia mălai visează, dar mălaiul a zburat! „Se vede treaba că te-au şubrezit comunişţii, domnu' Tismana", făcea Calomfirescu iritat. „Te-am văzut noi, ai luat o slujbă, eşti prieten cu de-alde ăştia. Dar noi să ştii că facem liste negre, cu colaboraţionişţii, aşa că ai grijă." Raul dădea din umeri şi-i lăsa să joace mai departe *canasta.* O mai vedea pe văduva doctorului Policrat, pentru că nu renunţase la ideea de a obţine vreodată un post mai bun decât cel pe care-l avea acum. I-o spusese şi Evelynei, şi ea îi promisese că dacă se iveşte ceva care i-ar conveni mai mult, o să-l servească cu plăcere pentru că treaba era mai simplă acum. Nu trebuia decât să-şi ceară un transfer de la Ministerul Agriculturii şi-atât. Monotonia acestei existenţe, cu ore fixe, cu plecarea de dimineaţă în diferite puncte ale Bucureştiului, avea şi marele avantaj de a-i permite să trăiască în aer liber, fapt care-l făcea să se simtă foarte bine. O mai rărise cu alcoolul, cu acele rachiuri nenorocite pe care le băuse în ultimii ani. Mânca şi bea bine, o dată pe săptămână sau de două ori, când era invitat în vreo familie. Dealtfel, cercul amicilor săi se mărise odată cu noile relaţii pe care i le făcuse Evelyne în lumea academicienilor. Doamnele Obogeanu, sau Suditu sau Daşoveanu îl invitau pe rând în casele lor ca să le vorbească despre ştiinţa aranjării florilor. Cercul de cucoane se mărise pentru că se lăudau la alte doamne, cărora le făceau vizite, şi acestea, curioase, veneau şi ele să asculte. Aveau un singur obicei prost, acela de a înţelege că simpla invitaţie şi

faptul că-l tratau cu câteva *langues de chat*-uri era plata pentru *lecțiile* pe care le dădea. Sperase că Evelyne va înțelege că e strâmtorat şi că salariul lui era destul de redus pentru un om învățat să trăiască pe picior mare, dar fostei sale cumnate nu-i trecuse prin cap aşa ceva, iar să-i atragă atenția nu se făcea. Oricum, reuniunile îi dădeau iluzia că revenea în lumea din care plecase, uitând de cele două cămăruțe în care se întorcea seara, obosit şi descurajat. La o astfel de sindrofie îi reîntâlnise pe Annemarie Țăranu şi pe doctorul Lăcănescu. „Nu te mai vede omul cu anii, zisese femeia. Ce mai faci, domnule Tismana?" „Bine, mulțumesc." „Şi Evelyne? Stranie ființă. Eram prietene foarte bune, nu înțeleg de ce nu mai mă caută." „Am să-i spun. Probabil că nu mai ştie ce număr de telefon aveți." „Ei, dacă vrea ea, mă găsea. Dar probabil că e ocupată cu soțul cel nou. Aşa e când te căsătoreşti de multe ori." „Ce limbă are şi asta, îşi zisese Raul, nu iartă pe nimeni." Lăcănescu părea mai obosit, chiar îmbrăcămintea era uşor ponosită, cu toată pedanteria ei: costum negru, batistă albă la rever, manşete înghețate, cravata purtată. „Ce faci, domnu' doctor? Cum merge?" „Merci, prost." „Păi cum?" „Foarte bine. Pe marxişti nu-i interesează Freud şi psihanaliza. Ei cred că socialismul este scutit de nebuni, dar nebunii umblă liberi printre noi." Râsese amar, cu dantura lui falsă, strălucitor de albă. „Şi atunci?" „Şi atunci m-au pensionat. Mă descurc şi eu vânzând ce pot. Am avut noroc că mi-am cumpărat nişte tablouri bune, după care unii se dau în vânt la ora asta. Şi dumneata? Văd că n-ai uitat lecția: relațiile te scapă de necazuri." Ronțăia fursecurile puse pe masă şi bea vinul de măcieşe făcut în casă de doamnele academicienilor, care erau zgârcite şi agoniseau pentru ziua de mâine. Probabil că nici n-ascultau ce le spunea el despre şcoala *ikenobo* şi despre *cele trei elemente principale ale sale: pământul sau negativul, cerul sau pozitivul, omul sau adevărul sau*

principalul şi *cum acţiona grupa: cer în spaţiul din jurul sectorului Om, luând forma care suplinea puterea.* Scandarea cuvintelor *IN, IOH, GIN,* care constituiau *lanţul de forţe,* le făcea probabil somn. Pe doctorul Lăcănescu îl surprinsese de câteva ori moţăind şi-şi făcea socoteala că, de fapt, venea la aceste reuniuni ca să-şi mai completeze prânzurile lui sărace. În schimb, foarte încântată de expunerile sale părea, la sfârşitul lor, Annemarie Ţăranu, care îl felicita cu căldură. „Domnule Tismana, eşti o mare surpriză pentru mine. Te rog să mă crezi că am să vin şi la expunerea viitoare şi ori de câte ori ai să vorbeşti. Eşti un adevărat savant. Să-ţi spun drept, nici nu mă aşteptam la atâta erudiţie din partea dumitale. Pe vremuri, mă ierţi, aveai o reputaţie de chefliu, de *bon viveur.* Eşti o revelaţie, într-un cuvânt." „Exageraţi, doamnă, vă asigur că exageraţi. Sunt numai nişte mici amintiri dintr-un voiaj întreprins în Japonia cu mulţi ani în urmă." „Ei, mulţi voiajează şi nu înţeleg nimic din asta." Dar plăcutele vorbe ale doamnelor îl lăsau rece, aşa că ar fi vrut să mai răreasc㠟edinţele de *ikebana,* numai că se mai întâmplase un lucru ciudat. Bărbaţii doamnelor aflaseră că fusese consilier al lui Carol al II-lea şi erau morţi să ştie câte ceva din cele ce se petrecuseră la curtea majestăţii sale. Aşa încât, invitaţiile şi tratаţiile se înmulţiseră. Femeile se retrăgeau în colţul lor, în alte saloane, şi Raul era rugat să povestească cancanurile regale. Valentin Obogeanu, membru corespondent al Academiei, visa în secret să scrie o istorie a Hohenzollernilor, aşa că indiscreţiile lui Raul îl interesau până peste cap. Nici ceilalţi, Vasilescu-Vaslui, biologul Stelian Suditu sau entomologul Cantemir Daşoveanu, nu păreau plictisiţi de cele ce auzeau. De la o vreme, aflându-i slăbiciunea pentru coniacul *Courvoisier,* mai scoteau câte o sticlă, târguită la magazinul lor special, mai ales atunci când îl tachinau, spunându-i: „Azi nu eşti în formă, domnule. Ia spune chestia aia cu criza tronului, ce,

crezi că scapi cu viață de aici?" Raul se lăsa greu, îi făcea să înțeleagă că ar putea să fie mai puțin economi cu coniacul lor, dar, în cele din urmă, se dezlega la limba. „Păi, arsese palatul regal şi regele se mutase la Cotroceni. Prințul Nicolae cu Ileana plecaseră în America. Carol, cu lemnul iubirii, lăsase tronul lui Mihai şi locuia la Paris cu madam Lupescu. Pe 26 iulie moare Ferdinand. Pe 26 noiembrie ne lasă şi Ion Brătianu şi-l depun la el, la *Florica,* la moşie. Criză mare. Până şi baronul Mocsony, mareşalul palatului, cel ce avea să-l înfieze pe fiul unor alți oameni de bine, Stârcea, şi care fusese coleg cu regele Mihai la liceu, sfeteriseşte o moşie care valora 94 de milioane şi pe care expertiza o reduce la 29 de milioane! Află regina, foc se face, dar mai ia prada din gura mortului dacă poți." „Cum, domnule, chiar aşa? se mira Daşoveanu. Sper că dumneata nu ne faci propagandă aici, că nu e cazul. Suntem între noi." „Se poate? Dacă nu mă credeți, eu nu vă mai povestesc nimic." „Ba nu, te rugăm, continuă." Raul se lăsa şi mai greu, le făcea nazuri, ei mai schimbau vorba, îşi dădeau coate. „Permite-i, domnule, să vorbească, de ce îl întrerupeți? Omul ştie ce ştie, a trăit acolo, i-a văzut." Vasilescu-Vaslui, cel mai şiret dintre ei, mai turna un pahar de *Courvoisier* şi-l linguşea: „Domnu' Tismana, acum nu pune şi dumneata la suflet, domnule! Povesteşti fermecător, de ce nu scrii nişte memorii? Te-ai umple de parale, că ăştia de la edituri plătesc bine, mai ales chestiile politice. Eu, dacă vrei, am relații, vorbesc cu Părăluță, ăla de la *ESPLA.* Să ştii că te ia în brațe cât ai zice peşte. Pe urmă, te pui bine şi cu partidul şi pe vremurile astea e recomandabil să te ai bine cu partidul." „Ei, domnule Vasilescu, n-am eu talent să scriu. Aşa, la un coniac, *les mots pour le dire arrivent aisement*, vorba lui Boileau." Şi pe urmă o lua de la cap, spre plăcerea, mai ales, a lui Valentin Obogeanu. „Numai că o altă camarilă, înfometată ca lupii, aştepta la Paris. În

octombrie ‘32, se întoarce Elena în țară, asta după doi ani de la venirea lui Carol, care sosise în ‘30, pe 8 iunie, că de-atunci i-a rămas lui gustul pentru serbările romane de la ANEF. Regina, nu, că să-i dea copilul, adică pe Mihăiță, să-l ducă la ea, la Atena, sau la Roma unde şedea; până la urmă se înțeleg şi o trag aşa, târâş-grăpiş, pentru că armăsarul nu renunța la Lupeasca, de unde scandalul ce nu mai lua sfârşit.” „E adevărat, domnule, că agăța damele pe stradă? intervenise şi Stelian Suditu. Asta am auzit-o de la actorul Puiu Iancovescu. Cică umbla în dârdori, cu maşina, de nu mai ştia prefectul Gavrilă Marinescu ce să mai facă, să nu-l împuşte vreunul, şi pe care o plăcea, pst! pst !, ca băieții, o invita în limuzină şi bag-o la dormitor!” „Păi era cam adevărat; aflase şi Lupeasca. Acum, că îți înşeli nevasta, asta e firesc, dar să-ți înşeli şi amanta, nu prea se poartă!” „Şi-atunci...” „Atunci ce să facă şi ea, că era la fel de rea de muscă. A pus ochii pe Puiu Dumitrescu. I-a văzut careva la Şosea, plimbându-se mână-n mână, şi l-a vândut la Majestatea Sa.” „Eu am auzit că nici Nae Ionescu n-ar fi scăpat de atențiile ei şi că s-ar fi înfruptat.” „Păi, dacă le ştiți pe toate, domnilor, de ce mai mă puneți pe mine să povestesc?” se supăra Raul pentru a-i sili să-i mai toarne un pahar de *Courvoisier.* Obogeanu o lua iar cu uşurelul. „Nu te supăra, domnule Tismana. Una e să auzi de la un actor nişte lucruri pe care el nu le-a trăit şi alta să discuți cu un om care a stat la curte şi nu ne vinde nouă mere putrede.” Raul se îmbuna, bineînțeles, şi primea să fie interogat mai departe. „Şi cu afacerea Skoda cum a fost, domnu’ Tismana?” „Păi, regele bănuia că Maniu e amestecat, sau Boilă, în chestia asta, pentru că premierul căpătase pe Arieş o moşioară de 70 de milioane, care ar fi fost un fel de comision, ca să închidă ochii. Afacerea de fapt era a lui Malaxa, şi el, la rândul lui, pilotat de Wider, un intim al Lupeascăi. Că Lupeasca avea şi ea, nu? cupoanele ei. Dar

hoțul de Malaxa lucra cu alt sistem, cred că o ştiți şi peasta. La bridge lăsa cocoşei şi napoleoni. Se făcea că pierde. Numai că, în schimbul aurului pierdut la bridge, Malaxa primea toate comenzile militare, ceea ce nu era de colea. Nu vă mai spun că Lupeasca ajunsese să numească chiar generali, care şi ei, după aceea, deveneau atenți cu ea." „Şi cine mai erau intimii?" întreba Obogeanu. „Păi, în afară de ăştia, Mirto, Ilasievici, Ghelmegeanu, Tilea, Sorel, Andrei." „Nu ne-ai spus cum s-a îmbogățit Malaxa. Ştim noi câte ceva, dar acum, că ne apucarăm să vorbim..." „Ei, treaba a fost simplă. El a cerut şi a primit comanda să echipeze 360 de vagoane cu motoare. Era plătit cu 20 de lei de kilometru parcurs, pe timp de 4 ani, ceea ce părea foarte puțin la prima vedere, dar a încasat în total un miliard şi jumătate." „Şi regele înghițea o asemenea cacialma?" „Avea şi el ale lui. De pildă, concesiunea jocurilor de la Sinaia, care era a liberalilor. Când aceştia se făceau că uită să dea picuşul, regele schimba guvernele spunând intimilor: «Ce cred ăştia, domnilor, că guvernele sunt eterne?» De treaba cu încasările se ocupa unul, Vintilă Ionescu, prieten de-al meu, care mai avea grijă şi de buzunarul lui." „Dar pe Lupeasca cine i-a băgat-o sub aşternut lui Carol? Că n-a picat ea, aşa, din avion?!" „O să râdeți, Martha Bibescu, care a intervenit pe lângă Regina Maria s-o primească la curte. Simone Lahovary şi Valentina Argetoianu au deconsiliat-o, dar Martha a fost mai tare. Atunci a apărut opoziția, în frunte cu Averescu şi Iorga, cu A. C. Cuza şi cu Dinu Brătianu. Regele, ca să nu fie singur, îi cheamă la el pe Duca şi pe Titulescu. Cu Titulescu se vedea la vila Tabacovici de la Sinaia, pe ascuns." „Şi chestia cu legionarii cum s-a încurcat, domnu' Tismana, că eu am auzit că Puiu Dumitrescu era combinat cu Ella Manu, care avea legături cu Garda de Fier." „N-o făcuse de capul lui. O să râdeți, dar Lupeasca îl pusese pe Puiu să-l primească de câteva ori pe Căpitan, să-i spună ce

are în mațe.” „Şi, şi?” „Păi, nici ăilalți nu şedeau de pomană. Mai era profesorul Forțu care era anticarlist, mai era prințul Nicolae, cu doamna Doletti, amanta lui.” „Dar eu, făcuse istoricul, am mai auzit de unul, colonelul Tătăranu, care nu ştiu ce-a făcut pe-acolo.” „A, da, ăsta a fost dizgrațiat.” „Digrațiat? De ce?” „Păi, a furat scrisorile lui Carol către Lupeasca şi le-a fotografiat. Probabil că era omul prințului Nicolae, care a şi fost trimis în exil la îndemnul Duduii. Tămbălău mare, domnilor. În zece ani, din a doua domnie, Carol a schimbat unsprezece guverne şi a făcut trei alegeri generale. Dar sunt multe de povestit, n-avem noi timp. Când o să ne mai vedem vă spun eu tot, că povestea e lungă.” Şi cum se întâmplă totdeauna, tihna acestei existențe pe care şi-o încropise Raul avea să fie turburată pe neaşteptate. Într-o marți, în toamna anului 1956, Raul chibița la o partidă de *canastă* în casa doamnei doctor Policrat. Erau toți în păr: Calomfireştii, doctorița Vătămanu, profesorul Zâmbreşteanu, Corfirotu, Frânculeştii, bătând cărticica şi făcând strategia politică de rigoare. „Nu cred că mai ține mult, spunea profesorul Zâmbreşteanu, care câştiga în ziua aia şi avea o umoare mai bună. Americanii nu se lasă traşi în piept multă vreme, că le-ajunge. Asia e ca şi pierdută, or să vie la rând Africa, America de Sud, că nici ei nu-s făcuți cu degetul. Au arme noi, n-o să-i lase pe ăştia să-i ajungă din urmă.” „E vorba cu cine o să guvernăm, domnilor? zisese şi Corfirotu, plictisit de atâtea idei înalte. Că, să ştiți de la mine, facem noi guverne, dar chestiunea rămâne deschisă: cine le confirmă, cine le dă binecuvântarea? Nu-i uitați pe cei de-afară, de prin America, din Franța. Ce, ei nu trag sforile? N-au protectorii lor, n-au oamenii lor? Cum gândiți? O să vă treziți cu ei aici.” „Dacă vă închipuiți că trece cineva peste noi, vă înşelați. Noi am suferit, domnilor, ni s-au luat casele, averile, am ajuns în sapă de lemn, perora Frânculescu. Unii dintre noi am făcut şi puțin

puşcărie, alţii mai fac. Nu e cinstit să vii la masa pusă şi să te aşezi. Nu e cinstit, vă spun eu." În momentul acela, cineva sunase. Doamna Policrat le recomandase, în timp ce se ducea să deschidă: „Mai ţineţi-vă gura aia niţel, că cine ştie cine mai e la uşă." Tăcuseră şi auziseră o exclamaţie de uimire. Pe urmă văzuseră un om cu părul albit, în haine prea largi, cu un mers şovăitor, pe care Raul îl recunoscuse imediat. „E Puiu!" Doamna Policrat ridicase mâinile deasupra capului: „Ghiciţi cine a venit!" Dar până ca ceilalţi să răspundă, Raul îi ieşise înainte. „Puiule, ce-i cu tine?" Noul venit nu mai avea nimic din aerul lui sever de altădată, distant, din acea superioritate cu care îi îngheţa pe interlocutorii pe care nu-i suferea. „Arată ca o epavă", gândise Raul. „Când ai venit şi cum de m-ai găsit?" Ceilalţi îi făcuseră loc, oferindu-i un scaun. „Stai, domnule, aşază-te! Povesteşte-ne cum a fost!" Dar el nu-i asculta. Îl privea numai pe fratele său care îl îmbrăţişase cu destulă stângăcie şi destul de încurcat. „Te-am căutat în tot Bucureştiul. Nimeni nu-ţi ştie adresa. Am avut noroc cu doctorul Lăcănescu, care te întâlnise într-un cerc de doamne. Până la urmă am dat şi de Evelyne, care m-a trimis aici, fiindcă nici ea nu-ţi cunoaşte adresa, dar ştia că în fiecare marţi aveţi partide." Le strânsese mâinile pe rând, recunoscându-i. „A, domnul Corfirotu, doamna Calomfirescu, doamna doctor Vătămanu." Pe Zâmbreşteanu atunci îi vedea pentru prima dată. „Domnul Frânculescu. Ce faceţi, domnilor, ce faceţi?" Voia să pară vesel, fericit că îi revede, dar glasul îi era şovăitor. Avea o mână albă, fără sânge, numai oase. „Pe mine să mă scuzaţi, o să vi-l răpesc pe Raul, că am lucruri importante de discutat cu el, sper că după ce o să mă întremez puţin şi o să-mi găsesc vreun rost, o să ne vedem, ori la doamna Policrat, ori în altă parte. Deocamdată, după cum vedeţi, nu am o înfăţişare prea bună. Doamnelor, domnilor..." Făcuse un salut general şi Raul îl urmase. Era o

zi rece de toamnă, nu prea potrivită pentru o plimbare în haină. Raul vrusese să-i împrumute balonseidul său, dar celălalt refuzase. „Ei, ia spune, cum a fost, ai pățit ceva?" îl întrebase frate-său. „Nu, n-am pățit nimic, îi răspunsese Raul. Am avut noroc. Sigur că după ce te-au luat pe tine m-au chemat de câteva ori să dau relații, declarații scrise. Dar tu, cum te simți?" „Cum se vede. N-a fost uşor." „Cum de te-au eliberat mai devreme?" „O amnistie." „Şi-acum ce ai de gând să faci?" „Cum ce-am de gând să fac? Am să mă mut la tine, sper că ai să mă ajuți. Mi-au dat o sumă mică la ieşire, dar cu ea nu mă pot descurca. Trebue să-mi caut undeva de lucru, dar cine se înghesuie să angajeze pe unul picat de la Aiud? Tu cum stai?..." Raul tăcuse un minut lung, care îl neliniştise pe Puiu. „Dragul meu, vreau să-ți vorbesc deschis, ca între bărbați. Tu vii dintr-o altă lume, nu ştii ce se întâmplă şi, mai ales, ce se poate întâmpla. Locuiesc într-un subsol în care abia mă pot învârti, dacă vrei să te convingi te pot duce acolo, să-ți arăt, dorm într-un pat de o persoană, sunt un fel de grădinar la un serviciu horticol. Am un salariu de 600 de lei, am vândut tot. Înțelege ce vrei din cele ce ți-am spus, dar nu te pot adăposti la mine. Dacă se aude că te-am oploşit pe lângă mine, îmi stric dosarul!" Celălalt izbucnise într-un râs nestăpânit: „Dosarul, zici? Ştii că ai haz?! Îți strici dosarul? Raul, eşti formidabil, ca totdeauna. Dar, omule, înțelege: nu mă poți lăsa pe stradă. Culcă-mă pe jos, o zi, două, o săptămână, până găsesc pe cineva care se îndură de mine." Raul îl privise cu o milă nesfârşită, insuportabilă pentru celălalt. „Puiule, crede-mă că ți-am spus adevărul-adevărat. Nu eşti vinovat de ce s-a întâmplat, sau eşti, asta e o chestie care îi priveşte pe alții. Dar să mă arunce cineva pe drumuri din nou, să o iau de la capăt, îmi vine foarte greu. Numai nu am cerşit." „Nu s-ar zice. Dacă te privesc bine, eşti neschimbat." „Pot să-ți dau o sumă mică, câteva sute de lei, care or să-mi lipsească. Du-te

la un hotel mai ieftin, nu mă căuta." Frate-său îl privise ca un om care simte că este electrocutat. „E ultimul tău cuvânt?" „Da. E ultimul meu cuvânt. Caut-o pe Evelyne, ea ți-a fost nevastă, m-a ajutat şi pe mine, o să te ajute şi pe tine. Şi dacă am să fiu vreodată întrebat în ceea ce te priveşte să ştii că am să mă dezic de tine. Asta nu trebue să te supere. Aşa sunt timpurile. Scapă cine poate."

Se despărțiseră fără să-şi strângă mâinile.

*

„Probabil că există un Dumnezeu în cer care te pedepseşte pentru faptele pe care le-ai săvârşit", gândea Ionescu-Tismana după despărțirea brutală de fratele său. Avea, într-adevăr, nişte bani cu care s-ar fi putut descurca o săptămână sau zece zile. Evelynei n-avea să-i mai dea niciun telefon. Dar nici de banii ăştia nu trebuia să se atingă, erau singurul lui capital şi cu ei trebuia să ajungă la Domneşti. Când şi în ce împrejurări, încă nu ştia. Îşi recapitulase în gând toate adresele cunoscuților până a-l găsi pe Raul, îşi dăduse seama că telefoanele lor nu mai erau aceleaşi sau la ele răspundea altcineva. Ar fi putut să se adreseze unuia dintre cei pe care îi întâlnise în casa doamnei Policrat, dar i s-ar fi făcut ruşine ca ei să afle că Raul nu-i dăduse adăpost. De mâine trebuia să înceapă să-şi caute un loc de muncă. Ştia ce-l aşteaptă: mici slujbe umile, plătite prost, dar important era să-şi capete o identitate, să arate că doreşte să muncească şi să reintre în rândul oamenilor cinstiți. Pe urmă, cu răbdare şi multă şiretenie, trebuia să se apropie de vechiul loc al Slătinenilor, acolo unde avea îngropate, într-un loc sigur, bani, devize, aur. Dar cum să te întorci într-un loc de unde ai fost alungat fără să trezeşti bănuieli? La asta mai avea timp să se gândească. Deocamdată, problema era unde avea să

doarmă? Măcar dacă ar fi luat sutele lui Raul, dar el uitase să i le mai ofere. „Mă urăşte. Toată viaţa m-a urât.” Pe undeva, prin spatele fostului teatru *Regina Maria,* era *Azilul de noapte.* O ştia de pe vremea când era subsecretar de stat, de la comisarii lui, Mizdrache şi Ciripoi, care căutau şi pe acolo pe clienţii lor. „Până aici am ajuns cu mizeria?” se întreba. „Ce mai contează acum? Ai dormit cu treizeci pe un prici, ai cărat hârdăul cu rahat, o umilinţă în plus e un fleac!” Sosise în urmă cu două zile, cu un tren răpciugos, murdar, plin de ardeleni care veneau la Bucureşti, strivit între saci cu făină, geamantane cu alimente şi damigene cu vin. Ciudat lucru, nu se uitase nici măcar o clipă pe fereastră. Nu-l mai interesa nimic. Nici Bucureştiul nu-l văzuse în aceste două zile, în care bătuse toate colţurile, de la o adresă la alta. Habar nu avea unde duc tramvaiele şi autobuzele pentru că nu călătorise niciodată cu aşa ceva, nici măcar nu ştia cât costă un bilet. Cei întrebaţi se uitau chiorâş la el, ca la un picat din lună. „De unde dracu vine ăsta? Că arată a domn”, se întrebau în spatele lui, în şoaptă.

Evelyne cel puţin fusese deşteaptă la început, dar uite că se întorsese. De ce n-o fi rămas ea în Suedia, nu înţelegea. Avuseseră grijă prietenii comuni să-i spună că e căsătorită cu un academician, dar, merci, una era să trăieşti la Roma sau la Stockholm, şi alta să trăieşti la Bucureşti! Probabil că ştia ea ce ştia, că proastă nu era. Dacă ar fi ascultat-o, pentru că îi spusese de câteva ori: „Hai, dragă Puiule, să ne facem bagajele”. Îşi amintea de zilele de la Domneşti după ce Bucureştiul fusese bombardat de câteva ori. Ministerele se goleau de arhive şi se evacuau. Pretextase că e bolnav şi se lăsa consultat din când în când la telefon în unele treburi mai urgente. Dealtfel, guvernul se afla şi el prin satele din jurul Capitalei, la Butimanu, la Snagov, la Cernica, cu servicii cu tot. În Capitală rămăseseră numai funcţionarii

inferiori, ştabii stăteau pe la vilele ascunse sub frunzişul pădurilor, cu urechea pe aparatele de radio. Nu le mai ardea nici unuia de nimic. Mareşalul era când la Predeal, când în alte locuri pe care nu le ştia nimeni. *Inspecta frontul,* chipurile. Şi în toată situaţia confuză, o singură minte lucidă: cea a Evelynei. „Haide, dragă, să plecăm, ce mai aşteptăm?" „Sunt ministru, Mareşalul mă pune la zid dacă mă prinde sau dacă află că am intenţia să-l părăsesc. Pe urmă, războiul ăsta nu e încă pierdut. Nemţii au arme secrete, au şi început să bombardeze Londra cu ele. O să-i facă pulbere pe englezi până la urmă. Armata noastră se repliază pe linia Galaţi-Nămoloasa, unde mai putem rezista un an. Mai sunt Carpaţii care fac o fortăreaţă naturală. Prea eşti pesimistă." „Cum vrei, dar să ştii că eu n-o să mă las prinsă de ruşi şi dusă la colhoz, să curăţ cartofii! Te las, dragul meu, să nu te miri de nimic." Şi-l lăsase. Pesemne că totul era aranjat, ea era hotărâtă de mult, făcuse toate diligenţele, îşi procurase paşaport fals sau cine ştie cum avea să iasă din ţară. Frumos lucrat! Şi se mai numea că el colabora cu poliţia. Să-i împuşti, nu alta, pe subalternii ăştia. Dormiseră pe ei sau îl vânduseră ca pe nimic! Asta da, cacialma! Înjurase furios şi începuse să scotocească prin dulapuri. Bineînţeles, bijuteriile ei dispăruseră. Îşi luase tot: blănurile, rochiile cele mai frumoase; noroc că, după sfatul bătrânei Slătinence, avusese prudenţa de a-şi ascunde partea lui. Trimisese ceva în streinătate, nu prea mult, ca să nu bată la ochi, dar, oricum, nişte sume cu care s-ar fi descurcat un an cel puţin dacă ar fi reuşit să scape din România. Avea acţiuni, bani lichizi, ceva aur, toate încuiate într-un seif secret. „Dar dacă ea ştia de acest seif?" Cum ajunsese la Domneşti, urcase turbat în vechiul dormitor al Varvarei. Exista acolo o firidă bine mascată, în spatele unei icoane împărăteşti, care nu putea fi deschisă decât de cel care ştia cum se face lucrul acesta. Asudat tot, mişcase icoana, operase complicata

deschizătoare secretă şi răsuflase uşurat. Toate lucrurile se aflau la locul lor: câteva sute de cocoşei, câteva sute de napoleoni, dolari, lire sterline, franci francezi, plus o mare sumă de bani româneşti. Îşi făcuse o cruce mare şi mulțumise răposatei. Ea îi spusese încă de la căsătorie: „Puiule, dragă, cu femeile fii generos, fă-le cadouri de câte ori ai ocazia, dar nu le spune secretele tale. Dă-le bani, bijuterii, dar ai grijă şi de tine. Depune bani în streinătate pe numele tău, nu spune la nimeni parolele. Opreşte ceva pentru urgențe. Uite, am aici o ascunzătoare, foloseşte-o numai tu, să nu ştie nimeni de ea. Nici lui Raul nu i-am spus nimic despre ea; el e un nebun, un uşuratic." Se dusese apoi la mormântul ei, din curtea conacului, pe care administratorii nu prea îl mai îngrijeau. Pe urmă îl căutase pe preotul satului şi-i plătise o slujbă pentru sufletul ei. Acela, bătrânul Iorgulescu, aproape fără vedere, cu ochii lăcrimoşi şi glas tremurat, îl întrebase: „Dar câți ani să fie de la moartea Varvarei Slătineanu, domnu' Tismana, că nici nu mai țin minte?" „Parcă eu mai ştiu? Dar mi s-a făcut dor de ea şi m-am gândit că o slujbă nu i-ar strica." „Ei, bine faci. De morți nu-şi aduce nimeni aminte decât când pătimeşte ceva. Probabil că aveți necazuri mari pe-acolo, pe la Bucureşti, de când cu războiul ăsta." Îl lăsase să bombăne singur şi plecase spre conac. Din momentul acela ar fi omorât pe oricine. O ură sălbatică îl însufleța. „Se cunoaşte că se scufundă corabia. Toți fug. Mai mare ruşinea să te lase nevasta, să te compătimească prietenii. Mâine cine ştie ce belele ne mai aşteaptă. Nebunului de Raul nici că-i pasă." El rămăsese la Bucureşti în Aleea Alexandru. „Trebue să vă păzească cineva averea, dragă, că în vremuri de-astea se fură. Americanii n-or fi nebuni să bombardeze cartierul Jianu, că aici stă toată lumea bună. Mai sunt şi Legațiile. Pe urmă, pivnița e construită solid, nu trec bombele prin beton. Unde mai pui că am şi băutura la îndemână." Trebue că

într-o lună se alesese praful de vinoteca lui, de sticlele de coniac care, probabil, căzuseră, primele, pradă poftei lui nesfârşite de a bea.

*

Pe Tismana, Domneştii nu-l amuzaseră niciodată prea mult. Sigur că acum împrejurările se schimbaseră şi o odihnă, chiar forţată, nu i-ar fi stricat. Era obişnuit cu oraşul, cu munca lui, cu alergătura de colo-colo în maşină, cu telefoanele, cu orele scurte, furate parcă cuiva, când se întâlnea cu iubitele sale în micile garsoniere, dar de data asta locul i se păruse liniştitor. Nu mai era înghesuiala de pe vremea Varvarei Slătineanu, cu prohodul acela de bătrâni, câte 30—40, năvălind în trapeza conacului, la masă, înfometaţi, ştirbi, bătând cu lingurile în tăblia meselor, strigând la slugi, mereu nemulţumiţi, acri, certăreţi, cu babele matusalemice, ce nu se mai mişcau din balansoarele de lemn, mereu aţipite, dar cu o ureche trează la ce se vorbea în jur şi, când te credeai în siguranţă, auzeai un glas dogit al vreunei mătuşi care te admonesta: „la nu te mai lua de Tarsiţa, sau de verişoara Cleo, sau de Helene, sau de unchiul Benedict, v-au crescut şi vă ţin prin şcoli şi vă bateţi joc că-s bătrâni şi le cad dinţii! Numai după ce o să-i înmormântaţi o să vă daţi seama cât au îndurat pentru voi”. Nu mai erau acele ceremonii de duminică, de la biserica pictată cu sfinţi militari, când, cu paşii lor mici, sprijiniţi în bastoane sau împinşi în cărucioare pe rotile se duceau să asculte slujba popii sau să se bârfească în strane, unii pe alţii, să tragă cu urechea la răspunsurile dascălului, pe urmă să dea iar un ocol bisericii, să-l privească pe Platon, rătăcit între martirii creştini, iar înfometaţi, iar puşi pe ceartă, înghesuindu-se sâmbăta în faţa saunei, sau trăgând cu ochiul, căţăraţi pe nişte

bolovani când făceau baie femeile, libidinoşi, dându-şi coate, spunând vorbe porcoase, amintindu-şi de femeile cu care se culcaseră şi, pe urmă, urcându-se în balconul arhondaricului, pentru că conacul aşa rămăsese, aducea cu un arhondaric, şi aţipind ceasuri întregi în şezlonguri sau în balansoarele de nuiele, muţi, tâmpiţi de atâta lene şi treziţi de Gogoloaia, bucătăreasa şefă, care venea cu chiseaua pe care o ţinea o fetiţă de 12 ani şi aşezându-le o tavă uriaşă dinainte, aruncând în ceşcuţele de porţelan porţiile de cireşe amare, de dulceaţă de portocale sau de prune verzi, pe care bătrânii le morfoleau cu aceeaşi gesticulaţie amânată, leneşă, ameţită, şi muştele le bâzâiau în jurul capetelor sure, şi ei nu se mai apărau, păreau nişte morţi în nemişcarea digestiei, şi după luarea dulceţii, în jurul gurii câte unuia se aşezau roiuri ca o potcoavă neagră, dezgustătoare, dar ei nu se mai fereau, muşchii nu mai reacţionau, o lene uriaşă luată unul de la altul îi ţinea încremeniţi, cu mâinile albe, lipsite de sânge, în poală, scurgându-se parcă în pământ, adevărate moaşte. Trăiau mult, într-o amânată şi euforică existenţă, lipsită de evenimente, prin euforie înţelegând plăcerea de a fi serviţi, de a fi mutaţi în cărucioarele lor, de la o masă la alta, de pe un pridvor pe altul, târâţi de subsuori spre naosul în care dascălul Dumitru sin Marcu dădea răspunsurile prea cuviosului Paisie, prea fericitului Melchisedec, lui Eustratie Caracaleanu, acelui lung şir de dascăli şi de preoţi al căror nume nu-l mai ştiau, o dinastie de ecleziarhi, toţi, demni, ca nişte patriarhi, cu cârjele lor de argint sau numai cu câte o nuia lustruită, cu care loveau în porţile ţăranilor, la Bobotează sau în postul Paştilor, chemându-i pe credincioşi la slujbă, în sutanele albite de soare sau de atâta spălat, pline de praf pe la poale, cu marginile roase de umblat prin curtea pavată cu bolovani de râu, sau pe ulițele bătute de cârduri de curci, de rațe şi gâşte ce zburau dintr-odată drept

spre soare, de frica acestor apariții amenințătoare, greoaie, în sandalele lor cu tălpoaie de lemn, legate cu cureluşe bătute în ținte, care scoteau zgomote sacadate, ridicând pulberea deasupra acoperişurilor de stuf. Erau ca nişte corbi. Tismana chiar aşa le şi spunea: „Iar vin păsările de pradă, nesătuii, după pomană", dar Varvara Slătineanu îl sictirea cu glasul ei gros, amenințător, lovind cu bastonul în podele: „Tu să taci, ticălosule, să nu te mai aud vorbind aşa. Sunt sfinții părinți, să te duci să le pupi mâna, ce ştii tu!" Îi apucase pe toți, pe toate acele rude care formau un trib nesfârşit, legați între ei de interese meschine, jecmănindu-se unii pe alții când puteau, deschizându-şi procese nesfârşite, plătind acatiste în care îşi urau unii altora cele mai mari nenorociri sub anonimatul frazelor bine ştiute, pe care preoții le citeau din altar cu glasurile lor înalte: „Şi dă-le, Doamne, duşmanilor noştri răul pe care ni-l doresc nouă, şi ajută-ne pre noi, şi ține-ne sănătoşi şi în viață, spre slava şi cinstea ta!" Erau aceleaşi guri care dădeau sfaturi copiilor la miruit, mângâind gravidele şi aruncând asupra morților mierea cuvântului dumnezeiesc de împăcare, dincolo de această întristată existență, scurtă şi nesmerită. Pe urmă, când câte un bătrân dintre aceştia *se dădea de-o parte*, cum spunea Varvara Slătineanu, adică ajungea în micul cimitir din jurul bisericii, cu crucile lui de lemn, căzute pe o rână, pe care scria simplu: Rafira lui Sandu; Ionete Ungureanu, frate cu Stancu; Vasilica Iorgovan sau Măria mică a lui Tereacă, mici morminte năpădite de ierburi, înfrățite în nepăsarea naturii care invada totul şi din trupurile acelea lepădate în pământ răsărea câte un liliac, sau câte un trandafir roz, lipsit de sânge, care se scutura la primul vânt, şi ei, acei boeri sau boeroaice, acei bătrâni sau bătrâne, se amestecau în moarte cu fostele slugi, cu rândaşii şi rândăşițele de curte care le căraseră dulcețurile în găvane de lemn sau de lut, la cinci după masă, vara, şi ei îi

suduiseră şi le spuseseră: „Puturoşi, şi leneşi, şi nespălaţi!” şi acum, mutul pământ le înfrăţea oasele dezgropate la şapte ani, spălate cu vin şi reîngropate după o slujbă preoţească, şi aşezate la picioarele unui răposat mai tânăr care lua locul altuia, dus mai de demult, într-o succesiune nesfârşită, se înfrăţeau cu acele grămezi umile de oase care ţinuseră trupurile pline, sănătoase, ale slujnicuţelor cu care vreun bătrân din acesta, răpit întru voia lui Dumnezeu de nefiinţă, trăise vreodată, înghesuindu-se în cine ştie ce cuhnie, în vreun colţ din întunecatele coridoare ale conacului; ele, acele mici oase fragile, albite, spălate cu vin, care fuseseră odată un trup frumos, şi nişte sâni, şi nişte braţe, şi-un pântece care rodise, şi un păr lung, negru sau spelb, şi nişte ochi jucăuşi, şi o gură din care acei bătrâni mai muşcaseră cu o ultimă patimă, înainte de a sosi şi ei acolo, în afânata şi neagra ţărână, neînsufleţiţi, ţepeni, întinşi într-un coşciug de lemn, argintat, dintr-o esenţă mai scumpă şi mai puternică pentru a apăra mai multă vreme trufaşele trupuri boereşti ce trebuiau să rămână neatinse; în aceste curţi interioare răsunătoare ca nişte săli de teatru, pe sub zidurile albe, mereu văruite de Paşti, de bidinăresele ţigănci, dintr-un cătun de lângă eleşteul Seaca, aduse cu carul de-acolo, o haită întreagă de muieri nesătule, cu guri pocite, vorbind o limbă zgrunţuroasă şi năvălind ca termitele prin magazii şi bucătării, ascunzând pe sub numeroasele lor fuste (câte şase, câte opt, o adevărată suită de solzi de cârpe), bucăţi de pui sau de pâine albă, măsline legate în şerveţele, sau lămâi, cozonaci întregi sau numai resturi de pe mesele bogate, toate aruncate într-un sac fără fund pe care-l duceau după ce-şi făceau treaba lor puradeilor şi după plecarea lor, curţile rămâneau goale, răsunătoare, anunţând paşii energici ai Leopoldinei, sora lui Evelyne, cu aerul ei vulturesc; negricioasă, rapace, semănând cel mai mult cu bătrâna Varvara, sau sfiosul mers al Mathildei, cea

care murise de cancer la 18 ani, frumoasă, stranie, cu nişte nări mereu vibrând, cu lungul ei păr auriu în care parcă în fiecare dimineaţă răsărea soarele, cu ochii mari basedovici, lăcrimoşi, nevăzând nimic, umblând ca o somnambulă, noaptea, pe sub ferestrele lor, şi ei, puştii sau adolescenţii de pe atunci, nu-şi mai aducea aminte bine Tismana, se întrebau unde mergea ea, cu cine se întâlnea, cu vreun ţăran cu mutră năucă, dar frumos ca un zeu, care arunca snopii la arie cu uşurinţă în gura maşinii de treierat, gol până la brâu, cu nişte muşchi împletiţi ca frânghiile, mirosind a sudoare sănătoasă, sau cu grăjdarul chior, ţiganul acela care cânta nemaipomenit dintr-un zdrâng, seara, şi ei îl auzeau din balconul arhondaricului sau din filegoria în care se sărutau cu verişoarele de 12 ani, micuţele fete fără sâni, liceene, cu câte o gură de lapte, umedă, cu nişte dinţi mărunţi, ascuţiţi şi albi cu care muşcau şi lăsau semne, şi cu care recitau în latineşte psalmodiind ore întregi: *Intuli me eumque accubantem exiguo admodum grabattulo et commodum cenare incipientem invenio,* şi pe urmă îşi scriau lungi pagini roz sau albastre, furişate prin servitori de la unul la celălalt, în care copiau versuri de Musset şi Lamartine, lungi şi melancolice ode funerare, în care vorbeau de sinucidere, de morminte uitate, într-o tragică demenţă şi de neînţeles dorinţă de a sfârşi viaţa care li se părea plicticoasă, fără sens, un adevărat martiriu, ce începea cu pedagogii care-i învăţau limbi streine de la şapte ani, cu *tetele* lor, femei acrite pretimpuriu, severe, pline de brelocuri şi ochelari şi de sfaturi, de gesturi titirite, adevărate mumii îngheţate în rochiile scrobite, de culoarea cenuşii, toate, fete bătrâne, mirosind a mort, inspirând dispreţul faţă de ceea ce este viu, sănătos, puternic, slugoase cu părinţii lor şi agresive cu ei, copiii, lovindu-i cu nuielele de trestie de mare peste degete, corectându-le ţinuta la masă, pentru că mâncau în reprize,

în trapeza conacului, întâi copiii şi pe urmă părinţii şi, la sfârşit, bătrânii care mereu murmurau că sunt lăsaţi la urmă şi li se dau resturile, nemulţumiţi, bârfindu-şi propriii fii, nemâncând unii dintre ei, dezgustaţi în faţa farfuriilor pline, mereu strâmbând din nas şi cerând altceva şi înjurând slugile...

Acum era linişte, bătrânii muriseră, se împuţinaseră şi slugile, vechea trufie a Slătinenilor dispăruse. Ei, cei care urmaseră bătrânilor, nu se mai răsteau la servitori, îi rugau să-i servească, şi slugile se schimbaseră. Veneau cu ei de la Bucureşti, nu erau ţăranii desculţi, tropăind mereu pe scările de lemn, pe podelele cerdacurilor, cu oalele aburind încă în mână, femeile tinere cu părul legat cu basmale albe, cu un aer de infirmiere, asta pentru că Varvara Slătineanu ar fi omorât pe vreuna dintre ele dacă ar fi găsit un fir de păr în supă. Şi fetele de 18 ani, sau nevestele de 25 sau de 30 se mai lăsau ciupite pe la spate de către o mână îndrăzneaţă de bărbat care dădea năvală noaptea prin odăile de sus unde dormeau ele, după ce se înţeleseseră într-un scurt răstimp, undeva în vreun colţ de casă, cum să facă să nu-i vadă nimenea, să fie singuri, o, acele colţuri aproape mistice ale conacului, cu umbra lor, cu lumina de vară a nucilor de dincolo de ferestre, o umbră verde, mirosind a iod, o umbră care ocrotea paşii secreţi în după-amiezele de august, între două şi cinci, când tot acel trib de bătrâni, nemulţumit, zgomotos, vorbăreţ, se potolea şi o linişte aproape nefirească lua locul poruncilor încrucişate, al cererilor neaşteptate: careva dorea un pahar cu apă rece, atunci scoasă din fântâna din mijlocul curţii, sau un ziar de alaltăieri în care înconjurase cu un creion roşu un articol care-i plăcuse, sau o pereche de ochelari, şi în linişţea înstăpânită pentru câteva ore, o linişte aproape religioasă, în care nu se auzeau decât muştele izbindu-se de geamuri sau bondarii nebuni sosiţi de pe câmp, şi minţiţi de galbenul

perdelelor, sinucigându-se şi ei în viteza cu care se loveau de suprafeţele givrate, căzând într-o lungă agonie în mormântul lor de ţarină sau de iarbă, încă trăind, încă încercând să se mai ridice, să mişte elitrele transparente, cu nervurile lor infinitezimale, înainte de a fi devorate de şopârlele cu ochii hipnotici, târându-se pe piatra de râu a pavajului curţii şi sosind lacome, cu guri devoratoare, spurcate, şuierând, aruncând înainte un lichid otrăvitor care le paraliza trupurile, şi aşa strivite, puţinul lor sânge emanând chemarea irezistibilă cu care reptilele erau anunţate că insectele fuseseră rănite, prada căzută undeva, în iarbă sau în ţarină, şi simţeau de departe o uriaşă aspiraţie lacomă a gurilor rapace, şi în acea ultimă secundă de dinaintea morţii inspirau cleioasa substanţă în care erau învăluite ca într-o gelatină rece şi, atunci, o spaimă la fel de mare, uriaşă, ca a oricărei fiinţe, le ucidea înainte de a fi omorâte. Sau liniştea în care urechea lor de liceeni pânditori aştepta să dispară ultimul târşâit de papuci al bunicilor şi al bunicelor, al slugilor care se retrăgeau după ce desfăceau paturile bătrânilor şi le aşezau păturile sub bărbiile tremurătoare, fleşcăite, mirosind vag a hoit sau a parfum greţos de mosc, după ce le aşezau brăţările şi cerceii scoşi din urechi, pentru că pe bătrâne le dureau lobii din cauza acelor de argint ce ţineau o copcă în care se afla o perlă sau un mic brilliant strălucitor, sau aşezau pe câte un milieu paharele cu apă în care erau amestecate doctoriile sau somniferele şi trăgeau transperantele ca să se facă întuneric în odăi, retrăgându-se de-a-ndaratelea, cu paşi târşiţi, să nu turbure începutul de somn, greoaia, plumburia cădere a pleoapelor bătrâne şi lăcrimoase – deci când totul se stingea, fâşâitul perdelelor – pentru că la amiază vântul nu se simţea deloc aici, era un colţ apărat, şi se instaura o tăcere neclintită ca un bloc uriaş, nevăzut de aer, şi puteai să auzi mersul unei furnici alergând pe un nesfârşit drum de podele

de la o odaie la alta, în căutarea unei firimituri iluzorii, fiindcă Varvara Slătineanu nu tolera niciun fel de rest de mâncare, deşi bătrânii, mai ales bătrânele surori sau neamuri sau verişoarele, ştiau să ascundă, învelite în ţiplă, bucăţele de prăjituri şi cireşi, pe care nu mai putuseră să le mănânce la masă, dar neabandonate, ascunzându-le în dulapurile de nuc sau în sertarele noptierelor care, odată deschise, evocau vechi mirosuri de scrisori uitate acolo, îngălbenite de soare, sau izul îndepărtat al altor prăjituri, făcute din nuci, un miros de vanilie sau praf de zahăr, îmbătător, deschizindu-le pofta de mâncare. Şi atunci, când şi secreta închidere a dulapurilor şi uşilor se stingea, puteai auzi într-adevăr numai abia ghicita, târâta mişcare miriapodică a unei furnici care străbătea în grabă o uriaşă distanţă între două încăperi, strecurându-se prin locuri abia bănuite, în odăile în care visatele firimituri stăteau risipite undeva pe podele, dar mai ales sub paturi, acolo unde slugile leneşe nu măturau cu atenţie şi ochii vigilenţi ai Varvarei Slătineanu nu băteau ca să vadă infama, răutăcioasa neglijenţă a rudelor ei, care nu simţeau exasperanta nevoie de igienă a Varvarei Slătineanu – şi în acel unic minut când totul se stingea şi deasupra Domneştilor cădea liniştea, acel bloc de linişte pe care ţi-l puteai închipui ca pe piatra sacră de la Mecca, căzând asupra locului; terorizând tot ce era în jur tocmai prin unica, desăvârşita, indestructibila tăcere pe care, dacă ai fi călcat-o, ai fi fost sancţionat, ameninţat cu expulzarea din incinta arhondaricului ce moştenise nu numai confortul, dar şi nestrămutatele legi ale locului, întoarcerea unei foi de carte, un bufnet al unui obiect scăpat pe podele ar fi fost un sacrilegiu, ar fi alarmat dintr-odată întreg tribul de bătrâni, pe care nu spaima îi alerta şi-i scotea din cearşafurile lor proaspete, din giulgiul lor ce-i familiariza cu moartea, ci tocmai neaşteptata întâmplare, acea încălcare a legilor

nescrise ale Domneştilor. Şi dacă ai fi vrut să evadezi, să mergi în odaia fratelui tău sau a unei verişoare, lucrul trebuia făcut cu o infinită prudenţă. Trebuia să te asiguri mai întâi că uşile nu vor scârţâi, să rogi vreo fată din casă să-ţi ungă clanţele sau balamalele cu pana de gâscă muiată-n gaz, dar asta n-ar fi fost de ajuns, trebuia să umbli în ciorapi, târându-te ca pe front, când soldatul iese din tranşee, pipăind cu mâinile înainte, neîndrăznind să calci lemnul coridoarelor care aveau sunetele lor, ca viorile, sau ca podelele dormitoarelor împăraţilor chinezi, o şipcă bătută mai mult de soare, uscându-se, putând să scoată un pocnet care era egal cu un foc de puşcă, în neclintita tăcere sacerdotală. Şi ei, adolescenţii sau mucoşii puşti de 14 ani, ştiau pe dinafară tainica topografie a coridoarelor nesfârşite, acoperite de umbra verde a nucilor, şi ei neclintiţi în acel ceas de amiază, fără foşnete, fără nicio mişcare a crengilor, lăsând urechilor, nu atât de surde, cât pretindeau câteodată, posibilitatea de a auzi paşii greşiţi ai liceenilor ce nu respectau sacrul regulament al Domneştilor, în căutare de aventuri, în lungul, misteriosul drum târât, prin faţa uşilor ce se puteau deschide pe neaşteptate, până în cealaltă aripă a conacului, unde stăteau fetele, şi ele pândind într-o dulce aşteptare sub cearşafurile vârâte sub trup, care, de la un moment dat, erau singura lor apărare, ascultând cu toate simţurile încordate tainica cursă a iubiţilor lor, acum jucându-se parcă de-a indienii, lipindu-se de lemnele podelelor cu rezonanţa lor trădătoare şi când, asudând deodată, ştiindu-i în faţa odăilor încuiate, gâfâind uşor, în mesajele scurte ale răsuflării transmise pe sub uşă, într-o chemare irezistibilă, fără vorbe, pentru că acele precipitate răsuflări, repetate, însemnau tot atâtea apeluri: „De ce ai încuiat uşa, vreau să stau lângă tine!” şi ele se prefăceau că dorm, îi lăsau să se chinuie în lungi minute când se puteau deschide celelalte uşi care dădeau, toate,

spre coridor, într-o repetată geometrie amenințătoare şi ar mai fi putut apărea şi vreo slugă desculță, grăbită, şi ea ferindu-se să turbure somnul celorlalți, la cine ştie ce chemare a Varvarei Slătineanu, singura care avea la capătul patului o lentă de mătase care mişca un clopoțel în bucătărie sau în vreo cameră a slugilor, şi după numărul smuciturilor clopoțelului trebuiau să ştie ce să ducă bătrânei: un pahar cu apă, doctoriile sau vreo dulceață la care poftea pe neaşteptate; dar tocmai acea primejduire a iubiților lor, care puteau fi surprinşi în afara odăilor lor, şi nu ăsta era cel mai grav lucru, dar faptul că pândeau în fața uşilor fetelor, asta le plăcea cel mai mult verişoarelor crude care îi lăsau să se frământe până când, nemaiputând răbda, ei, băieții aventuroşi, zgâriau uşor tăblia uşilor cu unghiile, ca nişte pisici, şi atunci un paroxism al aşteptării, îmbinat cu frica, le urnea de sub cearşafuri, desculțe, numai în cămăşi de noapte, răsucind cu infinite precauțiuni cheile în broaşte, într-o nesfârşită încordare a celor de dincolo de tăblia de lemn, după ce întrebaseră inutil şi provocator, în şoaptă, cu glasul somnoros, îngânat şi promițător: „Cine este?" şi în locul numelui se auzeau gâfâiturile repezi, băieteşti, un şuierat voluptuos şi prin uşa, dincolo de care trupul subțire al fetelor încă se mai împotrivea, împingând pe cel care căuta să se strecoare, grăbit, înfricoşat în odaia cu transperantele lăsate, în cubul de umbră verde, pictând pereții albi, monastireşti, cu pasul şi el abia ghicit, cu cearşaful care învelise trupul fetei până atunci, mototolit; şi ei, băieții, liceeni excitați, respirând încă greu, uşurați de spaimă, ştiind că odată ajunşi înăuntru se pot ascunde undeva în vreun dulap uriaş sau sub pat, sau să fugă pe ferestrele care ar fi fost iute deschise şi închise la loc, sărind de-acolo, în iarba înaltă sau în fânul cosit, amortizându-şi căderea în mâini şi în picioare, şi alergând dincolo, de neclintita livadă de nuci, în solemna după-amiază în care

încăpeau ca într-o uriaşă catedrală de aer; dar odată cheia răsucită la loc şi fata strecurându-se pe lângă ei ca un peşte care-ți alunecă din palmă, şi ajungând dintr-un salt în fundul uriaşelor paturi cu polog, cu saltele în care te scufundai ca-ntr-o imponderabilă, fulgurantă şi infinită mare de puf, şi învăluindu-se în cearşafurile de olandă fină ca-n nişte marsupii, ele, acele pânze strălucitor de albe, constituind armura şi garanția inviolabilității fetelor care ştiau de mult ceremonialul vizitelor băieților: întâi o aşteptare încruntată, priviri care nu spuneau nimic, mâini la spate, pe urmă apropierea ca din întâmplare de marginea perimetrului de lemn de nuc, droturi, saltele, pânză bine călcată, mirosind a ars încă şi piramidele de perne în care un cap negru sau blond se pierdea emițând numai nişte priviri pline de ambiguitate, în care puteai să citeşti orice, o invitație, o frică nemărturisită, un: *vino!,* un: *ia-mă!,* un: *du-te!,* un: *apropie-te*, un: *fugi!,* toată gama silențioasă, concupiscentă a acelei vârste încărcate de dorinți cum e cerul vara încărcat de trăsnete, priviri în care uneori exista şi o batjocură pentru că victima sau agresorul simțeau la celălalt slăbiciunea, timiditatea, lipsa de hotărâre. Şi atunci totul se amâna, devenea un joc nesfârşit de promisiuni, dorinți nesatisfăcute, ură, respingeri şi chemări, şi iar promisiuni amânate, un *mai încearcă, mai trebue să vii o dată, nu acum, poate mâine, poate în altă zi,* turburătorul, plinul de nesațiu joc, ca nişte cercuri infinite într-o apă în care ai aruncat o piatră sub care există unde secrete ce se strâng şi se desfac magnetic, emanând una din alta, într-o infinită îndepărtare şi apropiere; drumul până la obrazul asudat şi până la gura ce nu se deschidea, acea luptă cu centimetrii, şireata, infinita trecere a degetelor peste un obraz dur, încordat, peste o față care se smucea şi peste care te aplecai şi nu o ajungeai, scânteierea electrică a părului pe care-l striveai sub mână sau sub piept, şi mereu

alunecătoarea, neîndurata ființă care se absenta devenind rigidă în momentul când nu mai avea nicio scăpare, când sub trupul tău era un trup de fată de care te despărțeau numai două bucăți de pânză şi până atunci simțiseşi zvâcnetul sângelui în arterele celeilalte ființe, o vână albastră bătând sub tâmpla dezvelită în cursul tăcutei lupte şi, deodată, fata de 14 ani, sau de 13 încremenea, devenea un trunchi neînsuflețit, rigid, şi toate celulele acelui trup, altădată diafan, alunecător, cu o piele lustruită, arsă de soare, încă emanând căldura după-amiezii şi a somnului, a trândăviei sau parfumul îndepărtat al altor zile, mirosul de săpun, de apă proaspătă care biciuise neînsuflețita ființă de acum, mimând o moarte fizică, un trup dur, de ciment, nerespirând, neavând nicio chemare către celălalt trup, al tău, arzător ca o torță, dar neputincios, sărutări pe o față de ghips, şi ea rigidă, încremenită ca o mască, în care ochii pierdeau lucirea lor, trădând dorința, viața, cutezanța, goii ochi de faianță, senzația că trebue să mişti toată acea uriaşă păpuşă rigidă care nu avea niciun fel de chemare pentru dorința pe care o ghicea, probabil, în celălalt trup. Nu un sloi de gheață, cum se spune, ceva mai rău: o bucată de materie fără de viață, aspră, necomunicând nimic, respingându-te tocmai prin nemişcare, prin neaderență, cum ai dormi pe un pat de lemn negeluit, sub amenințarea că la fiecare mişcare ceva, un solz, ți-ar lua pielea ca lama unei rindele. Şi atunci se ivea mândria, tot ce era bărbătesc într-un tânăr de 14 ani, curajul dezamăgit că ceea ce ți se părea că ai cucerit ți se refuză şi că ai de-a face de fapt numai cu un adversar, cu o ființă care nu că te respinge, nu te vrea, şi că nu însemni nimic pentru ea, pentru fata atât de femeie, totuşi, ştiind din instinct că tocmai amânarea, lipsa de comunicare cu trupul ei te va îndepărta şi că asta te jigneşte şi îți juri că vei pleca imediat din odaia plină de umbră, şi o făceai smucindu-te, repudiind prin acest gest tot

ceea ce credea fata aceea, adversarul neînduplecat din pat, încuiat în giulgiul ei rigid, în marsupiul neîndurător de pânză, dar odată săvârşit gestul care avea ceva definitiv în el, o neîndurare imediat contrazisă de răzgândirea laşă de lângă uşă care însemna că eşti învins, că n-ai fost destul de şiret şi, deodată, ființa îți era invadată de o luminoasă speranță care te făcea să asuzi la ideea că a doua oară vei învinge, că ființa ce te respinsese era făcută şi ea din nervi, din simțuri şi că stând câtva timp lângă ea, nemişcat, exasperând-o tocmai prin lipsa de dorință, îi vei stârni plăcerea şi va veni ea spre tine şi te va căuta şi tu vei fi cel care o va domina şi o vei face să simtă că o disprețuieşti şi că nu o mai doreşti, provocându-i bănuiala că mai erau şi alte fete cu care această joacă se termina altfel şi la care te puteai duce plecând de-aici, lăsând-o singură, fără speranța că vei mai reveni, şi ea surâdea secret, ştiind ce gândeşti, îți făcea loc alături, în patul fierbinte, mereu despărțită de tine de acel marisupiu, de acea armură de pânză pe care o închidea pe trupul ei, vârându-i marginile mereu sub spate sau sub picioare, şi începea o altă chinuitoare aşteptare, o pândă reciprocă, cineva ceda primul, cineva întindea ca din întâmplare un deget pentru ca celălalt să-l apuce, cineva simțea în palma asudată cealaltă palmă asudată, şi, apoi, răsuflarea partenerului în pâlnia urechii, o sărutare umedă, agitată, amestec de cuvinte care exprimau dorințele, numele spus gâfâit, venind din fundul ființei celuilalt, o tornadă amețitoare de frânturi de respirație, de scâncete care însemnau cerşetoria subtilă a iubirii sau: *înțelege-mă, de ce nu ai puțină milă, eu nu pot să fac nimic fără voia ta, şi nu vreau să te rănesc, vreau numai să ajung cu tine, cu blândețe, încet, într-un drum infinit, nu vreau să te doară, nu înțelegi, te iubesc,* şi totul se învolbura în amestecul de muşcături mărunte, de *nu, nu*-uri repetate cu disperare, dar în care o atenție care nu mai era a ta, ci a ființei tale,

spunea: *te minte, vrea şi ea, îndrăzneşte, mergi mai departe,* şi atacul îşi schimba direcţia, într-o altă zonă a corpului, o mică parte a pielii, a piciorului se dezvelea şi într-acolo porneai cu toată nebunia înfrânării pe care n-o mai puteai stăpâni, şi totul se transforma într-un geamăt comun, într-o respiraţie geamănă, şi gurile se căutau ca şi când ar fi vrut să ascundă ţipătul de dorinţă al celuilalt, şi trupurile zvâcneau unul sub altul, se aflau la marginea răbdării, a rezistenţei lor şi o furie oarbă arunca dintre ei acele cearşafuri acum mototolite, numai nişte pliuri năduşite pe care nimic nu avea să le mai îndrepte decât maşina de călcat bine încinsă, furată de la femeia care venea numai miercurea, şi ele, fetele, ştiau unde îşi ascundeau bucăţile lor de fier pe care le încălzeau, ca nu cumva slugile, sau mamele, sau bunicile să le întrebe de ce dorm atât de agitat, şi ce-i cu ele? Dar, în acele clipe, nimic nu mai avea importanţă decât faptul că găseai, în sfârşit, un sân mic, speriat, cu un crug roz, tare ca un vrej, şi palma înfierbântată îl apuca cu lăcomie, şi-l frământa într-o dorinţă de-a-l zdrobi, şi că spre pielea netedă se apropia un cerc de foc, o gură fierbinte, muşcătoare, care urca spre gât sau spre pântece, într-o căutare dementă şi nimeni nu mai ţinea seama atunci că cineva putea să audă acele gâfâituri şi spasme şi palma lipindu-se într-o mişcare de respingere în bărbia agresivilor băieţi, lupta surdă, terminată nedecis într-un spasm secret al fetelor, şi în nesatisfăcuta încordare virilă a băieţilor ce înţelegeau că trebuiau s-o ia de la capăt a doua zi, cu aceeaşi răbdare, cu aceeaşi nefericită şi neîndemânatică strategie de a cuceri ceea ce pierduseră într-o secundă în momentele când credeau că totul se putea termina într-o fericită ispăşire finală. Uneori toate jocurile înverşunate se terminau cu lovituri, înjurături şoptite, cu ameninţări care niciodată nu erau ţinute, cu o fugă precipitată la eleşteul îndepărtat în care refuzaţii băieţi se

aruncau aproape cu dorința de a muri, de a se lovi de un trunchi de copac uitat în fundul acelui lac care te-ar fi trimis imediat pe lumea cealaltă ca să uiți lacrimile spălate de apa plină de lintiță şi mirosind a peşte, pentru ca nimeni să nu vadă că, învins, ai plâns şi ai alergat desculț într-o cămaşă cu mânecă scurtă şi un pantalon de atletism pe care le-ai aruncat din drum, rămând gol, ca să simți mai repede răceala apei care te învigora, te făcea puternic şi înotai, bătând cu brațele rezistența valurilor stârnite de propria ta cădere până la epuizare, până te simțeai stors de ceea ce mai aveai viril în tine, ajungând la mal extenuat, sfârşit, scârbit, fără vlagă, înfundându-ți bărbia în nisipul aspru, ca un peşte aruncat pe uscat, simțind că aerul din bronhii ți se termină. O infinită dragoste de moarte, de a nu mai exista, de a ucide trupul nesatisfăcut, mințit, care dorea ceva atât de îndepărtat.

Şi totuşi acestea erau cele mai frumoase amintiri, refuzurile, amânările, luptele mute, promisiunile din priviri, palmele, zgârieturile şi ora de aşteptare de a doua zi, pânda când stăteai cu dinții strânşi, cu auzul ascuțit, trăgând cu urechea la stingerea zgomotelor domestice, unul câte unul, repetata închidere a uşilor, întâi a Varvarei, pe urmă a celorlalte bătrâne, într-o suită de pocnete oculte, aşa cum se închid capacele unui submarin, pe rând, înainte de imersiune, şi pe urmă plonjarea în tăcerea gradată, un ultim târşit de târlici ai ultimei servitoare care ştergea coridorul cu o cârpă udă, pe urmă trosnetul paşilor pe scări, coborând, şi în arhondaric rămânea acea egală, voluptuoasă lumină, încărcată de tăcere, nici măcar un cocoş care să spargă liniştea după-amiezei cu strigătele lui, niciun cotcodăcit, doar rar, pe neaşteptate, un tunet îndepărtat din cer, unde bătea Sfântul Ilie anunțând vreo ploaie care nu cădea niciodată asupra Domneştilor. Şi vacanțele treceau, fetele plecau, una câte una, luate de familii, cu trăsurile sau cu

maşinile mai târziu, în rochiile lor roz, albastre sau albe, cu feţele arse de soare, sub mari umbrele de mătase, dispărând în praful drumului care pe atunci nu era asfaltat, cu un ultim surâs de regret însemnând foarte multe, poate, *mai aşteaptă, la anul,* şi urmau epistolele nesfârşite, scrise jumătate în franţuzeşte, evocând verile trecute şi după-amiezele acelea numai ale lor, ştiute numai de ei. Vremea se scurgea; cunoşteau alte femei, doamne mai în vârstă care le vizitau familiile şi-i chemau acasă la ele, dezvirginându-i în odăile lor încărcate, pline de mobile, totdeauna cu perdelele lăsate, în care ardeau numai lămpile de noapte. Asta se întâmpla la Bucureşti sau în oraşele de provincie de unde veneau verişorii lui Tismana, câţiva, vreo trei sau patru, şi ei liceeni plini de coşuri pe faţă, cu gâturi lungi ca aţa, famelici, palizi, lăudându-se în vara care urma cu ce li se întâmplase pe la Focşani, pe la Bârlad sau pe la Buzău, pe unde vreo colonelească de 40 de ani, al cărei soţ fusese plecat în manevre, îi chemase la ea în zilele pline de lapoviţă, când viscolele ţineau lumea în casă şi ei se strecurau pe la şase seara prin porţi dosnice, ca să nu fie văzuţi de vecini, şi se trezeau în încăperile uriaşe, cu tavane înalte, pline de covoare groase pe care călcai ca pe nisip, şi între perne şi canapele turceşti acoperite cu macaturi, după ce fuseseră îmbătaţi cu lichioruri şi li se dăduseră ţigări să fumeze şi erau dezbrăcaţi şi striviţi sub acele trupuri cărnoase, masive, nesătule, de femei care îi trimiteau acasă storşi, vlăguiţi, pentru că amantele lor de 40 de ani arătau ca mamele lor, şi o ruşine imensă îi stăpânea câteva zile, dar pe urmă iar se duceau acolo, chemaţi cu bileţele, şi nu mai simţeau niciun fel de jenă, ba dimpotrivă, aceste cuşaje ascunse, tăinuite le dădeau un sentiment de bărbăţie satisfăcută, şi tonul scrisorilor către verişoarele lor se schimba, devenea autoritar, ironic, îşi băteau joc de întâmplările pe care le ştiau numai ei, numindu-le copilării,

îngreţoşându-i acum, şi făcându-i să râdă de ei înşişi. Totul scris într-un limbaj ezoteric, dar cu destulă precizie pentru a nu încăpea nicio îndoială că deveniseră bărbaţi şi că în vara care urma ele trebuiau să se păzească, pentru că nu mai erau atât de naivi, de timizi, de nătângi. Fetele nu se speriau, scriau şi ele cu neruşinare că s-au sărutat cu alţi băieţi cu care probabil se vor mărita, aşa încât lăudăroşii să-şi ia gândul că se vor mai bucura de naivitatea unor şcolăriţe care abia scăpaseră de a fi pângărite de nişte indivizi grosolani ca ei. În alte cazuri, al lui Raul, oficiul de iniţiere îl făcuseră câteva subrete, nişte fete frumoase, care purtau ciorapi de mătase şi pantofi cu toc, totdeauna rujate şi mirosind a săpun bun. Cu el, cu Puiu, fusese mai greu, pentru că era prea serios, înţelegea să se îndrăgostească de o verişoară, de o rudă îndepărtată, de una dintre acele fete eterice, blonde, cu ochi miraţi, fără şolduri şi fără sâni, cu nişte trupuri de androgini, sportive, rasate, tunse scurt, alergând la arie printre grâne în rochiţele lor de vară, albe, străvezii, arătând ca nişte trestii când rămâneau în costume de baie şi se scufundau în balta aceea, înotând ca nişte campioane, mai bine decât ei, băieţii, ridiculizându-i, cum îi ridiculizau la dans, seara, după ce puneau plăci de patefon şi ascultau cântece de *jazz* americane, frecându-şi pântecele unii de alţii, fără nimic sexual în gimnastica involuntară; dar să te culci cu o cameristă care se prefăcea că îţi întinde cearşaful de pat ca să-ţi arate pulpele până sus sau să se aplece când îţi dădea ceaiul de dimineaţă în aşa fel încât să-i vezi rădăcina sânilor, pudrată, emanând un miros femeiesc care te scotea din sărite – asta nu era pe gustul lui Puiu. Raul, mai mare ca el cu zece ani, îl ridiculiza, spunându-i că este onanist, şi că ce mai aşteaptă ca să se culce cu fetele acelea care erau angajate şi pentru aşa ceva, pentru ca băieţi ca ei, de familie, să nu meargă în bordeluri unde s-ar fi putut culca cu femei bolnave, şi să aibă la îndemână fetele

astea curate, îmbăiate în fiecare zi, făcând duşuri reci, mereu uitând deschise uşile ca să fie găsite goale, cu sânii lor tari, plini de stropi de apă, cu trupurile prelungi, bine făcute şi cu tufele de păr de la subsuori şi dintre picioare, blonde ca nişte pămătufuri de pui de gâscă, strigând cu o falsă pudoare: *vai,* şi încercând să tragă perdelele de creton pentru a nu fi văzute, când deja era prea târziu. Dar asta mersese cu Raul care, de la 13 ani, ştia ce este amorul şi care încercase toate subretele Slătinenilor, pe rând, trăind cu câte două sau trei deodată, în asta intrând şi fetişcanele de la bucătărie, ţărăncuţele cu tălpile crăpate, care le aduceau bătrânelor gavanoasele cu dulceaţă şi tăvile cu pahare de apă rece de la fântână, scunde, îndesate, cu sâni pietroşi, spunându-le de mici, în loc de bună-ziua, *săru' mâna, conaşule,* şi aşteptând numai un semn pentru a se culca cu stăpânii. Raul n-alegea, pentru el toate femeile erau la fel, nu avea nevoie să le iubească, era lipsit de romantismul fratelui său care aşteptase ca una dintre acele fete pe care le pândea la Domneşti şi le vizita în camerele lor după atâtea peripeţii să-l iubească cu adevărat, şi acea primă împreunare cu o femeie să fie altceva decât o banală aventură trecătoare pe care puteai s-o povesteşti oricui. Când ceilalţi, verişorii lui, liceenii mai îndrăzneţi, acum fără coşuri pe faţă, siguri de ei, începând să facă exerciţii de echitaţie pentru a le impresiona pe verişoarele lor, mai împliniţi la trup, musculoşi, cu o agerime a privirii care devenea agresivitate când era cazul, i-o luaseră înainte şi se lăudau cu succese la care el încă mai visa, şi încă asupra unor fete pe care le iubise în urmă cu trei ani, sau doi, pentru că sentimentele lui se schimbau, şi dacă Olga sau Martha, sau Florence îi plăcuse pentru un detaliu neînsemnat în urmă cu 365 de zile, pentru felul cum lungea un cuvânt sau se sâsâia, ori pentru că se uita cruciş când o ruga să-i citească în palmă, pe urmă nimicul ce-l făcuse să

viseze la fata aceea, gândindu-se la ea zi şi noapte, scriindu-i misive interminabile pe hârtie roz sau bleu, pline de citate franţuzeşti, în anul care urma nu-i mai plăcea; una se lungise prea mult, a doua avea picioarele subţiri, a treia i se părea rece, lipsită de orice farmec, şi atenţia lui se îndrepta spre o alta pe care nu o remarcase anul trecut sau cu doi ani înainte, una dintre acele şcolăriţe cuminţi care nu ridica ochii din farfurie la masă, şi nu sorbea cu zgomot supa, atentă la gesturile pe care le făcea, concentrată să nu uite coatele pe masă sau să muşte din pâine fără să o rupă. Deodată fiinţa insignifiantă, pierdută undeva în vreun colţ al mesei în formă de potcoavă a trapezei mânăstireşti de la conac, între băieţi şi fete mai mari decât ea, în anul următor se transforma într-o domnişoară care cobora cu un pas de dansatoare din trăsură sau dintr-un automobil, susţinută de şofer, sau de un birjar, sau de un frate, în rochii aeriene de gaz, transparente, cu umbrela uitată pe umărul stâng, agitând mânuşile imaculate, o domnişoară răsărită dintr-un copil ca acei nuferi uriaşi ce se ivesc din alţi nuferi, în verile ploioase când aceste plante proliferează demenţial, iscate de soarele violent şi de ploile interminabile. Şi un *ah!* reprimat, surpriza aceea manifestată printr-o tresărire a inimii, ca şi când o gheară i-ar fi oprit respiraţia: „Dar asta e Colette! Anul trecut încă doica îi ştergea mucii de la nas cu batista, şi acum iat-o, trebue să-i sărut mâna.” Şi, Doamne, cum mai mirosea de bine! cum umbla, ca pe arcuri, cu un pas întins, parcă valsând şi râzându-şi de surpriza pe care i-o citea pe chip: „Aha, domnul mă crede tot o puştoaică, cu şorţuleţ şi ciorapi trei sferturi. Ei bine, nu! Iată-mă!” Şi râdea cu toţi dinţii strălucitori, albi, cu care mai târziu avea să-i muşte mâinile, şi pieptul, şi gâtul, respingându-l, cum o făcuseră şi celelalte, în alţi ani. Dar timpul trecea, avea 17 ani, începuse să se bărbierească, fetele se uitau totuşi altfel la el, avea ceva acuzat bărbătesc, o gură dură, maxilare

strânse ca ale boxeurilor, care sunt gata să primească pumni în bărbie, îl credeau înfumurat şi nu mai era numai timid şi, când îşi dădeau seama de asta, îl provocau cu tehnica moştenită de la mamele lor, o tehnică insidioasă, subtilă, deşi erau încă nişte fetiţe, în care femeia şedea să se nască, să irumpă. Asta se putea citi în priviri, o vestea o strângere de mână rapidă, violentă, cu unghiile înfipte în antebraţ până îl sângerau, într-o muşcătură rapidă a vârfului urechii în timpul unui dans, într-o singură secundă, când nimeni nu apuca să vadă ceva, în semiîntunericul unei bolniţe unde altădată se ţinuseră saci cu grâu, şi unul dintre ei, mai cu cap, avusese ideea să transforme fosta pivniţă într-o sală de dans, podeluind pământul şi trăgând un fir electric ce le permitea să lumineze destul de vag cele patru colţuri ale *subteranei,* cum o numeau ei. Acolo stăteau până la miezul nopţii jucând gajuri, sărutându-se cu gurile încă umede de alcooluri slabe pe care le combinau pe furiş pentru că n-aveau voie să bea, nişte băuturi subtile, parfumate, un fel de eter incolor, amestec de lămâie cu lichior sau vreun vin roze cu gust de muscat, stropit cu sifon. Şi toată ameţeala amiezelor petrecute pe furiş revenea, sporea, începea să-i înnebunească, dar noaptea niciuna dintre fete nu mai îndrăznea să deschidă uşile, pentru că mamele, surorile, mătuşile, bunicile lor treceau şi le inspectau, le sculau din somn, le obligau să le deschidă uşile, să aprindă lămpile de noapte, prefăcându-se că au uitat ceva în dulapuri şi scotocind peste tot cu privirile ca să găsească o urmă, un indiciu că cineva se afla acolo cu ele. Când erau mai multe, le culcau câte două, tocmai pentru ca să aibă siguranţa că se vor pârî una pe alta dacă vor merge prea departe, dar nu se pârau. Dimpotrivă, erau solidare, se protejau, înştiinţându-se de primejdie, făcând cu rândul la uşă, ascultând dacă vine cineva, trăgând cu urechea, înfiorate la

ascultarea sărutărilor cuplurilor pe care le protejau. Şi într-o vară toridă, la Domneşti i se întâmplase acel lucru pe care atâta vreme îl aşteptase. Nu fusese una din fetele încă fără forme precise ale trupului, nu una dintre iubitele de-o vară care-l chinuiseră în după-amiezele lor de taină, ci profesoara verişoarei lui Odette care rămăsese corigentă la germană şi era amenințată de o severă doamnă glacială, îndepărtată, trecând printre băieții obraznici fără să-i privească. Frumoasă în felul ei, în vârstă de 30 de ani, neinspirând niciun fel de gând puştanilor care fumau pe ascuns ţigări *Plugar* cu grăjdarii sau cu rândaşii şi se întinseseră şi la fetişcanele care ajutau la bucătărie, înghesuindu-le prin hambarele de porumb, urcându-le în podurile pline de praf şi posedându-le pe nişte pături puse din vreme acolo. Puiu Tismana nu o băgase în seamă multă vreme. Profesoara aceasta cu nume ciudat, Hilde Schwalb, cu o față de var în care pluteau doi ochi de păcură, acoperiți de ochelari, mioapă, izbindu-se de toate lucrurile, cu un păr negru, şi el lung, căzând peste nişte umeri aproape bărbăteşti, cu un trup drept, fără sâni, câştigătoarea tuturor concursurilor de înot organizate pe baltă, cu o expresie feroce a gurii când râdea, emanând nu se ştie ce morbiditate şi căreia prietenii lui îi spuneau „cadavrul viu”, din răutate, locuia singură într-o aripă a conacului, într-o mansardă tapetată cu hârtie colorată, lipită direct pe nişte scânduri care țineau loc de pereți, într-o încăpere monahală, cu un pat îngust şi o masă rudimentară, un dulap de haine şi un țol împletit din zdrențe de către bucătărese în timpul liber. Era o fostă cameră de servitori, pe care o acceptase fără un cuvânt, pentru că în afară de concursurile de înot la care participau cu toții, ei o primeau în cercul lor tocmai pentru că îi ambiționa, dorind cu toții să o întreacă la probele scurte de *brass* ori *crawl,* sau când călărea vreun armăsar mai nărăvaş pe care ştia să-l stăpânească cu mâna ei energică,

Hilde nu făcea decât să o pună pe Odette să repete la infinit verbele nemțeşti şi să scrie de câte 30 de ori nişte fraze tip pe care le-ar fi memorat şi un prost după atâtea exerciții. Femeia aceasta, nu uscată, nu rea, dar ascunsă, pânditoare, retrasă în ea, necomunicativă, ferindu-se de întrebările bătrânelor care o invitau în cercul lor ca s-o iscodească cu cine trăise, dacă fusese căsătorită şi de unde venea, se culca devreme, se retrăgea prima de la masă, iar seara nu apărea la cină, mulțumindu-se cu un ceai pe care şi-l făcea singură în odăița ei, de sus, unde se ajungea pe o scară întortocheată ca într-un porumbar. Pe acolo trecuse el într-o zi, în goană, pe un cal tânăr, de doi ani, cam sperios, şi animalul îl zvârlise la pământ şi se trezise în iarbă, gemând, simțind că-l doare umărul, încă amețit şi ridicat mai târziu de o mână energică, auzind o voce gravă, aproape bărbătească, care-l întreba: „Te doare ceva?" „Da. Umărul." „Ia să vedem." Era Hilde, care-şi scosese ochelarii încercând să vadă ce s-a întâmplat cu umărul lui. Îi desfăcuse nasturii de la cămaşă şi-i trăsese bluza cu mâneci scurte de pe el. Era spre seară, toată câmpia abia treierată, cu mirişti le galbene, păstrând o ultimă lumină a zilei în tecile retezate, iradia de taină. Femeia era foarte frumoasă fără ochelarii aceia, cu fața de lapte, neverosimil de albă şi ochii întunecați, plini de o curiozitate sălbatică, privind cu o mare concentrare osul umărului său, şi trăgându-l deodată de braț, smulgându-l cu o energie nebănuită ca şi când ar fi vrut să i-l scoată din umăr, şi spunând simplu: „Gata! A fost o mică luxație." Şi pe urmă, aplecându-se, ridicându-i cămaşa şi făcându-i semn să salte mâna ca unui puşti pe care-l înveți să se îmbrace, aruncându-i de sus bluzonul de mătase milaneză, peste cap, ca pe o paraşută, râzând cu nişte dinți albi, sălbatici, de stângăcia lui, şi el spunând prosteşte: „Mulțumesc, doamnă!" Şi ea punându-şi la loc ochelarii şi asta îndepărtând-o brusc de el, ca şi când în față

s-ar fi ivit o altă ființă, nu cea de adineauri care nu mai era o femeie, era o fată cu fața de porțelan, cu ochi negri, rotunzi, scormonitori şi acum reapăruse profesoara, cu ochelari cu ramă de baga, cu nasul parcă mai ascuțit, cu părul, nu în dezordinea de adineauri, căzând numai ca două draperii, şi ele negre, pe umeri. „Vreți să vă scoateți ochelarii, doamnă?" Şi ea, mirată, întrebând: „De ce, domnule?" „Ca să-mi faceți plăcere, doamnă." „Şi de ce v-aş face plăcere, domnule?" „Pentru că sunteți mai frumoasă fără ochelari, dumneavoastră nu ştiți." Şi Hilde îşi smulsese ochelarii cu o enervare pe care nu şi-o ascunsese, îşi scuturase pletele de smoală ca un cal de rasă şi întrebase ironic, cu o voce muşcătoare care-l umilea: „Acum e mai bine, domnule?" „Acum e mult mai bine, doamnă." Îi sărutase mâna cu detaşarea obraznică, învățată din familie, cu superioritatea omului care are ascendență asupra ta pentru că tu eşti numai meditatoarea unei verişoare de-a nepotului Slătinencei. Şi pe urmă constatase uimit că o apucase de braț cu o îndrăzneală pe care nu şi-o ştia, arătându-i scara întortocheată, primitivă, care ducea în mansarda ei. „Mi se pare că aici locuiți. Într-o vară m-am ascuns în porumbarul ăsta. Mă supărasem pe-ai mei şi nu m-au găsit trei zile. Îmi luasem hrană şi apă. Au crezut că m-am înecat sau că fugisem de-acasă. Voisem să-i pedepsesc. Ce spaimă le-am tras! Nu e prea cald acoperişul? Ține căldura şi noaptea. Mi-a fost tot timpul sete cât am stat acolo." Femeia îl privea curioasă. Pe urmă îi spusese: „Dumneata ai fost şi copil? Ți-au dat tuleele. Acum eşti un adolescent. Ia te uită!" Râdea de el, arătându-şi dinții şi-şi apropia ochii de fața lui, pentru că nu mai purta ochelari. Şi-i pusese palma pe obraz, în care țepii de păr de dimineață, abia crescuți după toată ziua trecută, îi dădeau o senzație care o amuza. „Spune-mi, vrei să revezi porumbarul dumitale, cum i-ai spus?" „Dacă nu te deranjează." „Nu mă

deranjează. Pe tine te cheamă Puiu. Nu-mi place numele." „Spune-mi atunci cum vrei." „Nu e uşor. Trebue să-ţi găsesc o poreclă. O să mă mai gândesc. Ia-o înainte. Când se urcă o scară bărbaţii merg înaintea doamnelor." El întorsese capul cu un rânjet. Simţea nevoia să o necăjească, să-i spună o obrăznicie cum făcea ori de câte ori careva, vreo servitoare sau vreun rândaş, îşi permitea familiarisme cu el, dar auzind-o în spatele său, urcând grăbită, el sărea câte două trepte, tinereşte, părându-i-se că această goană pe scara întortocheată către un loc pe care-l ştiau numai ei doi era o invitaţie la ceva nepermis, îşi reprimă orice insolenţă, aşa încât cuvântul nu se ivise în mintea lui atunci, dar tocmai faptul că o femeie atât de rece, distantă, silită deodată să-şi scoată ochelarii şi să devină o fiinţă aproape neapărată din cauza miopiei, îl ascultase sau el o ascultase pe ea, era un detaliu care putea să-i turbure pe amândoi. Se născuse o complicitate între ei, ceva de care aveau să-şi amintească după ce se vor fi despărţit, chiar dacă răceala programată a femeii avea să-l silească să o salute rece şi el, la rândul său, ca şi când niciodată nu ar fi petrecut împreună acest prim sfert de oră atât de neaşteptat. Ajunseseră sus, în mica încăpere cu plafonul jos, făcut din bârnele care susţineau acoperişul, mai mult un colţ de casă, aproape romboidal, în care, într-adevăr, era foarte cald, deşi uşa era dată de perete şi printr-un geam rotund, practicat sub streaşină, se strecura un curent de aer, şi el lenevit de căldură, de nemişcarea din jur. Undeva, pe acoperiş, sau sub streaşină, sau alături, guruiau nişte porumbei, sau o altă pasăre torcătoare, pentru că glasurile acelea gâtuite sunau ca o maşină de cusut. „Mai recunoşti ceva din porumbarul tău?" El se aşezase pe un ţol pestriţ, rezemat cu ceafa de patul jos, peste care atârna o miţă ţărănească, albă, moale, de oaie. Asudase, îşi simţea ceafa umedă, gâdilată de blana periată cu grijă. „Nu mai mi-amintesc de

nimic, spusese în cele din urmă. Pe vremea aceea erau aici numai nişte lucruri desperecheate, abandonate." „Fumezi?" îl întrebase. „Da. Când pot. Pe furiş." „Aha, făcuse Hilde, ca repetenţii." „Pe elevii dumitale îi pedepseşti dacă-i prinzi fumând?" „În şcoala unde predau eu nu se fumează. Elevii mei sunt nişte fete." Căutase, pe bâjbâite, pachetul de ţigări şi nu-l găsise, dar nici ochelarii nu şi-i punea. Pe el îl amuzase această cochetărie şi o ajutase, deschizându-i uşile dulapului care avea ceva sanitar în el: era alb, lucios, cu rafturi multe, acoperite cu hârtiuţe givrate, într-o ordine perfectă. „Uite-le", spusese, şi-i întinsese pachetul pe care-l căuta. „Ai şi un chibrit sau brichetă?" „E o brichetă pe undeva." Şi tot el o descoperise, întinzându-i propriul pachet de ţigări, izbind cu unghiile în fundul cutiei de hârtie ca să împingă afară o ţigară pe care i-o aprinsese în aceeaşi clipă. Fumaseră în tăcere, ascultând strigătul pasării torcătoare care nu mai înceta. Valuri de aer cald intrau prin uşa deschisă. „E foarte cald aici." „M-am obişnuit", îi răspunsese femeia. „De fapt, de ce ai venit?" „Nu ştii? O meditez pe Odette." „Nu aveai ceva mai bun de făcut?" „Ba da, dar m-a rugat mama ei. Pe urmă, tot trebuia să merg undeva, în vacanţă. Ce-ţi mai face umărul? Te mai doare?" Strivise ţigara într-o scrumieră găsită pe undeva şi se apropiase de el. Îi descheiase din nou nasturii cămăşii. De data asta fără grabă, unul câte unul, vrând parcă să dea alt sens acestei intimităţi. Îi trăsese pe deasupra capului bluzonul şi-i privea pieptul nedezvoltat. „Câţi ani ai?" „Optsprezece", minţise el. Hilde râsese, ca şi când ar fi vrut să nu fie observată, să nu-l jignească. „De ce minţi? îl mustrase, blând. Acum e mai bine?" Şi se apropiase cu ochii aceia miopi de pieptul lui, sărutându-l încet, de câteva ori, pe pielea netezită şi umezită de căldură. Nu mai era lupta de altădată, rugămintea mută din gesturi, solicitarea care întâmpina mereu rezistenţă. Îl învăluise cu părul ei lung şi negru. Voia parcă să-l ascundă.

Simțea o nemaipomenită bucurie, o recunoştință fără margini față de femeia aceasta care îi săruta umărul, spunându-i: „Nu-i aşa că nu te mai doare?” Nu, nu mai era nicio durere, totul se transformase într-un vârtej. Ochii ei atât de lucioşi, de strălucitori, îl scrutau de aproape. Gura îi ajunsese sub bărbie, o căuta pe a lui. Pe urmă, Hilde se desprinsese spunând simplu: „Trebue sa închidem uşa.”

Şi, dintr-odată, toate acele fete liliale, frumoase, blânde, serafice, cu micii lor curtezani care le înconjurau toată ziua, tachinându-le sau fugărindu-le prin iarbă, rugându-le cu privirile mute, într-o complicitate tacită, reciprocă, şi ele mereu dominându-i, cu o indignare prefăcută, cu porunca vie a privirii care spunea: „Dar astâmpără-te, că ne vede lumea!”, i se păruseră neinteresante, nişte fete neîmplinite, absurde, făcând lucruri inexplicabile. Şi toate relațiile cu verişorii lor, cu prietenii aceia povestindu-şi micile intimități, pe care el le ştia bine pentru că le trăise, nu mai aveau niciun fel de importanță. Un fel de superioritate, de mândrie neascunsă, se născuse în el. Îi privea de sus, ca unul care deține un secret inaccesibil pentru ceilalți. Simțeau disprețul, mândria lui jignitoare pentru ei, îl provocau cu întrebări, îl ironizau, dar nu le răspundea. Era legat de Hilde printr-un jurământ. Ea îi spusese că despre ce li se întâmplase lor nu trebue să vorbească cu nimeni pentru că dezvăluirea secretului lor ar fi silit-o să plece, să sufere o umilință pe care n-ar fi putut s-o îndure. Îl întrebase numaidecât după ce se culcase cu el: „Nu-i aşa că n-ai mai făcut asta cu nicio femeie?” „Da, de unde ştii?” „O femeie ştie totdeauna. Şi de ce ai mințit că ai 18 ani? Eşti încă un puşti.” Dar tocmai faptul că i se întâmplase acel lucru neaşteptat şi încă cu o femeie mai în vârstă ca el îl făcea orgolios. Din cauza asta se uita la ceilalți cu atâta milă. Ei alergau încă după fetițele stângace şi speriate care

nu aveau curajul să facă ceea ce Hilde făcuse pentru el. Şi cum să le explice ce simțise atunci, dragostea înduioşată față de el, sentimentul că este protejat, inițiat, că i se spun nişte cuvinte pe care nimeni nu va avea să le audă niciodată. Erau nişte proşti, într-un cuvânt, nişte oameni care nu aveau să înțeleagă ce înseamnă să fii iubit de o astfel de femeie. Şi în mulțimea de copile searbede, neinteresante, apariția ei mereu severă, rece, impersonală îi dădea o şi mai mare distanțare față de lumea din jur, o superioritate pe care niciodată fetişcanele acelea n-aveau s-o dobândească şi tocmai asta îl făcea s-o iubească şi mai mult, s-o urmărească îndrăgostit, ascunzându-se de ceilalți, strecurându-se cu infinite precauțiuni spre locul porumbarului, terorizat de gândul ca cineva ar putea să descopere legătura lor. Vara aceea rămăsese pentru el de neuitat. Avea impresia că bătrânele mătuşi şi chiar Varvara Slătineanu aflaseră ce se întâmplase cu el. Asta deducea din unele cuvinte pe care i le spuneau, cu un fel de tandrețe specială pe care i-o acordau, cu nişte aluzii ce-l invitau la o complicitate şi, simțind că roşeşte, le evita, pretextând că are de învățat, că pregătea un examen şi tocmai frica lui, tocmai încurcătura care-l împingea la gesturi neaşteptate îl trădau. La Bucureşti încercase s-o revadă pe Hilde, dar la plecare ea îi spusese să n-o caute. Nu-i dăduse nici măcar adresa, dar pentru un îndrăgostit cum era el atunci asta nu însemna nimic. Odette îi spusese unde predă, la Liceul *Carmen Sylva,* mirată de întrebarea lui. Şi el îi spusese că s-a hotărât să se perfecționeze în limba germană pe care n-o cunoaşte prea bine, şi să nu se mai uluiască atât, şi o pândise când ieşea din curtea liceului pe la intrarea profesorilor, urmărind-o, pentru că nu era singură, şi acostând-o cu inima bătându-i, speriat, frământând în mână şapca de licean, ieşindu-i dintr-odată în față, şi ea, surprinsă, întrebându-l „Ce-i cu dumneata? Parcă ne-am

înțeles să nu ne mai vedem?” „De ce să nu ne mai vedem?” „Pentru că trebue să uiți totul. A fost un joc de vacanță. N-ai înțeles? Acum trebue să-ți găseşti o fată de vârsta dumitale.” Mergea lângă ea uluit, umilit, urând-o, deşi, dacă i-ar fi spus un cuvânt bun, ar fi urmat-o până la capătul oraşului. Dar Hilde nu-l privea. Mergea repede, agasată, având un aer încurcat, ca şi când ar fi vrut să-i facă pe trecătorii cu care se încrucişau pe trotuar să înțeleagă că prezența lui o stânjeneşte. Se oprise la o răspântie de străzi şi-i întinsese cu un gest brusc mâna. „Şi acum, te rog să mă laşi singură. Ai înțeles ce ți-am spus? Nu mai mă căuta.” Îi sărutase mâna rece, uscată, o privise o singură secundă drept în ochi. Hilde nu mai avea nimic din fata fără ochelari, era numai o femeie de 30 de ani, distantă, rece, impersonală, fără nimic din candoarea copilăriei păstrate nu se ştie cum într-o persoană atât de neasemănătoare cu cea de la Domneşti, care alerga goală în jurul lui, învăluită în propriul păr care-i ajungea până peste sâni, cu gesturi atât de moi şi de învăluitoare, cu gura caldă, negrăbită, spunând cuvintele pe care nu le auzise nici mai târziu de la alte femei, un amestec de germană necunoscută, plină de diminutive, sunând ca nişte clopoței de Crăciun.

Mai târziu, peste câțiva ani, Odette, ca şi celelalte verişoare ale lor, acum nişte domnişoare impudice, deflorate, cu amanți, logodnici sau soți, slobode la gură, neruşinate, care-l înghesuiau ele pe el prin colțuri, batjocorindu-l pentru lipsa de apetență pe care o manifesta față de ele, îi spusese: „Ah, Puiule, Puiule, cine-mi eşti! Fetele, ca tâmpitele, credeau că eşti îndrăgostit de vreuna dintre noi, şi când colo tu erai mort după nemțoaica aia. Ce-oi fi găsit la ea, că era rece, scrobită, nici măcar frumoasă. O bucată de lemn îmbrăcată într-o fustă şi o bluză.” Negase furios că ar fi avut ceva cu ea sau că ar fi iubit-o. De unde

naiba ştiau? Pe urmă îşi adusese aminte. Raul îl luase din scurt într-o după-masă pentru că mai bine de o jumătate de an de la întâmplare umblase ca nebun, nu mai mânca, slăbise, îl bântuiau gânduri de sinucidere, şi celălalt ghicise că se întâmplase ceva neplăcut cu el. Îi spusese direct: „Ascultă, Puiule, ce-i cu tine, ai înnebunit? Arăţi ca un strigoi. Să nu-mi spui că nu-i aşa, eşti îndrăgostit! Cine e nenorocita?" Rezistase. Nu scoase un cuvânt, dar Raul avea metodele lui de a-l face să vorbească. Îl îmbătase fără să-şi dea seama şi atunci, la o mică petrecere a lor, turnându-i mereu şampanie într-un pahar şi luându-l pe departe, îi spusese toată tărăşenia. După câteva zile îi adusese la cunoştinţă că doamna Hilde Schwalb era căsătorită de zece ani cu un profesor, Schwalb, care preda şi el limbile germană şi engleză la liceul *Sfântul Iosif.* Şi pe urmă adăugase: „Sper că n-ai crezut că este fecioară. Şi dacă vrei să ştii, în materie de femei există o singură metodă: cui pe cui se scoate. Dă iama în ciurda asta de curve care te trag de mânecă şi vor să te ia de bărbat. Culcă-te pe rând cu fiecare şi o să-ţi dai seama până la urmă că una dintre ele o să-ţi placă mai mult decât doamna aceea pe care am văzut-o şi eu şi pe care n-o bănuiam ce face cu tine în vara aceea la Domneşti." Fusese foarte dificil să se obişnuiască cu scurtele, nesatisfăcătoarele întâlniri cu fetele cu care copilărise, pe care le implorase în ceasurile lor de taină şi ele nu-i cedaseră şi acum erau chiar prea generoase, făceau lucrul acela la modul sportiv, fără a se lăsa mult rugate; Collete, sau Odette sau celelalte, nu mai ştia care dintre ele, repetau ca nişte papagalițe: „Fără sentimente, Puiule, înţelegi? Asta este ca şi cum ai lua un aperitiv, o chestie care ţine de fiziologie. Când o să ne îndrăgostim unul de celălalt, atunci va fi altceva, dar, deocamdată, fără sentimente! O să ne măritâm după cum vor crede de cuviinţă mătuşile, bunicile, mamele care hotărăsc în locul

nostru. Până atunci, fără sentimente!" Erau tinere, proaspete, fragile, încântătoare, dar nu ştiau ce e aceea dragostea. Credeau că numai actul fizic, simplu, însemna totul. Poate asta îi plăcea lui Raul pentru care femeile erau nişte obiecte de distracţie, un prilej de a glumi, de a căuta cadouri frumoase pentru ele, de a le spune că sunt încântătoare şi pe urmă de a le bârfi cu alţi bărbaţi la un mod, nu grosolan, dar oricum trivial în fond, pentru că nu poţi să te culci cu o femeie şi după aceea să-i descrii altora defectele. Dar toate erau acum numai nişte amintiri, nişte lucruri încheiate, depozitate undeva, în memorie. Se căsătorise cu Evelyne, de care fusese îndrăgostit şi mai era, îndrăgostit într-un fel special, oricum sentimentul acela nu semăna cu ceea ce simţise atunci, la 17 ani, pentru Hilde. Apoi urmaseră celelalte, amantele cu care o înşelase pe Evelyne, fiecare un alt gen de femeie, pe care o plăcea din cu totul alte motive, o lungă suită de personaje mai agresive sau mai blânde, un fel de a crede despre el că mai avea disponibilităţi, că putea încă să iubească, dar, vai! totul se termina atât de repede, lucrurile rămâneau undeva la suprafaţă, fiecare despărţire era dureroasă, pe urmă uita, şi tocmai suferinţa, regretul, într-un fel, o frustrare pe care n-o înţelegea prea bine, senzaţia că el dăduse mai mult şi primise mai puţin, durerea orgolioasă, asta îi întreţinea curiozitatea faţă de femei, dorinţa de a le schimba, căutarea lui fără scop. Pe urmă, chiar gelozia faţă de Evelyne, bănuiala niciodată confirmată, pentru că i s-ar fi părut josnic să o controleze, să o facă pe detectivul, că şi ea îl înşeală, şi această bănuială îi întreţinea o febră amoroasă de care avea nevoie. Era un fel de beţie, de narcotic, un viciu la care n-ar fi renunţat, starea de incertitudine sentimentală compensându-i plictisul unei existenţe destul de terne, dacă făcea bine socoteala, fără surprize, o existenţă aproape mecanică, ce nu-l mulţumea. Credea despre el că merita

mai mult şi aştepta ca un eveniment neobişnuit să-i aducă ceea ce nu dobândise încă, dar acel eveniment nu se produsese şi iată-l acum la sfârşitul unei etape, întors la Domneşti, în aşteptarea unor evenimente decisive. Nu era încă imaginea a ceea ce se putea întâmpla rău, nu se simțea responsabil de nimic, nu credea că are să-şi impute ceva, dar asta trebuiau să hotărască alții, nu el. O frică vagă sigur că exista, subcutanat, un fel de nelinişte care creştea cu fiecare zi trecută. În definitiv, echipa în care se afla pierdea partida. Ar fi trebuit să facă ceva, să sară în altă barcă, cum îl sfătuia Raul, dar nu avea forța de a fi deodată infam, de a renega ceea ce afirmase, de a se desolidariza de oamenii cu care lucrase. Cum nu o făcuse nici Raul cu tot cinismul lui, pentru că frate-său era chiar mândru că aparținuse camarilei lui Carol al II-lea, ăsta era un titlu de noblețe pentru el. Şi aşa cum celălalt suportase atâția ani de zile darea de-o parte, uitarea, neinvitarea în nicio altă echipă, la fel trebuia să fie şi el pregătit să fie ignorat, ocolit, pentru că înțelegea să-şi asume responsabilitatea pentru actele săvârşite. Într-un fel, retragerea la țară, aici, la Domneşti, i se păruse la început un exil aducător de plictis şi suferință, pentru că îi repugna să stea între țărani şi vechili, să facă socoteli, să se lase înşelat cu bună-ştiință căci n-avea curaj să se tocmească cu servitorii lui. Putea să se ruineze încetul cu încetul, dar, mare era Dumnezeu! Un guvern avea să-şi aducă aminte de el vreodată, să-l cheme, pentru că în titulatura aceea de tehnician de care se făcea atâta caz intrau multe lucruri. Ei ar fi putut să-l folosească în diplomație, dar câte meserii nu ar fi putut să ştie la nevoie! Pe urmă, unde mai pui numele, relațiile pe care le avea, înrudirile nesfârşite în care puteai să găseşti totdeauna un om potrivit la locul potrivit. Vorbind cu Raul despre toate aceste lucruri, el se arătase foarte sceptic. „Ştii ce, Puiule? Ar trebui să te pregăteşti să duci o cruce mare în spinare.

Poate pe mine mă vor fi uitat, dar tu n-ai să scapi. Tu ai să faci lagăre, puşcării. Ăştia sunt hotărâți să schimbe lumea, şi o vor schimba. Or să ne ia totul şi or să ne dea afară din casă, o să adunăm mucuri de țigări de pe stradă, dacă n-o să fim atât de deştepți încât să încercăm să fugim la vreme de-aici. Sigur că acuma ar bate la ochi dacă ai converti toată averea ta în valută sau în naiba ştie ce. Eu fiind figurantul familiei care primeşte resturile de la masa voastră n-am astfel de preocupări, dar dacă ți-ar fi milă de pielea ta, la prima ocazie, cum te vor debarca, ar trebui să încerci să-ți muți cuibul, mai luând de-aici ce-ai mai putea să mai iei." „Raul, tu toată viața ai fost un nebun, un aventurier. O țară nu se părăseşte peste noapte, numai pentru că un regim politic este schimbat cu un altul. În definitiv, mai sunt şi alte partide decât cel al comuniştilor de care faci atâta caz. Vor fi alegeri, probabil că vom avea un guvern format din toate tendințele, cel puțin o vreme. În definitiv, aliații s-au bătut pentru democrație, pentru impunerea sistemului lor de viață în toată lumea." Raul izbucnise într-un râs batjocoritor, îl privea ca pe un infirm, ca pe un prost. I-o şi spusese: „Puiule, eşti un tâmpit! Când te-aud vorbind de aliați, mă apucă râsul. Ăştia vor vinde tot, pe rând, ascultă la mine. Imperiul britanic este în descompunere, americanii sunt nişte cretini în materie de politică, francezii sunt sfârşiți, au ieşit din războiul ăsta cu coada între picioare, nici nu vor fi chemați la masa tratativelor. Ruşii vor fi vioara întâi, nu numai în Europa, ci în lumea întreagă. Şi numai popoarele mesianice câştigă în cele din urmă, pentru că au o ideologie, lucru de care aliații dumitale nu dispun. Să ții minte ce-ți spun. În următorii 30 de ani, Europa va dansa cazaciocul şi englezii se vor muta în Canada. Alte pronosticuri mai îndepărtate nu-ți fac, că sunt foarte ocupat astăzi."

Deocamdată, vara anului 1944, atât de suspectă pentru toată lumea, nu-l liniştea prea mult, dar nici nu-i crea spaima pe care avea să o simtă mai târziu. Deocamdată, tot ce era previzibil se întâmpla. În ziua de 6 iunie, americanii şi englezii debarcaseră pe coasta franceză, şi nu în Balcani, cum spera el şi cum ar fi fost, din punct de vedere strategic, mai potrivit. Pe vremea aia, habar n-avea de înțelegerea secretă dintre Stalin, Churchill şi Roosevelt, punând alegerea punctului de debarcare pe seama dorinței de a elibera mai curând Franța. Oricum, un instinct îi spunea că se contura o anumită politică a zonelor de influență, asta era evident, dar, deocamdată, trebuia să aştepte desfăşurarea evenimentelor. Era destul de neplăcută şi letargia politică în care intrase guvernul din care făcea parte. Oamenii cu care vorbea la telefon şi mai ales Mihai Antonescu îl sfătuiau să nu se neliniştească pentru că se aflau în curs de desfăşurare tratative şi că până la urmă se va găsi o soluție onorabilă prin care toată lumea să iasă cu fața curată. Sigur că Raul n-avea de unde să ştie aceste detalii şi nici el nu putea să i le comunice, aşa încât trebuia numai răbdare.

Dar se petrecuse un fapt neaşteptat, care îl prinsese cu totul nepregătit pe Tismana. Plecarea Evelynei, scrisoarea lăsată, gest care la orice analiză nu avea nicio explicație. Ei îi mai plăcuseră mulți bărbați, probabil că se culcase cu ei, dar aici nu era vorba de sentimentalism, era vorba de ceva mai grav. Evelyne se temea de viitor. Pentru ea conviețuirea lor mai departe părea un lucru riscant. Asta înțelesese de la început cu o dureroasă luciditate care îi dăduse insomnii. Sigur că tânărul suedez era încântător şi probabil că-i plăcuse foarte mult, dar nici nu putea să o creadă atât de imbecilă să nu-şi dea seama că intra într-o chestiune absolut morganatică. De fapt, Evelyne fugea de un viitor

întunecat pe care, cu simțul ei de femeie, îl intuise mai bine decât el. Asta ar fi trebuit să-i spună foarte multe lucruri. Însă nu aceste considerațiuni îl mâhneau. Era, înainte de toate, ruşinea insuportabilă pe care trebuia s-o înfrunte, când treburile aveau să-l pună față în față cu prietenii şi cunoscuții care aflaseră de fuga nevesti-sii, sau poate chiar ştiuseră mai dinainte unele lucruri. Una este să fi părăsit el o nevastă şi alta să te lase ea pe tine. O furie neputincioasă îl făcea să se macine. Deveniseră insuportabili şi servitorii, i se părea că şuşotesc în spatele lui şi că-l compătimesc. Ideea că putea fi convocat oricând pentru o explicație, şi fusese convocat în cele din urmă, să dea ochii cu miniştrii aceia care l-ar fi privit ca pe un dezertor, crezând despre el că-şi trimisese dinadins nevasta înainte, acolo, în Suedia, şi că o va urma înspăimântat de viitorul incert care se profila la orizont îl distrugea. Situația sa devenea aproape insuportabilă. Ar fi trebuit să facă ceva în sensul acesta. Să-şi dea demisia era imposibil, mai ales în momente ca acestea, pentru că gestul lui ar fi părut o laşitate. Şi ce altceva putea să facă? Nu găsea nicio soluție, totul era incert, fără ieşire. Trebuia să strângă din măsele şi să suporte curiozitatea lor mustrătoare, interogația mută din priviri, acuzațiile nerostite, dar stând gata să fie spuse de colegii săi. Ar fi omorât-o pe Evelyne dacă ar fi întâlnit-o, fără nicio ezitare, deşi ea îl prevenise şi-l invitase să plece împreună, dar cum să faci un asemenea lucru? O dezertare era mai rea decât orice. Numele lui şi al familiei ar fi rămas dezonorat în veci...

Zilele treceau greu. Ziarele veneau la Domneşti cu o întârziere de două zile. Asculta radioul, cum n-o făcuse niciodată. Ştirile erau din ce în ce mai neliniştitoare. În jurul lui se construia ceva, o amenințare teribilă apăsa asupra vieții lui. Trebuia să stea neputincios, cu brațele încrucişate,

fără să facă nimic. Convorbirile telefonice se răriseră, prietenii lui deveneau prudenți, nu mai făceau pronosticuri, căzuseră într-un fel de prostrație, nu mai aveau idei, nu mai avansau formule optimiste. Și viața părea și mai apăsătoare. Se simțea din ce în ce mai singur. Chiar masa aceea amorfă de țărani care îi lucrau pământurile părea mai neliniștită, mai nedisciplinată. Bărbații munceau în dorul lelii, răspundeau obraznic vechililor, de undeva bătea un vânt al răzvrătirii. Raul îi amintise odată de atmosfera din Rusia de dinaintea Revoluției. Dar aici simptomele erau altele. „Poporul ăsta e răbdător, gândea el, n-o să facă excese. Totul se va termina printr-un compromis, ca totdeauna. O să li se dea probabil ceva pământ, iar din locurile astea se va alege praful. O să ia fiecare câteva hectare și o să-l lucreze cu mijloacele lor primitive, se vor îngloda în datorii și vor începe să vândă și iar o să apară gașca aia de pricopsiți, a vechililor, a slugilor respectuoase, care jupoaie și pe stăpân, și pe slugă, îmbogățindu-se fără rușine. Nenorocirea era alta, că sfârtecarea moșiilor, după părerea lui, avea să distrugă corpul agrar al țării, dacă nu cumva statul va lua tot pământul și atunci vor deveni toți niște salariați ai unei organizații, ai unui aparat care va funcționa arbitrar, în virtutea unor legi pe care el n-avea de unde să le cunoască, cu consecințe, și ele, imprevizibile. Dar Raul avea dreptate. Ar fi trebuit să profite de împrejurări și să transfere toate pământurile și casele lui în bani lichizi, care, puși lângă alții, trimiși în bănci streine, să-i asigure cât de cât un viitor. Dar cum să te desparți de tot ceea ce se clădise, generație de generație, de ceea ce sporiseră înaintașii lui, apriga Varvara Slătineanu și ai lor, cu soți și neveste, într-o neîntreruptă osteneală, cu toate slugile lor devotate sau mai puțin devotate, adăugând acareturi după acareturi, corpuri de casă, strângând în magazii recoltele și vânzându-le, ca să cumperi din banii dobândiți mașini moderne de treierat și

de cules. Nu puteai să laşi ca pământul să fie lucrat cu calul şi cu plugul de lemn, fără seminţe selecţionate, fără să te îngrijeşti de livezi şi de vii, fără să cari îngrăşăminte pe ogor în fiecare an. Asta cerea capital şi o anumită viziune despre agricultură, pe care ţăranii analfabeţi n-aveau de unde s-o dobândească. E uşor să spui: facem revoluţie şi gata! De mâine, toată lumea la muncă, cu mic cu mare, pământul e al tuturor, poftiţi la rând să vă luaţi porţia voastră zilnică de mâncare. Dar înainte de toate pământul trebuia iubit şi cum să iubeşti ceva ce nu e numai al tău, ci al tuturor, cuvânt atât de vag?! Cum aveau să vină ţăranii împroprietăriţi să lucreze pe o arie în care totul era al tuturor? Asta însă era o chestiune care-i privea pe ei şi, mai ales, un lucru aparţinând acelui viitor imprevizibil.

*

La sfârşitul anului 1957, Ionescu-Tismana locuia în strada Puţul lui Crăciun, numărul 17, într-o casă de paiantă, cu pământ pe jos, încălzită iarna cu un godin. Era foarte mulţumit de cămăruţa răcoroasă vara, cum se dovedise încă din primul an în care se instalase în ea, şi călduroasă iarna, cum era prin acea lună decembrie, când încă lucra la fabrica de şampanie *Zarea.* Se obişnuise cu viaţa pe care o ducea, sculându-se fără efort la ora şase, spălându-se în curte la o cişmea pe care, la începutul acelei ierni, o învelise în paie şi-n pânză de sac, ca să nu îngheţe, lăsând să curgă în permanenţă ţuţuroiul care formase sub el un fel de lighean translucid de gheaţă. Se bărbierea într-o oglindă dată ca reclamă de *Pronosport,* după ce-şi încălzea pe godin o crăticioară cu apă pentru un ceai şi în câteva minute se îmbrăca. Mergea grăbit până în capătul străzii, lua tramvaiul 6 care-l ducea în 20 de minute la Gara de Nord, de unde, în marş milităresc, apuca pe strada Witing

şi, depăşind fosta arenă *Venus,* ajungea, după ce trecea podul de peste Dâmboviţa, luând-o la stânga, în faţa bisericii *Sfântul Elefterie.* De aci până la fabrica *Zarea* mai făcea cinci minute. Era foarte punctual, nu întârziase niciodată, cu şeful de echipă se înţelegea de minune fiindcă lucra fără să se odihnească în toate cele opt ore, spre indignarea prinţesei Mathilde Basarab Brancovan, care stătea la şuetă cu cine se nimerea, *arzând gazul,* cum ziceau prietenii ei, şi era pontată de şeful de echipă, la îndemnul lui Pârvan, omul de la *Cadre.* Relaţiile lor, ale Mathildei cu Tismana, fuseseră foarte bune o vreme, dar se stricaseră tocmai din cauza aceasta. Prinţesa îl lua peste picior, văzându-l aşa de conştiincios. „Ascultă, Puiule, vrei să ajungi fruntaş în producţie? Să te dea la gazeta de perete?" El îşi vedea de treabă, nu-i răspundea. Avea o mare dexteritate în a bate şi a îndrepta cuiele acelea mărunte. În materie de normă realiza aproape dublu de cât i se cerea. „Puiule, tu ne strici ploile, îi spunea Mathilde. Vezi că ăştia de la contabilitate or să ne mărească norma. Eşti nebun?" „Mathilde, draga mea, am nevoie de bani. Dacă se plăteşte la număr, de ce să nu fac, dacă pot, mai mult?" „Dar tu nu te gândeşti şi la ceilalţi? Adică mie nu-mi trebue bani?" „Atunci de ce nu munceşti?" „Pentru că n-am chef să muncesc pentru comunişti. E forma mea de a rezista." „Pe dracu', rezişti! Asta-i rezistenţă? Oamenii te plătesc după cât faci. În loc să stai de vorbă şi să fumezi ţigară de la ţigară şi să te fâţâi de colo până colo, mai bine ţi-ai vedea de treabă." De aici şi până la a-l face *spărgător de grevă* şi de *vândut* nu mai trebuise mult. „*Tu m'emmerdes, salaud!* Lingăule!"

Ionescu-Tismana nu-i răspundea, dar de la o vreme simţise că ceva în jurul lui nu e-n regulă. Înţeleşi între ei, ceilalţi care lucrau în secţia *Navete* îi făceau greutăţi. Ba nu erau cuie, ba nu erau şipci noi pentru înlocuit cele vechi, ba îi furau ambalajul metalic, ca să nu mai vorbim că

normatorul, adică cel ce socotea câte navete fuseseră reparate, greşea ca din întâmplare, punându-i mai puţine şi adăugându-le altora. Lucrul îl indigna şi se dusese să se plângă directorului fabricii. Asta umpluse paharul! Prinţesa Mathilde Basarab Brancovan vorbise, bineînţeles, cu prietenul ei, şeful de cadre, care-l chemase pe Tismana într-o dimineaţă şi-l invitase să ia loc pe un scaun. „Tovarăşe Tismana, noi apreciem foarte mult munca dumneavoastră. Chiar ne gândim să vă dăm o primă trimestrială. Să ştiţi că propunerea a fost înaintată. Dar avem reclamaţii de la ceilalţi. E o chestie de întrajutorare, de prietenie între oameni. Nu toţi pot să lucreze ca dumneata. Nu au forţă de muncă. Pe urmă, legile financiare ne obligă la nişte revizuiri de normă dacă cineva bagă de seamă că există tovarăşi în stare să depăşească cifra fixată de normator. Poate vă gândiţi bine la treaba ăsta şi faceţi ceea ce trebue." Tismana înţelesese. Unde erau zilele de după întoarcerea din puşcărie? Azilul de noapte se desfiinţase. Vreo lună dormise în sălile de aşteptare ale Gării de Nord, prin cinematografe, ziua, umblând noaptea pe la vreun cunoscut de la Aiud, întâlnit din întâmplare, până când găsise casa din strada Puţul lui Crăciun. Mersese la *Oficiul braţelor de muncă* şi aceia îl repartizaseră la fabrica *Zarea* ca reparator de navete. Lucra într-o uriaşă magazie în care se depozitau, în stive, lăzile în care erau livrate sticlele de şampanie şi de vin către depozitele din ţară. Într-o dimineaţă, de la un banc de bătut ambalajele metalice, fusese strigat de cineva: „Hello, Puiu, *qu'est-ce-que vous faites ici?* Să nu-mi spui că te-ai angajat la noi, la întreprinderea de vinuri, rachiuri şi şampanizări Zarea?!" Tismana o recunoscuse imediat pe Mathilde Basarab Brancovan, nepoata prinţului Brancovan. Îi sărutase ceremonios mâna. Mathilde Basarab Brancovan era îmbrăcată într-o salopetă cenuşie, avea părul strâns într-o basma de mătase albastră şi îndrepta nişte cuie cu un

ciocan. „Ştii cine mai lucrează aici, cu noi? ai să râzi, dragă Puiu, şi o să-ți facă plăcere, prietena dumitale, Mariejeanne.” „Nu mă omorî?!” „E adevărul adevărat. O găseşti în schimbul de după masă.” Tismana o măsura cu privirea vechiului cunoscător în materie de femei. Se ținea bine. Mai târziu avea să afle de la Mariejeanne că se încurcase cu şeful cadrelor. „Eu te credeam la Paris, dragă Mathilde. Cum de n-ai reuşit să ajungi acolo?” „A, se căzneşte de vreo doi ani Martha să mă scoată. M-a cerut, a dat garanții că am unde locui, că am cu ce mă întreține, dar merge greu. Cunoşti.” „Şi aici ce faci?” „*On joue à la mandoline,* tu nu vezi? Îndrept cuie, ambalez cu centuri metalice navetele, mai pun mâna şi la cărat, că nu se poate altfel, am făcut nişte muşchi de halterofil. Te înveți cu toate, dragă Puiu. Altele au pățit-o mai rău. Care la Mislea, care la stuf... Păcat că s-au desființat casele de toleranță, că mă făceam o curvă, clasa întâi. Dar asta e piesa! Şi tu? Bănuiesc că acum ai picat din *vilegiatură.* Am citit în ziare. Ai fost în lotul Antoneştilor. Credeam că te vor curăța, dar ai scăpat ieftin. Dacă fac socoteala, ai pierdut zece ani din viață.” „Mulțumesc lui Dumnezeu c-am scăpat. Noroc c-a murit Părintele popoarelor, că făceam 25 de ani pe muchie. Spune-mi unde mai locuieşti, că bănuiesc că ți-au luat casa?” „Ba bine că nu! Ai auzit de Drumul Găzarilor? E o mahala foarte pitorească. O să te invit într-o duminică pe la mine. Să-mi vezi grădinița din față, pământul de pe jos, lampa. Electrificarea n-a ajuns până la noi, dar nici mult nu mai e. Chirie mică; iarna, lemne de foc. E cam departe, schimb două tramvaie, merge.” „Lucrezi de mult aici?” „De doi ani.” „Ei, înseamnă că te-ai descurcat, ai avut ce vinde.” „Slavă Domnului!” „Măritată?” „De două ori, de două ori divorțată.” „Şi acum?” „Ocupată, concubinaj...” „Atunci nu mai întreb nimic. Dar Mariejeanne?” „*Aha, on revient toujours...* Nu-i cunosc viața sentimentală, dar să ştii că au

mai trecut şi peste ea nişte anişori, să nu te aştepţi la cine ştie ce." Pe Mathilde Basarab Brancovan avea s-o vadă aproape în fiecare zi, când se făceau schimburile, dar se întâmplase un alt lucru pe care nu-l prevăzuse. Reîntâlnirea lui cu Mariejeanne îl scosese din apatia care-l cuprinsese de la ieşirea din închisoare. Crezuse că va fi o revedere oarecare, aşa cum se întâmplă când reapare o femeie pe care ai iubit-o şi simţi pentru ea o mare prietenie, dar nu o mai poţi iubi din nou. În salopeta cenuşie în care o văzuse şi pe Mathilde, Mariejeanne nu mai avea nimic din fiinţa de altădată, atât de stranie. Poate numai ochii melancolici, ochii aceia care luşau, şi părul de un negru electric, puţin mai neîngrijit şi ascuns de basmaua obligatorie de lucru. Silueta dispăruse, se îngrăşase puţin. „Trebue să aibă peste 40. Şi-a păstrat numai aerul exotic, straniu, de malaeziană." Când o văzuse în lumina turbure a unei zile de toamnă a anului '56, ea îl întrebase simplu, fără niciun fel de emoţie, ca şi când nu l-ar fi văzut decât de o zi: „Ce faci, *darling?* Bine?" Îi sărutase mâna şi o privise, nu mirat, nu arătând vreo surpriză. „Bine. Dar tu?" „Cu viaţa. Iată-ne deci adunaţi laolaltă de întâmplarea asta, care joacă atâtea feste oamenilor. Când ai ieşit?" „Păi, de foarte curând. Tu ai păţit ceva?" „Nu prea multe. De femei nu se leagă nimeni, voi plătiţi toate oalele sparte. În 1946—'47, mă încurcasem cu un american care îmi promisese că mă duce la Miami. Un golan. A plecat fără să-mi spună la revedere." „Păi, parcă erai cu Popescu-Griviţa?" „Eh, nu ştii cum e viaţa?" „Şi n-ai găsit şi tu un om mai important să te lipeşti că arăţi încă bine?" „Mulţumesc pentru «încă». Nu ştii cum sunt bărbaţii de astăzi? Spune-mi ce faci tu? Chestiunea cu Evelyne o cunosc. Te-a lăsat, s-a dus în Suedia, s-a întors. Ea a nimerit mai bine ca noi. Ai unde să locuieşti?" Tismana râsese mânzeşte. „Da. Mulţumesc. Dar tu?" „Am o mansardă. Putem s-o împărţim amândoi." „Mulţumesc, eşti

foarte drăguță, nu vreau să te deranjez.” „Nu mă deranjezi deloc. Mi-ar face plăcere să te ajut. Să ştii că între noi ăştia, care am luat-o la vale, s-a născut o solidaritate pe care n-o bănuiam. Vreo doi ani am tras din greu. Nu mă angajau nicăieri. Am vrut să mă fac dactilografă la Tribunal, nu m-au primit. M-am dus în câteva case făcând-o pe menajera. Mă țineau câte o săptămână şi mă pofteau la plimbare. «Nu sunteți dumneavoastră pentru aşa ceva, căutați-vă un post ca lumea. E păcat!» Mi-am vândut ultimele bijuterii pe care le mai aveam, dar ştii cum e în cazuri de-astea: toată lumea vrea să le dai de pomană, mai bine însă să vorbim de lucruri mai vesele. Tu cât ai de gând să stai aici?” „Unde?” „În serviciul ăsta. Să îndrepți cuie şi să cari navete.” „Păi, ştiu eu, cât s-o putea. Până o să găsesc ceva mai bun. Deocamdată sunt mulțumit că m-au primit. Mi-au promis şi o locuință.” „Eh, locuință. Eu am avut noroc cu mansarda asta. Am păstrat-o mai de mult. Singura mea investiție, am luat-o cu 60.000. O țineam închiriată unei nepoate de-a mamei. Când m-au dat afară de unde şedeam cu ştii tu cine, mi-am evacuat ruda şi m-am mutat în locul ei. De naționalizat nu mi-au naționalizat-o, că nu era mare brânză. Oricum, îmi mențin oferta. Nu-ți cer nici măcar chirie. Ca între prieteni.”

Nu ştia bine de ce o refuză. Îl enerva numai ideea de a fi împreună cu ea şi la serviciu, şi acasă. Nu i se părea un lucru sănătos. Era un fel de autoapărare, o încercare de a conserva amintirea aventurii lor atât de frumoase. „Şi aici îți convine?” o întrebase ca să nu pară că nu e atent cu ea. „Nu am ce face. Trebue să mănânc în fiecare zi. Dar tu cum ai să te descurci?” „A, eu sunt obişnuit din puşcărie. Am împins la vagoane cu cărbuni de mi-au ieşit ochii din cap. Am lucrat şi în *şut.* Ştii ce e ăla un şut?” „Nu-i ceva cu fotbalul?” Tismana râsese. „Ai umor, Mariejeanne. În sfârşit, vreau să-ți spun că am săpat cu pikhamerul în mină. Este un lucru

pe care dacă-l faci o dată, începi să crezi despre tine că eşti cineva." Trebuia să plece, îi strânsese mâna şi îi mulţumise pentru faptul că se oferise să împartă cu el locuinţa. „Atunci, o să ne vedem aici, să ieşim undeva, în vreo seară, la vreun bufet mai mărginaş, să bem ceva. Trebue să-mi povesteşti ce s-a mai întâmplat cu lumea noastră de când nu ne-am văzut. Eu sunt ca un înviat din morţi." Peste vreo zece zile îşi dăduse întâlnire cu Mariejeanne. Plecase cu ea de-a lungul Dâmboviţei, spre Grozăveşti, într-o promenadă mai lungă. Era o zi destul de răcoroasă. Se simţea ca un licean ieşit prima dată cu o fată la plimbare. Lucraseră de dimineaţă în aceeaşi tură; la ieşire se întâlniseră cu Mathilde, care zâmbise făcându-le cu ochiul: „Copii, aveţi grijă, fiţi cuminţi. Să nu vă vadă careva, că se umple Bucureştiul de vorbe. Eu, cel puţin, de-abia aştept să mă duc duminică la un pokeraş să vă torn." Se opriseră în faţa unei grădini, dincolo de fostele grajduri regale, de unde o lua cu maşina altădată pe Evelyne. Era o zi luminoasă, nu prea frig. La Bufetul *Răzoarele* încă se mai servea în grădină bere la sticlă şi mici într-o hârtie lucioasă, drept farfurie. Aici veneau funcţionarii de la Institutul *Cantacuzino* şi nişte studenţi care aveau căminul prin apropiere. Nu era lume prea multă, găsiseră două scaune şi o masă liberă, într-un colţ mai însorit. „Ai bani? Ţi-au dat vreun avans?" îl întrebase femeia. „Dacă nu, plătesc eu!" „S-au cam dus şi banii, dar mă descurc încă." „Dacă vrei, te împrumut cu ceva." „Nu, mulţumesc." „Lasă fleacurile. Vorbesc foarte serios. Tot nu vrei să vii să stai la mine?" Îi apucase mâna şi i-o strânsese uşor, privind-o în ochii melancolici care atât îi plăcuseră odată „Mariejeanne, de ce nu înţelegi? Tu eşti încă tânără, trebue să-ţi găseşti un bărbat, te-aş încurca. Pe urmă, locuitul împreună ucide orice prietenie." „Prostii. Suntem doi oameni care ne putem ajuta unul pe altul. Să ştii că a treia oară nu te mai rog." „Bine, nu mai mă ruga."

Prin 1964, Tismana încă se plimba cu Mariejeanne pe malul Dâmboviței, spre Grozăveşti. În mod ciudat, vechiul lui sentiment pentru ea reînnăscuse. Era din nou îndrăgostit. Umblau mână-n mână ca nişte adolescenți, în fiecare zi, repetând acelaşi traseu, crezând probabil că prin aceste locuri era lume mai puțină. Nu locuiau împreună nici acum. El nu mai lucra de mult la fabrica *Zarea* şi nici ea. Îşi găsiseră alte meserii. Tismana era contabil la ICAB şi Mariejeanne tundea câinii de rasă prin diferite familii, contra sumei de 20 de lei şedința, având o mare clientelă, fiindcă în Bucureşti revenise moda animalelor cu *pedigree.* Cunoscuților cu care se vedea în diferite ocazii Tismana le arăta, cu o mândrie neascunsă, o fotografie a Mariejeannei de la vârsta de 30 de ani, în costum de baie, făcută în stațiunea Carmen Sylva sau Mangalia, prin anii dinaintea războiului. „Frumoasă", spuneau bărbații care nu ştiau cum arată acum Mariejeanne. Se mai împlinise, deşi făcea gimnastică în fiecare dimineață, dar nu părea bătrână. „Prietena dumitale?" întrebau curioşii. „Da." „Are rasă, domnule." Ionescu-Tismana, încă ținându-se şi el bine, cu un păr argintiu pe care-l îngrijea, îmbrăcat într-un costum de stofă englezească din pachet, cu obrazul parfumat cu *after shave,* fumând tutun de pipă pentru că țigări bune nu se prea găseau, nu-şi trăda vârsta adevărată şi nu erau puține femeile între două vârste care păreau tentate să se împrietenească cu el, dar fostul subsecretar de stat respingea orice avans cu o îndârjire pe care acele doamne n-o înțelegeau. Secretul lui fusese repede descoperit. „E îndrăgostit de Mariejeanne, a făcut o reşută. Dacă este posibil aşa ceva! Să iubeşti de două ori aceeaşi femeie! Dar, mă rog, dacă are măsele, tari!" Cât despre neştiutorii care aduceau vorba despre prietena lui Tismana, femeile, rele de gură, aveau obiceiul să facă precizările necesare: „Dar mai terminați, dragă, cu femeia asta! Ce aveți cu toții? Vă uitați

la o poză de acum 20 de ani şi credeţi că e Marylin Monroe. Mariejeanne arată ca o baldâră, are 80 de kilograme, ca boxerii de la *Dinamo.* A bătut cuie la *Zarea* patru ani şi acum tunde căţeii. N-are stil, dragă! O femeie ca ea, mai bine cerşeşte decât să pieptene javrele." Bărbaţii îi luau totdeauna apărarea celei absente şi bârfite. „Ba, deloc! Nouă ne place. Şi, pe urmă, ce ne băgăm noi în treburile altora? Dacă Tismana o iubeşte aşa cum este, bravo lui!"

Mariejeanne murise de cancer şi fusese îngropată în cimitirul *Sfânta Vineri,* de către Ionescu-Tismana. La înmormântare erau de faţă toţi prietenii lor, de la inginerul Caranfil până la doctoriţa Vătămanu, de la doamna Policrat până la familia Cernat. Nu lipsise Mathilde Basarab Brancovan, care tot nu reuşise să ajungă în Franţa, nici acum. Nici ea nu mai lucra la *Zarea* de mulţi ani, se căsătorise cu un casier de la cinematograful *Patria,* avea doi copii şi părea foarte mulţumită.

*

Peste câteva luni de la tristul eveniment, luând de la un chioşc ziarul *Scânteia,* pe care îl citise cam neatent, văzuse un titlu deasupra unei fotografii: *Serele de la Domneşti au depăşit planul pe anul în curs cu două luni.* Titlul îl intrigase. Crezuse că e vorba de o altă localitate, cu acelaşi nume, dar din detaliile reportajului era limpede că la fostul lor conac se făcuseră nişte sere. Timp trecuse destul. Ce-ar fi să facă o vizită la fosta lui moşie, să vadă ce se petrecuse în tot acest timp de când nu mai mersese pe-acolo? În definitiv, trecuseră destui ani de când nu mai văzuse Domneştii. Probabil că acum ţăranii lor cu care lucraseră pământul muriseră sau erau bătrâni ca şi el, poate că unii nici nu-şi mai aduceau aminte cum arată şi ce făcuse. Sigur că apariţia sa ar fi stârnit unele bănuieli, dar cine nu înţelegea

că te întorci totdeauna în locurile unde ai trăit? Îl rugase pe un cunoscut de-al lui care avea maşină să-l ducă până acolo. Încărcase portbagajul cu mici cadouri pe care avea de gând să le dea urmaşilor celor pe care-i cununase pe vremuri dintr-o obligaţie de rutină, finilor şi urmaşilor acestora şi, oricum, apariţia lui, coborând dintr-un *Moskvici,* ar fi liniştit orice suspiciuni. Drumul fusese chinuitor. Cele câteva ore în care străbătuseră şoseaua asfaltată acum în întregime (pentru că pe vremuri mai existau până la Domneşti şi porţiuni aproape impracticabile) fuseseră un calvar. Îşi aducea aminte de casa din Aleea Alexandru, de sunetele ceasornicelor Evelynei, care băteau continuu, fiecare ora lui, de gongurile mărunte, repetate, care umpleau încăperile de o muzică dulce. Îl vedea pe maseurul nevesti-sii, boxeurul acela cubanez, pe care într-o vreme fusese gelos, îşi amintea de aşteptările lui în maşină, la manej, când Evelyne, blondă, atletică, cu mersul ei de jokeu, în pantaloni de culoarea oului de raţă, în cizme, cu o şepcuţă roşie, acoperindu-i pletele şi cu o cravaşa în mână, încă mirosind a cai şi a paddock, îi făcea semne de departe şi el o săruta pe amândoi obrajii încălziţi. Trecea ca o umbră prin memoria lui subreta Marcela, cu privirile ei lunecoase, îl revedea pe Raul, mereu emanând un discret parfum de coniac *Courvoisier* sau îl auzea hohotind de undeva, de-afară, de pe o peluză de iarbă. Unde erau acele sferturi de oră de dimineaţă când pe reşoul din micul său birou îşi pregătea cafeaua dată în trei unde? Unde verile, la cinci dimineaţa – de pe atunci nu mai dormea atât de bine –, când vântul umfla perdelele franţuzeşti cu un fâşâit de frunze târâte pe asfalt, şi grădinarii vorbeau în şoaptă ca să nu-şi trezească stăpânii, unde şoseaua Jianu, explodând de trandafiri galbeni *Isabel* desfăcându-se ca nişte nuferi şi sfărâmându-se leneş pe iarba pălită? O singură amintire şi-o alunga cu violenţă, ori de câte ori se ivea în conştiinţa lui:

aceea a şoferului Costache. Era ca şi când cineva ar fi tras cu brutalitate un oblon de fier în jurul lui, interzicând orice acces în acest tainic ascunziş al sufletului său. Monotonia drumului îl făcea să aţipească şi se trezea brusc cu sentimentul că în ziua aceea ar fi trebuit să treacă pe la *Djaburov* să achite o *chinchilla* pentru Diby Necşeşti sau nişte nurci pe care, cu trei zile înainte, Evelyne le adusese acasă într-un marsupiu de celofan argintiu care foşnea şi lăsa să se vadă prin transparenţa lui luciul bogat al blănilor, dar realiza că trăia în alt timp. „Mă ramolesc", îşi spunea în gând simţind răceala aerului intrat pe fereastra *Moskvici*-ului. Peisajul şoselei nu-i mai spunea nimic. Nu mai recunoştea nici satele, care luaseră altă înfăţişare. Dealurile, pe care altădată creşteau numai nişte crânguri rare de pomi, erau acum împădurite cu o vegetaţie deasă de frasini şi mesteceni, cu o frunză de un verde imperios. Curbele şoselei urcau lin, undeva pe deasupra dealurilor şi, în zare, apăreau mici comune risipite de-a lungul unui mal nisipos, cu o apă leneşă, argintie, plină de copii care se scăldau, dar el nu le auzea ţipetele din mica nacelă a automobilului, numai le ghicea. Prin parbriz, zărea într-o secundă trecătoare evantaliile de stropi de apă la câte un plonjeu al puştilor în Argeş. Aveau trupuri mici, tuciurii, erau robuşti, tunşi numărul zero, se alergau prin nişte tufe, totul se întâmpla într-o înaltă zi de iunie, la începutul verii, prea caldă poate pentru data la care se aflau şi, deodată, Tismana izbucnise în plâns. Şoferul Glagoveanu, bărbatul doamnei Glagoveanu, croitoreasa Evelynei care, pe vremuri, îi vindea rochiile vechi ce nu le mai purta, care-l ducea cu *Moskvici*-ul său vechi, cumpărat de ocazie din târgul de maşini, nu înţelegea ce se întâmplase cu el. „Ce-i cu dumneavoastră, domnu' Tismana? Sunteţi bolnav, vă doare ceva?" Jenat, fostul subsecretar de stat îşi şterse ochii cu batista şi răspunsese grăbit: „Nimic. O cădere nervoasă.

Locurile acestea mi-au amintit de ceva de demult. Am îmbătrânit. Când stai la puşcărie cât am stat eu nervii îți mai slăbesc...” Celălalt tăcuse respectuos, conducând cu prudență automobilul. Poduri de cale ferată, rețele de fier împletit, iar râul acela care trecea pe sub alte poduri de piatră, lărgindu-se, secând din loc în loc în albii nisipoase din care izbucneau plute albicioase, pline de cuiburi de ciori, şi ele explodând în aer, deodată, ca nişte şrapnele negre; coborâşuri line cu 80 la oră, sate, bariere, gâşte, biciclişti... Doamne, ce bine era să fii liber, să umbli sub cerul palid de iunie, să uiți lungile coridoare negre şi galeriile mirosind a antracit şi a carbid, să nu mai auzi de undeva, din stânga, din dreapta sau de deasupra „Fugiți, mă, că puşcă! Puşcă, puşcă, că, că, că...”, într-o reverberație nesfârşită de sunete sau să bați opt ore cuie în lemnul de furnir, cuie pe care mai întâi le-ai îndreptat, să-ți fereşti unghiile şi degetele de lovitura rapidă a ciocanului, să-ți simți palma tăiată ca de o lamă de ambalajul metalic de tablă subțire ca o foaie de țigară şi, pe urmă, să cari 30 sau 40 de astfel de cutii, să le stivuieşti, să le aşezi una peste alta în uriaşe piramide, până când nu mai încăpeau în magazie şi să auzi mereu pe Mathilde Basararb Brancovan glumind grosolan cu lucrătorii necunoscuți din jurul lor, cu care fuma *Naționale* sau *Plugar,* tot din snobism, pentru că nu de plăcere trăgea ea în piept tutunul acela negru, prost, care-i împuțea salopeta, ci pentru ca să le arate că, prințesă-prințesă, dar ştia să fie *populară,* gustându-le mâncarea din sufertaşele în care ciorbele sau iahniile lor se sleiau, rupând coltucurile de pâine în două cu ei şi împărțindu-le frățeşte. Asta mai mult ca să tragă chiulul, să nu-şi strice mâinile, reparând navete şi rugându-i pe ceilalți, pe *amicii* ei, care îi *pasau* fiecare câte două-trei lăzi în plus ca să-şi facă norma. Libertatea călătoriei în fâşâitul fantei de aer care pătrundea prin geamul lăsat, plutirea lină pe asfalt,

fâşâitul cauciucurilor îi aminteau de alte călătorii de demult, de incursiunile lui rapide la Predeal sau în alte localităţi unde-l chemau interesele. Pe vremea aceea nici nu ridica ochii din actele pe care le citea din mers, rapoartele secrete, dosarele pe care le consulta ca să ştie ce are de spus când va fi întrebat de Mareşal (şi trebuia să ştie exact care era actul cerut, cine-l întocmise şi ce conţinea). Nu avea dreptul la nicio ezitare, darămite să se înşele sau să dea o altă hârtie în locul celei solicitate. Lucrase cu o precizie care, ce-i drept, fusese apreciată totdeauna. Dar asta îl scutise de răspundere? De acele câteva mii de nopţi şi zile petrecute în închisoare, înainte de scoaterea la muncă, de nesfârşita plimbare din curţile interioare; nesfârşită era un fel de a spune, pentru că dura numai o oră pe zi şi timpul era scurt, dar picioarele nu te mai ascultau, abia te târai, fără să ridici privirea din pământ, având în faţa ochilor numai o pereche de saboţi şi o spinare de bărbat, îmbrăcat într-o zeghe tărcată, aspră, şi zgomotul tălpilor de lemn bocănind pe piatra de granit a pavajului; întâi dilatarea dureroasă a ochilor în explozia luminii de-afară, după întunericul prelungit şi, pe urmă, să te întorci din nou între pereţii umezi, asudaţi, unsuroşi, simţind pe tot trupul o vâscozitate care făcea ca aspra cămaşă pe care o purtai să adere la trup, să devină un fel de înveliş care te sufoca supărător, ca un strat de jeg pe care nu poţi să-l mai scoţi de pe tine; şi încă atunci fusese bine, nu era regimul celular în care erai uitat luni de zile, singur, izolat într-o tăcere perfectă, asurzitoare, care te strivea, cum ai sta sub cuşca unui ascensor pe care-l vezi că se prăbuşeşte asupra ta. Niciun reper, dacă e zi sau noapte, aceeaşi lumină cenuşie, egală, nu venind de-afară, ci de la un bec aflat undeva pe un coridor, un bec de 100 de waţi care nu arunca direct lumina lui printre zăbrelele îngustei închizături prin care intra şi aerul, ca o tăietură de cuţit în stomacul unui peşte; o dâră

cenuşie, atât cât vezi cele patru muchii ale pereţilor. Distanţele între care îţi făceai *cursa puşcăriaşului,* străbătând într-un sens sau altul cele patru laturi ale unui cub în care totuşi existai, la o temperatură mereu egală, nu îngheţând, nu înăbuşindu-te, într-un zăduf umed, şi încercai să-ţi fixezi în minte spaţiile de timp, numărând de la unu până la şaizeci, şi iar de la unu la şaizeci, adunând într-a doua treaptă a memoriei minutele scurse şi pe urmă orele, ca şi când ai fi agonisit vremea într-o infinită socoteală în care te încurcai de la un moment dat şi te urai pentru că nu avuseseşi tăria să depozitezi undeva, într-un colţ al minţii, nişte cifre care ţi-ar fi permis să ştii în ce zi te afli, când e luni, miercuri sau sâmbătă... „Cred că am ajuns, spusese şoferul. Acolo sunt Domneştii! Am mai trecut de câteva ori pe aici, cunosc locurile." Apăruseră case noi, construite din prefabricate de ciment, simulând un vag stil rural, cu colonete şi arcade; numai florile îi aminteau de Domneştii de altădată, muşcate roşii în ghivece şi grădinţele dinspre uliţe. Ici-colo, câte-o poartă mare, cât să încapă un car cu boi; acoperişuri de tablă care luaseră locul şiţei, copaci cu coroana uriaşă în care bătea vântul. „Mergi încet, îl rugase Tismana pe şofer, nu mai cunosc nimic pe-aici. Altădată conacul se vedea de la cotitura asta a şoselei, erau şi nişte plopi, nu-i mai văd." Privea la ţăranii cu care se încrucişa maşina. Umblau pe biciclete sau pe jos, cam în dorul lelii, cu pălăriile lor negre, lăsate pe ceafă. „Probabil că pe vremea mea erau copii." „Opreşte, te rog, să-l întreb pe omul ăsta ceva." Maşina oprise. „Tovarăşu', eşti bun? Nu ştii dumneata unde sunt serele? Unde a fost conacul Slătinencii, a bătrână?" Oprise în dreptul unuia mai în vârstă care îi privea fără nicio curiozitate. „Păi, o luaţi matale la stânga, după podeţul ăla şi ieşiţi taman în faţă." „Pe vremuri era un drum cu plopi." „O fi fost. I-au dat jos, au făcut un drum de asfalt. Dar dumneavoastră sunteţi de

pe aici, de unde ştiți?" „Nu eşti al lui Gaie? Al lui Gaie Surdu?" „Ba da. Ei, bată-vă, să vă bată! Atunci dumneavoastră sunteți domnul Tismana! Ia te uită, ați albit de tot, cine să vă mai cunoască? Păi pe-ai noştri i-ați năşit. Pe Petrică, pe Sandu. Dar ei s-au dus la oraş, nu mai stau aici. S-au făcut lucrători. Am rămas numai noi, ăi bătrâni. Lucrăm la cooperativă. Să vedeți casa dumneavoastră, n-o mai cunoaşteți, au mai făcut nişte odăi, sală de şedințe, cămin cultural. O vreme lăsaseră conacul în părăsire. Pe urmă au venit unii de la raion şi au zis că e păcat de bunătatea de clădire. Şi au reparat tot, că ploua în filegoria aia, unde stați dumneavoastră, vara. Se spărsese acoperişul şi în magazii umblau şoarecii, cât nişte cotolani. Acum totul e înțigluit, vopsit, făcut frumos... Şi dumneavoastră, cu ce ocazie pe la noi?" „Păi, mi s-a făcut, aşa, un dor şi am venit să-mi aduc aminte de locurile pe unde am trăit." „Bine ați făcut. Preşedinte e unu' Spătărelu, îl ştiți dumneavoastră. Din ai lui Spătărelu, de n-aveau nici după ce bea apă. S-au băgat, după '45, cu politica şi uite-i acum: s-au pricopsit, au case, acareturi." „De, cine munceşte are!" şoptise cu un sublim oportunism Tismana, mirându-se el însuşi de ceea ce spusese. „Asta cam aşa e, domnu' Tismana, dar mai trebue. Oamenii sunt şi buni şi răi, şi leneşi, şi puturoşi, nu se îndreaptă de la o zi la alta..."

Vizita durase puțin. Tismana nu recunoscuse nimic din vechiul lui conac. Îl transformaseră, modificând arhondaricul şi punând în locul stâlpilor de lemn colonete prefabricate de ciment, îl spoiseră cu un var albastru, de leşie. Vechile trepte de lemn de nuc fuseseră înlocuite cu unele de ciment. Trapeza lor adăpostea acum o cantină, iar în cele două aripi clădiseră nişte cancelarii cu ferestre înalte şi înguste. În curtea din față, acolo unde altădată se încurau caii când scăpau din remize, ridicaseră o clădire nouă cu

acoperiş de ţiglă roşie şi deasupra intrării cineva scrisese cu litere, tot albastre: *Cămin Cultural.* Tismana nu intrase. Cei câţiva ţărani care se aflau pe treptele de la intrare, aşteptând probabil pe cineva, îl priveau fără curiozitate, îl lăsase pe şofer în *Moskvici* şi, cu mâinile la spate, plecase în recunoaştere. Gardul circular de cărămidă nu mai exista. Dintr-o dată avusese senzaţia că se află în alt loc. Nişte alei asfaltate duceau spre câteva silozuri. Tot câmpul, până în hotar, se unduia în bătaia vântului. Un grâu bărbătesc acoperea toată zarea. Dispăruseră cei doi stejari care erau reperele lui sau poate se înşela. Umblă încoace şi-ncolo, rătăcindu-se, întrebând mereu pe câte cineva, vreo ţărancă sau pe câte un ţăran, sau vreun copil: „Nu ştii dumneata, se afla pe-aici, pe vremuri, un cavou al Slătinencii alei bătrâne...” Cei interogaţi îl priveau curioşi, dădeau din umeri. „Noi nu ştim. Nu cunoaştem.”

Spera să-l mai întâlnească pe al lui Gaie Surdu, dar acela nu se arăta. „Poate ăştia mai bătrânii să mai ştie câte ceva despre locul unde fusese înhumată Varvara.” Dăduse ocol silozurilor. Dinăuntru venea un miros puternic de cereale macerate. Trecu pe lângă el un GAZ, condus de un bărbat de vreo 30 de ani, înnegrit de soare, cu pălăria pusă şui, pe o sprânceană, privindu-l cu curiozitate. Maşina oprise mai încolo şi tânărul se dăduse jos din ea... „Căutaţi pe cineva? Eu sunt preşedintele fermei.” Tismana schiţă un salut rece şi îndepărtat. „Da. Sunt o rudă a bătrânei Varvara Slătineanu. Îi caut mormântul. Era pe vremuri pe-aici un cavou. Lângă biserica cu sfinţi militari.” Al lui Spătărelu îl măsurase circumspect, dar privirile lui trădau bunăvoinţa. „Ştiu şi eu ce să vă spun? Conacul a fost lăsat în paragină vreo zece ani, biserica au dărâmat-o că se ruinase. Era într-acolo, parcă...” Şi-i arătă un lan de porumb. „Locurile s-au împărţit la ţărani. Pe urmă cei împroprietăriţi au căpătat pământ în altă parte şi noi am făcut ferma de stat. Poate că

cei bătrâni să mai ştie. Nu-mi amintesc să fie pe-aici vreun cavou, că l-aş fi văzut." Tismana căutase să-l ajute. „Erau doi stejari, unul parcă spre răsărit, cum te uitai dimineaţa, şi altul mai la vreo sută de metri, în stânga lui. Nişte copaci falnici..." Şeful fermei se scărpina după ureche, căutând să-şi aducă aminte. „Dacă mă credeţi, nu i-am apucat. Nu, că mi-aş fi adus aminte. Întrebaţi pe cei bătrâni şi, dacă găsiţi cavoul, atunci o să vă ajutăm. Probabil că vreţi să deshumaţi oasele bătrânei..." „Nu. Voiam numai să-i aprind o lumânare la cap." „Eu mă duc că am treabă. Dacă staţi aici vă trimit pe grăjdar că e mai bătrân. El trebuie să ştie." Un sentiment de zădărnicie îl încerca. Poate că găsiseră banii îngropaţi şi odoarele Slătinencei şi se prefăceau că nu ştiu nimic şi se va trezi cu Miliţia pe capul lui, luându-l şi băgându-l de unde abia ieşise, la puşcărie. Dar o veche lăcomie îl însufleţea. „N-o să mă înec ca ţiganul la mal, tocmai acum. Am aşteptat atât, puteam să mă spânzur pe unde am stat. Numai pentru asta am trăit, pentru ziua când voi ajunge aici. Şi am să recunosc până la urmă locul de lângă cavoul Varvarei, de sub stejarul acela: cinci paşi înainte şi cinci la stânga..." Ea le ceruse s-o îngroape acolo, în umbra unui copac bătrân. Şi iată că totul dispăruse: copaci şi cavou şi, odată cu ei, şi acei bani la care visase ziua şi noaptea, atâţia ani. Spre el înainta un bătrânel adus de spinare, târându-şi piciorul. Dusese palma deasupra ochilor şi-l privea. „Păi, dumneata oi fi domnul ministru Tismana, nu mă mai cunoşti? Sunt Tudose. Eu vă ţineam caii, aţi uitat?" „Ce faci, mă Tudose, mă? Ai îmbătrânit, mă, şi tu! Şi ce bine arătai! Ia te uită!" „Ei, nici cu dumneavoastră nu mi-e ruşine. După câte ştiu, sunteţi niţel mai tânăr decât mine. Cu ce ocazie pe la noi?" Tismana îl luă pe departe. „Păi, uite aşa. Mi s-a făcut un dor să mai văd locurile astea, că am avut destule necazuri." „Am aflatără. O, ce urgie s-a abătut asupra dumneavoastră! Şi-acum v-au

liberat?" „Mai demult, dar n-am avut vreme să apuc încoace. Pe urmă, nici nu-mi prea venea să trec pe-aici, să-mi aduc aminte..." Tudose îşi scosese pălăria şi-şi freca creştetul fără niciun fir de păr. „Apoi aşa e viaţa, domnu' Tismana, azi unii, mâine alţii. Să nu vă fie cu supărare, dar ăştia tinerii nu vă mai cunosc. Noi, care v-am apucat, mai vă ştim. Aveţi vreo trebuinţă, că mi-a zis preşedintele să vă dau o mână de ajutor." „Da. Venisem cu gândul pios să pun o lumânare la capul Varvarei. Era pe vremuri un cavou pe aici. Îl ţii minte, nu?" „Parcă." Tismana îşi stăpâni bucuria, aşteptând cu răbdare ca celălalt să-i indice un loc, încotro să se îndrepte amândoi. Grăjdarul părea încurcat. Se uita când în stânga, când în dreapta. „Tii, sărăcan de mine! Că m-a lăsat şi vederea, şi mintea." „Erau doi stejari pe-aicea, lângă biserică. Îi mai ţii minte?" căutase să-l ajute Tismana. „Chiar aşa. Dar încotro? că nu ştiu." „Parcă spre răsărit. Care e răsăritul?" Tudose o luase înainte. „Hai încoa, om nimeri noi." Dar locul era întins şi grâul ca peria îi dezorienta mai mult decât îi conducea spre un punct. După două ore de mers în mai multe direcţii, grăjdarul ostenise. „Uite, parcă aşa îmi ia Dumnezeu minţile. Ce-nseamnă bătrâneţea! Că altădată te-aş fi dus ca un câine la raţă, dar acum nu mai înţeleg nimic." Se uita spre fostul conac şi iarăşi îşi scosese pălăria şi-şi freca capul fără niciun fir de păr. „Nici de-aici nu mai cunosc. Au schimbat totul ăştia; au mai făcut silozurile alea, au mai trântit nişte odăi. Nu mai înţeleg nimic." Tismana simţea din nou uriaşa deznădejde pe care o are înotătorul care se îneacă aproape de mal, părăsit de puteri. Era o nebunie să cauţi în tot acest lan de grâu uriaş, fără sfârşit. Poate după treieriş să mai vină o dată, dar cine te lasă să sapi pe un loc care nu mai e al tău? Şi dacă te lasă, poţi să le spui ce cauţi? Simţise din nou plânsul neaşteptat care-l apucase în maşina cu care venise. „Nu mă mai pot stăpâni, mi-au slăbit nervii, totul e pierdut.

Ce zădărnicie! Şi încă să fiu mulțumit că n-a scormonit careva ca să găsească şi restul. Pentru că acum aş fi fost mort.” Îi mulțumise lui Tudose şi îl rugase să se ducă în treaba lui, că el o să mai caute singur. Dacă o avea noroc, bine. Grăjdarul nu se dădea bătut. „Nu te las, domnu’ Tismana, nu te las deloc. Preşedintele mi-a dat voie. Poate găsim mormântul ăla, să aprinzi şi dumneata o lumânare la capul răposatei.” Dar până seara nu-l găsiră.

XIII

SCHIMBAREA LA FAȚĂ

Într-una din incursiunile scurte ale lui Armand la Bucureşti, acesta îi spusese Colonelului că este presat de chestiunea dosarului cu numele comunişt ilor importanți, cerut de Gerda Hoffmann în schimbul aducerii la Bucureşti a *tehnicului* internat în lagărul din Germania.

— M-am gândit în toate felurile. Există o singură soluție: adevărul, îi răspunsese el. Nu trebue să ne facem iluzia că nemții nu vor verifica numele pe care le dăm, aşa că noi vom face o listă globală cu toți internații din lagărul de la Târgu Jiu. Evadarea tovarăşilor din lagăr e prevăzută pentru cel mai scurt timp, aşa că nu-i vor mai găsi. Lista o să le-o dăm când cei căutați vor fi în afara lagărului. Să sperăm că totul va decurge cum trebue. În ce o priveşte pe doamna Hoffmann, poate ne va furniza şi ea nişte informații privitoare la soarta pe care o pregătesc acestor deținuți. În legătură cu armele pe care le-am obținut, lucrurile au mers conform planului stabilit. Rămâne acum de văzut cât timp le va trebui celor care verifică livrarea lor şi ajungerea la destinație ca să descopere lipsa lor. De instruirea grupului care va avea cele mai periculoase misiuni se ocupă Tronaru cu Ilie Ciorogârla şi cu unul, Costică Berbec, un băiat foarte destoinic. Aş vrea însă să nu-ți spun unde are loc această instruire din motive pe care le bănuieşti.

— Nici n-am întrebat, după cum ați observat.

— Spune-mi ce mai face ministrul tău?

— Ei, e foarte necăjit. L-a cam lăsat nevasta.

— Asta-i bună! Cum adică?

— Pur şi simplu, l-a părăsit. A plecat cu un suedez la Stockholm.

— Femeile au instinct! Înseamnă că ştia ea ceva. Dar în privința dispozițiilor pe care le dă Mareşalul mai poți să-mi spui ceva?

— Deocamdată face inspecții pe front, vrând să dea impresia că deține controlul situației. Aş vrea totuşi să aflu şi eu când ar avea loc declanşarea acțiunii.

— Nu ştie nimeni. Depinde foarte mult de situația de pe front. În orice caz, după părerea mea, nu ne apucă iarna. Trebue să fim pregătiți în orice moment.

Vasile Dănacu nu ştia nimic despre Colonel, niciun detaliu biografic. Se întâlniseră de mai multe ori, primise dispoziții de la el, îl informase despre unele lucruri care puteau interesa pe cei pe care îi vedea, dar rămânea un strein cu toate acestea. Ce ciudat lucru! Abia mai târziu, dacă primejdioasa şi imprevizibila operație va reuşi, dacă vor scăpa cu viață, vor putea să ştie unii despre alții câte ceva. Legea de fier a conspirației făcuse din ei nişte oameni tăcuți, necurioşi, aparent nişte roboți care nu executau decât mişcări impuse de logica acțiunilor la care participau. O muncă fragmentată, importantă cu siguranță, dar a cărei finalitate aveau s-o afle mult mai târziu.

— Ştiți la ce mă gândeam?

— Nu-mi trece prin cap.

— Că nu ne cunoaştem deloc. Lucrăm de câțiva ani, poate am făcut împreună ceva important. Suntem brațele aceleiaşi maşini, dar nu ştim nimic unul despre celălalt.

— A, dacă te referi la biografia mea, să ştii că nu e deloc interesantă. Am fost militar, am dezertat, am intrat în

ilegalitate, am organizat nişte sabotaje, am avut o mică dramă personală şi cu asta ţi-am spus totul. Sunt un om obişnuit. Dacă voi povesti cuiva vreodată ce anume am făcut, va trebui să mă gândesc înainte de asta foarte multă vreme. Cred că în afară de faptul că îmi schimb foarte des domiciliile, că la un moment dat nici nu mai ştiu cum mă cheamă cu adevărat şi că am cunoscut o mulţime de lume, nici măcar pe numele real, cum nici ei nu ştiu care este numele meu real, că am umblat foarte mult, conducând maşini pe care le-am schimbat mereu, şi că am în permanenţă asupra mea un pistol cu şase gloanţe, dintre care ultimul va trebui să-l trag în mine, pistol pe care nu l-am folosit niciodată şi n-aş vrea să-l folosesc vreodată, am dus o viaţă aparent liniştită, de pensionar aproape. Activitatea mea cea mai importantă a fost să reuşesc să fiu mereu singur, să nu atrag atenţia cuiva, să mă comport ca un om care nu are nimic extraordinar în înfăţişare, în ceea ce face. Asta e tot. Poate e foarte greu, poate alţii s-ar fi plictisit, însă trebue să n-ai vicii, să nu sari peste cal, să pari îndatoritor, binevoitor cu toată lumea, într-un cuvânt, activitatea principală s-ar reduce la un singur cuvânt; a evita încurcăturile. De câteva ori era s-o păţesc, nu din vina mea, bineînţeles, dar există destui care te vâră în lucruri imprevizibile, încât îţi dai seama că-ţi trebue şi puţin noroc în viaţă. Să zicem că până acum am avut acest noroc. Restul ar fi o vorbărie fără rost. Şi acum mai spune-mi un lucru: ce fac ţăranii pe-acolo, pe la moşia ministrului? Simt ceva? Vorbesc ?

— De mine se feresc pentru că mă bănuiesc omul stăpânilor, dar când mai apuc la câte o ţuică cu ei, că le place să-i bagi în seamă, îşi mai dau drumul. Propaganda lui Mihai Antonescu a lucrat foarte bine asupra lor. Ei bănuiesc că odată cu căderea Mareşalului vor veni vremuri mai bune, dar au şi nişte îndoieli. Cei întorşi de pe front

vorbesc despre colhozuri şi asta nu le place. Sigur că au văzut în Rusia şi lucruri care le-ar conveni. Şi ce le-ar conveni cel mai mult ar fi tocmai dispariţia unora ca Tismana. Asta ar fi o revanşă de clasă. Până nu demult, li se păreau fireşti şi dijma, şi plata puţină pe care o primeau, chiar sărăcia în care au trăit nu-i revolta. „Aşa a dat Dumnezeu”, spuneau, cu o resemnare care mă scotea din sărite, dar nu pot să le dau sfaturi. Auziţi: „Aşa a dat Dumnezeu, unii să aibă, alţii să robotească!”. Trudesc toată ziua, din zori până-n seară, fac copii, locuiesc ca animalele, mai mulţi într-o cameră, n-au lemne, iarna se încălzesc cu coceni de porumb, dacă-i prinde pădurarul că fură lemne din pădure îi bagă la puşcărie. Vedeţi, cel mai greu lucru va fi să-i lămurim, să le spunem în ce fel au fost furaţi, să le distrugem credinţa nenorocită că sărăcia e dată de la Dumnezeu. Ei văd în boer un fel de patriarh, un fel de naş, un părinte. Dacă unul dintre Slătineni le-a cununat vreo fată sau le-a botezat vreun copil, ani de zile vin cu ploconul, scot din sărăcia lor ce apucă, taie un curcan, o pasăre, aduc o cămaşă lucrată de mână de fiicele lor. Nu cer nimic în schimb, sunt uluitori în privinţa asta. Adevăraţii boeri ei sunt, pentru că stăpânii lor, în afară că nu le dau mai mult de un pahar cu rachiu, şi ăla prost, îi ascultă cinci minute, povestind un necaz, dar nu fac nimic pentru a-i ajuta. Au daraveli, cum spun, procese pentru nişte fleacuri, încălcarea vreunui hotar lăturalnic, se dau în judecată pentru că o vacă a intrat pe locul altuia sau că au luat câteva căldări de apă de la o fântână care nu era a lor, ori că o femeie a rupt picioarele unei găini, aruncând cu un retevei după ea. Şi asta, ani de zile, cheltuindu-şi puţinii bani, urându-se din generaţie în generaţie, transmiţând ura lor ca pe o moştenire, uitând care sunt adevăratele lor probleme.

— Vom avea foarte mult de lucru în domeniul acesta, spusese Colonelul. Este cea mai neagră misiune pe care ne-

o va lăsa burghezia. Eu am trăit între soldaţi, am fost în sate, i-am văzut în ce sărăcie trăiau, dar lucrul care m-a înfuriat cel mai rău şi care m-a făcut probabil comunist a fost tocmai *uitarea* celorlalte clase. Cei care învăţaseră la Paris şi se întorseseră cu nişte diplome de ingineri găseau că este normal să laşi nişte oarneni în bezna analfabetismului. Pe câţi nu i-am auzit spunând cu un dispreţ care îmi îngheţa sângele în vine: „Ce rost mai are să-i luminăm la cap? Ca să nu ne mai asculte?" Asta era o judecată, dacă e posibil!? Şi n-a fost numai asta...

Biografia Colonelului era oarecum banală. Fiu al regimentului, adică unul dintre copiii rămaşi fără tată (mort în timpul primului război mondial) şi luat pe lângă trupă pentru că acasă mai erau încă şase surori şi fraţi şi văduva nu putea să-i ţină, să-i hrănească, să-i îmbrace, se trezise în curtea unei cazărmi la zece ani, îmbrăcat în haine militare, pus să mătură în fiecare zi la ora cinci dimineaţa careul, cu un târn uriaş, ascultând goarna ce dădea deşteptarea şi privind aprinderea, pe rând, a luminilor în dormitoarele comune, ascultând comenzile răguşite ale încheietorilor de plutoane (care îşi strângeau oamenii) şi ropotul bocancilor cu ţinte pe scări, ca o grindină venită de undeva, de sus, de sub acoperişul de ardezie al unei clădiri de piatră şi, pe urmă, asistând în curtea din faţa intrării majestuoase, boltite, reci din care, iarna şi vara, ieşea un curent care-ţi înfrigura pielea, la raportul dat în faţa pavilionului de către aceştia ajutorului comandantului regimentului, ascultând vocile guturale de dimineaţă ale bărbaţilor, mereu amestecul de *Să trăiţi! Am înţeles! Ordonaţi ! La dreapta! La stânga-mprejur!, rap-rap*-ul armelor smucite în sus şi clănţănitul paturilor de puşcă pe pietrişul peste care, tot el, dimineaţa, arunca valuri de apă cu un lung furtun, vara, şi pe urmă primul pas de defilare, de încălzire al trupei, care lăsa

armele în piramide, în fața sălii de mese, sub lumina încă sumbră de dimineață, iarna, sau sub un cer violaceu, vara, spălat de ploi, în aerul iute, tăios ca briciul, în decembrie, când îți simțeai obrajii plesnind, sau în dulcea adiere a unui zefir de dimineață, din luna mai, când dinspre dealurile din jur venea un miros amestecat de flori şi se auzea un muget repetat de vite sosind de la păscut şi, în urma lor, rămânea un fel de uger portocaliu, de praf care se destrăma încet printre plopii din spatele uriaşelor clădiri, şi ceaiul acela sărman, fără gust, mai mult o apă chioară de dimineață, luat la cot cu ceilalți soldați, la un colț de masă – la fiecare colț de masă existând câte-un băiat ca el, slab, rebegit, cu ochii duşi în fundul capului, sosit din cine ştie ce fund de țară împreună cu vreun unchi, şi el abia ducând o tăgârță cu haine la spinare şi câte-o pâine veche, tare, pe care le lăsa trupețului, micului omuleț care intra în abatorul de oameni, surprins de la început de sunetele de goarnă de dimineață, de fluiere, de comenzi şi înjurături, de confuzia sonoră a soldaților alergând în jurul clădirii, şi ei, copiii de trupă, retrăgându-se din calea plutoanelor, alergând vara numai în nişte cămăşi albe, de in, aspre, țărăneşti sau în mantale, iarna, cu ranițe în spate, asudând de sub capelele cu două moțuri, în suduielile plutonierilor, câte un soldat pierzându-şi moletierele şi încercând să şi le înfăşoare din fugă, din nou, în jurul gleznelor, sărind ca păsările betegite şi scos la raport, şi pedepsit cu zile de carceră *pentru că n-avea ținută în front,* cum spuneau indignați plutonierii graşi, scunzi, bondoci, țigănoşi, în cizmele lor bine lustruite, duhnind încă a vin sau a rachiu, pentru că băuseră până noaptea târziu şi aveau chef de tăvăleală, şi comenzile lor răstite, aruncate cu glasuri spărtigoase răsunau în dreptunghiul de 60 de metri lungime, pe 40 al curții alunecoase iarna, plină de ghețuş, şi, după această distracție matinală, ei, copiii de trupă, privindu-i pe soldați

în timpul rugăciunii, cam rasolite, spuse cu glas monoton de unul dintre ei, cu palmele adunate pe piept, într-o falsă poziție cuvioasă, toți tunși numărul zero, încă gâfâind și din hainele lor emanând mirosul soldățesc de neuitat, o sudoare umedă care răzbea din mantalele kaki, și, pe urmă, așezându-se și așteptând bucata neagră de pâine și ceaiul incolor, leșios, fără zahăr, pentru că zahărul îl fura artelnicul, ca să aibă ce da plutonierilor, și nu numai zahărul, ci și zarzavaturile din care se făceau ciorbele lungi, albicioase, de praz ori de cartofi, acei munți de cartofi pe care îi curățase el, cu cei care făceau de serviciu, niște soldați cu ochi spălăciți, încă având figuri eristice, de oameni care nu mâncaseră cu lunile, veniți din cătunele cele mai îndepărtate și fericiți că aici cel puțin li se dădeau trei mese pe zi, chiar dacă acele ciorbe nesărate, albicioase, fără gust, cu câte o bucată de carne, abia găsită prin fundul cazanelor și nimerite din întâmplare în fundul farfuriilor lor, nu era mâncarea cea mai bună de pe lume, dar pentru niște sărmani hrăniți cu corcodușe crude sau cu o bucată de mălai rece, cu mămăligă mucegăită sau cu câte un cartof copt la vreun foc de găteje, undeva în vreo văgăună de câmpie, în vreun ogor în care culegătorii mai lăsaseră câte ceva pentru păsările cerului, cum scria în *Biblie,* pentru nemâncații, descuții, fugiții de acasă după munca prin haltele din apropiere ale cătunelor, prin gările unde se căuta mână de lucru, la descărcat vagoanele, și asta când nu ți-o luase altul înainte; toată pleava analfabetă care numai de școală nu avea timp pentru că ea trebuia să supraviețuiască, să găsească ceva să-și umple burta și pe urmă să învețe câteva clase primare și alea luate cu ghionți, cu înjurături, cu robit la învățători acasă, la dârvală, cărând lemne și spărgându-le ca să li se dea un certificat că au trecut anul, când în locul rușinoasei prestații, femeile mai înstărite obțineau hârtia aceea cu o găină adusă într-un

şervet, după ce fusese prăjită într-un cuptor – acest loc, închis cu ziduri, păzit de sentinele, era raiul. Ieşeau rar în învoiri, umblând năuci pe străzile pavate cu bolovani de râu ale unui oraş bucovinean, fără un ban în buzunar, nici atât cât să-şi cumpere un covrig sau să bea o limonada la o dugheană care avea atârnate în geam trei sticle colorate, făcându-ţi o sete teribilă şi la care priveai ca la poarta raiului şi plecai mai departe până în grădina publică, umblând până simţeai că oboseşti şi te aşezai pe o bancă şi priveai la domnii îmbrăcaţi în negru, cu gulere de celuloid şi pălării cu calota tare, şi bastoane, şi pantofi cu botul ascuţit, ieşiţi la plimbare cu soţiile lor, şi ele umblând ca pe apă, nevăzând pe nimeni parcă, în rochii de sărbătoare şi cu pălării ca nişte oale întoarse, împodobite cu vreo floare artificială, roşie sau galbenă, şi lor, acestor ţărani tineri sau copii de trupă, li se părea că vedeau nişte regine şi nişte oameni foarte bogaţi, trecând pe cărările pietruite ale parcului, şi când se întorceau la regiment, acel loc în care unii se sălbăticeau iar alţii se deşteptau la cap, li se părea un fel de sanatoriu, un refugiu binefăcător în care existau paturi şi pături sub care te vârai odată cu alţii 40 de inşi la ora 21.30, cum scria în Regulamentul Serviciului Interior, după ce-ţi aşezai efectele în dulapurile albe, vopsite în fiecare an ca să lucească, aşteptând să treacă inspecţia, adică un subofiţer care le măsura înălţimea cu un fel de nuia care avea o crestătură şi, Doamne-fereşte, să fi fost mai înalte sau mai îndesate, că ţi le arunca de-acolo pe podele şi trebuia să le aşezi la loc de câteva ori pentru că, de obicei, o măsurătoare care nu ieşea bine o dată, nu ieşea bine de mai multe ori, şi pentru asta luai trei plantoane ca pedeapsă, iar dacă erai găsit de câteva ori în şir în situaţia asta, puteai să rămâi o lună în cazarmă fără să mai ieşi duminica, ca să ajungi până la catedrala oraşului, să priveşti trăsurile cu birjarii aceia îmbrăcaţi în mantale negre, bogate, stând

neclintiți pe capră şi aşteptând clientela, cu şepci în opt colțuri şi cozoroace studențeşti de muşama, făloşi, dispreţuitori, abia mişcând din bice, abia atingând spinările cailor bine hrăniți şi buşumați, pornind agale spre bulevardele pe care ei, copiii de trupă, nu le străbătuseră niciodată până la capăt, pentru că nu ştiau unde duc şi dacă aveau timpul necesar să se întoarcă la vreme. Duminicile, ajungeai la gară, o clădire cu două etaje, înaltă, cu un peron de fier şi lume amestecată, şi trenuri care intrau şi ieşeau într-un val de aburi, înceţoşând totul, grămezi de oameni, geamantane şi cufere, ceferişti cu şepci roşii şi fanioane cu care făceau semne mecanicilor că pot să plece – şi ce feerice erau ferestrele umblătoare, la care necunoscuți mai fluturau încă batiste sau mâini, la fel cu cei de pe peron – şi se auzeau scurte plânsete, şi strigăte, nume de femei şi de bărbați, într-un ultim salut de „la revedere” sau de „adio”, şi pe urmă trenul prindea viteză şi pe platforma ultimului vagon mai rămânea un omuleț cu un fanion, şi el roşu, strâns, lipit de piept, salutul, trenul, lăsând în urmă mirosul de cărbune peste care căzuse apa umedă, şi în spatele garniturii care dispărea printre dealurile domoale se instaura un gol imens, un hău de linii ce se încrucişau, roşii la amurg, ca nişte sârme incandescente şi apoi încenuşându-se, dispărând ca nişte gloanțe trasoare într-un văzduh mohorât. Orele treceau repede şi se grăbeau cu toții, venind din toate punctele oraşului; pe soldați îi aşteptau muierile în poartă dacă erau însurați, la sosirea în învoire, cu câte o pâine şi câteva ouă fierte, cu câte un pui fript sau nişte mere într-o legăturică; ei mergeau, vara, într-un crâng, undeva, aproape de câmpul de instrucție, într-o pădurice rară, prin care trecea un râu aproape secat, nisipos, cu o apă cafenie, miloasă. Acolo îşi iubeau femeile, ascunzându-se prin tufişuri, acolo mâncau, acolo ascultau ce se mai întâmplase în cătunele lor

îndepărtate, ce fată mai fugise de la părinți, cum câte-un popă nu voise să înmormânteze vreun sărăcan pentru că rudele n-avuseseră cu ce plăti slujba, şi soldații aceia înjurau crâncen şi spuneau că dacă vin în permisie, el, popa acela, o să vadă pe dracu', o să bage baioneta în el, dar pe urmă mânia trecea şi era înlocuită de o înduioşare tăcută, femeie şi bărbat se priveau câte o lungă jumătate de oră, fără un cuvânt, nu mai aveau ce vorbi, aflaseră ce aveau de aflat, că murise un văr de tuberculoză, că unul îşi ciopârțise nevasta cu toporul, beat fiind, prinsă cu altul sau că la şcoală copilul lor luase premiu (erau şi soldați din ăştia bătrâni, uitați prin registre şi pe urmă găsiți de plutonieri vigilenți şi iute aduşi cu ordine de chemare la regimente), ziua trecea repede, străzile se deşertau, în centru birjarii dispăruseră, pe caldarâmul pieții pavate cu piatră cubică, casată de vreme, nu mai rămâneau decât nişte balegi uscate, nici gara nu mai arăta spre seară cum era dimineața sau pe la prânz, de pe la cinci mulțimea de gură-cască, care venea să privească trenurile ca la un spectacol, pornea spre îndepărtatele mahalale, iscodind prin curțile adânci, somnoroase încă, în acel ceas de după-amiază când copacii bătrâni pârâiau de căldură, aruncând o umbră neagră în iarba necosită a curților imense ale cartierelor cu case clădite pe la 1830—1850 de către boerii cerealieri, cum li se spunea cei care, din daniile lor, ridicaseră Primăria, Regimentul, patru biserici, două licee, vreo câteva şcoli primare, un Azil de bătrâni, două spitale şi un stabiliment de curve, unde se duceau domnii ofițeri, seara, după orele de serviciu, locanta cea mai veche a oraşului, moştenită încă de pe vremea austriecilor, unde nopțile nu se sfârşeau niciodată, iar dimineața obloanele erau lăsate şi totul părea mort, în afara unui bătrân, îmbrăcat ca un mareşal, într-o manta cu epoleți aurii cu franjuri şi ei aurii, care moțăia la poartă în uniforma lui în care pantalonii cu lampasuri era

piesa principală, şi şapca înaltă, şi un fel de cârjă de patriarh cu care bătea de două ori când trebuia ca cineva ascuns dincolo de poarta greoaie de nuc să deschidă „domnilor clienţi” care fuseseră recunoscuţi de ochii vigilenţi ai portarului cu buzunarele pline de bacşişuri, lăsate la ieşire de către negustori şi ofiţeri, de către domni necunoscuţi în trecere prin oraş, care dormeau noaptea la *Hotel Imperial,* o altă clădire moştenită de pe vremea austriecilor, aducând cu clădirea regimentului lor, cu ziduri de piatră şi turnuleţe, acoperit cu aceeaşi ardezie cenuşie pe care se scurgeau ploile nesfârşite, toamna, cu burlane de fontă zuruitoare, totul respirând o inexplicabilă bunăstare, cu o scară monumentală de marmură, în formă de frunză de lotus, acoperită de o pergolă cu nervuri negre, ca urechea unui uriaş elefant, ce adăpostea de soare, vara, pe muşteriii hotelului şi oprea bătaia viscolelor, iarna. Acolo, ei, copiii de trupă, nu apucaseră să intre niciodată, deşi curiozitatea îi rodea ca un cancer, şi nici soldaţii nu pătrunseseră pentru că galonaţii ăia, doi zdrahoni de la poartă, i-ar fi alungat de la primii paşi pe treptele mereu spălate de o ceată de femei, în fiecare dimineaţă, la prânz şi seara. La *Imperial* ajungeai numai cu trăsura, patru băieţi îmbrăcaţi în uniforme cafenii, şi ei cu pantaloni cu lampasuri, îţi luau bagajele din fugă, până n-apucau caii să oprească şi birjarii trăgeau câte-un *ptruuu!* sonor care se auzea până departe, în aşa fel încât roibii lor cu stea să oprească drept în faţa uriaşei intrări; niciun centimetru mai departe sau mai îndărăt, şi ei să aştepte nemişcaţi, fără să întoarcă capul, plata cursei, aruncând numai în dreapta o mână înmănuşată (purtau mânuşi albe de catifea) şi nenumărând acele hârtii pe care le aruncau în fundul largilor buzunare şi pe urmă, abia atingând cu un gest leneş spinările cailor cu bicele lungi, subţiri, ce scoteau un şuierat abia auzit, totul pierzându-se în *trap-trap-ul* cailor potcoviţi bine, cu grijă, şi al roţilor

învelite în cauciuc şi apoi, copiii de trupă erau alungaţi de către nemiloşii paznici care îi întrebau ce caută acolo şi de ce nu se duc la regimentele lor de unde erau învoiţi? Totul îi rămăsese în minte cu o precizie de fotografie în relief. Ştia fiecare loc din oraşul pe care-l bătuse cu piciorul, fiecare casă cu fronton dreptunghiular, sprijinit pe patru colonete, mereu date cu var, lucind alb în nopţile cu lună, când, mai târziu, era învoit de sâmbăta seara până duminica seara şi trecea prin faţa lor şi-şi repeta numele sonore ale proprietarilor: asta e casa lui Vardala, asta a lui Sacher, cea de colo, care arăta ca puntea unui vapor ascuns într-o mare de frunziş, a familiei Nadolski, fiecare casă şi curte ascunzând chioşcuri în care, vara, femei şi bărbaţi îşi luau dulceaţa sau fumau, şi copii în costume de catifea violetă, cu guleraşe albe se alergau pe sub copaci uriaşi, arborii scoţând la vreo furtună un zgomot de cascadă, loviţi câteodată de fulgere şi trăsnete, proiectându-se pe un cer negru, străpuns de detunături luminoase, părând că iau foc, rotunde coroane albastre în lumina electrică, aruncând snopi de frunze şi crengi în torentele de aer ce alergau deasupra oraşului. Apăsarea teribilă a norilor clădind etaje babilonice deasupra lor, spulberate într-o singură secundă şi căpătând alte forme, la fel de ameninţătoare îi îndemnau să fugă, ferindu-se să stea sub pomii bulevardelor, după sfatul mai vechi al părinţilor, ca nu cumva să fie trăsniţi, şi găseau câte un gang de prăvălie, câte un culoar muced, plin de resturi, de butoaie cu murături sau de varză, urât mirositoare şi de-acolo priveau peste drum curţile dezvăluite în străfulgerările repetate, în haloul electric al furtunii, în adevărate decoruri teatrale, vântul smulgând sau arătând câte un colţ de casă, câte un balcon nebănuit şi oameni alergând prin ploaie, servitorii, probabil, căutând să ajungă undeva, în încăperile de la subsol, cu hainele pe deasupra capului, ca să nu fie udaţi de torentele nimicitoare de apă, şi

când totul se sfârşea, furtunile scurte şi violente, ieşeau din gangurile mucede şi-şi priveau uniformele umezite şi bocancii pe care trebuiau să-i facă cu cremă în aceeaşi seară ca nu cumva, dimineaţa, să iasă la instrucţie cu ei murdari de noroi, grăbind printre râurile pline de cioturi, de hârtii, de rămăşiţe de gunoaie cărate de undeva, de pe nişte străzi în pantă, mereu trăgând cu ochiul la câte un ceas al unui negustor care repara ornicele şi pendulele şi calculându-şi în gând timpul pe care-l mai aveau până la ora Apelului, când ultimii soldaţi soseau în pas alergător, gâfâind de cine ştie unde, speriaţi să nu piardă acel ultim minut când, la comenzile rapide ale plutonierilor, se strângeau în careu şi se făcea apelul, comandanţii de pluton numărându-i de două ori, ca nu cumva să greşească şi mereu întrebând pe şefii de grupă cine era bolnav, cine era învoit, cine se afla în concediu, cu acea măruntă, atentă contabilitate militară a ceasurilor de seară, când comandantului trebuia să-i dai raportul exact, cu numărul de absenţi, de învoiţi, de bolnavi şi, Doamne fereşte, şi de întârziaţi, ale căror nume erau rostite cu glas tare, ca să fie auzite de toţi în tăcerea curioasă pe care n-o turbura nimeni, ei îşi şopteau pedepsele posibile ale celor ce calculaseră prost distanţele sau minutele şi aveau să sufere consecinţele. Pe urmă, se rostea rugăciunea, aceeaşi psalmodiere a câtorva sute de glasuri în ultima lumină a duminicilor, şi plutoanele se mistuiau unul după altul, în şir indian, în sălile de mese, în acel mic pas alergător, nu vesel, ci obosit, cu o lene inexplicabilă, poate exprimând regretul zilei trecute, rezumând în târşâitul, în frecarea bocancilor de pietriş, neîmplinirile, amânările unor sărbători nereuşite, şi atunci câte un comandant care stătuse toată ziua în curtea regimentului fiind de serviciu îşi aducea aminte că instrucţia plutonului său lăsa de dorit şi făcea *la loc comanda,* şi poruncea un ocol al curţii în pas de defilare sau

într-o alergare mai vie, ascultând ca un şef de orchestră răpăitul de bocanci care trebuia să sune frumos, milităros, puternic, bărbătesc, să le însufleţească inimile, să marcheze sfârşitul de săptămână cu bucuriile ei şi, mai ales, să anunţe lunea care venea cu prospeţimea, vioiciunea şi bucuria pe care o presupunea o învoire, un fel de răsplată pe care o datorai comandantului, locotenenţilor sau sublocotenenţilor, ieşind la şapte de dimineaţă pe poarta regimentului în pas energic, care se putea transforma în pas de defilare dacă trupa arăta moleşită, obosită, într-o splendidă paradă făcută pentru fetele din centru, de la cofetăria *Wexler,* care atunci se deschidea, şi ele, în rochii proaspete, cu gulere înghеţate, cu şorţuleţe tivite cu dantelă, salutându-se cu domnii ofiţeri, care făceau câte un semn discret la şapcă, cu un singur deget, sus, la cozoroc, şi bătând cu toată talpa pe caldarâm, în adevăratul pas militar, înfiorând fetele de 20 de ani care se iubiseră cu ei în cine ştie ce seară sau în cine ştie ce duminică, în casele lor, închiriate cu luna, dincolo de perdelele lăsate, cu mereu bănuita prezenţă a proprietăreselor curioase, pândind după uşile bine ferecate, cu libidinoasa curiozitate a femeilor bătrâne dorind să ştie ce fac fetele tinere cu prietenii lor. Şi săptămâna începea totdeauna greoi, cu nişte zile de luni morocănoase, mai ales toamna şi iarna, cu un gust amar de neîmplinire, cu număratul şi scăzutul zilelor care îi despărţeau pe soldaţi de următoarea învoire, şi în tot firul de lungi ani militari, schimbând de câteva ori regimentele şi şcolile, un liceu făcut după ce învăţase cu o înverşunare neînchipuită, ca nu cumva să cadă la examen, tot ceea ce trebuia să ştie un puşti care trecea dintr-o şcoală de trupeţi într-un liceu şi, mai apoi, într-o şcoală de ofiţeri, văzuse câţiva dintre aceşti soldaţi care executau totul cu precizie, toate comenzile, toate ordinele, ca nişte mecanisme, părând a fi împăcaţi cu propria lor soartă, fără a trăda nici cea mai

mică nemulțumire şi, deodată, rupându-se în ei ceva, dezechilibrându-se, comandanții găsindu-i spânzurați prin closete sau cu o întunecată, înfiorătoare pată neagră în jurul gurii în care-şi trăseseră un glonț de puşcă. Ce-i făcea atât de supuşi pe ireproşabilii executanți ai grelelor exerciții militare şi ce-i scotea, dintr-odată, din obediența lor mecanică, din acceptarea docilă a tot ceea ce li se cerea? Păreau curați, senini, nişte țărani tineri, veniți de la țară, sănătoşi, puternici, nici n-ai fi bănuit că asemenea indivizi se pot sinucide, şi urmau rapoartele încheiate grăbit de comandanți şi justificări medicale, doctorii aruncând pe câte un sifilis nedescoperit necugetatele gesturi sau pe cine ştie ce altă pornire paranoică. Şi atunci instrucția se înăsprea, plutonierii şi locotenenții păstrând o tăcere posacă, încărcată de amenințări, pentru că cei morți rămâneau în dosarele lor, ca nişte imputări de arme pe care le-ar fi pierdut sau le-ar fi înstreinat, soldații fiind capitalul, zestrea, dotarea lor, alături de uniformele, cămăşile, cizmele căpătate în fiecare an, o adevărată povară de care nu se puteau debarasa, pentru care răspundeau, şi cine să ştie ce zăcea în sufletul acelor soldați supuşi, devotați, alergând cu panourile în spinare şi dobândind furajera de trăgători de elită sau gradul de caporal pentru măestria, precizia şi iuțeala cu care se mişcau în front, pentru inteligența de care dădeau dovadă la manevre sau în alte împrejurări? Mai târziu avea să afle, atunci când devenise el însuşi comandant, după ce trecuse prin aspra şcoală a tuturor umilințelor: cauzele gesturilor necugetate erau mărunte: le fugise fata cu altul, nu mai avusese răbdare să-i aştepte sau le murise boul din curte, singurul animal pe care-l mai aveau şi părinții bătrâni şi săraci puneau pe cineva să le scrie la regimente câte una din misivele chinuite, acoperite de litere strâmbe şi inegale, cu cerneală violetă, în cine ştie ce primărie, şi ei citeau încruntați, abia silabisind caligrafia

necunoscută, conținând ştirile acelea atât de proaste, şi nu spuneau nimic, fumau cel mult o țigară cu tutun amar, până ce aceasta le ardea unghiile, trăgând adânc, cu duşmănie din ea, şi aruncând un fum verde, puturos în lături, ca şi când ar fi scuipat pe viață, şi dacă erau întrebați de ce sunt atât de oțărâți, nu răspundeau nimic. Nu-i simțeai mâhniți decât după împietrirea feței sau după gestul cu care îşi curățau noroiul de pe bocanci, cu o grabă furioasă, folosind baioneta, pe care unii dintre ei terminau prin a şi-o înfige în burtă, sătui de atâta singurătate şi de atâta nenoroc, de vestea că nici măcar fata de 14 ani cu care umblaseră la câmp, prin lunci, prin pădure, mână-n mână, nu-i mai iubea. Cazărmi, încăperi înalte, reci, în care focul se făcea rar şi cu parcimonie, cimentul de pe jos, mereu spălat cu sacul ud, paturile înalte ca nişte sarcofage, acoperite cu saltele de paie, dure, aspre, peste care un cearşaf bine întins, gros, cârpit ca un cauciuc de maşină, ici şi colo, cu nişte petice grosolane, şi o pătură cazonă cu acelaşi miros cunoscut, amestec de sudoare soldățească, de sodă în care fierbeau rufele în imensele etuve militare, de fenol şi de ceva nevăzut, dar mereu prezent, de sudoarea veche a respirațiilor care intră în pereții tuturor cazărmilor, a miilor de răsuflări obosite de soldați, strecurate în varul poros şi rămase acolo ca să îngroaşe zugrăvelile, formând o peliculă pe care nimic n-o mai poate scoate, decât o demolare, şi pe urmă aburul sălilor de mese, mirosind a cartofi fierți, a morcovi curățați, a ceapă şi a ulei rânced, izul marmitelor unsuroase, spălate o dată pe săptămână, frecate cu cenuşă şi cositorite o dată pe an de către nişte țigani regimentari, toți semănând între ei, ca şi când ar fi fost moşteniți şi împrumutați de o generație alteia; aceeaşi ceată slinoasă de femei în rochii de stambă, colorate violent, cu copii în legături ținute pe umeri sau în poală, năvălind în curtea cazărmii şi făcând un uriaş foc, cerând mai întâi

rachiu artelnicilor pentru că altfel nu se apucau de treabă şi dând în bobi sau în cărți soioase soldaților aflați de serviciu la bucătărie, vestindu-le înălțări în grad şi fericiri pe care nu le dobândeau niciodată, luându-le după aceea şi puținii lei pe care îi aveau în buzunarele mantalelor, ascunşi prin căptuşeli sau tivuri de vestoane, puțina, mica, unica lor avere, ținută pentru cine ştie ce împrejurare şi, pe urmă, apucându-se cu sârg să frece uriaşele cazane, făcându-le să lucească în soarele unor zile din preajma Paştilor, de obicei, pline de vânt şi mai pe urmă întunecate, şi plecând abia seara cu sacii lor răpciugoşi, cărând bucăți de pâine rămase de la mesele soldăţeşti şi vreo ciosvârtă de carne de vacă cu un os mare cu care puteai să spargi capul cuiva, şi resturi din crătiți, aduse cu ei şi cărate în cine ştie ce colț de pădure, unde aşteptau alte ciurde de copii, tot flămânzi, tot nefăcând nimic, alergând după ciordeală, pândind cu un ochi sagace vreo fereastră deschisă ca să şterpelească niscai rufărie sau haine şi să le vândă pe nimic, în margini de târg, unor țărani sau sărăntoci, dacă nu-i prindea mai înainte poliția. Dar sosirea țiganilor era mica lor sărbătoare, ieşirea din banalitate, asta însemna o scurtă vacanță de câteva zile, în care tot cazarmamentul era cărat buluc pe scări, în cearşafuri înnodate, arătând ca nişte baloane aruncate pe trepte sau de-a dreptul pe fereastră, pe nişte pături aşezate deasupra pietrişului curții; se demontau paturile, se ungeau cu gaz, podelele erau date cu o vopsea roşie în care se vâra terebentină ca să se usuce repede şi țigăncile erau urcate pe ferestre să spele geamurile, mai întâi cu şomoioage de hârtie, înmuiate într-un săpun lichid, cazon, şi pe urmă frecate, lustruite, să lucească, să-ți ia ochii, cum pretindeau şefii de dormitoare. Şi în acest tămbălău, în confuzia iscată de atâtea lucruri ce trebuiau făcute, un țăran dintre aceştia înghesuia în vreun colț de magazie câte o țigancă pe cearşafurile strânse grămadă, aruncate la întâmplare pentru

a fi fierte şi pe urmă întinse la uscat, şi femeia aceea, mai bătrână sau mai tânără, care se lăsa siluită din nu se ştie ce milă sau interes, chiuia sub flămândul trup al soldatului, lui nemaipăsându-i că poate să-i prindă cineva şi să-l pedepsească, pentru că astfel de fapte erau nepermise, furişându-se pe urmă ca un câine sătul, în săptămâna brânzei, ferindu-se de ochii celorlalţi, prefăcându-se că e foarte ocupat, că are foarte multe lucruri de terminat în aceeaşi zi. Se mai întâmplau şi alte năzbâtii. Câte un ţigan fioros năvălea în magazia plină de efecte scoase la reformă, de bocanci nereparaţi, rupţi, cu pingelele roase, de cizme mucegăite, înotând prin movilele de rufe murdare, amestec de cămăşi, izmene şi moletiere, de cearşafuri arse cu fierul prin unele locuri, căutându-şi, spumegând de furie, copila sau nevasta aflată sub nenorocitul de soldat şi abia scăpând amândoi în urletele demenţiale ale nomadului care scotea de cine ştie unde un cuţit cu care i-ar fi ucis. Despre asta se vorbea după aceea un an de zile, toţi jurându-se că văzuseră ce se întâmplase şi cum o călcase în picioare bulibaşa acela tânăr sau tatăl transformat în judecător, târând-o de păr prin curtea regimentului, în hohotele de râs ale companiilor, înjurând şi lovind-o cu picioarele în locul cu care păcătuise, pentru că mai întâi o despuiase, o udase cu zoaie, o batjocorise şi voise să-i taie ţâţele, dar o salvaseră ceilalţi. Şi atunci mica lor petrecere se strica, soldatul era judecat în faţa plutonului şi trimis la închisoare, locul lui rămânând gol în dormitoarele comune, şi ceilalţi privindu-l cu un regret încărcat de invidie, chiar dacă ştiau că cel pedepsit va suferi. Camaradul lor făcuse totuşi o faptă neobişnuită, un lucru îndrăzneţ care nu era la îndemâna oricui, şi asta îi umplea pe toţi de un fel de mândrie colectivă, iar ceilalţi soldaţi, din alte plutoane, îi salutau din mers cu un *Să vă trăiască!,* sau *Să vă fie de bine!* sau cu un *Halal* rostit şi el cu o veselie invidioasă...

Cele mai triste amintiri erau cele ale copilăriei pline de lipsuri, amintirea despărțirii de frații lui mai mari şi mai mici, de acele fete pe care avea să le aibă în grijă toată viața, una murind la 11 ani de tuberculoză, din nemâncare, şi alta într-un accident de maşină, o călcase un autobus, unul dintre primele autobuze care trecuse prin orăşelul lor. Nu dorul de casă îl măcina căci pentru el casa plină de copii era numai un loc în care dormi laolaltă cu alții, mănânci ceva, la iuțeală, pe apucate, trăgând cu ochiul la bucata de pâine cea mai mare, dar ferindu-te de privirea severă a mamei care ținea loc de şef al familiei după moartea tatălui, ci despărțirea de nişte ființe care-i semănau, care îl ocrotiseră sau pe care le ocrotise o vreme, aşa cum se întâmplă unde sunt mulți copii, în care frații cei mari îi tiranizează pe cei mici sau îi protejează față de streini, impunându-le gusturile, dorințele lor, implantându-le, încă de mici, un fel de a se comporta pe care mai târziu îl recunoşteau la frații mai mari, un fel de mimetism din care nu mai ieşi nici la bătrânețe. Mergea înspre un loc necunoscut, îşi găsise o altă familie, o familie în care nu avea să se integreze niciodată pentru că împrietenirea cu oamenii aceia streini, mai în vârstă sau cu cei de seama lui, a copiilor de trupă, era greu de realizat, iar un regiment nu era un loc unde ai timp să te apropii de alții. Odată intrat acolo, deveneai o mică maşinărie de executat ordinele, trebuia să răspunzi rapid la ceea ce ți se cerea, mereu fuga, marş, mereu *ai înțeles?,* mereu *executarea,* mereu erai trimis undeva şi, când te obişnuiai, nu te mai gândeai la nimic decât să aduci la îndeplinire cât mai repede ceea ce ți se cerea. Se producea o dedublare ciudată, ca şi când cineva, o altă ființă, ar fi executat automat ceea ce ți se poruncea, şi o parte rămânea singură, autonomă, ascunsă undeva, probabil într-un colț de creier; puteai să alergi, să te târăşti pe burtă, să demontezi o armă cu precizie, fără nicio greşeală, şi în

acelaşi timp să dispari din mijlocul celor din jur care făceau acelaşi lucru, să fugi undeva pe un câmp, să-ți închipui că înoți într-un râu cu apă încălzită de soare, sau că stai într-o odaie în care mai erau nişte fraţi de-ai tăi, tot singur, gândindu-te la ale tale, cu mâinile sub cap, urmărind secreta geografie a tavanului dat cu var. Mirosuri familiare pe care ți le evocai, amintirea unui lucru plăcut, de pildă o plimbare când erai foarte mic cu tatăl tău, pe o stradă a oraşului, sub nişte castani care păreau împodobiți cu nişte lumânările albe sau îmbrăcarea primului costum de haine: pantaloni scurți şi o hăinuță de marinar şi botfori negri, ciorapi albi, tunsoarea cu breton şi ochii mari, privind la un fel de burduf terminat cu un cioc de rață care era aparatul de fotografiat, şi pe urmă contemplându-te cum arătai pe o bucată de carton, sepia, cu o privire uluită care fixa un punct nevăzut, cu părul retezat cu foarfecă, ca şi când cineva ți-ar fi ținut înainte un ceaun deasupra creştetului, şi minutele acelea dolofane, abandonate în poală, o poză de la 4 ani sau de la 5, pe care probabil că tatăl lui o purtase pe undeva, pe front, în cine ştie ce buzunar ascuns, singura amintire a unei copilării care nu era încă bântuită de grija de a aduce lapte pentru surorile mai mici, de a alerga după pâine la brutăria din colț. „Acum tu eşti capul familiei!" spunea maică-sa, căutând să-i insufle o mândrie pe care încă nu o resimțea. Şi asta câțiva ani, până când un vecin, milostivindu-se de ea, şi văzând-o că nu o mai scoate la capăt, o sfătuise să-l trimită la un regiment, ca băiat de trupă, atunci ea ar fi terminat cu grija hainelor, a încălțămintei, a cărților de şcoală şi chiar a hranei. „Acolo are de toate, nu-i trebue nimic, ei îl îmbracă, ei îl încalță, ei îl hrănesc şi, dacă eşti cuminte, i se adresase şi lui, intri la liceu şi ajungi ofițer, şi maică-ta o să se mândrească cu tine." Şi intrase. Prindea repede orice, îi plăcea să învețe, numai firea lui mândră nu suporta observațiile nedrepte sau

tonul răstit. Dar în el mocnea supuşenia celor lipsiți de mijloace, care înțeleg repede că orice opoziție nu face decât să te îndepărteze de la scopul propus. Să strângi din măsele, să rabzi, să execuți orice poruncă, oricât ar fi de absurdă, să ştii că dincolo de aceste zile există una, numai a ta, când şi tu, la rândul tău, vei porunci altora şi ei vor trebui să execute acele porunci, când vei fi liber să faci ceea ce doreşti şi lumea se va uita la tine cum se uita acum la comandanții lor, mândri de uniformele lor, de gradele pe care le aveau...

Contactul cu ceilalți băieți de vârsta lui, din liceul militar, fusese destul de dur. El venea din mediul soldățesc, avea o precizie a mişcărilor comandate, reflexul deja făcut al executantului, ceilalți intrau mai greu în joc, erau admonestați, şi el dat de exemplu, şi asta îi crea din partea celorlalți o animozitate pe care nu putea să n-o observe. Notele mai mari, aprecierile pentru uşurința de a îndeplini unele exerciții, mereu citarea în fața celorlalți, asta îl izola pentru că ei se solidarizau, îl bârfeau pe la spate, numindu-l *tocilar* şi copil *de trupă.* Sigur că îi convenea. În timp ce ei învățaseră, ca toată lumea, numai aritmetică şi ştiințe naturale, şi altele, el stătuse într-o cazarmă şi făcuse exerciții în fiecare zi, mişcând ca o marionetă, îi dădea mâna să râdă de stângăcia lor, dar or să învețe şi ei vreodată, or să se obişnuiască cu acest regim sever, şi atunci să-l vedem pe sărăntocul ăsta! Cu această ură şi cu pecetea de copil de trupă trecuse prin toți anii de liceu, purtând ca un semn infamant propriul lui trecut. Era greu să-i faci să înțeleagă pe ceilalți că nu vreo ambiție îl adusese în curtea regimentului unde bărbierise cartofii ani de zile, şi măturase cu târnul curtea, şi unsese armele soldaților mai vârstnici, care îl învățaseră să tragă din țigară în schimbul acestor mici servicii, nu de plăcere coborâse cazarmamentul pe scările alunecoase, purtând uriaşele poveri în spinare, aproape prăbuşindu-se în curte cu ele, şi iar urcându-le,

agățat de rampa metalică a scărilor întortocheate. Nu pentru că ar fi vrut să le arate că e mai priceput ca ei în ale milităriei executase atâtea plantoane noaptea şi rămăsese duminica în cazărmi, sărăcia îl adusese aici, dar se vede treaba că sărăcia nu e iertată nimănui. Ei primeau pachete, rudele bine îmbrăcate umpleau curţile duminica, nişte cucoane spilcuite, cu pălării de paie, vara, cu poşete cumpărate de la Bucureşti sau din alte părţi, pline de bomboane, soseau, gungurind, sărutându-şi copiii din fugă şi vorbind cu comandanții de serviciu, interesându-se cum învață, dacă sunt disciplinați, şi pe urmă dispărând în oraş nu înainte de a-şi încuia în dulapurile lor cadourile primite, la care sărăntocii, foştii copii de trupă, priveau cu invidie pentru că la ei nu venea nimeni duminica, sau venea de două ori pe an câte o mamă sărmană sau un bătrân uscat, îmbrăcat prost, aducând şi el cine ştie ce pachet cu prăjituri cumpărate din centrul oraşului sau vreo carte sau câte ceva de-ale îmbrăcăminții, cu care şedeau câteva ceasuri, mai mult nevorbind în curtea cazărmii, scoțând rar câte un cuvânt, ca şi când niciunul dintre ei nu era interesat ce face celălalt. Important pentru ei, cei aflați în categoria asta, era ca timpul să treacă mai repede, ca anii să se sfârşească cât mai curând şi să-i vadă, în sfârşit, îmbrăcând hainele ofițereşti, să se mândrească că după atâtea privațiuni copiii lor dăduseră lovitura, erau în rândul lumii, oameni respectați, având în față o carieră. Ei, toți aceştia, pentru ziua acordării gradului de sublocotenent trăiau. În rest, nimic nu avea greutate. Dacă s-ar fi putut să se culce în dormitoarele comune şi să se scoale peste câțiva ani, să nu străbată fiecare cantitate de vreme a unei săptămâni şi luni şi să se trezească în acea unică zi a primirii gradului, asta ar fi fost cel mai bun lucru pentru ei. Dar vremea se scurgea egal, fără niciun fel de scurtări; aceleaşi dimineți sumbre de iarnă, spălătorul înghețat, un uluc de apă, câteva şanțuri

care lăsau să curgă apa venită de la o chiuvetă, pielea înfiorată de frig, trupul dezbrăcat până la brâu, bucata de săpun care nu făcea clăbuc, peria de dinți și pasta ieftină, cumpărată din mica lor soldă, și mirosul de dimineață al trupurilor tinere, zdupăitul și pleznetul apei pe omoplați, pe gât și pe umeri, strigătele de plăcere ale trezirii dintr-o lene a cărnii și frecatul cu prosopul aspru, și, mai apoi, bărbieritul în cioburile de oglinzi, rezemate de țeava din care venea apa, cu o grabă mecanică, frecarea cu pămătuful a bucății de săpun, întinderea spumei albicioase pe fața încă nedefinită de după somn, cu trăsături amorfe, ascuțirea rapidă a lamei tocite pe marginile unei cești umezite, înșurubarea în micul aparat de tablă și râcâitul metalic al pielii care era încă înfrigurată, barba rezistând cu firele îndârjte, tari, care nu se frângeau, și simțământul că te jupoi singur și mai dai o dată cu pămătuful, și întorci lama, realizând că timpul trece și că trebue să fii îmbrăcat în următoarele minute și că bărbieritul îți ia prea multă vreme. Pe urmă, îmbrăcatul febril, cămășile țepene, aruncate deasupra capului, nasturii pe care nu i-ai cusut la vreme și se desprind, și-l rogi pe un camarad să-și caute acul lui cu ață și să ți-l prindă din câteva împunsături la loc, și el spune că nu are timp, și tu îl amenințI că o să-i vină și lui rândul în vreo învoire, când va descoperi că nu are ținuta reglementară și va fi întors din drum și va rămâne în cazarmă, și el se înduioșează, înjurându-te, și pe coridoare se auzeau comenzile, fluierăturile acelea amenințătoare, bulucul celorlalte dormitoare care se aliniau, făceau la stânga, se așezau în șir indian și începeau să coboare, și pe trepte se auzea deja *rap-rap*-ul țintelor, și tu mai trebuia încă să-ți închizi centironul, și să nu-ți uiți deschisă copca de la gât, pentru că asta putea să însemne un planton sau două, dacă nu chiar consemn. Apoi o ultimă privire în oglinda spălătorului către care se buluceau toți, să vezi dacă

nu ți-ai lăsat vreun smoc de păr nebărbierit sau dacă nu cumva un moț de capelă e tuflit, şi vei fi făcut de râs în fața plutonului şi întors din drum, pentru că orice poți să-ți permiți într-un asemenea loc, numai o neglijență nu: un bocanc nefacut, o ramă de bocanc plină de noroi, o moletieră neperiată, sau, şi mai rău, un veston care nu ar arăta ca scos din cutie, pentru că în dimineața aceleiaşi zile ai făcut 40 de culcări într-o baltă de noroi, la comanda *culcat!* şi în timpul repausului de după masă ți-ai uscat hainele umezite pe lângă sobe, şi ele abia emanând o căldură sărmană, sau pe la bucătărie, rugându-te de elevii rămaşi de serviciu să-ți îngăduie să-ți pui la punct uniforma. Toate, laolaltă, formându-ți automatismul de care nu mai scăpai o viață, nesuportând de atunci încolo nicio scamă pe haină, niciun fir de păr crescut aiurea pe față; nicio pată pe costum, dându-ți deodată seama că timpul a trecut, că ai 13 ani, şi că în afară de viața militară mai există şi altceva: baluri, câte-o doamnă mai în vârstă care se uită la tine pentru că uniforma îți cade bine pe trupul subțire, musculos, încercat de atâtea exerciții, şi-atunci săptămânile ți se par deodată lungi, şi a apărut prima fată cu care te plimbi duminica după masa, dimineața pierzându-ți-o încărcat de nerăbdare, ocolind aceeaşi piață rotundă, pietruită, cu birje care aşteaptă călători şi nu mai eşti în acelaşi oraş, în acelaşi parc public, dar tot sub nişte copaci bătrâni şi umbli pe alei întortocheate, cu bănci şi busturi, cu chioşc pentru muzică, cu un restaurant care dă spre lac, acelaşi lac cu maluri sinuoase, pline de stuf, cu câteva bărci în care se plimbă orăşeni plictisiți, vâslind indiferenți, cu o mică fântână arteziană în mijloc, al cărei jet de stropi argintii aduce cu o coadă de păun, şi timpul trece greu, posac; mănânci la un restaurant în fugă, singur la o masă, pentru că în provincie, duminica la prânz, restaurantele sunt aproape goale, şi la mese iau loc numai

oameni ca tine, aflați în învoiri, sau streini în trecere prin oraş, şi nu mai e nici măcar oraşul bucovinean cu *Hotelul Imperial,* cu birjarii lui în halate albastre şi cai bine hrăniți şi bine periați, şi curțile boiereşti, pline de umbră, cu case cu coloane greceşti, sprijinind portaluri văruite. Acum te afli într-un fel de târg în care ziduri de trei metri ocrotesc curțile şi spre stradă se văd numai nişte ferestre oblonite cu drugi de fier, la lăsarea serii, deschise de dimineață, lăsând să se vadă nişte geamuri negre, acoperite de perdele din ață pescărească, dincolo de care nu se iveşte niciun chip, nicio mişcare. Uliți pietruite, urcând pante domoale, căruțe pline cu bălegar, trase de nişte plăvani bine țesălați ale unui burg transilvănean care duc undeva încărcătura mirosind a câmp şi a animale, trecători rari, pustiul duminicilor provinciale ale garnizoanelor în care plouă mult şi trebue să te adăposteşti undeva, sub nişte umbrare de şiță, şi e umezeală şi în iarba grasă se bălăcesc cârduri de gâşte, pustiul târgurilor închise pentru alții, din care se aud seara, din când în când, patefoane cu cântece nemțeşti, valsuri sau tangouri leşinate, marşuri militare, alămuri sparte, care lasă spre stradă numai ecoul lor, ceva şters, amuțit, sunând a pustiu. Şi fete severe, cu fețe albe care n-au văzut lumina soarelui, parcă ascunse mereu după geamurile întunecate, fețe abia zărite într-un con galben de lumină de la lămpile atârnate de plafoane negre, lucioase, sub care, la gherghef, aceste ființe îmbătrânind prematur, cos în timpul săptămânii, iar duminica citesc din *Biblia* lui Luther. Şi parcă nu există nimic omenesc în această viață monotonă, sumbră. Arar, câte un apel, de undeva, de dincolo de gardurile de piatră, înalte, ca de cetate, un nume de femeie sau de fată, şi mugetul vreunui bivol negru care se desprinde la amurg, din lungul cârd care vine de la păscut şi îşi deschide singur poarta greoaie de lemn cu coarnele, şi cineva pândeşte în spatele ei şi o închide repede, ca nici

măcar o privire, o undă de aer să nu scape prin acea întredeschisă capcană, o clipă, atât cât greoiul trup, lucind, să se strecoare undeva, într-un loc acoperit de iarbă pe care nu-l zăreşti decât într-o lumină de fulger. Şi în acele restaurante pustii, şi ele cu chelneri somnoroşi, îmbrăcaţi în negru, în livrele ponosite, cu şervete albe peste braţul îndoit, aşteptându-te, dar fără grabă, luând cunoştinţă că ai intrat cu numai o clipire a ochilor, şi conducându-te după ce ţi-ai ales locul lângă o fereastră ca să mai priveşti ulițele pustii la ceasurile amiezii, până îți aduc de mâncare. Şi în peisaj nimic altceva decât o pompă metalică cu braţ la care femei cu chipul acoperit de broboade îşi umplu căldările cu apă şi apoi, grăbite, dispar dincolo de porțile care iute se închid cu un clănțănit metalic pe care nu-l auzi. Apoi, din nou, strada cu piatră cenuşie, pe care urcă rar câte un preot în sutană neagră, cu guler alb, prins cu o copca, milităreşte, la gât, şi el cu o față lăptoasă, cu ochi apoşi ca şi când n-ar vedea nimic, cu o tiară de pânză neagră deasupra frunții, făcând un semn vag al crucii către cineva care-l salută, şi dispărând în negurile fumegoase de toamnă ale duminicilor pustii, când mănânci singur, fără poftă, ca şi cum ai rumega, nepăsător, preocupat mai mult să treacă timpul decât să te hrăneşti, sorbind supa fierbinte cu tăieței sau mâncarea cu sos dulce şi bând o sticlă de bere sau o jumătate de kg de vin, având senzația unei sărbători pe care o trăieşti singur, pentru că mai e destul până la ora întâlnirii cu fata pe care ai cunoscut-o într-o sâmbătă seara, la unul din acele baluri nesărate unde vin 30 sau 40 de oameni tineri care se aşază cuminți pe băncile din jurul ringului de dans şi stau cu capetele lipite de pereții vopsiți în culoarea albastră, şi se privesc lung, căutând pe cineva care să răspundă privirii lor, găsind târziu pe una dintre acele fete, nu ruşinoase, dar indiferente, venite aici ca la biserică, parcă dintr-o obligație, aşteptând ca bărbații să se

ridice de la locul lor, să facă cei câțiva paşi care le despart de ele, să se încline şi să-şi ceară voie să danseze un fel de cadril executat de 8 gagişti, îmbrăcați în costume tiroleze, ceva săltăreț, cântat la clarinete şi la nişte viori în străduința de a încropi o melodie în stare să te scoată din inerție, bună mai ales pentru patinaj, un fel de foxtrot amestecat cu măsuri de vals, prelungite, languroase şi câteodată stridente. Fetele sunt energice, îți apucă brațele cu furie, te răstignesc, încep să alerge în salturi scurte, şi trebue să te ții de ele pentru că altfel râd de tine şi te abandonează şi îți fac semn să nu le mai inviți... Prima fată, a doua fată, plimbări până acasă la ea după petrecerea de sâmbătă seara, care se termină la ora zece şi ele te lasă în poartă, şi-ți dau întâlnire a doua zi, după masă la cinci, lângă chioşcul cu muzică militară, unde se cântă tot valsuri vieneze şi cadriluri, de data asta de către nişte sergenți şi soldați veseli, cu fețe râzătoare, dar până la ora cinci trebue să-ți pierzi încă vremea în acele restaurante întunecoase în care rămâi singur în cele din urmă, citind un ziar pe care un tren local îl aduce abia pe la ora două, şi din care afli ce a mai făcut Majestatea Sa Regele, cu ocazia inaugurării Pavilionului de Ape minerale din localitatea Călimăneşti, şi pe urmă deschizi la rubrica *Fapte diverse* şi citeşti câteva rânduri seci despre sinuciderea unui bancher care a dat faliment, despre devalizarea unui magazin din Râmnicu-Vâlcea sau de la Moreni. Timpul trece greu, te ridici în sfârşit după ce ai plătit, salutat de chelnerul care tot mai moțăie în colțul lui, tot stând în picioare, tot cu şervetul atârnând pe un braț îndoit, mai estompat în penumbra în care l-ai găsit si în care îl laşi ca pe un sfânt într-un zid de biserică. Afară bate vântul şi încă ăsta e un noroc pentru că dacă ar ploua, fata poate nu ar veni căci n-ar lăsa-o părinții, sau o mătuşă, sau un unchi. Aici băieții de familie se invită în casele fetelor sau la prieteni, joacă poker de sâmbăta

noaptea până duminica seara, au amante care locuiesc singure şi la care dorm până a doua zi, seara, ca să nu fie văzuți de vecinii acelor ființe care în timpul săptămânii lucrează undeva, în vreun birou sau sunt vânzătoare în magazinele din centru, ori studente venite la rude. Fetele pe care le cunoştea el nu îndrăzneau sau n-aveau voie să-l cheme decât târziu la ele acasă, unde îl întâmpinau câteva femei bănuitoare, apărând, una după alta, ca din întâmplare, în salonul plin de scoarțe, de pilote şi perne aşezate pe un fel de tron de lemn care voia să-ți amintească de lada de zestre şi de onorabilitatea fetei, elevă într-a şaptea sau într-a opta de liceu, undeva, la Sibiu sau la Braşov, în oraşe mai răsărite, şi urmau câteva vizite scurte, de o oră şi jumătate, în care erai tratat cu o dulceață de agrişe şi cu un pahar de apă rece, niciodată cu un pahar de vin, şi spionat pe după perdele de către rudele gazdei care apăreau şi ele la sfârşitul ceasului rânduit, câte un profesor îmbrăcat în haine de duminică, cu un ceas cu lanț de aur la vestă, în redingota uşor lustruită de vreme, cu cravată lată, strânsă sub gulerul unei cămăşi țepene, în ghetre, cu părul cărunt, rigid şi solemn aducând cu fotografiile de pe pereții casei, acele grupuri încremenite (amestec de femei şi bărbați, câte patru sau câte şase, privind fix spre lentila fotografului), şi alături o doamnă, şi ea, țeapănă şi rece, distantă, căreia îi sărutai mâna, în rochie totdeauna cenuşie sau neagră, vorbind puțin şi spunând lucruri banale, având grijă să adauge la despărțire: „Vă aşteptăm şi duminica viitoare”, dar asta după ce alte 15 te întâlneai la chioşcul de muzică cu fata sfioasă, şi ea începând să semene cu încremenitele mame şi mătuşi, de care casele pe care aveai să le vizitezi mai apoi erau pline. După ce ocoleai de opt ori parcul în care toate băncile erau ocupate de perechi de bătrâni, totdeauna duminica, pentru că asta era ziua lor când ieşeau din casă ca să asculte fanfara, de undeva, de

departe de chioşc, în umbra unor boschete de măceş palid care mirosea dulceag, bărbaţii rezemaţi în umbrele sau bastoane, cu bărbia pe mâinile împreunate, femeile, şi ele, tot rezemate de spetezele verzi ale băncilor, încremenite într-o extaziată răstignire, arătând adică celor care ar fi trecut pe lângă ei cât gustă reverberatele, îndepărtatele, spărtigoasele sunete de fanfară, în care notele false nu se mai observau. Două ceasuri de muzică, aceleaşi cântece într-o suită niciodată modificată, marşul cavaleriei la început, o uvertură piţigăiată, ritmată, un galop vienez şi pe urmă un vals de demult, vechi de 20 de ani, auzit cine ştie unde şi cine ştie când. Mai târziu, în timp, odată cu începerea acelor duminici cu dulceaţă şi mătuşi, şi albume de familie, şi aluzii asupra zestrei fetei sau relatări despre nişte rude îndepărtate care aveau la rândul lor nişte prieteni pe la Bucureşti, în armată, cu grad mare, care ar fi putut să ajute carierei unui tânăr ofiţer, se ivea o intimitate ce devenea sufocantă, vizitele duminicale lungindu-se. Apăreau atunci sticle cu vin pe mese, un familiarism care-l jignea şi deodată descoperea că nu calităţile lui interesau pe aceşti oameni, ci cariera pe care avea s-o facă, carieră care s-ar fi răsfrânt şi asupra destinului fiicelor lor. Două experienţe îi ajunseseră, dealtfel ofiţerii mai vechi şi camarazii cu familiile în oraş îl sfătuiau să fie prudent pentru că mulţi oameni în situaţia lui, adică singuri, în astfel de târguri, puteau să cadă pradă unor partide ce nu conveneau. Nici nu-şi luase gradul şi pentru provincialii solemni, găunoşi, care-l pofteau la mese, din ce în ce mai des şi îi uitau pe tineri singuri, doar-doar s-o întâmpla ceva între ei, el reprezenta ceea ce se numea o *partidă,* dar ofiţerii se căsătoreau târziu, când ajungeau la gradul de căpitan sau de maior pentru că până atunci aveau fetele, femeile lor, cu care se culcau şi cu care trăiau câţiva ani fără nicio obligaţie. Şi el ar fi trebuit să încerce, să nu se lase îmbrobodit de prima venită. De ce neapărat un

romantism deşelat; te plimbi cu o fată de câteva ori în grădina publică, te invită la ea acasă, şi ce-i cu asta, neapărat trebue s-o iei de nevastă, să te trezeşti la 30 de ani cu cinci copii, mutându-te din garnizoană în garnizoană? El încă nu ştia ce înseamnă adevărata viaţă de militar. Altceva era să închiriezi o cameră cum ieşi sublocotenent, să stai la o văduvă sau la nişte oameni onorabili şi când te mută să-ţi pui coada pe spinare, adică să-ţi faci geamantanele în câteva ore, să-ţi strângi puţinele lucruri şi să te sui în primul tren, să te prezinţi la noul post. Dacă avea nevoie de nişte fete vesele, ele se găseau chiar într-un târg ca ăsta, sumbru, care nu arăta nimic, parcă lipsit de femei, dar care avea bordelul lui, numai că trebuia să te introducă cineva acolo. Îl ţinea o şvăboaică, Madam Clara, ce mare lucru, de ce era atât de sălbatic? Cu nişte bani, că de acum i se plăteau soldele de sublocotenent, putea să petreacă într-un separeu aflat într-o clădire din spatele primăriei, o casă cu un etaj, cu o intrare discretă, doar pentru domnii ofiţeri, în care se intra numai cu parolă, pentru că altfel nu pătrundeai nici cu poliţia.

Încercase, fusese de câteva ori, femeile acelea erau destul de drăguţe, agreabile, vesele, îmbrăcate frumos. Trebuia să cheltuieşti bani, e adevărat, nu era zgârcit, şi nici nu avea nevoie de aşa mulţi, dar nu asta îl deranja, ci anturajul altor ofiţeri care-l prezentau ca pe benjaminul lor, ca pe cel care trebuia iniţiat, un fel de puşti ce nu trebuia speriat. Vorbea nemţeşte, limba o învăţase în oraşul acela bucovinean, asta îl ajuta să nu se simtă prost, dar fetele deveneau grosolane imediat ce beau mai mult, ca orice fiinţe care făceau ce făceau ele, şi asta îl deprima. Câte un camarad îl lua de-o parte şi-l certa: „Dragul meu, nu te-am adus la mânăstire, sfintele sunt pictate pe pereţi, deşi şi ele au păcătuit până au ajuns acolo. Ce vrei? Sunt slobode la gură, glumesc, sunt deprinse cu altfel de oameni. Ar trebui să te obişnuieşti.

Când o să te îndrăgosteşti şi o fată o să-ţi sucească minţile de tot, atunci ai să le regreţi. Ai să-ţi dai seama ce bune erau. Până atunci însă, caută să nu ţii seama de firea lor fluşturatică. Au prieteni, îşi fac meseria, dar iubesc şi ele pe câte un bărbat, să ştii. Cu noi se distrează numai, şi câştigă nişte bani." Era prea greu pentru el să înţeleagă aşa ceva. Se însingurase, mergea rar cu ei la astfel de petreceri, rămânând multă vreme cu un gust amar. Altceva vedea el în femeie, dar se afla între două rele: era dezgustat şi de ipocrizia fetelor de negustori sau de profesori care îl vânau şi nici uşuraticele, veselele fete ale doamnei Clara, care dansau pe masă, bătând cu tocurile pantofilor pe scândura pe care erau aşezate 30 de pahare de şampanie, fără să le spargă, nu i se păreau imaginea femeii visate. Îl oboseau şi grosolăniile bărbaţilor, beţiile lor zgomotoase, certurile care se iscau, dacă prin faptele acestea se pregăteau pentru o carieră, era cam puţin lucru.

În sfârşit, în toamna anului 1937, fusese mutat într-un oraş mic, păduchios, cu uliţe noroioase, cu un centru pârlit, cu magazine întunecoase şi câteva cârciumi, şi ele făcute parcă numai pentru căruţaşii care cărau grâne sau transportau lemne de la pădure, de undeva, din munte. Un oraş plin de praf vara, în care nu ploua decât începând din octombrie până în decembrie, cu viscole stârnite pe neaşteptate, de undeva dinspre Bugeac, cu nişte ierni uscate, totuşi, când nu-ţi mai venea să ieşi din casă. Şi regimentul lor era instalat departe, în câmp, în nişte barăci friguroase, în acel anotimp insuportabil, iar vara, când stăteau mai mult pe câmp, făcând instrucţie câteva ore pe zi, îşi lăsa trupa, ca toţi ofiţerii, să se scalde în Siret. Două veri şi trei ierni petrecuse aici sau mai multe, nu mai ţinea minte, regreta oraşul sumbru, ploios, dar parcă curat, cu casele lui atât de respingătoare, în care nu intrai decât după lungi stăruinţe. Aci lumea era deschisă, cam petrecăreaţă,

poate de vină erau şi podgoriile din apropiere. Comandanţii îşi tocau trei zile din săptămână, prin acele ogeacuri ascunse, sub nişte plantaţii de hamei sau în bordeie în care puteai să intri călare, pline de budane cu vin, în care se spunea că se înecaseră câţiva ofiţeri la nişte chefuri monstruoase, dar de petreceri de genul ăsta era sătul. Îi însoţea câteodată, pleca primul, vinurile erau bune, dar nu-l tentau; prefera să meargă la gazdele lui (schimbase câteva case) pentru că nu-i conveneau încăperile în care niciodată nu se încălzea, câte lemne ar fi băgat în sobă, şi vara era o căldură strivitoare, deşi stătea cu uşile şi ferestrele deschise, citind până târziu cărţi de balistică şi matematică superioară. Rămăsese un tânăr studios, ros de ambiţie, cum sunt toţi oamenii din pornire săraci, handicapaţi de ceilalţi care au totul: nume, avere, prieteni, prestigiu familial, pe care trebue să-i întreci, luptând cu dinţii strânşi la fiecare sfârşit de an pentru o fracţiune mai mult la medie. Şi el nu reuşise niciodată să treacă de cei câţiva care se bucurau de aceste avantaje şi trebuise să se mulţumească cu un loc al doilea sau alt treilea, fără să protesteze, şi profesorii, în discuţii confidenţiale, îi explicau că era vorba de fiii unor generali care aveau nume mari, din primul război mondial, şi ar fi fost ruşinos ca urmaşii lor să nu iasă în capul promoţiei. Asta ar fi adus mari prejudicii nu numai familiilor respective, dar şi armatei pentru că, el n-avea de unde să ştie, în toate domeniile existau adevărate dinastii, şi numele mari trebuiau consolidate, şi cum să le consolidezi decât împingând înainte vlăstarele mai slabe, care îşi dădeau, ce-i drept, toată silinţa să nu-şi facă de râs părinţii, dar nu reuşeau totdeauna. Putea el să înţeleagă aşa ceva? Înţelegea, desigur, dar asta îl îndârjea şi mai tare şi simţea că devine răzbunător, că ceva i se fura, un lucru meritat pe deplin. Şi nu mai înţelegea de ce atâtea vorbe mari la fiecare sfârşit de an, de ce se mai rosteau discursurile înflăcărate

de către comandanții de școală care păreau pătrunși de ideea de justiție, de patriotism, de soliditate a unui regim în care oricine avea șanse egale de a ajunge în vârful ierarhiei, și nu lipsea și un oarecare cinism pentru că era dat de exemplu fostul băiat de trupă, care de la 10 ani trăise în cazărmi, făcând cele mai umilitoare munci, adică desfundase latrina, cărase marmitele cu mâncare, fusese târât prin șanțuri, tăvălit, luase consemne, și iată-l acum pe locul al doilea sau al treilea în promoție, un adevărat fiu de țăran, de erou care murise pe front în primul război mondial. Ah, această gargară, cum spuneau prietenii lui, care nu se mai isprăvea, gustul cuvintelor mari, goale, lipsite de orice conținut, ei erau uitați în garnizoane pârlite, pline de praf, în orașele păduchioase în care nu existau decât două anotimptiri, cu o vară de șase luni, lungă, secetoasă, cu un cer de metal deasupra, cu soarele care parcă-ți fierbea creierii, de dimineață de la cinci până la scăpătat, și cu o iarnă iscată la fel de rapid, cu teribile vânturi ce aduceau zăpada de undeva, din Rusia și, pe urmă, un vânt cald care topea totul, urmat de un frig uscat, și praful pe care parcă nu-l putea urni nimeni de deasupra târgului lor puturos, unde oamenii se îmbătau în noiembrie și se trezeau abia în martie, umblând în cârduri pe ulițe, cântând în cor, căzând în șanțuri și ridicându-se, și pornind iar spre casele lor de paiantă din mahalalele de dincolo de bariera orașului, de peste linia ferată, pe care treceau două trenuri: unul de dimineață, la nouă, și altul spre seară, cu vagoane goale, târând în niște garnituri de vite soldați concentrați care făceau manevre, undeva, dincolo de o câmpie, și ei auzeau tunurile și seriile de mitralieră bătând câteva ceasuri pe zi și pe urmă tăcerea se înstăpânea, și nu se mai auzeau decât glasurile beților urlând în niște cârciumi, acoperite de primul viscol, din care nu se mai ieșea trei zile decât după ce bătea vântul acela cald, care

transforma toată ninsoarea într-o băltoacă; „Vine războiul, spuneau beţivanii, măcar să nu ne găsească treji. Auziţi cum bat tunurile!”. Camarazii săi râdeau de toate fleacurile astea deşi noaptea auzeau cu toţii împuşcături rare undeva, în depărtare. O atmosferă turbure începuse să-şi facă loc în rândul ofiţerilor. „Armata nu face politică”, spuneau comandanţii, dar se vorbea despre agitatori bolşevici, mai ales în rândul soldaţilor, infiltraţi în mijlocul trupei şi împărţind manifeste. Li se ordonase să facă percheziţii neaşteptate în dormitoare, dar nu găsiseră nimic. Câţiva soldaţi care răspunseseră mai insolent unor subofiţeri fuseseră snopiţi în bătaie şi băgaţi la carceră. El ieşise la raportul comandantului şi spusese că nu este de acord cu asemenea măsuri. Comandantul regimentului îl privise ca pe un nebun: „Dumneata nu ştii unde te afli aici? Suntem într-o zonă fierbinte. Chiar dacă au dreptate soldaţii ăştia, pentru că unii subofiţeri sunt abuzivi, trebue să ne solidarizăm cu ultimii, ca să întărim disciplina, altfel riscăm să ne trezim cu celule, cu manifestări anarhiste.”

La început nu înţelesese ce se petrecea. O altă categorie de ofiţeri vorbeau despre nişte studenţi care voiau să scape ţara de evrei, şi el apucase să vadă câteva manifestaţii dintre acestea, organizate de câte un grup îmbrăcat în cămăşi verzi, care spărseseră geamurile câtorva magazine şi bătuseră pe doi telali, purtându-i prin centru, cu nişte geamantane cu zdrenţe de gât. Nu-i plăcea arbitrariul, nu ştia pentru ce erau pedepsiţi acei negustori, se spunea că sunt speculanţi, că iau pielea de pe popor, dar pentru asta existau legi, nu se cuvenea să fie hăituiţi, să fie luaţi de-acasă, din aşternuturi, umiliţi şi purtaţi pe stradă. Poliţia ar fi trebuit să-i apere, şi o şi făcea, dar cam în dorul lelii, oricum, situaţia politică se înăsprea, ei trăiau izolaţi de aceste dispute. Comandanţii le atrăseseră atenţia că nu aveau voie să se amestece în niciun fel în certuri, să nu

adere la niciun partid, recunoscut sau secret, pentru că riscau să-şi încheie cariera. Misiunea armatei era să execute ordinele. Fuseseră trimişi de câteva ori în manevre, câte trei săptămâni, dormind în bordeie ascunse în nişte lanuri de porumb, patrulând, mai ales noaptea, controlând ostaşii.

Tocmai în această vreme începuse să frecventeze casa unui profesor de matematici, Marcel Bart, care îl pregătea în vederea examenului la Politehnică, împreună cu alţi doi camarazi. Veneau seara, după orele de instrucţie, dacă nu cumva erau trimişi în zonă, câte două ore, între nouă şi unsprezece noaptea, obosiţi, abia ţinându-se pe picioare, dar încăpăţânaţi, dornici să nu piardă examenele viitoare, să nu cedeze nimic din drepturile pe care le aveau, el şi ceilalţi, tot copii de oameni sărmani, nu foşti copii de trupă ca el, ajunşi în şcoala militară după nişte licee particulare, absolvite cu chiu cu vai, pentru că nu aveau bani de taxe, şi se întreţineau singuri, şi armata le oferea îmbrăcăminte gratuită şi posibilitatea de a urma în paralel o facultate. Aveau aceeaşi încăpăţânare fanatică pe care o dovedea şi el, dormeau câte trei-patru ore, pentru că după acele ceasuri de meditaţie, din casa profesorului Bart, înainte de a pleca spre regiment, mai trebuiau să înveţe câte o oră, o oră jumătate lecţiile pentru a doua zi, iar răgazurile de pe câmpurile de instrucţie, folosite şi ele, nu erau suficiente. Comandanţii lor râdeau de ei, li se spunea *tocilarii,* ba chiar invidia celorlalţi colegi mai leneşi îi făcuse să se aleagă cu nişte rapoarte confidenţiale şi cu anchete. „De aşa ceva le ardea lor în vremuri de-astea? Să tocească, când trupa trebuia să fie instruită la cataramă, învăţată să tragă la precizie?” Dar toate inspecţiile neaşteptate, jignitoare la urma urmelor, se terminau cu bune rezultate pentru că trupa era bine pregătită, răspundea la comenzi şi rapoartele erau favorabile. Totul ar fi decurs bine, nimic nu le-ar fi turburat existenţa dacă nu s-ar fi ivit în acea casă nevasta

profesorului, o femeie de 25 de ani, frumoasă, care le aducea câte o cafea ca să-i țină treji după orele de instrucție, privindu-i cu un fel de milă, pentru că veneau direct din cazărmi, plini de praf, abia ținându-se pe picioare, mai ațipind câteodată brusc, fără să vrea, trădați de oboseala acumulată, tresărind şi scuzându-se când li se întâmpla aşa ceva. Nu ştiuse ce se întâmpla cu el, îi plăcuseră unele fete, dar niciodată nu avusese senzația că se pierde, ca atunci când o văzuse pe soția profesorului Bart, o ființă fragilă, mişcându-se ca o umbră în jurul lor, apărând numai câteva clipe, în vârful picioarelor, şi lăsând pe o masă ceştile încă fumegânde şi nişte pahare cu apă, fără să scoată un cuvânt, aplecându-se uşor ca să nu facă zgomot, voind parcă să nu fie simțită pentru a nu întrerupe expunerea soțului ei care desena ceva cu o cretă pe o tablă neagră, exercițiile lor de algebră şi de trigonometrie, matematici superioare, binoame interminabile la care în primele clase de liceu privise şi el aiurit ca la nişte formule magice, acum familiare, şi, după câteva astfel de apariții când femeia aceea cu o față copilăroasă, cu nişte ochi alungiți, verzi, ca smaraldul, cu gene lungi, cu mâini uşoare şi un mers elastic de pisică ce se strecoară pe lângă ziduri, simțise cum atenția lui scade, cum exercițiile îl depăşesc; copia mecanic cifrele şi pe urmă trebuia să le refacă acasă, nu mai dormea atât de bine şi îşi dăduse seama, cu instinctul pe care îl are orice îndrăgostit, că o privea altfel decât ceilalți, cu o curiozitate intensă, devoratoare, deşi asta dura numai acel minut, nesfârşit pentru el, în care apărea aproape neauzit, în vârful picioarelor, într-o rochie de şcoliriță, cu părul strâns într-un coc în care era înfipt un pieptene alb ce-i dădea o înfățişare de japoneză. Şi ea nu-l privea, dar ştia că este privită, simțind cum sângele îi năvăleşte în obraji, dar nu făcea nimic care s-o trădeze. Nu-i privea pe niciunul, ca şi când n-ar fi existat, nici ei, nici

bărbatu-său, întors cu spatele la ea şi scriind imperturbabil pe tabla neagră, cu creta. Atât, lăsa tava cu o mişcare uşoară, silindu-se să nu facă niciun zgomot, şi dispărea tot în vârful picioarelor, cu trupul său mic, parcă prelingându-se prin uşa pe care nici n-o deschidea de tot, şi el aşa o ţinea minte, apărând fără zgomot şi dispărând cum ar dispărea fumul bătut de vânt după un perete, prelingându-se şi i se părea că face ceva necuviincios, că de fapt ar trebui să renunţe la a mai veni în casa lui Bart, dar ceva irezistibil îl atrăgea acolo. Mai greu fusese când absentase câteva săptămâni, cât îi ţinuseră în zonă, pe graniţă, şi-şi dăduse seama că-i lipsesc orele de seară, meditaţiile în care aproape că nu mai prindea nimic din ceea ce i se spunea, pentru că ceva se întâmplase cu el, era zăpăcit, când profesorul îi punea vreo întrebare pe neaşteptate răspundea anapoda, şi el îl ajuta cu bunăvoinţă spunându-i că-l înţelege pentru că ştia de unde vine, de la orele lui de instrucţie şi era obosit şi sigur că atenţia îi era diminuată, dar pentru asta nu trebuia să fie umilit. O, dacă ar fi bănuit el de ce era încurcat, de ce scăpa şirul de cifre, dar nu putea să facă nimic ca să împiedice sentimentele care se agravau şi asta îl scotea din sărite pentru că i se părea că e necinstit, şi cu sine, şi cu profesorul, şi cu femeia care nu avea cum să-l respingă, pentru că ar fi fost bine să nu mai intre în casa lor, să renunţe la lecţiile care, de fapt, deveniseră pentru el numai un pretext de a o vedea. Acel minut lung şi mereu aşteptat, când ea, cu o mişcare graţioasă, aşeza o tavă cu cafele pe masă fără să ridice privirile, cu mica ei spaimă de a se şti privită, pentru că instinctiv îşi dădea seama ce se întâmplă cu el şi probabil voia să-şi cruţe soţul, dar tocmai ceea ce ştiau numai ei doi îi încurca, îi făcea stângaci, creându-le o suferinţă pe care abia mai târziu avea s-o înţeleagă. Nu-şi vorbiseră niciodată, se întâlniseră de vreo două ori, întâmplător, şi el îi salutase pe profesorul Bart şi pe ea, aşa

cum se cuvenea să saluți nişte cunoscuți; pe urmă perioada meditațiilor se terminase, îşi dăduse examenele la facultate, le luase şi participa din când în când la unele cursuri, când putea obține o învoire de la comandament, câte o săptămână sau două, mai ales în preajma sfârşitului de an. Profesorul Bart îl socotea un fel de coleg şi relațiile dintre ei se schimbaseră oarecum. Devenise un familiar, îl invitau cam de două ori pe săptămână la nişte reuniuni cu mai multă lume, între care câțiva evrei ce făcuseră un fel de cerc în care se discutau, nu atât probleme politice, cât despre noile idei din ştiință şi literatură, discuții ce-l atrăgeau foarte mult, nemaipunând la socoteală că putea s-o întâlnească mai des pe Eva Bart cu care începuse să schimbe chiar unele păreri care îl surprinseseră prin îndrăzneala lor. Comandantul regimentului, care probabil că fusese informat despre relațiile lui, îi atrăsese de câteva ori atenția: „Domnule sublocotenent, am auzit că frecventezi un cerc de marxişti. Nu ştiu dacă în calitatea dumitale de ofițer al armatei române ar trebui să faci lucrul acesta." „Nu văd ce este rău în a vizita familia Bart." Comandantul Apostol Mangâru, dintr-o veche familie de militari, făcând caz de acest lucru, insista totuşi să-i atragă atenția că în cercul acela existau prea mulți evrei. „Şi, în definitiv, ce te interesează pe dumneata cazul Dreyfus şi ideologia domnului Jean Jaures, conferințele despre Barbusse şi viața lui Maxim Gorki? Dumneata nu înțelegi că eşti folosit? Oamenii ăştia vor să lase impresia că au legături şi cu armata română, o fac pentru a câştiga partizani în mica intelectualitate din oraş. Am auzit că vine şi farmacistul, vreo doi doctori, un avocat. Dacă te interesează, poliția stă cu ochii pe dumneavoastră."

La început nu înțelegea ce interes avea poliția să se intereseze de ei. Discuțiile cu ceilalți oameni din cercul care frecventa casa profesorului Bart nu aveau nimic instigator

în ele. Unii ţineau conferinţe la *Societatea culturală Principele Mircea,* veche de 20 de ani, şi spuneau cam aceleaşi lucruri în faţa elevilor şi a corpului profesoral, fără ca nimeni să vadă în asta un lucru interzis. Oricum, cineva din grupul lor însemna că-i informează pe cei de la poliţie, din moment ce şi comandantul lui ştia ce se întâmplă acolo. Iată de ce se simţise dator să-l avertizeze pe profesorul Bart. Într-o zi, după plecarea celor mai mulţi dintre invitaţii la o astfel de reuniune, îl rugase să-i acorde câteva minute. „Domnule, sunt dator faţă de dumneata cu o informaţie. Comandantul meu mi-a atras atenţia că în casa dumitale cei care se strâng sunt marxişti. Sigur că am auzit de Marx şi de filosofii de stânga. În ce mă priveşte, n-am făcut politică şi nici n-am de gând să fac. Dar e bine să ştii că suntem supravegheaţi şi că în mijlocul nostru există un om care informează poliţia." Profesorul Bart îl privise cu suspiciune. „Dacă te temi, poţi să nu mai vii. Participarea dumitale nu este obligatorie." „Aş dori să nu mă înţelegeţi greşit. Nu-mi este teamă să asist la asemenea reuniuni care mi se par foarte interesante şi nu am de gând să absentez, pentru că mi s-ar părea că sunt laş, ceea ce nu e cazul. Atâta doream numai, să vă atrag atenţia că cineva nu este loial cu dumneavoastră." „Bine, îţi mulţumesc", făcuse profesorul Bart şi de atunci lui i se păruse că şi el şi soţia lui se purtau mai rece. Asta îl hotărâse să lipsească câtva timp şi faptul nu scăpă celor care participau de obicei la reuniunile lor. Unul dintre cei doi avocaţi, pe nume Lăzăreanu, îl întâlnise pe stradă şi-l întrebase de-a dreptul: „Ce s-a întâmplat cu dumneata? Lipseşti de câteva săptămâni. Toată lumea crede că te-ai îmbolnăvit, dar văd că arăţi foarte bine." „Nu, nu sunt bolnav, am avut nişte aplicaţii, n-am putut să lipsesc. Dumneavoastră ştiţi cum sunt militarii, totdeauna trebue să răspundă la comenzi." Celălalt făcuse o mină ironică, subliniind totuşi că „Într-adevăr, meseria de ofiţer este

foarte complicată şi de multe ori mai poţi să şi lipseşti din unele locuri" („Şi ăsta crede că mă feresc de ei, că mi-e frică"). În marţea următoare, pentru că marţea se adunau, îi adusese Evei Bart un frumos buchet de flori, cerându-i scuze pentru absenţă, spunându-i în felul lui tranşant, fără niciun ocoliş: „Aş vrea să fii avocatul meu faţă de ceilalţi. Probabil că soţul dumitale ţi-a spus că l-am prevenit de unele indiscreţii pe care cineva din cercul nostru le face, şi anume la poliţie." „Da, mi-a spus, dar ţin să te asigur că noi nu organizăm nimic subversiv." „Iar eu vreau să vă spun, doamnă, că chiar dacă cineva ar socoti aceste reuniuni subversive, nu voi nega că am participat la ele." O privise aproape mânios şi femeia simţise că dincolo de adoraţia pe care şi-o ascunsese de atâta timp faţă de ea, el putea să fie de orice învinuit, în afară de faptul că îi este frică să stea cu ei laolaltă. Poate tocmai această împrejurare îi împrietenise mai bine şi de-atunci profesorul Bart îl reţinea câteodată la cină, pretextând că mai are de discutat cu el nişte probleme în materie de geometrie analitică, pentru că toată lumea ştia că sunt specialişti în acest domeniu.

În noiembrie '33, după ce şeful *Gărzii de Fier* fusese ucis, activitatea legionarilor în oraşelul lor se înteţise. Câteva magazine evreeşti din centru fuseseră incendiate, altele devalizate, încă înainte de uciderea lui Corneliu Codreanu, dar acum teroarea exercitată de oamenii Căpitanului luase alte forme. Multe dintre căpeteniile fasciste române erau închise, altele muriseră împreună cu şeful lor, dar existau şi unele, în libertate, care trimiteau scrisori de ameninţare sau, prin simpla lor prezenţă, anunţau viitoarele zile sumbre. Apostol Mangâru îl mai chemase o dată la raport, atrăgându-i atenţia că lucrurile căpătau o turnură cu totul neplăcută. „Domnule sublocotenent, peste puţin timp o să fii avansat. N-aş dori ca în dosarul dumitale să apară ceva în legătură cu frecventarea prietenilor de care ţi-am vorbit.

În ceea ce mă priveşte, poţi să contezi pe discreţia mea, dar există şi un Birou 2 al Armatei care va face caz de relaţiile dumitale şi asta poate să te coste. Nu crezi că ar fi vremea să renunţi la amicii dumitale?" „Nu înţeleg exact ce vreţi să spuneţi. Mie mi se pare că ei nu fac nimic care să stânjenească pe cineva din punct de vedere politic. E vorba numai de nişte acţiuni culturale." „Da, este adevărat. Acţiuni culturale, acţiuni culturale, dar de ce tendinţă?" „Bănuiam că atâta libertate poate să aibă şi un ofiţer român, aceea de a hotărî singur ce să-i placă şi ce să nu-i placă în materie culturală." „E ultimul dumitale cuvânt?" „Da."

Profesorul Bart, bănuind ce i se întâmplă, îl întrebase într-o seară: „Ai necazuri, nu-i aşa?" „Nu, nu înţeleg ce spuneţi." „Ştiu foarte bine că ai necazuri. Nu încerca să te ascunzi." „Şi dacă aş avea, ar fi bine să mă dezic de amiciţia dumneavoastră?" „Nu. Atitudinea dumitale îţi face onoare, dar ar trebui să te gândeşti în ce te angajezi." „Ştiu foarte bine în ce mă angajez. Nu mi-a plăcut politica, nu cred că acum îmi place, dar ceva aproape inexplicabil îmi spune că oamenii cu care stau alături au dreptate. Nu uitaţi, domnule profesor, că am dus o viaţă foarte grea, am suferit mari umilinţe şi nu aş vrea ca alţii, pe cât posibil, să îndure ce-am îndurat eu. În sensul ăsta sunt solidar cu săracii, cu oamenii care se bat pentru o lume mai bună." Profesorul Bart râsese uşor, cu o blândeţe care avea să-i rămână multă vreme în minte. „Să ştii ca toţi spun acelaşi lucru: şi legionarii, şi celelalte partide, că se bat pentru o lume mai bună. Problema e s-o şi facă mai bună." „Vrei să mă convingi că cei care gândesc ca dumneata sunt şi ei nişte demagogi?" „Nu. Nu sunt nişte demagogi, nici nu pot să fie, pentru că cei mai mulţi sunt muncitori, oameni săraci, care doresc să trăiască mai bine, numai că doresc să trăiască mai bine toţi, nu numai ei, din asta scoţându-i pe cei bogaţi." „Aşadar, totuşi facem politică", conchisese el,

privindu-l deschis şi întinzându-i mâna. „După cum ţi-ai dat şi dumneata seama, da. Fără să vrem, am ajuns aici. Totdeauna un grup de oameni care e persecutat ajunge în situaţia de a se apăra. Şi atunci, fără să dorească acest lucru, se numeşte că face politică."

Aparent, nimic nu se schimbase în relaţiile lor, dar ultima discuţie dintre el şi profesorul Bart modificase şi atitudinea soţiei sale. Ea îl privea altfel, nu, nu era vorba de niciun fel de dragoste sau intenţie de a fi mai apropiată de el, era ca şi cum ar fi descoperit că un om care ţinea la ea se dovedeşte a fi în cele din urmă exact ceea ce şi-ar dori să fie. Trecuse destul de mult timp de când el îi păstra un sentiment statornic, o devoţiune în care nu exista niciun fel de intenţie de a trece peste prietenia la care considera că are dreptul, dar numai atât. Putea ea să înţeleagă că un bărbat tânăr, care mai cunoscuse şi alte femei, poate să se resemneze cu această amiciţie pe care ţi-o arată cea pe care o iubeşti? Era un fel romanţios de a trata relaţiile dintre ei, dar existau şi astfel de indivizi care puteau să nu dorească nimic decât să iubească pe cineva fără a cere în schimb să fie iubiţi. Afecţiunea se transmitea asupra soţului ei care se pare că începuse să înţeleagă unele lucruri. Nu era nici prea greu. Dar o explicaţie între ei nu avusese loc niciodată. Sigur că o jenă abia evitată îşi făcea loc. În ce-l privea pe bărbatul Evei, nu era vorba de o gelozie, pentru că îşi dăduse seama de natura sentimentelor lui, dar, oricum, era destul de dificil să stai laolaltă cu mai mulţi oameni şi să surprinzi din când în când privirea îndurerată a unui om care, din cavalerism, era silit să nu facă ceea ce fac cei mai mulţi bărbaţi în situaţiile acestea. „A trăi curat, fără să ai a-ţi reproşa ceva", iată un lucru pe care foarte puţini dintre ofiţerii din jurul lui şi-l propuneau. Îi auzea fără să vrea la reuniunile camaradereşti lăudându-se cu cuceririle lor, cu amantele lor, unele dintre ele căsătorite, batjocorindu-i pe soţii încornoraţi, dar asta i

se părea dezonorant pentru un ofițer. În definitiv, existau atâtea femei libere cu care te puteai încurca şi cu care puteai trăi, de ce era nevoie să te culci cu femeia altuia, să i-o furi? Poate pentru ceilalți modul său de a gândi părea ridicol şi i-ar fi făcut să râdă. Dar tocmai forța lui de a nu trece dincolo de nişte limite în ce o privea pe Eva Bart îi dădea un suport moral de care era mândru. Bănuia că nici femeia aceea nu era fericită pentru că iubirea lui o împovăra, oricum. Poate că era un lucru plăcut să se ştie înconjurată de atenția lui netrădată vreodată, de delicatețea cu care ştia să-l menajeze pe soțul ei, de prietenia arătată, o prietenie de un fel special, care probabil că-l supăra undeva pe soț, dar se aflau într-o situație aproape fără ieşire. De câteva ori se gândise că ar fi fost bine să ceară să fie mutat în altă garnizoană şi cu asta totul s-ar fi rezolvat, dar ceva îl reținea, nu-şi dădea seama ce anume. Poate avea nevoie de devotamentul pe care-l arăta celor doi, poate că i-ar fi fost foarte greu să n-o mai vadă pe femeia aceea care nu era vinovată cu nimic de situația în care se găseau toți trei. Timpul trecea, lucrurile se precipitau într-un fel care le spunea tuturor că se găsesc în fața unor evenimente decisive. Şi atunci nu se mai putea da înapoi. Se întâmplaseră câteva fapte ce avertizau asupra viitorului oamenilor cu care era prieten. Lupta politică luase aspecte deschise. Conferințele culturale de la *Societatea Principele Mircea* fuseseră interzise, din când în când, sub diferite pretexte, de către autorități şi, dacă aveau loc, un public nou, mai precis nişte tineri gălăgioşi şi violenți, ocupau primele rânduri de scaune ale sălii, făcând zgomot, fluierând sau întrerupând pe vorbitori. La protestele celeilalte jumătăți a sălii, aceşti liceeni sau studenți, bine struniți de un fel de comandant, evacuau pe adversari, trecând şi la acte reprobabile. Câțiva dintre prietenii lor, între care avocatul Lăzăreanu, fuseseră bătuți, autoritățile locale

neîndrăznind să se amestece în aceste incidente. Cele două ziare care apăreau în urbea lor începuseră să publice cu titluri mari de o şchioapă articole insultătoare asupra activităţii cercului profesorului Bart. Era limpede pentru toată lumea că politica progermană lua forme tot mai accentuate. Reapăruseră cămăşile verzi şi la una dintre conferinţe profesorul Bart şi soţia lui fuseseră insultaţi. Numai intervenţia lui, a unui ofiţer în uniformă, îi împiedicase pe huliganii care aruncaseră cu avioane de hârtie pe scena *Societăţii Principele Mircea*, huiduindu-l şi ameninţându-l cu moartea, strigându-i: „Jos jidanii!”, îi salvase pe cei doi de la lucruri şi mai grave. Îi condusese până acasă, cuprins de o deprimare fără margini. Dacă asta era politica, ei bine, trebuia să opteze definitiv pentru cealaltă politică.

Comandantul Apostol Mangâru îl chemase pentru a treia oară la el (avea acuma gradul de locotenent, deşi avansarea lui întârziase cu câteva luni) şi îi spusese, de data aceasta cu un glas drastic: „Domnule locotenent, am auzit ce s-a întâmplat cu dumneata la conferinţa aceea. În ce mă priveşte, îţi dau un singur sfat: hotărăşte-te, ori rămâi în armată, ori ieşi în civilie şi faci ce vrei. Eşti pe lista neagră. O să mori bun în grad dacă mai rămâi în rândul ofiţerilor, aşa încât socoteşte ceea ce ţi-am spus drept un sfat prietenesc, eşti liber să decizi ce vrei.”

Să părăsească armata, iată un lucru care nu-i trecuse niciodată prin minte. Sigur că studiile pe care le începuse, frecventarea facultăţii, puteau să-i asigure vreodată un post de inginer sau de cercetător, dar era atât de dificil să părăseşti o carieră cum era aceea de militar după ce de atâţia ani trăiseşi în mediul soldăţesc! Pe urmă, sentimentul că nu a greşit cu nimic, cel puţin faţă de superiorii lui, îl făcea să nu mai priceapă de unde venea neînţelegerea comandantului faţă de el. Bine-bine, armata nu face

politică, dar de ce tolerează în acelaşi timp ca oamenii să fie bătuți, stâlciți în picioare, insultați? Era numai un instrument orb al guvernanților? Numai aparatul de represiune cu care în momentele cele mai dramatice se făcea ordine? Momentul 1933, pe care-l trăise departe de evenimentele din Bucureşti, Iaşi şi alte localități din țară, i se păruse la vremea lui ceva local. Pe atunci nu înțelegea mare lucru în ce privea responsabilitatea armatei pusă să intervină împotriva unor greviști, să zicem. Dealtfel, nici nu i se vorbise de aşa ceva în şcoala militară. Pentru el, ca elev, reprimarea grevei ceferiştilor părea un lucru care privea guvernul şi guvernul era o abstracție. El decidea dacă nişte uzine ale Statului trebuiau să funcționeze sau nu, chiar împotriva celor care lucrau acolo. Mai târziu, din discuțiile avute cu profesorul Bart, înțelesese că oamenii pe care îi frecventa vedeau în aceste acțiuni violente o persecuție a celor ce-şi cereau drepturile. Ziarele şi politicienii scriau sau vorbeau de câte ori aveau ocazie despre libertăți de toate felurile, despre Constituție, despre legalitate, dar din punctul de vedere al acestor oameni nu exista niciun fel de libertate şi nici posibilitatea de a opta. Se vorbea despre dictatură, despre regimul de mână forte, dar pentru ei, cei care se pregăteau pentru cariera militară, aceste lucruri nu aveau însemnătatea pe care o aveau acum, când, iată, era tras la răspundere pentru prietenii săi şi pentru ceea ce făceau ei. Nu lipsiseră şi câțiva camarazi de-ai lui care îi spuseseră deschis: „Nu vezi, domnule, că eşti folosit? Că oamenii ăştia te prelucrează fără să-ți dai seama? Faci, ca domnul Jourdain, comunism fără să ştii. Ar trebui să-ți deschidă cineva ochii. E păcat, eşti un om capabil, studiezi în paralel, lucru pe care noi nu-l facem pentru că nouă ne place mai mult pokerul decât învățătura, şi rişti să pierzi o carieră care se anunță destul de frumoasă!” Astfel de sfaturi însă nu-l descurajau. Dimpotrivă, o încăpățânare ciudată îl

făcea şi mai înverşunat. Un vechi sentiment de solidaritate cu cei nedreptăţiţi îl ţinea lângă familia profesorului Bart, lângă prietenii lui. Era vechea fraternitate a fostului copil de trupă care fura de la bucătărie, din porţiile ofiţerilor, ca să le dea soldaţilor pedepsiţi şi închişi în carceră. Erau acele gesturi aproape iraţionale pe care le făcuse de câteva ori, când, în împrejurări în care se cerea un responsabil pentru o faptă colectivă şi camarazii lui tăceau, şi pentru că vinovatul nu se găsea, ar fi trebuit să fie pedepsit tot plutonul, el îşi asuma răspunderea acestor lucruri interzise. Nu se descurajase nici măcar atunci când adevăraţii vinovaţi îl mustrau într-un mod cu totul neaşteptat: „Vrei să faci pe eroul? Ce, crezi că noi n-avem curajul să mărturisim? E o chestiune de solidarizare, asta urmărim." Nu era nicio acţiune de solidarizare, era numai o laşitate, dar ei, adevăraţii vinovaţi, nu înţelegeau că existau printre elevii diviziunii oameni care nu aveau deloc chef să suporte consecinţele unor fapte pe care nu le săvârşiseră. Poate că şi violenţele care începuseră să se înmulţească în oraş, geamurile sparte ale caselor particulare ocupate de evrei, din nou devastarea unor magazine şi molestarea unor concetăţeni pe care îi cunoştea bine îl împingeau din ce în ce mai mult către apropiaţii profesorului Bart. Acesta avusese o explicaţie cu el, puţin timp înainte de a i se întimpla un lucru îngrozitor pe care nu-l bănuia nimeni. Îl chemase la ei acasă, într-o duminică la prânz. Eva, soţia lui, era plecată, nu ştia unde, şi stătuseră mai mult de vorbă. „Vreau să-ţi dau un sfat prietenesc. Te cunosc de câţiva ani, ştiu foarte bine ce gândeşti. Ne simţim vinovaţi de ceea ce se va întâmpla cu dumneata. Ia-o cum vrei, nu sunt un om fricos, nici dumneata nu eşti, dar totul îmi spune că ne aşteaptă zile foarte grele. E dificil să-ţi cer să te desolidarizezi de noi, după ce am fost atâta vreme prieteni. Dar situaţia politică se agravează. În câteva luni vom avea

de suferit lucruri pe care nici nu ni le imaginăm. Totul o spune. Dacă citeşti ziarele, ai să înţelegi ce se întâmplă în alte ţări. În Cehoslovacia, în Polonia. În curând, nemţii vor fi şi aici, şi nu atât ei, cât oamenii lor, care vor proceda aşa cum procedează acolo." „Domnule Bart, dumneata eşti născut aici şi te consideri român. Îi cunoşti pe români, ei nu vor face niciodată ceea ce fac alţii, te rog să mă crezi." „Dar nu e vorba de poporul român, nu poporul român va face acele lucruri regretabile pe care le întrevăd, ci nişte oameni plătiţi, cărora ziarişţii le-au găsit un nume: coloana a cincea, cei înaintemergători, cei care cred că fac o revoluţie dacă omoară pe evrei, şi din păcate se vor găsi şi destui oameni care vor crede până la un moment dat că aşa este. Se vor trezi, sunt sigur, şi încă foarte repede, îşi vor da seama despre ce revoluţie şi despre ce revoluţionari e vorba, dar până atunci, mulţi dintre noi vor avea de suferit. În ce te priveşte pe dumneata, te aşteaptă un lucru şi mai rău, eşti militar. O să trebuiască să te lupţi tocmai cu cei pe care-i aperi în adeziunea, pe care o manifeşti faţă de cercul nostru. Îţi spun asta tocmai pentru a te preveni." Era greu să decidă ce avea de făcut, trebuia să mai aştepte, şi aşteptase într-adevăr. Din păcate, lucrurile luaseră o turnură tragică. În cele câteva luni cât stătuseră la putere legionarii, ei arătaseră cam ce înseamnă „revoluţia". În urbea lor omorâseră câţiva evrei, pe profesorul Bart îl ascunseseră prietenii şi după înăbuşirea rebeliunii acesta se reîntorsese. Era un alt om, albise, părea înstreinat, nu mai vorbea cu nimeni, nu mai primea pe nimeni, stătea închis în casă, el îi trimisese vorbă de câteva ori că vrea să-l vadă, dar nu reuşise. În 1941, izbucnise războiul. Se afla în zonă, primise o scrisoare de la soţia lui, de la Eva, pentru că cu ea mai întreţinea corespondenţă deşi nu se mai vedeau. Cei câţiva prieteni ai lor se aflau în lagăr, alţii în închisoare. Un sentiment îngrozitor de vinovăţie îl stăpânea. Profesorul Bart

nu-i răspunsese niciodată, probabil ştia că-i scria soţiei lui, aşa încât ştirea că se sinucisese îl prinsese cu totul nepregătit. Citise de câteva ori rândurile acelea grăbite, scrise aproape neglijent şi se învoise, pretextând un deces în familie, pentru trei zile. Orăşelul lor era neschimbat, peste el trecuseră câteva valuri de nebunie. Oamenii paşnici de altădată se certaseră între ei şi se urau fără niciun motiv. Acum se părea că războiul îi unise prin primejdia generală. Nu mai cunoştea pe nimeni deşi trecuseră abia câteva luni de la plecarea sa de aici, cât fusese trimis în zona luptelor. Deocamdată regimentul lui se afla în rezervă. Comandantul îi spusese la plecare că ar fi bine să nu întârzie deloc pentru că s-ar putea să le sosească ordinul de ocupare a poziţiilor. Era vară, sfârşitul lui iunie. Primele lupte începuseră.

O găsise pe Eva în vechea lor casă de pe o stradă de lângă grădina publică, o stradă cu castani, cu nişte coroane uriaşe în care bătea un vânt neaşteptat, cum băteau toate vânturile aici. Urcase scările unei vechi clădiri, acum parcă şi mai părăginite, intrând într-un fel de vestibul construit din sticlă colorată pe un schelet de fier, în care iarna ţineau nişte leandri, acum golit de orice podoabă, numai cu nişte scaune pliante care stăteau rezemate de pereţi. Eva îl aşteptase în vechiul salon, cu aerul lui prăfuit dintotdeauna, cu o lumină obosită din cauza ferestrelor înguste, unde era frumos numai seara şi noaptea, când se aprindeau toate lămpile şi atunci căldura dădea intimitate recii încăperi. Cele două sofale pe care invitaţii se aşezau de obicei şi unde şi el cu colegii săi luaseră lecţii de la profesorul Bart, câteva fotolii, o masă, uşile care dădeau în alte încăperi, totul părea neschimbat, dar strein. Îşi amintea de primele lecţii, de apariţia Evei, care aducea cafelele încă fumegânde, răspândind un miros plăcut, de tabla neagră care nu mai exista şi mai apoi de reuniunile lor interesante pentru ei, de discuţiile purtate până după miezul nopţii când, afară, pe

ulițele oraşului, alergau viscolele scurte şi năprasnice şi credeau că n-au să mai iasă din aceste încăperi. „Nu-i nimic, vă culcăm pe toți pe podele, aşezăm nişte preşuri, cearşafuri avem, punem păturile şi când se termină viscolul vă poftim afară.” Profesorul avea atunci un zâmbet plăcut, iradia un fel de absență binevoitoare, nu arăta superioritatea omului care ştia mai multe şi care vrea să-i umilească pe ceilalți. Plăcerea de a scrie pe tablă repede cifrele care se înşirau ca ieşind dintr-o maşină, gestul cu care-şi scotea batista după ce aruncase creta, ca să se şteargă pe degete, privirea dintr-o parte, de control, ultima verificare a ceea ce scrisese, unde erau toate acestea?

„Cum a fost?” o întrebase. Eva era neschimbată, poate puțin mai slăbită, cu o paloare a feții care nu putea să-i scape, dar numai privirea părea alta, puțin îndepărtată, avea ceva stins, rece în ea, deşi îi strânsese mâna cu afecțiune şi-l rugase să se aşeze alături, pe un fotoliu. „Stai, am să-ți spun tot.” Îl măsurase, ca şi când ar fi vrut să ştie ce mai gândeşte. „Când s-a întâmplat?” mai întrebase el. „După incidentele de la Iaşi. Acolo a fost o provocare, ceva, nu ştiu exact, poate... Se înecase de plâns. Nu ştiu exact ce s-a întâmplat. Nişte nebuni, pentru că altfel nu pot să fie numiți, au aruncat cu apă fiartă în soldați, i-au insultat şi aceştia au ripostat, omorându-i, pe alții i-au dus în lagăr. Aici totul era liniştit. Se părea că urile se stinseseră. Dar imediat după incidentele acestea am început să primim nişte scrisori de amenințare. Şi el n-a mai rezistat. L-am găsit într-o dimineață spânzurat. N-am bănuit nimic, nu mi-a spus nimic.”

Ce putea să-i spună acelei femei? Tăcuse câtva timp, nu rostea nici ea nimic. Un sentiment amestecat, de revoltă, cu un altul de neputință îl încerca. „Ar trebui să fac ceva, un lucru cumplit care să-i arate că nu am nimic de-a face cu soldații nebuni care au tras în nişte civili, poate nevinovați

pentru că provocatorii sau vinovații fugiseră probabil." Şi în clipa aceea se hotărâse. Se ridicase în picioare şi se apropiase de fereastra care dădea spre curtea plină de iarbă prin care se plimbase de atâtea ori cu profesorul Bart. „Nu ştiu ce-ai să crezi despre mine, dar, te rog, dacă ştii nişte indivizi care luptă împotriva acestui război, trimite-mă la ei. Dă-mi o adresă. Spune-le, sau scrie-le că sunt un om sigur". Eva Bart îl privise atât de surprinsă încât îi tremura bărbia. Îşi frângea mâinile. „Nu poți să faci lucrul acesta, eşti ofițer, te vor împuşca. Asta înseamnă dezertare. Nu-i vina ta că s-a întâmplat ce s-a întâmplat. Asemenea lucruri se petrec pretutindeni în lume la ora asta, n-ai nimic să-ți reproşezi. Nu face încă o prostie." „Cum adică, fac o prostie dacă vreau să nu mă solidarizez cu nişte lucruri pe care nu le-am conceput niciodată? Am vrut să fiu până la capăt militar, am trăit în armată de când eram copil, dar asta nu înseamnă că mă voi transforma în instrumentul unor iresponsabili. Într-o zi mă vor sili să execut ordine pe care n-am să le pot îndeplini niciodată." „Te sfătuiesc încă o dată să te gândeşti foarte bine la ceea ce faci." „M-am gândit de foarte multă vreme la acest lucru. Ceea ce i s-a întâmplat soțului tău nu a făcut decât să mă hotărască mai devreme."

Era greu să-i răspundă. Îl rugase s-o lase câteva zile. „N-am decât o învoire de trei zile, mâine seară ar trebui să plec înapoi, pe front, dar acolo, oricum, nu voi mai ajunge."

Aşa începuse un alt fel de viață pe care n-o cunoscuse niciodată şi nu bănuia că o va trăi. Pierderea identității, plecarea din oraş, împreună cu Eva Bart, pe care tovarăşii ei din partid o sfătuiseră să dispară pentru că cineva probabil o văzuse cu el sau intrând în acea casă pe care o locuise până atunci. Totul avea aspectul unei aventuri. Dar îşi dăduse seama numaidecât că oamenii aceia erau bine organizați şi că îl cunoşteau încă de mult, i-o şi spuseseră.

Trebuia să execute totul, fără niciun fel de întrebări suplimentare, să n-aibă nicio curiozitate, deocamdată, să stea ascuns în nişte oraşe şi locuri pe care le indicau ei, schimbându-le din câteva luni în câteva luni. Pe Eva n-o mai văzuse deloc de atunci. Nu era bine să stea împreună şi dispăruse şi ea, cine ştie în ce locuri trimisă şi executând, ca şi el, nişte misiuni primite de la un oarecare, pe care-l vedeau o singură dată, şi el având un nume de împrumut, în case în care nu se mai întâlneau a doua oară, umblând sub alte identităţi, numai atât cât era nevoie, şi cât mai departe de locurile în care ar fi putut să fie văzuţi de oameni care-i cunoşteau, evitând oraşele prin care trecuseră vreodată, o lungă şi nu lipsită de primejdii viaţă, în care numai inteligenţa, şansa şi prudenţa îi puteau salva de la un sfârşit tragic. Prin 1943, pe la începutul anului, aflase că pe Eva Bart o prinseseră şi că fusese implicată într-un proces şi condamnată la 20 de ani închisoare (mai târziu, după 23 August ‘44, căutând să dea de ea, cineva, un cadrist morocănos, un bărbat aproape nesuferit, îi spusese cu o voce fără culoare că cea pe care o caută, tovarăşa Eva Bart, murise de tuberculoză, la Mislea, la sfârşitul primăverii lui ‘44. „Avea predispoziţie pentru această boală, noi am ajutat-o cât am putut, i-am trims medicamente, dar probabil că nu i le-au dat. A contribuit la asta şi faptul că le scoteau la câmp, iarna, îmbrăcate cum erau îmbrăcate deţinutele pe atunci, şi lucrul i-a fost fatal.” Plecase fără să mai întrebe altceva, nici măcar locul unde era înmormântată.). Un capitol se încheiase, despre lucrurile astea n-avea chef să povestească nimănui, nici măcar lui Armand, aşa încât întrebarea lui, nedumerirea că ei nu ştiu nimic unul despre celălalt, mai mult îl iritase. Ce rost avea să ştie ceea ce făcuseră fiecare, cât suferiseră, ce stătea la baza hotărârii lor de a renunţa la tot, de a risca, de a te bate fără emfază pentru o cauză? În nişte hârtii îngălbenite,

probabil că mai târziu, se vor găsi toate datele de care aveau nevoie istoricii sau scriitorii, dacă cineva avea de gând să scrie biografiile acestor luptători anonimi, cu toate întâmplările lor atât de ciudate uneori. O iubise pe Eva Bart, era ea numai partea frumoasă a unei epoci din viața lui atât de complicată, mai putea să iubească altă femeie vreodată? Viitorul avea să înregistreze faptul că omul acesta, al cărui nume este foarte cunoscut, dar pe care cel care relatează faptele de mai sus nu-l poate dezvălui, ajuns în posturi de mari răspunderi pe linie de stat şi de partid, după eliberare, nu se căsătorise niciodată.

*

Trimisul Colonelului la ferma regală Scroviştea primea totdeauna un telefon de la un anumit furnizor de îngrăşăminte care îi comunica că va trece în ziua de cutare, la ora cutare, aducându-i facturile pentru cele livrate şi lichidând socotelile mai vechi. În realitate el se numea Costică Berbec, ajutorul lui Ilie Ciorogârla, cel ce se stabilise acolo sub numele de Vasile Mătuşa, de meserie electrician, cu acte în regulă şi care, de fapt, se ocupa de instruirea unor formații de muncitori care veneau cu autobuzele de două ori pe saptămână. Un poligon de tragere fusese instalat în nişte foste ciupercării, scoase din uz, care se aflau undeva, la marginea pădurii Scroviştea, unde se organizau în timpuri mai liniştite vânători regale. Țăranii erau obişnuiți cu oamenii care mânuiau armele şi nu păreau prea intrigați de prezența acestor necunoscuți care soseau de două ori pe saptămână în curtea fermei, fără a avea un aer prea războinic. Cei care îi aduceau cu maşinile, şoferii Duca Popescu şi Iancu Valeriu, erau buni de gură, băieți de Bucureşti, împărțind țigări în dreapta şi-n stânga şi făcând glume cu oamenii de la grajduri, cu lucrătorii de la

vie şi mai ales cu paznicii cramei regale unde se mai înfundau şi ei după exerciţii. Dacă se nimereau pe acolo şi Ciorogârla şi Costică Berbec, era o halima întreagă. Civililor părea că numai de instrucţie nu le arde, umblau cu nişte puşti de premilitari, cum ai umbla cu ciomagul, ceea ce îl făcea pe instructorul lor să strige după ei în gura mare:

— Mă, neică, ţine, mă, *Manlicherul* ăla ca lumea, că o să înceapă să te muşte şi nu-i câine. Ori la voi, acolo, la uzină, n-o să aveţi nevoie de soldaţi?

— Măi, al lui Pufulete, parcă aşa-ţi zice, strânge, mă, mai bine arma aia la piept, ca pe nevastă-ta, că puşca nu face copii!

— Bre, Andronache, aşa se ţine arma în cumpănire? Mă, parcă n-aţi făcut armata, parcă eraţi în concediu pe vremea aia!

Şi aleargă-i, şi fă culcări cu ei, şi tăvăleşte-i, şi obligă-i să meargă în coate şi pe genunchi, ca şarpele, să se răsucească, să ţintească în *avionul inamic.* Grăjdarii şi lucrătorii de la via regală făceau haz pe margine:

— Mai iartă-i, bre, nu vezi că-s oameni cu nepoţi acasă, vrei să scoţi sufletu' din ei?

Instructorul nimic: *stâng, drept; stâng, drept; avion inamic; ţintă, dreapta, sus; ţintă în faţă, 300 de metri! ţintă, jumătate, stânga; adăpostit! drepţi! înainte marş! pas de manevră; rupeţi rândurile, fuga marş!*

Câte unul, exasperat de atâta alergătură, dar, mai ales, de *galeria* de pe margine, se întorcea spre oamenii de la fermă şi le făcea un gest obscen, dorindu-le să le arate ceva şi strigându-le în gura mare:

— Lasă că vă vine şi vouă rândul, ce-o să vă mai tăvălească, ce-o să vă mai culeagă de pe jos! Credeţi că o să staţi totdeauna aicea, cu curul pe cămaşă, că are nevoie Majestatea Sa de voi?

Dar hărțuielile astea erau numai de ochii lumii pentru că Ciorogârla şi cu Costică Berbec îi scoteau din curtea fermei, în marş forțat sau în pas alergător, tocmai ca să scape de privirile curioase ale acelor martori inoportuni. La poligon se puneau plantoane şi asta, jur-împrejur, pentru ca să nu fie surprinşi de careva şi, din nişte lăzi pitite într-o gheță rie alăturată, sub care se amenajase un ascunziş, se iveau armele automate, grenadele, faust-patroanele, aruncătoarele de mine şi se trecea la o instrucție fără cruțare, nimeni nu mai glumea. După două ore, obosiți, grăbiți să ajungă mai repede la maşină, soldații din cele două grupe de câte 30 de inşi ziceau bogdaproste când se vedeau aşezați pe băncile autobuzelor care îi duceau înapoi spre Bucureşti.

— V-a instruitără bine, mă? întrebau iar gurile de Târgovişte, care atâta ştiau: să batjocorească.

— V-a învățat şi lupta la baionetă?

— Uite la ei, soldații lu' Peşte!

Trebuiau să îndure toate glumele, ba se mai şi văitau, ca să fie auziți de ceilalți.

— Bine, mă, fraților, voi nu mai aveți altceva de făcut decât să stați cu gura căscată la noi? Parcă noi venim de plăcere aici? Ne trimite Statul, suntem mobilizați pe loc. Ce, ăsta e un păcat?

Țăranii aceia şugubeți, puşi pe glume, se mai astâmpărau, le mai aduceau câte o bardacă de vin, beau împreună, îi mai iscodeau.

— Da' tu unde lucrezi?

— La *Malaxa,* unde să lucrez?

— Da' tu?

— La *Laromet.*

— Asta pe unde vine, că eu cunosc Bucureştiul, dar merg rar pe-acolo.

— Când vii, să-ntrebi de mine pe portar. Avasilichii îmi zice. Poate te cunun, ori eşti însurat?

Şi, puţin câte puţin, se împrieteniseră, mai venea şi câte unul curios să întrebe:

— Ei, aţi învăţat? Că noi auzim de-aici cum trageţi, parcă n-ar fi puşcoacele alea?

— Da' cu ce dracu tragem, cu praştia?

— Ei, mai aveţi pe-acolo şi automate. Că atâta lucru ştim şi noi.

— Păi, avem şi automate, cum să n-avem, dăm şi cu grenade, ca la război!

— Şi coloneii ăia, şi generalii de la armată ştiu şi ei despre treburile astea?

— Da', cum? făcea Costică Berbec, care începuse să intre la idei, că doar toate uzinele sunt militarizate. Nu mai avem directori, avem generali şi care nu face lucrul cum trebue îl bagă la carceră. Ehei, s-a scumpit vânzarea! Ca mâine vă duce şi pe voi cu arcanul la cules viile!

— Pe noi? Nu s-a născut ăla. Noi suntem oamenii lui Majestatea Sa Regele, nu se leagă nimeni de noi. Că de aici îi vine păpica, brânzica şi vinişorul. Nu ne lasă Majestatea Sa pe mâna oricui.

— Asta s-o credeţi voi, n-a aflat el, Mareşalul, ce trai duceţi aici, că de mult vă băga în linia întâi.

— Puşchea pe limbă, că n-oţi avea inima aia pestriţă să ne pârâţi pe-acolo, pe la Bucureşti.

Costică Berbec îi liniştea cu un gest.

— Lasă, nenică, că n-avem noi sufletul ăla! Mai bine, mai scoateţi vreo bardacă de-aia, de vin, să le mai dau la oamenii ăştia, că cu atâta s-aleg, le-am scos sufletul din ei, şi când îi duc seara la neveste nu mai sunt buni de nimic!

Oricum, nici lui Ciorogârla nu-i plăcea că cei de la fermă, proşti-proşti, dar băgaseră de seamă că făceau instrucţie nu numai cu armele cu care veneau de la Bucureşti. Odată cu apariţia lui Tronaru, pentru că Colonelul îl trimisese şi pe el, mâna a treia, cum zicea el, dar în realitate omul care avea

să conducă aceste grupe când va fi nevoie, lucrurile, cel puțin față de cei de la fermă, căpătaseră o formă legală. Acesta venise, pur şi simplu, într-o uniformă de locotenent, şi le spunea celor curioşi că se numeşte Alexandru Gurguță, că e ofițer de infanterie, instructor trimis de Marele Stat Major, ca să aibă grijă de pregătirea formațiilor de autoapărare. Omul Colonelului îi dăduse o cameră în care instalase un birou şi un pat şi organizase chiar un *Serviciu de evidență,* bineînțeles cu nume false, şi asta mai ales pentru ochii celor care s-ar fi interesat. Părea un tip foarte ordonat, ținea socoteala cartuşelor trase, a armamentului păstrat în fermă şi încuiat cu grijă într-o magazie a cărei cheie de la lacăt o ținea numai el, comandându-l chiar pe şeful fermei, care părea speriat că-i venise de la Bucureşti un militar în stare, azi-mâine, să facă şi cu el instrucție. Comedia pe care o jucau față de argații regali prinsese un timp, dar câteva detalii nu scăpaseră unora mai indiscreți. Unşi cu toate alifiile, muncitorii cu ziua, care trăiau mai mult din furtişaguri, cam leneşi, cam buni de gură, vorbeau fără să se sfiască, în gura mare, despre ceea ce se întâmpla la Scrovişteа.

— Dom'le, oameni cinstiți, aşa sunt, că nu i-am prins cu şolticării, ca alții. Locotenentul ăsta nu cere pui fripți, nu cere basamac, nu cere vin, bea şi el, omeneşte, că băutura de la Dumnezeu e lăsată. Dar nu seamănă a soldat, a oştean.

— Adică în capul tău cum ar fi să arate a oştean?

— Păi, orice ofițer, că noi am mai văzut mulți de-ăştia pe-aici, şi-ar fi adus întâi o puică la aşternut, că e şi el tânăr, băiat frumos, de...

— Ei, şi dumneata, parcă la armată vii cu nevasta?

— Nu, domne, cu nevasta, dar stăm şi vorbim mai abitir, adică să n-aibă şi el trebuință? Slavă Domnului! La seră avem 20 de fete, una şi una. Mulgătoare, sunt şi ele vreo 16;

la grădinărit, barem, vreo două bulgăroaice, mamă-mamă ce mai dă cu ea în sus! Şi el, nimic!

— Ei, o fi pretenţios. Nu i-o place de-astea, de la coada vacii!

— Eu îl întreb. Să fiu al dracului, dacă nu-l întreb. Să n-avem de-a face cu vreun adventist, de-ăla!

— Pe dracu, adventist!

Al lui Nanu, că aşa se numea cel mai curios dintre ei, nu se lăsase şi îi ţinuse calea lui Tronaru. Făcuse ce făcuse, se învârtise pe lângă cancelaria în care dormea şi intrase în vorbă:

— Domn' locotenent, tălică prea stai singur. Că ne uităm la matale, vorba aia, aicea mâncare – este; băutură – este; dumneata nu simţi nevoia să mai ai ceva sub plapumă, o fiinţă, acolo, că eşti bărbat în toată firea?

— Adică, cum? întrebase şi Tronaru care n-avea chef să intre în vorbă cu el.

— Aşa, să nu-ţi fie frică noaptea, să-ţi mai aducă un pahar cu apă.

— Păi, de-aia m-a trimis pe mine Statul aici, să mă ţin de muieri?

Cel mai simplu lucru era să o ia în glumă, să se facă că nu înţelege bine unde bate ţăranul.

— Ei, dom'locotenent, zicem şi noi, aşa, că te vedem tânăr! Avem o vorbă: azi ai, mâine nu ai! Să ne ierţi matale că suntem spurcaţi la gură, dar pe aicea aşa se vorbeşte. Şi dacă e nevoie de vreun ajutor, că eu mă uit că ai răspundere, mergi cu ăia la instrucţie, iei armele în primire, le scrii câte gloanţe s-au tras, câte au rămas, ţi s-ar potrivi o fată de la *Contabilitate,* dar aia e încurcată cu şeful ei.

Tronaru părea turburat de amănunte:

„Asta mi-ar mai trebui, să-mi aducă şi o femeie, nu-i vorbă că ar fi bună şi o muiere din când în când, că zilele trec greu, dar astea îşi bagă nasul în toate cele şi ne trezim

cu cine ştie ce belea pe cap. Oricum, nici să fac pe tâmpitul nu e bine."

Mersese odată la Bucureşti, se întâlnise cu Colonelul şi îi spusese tărăşenia.

— Nu ştiu ce să zic, locul pare sigur, probabil că v-aţi gândit că o fermă regală se controlează mai greu. Aveţi şi pe şeful ei care e omul nostru, dar e cam multă lume...

— Asta e adevărat, altfel însă nu ne putem ascunde. Instrucţia nu se face de unul singur. Formă legală există. Spune-mi, şeful de post nu trece pe-acolo, pe la voi? Nu e mirat de ceea ce vede?

— A mai întrebat el, dar omul dumneavoastră, care e mare hoţ, i-a şoptit ceva la ureche.

— Ce, adică?

— Păi, după câte am înţeles, cam aşa i-a spus: Domnule plutonier, ar fi bine să-ţi vezi de-ale dumitale. Ăştia sunt oamenii regelui. Nu te băga, nu te amesteca – treburi încurcate.

— Adică să-i fi dat să înţeleagă că Regele are şi el, de partea lui, niscai ofiţeri, niscai soldaţi?

— Cam aşa ceva!

— Înseamnă că a fost băiat deştept. Oricum, ceea ce vreau eu să-ţi spun e că lucrurile se precipită. Oamenii s-au deprins cu mânuirea armelor? Răspund bine la comenzi?

— Ce mai ştiu de la armată. Unora le mai şi place. Numai când o să începem să ne batem cu adevărat o să vedem ce le poate pielea la fiecare. Deocamdată, aş zice că se descurcă binişor.

— Asta e foarte bine. Dacă ai neplăceri, cunoşti telefoanele mele. Armele nu trebue găsite cu niciun chip! Sper că de asta îţi dai seama. Ai o ascunzătoare bună?

— Da. Sigur că ne-ar încurca o descindere neaşteptată, dar asta probabil că nu va avea loc pentru că, după câte-mi dau eu seama, aveţi informatori în poliţie.

— Avem peste tot prieteni, dar nu se ştie niciodată de unde sare iepurele.

Iepurele sărise de la Vasile Aliman, şeful haltei Colentina, care nu reuşea să dea un răspuns precis: de ce apăreau în actele transporturilor unui tren regimentar două vagoane cu acelaşi număr. Fusese găsit unul dintre ele, dar al doilea nu ajunsese la destinaţie. Era vorba de un transport de materiale sanitare pentru spitalele de front de la Iaşi. Din cauza unor manevre prin gări periferice, vagonul rătăcise vreo 25 de zile, cei de la Iaşi reclamaseră neprimirea materialelor, începuse o anchetă pe linie militară care, deocamdată, nu dăduse rezultate, iar pe linie civilă, în biroul lui, din halta aceea prăpădită, apăruse inspectorul Mizdrache, căruia numai de treaba asta nu-i ardea pe căldurile acelei veri.

Faptul se întâmpla la începutul lunii iulie, într-o dimineaţă foarte călduroasă, cu un soare care lua pielea de pe om, şeful staţiei era plictisit de moarte de solicitările şefilor de tren care reclamau cale liberă ca să iasă din linia de centură şi să transporte materialele şi alimentele pentru front, pentru care serviciile militare se băteau în draci. Telefoanele zbârnâiau tot timpul şi el abia îşi mai trăgea sufletul:

— Alo, Vasluiule, Vasluiule, ai înnebunit? Lasă, domne, liber, am un tren la Mărăşeşti, nu poate să iasă de-acolo. Ţine-i dracu' pe linia moartă până vin ăştia dinspre Bucureşti. Cum nu înţelegi? Înţelege ! Ne omoară Aprovizionarea Armatei, ne bagă în puşcărie!

— Alo, Romanul, Romane, ai surzit? Veni-ţi-ar boala copiilor, iar ţi s-a stricat firul. Lasă, domnişoară, firul liber, e armata, domnişoară, nu e Tanti Carolina! Cum să vorbesc frumos? De azi-dimineaţă te rog! Alo, Romanul, ascultă, domnule, am un transport, 40 de vagoane. Deraia-i-ar să

deraieze, că mi-au scos sufletul! Cu ce? Cu crăpelniță! Lasă-mă, domnișoară, te-am rugat. Fi-ți-ar Episcopia a dracului, ce vrea Episcopia? Și dacă e Patriarhul, personal, îl bag în mă-sa. Armata are prioritate. Ce, i s-a făcut să meargă pe front cu cristelnița? De asta le arde soldaților, să-i împărtășească?

— Alo, Bârladule, Bârladule, n-auzi? Ai vată în urechi, Bârladule, fir-ar mama ta a dracului să fie! Domne, am o garnitură cu 40 de vagoane. Fă-i loc! Cum pe unde să treacă? Pe deasupra, peste gară, pe unde oi ști! Domne, mă împușcă Mareșalul! Fii atent că te iei în colți cu el! Frontul, domnule, înainte e frontul și pe urmă restul. Ce e aia că ai un transport de documente de la Arhivele Statului din Iași! Or fi ele istorice, mă șterg cu ele undeva. Ei, asta-i bună! De pe vremea lui Cuza Vodă! De Cuza Vodă ne arde nouă acum! Lasă, domne, să treacă, fă cum îți spun, ne bagi în pușcărie pe amândoi!

Își tampona fruntea, își sufleca mânecile, trântea cu pumnul în biroul scrijelat, îi venea să bea cerneala din călimară, să spargă geamurile, să se strângă de gât. Arăta mereu ajutorului lui, un impiegat cu cap ca un castravete care moțăia, vârându-și din când în când vârful tocului în ureche și scobindu-se plictisit.

— Uite, domnule, uite, Pascale, cum îmi mănâncă ficații. Auzi, n-au cale liberă! S-au înfundat. Fi-le-ar Căile ferate ale mamei lor ale dracului. Că și mecanicii ăștia, parcă nu-i știu eu, umblă ca dricul Primăriei și pe noi ne aia la cap toată ziua. Ba Statul Major, ba Aprovizionarea. Și tu, ce dracu te scarpini în urechi când vorbesc eu? Puțin îți pasă! Stai și tragi tutun pe nas, bagi cafele în tine, piară lumea, habar n-ai!

În clipa aceea intrase inspectorul Mizdrache cu o *panama* pe ceafă, într-un costum alb, fără cravată, într-o cămașă

răsfrântă la gât, urmat de Ciripoi, care *fotografia,* cum îi plăcea lui să zică, tot ce era în jur.

— Bună! aruncase din vârful buzelor inspectorul şef.

— Bună, făcuse şi Aliman. Domnii?

— Permiteți?

Mizdrache îşi scosese haina, îşi luase singur un scaun, o întinsese pe spătarul lui, avea o cămaşă udă toată, apucase un dosar de pe masă şi-şi făcea vânt cu el.

— Şefule, adică noi arătăm aşa, ca nişte covrigari? Suntem din Piața Mare, de la Hala Traian?

Şeful haltei Colentina se uitase la ei intrigat că cineva îşi permite să-i vorbească în felul ăsta.

— Şi dacă n-oți fi de la Hala Traian, din Piața Mare, oți fi nepoții lui Smeu?

— Vorbeşte frumos, măi acela, se lipise cu un şold de biroul lui Aliman, Ciripoi, făcând pe Viviane Romance în filmul *Casa din Malta.*

Inspectorul şef îi trântise legitimația peste hârtiile în care se uita şi-l măsura cu o privire care nu promitea nimic bun:

— Numele meu e Mizdrache, din Siguranța Statului. Asta îți spune ceva?

— Da. Şi ce doriți?

— Dorim să vă uitați nițel la noi, să ne spuneți bună ziua...

Vasile Aliman îşi aruncase privirea pe legitimație, o întorsese pe amândouă părțile şi mârâise:

— E-n regulă! Ce doriți de la mine?

Ciripoi se aşezase pe un colț al biroului şi-i făcuse semn lui Pascale.

— Domnu', fii bun să ne cauți pe-afară!

Acela şi dispăruse, fără să mai întrebe ceva. Mizdrache, sculat cu telefonul din patul Marigetei şi de la *Refugiatu,* avea un chef de anchetă de nu mai putea. Simțea că durerea de cap îi crapă țeasta.

— N-ai dumneata un antinevralgic, ceva, pe-aici? îl întrebase pe Aliman.

Şeful staţiei căutase prin sertarele sale şi găsise, în sfârşit, două aspirine.

— Le luaţi cu apă sau făr' de?

— Făr'de! îl îngânase Mizdrache şi le înghiţise cât ai clipi din ochi. Am răcit, am stat în curent.

— Vă cred.

— Domnu' Aliman, s-a ivit o încurcătură, o chestie cu un vagon cu nişte medicamente care n-au ajuns la Iaşi. A mai venit o sesizare pe linie de armată că ar fi dispărut niscai arme.

— Arme? făcuse celălalt. Şi ce legătură am eu cu chestia asta?

— Păi, aveţi, că trenul a trecut pe aicea şi vagonul n-a mai ajuns la destinaţie. Poate ne daţi nişte relaţii.

Şeful staţiei încă se ţinea bine. Avea aerul că se vorbeşte de un lucru care nu-l privea deloc.

— Domnule inspector, pe aicea umblă atâtea trenuri, e babilonie curată. Am 300 şi ceva de garnituri pe zi. Fă şi dumneata socoteala, una vine, alta pleacă! Dumneata crezi că pot să găsesc eu acul în carul cu fân?

Mizdrache îl măsura cu o atenţie care nu prevestea nimic bun. „Uită-te la el, se crede mai deştept decât e. Bine, mă, nenică! Dacă vrei tu să te iau pe franţuzeşte, te iau!"

— Domnu' Aliman, scurt pe doi: dumneata ştii limpede despre ce e vorba, te rog să ne ajuţi, pentru că altfel dai de bucluc!

— Cum, adică?

— Uite, cum îţi spun eu: vagonul a mers până la Mărăşeşti, pe urmă l-au băgat ăia pe Buzău, de la Buzău, ce aia mă-sii o fi căutat, s-a întors iar la Ploieşti; de la Ploieşti a fost semnalat la Braşov şi aşa mai departe. Noi nu lucrăm la C.F.R. ca să ştim ce itinerarii aveţi dumneavoastră, dar v-aş

ruga, aşa, în mod elegant, să vă interesaţi de treaba asta şi după două zile să vă prezentaţi la noi la birou, uite cartea mea de vizită. Ai telefon, îţi spun eu la ce oră şi când să vii şi să-mi dai detaliul de care am nevoie.

Şeful staţiei nu se lăsa cu una cu două. Nu voia să-l facă pe celălalt să creadă că este implicat în chestia asta, deşi abia aştepta să-l vadă plecat, ca să-i dea telefon inginerului Dumitrescu.

— Domnule inspector, am auzit ceva de treaba asta. Ştiu că e vorba de două vagoane cu acelaşi număr care apar în acte. Unul s-a găsit şi îl căutaţi pe al doilea. Aşa e?

— Aşa e!

— Buun! Acum vă întreb şi eu ca proasta: ce legătură are faptul că au dispărut nişte arme cu un transport de medicamente pentru Iaşi?

— Păi, asta vreau să aflu şi eu.

— Şi de ce tocmai de la mine?

— Pentru că dumneata eşti şeful staţiei şi va trebui să faci lumină, doar aici s-a format trenul. Şi cu asta am terminat. Am onoarea şi vă mulţumesc pentru aspirine. Uite că mi-a trecut durerea de cap. Aştept telefonul dumneavoastră.

Aliman scosese un pachet de ţigări, trăsese trei fumuri, se ridicase, privise prin geam maşina inspectorului şi a ajutorului său pornind într-un nor de praf şi-l chemase pe Pascale:

— Fii atent! nu intră nimeni. Am o treabă foarte urgentă. Dacă e cineva de la minister, dacă sună de la armată, mă chemi. Sunt sus, că am de făcut nişte acte.

Urcase scara care-l ducea într-un mic birou şi începuse să-l caute pe inginerul Dumitrescu. Abia după vreun ceas şi jumătate îl găsise la o a treia adresă.

— Alo, Aliman vă deranjează. Să trăiţi, domnule inginer! Cum să facem să ne întâlnim două clipe? Am o încurcătură.

— În 20 de minute sunt la dumneata cu maşina. Asteaptă-mă în şosea.

— Bine, vă aştept.

Sosise. Părea calm, dar după felul cum pornise maşina, după ce luase loc lângă el, se vedea că e nervos.

— Ia spune.

— E lată! Au descoperit că s-au furat nişte arme şi-mi cer să le scot, din părnânt, din iarbă verde, al doilea vagon cu acelaşi număr. Peste două zile trebue să mă duc să le dau un răspuns.

Inginerul privise mecanic în oglinda retrovizoare a maşinii. Nu-i urmărea nimeni. Şoseaua era pustie.

— Ar fi trebuit să-mi spui să nu vin aici, dar, în sfârşit, acum nu mai avem ce face, să sperăm că nu se ţine nimeni după noi. Oricum, ai făcut bine că mi-ai spus despre ce este vorba.

— Ce-i zic eu peste două zile inspectorului şef?

— Să ne gândim.

Maşina alerga acum cu 120 la oră. Colonelul apucase pe şoseaua Constanţei şi căuta un drum lateral ca să-şi dea seama dacă nu cumva e totuşi urmărit. În spate nu văzu decât nişte autocamioane pe care le depăşiseră. Încetinise şi când găsi ceea ce căuta făcu la stânga, pe un drum pietruit. Merse câteva sute de metri şi pe urmă coti din nou la stânga, pe o mică potecă de care plină cu urme de roţi. Îl invită pe celălalt să coboare:

— Să ne plimbăm puţin!

În jur, nişte mirişti pe care câţiva ţărani le întorceau cu plugul. Erau departe de ei, nu-i băgau în seamă.

— Să zicem că de vagon o să facem rost, că nu-i mare lucru. Am oameni la C.F.R., îi trântim numărul care trebue, numai că ar fi necesar să lăsăm impresia că cineva a vrut totuşi să-l fure pentru că era încărcat cu medicamente. Dumneata sigur că nu poţi face nimic în treaba asta. O să

ne ocupăm noi. Unde crezi că ar fi cel mai uşor? Pe aici, pe undeva, prin jur, pentru că gările sunt supravegheate.

Aliman se gândise puțin.

— Cel mai potrivit loc, după mine, ar fi în halta Cățelu. Cam acolo stau garate pe linie moartă vagoanele care nu sunt urgente.

— Buun! Atuncea, dumneata vorbeşte cu şeful de la halta Cățelu. Abia peste două zile, înainte de a-i da telefon inspectorului, după ce am să te înştiințez eu că *obiectul* va fi la locul său, acolo. Îl rogi să tragă un control, îi dai numărul vagonului şi zici că s-a rătăcit şi că te strânge cineva cu uşa, şi să fie bun să-ți telefoneze şi să-ți spună dacă nu l-a găsit cumva, pe vreo linie moartă, pe-acolo!

— Am înțeles. Mi-ați luat o piatră de pe inimă.

— Nu fi aşa de sigur, că ăştia nu renunță uşor. Or să te urmărească. E bine să nu te agiți, comportă-te ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, pe mine nu mai mă căuta, că eu îmi schimb telefoanele şi n-ai cum să mă mai găseşti. Dacă te vor supune la o anchetă mai dură, ține-o cu *nu ştiu, habar n-am,* că n-au ce-ți face. Dacă întreabă cumva – şi asta e posibil – cine te-a vizitat zilele astea, dă pe o rudă de-a dumitale. Scrie-i o carte poştală sau o scrisoare în sensul ăsta, adică, dacă va fi întrebat să răspundă că ți-a adus vreun pachet, ceva. Dar să sperăm că n-ajung până acolo. Şi acum, hai să ne întoarcem.

În aceaşi seară Colonelul dăduse un semn celor de la Scroviştea pentru a-i pune în alarmă. Tronaru îi chemase la el pe Costică Berbec şi pe Ciorogârla şi le spusese scurt:

— Atenție mărită! Nu se mai fac niciun fel de trageri. Opriți oamenii să mai vină acolo! Împachetați şi camuflați lăzile, probabil că va trebui să le evacuăm.

Într-adevăr, Colonelul luase măsuri pentru evacuarea armelor de la ferma regală. Armand venise în Bucureşti în

urmă cu trei zile. Trebuia să-l cheme urgent de la Domneşti sub un pretext oarecare. Trimisese o telegramă semnată *Irène,* prin care-l înştiința că se afla într-o situație dificilă şi-i cerea ajutorul. Misiva ajunsese şi, bineînțeles, curiozitatea lui Tismana nu-l ferise de întrebări pe Dănacu.

— Ei, Armand, fetele, fetele! Te cheamă?

— Da' de unde! Nefericita aia de Irène-Mavrocordat. Tot timpul are belele. Pot să lipsesc o zi jumătate?

— Cum să nu? Profit de chestia asta ca să-ți dau nişte dosare pe care le laşi celor de la Minister, tot în drumul ăsta. De acord?

— De acord, domnule ministru, vă mulțumesc foarte mult. („Numai de n-ar întâlni-o prin Bucureşti vreodată, să-i facă vreo aluzie.")

Se suise în *Citroen* şi în trei ore era la Bucureşti. Făcuse un număr de telefon, Colonelul apăruse după o jumătate de oră în punctul fixat al întâlnirii, undeva, în Piața Kogălniceanu. Intraseră într-o mică cârciumioară de la un subsol, fără clienți la ora aia, dacă nu socoteai vreo doi bețivi care stăteau lângă bar. Colonelul comandase o gustare şi nişte vin şi pe urmă îl întrebase:

— Omul tău nu bănuieşte nimic?

— Mă crede acum în brațele unei femei.

— Asta e foarte bine. Iată de ce te-am chemat. Ne aflăm într-o situație destul de dificilă. Îl cunoşti pe Mocsony-Stârcea?

— Da.

— Atunci e foarte bine. Crezi că poate să-ți facă un serviciu?

— Ei, îl hotărăsc eu. Dar despre ce e vorba?

Colonelul privise spre cei doi bărbați de la bar.

— Am nişte jucărele la ferma regală, la Scroviştea. Trebue scoase urgent de-acolo şi bineînțeles că nu-i o chestie atât

de simplă. Iată ce am gândit: tu câte zile poți să stai în Bucureşti?

— Păi, mâine seară trebue să fiu înapoi.

— Nu e bine. Dai o telegramă sau un telefon şi îl rogi pe ministru să te ierte, dar s-au ivit chestiuni grave şi trebue să rămâi până duminică seară aici. Pretextezi ceva, o înmormântare, o nuntă.

— E cam mult. Azi e miercuri. Treabă n-are el cu mine, dar se plictiseşte singur. L-a lăsat şi nevasta. Frate-său e la Bucureşti. Mi-e teamă să nu vină încoace.

— Găseşti tu ce să-i spui până la urmă. Să aibă răbdare că o să-i dai raportul la sosire. Şi-acum, iată despre ce e vorba. Mergi la Stârcea şi roagă-l să-ți organizeze o vânătoare.

— Acum? Cine dracu vânează pe vremea asta? E război.

— Armand, n-o s-o aducem pe Majestatea Sa la vânătoare, dar îi spui că e o chestie foarte importantă, să nu întrebe mai mult, să-şi adune hăitaşii, şi el, personal, cu tine să trageți la fazani, la prepelițe, la ce-o fi sezonul acum. Maschează-i şi pe Ciorogârla, şi pe Berbec. Pe Tronaru l-am chemat eu încoace – că el e cunoscut ca un cal breaz – şi-mi scoateți jucărelele afară din fermă şi le duceți într-o comună apropiată, la Adunați, unde o să-l găseşti pe un om de-al nostru. Ăla ştie că veniți. El e paznicul forturilor. I le dați în primire şi o să aibă grijă să le pună bine. E înştiințat de treaba asta. Voi atâta aveți de făcut: să împuşcați ceva pe-acolo, să le puneți în căruță şi sub ele băgați lăzile. S-a înțeles?

Armand se suise în maşină şi se oprise pe undeva, pe Şoseaua Kiseleff, după ce dăduse un semn lui Mocsony-Stârcea, rugându-l să-i facă un serviciu.

— Dar ce-i aşa urgent? Arde Dobra? râsese tânărul, aproape amuzat de graba lui Armand.

— Nu pot să-ți spun la telefon. Trebue să-ți fac o vizită.

— Bine. Cu plăcere. Pofteşte încoace. Te aştept cu o cafea sau bei un coniac la ora asta?

— Parcă e mai bună cafeaua.

Ajunsese în zece minute. Sunase la uşă. Stârcea, îmbrăcat ca şi când ar fi avut de primit un oaspete însemnat, îi deschisese, surâzător ca totdeauna, îl îmbrăţişase şi îl poftise înăuntru. Obloanele erau trase din cauza căldurii de-afară. Aprinsese o veioză şi-l invitase să se aşeze într-un fotoliu. Interiorul sobru se desluşea în semiîntuneric.

— Ia loc. Cafeaua soseşte în curând, am comandat-o fetei. Spune, ce s-a întâmplat?

— E un adevărat noroc că te găsesc. Cum de stai la vremea asta în Bucureşti?

— Cu afacerile. Nici anul trecut n-am avut o zi de linişte. Regele se agită. Nu ştiu exact ce face, dar primeşte o mulţime de lume, umblă de colo-colo. Dar ia spune-mi mai bine cu ce-ţi pot fi agreabil?

Armand îl privea cu o admiraţie nedisimulată.

— Mă uit la tine şi nu-mi vin în fire. Înfloritor ca totdeauna. Să ştii că cineva dulce, care te iubeşte şi suspină după tine, m-a rugat să fac la un fel.

— Armand, eşti nebun. Să nu-mi vorbeşti despre femei decât ca despre obiecte de artă. Sunt sătul de ele! Dar mai bine dă-i drumul, pentru că şmecher cum eşti, îmi faci complimente ca să-mi câştigi bunăvoinţa şi vreau să te asigur, de pe acum, că mi-ai câştigat-o. Zi-i.

— E vorba de o chestie foarte importantă. Dacă ţii la nişte oameni care, la rândul lor, nu vor uita ceea ce nu trebue să uite din clipa aceasta ce ai făcut pentru ei, ascultă-mă puţin.

— Da, dragă, te ascult cu cea mai mare plăcere...

*

Tot în aceste zile, inspectorul şef Mizdrache primise o sesizare de la şeful de post al comunei Scroviştea. Îl ruga să-l primească pe un anume Iovică al lui Nanu, lucrător la ferma regală, care avea să-i spună lucruri interesante. Mizdrache tocmai se pregătea să se întoarcă în comuna Andronache, în pădure, unde *Refugiatu* îl aştepta cu nişte peşte proaspăt şi ceva argăseală. Ciripoi îi făcuse poftă de dimineaţă.

— Dom' şef, am vorbit. Vă aşteaptă cu nişte păstrugă, ceva nemaipomenit, la proţap. Am făcut rost şi de lămâi, că numai eu ştiu cât mă zbat pentru dumneavoastră ca să vă simţiţi bine, pentru că vremurile sunt grele; azi suntem, mâine – cine ştie...

— Bine, Ciripoi. Să ţină ăla maşina sub presiune că o-ntindem. Lasă-l pe Teică sau pe Crăciunescu de caraulă şi gata: pornim !

Acum picase telefonul şi Mizdrache înjura de mama focului:

— Ei, ce spui, mă, maestre, auzi, cică vine unul de la Scroviştea ca să ne spună ceva interesant. Ce-i pe-acolo, pe la ferma regală. Ei, ce zici tu de treaba asta? Taman acum!

— Dom' şef, ştiu eu ce să zic? O fi ceva cu Majestatea Sa, nu ne putem juca. Că ăştia nu prea au nevoie de noi, dar, deh, Regele e Rege! Eu zic să mai rămânem niţel, să-l aşteptăm, să dea pe gură, că nu te joci în cazuri de-astea.

— Oi avea şi tu dreptate, Ciripoi. Hai să se ia odată un om deştept şi după unul prost. Să vedem ce-o să iasă.

Al lui Nanu fusese adus chiar de şeful de post cu un camion de transport, că nu nimerea. Şi aşa bâjbâiseră pe scări un sfert de ceas până să nimerească biroul lui Mizdrache. Inspectorul şef se uita la ei ca la nişte arătări. Şeful de post, cu un obraz scorojit, cu uniforma prăfuită, crăcănat, cu arma ţinută în dorul lelii, numai a militar nu

arăta. Cât despre țăran, un ăla înalt, slab ca o scovergă, cu nişte ochi şireți care nu te priveau, frământând în mână o pălărie de paie, ciuruită de ploaie, abia îndrăznise să intre.

— Să trăiți, să trăiți! făcea nemaiterminând cu plecăciunile. Am venitără cu dom' şef, că eu nu vă găseam singur!

— Luați loc. Cu ce ocazie pe la noi?

Şeful de post încercase el să explice înainte de a apuca celălalt să vorbească.

— Domnule inspector, mă cunoaşteți, că ați trecut, pe la noi, pe la fermă, în câteva ocazii.

— Da, te cunosc.

— Nu v-aş fi deranjat, dar e o afacere încurcată. Ar fi trebuit să anchetez eu, dar mă depăşeşte.

— Zi-i, nu mai mă fierbe, că am o mulțime de treburi.

— Păi, mai bine să vă spună omul ăsta, că el m-a sesizat.

— Ia spune, măi române, ce e?

— Dom'le inspector (nici nu se aşezase pe scaun, tot frământând pălăria aia în mână şi cu ochii în pământ), oi greşi eu, dar la noi, la fermă, se întâmplă lucruri ciudate.

— De pildă?

— Păi, de-o pildă, de vreo două luni vin de la Bucureşti nişte de-ăştia, grupe de apărare, aşa le zice. Cu puşcoace, cu de-ale lor. Îi aleargă vreo doi instructori, îi tăvăleşte, scoate sufletul din ei.

— Da, şi, ce-i cu asta?

— Ei, este că eu sunt mai curios, ca toți din familia mea – mie îmi zice Al lui Nanu – şi am tras cu ochiul, cu urechea. Eu militărie am făcut. Vin de două ori pe săptămână, fac instrucție cu nişte puşti *Manlicher* şi la trageri cu altă poveste.

— Cum adică, cu altă poveste?

— Păi, ați mai auzit dumneavoastră ca o puşcă *Manlicher* să tragă serii?

— Ei, or avea şi o puşcă-mitralieră cu ei.

— Nu prea au, că m-am uitat. Şi dacă ar fi una ar fi bine, dar sunt mai multe. Că e o turuiala la poligonul ăla, de zici că au dat ruşii peste noi.

— Ce spui, chiar aşa? Au şi un poligon?

— Da, au făcut unul în spatele curții, spre pădure, trag două ceasuri, se urcă la autobuz şi p-aci ți-e drumul! Şi mai au şi un locotenent, că le-a venit şi un locotenent, dar ăsta e mai mult cu administrația, aşa, numără câte gloanțe se trag, câte cartuşe rămân, socoteli de-ale lor.

— Păi, dacă au şi un locotenent cu ei înseamnă că sunt în regulă. Ce ți se pare curios?

Intervenise şi şeful de post.

— Este, domnule inspector, pentru că atrăgându-mi-se atenția, am dat şi eu ocol. Parcă ar trage şi cu grenade, parcă au branduri.

— Foarte bine. Înseamnă că sunt bine utilați. Dumneata nu i-ai întrebat de ce regiment aparțin, ai cui sunt? Că Vodă are vânători de munte, are de toate, roşiori, ca mă-sa mare, regina Maria!

— Păi, asta e, că sunt civili. Numai locotenentul ăla e militar. Am vorbit şi cu şeful fermei. El i-a controlat, mi-a zis să nu mă bag, că sunt formații speciale de luptă. Dar mie îmi pute.

Mizdrache se uitase la Ciripoi, Ciripoi la Mizdrache. Se gândeau amândoi că pierduseră vremea de pomană cu tâmpiții ăştia doi. Adică, de ce naiba veniseră ei până aici pentru o atât de mică tărăşenie? Şi pe urmă ce să se bage el, Mizdrache, în treburile ălora de la ferma regală? Cine ştie ce mişculații se ascundeau aici, mai intra dracului în vreun bucluc!

— Domnule şef de post, mie spune-mi un lucru concret, care să dea de bănuit.

Celălalt se uitase la țăranul cu care venise şi-i spusese:

— Ia spune, măi, al lui Nanu.

— Păi, pe concret, dom'le inspector, e că de ce ascund ei armele acolo? Că vin cu unele şi fac trageri cu altele. Una la mână. Doi la mână: e că de ce le ţin ei ascunse? Că am tras cu ochiul, mi-am zis că le-or pune în vreo magazie, ceva, să vedem despre ce e vorba, dar parcă le ascund în gheţăria aia, că e o gheţărie. I-am spus şi lui dom' şef de post. De apropiat, seara, nu pot să mă apropii că bate la ochi. I-am mai iscodit pe oameni, dar nu scoţi nimic de la ei. Tot în bobote vorbesc, de parcă m-ar lua peste picior. Pe urmă, ar mai fi o chestie. Tot învârtindu-mă pe lângă ei, nu ştiu cum s-a scăpat de i-a zis unul altuia *tovarăşe.* Or, cuvântul ăsta mie nu-mi cântă prea bine. Cum adică *tovarăşe*!

Mizdrache iar privise la Ciripoi. Se duceau dracului toate planurile lor din ziua aceea şi poate şi cele din următoarele. Se ducea dracului peştele la proţap că uite aşa păţeşte omul, una plănuieşte şi alta i se întâmplă. Mizdrache cugetase ce cugetase şi hotărâse, adresându-se şefului de post:

— Bine, o să trecem noi odată pe-acolo, zilele astea să cădem aşa, ca iarna pe casă, peste ei, să vedem ce se întâmplă. Mai avem o treabă aici în Bucureşti, mâine, aşa că-ţi dau dumitale un telefon să fii pregătit şi ne facem că ne-ar interesa nişte dezertori, ceva, să miros şi eu, să vedem ce se ascunde acolo, la fermă.

Cei doi plecaseră. Mizdrache îşi adusese aminte.

— Mă Ciripoi, când era vorba că dă ăla telefon, cel de la gara Colentina?

— Păi mâine ar fi.

— Mâine? Ia să stăm noi frumos aici, să vedem. Şi eu zic aşa, că pe duminică dimineaţă, când nu lucrează nimeni la ferma aia, de stă toată lumea pe la casa lui, să băgăm o pleoapă şi la Scroviştea. Să vedem ce tiribombe ţin, domne, ăia de-acolo?

Ciripoi avea o codeală în el.

— Dom' şef, eu zic că să ne uităm noi acolo, să băgăm vreun ochi, să avem de-o idee, dar mai cu uşurelul, dom' şef. Află niscaiva, nu-i vezi cum se pârăsc unii pe alții, ciripeşte, aude Majestatea Sa, cine ştie ce dandana o fi cu trupele astea de intervenție, ne mai trezim unde era să ne trezim când te-ai supărat dumneata pe noi, pe mine şi pe Teică, de ne făcusei aviatori. Mă şi vedeam cu crucea la cap şi cu iarba în gură.

— Mă, Ciripoi, tu ai dreptate, dar să nu zicem că ne-a sesizat careva şi nu ne-am dus, că de ştiut e bine să ştii, aşa că dăm o raită duminică dimineață, pe la prânzişor, mai bine, ne bunghim ce e acolo şi om vedea noi.

A doua zi, Aliman dăduse telefon şi se înființase în biroul lui Mizdrache.

— Domnule inspector, s-a făcut, am găsit vagonul.

Inspectorul şef se uitase la Ciripoi, Ciripoi la Mizdrache. „Ăştia joacă tare", îşi zisese.

— Ei, cum?

— Foarte bine. Am luat gările la rând, i-am rugat pe toți şefii de stație să facă un control. Unde credeți că ajunsese vagonul?

— Că numai cu Calea ferată nu lucrasem.

— În haltă, la Cățelu!

Ceva nu era în regulă, dar în viață trebue să înghiți de toate, gândise Mizdrache.

— Şi ați cercetat ce era înăuntru? S-au găsit armele?

— Niciun fel de armă. Era vorba de nişte medicamente. Au mai prăduit din ele, că se cunoaşte că vagonul e umblat, dar n-au apucat să-l golească. Probabil că e o bandă de borfaşi care vând la bursa neagră medicamente nemțeşti.

— Am putea să le vedem şi noi?

— Da. Cum să nu? Poftiți. Chiar am venit cu o maşină să facem un proces-verbal de scăzământ, să fim curați,

luminați toată lumea, să nu ne mai auzim vorbe. Cât privește furtul, bănuiesc că nu vă ocupați de lucruri de-astea, anunțați dumneavoastră unde trebue, să pună o brigadă, să pândească.

Se urcaseră toți trei într-o mașină și după vreo 45 de minute ajunseseră în haltă, la Cățelu. Îi întâmpinase un ceferist cu șapcă roșie, care cam târa un picior, înjurând de mama focului.

— Domn' inspector, fir-ar ei ai dracului, cu mamele lor care i-au făcut, fură, domnule, fură de sting. Acum noi avem Jandarmeria C.F.R., dar și ăștia, săracii, ce să facă mai degrabă? Stau cu ochii în toate părțile, dar sunt puțini, îi cheamă colo, colo, eu zic că au și niște complici aici, în haltă. Ar trebui să băgați un om-doi printre ei, că altfel nu-i dibăcim.

Traversaseră niște linii, trecuseră de macaze, ajunseseră în fața câtorva vagoane trase pe o linie moartă.

— Uitați-vă și dumneavoastră: ăsta e vagonul 33 475. Se cunoaște, e *umblat,* a plouat pe el, a bătut soarele.

— De când e plecat, domnule Aliman? întrebase Mizdrache.

— Păi, știu eu? Să fie o lună, o lună și ceva. Dumneavoastră spuneați că l-au semnalat pe la Buzău, pe la Brașov. Cine știe ce cască-gură l-o fi atașat la alt tren, ăștia, ginitorii, au băgat de seamă ce-i acolo, și uite-l aici!

Șeful haltei Cățelu o luase înainte și le arăta cum forțaseră ușa cu ranga.

— Poftiți pe-aici. Am pus un om înăuntru. Acolo doarme, acolo mănâncă. Poftiți să vedeți și dumneavoastră ce a mai rămas din vagonul cu medicamente.

Mizdrache cu Ciripoi urcaseră în vagon, îi întâmpinase un fel de matahală negricioasă, și el cu șapcă de ceferist și cu o pușcă de vânătoare alături.

— Dumnealui e paznicul. L-am înarmat şi noi cu ce-am putut.

— Bună, făcuse Mizdrache şi privise în jur: tărgi, mese de operaţie, pachete de bandaje, vată, lăzi cu seruri, fierbătoare pentru dezinfectare, lămpi cu spirt, răscolite, hoţii luaseră la întâmplare ce apucaseră mai repede.

— Ce zici, Ciripoi?

— Ce să zic, dom' şef! Zulă în toată regula. Bine că s-a găsit. Facem raport la ăia, la militari, şi-i priveşte cu armele lor. Vagonul l-am găsit, să se spele pe cap cum or şti.

Mizdrache mai dăduse o dată roată vagonului, privise oblonul care într-adevăr fusese izbit cu vreo rangă şi-l întrebase pe Aliman:

— Vagoanele astea nu erau sigilate?

— Da. Cum, nu?

— Şi nu-ţi mai aduci aminte cum era sigiliul ăsta?

— Păi, o bară de fier care avea un lacăt care se încuia.

— Şi lacătul l-aţi găsit?

Şeful haltei Căţelu răspunsese în locul lui Aliman:

— Găsit. Poftiţi.

Mizdrache îl privise. Era lucrat de nişte profesionişti. Lacătul fusese tăiat cu bomfaierul ca să nu facă zgomot.

— Faceţi un proces-verbal cu ce s-a mai găsit aicea. Adică un tabel alăturat, înaintaţi Direcţiei Sanitare de front de la Iaşi care este situaţia şi ei să trimită o copie după factura de livrare, dacă le-a sosit, ca să poată să se constate ce s-a furat. E clar, nu?

— E clar, domnule inspector. În câteva zile, dacă s-or mişca ăia, aveţi tot ce vă trebue, spusese Aliman, fericit că o scosese deocamdată la capăt.

— Păi, noi ne-am dus. La revedere. Poate ne conduceţi cu maşina până la birou, că mai avem treabă.

— Da, cu plăcere.

Despre afacerea cu furtul medicamentelor n-aveau să mai discute niciodată, pentru că şeful staţiei Colentina le trimisese două tabele din care rezulta că se furaseră medicamente în valoare de aproape 1.140.000 de lei, care nu puteau fi însă nominalizate, întrucât copia de livrare nu conţinea specificările respective. Pagubele fuseseră stabilite în funcţie de calcularea a ceea ce mai rămăsese raportat la valoarea medicamentelor primite. Totuşi inspectorului şef îi încolţea o bănuială în minte. La un calcul sumar, îi spusese el lui Ciripoi, în două zile nu prea ai cum să găseşti un ac în carul cu fân, cum zicea chiar Aliman. Atâtea staţii, atâtea mii de vagoane, care mai şi umblă de colo-colo. Pe urmă, vreme de război, cine dracu mai are timp să meargă să cerceteze pe toate liniile moarte şi să-şi noteze ce vagoane sunt scoase din circulaţie şi câte nu. Pentru el era limpede: şeful staţiei Colentina mergea pe blat cu cei care jefuiau vagoanele şi era unul dintre cei care dăduseră această lovitură. Capul bandei trebuia să fie unul mare, un general. Un milion şi ceva de lei! Cine se bagă într-o asemenea afacere? Existau complicităţi multe. Dacă ai fi prins un fir, ajungeai până unde ajungeai şi dădeai de un mahăr!

— Dacă l-am lua noi la întrebări, mă, Ciripoi, să-l punem pe nişte coji de nucă, să vezi cum ar mărturisi şi ce lapte a supt de la mă-sa. Dar nu intră în competenţa noastră, dragă. Noi ne ocupăm cu *politicii,* nu cu borfaşii, iar ăstora de la *Economic* nu le vând pontul, de-al dracului. Adică de ce să se afirme ei, şi noi nu! Şi acum, că o făcurăm şi pe-asta, ia să-mi spui tu care mai ţine, mă, deschis în Bucureştiul ăsta, ori au fugit toţi la ţară? Că mi s-a făcut o sete, Ciripoi! De două zile stăm aicea şi le numărăm. Marigeta s-a uscat şi ea în aşternut, *Refugiatu* cred că a mâncat cu ai lui peştele la proţap, a mai căzut şi beleaua aia cu ferma. Ia anunţă-l tu pe şeful de post că sosim duminică, să fie şi el pregătit.

— S-a înțeles, dom' şef. Vorbeați de *biserici.* Care *biserică* mai e deschisă? Păi, eu zic să-l călcăm pe Papastase, că ăsta ține deschis până pe la opt seara, aşa că ar fi vreme să ne dregem binişor până atunci. Are şi adăpost antiaerian aproape. Să sperăm că nu mai dau ăia cu bombele peste noi, că văd că ne-au iertat de la o vreme.

— Bine, Ciripoi, mergem la Papastase, pe barba ta. Să nu-l aud pe ăla că ne prezintă scuze, că-l bag în mă-sa, că nu de scuzele lui am nevoie, măcar un vin la gheață să aibă.

*

Ce-i venise lui Mizdrache, nu, că are el o idee.

— Mă, Ciripoi, la cât i-ai spus ăluia că venim noi?

— Cui, dom' şef?

— Cui? Lui mă-ta aia moartă de la *Sfânta Vineri,* că te ramoleşti! Şefului de post!

— A, da! Păi, pe la prânzişor, aşa. I-am zis să cotonogească şi el o rață, o gâscă, ceva, s-o aştearnă pe varză, acolo, că timp pentru inspecție avem noi, să nu pornim în cercetare pe inima goală.

— Ei, tocmai de-aia, ia-l pe Crăciunescu cu şoferul şi plecăm acum.

— Acum?

— Acum.

— E abia şapte jumătate dimineața!

— Păi, tocmai de-aia. Dacă ne ducem să ne culcăm înseamnă că nu mai ajungem decât poimâine. Santiago s-a îmbătat şi el. Uite-l, borăşte la masă, acolo. Cârciumarul cred că ne blestemă că de ieri de la prânz am ținut-o lată, fi-ți-ar Papastase al dracului. Auzi, îmi dă mie conserve! Ce-a ajuns Papastase! Îmi dă mie conserve, că e vreme de război, că pe mă-sa. Noroc cu ăştia că n-au pană de curent. Dacă l-am găsit până şi pe Santiago la post înseamnă că fac avere!

Ai văzut ce de lume? Să arunci un ac şi cade în cap de muiere. La ăştia nu mai le e frică, domne, de moarte, beau şi petrec, sfârşitul lumii, ascultă la mine!

Se aflau în grădină *La Virgiliu,* era o zi de iulie strălucitoare, soarele sus de pe la cinci, ei sub umbrar, le cântase Santiago la banjou, numai cântece spaniole. Să nu mai pleci! Ciripoi se îmbătase şi se dezbătase de două ori. Acum îl terminaseră şi pe cântăreţ, care băuse toată noaptea numai rom *Jamaica.*

— Şi ziceţi că să-l chem pe Crăciunescu, cu şoferul? întrebase Ciripoi, cam turbure.

— Mă, maestre, ştii că mie nu-mi place să vorbesc de două ori, că nu toacă popa pentru o babă surdă. Mişcă! Vezi că ai ochii cam cârpiţi, dă cu apă rece pe ei, dacă nu te mai ţin maţele, bagă-ţi degetul pe gât, ca strămoşii noştri, romanii, dă afară, să fii freş, scos din cutie, de dormit dormim în maşină până la Scroviştea. Ai înţeles? Mişcă!

Pe la 11 se aflau în liziera pădurii. Şoferul lăsase maşina pe şosea şi-i aştepta. Inspectorul şef, cu Crăciunescu şi cu Ciripoi o luaseră prin iarbă, uşurel.

— Am ţinut să vin mai devreme să văd ce-i pe-aici. Să miros. Să-mi fac o idee, Ciripoi. Ai grijă să-ţi faci şi tu o idee, că te-ascult ca la şcoală.

— Se poate, dom' şef? Ochiul cât sarmaua!

În momentul acela se auziseră nişte împuşcături.

— Da asta ce dracu mai e? întrebase inspectorul.

— Focuri de puşcă, ce să fie?

— Adică să fi venit ăia şi duminică la tragere?

Crăciunescu le atrăsese atenţia.

— Domn' inspector, e vorba de o vânătoare. Auziţi cornul şi hăitaşii. Vin încoace. Eu zic să ne dăm mai într-o parte că ne mai trag vreun glonţ în cap.

— Ce vânătoare, Crăciunescule? Cine dracu vânează pe timp de război? Că n-or fi nebuni. Țara arde şi baba se piaptănă!

Se auzeau împuşcături repetate şi păsări izbucnind din frunzişul pădurii. Glasurile hăitaşilor se apropiau.

— Dacă-s hăitaşi înseamnă că trag la iepuri, spusese Crăciunescu.

— Pe dracu! Nu se trage în iulie la iepuri, dragă.

— Atunci la mistreți! se băgase Ciripoi în vorbă.

— Aia ne-ar mai trebui, să ne treacă câte-un mistreț printre picioare. Eu zic să ne aşezăm în şanțul ăsta, colea, şi să aşteptăm să vedem ce ni se arată, propusese inspectorul şef. Cum eşti tu păgubos, Ciripoi, îți mai lasă unul o alică în popou şi nu te mai aşezi pe scaun un an de zile.

Din tufişuri izbucneau vulpi roşcate, repede-repede, târându-se cu burta de pământ, în zigzag.

— Asta era. Probabil că au intrat prin vii şi fac pagube şi s-au pus cu puşca pe ele!

Se auzise iar cornul de vânătoare.

— Sună sfârşitul bătăii! spusese Mizdrache, care mai participase la câteva vânători. Uite colo un drum, probabil că pe-aici sosesc. Ia să ne facem şi noi că am ieşit la aer curat.

Străbătură cei 20 de paşi care-i despărțeau de drumul forestier şi se aşezară în iarbă, aşteptând sosirea convoiului. Cam după vreo zece minute se ivi călare cornistul, urmat de o ceată de vânători care se aşezaseră în cele patru căruțe în care se aflau fazanii şi vulpile vânate. Fumau şi vorbeau de-ale lor. Nu-i băgaseră de seamă. Mizdrache îl întrebase pe Ciripoi:

— Ascultă, dragă, am eu vedenii? Ăla nu e Mocsony-Stârcea, secretarul Regelui?

— Nu-l cunosc. N-am avut onoarea, zisese Ciripoi.

Crăciunescu, care era mai umblat în lumea bună, răspunsese:

— El e.

— Şi lângă domnia sa, nu e domnul Armand Sachelarie?

Ciripoi îl recunoscuse şi el pe Armand.

— El e, dom' şef.

— Mai lipseşte Majestatea Sa şi am rupt-o în fericire! Ia te uită ce distracţie şi-au găsit dumnealor! Şi cum s-au deghizat, ca-n *Freischütz.* Tu ai văzut, mă, Ciripoi, opera *Freischütz*? Să-ţi fluier corul vânătorilor?

Inspectorul şef se ridicase în picioare şi-l saluta pe secretarul Regelui:

— Să trăiţi, să trăiţi!

— Cu ce ocazie pe la noi? întrebase Mocsony-Stârcea. Ce faceţi, dragă, sunteţi în manevre? Mult succes, mult succes!

Şi îi fluturase mâna a salut.

Armand, în costum de vânătoare, şi el cu o puşcă cu două ţevi şi cu patru fazani la centură, bălăbănindu-şi picioarele încălţate în cizme, îl saluta cu pălăria.

— Vă salut, domn' Mizdrache! Cum stăm? Care e situaţia? V-aţi refugiat aici, la ferma regală?

— Da' de unde, domnu' Armand, am ieşit şi noi la aer, că e duminică. Ne-am săturat de birouri. Unde mai pui că mai sună magaoaia. Murim dracului de inimă. Cum a fost?

— Bine, bine! Să vă dau câte un fazan?

— Nu. Se poate? Trofeul vânătorului? E şi domn' ministru cu dumneavoastră?

— Nu. E la Domneşti. Pe mine m-a luat domnul Stârcea. Eram în trecere prin Bucureşti şi a zis să-mi facă o plăcere.

— Foarte bine, foarte bine. Omagii domnului ministru. Când îl vedeţi, să-i transmiteţi că afacerea aia, cu vagoanele, s-a rezolvat. Îi trimit eu un raport în scris.

— Salutare, salutare!

Convoiul trecuse. Urmau hăitaşii, nişte ţărani cu ciomege în mână, glumind şi fumând din ţigări, pe urmă vreo două care, pline şi ele cu fazani atârnaţi pe nişte culmi.

— Păcat că n-aţi primit păsările alea de la domnul Armand! făcuse Ciripoi cu o părere de rău în care se ghicea o mare tristeţe.

— Oi fi borţoasă, Ciripoi, şi nu ştiu eu! Pofteşti. Adică noi suntem cerşetori, aşa? Stăm la Podul Beilicului cu mâna întinsă? Mă, maestre, mă! Dacă vrei fazani, cere-i lui *Refugiatu,* că-ţi aduce el fazan.

Convoiul aproape dispăruse într-un nor de praf. Inspectorul şef tot se mai uita după el. Ciripoi îi dădea târcoale simţind că ceva îl nemulţumeşte.

— Ce e, domn' şef? Ce s-a întâmplat? Parcă vi s-au înecat corăbiile!

Mizdrache făcuse stânga-mprejur, urmat de cei doi, umblând cu mâinile la spate. După câteva momente de tăcere, spusese cu obidă:

— Mă, Ciripoi, fazanii suntem noi! Să ştii de la mine că ne-au tras în piept, cu acte-n regulă! Aici nu-i lucru curat. Vânătoare în iulie! De...

*

Baronul Manfred von Killinger îi convocase în seara zilei de 21 iulie pe toţi membrii coloniei germane la vila lui de la Snagov. Telefoanele zbârnâiseră toată dimineaţa, maşinile îi aduceau din toate locurile. Era puţin înnorat, peste vreun ceas avea să plouă, pe faţa lacului un vânt rece zbicea valurile. Invitaţii se adunau grupuri-grupuri, părând foarte nelinişţiţi, dar se prefăceau că nu ştiu de ce au fost convocaţi aici, pe neaşteptate.

Baronul apăruse cu o faţă pământie, încruntat, urmat de secretara sa şi de doi ofiţeri sosiţi la amiază de la Berlin. Îi

invitase pe toți cu un semn să ia loc în fotoliile de răchită, aşezate pe promontoriul care dădea spre lac, se sfătuise cu glas şoptit, câteva minute, cu cei doi ofițeri şi, după o altă tăcere lungă, li se adresase cu glas stins, privind într-un dosar în care avea depeşele primite din noaptea trecută şi în dimineața acelei zile.

— Doamnelor şi domnilor, ieri, o mână de inamici ai Germaniei au vrut să-l ucidă pe Führer printr-un atentat care a avut loc la cartierul general al armatei. Din fericire pentru Germania, pentru întreaga omenire, viața lui a fost cruțată. El a fost uşor rănit şi s-a adresat prin posturile de radio națiunii. Cercetările sunt în curs; s-au făcut câteva arestări. Este bănuit un colonel care a participat la consfătuirea de la Statul Major, precum şi alți complici. Se presupune de asemenea că e vorba de un complot mai vast. Domnii ofițeri, care se vor prezenta imediat, au sosit de la Berlin pentru a vă da detalii şi a întreprinde cercetări dacă nu cumva există ramificații. V-am adunat aci pentru a face un apel la patriotismul dumneavoastră şi pentru a vă atrage atenția că din considerente pe care nu le înțeleg, între serviciile noastre speciale, de mai multă vreme, există o concurență neloială. După cum ştiți, acum câteva săptămâni, şoferul Kurt a fost găsit ucis prin strangulare în pădurea Andronache. Cercetările noastre n-au dat niciun rezultat. În raportul trimis la Berlin s-a scris că a suferit un accident. V-aş ruga să acceptați această versiune. Noi o să investigăm în continuare şi, până la urmă, să sperăm că îl vom descoperi pe vinovat, care va fi drastic pedepsit. Iată de ce fac apel la conştiința dumneavoastră, dându-vă ordin să încetați orice fel de rivalități şi gelozii rău înțelese. Avem o singură patrie, Germania, pe ea trebue s-o slujim, mai ales în ceasurile acestea atât de dramatice, când, iată, nu numai ruşii, englezii, americanii şi francezii luptă împotriva

noastră, dar şi o mână de aventurieri care au încercat să scurteze viaţa ilustrului nostru Führer. Heil Hitler!

— Heil Hitler! strigaseră cu toţii în cor, ridicându-se în picioare şi săltând braţul drept.

— Să considerăm asta ca un jurământ de credinţă din partea dumneavoastră şi să ne aşezăm pentru a asculta cuvântul oaspeţilor noştri.

Expunerea ofiţerilor veniţi de la Berlin se încheiase într-o tăcere deprimantă. Oamenii se îndreptau către maşinile cu care sosiseră. De câteva zile, toate serviciile germane se mutaseră în vechile lor sedii, însuşi baronul lucrând câteva ore pe zi la Bucureşti. Se declarase o stare de maximă urgenţă, controalele se înăspriseră, rapoartele către Comandamentul Armatei germane se înmulţiseră, atmosfera, oricum, se înrăutăţise. Cea mai îngrijorată dintre participanţii la această întâlnire era doamna Gerda Hoffmann. Killinger nu-i acordase nicio atenţie în timpul expunerii celor doi, dar în momentul în care voise să se urce în maşină, vocea aghiotantului, un căpitan, o oprise.

— Doamnă Hoffmann, sunteţi bună?

— Da. Ce s-a întâmplat?

— Domnul Killinger doreşte să vă spună câteva cuvinte.

— Vă urmez.

Îi era foarte neplăcut să dea ochii cu baronul, dar trebuia să se stăpânească. El o primi în salonul vilei pentru că afară începuse să plouă cu picături mici şi se făcuse şi frig, pe neaşteptate. Cineva aprindea luminile aflate în nişte scafe metalice şi doamna Hoffmann privi mobilierul elegant din jur, covoarele şi cele câteva tablouri din încăpere: un portret uriaş al lui Hitler se afla deasupra biroului de mahon la care lucra Killinger şi pe care-l zărise printr-o uşă întredeschisă. De obicei, baronul primea în acest salon, dacă vremea era urâtă, sau pe terasă. O aştepta în picioare, lângă peretele de

sticlă care lăsa să se vadă peisajul cu sălcii bătute de vânt şi apa neagră, încreţită în acel sfârşit de zi.

— Mă iertaţi, doamnă Hoffmann, că v-am întors din drum, însă voiam să vă spun câteva lucruri şi anume numai dumneavoastră, fără martori. Cred că bănuiţi despre ce e vorba.

Gerda Hoffmann îl privise drept în ochi cu acea îndrăzneală pe care o au numai femeile.

— Nu. Nu bănuiesc nimic.

— E vorba de moartea şoferului lui Braun.

— Şi ce legătură am eu cu moartea lui?

— Fumaţi? o întrebase baronul, întinzându-i un pachet de ţigări.

— Nu. Mulţumesc.

— Toate bănuielile sunt îndreptate asupra dumneavoastră.

— Din ce motive?

— Din cauza accidentului de maşină pe care l-aţi avut şi care a fost, se pare, provocat.

Doamna Gerda Hoffmann îl privea prin ochelarii săi care îi dădeau totdeauna o expresie severă. Părea furioasă.

— Sper că nu credeţi că eu l-am omorât.

Ministrul surâsese reţinut.

— Nu. Ar fi fost imposibil. Omul a fost sugrumat. Bărbatul lăsase un moment de tăcere, pregătindu-şi ceea ce avea de spus.

— Din cercetările noastre – eu nu sunt amestecat în ele –, mi s-a raportat că înainte de a i se întâmpla această nenorocire s-a plimbat cu dumneavoastră prin pădure. Este adevărat?

— Este adevărat. Dealtfel, mai era cineva cu noi, de la care s-a aflat probabil acest amănunt. Acel cineva vă poate spune că aveam relaţii foarte bune cu Kurt şi că tocmai de aceea l-am invitat să vorbim între patru ochi pentru a-l

asigura că nu am să-i imput nimic şi că ar fi vremea să ne considerăm camarazi buni, cum am fost totdeauna.

Baronul îşi frământa palmele cu nervozitate.

— Totul a fost foarte bine gândit, doamnă Hoffmann. Nu putem să vă reproşăm nimic. Numai că se bănuieşte că aţi avut un complice. Nu ştiu cine a fost acela, bănuim pe cineva, care l-a aşteptat undeva, într-un loc în pădure, unde dumneavoastră aţi uitat un batic cu care, dealtfel, a fost sugrumat. Corpul delict n-a fost găsit.

Ministrul tăcuse. Nici doamna Hoffmann nu spunea nimic.

— Atunci, dacă nu mai aveţi de pus nicio întrebare...

Femeia se retrăsese după un salut scurt, baronul o urmărise până ajunsese la uşă şi intrase în micul său birou de lucru.

Peste o zi, la Bucureşti, în grădina Legaţiei, maiorul von Braun o întâmpinase zâmbitor, cu unul din acele surâsuri care îţi făceau mai mult frică decât îţi lăsau impresia de bunăvoinţă.

— Dragă Gerda, îmi pare bine că te întâlnesc, n-am avut timp să discutăm la reuniunea de la Snagov, era şi lume multă. Am văzut că baronul te-a reţinut câteva clipe, cred că ţi-a spus lucruri nostime. În ce mă priveşte, aş vrea să uităm tot ce-a fost între noi, să spunem că scorul este egal, dar să ne oprim aici, pentru că ultimele întâmplări ne obligă înainte de toate la asta. Din parte-mi, să ştii că nu vei avea niciun fel de neplăceri. Vreau să ne amintim de vremurile bune de altădată şi să-l lăsăm pe baron să înţeleagă că ostilităţile dintre noi au încetat. Dealtfel, am fost şi eu ieri la el şi i-am spus că ar fi bine să înceteze cercetările, pentru că orice limpezire a cazului ar duce la lucruri neplăcute, care ar păta reputaţia serviciilor noastre. El m-a rugat să-ţi dau mâna şi, dacă vrei, hai să intrăm două clipe la braţ, ca doi vechi camarazi, asta o să-i facă plăcere. Accepţi?

Gerda Hoffmann acceptase. Mai târziu, pe la începutul lunii septembrie a aceluiaşi an, aveau să se întâlnească din întâmplare în coloana generalului Friessner, încercând să-şi găsească un drum liber spre trupele germane care se repliau. Schimbaseră câteva cuvinte pentru că erau în două maşini diferite, nu-şi mai purtau pică, situaţia-limită în care se aflau îi făcuse să uite toate detaliile vechiului lor conflict. „Poate ne vedem în Germania, dacă se termină războiul ăsta blestemat. Ai vechea adresă a părinţilor mei; cum eşti o fiinţă ordonată, sper că n-ai pierdut-o." „Nu pierd niciodată nimic." Îşi făcuseră un semn cu mâna. Von Braun demarase cu maşina lui, ocolind grelele autocamioane în care se aflau chesoane de tun, muniţii, răniţi, bagaje, staţii de radio, adică tot ce mai forma în acele zile zestrea armatei germane care-şi croia drum spre Budapesta. Lângă un sat, bombardamentul avioanelor de asalt sovietice îl prinsese pe maiorul von Braun pe şosea. Murise lovit de o schijă, lângă şoferul care încerca cu disperare să iasă la o lizieră şi care scăpase cu viaţă. Despre moartea lui, doamna Gerda Hoffmann aflase abia prin 1947. Scrisese, aşa cum promisese, pe adresa părinţilor lui von Braun, şi cineva îi răspunsese că iubitul lor maior nu se mai întorsese de pe front. Prin 1968, doamna Gerda Hoffmann făcuse o excursie în România cu autocarul unei societăţi de voiaj, vizitând oraşele Bucureşti şi Sibiu. Cel ce relatează aceste lucruri nu ştie dacă mai trăieşte sau nu.

*

La sfârşitul lunii iulie, Ionescu-Tismana revenise în Bucureşti, împreună cu tot personalul serviciului său. Convocările se făceau din două în două zile, într-o vilă de la Snagov, situată în apropierea vilei Mareşalului, despre care se spunea că se află în vizită pe front. Eugen Cristescu

împreună cu Piky Vasiliu, la recomandarea lui Mizdrache, hotărâseră întărirea pazei lagărelor în care erau deținuți adversarii regimului, dând dispoziții speciale.

Într-una din acele seri ale înăbuşitoarei veri a anului 1944, inspectorul şef Mizdrache ceruse să-l vadă la domiciliul său din Aleea Alexandru.

— Da. Poftim. Te aştept, îi răspunsese ministrul. Poți veni într-o jumătate de oră?

— Desigur.

Tismana îl chemase pe Armand şi se aşezaseră amândoi în fotoliile de paie din grădină, la umbră. Raul nu era acasă. Subsecretarul de stat de mult avea în guşă o nedumerire pe care şi-o reprima, dar acum se ivise o împrejurare foarte bună pentru a deschide o discuție pe care o tot amâna.

— Dragă Armand, m-am luat cu treburile şi am uitat să-ți pun o întrebare care mă frământă de câtva timp. Ce-a fost, dragă, cu vânătoarea aia de la Scroviştea? Mi-a povestit Mizdrache, care soseşte acuşi şi aş vrea să ne punem de acord. Cică erați într-o formă, dumneata şi cu Mocsony-Stârcea... Fazani, vulpi, masă vânătorească, cutare, cutare. Nu te ştiam că ai pasiuni cinegetice, că m-aş fi oferit şi eu, să ştii că trag foarte bine. E drept că ultima vânătoare la care am participat a avut loc prin '39, dar, oricum, cunoşti că în materie de puşcă e ca la bicicletă. Dacă ai tras o dată, nu uiți să ocheşti! Te-ai suit în şa o dată, nu mai cazi! Şi mie îmi spui că te duci să te întâlneşti cu nebuna aia de Irène, îmi dai telegramă că se întâmplă lucruri importante şi mai întârzii. Eu intru la idei, zic: „Ia te uită, domnule, omul are greutăți şi nu ştiu nimic! Cum dracu să-l ajut?" N-am de lucru – la Domneşti ştii cum este: nu tu societate, nu tu cărți –, am pus mina pe telefon. Am întrebat pe unul, pe altul, ce-mi spun oamenii ăştia? „Să fii sănătos, dragă Puiu, de când s-a terminat aventura lui Armand cu Irène. Poate acuma a trecut la altă categorie, dar prințesa a avut o

chestie urâtă cu un rus, cu Ignatiev ăla, de-l ştiu şi eu – să mă contrazici dacă nu e aşa – şi a căzut la darul beţiei şi umblă cu boemii lui Raul, cu alde Mitu Palade, cu Dionisie Mocanu şi e încurcată acum cu un sculptor, cum naiba îi zice, Băşică...

— Băcică.

— Da, Băcică. Aşa e. Unul despre care se zice că bea trei kilograme de ţuică, ca pe apă. Sunt văzuţi prin toate cârciumile din Bucureşti, că, iată, au deschis ăştia cârciumile, de frica morţii, probabil. Şi atunci eu ce să înţeleg, dragă Armand, din chestiile astea? Te ascunzi de mine? Ştii că sunt un om deschis, un om care le înţelege pe toate. Ce naiba?

Luat cam pe neaşteptate, secretarul ministrului trebuise să facă una dintre acele acrobaţii mentale la care erau obligaţi totdeauna cei aflaţi în situaţia lui.

— Domnule ministru, dacă vă daţi cuvântul de onoare, vă spun. N-aş vrea să se facă vreo indiscreţie, pentru că m-aţi pune într-o situaţie imposibilă. Pe secretarul Regelui îl cunoaşteţi...

— Ba bine că nu, dragă Armand! Un crai ce n-a mai văzut Parisul!

— Ei, tocmai asta-i. Are atâtea răspunderi! Mi-a dat un telefon şi m-a rugat: „Armand, scumpul meu, salvează-mă.” „Dar ce s-a întâmplat, domnule Mocsony?” „S-a-ntâmplat o mare nenorocire!” Eu, pe jar, ce-o fi păţit prietenul nostru? M-a chemat urgent la Bucureşti şi m-a pus în faţa faptului împlinit: „Dragul meu, sunt îndrăgostit lulea!”

— Ha, ha, ha, izbucnise în râs Ionescu-Tismana, ei nu, că asta-i bună.

— Cum vă spun. Mai că nu plângea. Dragă Armand, ce dracu mă fac? Fata e minoră, o s-o vezi, aşa m-aş înţelege eu cu ea, dar nu pot să mă port ca un funcţionar care fuge de la birou şi-i dă întâlnire într-o mansardă... Încalecă şi...

descălecă şi du-te. Un om în situația mea trebue să se poarte *royalement,* adică să-i ofere o societate, să-i dea importanță, să pară un om liber, cu toate obligațiile pe care le are, nu să se ascundă ca un adolescent...

— Şi atunci, atunci? făcuse Tismana aţâţat de curiozitate.

— Şi atunci, domnule ministru, a imaginat vânătoarea despre care v-a vorbit domnul Mizdrache. A mai chemat nişte prieteni de-ai lui, că pe cei mai mulți nici nu-i cunoşteam, ne-a îmbrăcat în costume de vânătoare, eu, la drept vorbind, sunt un trăgător foarte prost, abia am ochit doi fazani, restul mi i-au dat ceilalți vânători, să nu râdă lumea de mine...

— Şi, şi? ținstuia ministrul din ce în ce mai curios.

— Păi, pe mine mă luase pe post de logodnic, adică eu mă ocupam de fată, o țineam de gât, o mai pupam ca să creadă ăia din jur că venise cu mine şi după masa vânătorească, după ce ne-am mai cinstit, bănuiți dumneavoastră ce s-a întâmplat...

— Bravo, Armand! Extraordinar, e extraordinar! Uite, la una ca asta nu mă puteam gândi nici eu măcar. Să te ții de fetițe! Şi pe deasupra să mai pui şi atâta lume în mişcare, c-o să-l audă regele că a făcut vânătoare fără el şi să vezi ce mi-l freacă!

— Ei, s-a gândit la toate domnul Mocsony-Stârcea! Întâi l-a pus pe unul să-i spună Majestății Sale că s-a deschis sezonul la prepelițe în Deltă şi pe urmă l-a invitat la o vânătoare de vulpi la Scroviştea. Bineînțeles că Regele a preferat să meargă în Deltă, la prepelițe, aşa că omul este aranjat.

— Ti, ti! făcea Tismana, ia te uită ce-i dă prin cap! Domnule, ăsta e genial! Păi, eu sunt un copil pe lângă el, dragă Armand! Şi fata e frumoasă, aşa, are tot ce-i trebue, e de familie bună? Poți să-mi oferi vreun detaliu, ceva, cumva?

— Domnule ministru, mi-am dat cuvântul că sunt mormânt, dar aflați dumneavoastră, nu se poate, aveți mijloace, aveți oameni, nu vă vaiet eu.

Şi râsese ca să-l măgulească pe subsecretarul de Stat, care făcuse o mină prin care lăsa să se înțeleagă că apreciază discreția lui şi că nu-i cere mai mult.

— Acum, în altă ordine de idei, trecuse repede Armand peste acest incident, aş vrea să vă dau un sfat, dacă-mi permiteți. Am discutat şi cu inspectorul Mizdrache, care vine în problema de care vă voi aminti eu acum câte ceva şi v-aş ruga să fiți de acord cu ceea ce vă spun. În consecința celor discutate cu dumneavoastră de mult, în relațiile mele cu doamna Gerda Hoffmann am urmat instrucțiunile dumneavoastră şi anume acelea de a-i intoxica pe nemți. Le-am vândut numai baliverne, pentru că ei – dealtfel o ştiți şi fără să vă mai spun eu – bănuiesc că România se pregăteşte să iasă din război, mai ales după bombardamentele din primăvară. Nu ştiu ce mai gândiți dumneavoastră în chestiunea asta, sunteți un om loial Mareşalului, cum suntem cu toții, însă se apropie un moment când trebue să deveniți înțelept. Războiul nu mai poate fi câştigat de germani. Aliații sunt pe continent, Italia a căzut, ruşii, la Iaşi. O analiză lucidă ar trebui să vă ducă la nişte concluzii pe care n-am să le trag eu.

Tismana devenea din ce în ce mai atent. Recunoştea limbajul lui Raul.

— Dar, Armand dragă, să nu-mi vorbeşti ca frate-meu, că nu te mai ascult. Să nu-mi ceri să dezertez sau, şi mai grav, să nu-mi ceri să trădez.

— Domnule ministru, nu mi-a trecut aşa ceva prin cap. Nu e vorba de soarta dumneavoastră, de a mea sau de a altora. E vorba de soarta României înainte de orice. O luptă se dă atât timp cât mai ai o şansă de a o câştiga, dar când

ea, această şansă, a dispărut, faci ceva ca să mai salvezi ceea ce se mai poate salva.

— Ia te uită ce limbaj! Armand, păreai mult mai naiv când te-am cunoscut.

— A trecut destulă vreme de atunci, domnule ministru.

— Mai departe. Te ascult. Deci fără dezertare, fără trădare. Atunci, ce?

— Domnule ministru, în informațiile pe care le-am dat doamnei Hoffmann a fost şi una adevărată, şi anume cea mai importantă. Lista deținuților din lagărul de la Târgu Jiu, unde se bănuieşte că ar fi cei mai importanți oameni ai comuniştilor. Evident că nimeni nu ştie cine sunt aceştia, dar faptul că nemții vor să aibă o evidență este deja un lucru care mă pune pe gânduri. În ce mă priveşte, eu cred că nici Mareşalul nu ar îngădui una ca asta, aşa că din punct de vedere al lealității dumneavoastră față de el sunteți acoperit. Dar asta nu e suficient. Mareşalul este ocupat cu războiul. Stă tot timpul pe front. Este şi foarte nesigur, mai ales în situația de-acum. Are şi o fire colerică. Vă reamintesc că după 4 aprilie, la bombardamentele americane, a vrut să-i împuşte pe aviatorii americani căzuți cu paraşutele. Ar fi fost o mare nesăbuință. V-am sugerat atunci, cât am putut de discret, să vorbiți cu domnul Mihai Antonescu, amicul dumneavoastră, singurul care putea să-l oprească şi, după cum s-a văzut, ați reuşit. Este un mare merit al dumneavoastră, dar nu trebue să vă opriți aici...

Tismana îl asculta din ce în ce mai intrigat. Era măgulit de ceea ce auzise şi recunoştea că sfatul de atunci al lui Armand fusese foarte bun, dar el nu se gândea la implicațiile la care se gândea Vasile Dănacu. Având o fire echilibrată, era împotriva măsurilor radicale. Ca şi Mihai Antonescu, care, de fapt, spera că tocmai prin manevrele duplicitare pe care le făcea îşi va salva viața dacă într-adevăr aliații, aşa cum promiseseră, aveau să judece

guvernele fasciste ca pe nişte criminali de război, Tismana nu se gândea probabil la salvarea vieţilor acestor americani şi, mai ales, a vieţilor comuniştilor, ele, aceste vieţi ale aviatorilor americani şi, eventual, ale unor comunişti din lagărul de la Târgu Jiu, constituiau un material negociabil, un alibi politic. Acest lucru era necesar să fie înţeles de către Mihai Antonescu, care trebuia încurajat pe linia conservării vieţii unor prizonieri, fiind singurul individ din preajma Mareşalului care putea să-l facă să-şi schimbe o hotărâre. Pentru că, odată ofensiva de la Iaşi pornită din nou şi războiul intrând în faza finală, te puteai aştepta la orice. Ca nemţii să incendieze puţurile petroliere româneşti, cum şi exista un plan pe care Colonelul îl cunoştea foarte bine şi despre care îi vorbise lui Armand, după care să aplice tactica pământului pârjolit, adică bătălia la metru pătrat. Odată ce această fază a războiului ar fi intrat deja în rutină, totul devenea posibil: războiul s-ar fi prelungit, nimeni n-ar mai fi putut să mişte sub ocupaţia reală a trupelor nemţeşti, pentru că era de neimaginat că militarii germani îşi vor lăsa spatele descoperit. Şi dacă mişcarea insurecţională n-ar fi reuşit, echipa de legionari de la Berlin ar fi fost adusă la Bucureşti în 24 de ore, şi mareşalul, oricât ar fi fost de loial faţă de Führer, ar fi fost retras, dacă nu cumva n-ar fi păţit ceva mai rău...

Toate acestea i le explică Armand cu răbdare, argumentat, apăsând mai ales asupra faptului că, în ce-l privea pe el, pe Tismana, acesta ar fi acţionat în spiritul politicii Mareşalului, apărându-l de represaliile pe care Conducătorul Statului le-ar fi avut de suferit din partea nemţilor şi a legionarilor.

Subsecretarul de stat îşi aprinsese o ţigară. Îl încerca un sentiment ciudat de neîncredere şi de surpriză în acelaşi timp. De unde dracu le scotea băiatul ăsta frumos, care se

culcase cu jumătate din Bucureşti de când venise din pampa aia a lui şi se instalase în Capitală (asta bănuia el)?

— Ascultă, Armand, ceea ce îmi spui e foarte-foarte interesant. Dacă vrei să ştii, sunt uluit de maturitatea politică de care dai dovadă, ba chiar îmi devii suspect.

— De ce aş fi suspect? Să ştiţi că ceea ce gândesc eu gândeşte toată ţara. Mă învârt în toate mediile, după cum ştiţi. Pentru asta mă şi ţineţi. Ca să vă furnizez informaţii de toate felurile şi dumneavoastră, la rândul dumneavoastră, să arătaţi prietenilor ce gândeşte naţiunea.

— Fii mai clar, spune-mi deschis despre ce e vorba.

— Sunteţi un tehnocrat, o spuneţi singur de câte ori aveţi prilejul, adică surd la politică. Numai un executant. Dar şi executanţii trebue să gândească din când în când, pentru că altfel ajungem la chestiuni absolut neplăcute. O să fiţi făcut răspunzător de lucruri pe care nu le-aţi gândit, ci doar le-aţi executat. Asta nu se va considera un argument. Iată de ce mi-am permis ca, în numele dumneavoastră, să-mi iau anumite libertăţi. Şi chiar să vă dau sfaturi, cum vreau să fac acum. („Bine am mai ajuns. Să ascult poveţele acestui băiat, dar, oricum, trebue să vedem ce vrea până la capăt”, gândise ministrul.)

— Bine, Armand, dă-mi şi sfaturi. Vorbeşte-mi despre libertăţile pe care ţi le-ai luat. Sper că ele nu-mi vor produce încurcături.

— Despre asta să nu vă faceţi nicio grijă. Nu vă expun la nimic. Numai că trebue să vă solidarizaţi, cel puţin un timp, cu ceea ce s-a făcut, uneori şi în numele dumneavoastră.

— De pildă?

— De pildă, prietenul dumneavoastră Mihai Antonescu tratează cu toată lumea: cu domnul Maniu, cu domnul Brătianu, din câte ştiu eu chiar cu Titel Petrescu, şeful socialiştilor. Cu un singur partid nu tratează, şi anume cu partidul comunist.

— Ai haz, Armand. Mai degrabă partidul comunist nu tratează cu domnul Mihai Antonescu, pe cât îi cunosc eu. Iar în ce-l priveşte pe Ică, el ar trata la ora asta şi cu dracu, dar probabil că ştii că la Cairo am zbârcit-o, pentru că englezii şi americanii nici nu vor să audă decât de capitulare necondiționată. Mai multe speranțe ne punem în echipa de la Stockholm, care tratează cu doamna Kollontai. Ruşii se arată mai pliabili decât bestiile occidentale, negustorii ăştia ai lumii, care or să dea ruşilor Europa, bucată cu bucată, ca la măcelărie. Parcă nu-i cunosc...

— Bun. Să zicem că domnul Mihai Antonescu e de acord să discute şi cu un reprezentant al partidului comunist. Asta ar fi foarte bine. Numai că eu mi-am permis să folosesc numele dumneavoastră pentru a o ruga pe doamna Hoffmann să intervină pentru un anume Vasile Ionescu, arestat de nemți în Franța, care era foarte bolnav şi pe care comuniştii l-au sustras de la aeroport, adăpostindu-l undeva, într-un loc necunoscut. Deocamdată nimeni nu ştie despre chestiunea asta decât eu, dumneavoastră şi doamna Hoffmann. Este posibil ca lucrul să se descopere în cele din urmă. E bine să fiți prevenit. Am spus că toată chestiunea a fost mijlocită din motive umanitare. Dacă vă întreabă cineva, dați vina pe mine. Spuneți că sunt o rudă îndepărtată cu Vasile Ionescu, şi dacă e vorba de plătit, plătesc eu.

— Pot să ştiu şi eu de ce te-ai angajat?

— Dacă aş vrea să mint v-aş spune că într-adevăr am făcut-o din motive umanitare şi că omul era rudă cu mine, dar un om inteligent ca dumneavoastră nu m-ar crede nici măcar o secundă. Şi atunci o să vă spun care e motivarea gestului meu: vreodată veți putea invoca în apărarea dumneavoastră că în afara ordinelor pe care le executați pentru că erați constrâns ați salvat viața lui Vasile Ionescu deşi ştiați ce a făcut, nefiind totuşi de acord cu părerile lui.

O undă de nemulțumire se aşternuse pe chipul ministrului. Armand nu pricepea de ce.

— Dacă înțeleg, sunt şi condamnat deja pentru cele ce am făcut. Există deci oameni care gândesc în felul tău: că sunt vinovat pentru că am apărat o formă statală în dezagregare de duşmanii ei interni. Sunt vinovat pentru că mi-am ținut cuvântul şi pentru că am fost leal față de cei care mi-au încredințat un post de mare răspundere. „Iarăşi placa asta, demagogia omului care crede că tot ce i se cuvine lui prin naştere, în situația socială moştenită, e şi legal, e şi echitabil...” îşi spusese Dănacu.

— Domnule Tismana, gândiți ce vreți, spuneți-mi ce vreți, concediați-mă, dați-mă pe mâna autorităților. Nu m-am gândit decât să vă apăr. Viitorul este foarte incert. Aşa încât un gest de bunăvoință nu comportă niciun fel de renunțare la ideile dumneavoastră politice, dacă le aveți, pentru că susțineți că nu faceți politică totuşi. Ați rămas un sentimental, un om care vibrează chiar şi la suferințele adversarilor...

Ştiuse unde bate. Tismana era un orgolios, nu un sentimental. A-i atribui un gest cavaleresc, asta da, îi semăna, îşi închipuia el.

— Armand, să n-o luăm nici aşa! Sigur că ai judecat bine. Nu-ți contest dragostea pe care mi-o porți şi grija de care dai dovadă, dar ar fi trebuit să-mi spui înainte, să-mi ceri îngăduința, nu crezi?

— Vă cunosc bine, n-ați fi acceptat. Se poate discuta cu dumneavoastră după ce cineva vă pune în fața faptului împlinit. Nu vreau să zic că v-am forțat mâna, dar dacă veți povesti domnului Mihai Antonescu ce am întreprins pentru dumneavoastră, el o să fie de acord cu mine. Şi nu trebue să vă opriți aici. După cum v-am spus, doamna Hoffmann a mijlocit eliberarea acelui Vasile Ionescu, în schimbul înmânării numelor căpeteniilor comuniştilor. Bineînțeles că

le-am dat o listă generală pe care şi aşa pot să şi-o procure, că nu sunt atât de tâmpiți să nu aibă spioni peste tot. Nu vor fi mulțumiți, dar într-un fel m-am descărcat. Asta mi s-a dat, asta vă dau. Alegeți, informați-vă, aveți mijloace! Dar odată cu această listă pe care ei o vor verifica eu le-am câştigat încrederea. Vă atrag atenția că şi dumneavoastră şi domnul Mihai Antonescu trebue să le inspirați încredere nemților până la capăt. Cu Mareşalul e altceva, el e un fanatic, deşi bănuiesc că unele lucruri le cunoaşte, dar vrea să răspundă singur de faptele sale. Îl priveşte. Dacă iubiți poporul român, cum bănuiesc, trebue să-l apărați. Şi anume de o uriaşă prostie care ar putea să împiedice, să spunem, o pace separată...

— Măi, măi, mormăia Ionescu-Tismana. Armand, eşti o mare surpriză. Tu aveai dreptate. Ai fi făcut o mare carieră în diplomație. Din păcate, eu te-am ținut pe lângă mine pentru că sunt un tip comod, pentru că-mi eşti oarecum rudă. Ia te uită! Pace separată! Ce de lucruri pe care nu le-am gândit niciodată!

— Cum, adică, nu le-ați gândit niciodată? Nu sunteți un om care să nu ştie ce sunt acelea tratative, ce înseamnă diplomația despre care vorbeați, şi aşa mai departe. O faceți pe naivul, când eu vă cunosc foarte bine. Înțeleg că sunteți un om de stat, că aveți secrete pe care nu vreți să mi le comunicați – eu nici nu doresc să mi le comunicați –, dar din moment ce sunteți la curent cu tratativele care se duc la Cairo, la Stockholm, înseamnă că ați optat. Nu sunteți de partea fanaticilor care vor să treacă țara asta prin foc şi sabie. Greşesc?

— Nu, nu greşeşti, Armand, concedase în sfârşit ministrul. E rolul meu, trebue să mi-l joc până la capăt. Te-am văzut în vara asta cum te-ai purtat față de mine după plecarea Evelynei. M-ai cruțat, n-ai adus vorba niciodată despre faptul că m-a părăsit. Nici eu n-am vrut să discut,

deşi suntem legaţi amândoi de ea. Mi-a trimis o singură scrisoare, în afară de cea pe care a lăsat-o la plecare, în care scrie că se simte bine şi că-i pare rău că mi-a făcut ce mi-a făcut, sfătuindu-mă încă o dată să las totul aici şi s-o urmez. Puah! Mă vezi pe mine mergând în Suedia după o femeie, chiar dacă e o femeie la care am ţinut foarte mult? N-o să-ţi ascund că am suferit destul. Sunt orgolios, un tip care a reuşit mereu în viaţă şi, iată-mă acum, la sfârşitul carierei, părăsit şi de nevastă. Ce subiect de bârfă! Ce mai anecdote în jurul meu şi mai ales al ei! Crezi că-mi face plăcere? Da' de unde! Din fericire pentru mine, am învăţat încă de tânăr că în viaţă mai şi pierzi. Pentru asta trebue să fii pregătit ca în orice clipă să suporţi cele mai mari neplăceri: insultele, batjocura, sărăcia, umilinţa şi restul... („A ieşit iar tenorul metafizic la rampă, îşi spusese Armand, acum urmează aria melodramatică a celui neînţeles, a celui lovit care înfruntă cu seninătate toate nenorocirile vieţii...")

Subsecretarul de stat se uitase la ceas. Mai erau zece minute şi trebuia să sosească Mizdrache.

— Fii tu drăguţ, fă un semn cuiva, Marcelei sau valetului, să-mi aducă nişte citronadă. Mi-e sete, ori vrei să bei altceva?

— Nu. Citronada e foarte potrivită pentru ora asta. Mă tem însă că domnul Mizdrache obişnuieşte să bea whisky.

— Atunci să aducă whisky pentru toţi trei, ca să nu mai mi-aud vorbe în oraş. Sunt în stare să scornească că am trecut pe lapte şi că în curând mă călugăresc. Sper că nu ţi-am arătat niciodată o faţă de om care nu doarme noaptea, suferind pe ruinele propriei existenţe. Şi cu asta consider discuţia noastră despre Evelyne încheiată. Pot să fiu de acord cu ce-a făcut, nu sunt supărat pe ea, n-are nicio vină, fiecare individ este liber să-şi aleagă la un moment dat modul de a exista. Poate că n-a făcut-o prea elegant, deşi, trebue să recunosc, m-a prevenit de multe ori, dar am şi eu

multe să-mi reproşez. Aşa că suntem chit. Acum să ne întoarcem la lucruri serioase pentru că trebue să pice Mizdrache şi pe el chestiunile noastre nu-l privesc.

— Ba îl privesc şi pe el, cum vă privesc şi pe dumneavoastră.

— Cum aşa?

— Foarte bine. V-am spus că în continuare trebue să mai întreprindeţi nişte acţiuni care vă vor ajuta vreodată, totuşi.

— Şi anume ce mai trebue să fac?

— E vorba de deţinuţii de la Târgu Jiu. Vă sugerez, ori să-i amestecaţi cu deţinuţii de drept comun şi să lansaţi zvonul că Mareşalul i-a mutat în alte locuri, mai sigure, pentru a descuraja o încercare a nemţilor de a-i lua şi a-i trimite în Germania, ori, dacă auziţi că ei întreprind ceva ca să se elibereze, acest lucru să vă lase oarecum indiferent.

— Oarecum indiferent? Ce limbaj! La urma urmelor, nu sunt paznicul lagărelor. Fiecare loc de detenţie are un comandant, are paznici, are oameni care se ocupă de deţinuţi. Nu văd în ce sens mă privesc pe mine chestiunile astea.

— Răspunsul e şi mai bun! Dumneavoastră n-aveţi nicio legătură cu lagărele. Asta am şi vrut să vă spun de fapt.

Ministrul îl privise din nou, bănuitor.

— Armand, sper că nu mă crezi un ramolit. Dacă fac socoteala, sunt câteva detalii care ar trebui să mă pună pe gânduri. Odată am văzut cum îţi faci singur patul. Asta mi-a atras atenţia. Din cele povestite despre viaţa ta n-am înţeles să fi făcut vreodată armata. Nici închis prin Argentina aia a ta nu cred că te-au ţinut. Poate peonii, grăjdarii te-au învăţat să-ţi împăturesti toate lucrurile.

— Nu. E un obicei al oamenilor care trăiesc foarte mult singuri, domnule ministru, v-am mai spus-o.

— Să zicem că aşa este, dar ceea ce m-a îngrijorat cel mai mult e tăcerea ta. Pe urmă, femeile, unele dispariţii, jocul la

curse, petrecerile cu scriitoraşii ăia. Ca vechi poliţist, toate îmi spun că vrei să-ţi alcătuieşti faţă de ceilalţi o biografie specială. Mizdrache bănuieşte lucruri şi mai rele despre tine. Vine, aşa, un tip frumos, plin de farmec, se pupă cu nevastă-mea, evocă nişte amintiri comune foarte vagi, fiul vitreg al unui aventurier, Arghirescu, dovedit că s-a ocupat cu spionajul, mă înţelegi, nu? La mine în casă se mai discută nişte lucruri şi fără să vrei le afli. Ştiu eu ce relaţii ai tu în afară de cele pe care mi le mărturiseşti?...

— Bănuiesc că nici în acest domeniu nu aţi lăsat lucrurile în voia soartei, domnule ministru.

— Da, e adevărat, nu le-am lăsat în voia soartei. Dar cu poliţia asta a noastră caraghioasă, cu beţivanii care stau mai mult prin cârciumi, corupţi, cu gândul mai mult la viitor decât la ceea ce li se întâmplă, poţi dormi liniştit?

— Să înţeleg că nu vă mai inspir încredere? Că ceea ce am spus a confirmat bănuielile mai vechi asupra persoanei mele?

— A, nu, Armand, n-o lua aşa! N-am să-ţi reproşez nimic. Te-ai comportat cât se poate de bine. Dar ca oricine, în materie de oameni vreau să merg pe teren sigur.

— Vă mulţumesc, domnule ministru, şi v-aş ruga să vă gândiţi la cele ce v-am spus; dealtfel şi inspectorul Mizdrache, care are o vastă experienţă, cred că e de aceeaşi părere cu mine. Dar, iată-l, a şi sosit, e mai bine să vă las singuri. Mă duc să comand whisky-urile, mai puţin unul, pentru că eu nu beau la ora asta!

*

Mansarda din strada Mămulari, în care locuia de multă vreme Silvia Vrăbiescu, arăta ca un loc de trecere. Aceleaşi măsuri dintotdeauna: două ieşiri, una pe o scară de servitori, care de jos nu arăta a ajunge în faţa vreunei uşi, şi

o alta, peste un fel de rampă îngustă de metal, care traversa un acoperiş, mascată de un calcan uriaş, fără nicio fereastră, pe care de mult de tot cineva implantase o reclamă de tablă, aproape ştearsă de ploi, care recomanda bolnavilor întrebuinţarea *Granulelor de Vittel, pentru artritici, reumatici şi suferinzi de gută.* Zi şi noapte (când nopţile erau luminoase), Silvia putea să vadă această firmă încă nesmulsă de vânturi, datând probabil de prin anii 1920, când fusese ridicată casa veche care o ocrotea. Nici imobilul sub acoperişul căruia fusese construită mansarda pe care i-o rezervaseră oamenii Colonelului nu era prea nou. Ridicat pe la sfârşitul secolului trecut şi renovat după primul război mondial şi încă o dată, prin 1935, arăta, privit de afară, ca un amestec de vilă cu ferestre-ghilotină din Parisul anilor 1888 şi ceva aiuristic cocoţat peste cele trei etaje sprijinite pe un parter aproape clasic ce aducea mai curând cu moda cubistă. Nu ieşea din micuţa încăpere decât o dată la trei zile şi anume noaptea, între 2 şi 4, cu mari precauţii, riscând să fie legitimată de vreo patrulă, lucru ce nu se întâmplase încă, dar nemaiputând să suporte imensa singurătate a acelui cartier pustiu, după bombardamentele din aprilie şi mai, pentru că în timpul raidurilor aviaţiei americane şi engleze ea rămăsese în cuibul său de şoareci, fără vreo posibilitate de a avea contact cu cineva decât după câteva zile când o femeie apărea cu obişnuitul tain de alimente şi cu o canistră cu apă, raţia ei pe o săptămână, plus nişte ziare. Nu mai era radioul lui Dima din podul Morgăi, nu mai erau pozele din *Signal* cu Kristina Soderbaum, nu mai zâmbea nici Willy Fritsch din filmul „Valetul contelui”, pereţii mansardei fuseseră nevăruiţi de câţiva ani şi aveau mohoreala celor pe care-i găseşti în casele părăsite. De vreo două ori apăruse şi Colonelul, întrebând-o dacă mai poate răbda *carcera,* cum îi spunea el acestei cămăruţe pe care, după ştirea sa, avea s-o

părăsească foarte curând. Îi spusese despre Dima că fusese prins şi că după mai multe luni de lagăr reuşise să evadeze şi că se afla, ca şi ea, undeva în siguranță, aşteptând clipa când va putea să acționeze la lumina zilei. Strania lor conviețuire i se părea fetei acum învăluită de un romantism nebănuit. Era lucrul la care se gândea cel mai des şi asta încă o ajuta să treacă lungile ore de singurătate când, după ce citea comunicatele de război din jurnalele aduse de mesagerii Colonelului, nu avea decât să răsfoiască pachetul voluminos cu scrisori pe care îl găsiseră ei amândoi în podul Morgăi şi care i se părea foarte interesant, un roman mai palpitant chiar decât unul autentic. Fusese un adevărat noroc că în fuga lor precipitată din locul la care se gândea acum cu înduioşare nu uitase neprețuitul pachet, legat cu o fundă verde, decolorată şi ea, ca şi firma de vizavi, care recomanda infinitului acelui oraş, parcă părăsit de oameni în trista primăvară şi vară a anului 1944, *Granulele de Vittel...*

*

Faraoanele, 17 mai 1916

Chère Georgette,

Aici este un timp admirabil. Mama spune că vom avea o recoltă foarte bună şi că dacă nu ar fi războiul care ne apasă pe toți am fi putut să petrecem primăvara pe Coasta de Azur. Se vorbeşte că vom intra în război, alături de aliați. Țăranii se bucură cel mai mult deşi nu-i înțeleg, ei vor duce doar pe umeri toate greutățile şi îşi vor da viața, dar cum sunt inconştienți, nu ştiu ce să spun. Le-a băgat cineva în cap că după sfârşitul luptelor toate se vor schimba şi că vor primi, în sfârşit, mult-visatul pământ. Nu-şi dau seama că dacă s-ar

întâmpla aşa, nu vor avea cu ce să-l muncească, fiind foarte săraci. Agricultura, cum spune Saşa Bilciurescu, un vecin de moşie cu noi, cere investiţii, ba chiar maşini americane care au apărut de mult în Europa, nu calul şi plugul de lemn. Tot cei cu avere sunt destinaţi să scoată sărăcia şi mizeria din ţară. Capitalul este temelia societăţii. Pe el îl cred, dar asta nu mă împiedică să mă uit şi în jur, la ţăranii noştri care mănâncă mămăligă rânced şi stau câte doisprezece laolaltă, cu copii cu tot, în jurul unei mese sărace pe care, cel mai ades, nu se găseşte decât o mămăligă şi, rar, câte o strachină cu lapte. Poate nu mi-aş fi dat seama de asta dacă din înlâmplare nu aş fi cunoscut un bărbat tânăr, foarte interesant, despre care se spune că e *învăţător, care şi el vede în viitorul război singura şansă a ţărănimii. Este pentru prima oară când mi se vorbeşte astfel. Pare un om deschis, e un dascăl de ţară. Cam aprins, mânat de ideile lui Iorga şi ale socialiştilor. El mi-a vorbit despre greva unor mineri care a avut loc pe Valea Jiului chiar în această lună. În marea mea naivitate, l-am întrebat ce este o grevă şi am aflat cu stupoare că nu e o sărbătoare tradiţională, cum bănuisem, ci un fel de a protesta atunci când sunt nemulţumiţi. A râs de mine şi mi-a explicat totul cu răbdare. Entuziasmată, l-am invitat să stea pe terasa conacului, ştii unde, în colţul acela unde ţin eu hamacul şi lucrurile de împletit, unde ne dădeam vara trecută huţa-huţa, ca nişte copii:* Asseyez-vous, je ne demande pas mieux que de causer. *S-a uitat la mine jenat şi mi-a spus că la Şcoala Normală nu prea deprinsese bine limba franceză şi că nu-mi poate răspunde în aceeaşi limbă, dar de înţeles înţelesese ce i-am spus. Am izbucnit în râs şi el s-a făcut roşu ca sfecla, ştii tu ce rău le stă bărbaţilor când se roşesc. Era să plece, dar l-am reţinut: „Stai, te rog", i-am spus. „Nu te supăra, nu am făcut-o ca să te jignesc." Şi el s-a aşezat, dar era, vai, atât de încurcat! Cred că are 25 sau 27 de ani, dar să roşeşti atât de tare în faţa unei fete de 17 ani, asta e cam*

prea de tot. Oricum, abia l-am aprivoazat, *cum zice bunica, ca pe vulpițele ei pe care le creşte cu vehilii pe aici. Nu e un om prea blând, are o privire fanatică ce mă îngheață şi mai ales când vorbeşte despre drepturile poporului, sau nu mai ştiu cum spune, atunci e într-adevăr frumos, mă turbură. Tu ştii idilele mele: căpitanii de la Regimentul de Roşiori, procurorul acela care ar putea să-mi fie bunic sau tată, Matei Vulturescu, ca să nu mai vorbim despre tatăl lui Anne Marie Arion, care şi el, crai bătrân, uită că mi-e un fel de unchi. Cum crezi tu că-l cheamă pe acest revoluționar, pentru că am aflat că aşa-i zic țăranii şi asta mi-l face şi mai romantic: Visarion. Are o paloare ca a lui Robespierre, cel puțin aşa mi-l închipui eu pe Robespierre, palid şi cu părul creț, slab, cu priviri în stare să găurească un zid, şi se aprinde ca un chibrit, pare intolerant şi mă urăşte puțin. Nu atât pe mine, cât starea mea socială. Nu ştiu ce doreşte de la mine pentru că nu-mi face niciodată curte. S-a ivit la noi, în vie, la Faraoanele, astă toamnă, după plecarea ta. Grădişteanu, intendentul, cum îi spune tata, bătuse o femeie care furase un coş cu struguri* ceasla, *dar o bătuse rău, o smintise, cum spunea chiar el, ca să se sature să mai şterpelească şi, la țipetele ei, a apărut, nu se ştie de unde, acest tânăr. Era ca un zeu dezlănțuit, slăbănog cum arăta, am crezut că va fi doborât de primul pumn al vehilului, dar nu ştiu cum s-a întâmplat că Ganțolea, auzi tu nume, aşa-l cheamă, Visarion Ganțolea, l-a lovit atât de cumplit pe domnul Grădişteanu încât acesta nu s-a mai sculat. Tata, care a auzit larma din curtea conacului, a ieşit afară şi a întrebat ce se întâmplă. Îl ştii cum e, ticăit, cu ceasul lui cu lanț de aur, cumpărat de la Londra, cu burtica aceea de podgorean cumsecade, cu glasul sfios, glas de mânăstire, cum zic eu, ipocrit şi dulce l-a interogat: „Dar ce-ai avut matale cu domnu' Grădişteanu?" şi el a răspuns că nu suportă ca o femeie să fie lovită atât de sălbatic şi că-l va reclama pe intendent autorităților. Apăruse ca din pământ şi*

bunica, abia coborând din trăsură, o ştii cum arată ea când se întoarce de la biserică: pălărie de amazoană, cum se poartă la moşie, cu egretă „colonel", albă şi cu bucheţele de roze, căzând peste păr, totul amintind de M-me Drupzer în Le Lys Rouge, *dacă ai văzut piesa, o adevărată apariţie în această atmosferă clocotitoare, cu femei bătute şi pline de sânge, cu domnul Grădişteanu udat cu apă de slugi, care voiau să-l sfâşie pe Dantonul nostru, îmbrăcat într-o cămaşă cazonă, că venea de la instrucţie (acum se face instrucţie la noi, ne pregătim de război), călare pe un cal alb, slăbănog şi el ca stăpânu-său, fără şa, dar, în sfârşit, un fel de răzbunător al celor obidiţi, la care ţăranii din jur priveau cu un fel de adoraţie care l-a îngrijorat pe tata.*

În sfârşit, una peste alta, lucrurile s-au potolit, tata i-a împăcat pe toţi trei. Femeii i-a dăruit un bou şi i-a spus să ia câte coşuri cu struguri doreşte din via lui pentru că nu e nimic, lucru pe care această ţărancă nu-l va mai face în vecii vecilor, pentru că oricât i-ai dispreţui tu pe aceşti ţărani, ei au un bun-simţ nemaipomenit şi, dacă ştii cum să-i iei, îi câştigi într-un minut, aşa cum numai tata ştie să facă. Bref, femeia aceea, Floarea, este pe deplin câştigată de partea noastră. Dar ce mă fac cu tânărul care a profitat de incident pentru a mă căra după el să-mi arate cum trăiesc ţăranii noştri, *vai,* quelle misère, ma chère, *stau ca vitele în nişte bordeie, care numai a locuinţe nu seamănă, nu au apă, nu au locul acela unde se duce fiecare, nu au decât nişte rogojini cu care se învelesc. M-am speriat, ţi-o spun drept, şi mi s-a făcut ruşine. M-am dus repede acasă şi le-am cărat rochii mai vechi de ale mele şi am dat ordine să li se trimită mălai şi grâu şi m-am agitat câteva zile, cuprinsă de nişte remuşcări, cum nu avusesem niciodată. Bunica râde de mine: „Tu ai înnebunit, Charlotte dragă, ai devenit socialistă, ascultă la mine. Şi pe lunganul ăla nemâncat să nu-l mai văd prin curtea noastră. După ce ne ajută oamenii, mai te scoate şi pe tine din minţi.*

Unde are de gând să se oprească?" A vorbit şi cu tata. El, îl ştii cum este, a glumit, a zâmbit şi i-a spus: „Nu te mai omorî atâta, şi eu am început-o tot cu idei din astea, când eram tânăr. Toţi vrem să răsturnăm ceea ce au clădit alţii". Eram revoltată, dar am tăcut. Poate nu văzuse locuinţele acelor oameni, mi-am spus şi l-am invitat să meargă cu mine. „Ştiu despre ce-mi vorbeşti, mi-a spus el cu aerul de superioritate cu care ne domină pe toţi. Am trecut de multe ori pe acolo, nu pot să fac bine tuturor. De asta ar fi trebuit să se ocupe Dumnezeu". „Dar măcar să încerci", i-am sugerat. „Am încercat, uiţi că sunt senator, nu reuşesc nimic, toţi cei care ar trebui să hotărască ceva pe linia asta au moşii şi moşiile dacă nu sunt lucrate de oameni săraci şi plătiţi prost nu mai sunt rentabile." I-am servit-o învăţătorului meu şi el mi-a făcut o adevărată teorie a forţelor de producţie care trebue răsturnate pentru ca poporul, adică acei ţărani care nici nu ştiu să se iscălească, să ia puterea şi abia atunci o să vedem noi că pământul ne poate hrăni pe toţi, nu numai pe unii. Dar de ce te plictisesc eu pe tine cu aceste fleacuri? Îţi trimit scrisoarea la domiciliul tău din Rue de Brosse, sper să te găsească şi să-mi răspunzi cu misivele delicioase pe care abia le aştept aici pentru că tata spune că e mai bine să rămânem la Faraoanele, că dacă începe războiul, Bucureştiul va fi bombardat cu dirijabilele de către nemţi, de unde mi se pare limpede ca lunga noastră aşteptare a luat sfârşit şi că vom merge cu francezii şi englezii. Te rog să nu uiţi să-mi scrii ce se mai mănâncă pe acolo, câte ceva despre delicioasele Gâteaux Bretons *şi* Petits Chevers *luate de la* Maison Le Chever, *din* Rue Kereon, *despre care atât mi-ai vorbit vara trecută, făcându-mă invidioasă. Să nu uit, la întoarcere, nici nu-mi imaginez să nu-mi aduci măcar un chiup de miere de Narbonne* (une bouteille) *sau măcar o cutie de prăjituri* Supremes, *chit că se vor face zob până aici, în ţară.*

Te sărut,

Charlotte

*

Faraoanele, fără dată

Iubită prietenă,

Lucrurile au luat turnura pe care o aşteptam cu toţii. Probabil că ai aflat din ziare că România a intrat în război în 14 august de partea Antantei, declarând război Austro-Ungariei. Satele s-au pustiit deşi la început anunţarea intrării ostaşilor noştri în Braşov ne-a umplut pe toţi de mândrie. Trecerea Carpaţilor a fost ceva care i-a uluit chiar pe nemţi, în sfârşit, nu mă pricep la strategii şi la alte chestiuni. Trebue să-ţi spun că învăţătorul meu deşi putea să fie scutit de front, dată fiind starea sănătăţii sale, a plecat printre primii voluntari, împreună cu toţi bărbaţii valizi din regiune. Au cântat, au jucat, parcă erau nebuni. La români, cum ştii bine, şi moartea e o sărbătoare. Până acum au venit primele veşti de la cei răniţi, ba chiar vreo câţiva au murit în primele lupte, dar asta nu demoralizează pe nimeni. Cum îţi scriam în urmă cu câteva luni, ţăranii văd în război un prilej de a se dezrobi, deşi robi nu mai sunt de mult, dar e vorba de a doua dezrobire, cum spun ei, probabil scăparea de mizerie. Idila mea, pentru că trebue să-ţi spun că totul s-a transformat până la urmă într-o idilă, spre dezolarea bunicii (mă întreb ce ar fi zis mama dacă ar mai fi trăit), o ştii ce nas de ceară are, dar totul e dublat de o discreţie desăvârşită. S-au făcut, şi ea şi tata (care a reuşit să se sustragă obligaţiilor lui politice, fiind dealtfel şi socotit unul dintre cei care voiau să mergem cu nemţii, şi să rămână la moşie), că nu ştiu nimic despre ciudata mea preferinţă pentru exaltatul care a reuşit ceea ce atâţia curtezani pe care i-am avut nu au reuşit: adică să mă

sărute. Nu pot să-ți descriu ce am simțit. Este un fel de nebunie, o ştiu, dar probabil că ceea ce ți-e scris nu poate fi evitat. Toți visau să mă căsătoresc cu unul dintre fiii vecinilor noştri, cele mai multe şanse având Bubi Crăiniceanu, abia întors de la Paris, de la studii, şi el aflat pe front acum, dar îl ştii cum este, limfatic, încrezut, băutor, jucător de cărți şi mare coureur, *or mie astfel de tipi nu-mi fac nicio plăcere. Nici Lulu Cernătescu, care aşteaptă de mult, nu avea mai puține şanse, dar pe vremurile astea cui îi arde de căsătorie? Bineînțeles că nici în cazul* revoluționarului *meu nu e vorba de o căsătorie, orice pot să-mi permit, dar să mă trezesc văduvă la 18 ani şi poate şi cu un copil, asta nu o puteam risca, cât sunt eu de aiurită, nu merg atât de departe. De fapt, a fost vorba de o idilă, după cum vezi, scriu la trecut de-acum, de o scurtă şi violentă încercare sentimentală. Nu pot da detalii. Astfel de lucruri se fac, nu se povestesc şi pe urmă unde-i buna noastră creştere?* Je te raconterai toute l'histoire, sans oublier aucun détail. *Nu ştiu cum să încep dealtfel, a fost cum a fost tot ce mi s-a întâmplat cu el, ceva neaşteptat. Mersesem la cimitir, el are gusturi macabre; probabil că boala de care nu ține seama, ceva la plămâni, nu ştiu de ce, ai să râzi, aş vrea să mă îmbolnăvesc şi eu şi să mor, crede-mă, nu mă prefac, mi s-ar părea că totul s-ar sfârşi frumos ca în povestea aceea a lui Romeo cu Julieta lui. Tot timpul nu mă gândesc decât să nu îmbătrânesc sau să nu mă urâțesc.* L'enfer des femmes est la vieillesse, *o spun zi şi noapte, iată de ce nu mi-e frică de moarte. Aşadar eram în cimitirul acela de țară, ştii cum arată, un fel de dună dulce pe care mormintele stau înşirate cuvios ca la o intrare în biserică, dealtfel bisericuța satului se află chiar în vârful acelei dune, dacă o mai ştii, şi el îmi spunea că abia aşteaptă să meargă pe front şi, dacă pot să-l cred, să nici nu se mai întoarcă, deşi tare ar dori, pe de altă parte, să supraviețuiască acelei boli care-l macină, ca să asiste la căderea lumii pe care o detestă*

atât. Mi-a vorbit despre revoluționarii ruşi care au fost împuşcați sau spânzurați pentru credința lor şi care în curând vor pune mâna pe putere la ei, acolo, scoțând din temniță pe toți cei exilați şi uitați între ghețuri, nu ştiu dacă înțelegi ce gust îți lasă poveştile cu spânzurați, cu oameni care pică în fața plutoanelor de execuție. Cel puțin mie viața pe care o duc începe să mi se pară dezgustătoare, lipsită de ideal. A, să umbli în lume, să te lupți pentru ceva, să nu stai ca un parazit în spatele unui nume, al unei familii, să te descurci singur şi mai ales să-i ajuți pe alții, să le deschizi capul, cum spune el, acest Ganțolea, o, imposibil nume! Şi nu ştiu cum să-ți spun ce s-a întâmplat, a fost ca într-o vrajă. Are un fel de a te transporta, de a te înfierbânta pe care nu l-am întâlnit la niciun bărbat şi ştii doar că de la 15 ani ei mi-au dat târcoale şi dacă nu eram fermă, mai ştii tu cum, de mult s-ar fi întâmplat ce i s-a întâmplat lui Riri şi lui Suzi Condurache. Cum să-ți descriu gustul primului sărut? Tu, cinică cum eşti, vorbeai de un amestec de salivă, atât, dar în cazul nostru era cu totul altceva. E mai mult o comuniune, chiar aşa a spus. Comuniune, un fel de logodnă celestă. De atunci mi-a scris în fiecare zi şi, nebun cum este, mi-a lăsat în fiecare dimineață, timp de o săptămână, în fața uşii, urcând ca un brigand cu o frânghie cerdacul nostru atât de înalt, câte un snop de grâu pe care l-a secerat dimineața, pe rouă. Chiar aşa era. Mai găseam încă stropii albaştri de rouă pe spice şi asta mi-a dat un fel de amețeală. Ştii doar ce flori frumoase primeam la Bucureşti, le aducea muscalul cu trăsura, crini şi trandafiri şi gardenii sau irişi, când veneam la țară, dar să trimiți un snop de grâu în fiecare dimineață, asta nu ştiu cum să-ți spun, mi se pare ceva nebunesc. Mă mir cum de l-au lăsat câinii, doar ştii ce fel de câini avem, rup, nu altceva! L-am întrebat cum face şi mi-a povestit că le fluieră într-un fel special şi ei nu-l mai latră. A avut un fel de rudă îndepărtată care era haiduc în tinerețe, de la el a învățat. Poate crezi că astea toate sunt

prostii, dar m-am săturat de poveştile lui Saşa şi ale lui Miki Skina, mereu aceleaşi ponturi *grase, aceleaşi vorbe scabroase care, cred puştii ăştia, fac bine în urechile unei tinere atât de binecrescute care trebue contrariată. Mai las-o, o să spui tu, care ai fost disvirginată la 14 ani de fratele mamei tale şi mi-ai povestit că regreți că nu ți se mai poate întâmpla asta a doua oară, pentru că tare ți-a mai plăcut. Dar sunt sătulă de lăudăroşii găunoşi care s-au scutit toți de front sub pretextul că sunt bolnavi, săracii. Doctorii i-au umplut de certificate şi cum au numai generali în familii i-au ținut pe la partea sanitară, care în concedii, care scutiți de instrucție, ca Bubi Crăiniceanu, care s-a dat drept nebun şi s-a internat în sanatoriul doctorului Săvoiu, unde se află de 6 luni şi citeşte romane franțuzeşti. Uite, pe mine aceste lucruri încep să mă dezguste, crede ce vrei.*

Te îmbrățişez,

Charlotte care mulțumeşte pentru prăjiturile trimise

*

Faraoanele, oct. 1916

Scumpă Georgette,

Totul începe să semene a coşmar. Războiul pare pierdut. Tata jubilează. Le-a spus el să mergem cu nemții, cine să-l asculte? Nişte aventurieri, Brătienii care nu-şi mai încap în piele de atâta idioțenie? După Turtucaia insuccesele s-au ținut lanț. Bazargicul a căzut, am evacuat Silistra. Am bătut şi noi pe la Răşinari şi Orlat. Bucureştii au fost bombardați. Ne retragem de peste tot. Sunt deprimată. Visarion îmi trunite în fiecare zi câte o scrisoare, dacă nu două. Îmi descrie

eroismul fără seamăn al țăranilor lui *care mor fericiți că Țara le-a cerut-o. Tu poți pricepe ceva? Îmi scrii că în Franța lucrurile nu merg mai bine. Dar crezi că nemții or să reziste pe atâtea fronturi? Iubitul meu, iată îndrăznesc să scriu şi acest cuvânt, crede nedesmințit în victoria noastră, deşi lucrurile merg atât de prost. Foarte mulți dintre prietenii noştri ne sfătuiesc să plecăm la Bucureşti pentru că ştiu ce fel de politică face tata şi ar fi mai bine ca nemții să ne găsească acolo, pentru a putea intra în guvernul pro-german care se va face, cu siguranță, dar el refuză, spunându-le: „Pot să cred în victoria Germaniei, să-i simpatizez pe nemți, dar nu să-i ajut să ne învingă". Poate că, de fapt, se teme de bombardamente, dar e în stare de multe fapte vitejeşti, cât pare el de flasc. Mă întrebi ce face bunica? Cum o ştii, schimbă rochiile, se plimbă cu trăsura, se zborşeşte (e vorba ei) la femeile care au rămas pe moşie, şi dacă o întrebi:* Comment allez-vous? *îți răspunde scurt, ritos:* De pis en pis. *Şi când mă gândesc că nu de mult mergeam la teatru unde am văzut* Patima roşie *cu Romald Bulfinski, Brezeanu şi Iancovescu, ca să nu mai spun că Elvira Popescu a făcut o Tofana de care şi-acum mă înfior când îmi aduc aminte. Ce lume, ce linişte încă! Bunica era îmbrăcată într-o rochie* princesse, *de stofă* hortensia, *foarte bine croită. Avea o etolă de aceeaşi culoare, drapată, de catifea, brodată cu mici violete cu frunze şi cu buchete de Parma, era o folie, încă mai are succese, ascultă ce-ți spun, dealtfel nici nu-i atât de bătrână, dacă faci socoteala că mama s-a măritat de foarte tânără, e firesc să ai o bunică care e în stare să treacă drept maică-ta. Dar să lăsăm amintirile, îmi spui că idila mea cu acel profet socialist te interesează. Ce să-ți mai aduc la cunoştință? A fost într-o scurtă permisie pe la noi, a venit cu un mărfar care trebuia să-l ia înapoi peste 48 de ore, comandă un fel de tren regimentar, are grad de sublocotenent şi pare şi mai deşirat. Războiul a făcut din el un lup. Pe chip are o ferocitate care m-*

a înfiorat. Mi-a vorbit ca un nebun. Despre mizeria tranşeelor, despre crima politicienilor noştri care au lăsat ţara neînarmată, pradă nemţilor care ne bat de ne sting. Ne găsise jucând ping-pong *cu Riri care a adus din Anglia o masă şi nişte mingi albe de celuloid cu care ne pierdem timpul toată ziua. E de fapt vorba despre un fel de* lawn-tenis, *dar redus. Era să ne spargă cu toporul masa şi să ne bată pe amândouă. M-am speriat la început, dar pe urmă tocmai violenţa lui mi-a plăcut, am trimis-o la plimbare pe Riri şi am rămas singuri. Mi-a vorbit de căsătorie, declarând că soarta lui e nesigură şi că ar trebui măcar să ne logodim. I-am spus că nici nu poate fi vorba de aşa ceva pentru că la noi în familie fetele se căsătoresc abia la 20 de ani şi mai era până atunci, pe urmă niciun tată nu ar accepta să-şi dea fata după un tânăr aflat pe front de unde nu se ştie dacă se mai întoarce. A plecat furios. Stătuse numai un ceas, putea să doarmă la noi, deşi bunica mea nu ar fi primit aşa ceva nici în ruptul capului, dar l-aş fi ascuns undeva. Jur că mi-ar fi plăcut să-l ştiu lângă mine, sălbatic cum arată acum. Ce spui de asta?*

În altă ordine de idei, Anne Marie Arion a fugit cu un ofiţer la Iaşi şi bătrânul crai a rămas la via lui, făcând chefuri monstre cu ţigănci şi cu femei de condiţie joasă. Îl ştii ce gregar era, ce mutră, oricum aşa ceva nu se face, lumea a început să-l ocolească. Poţi înţelege că Anne Marie l-a rănit, dar să te dai în stambă, cum spune bunica, asta nu se face! Bubi Crăiniceanu aflând de plecarea neaşteptată a „logodnicului" meu pe care tata nu-l mai poate suferi de când a auzit ce fac socialiştii în Rusia, săpând la temelia Imperiului, s-a înfiinţat la noi, la vie, mai ales că e vremea culesului şi, război-război, dar câte o petrecere tot mai facem! M-a înghesuit într-o seară într-un colţ şi m-a sărutat şi el, glumind pe urmă: „E mai bine decât cu tuberculosul tău?" Asta m-a jignit îngrozitor. Era să-l biciuiesc, noroc că nu am

găsit joarda la îndemână, oricum e plăcut să fii agresată astfel, dar asta nu se spune niciodată bărbaților, nu-i aşa?

A ta,

Charlotte

Te invidiez că mergi în fiecare seară la Procope *şi la* Coupole. *La voi războiul e o joacă. Am văzut un tren cu răniți. Doamne, ce privelişte!*

*

Faraoanele, nov. 1916

Dragă Georgette,

Mă întrebi ce fac? Zac, ăsta e cuvântul. Citesc ziare vechi, uitate de bunica prin podul conacului: La Lanterne, Le Petit Parisien, *revista* L'Illustration, *de acum 10 ani. Dacă te interesează, pe vremea aceea Regele Spaniei luase pe Victoria de Battenberg, era în mai 1906, ce vremuri tihnite, ce fericire, nu tu bombardamente, nu tu bătălia de la Oituz. Mai vrei ştiri fericite? „După ce a voiajat în jurul lumii, d-ra Roosevelt a luat în căsătorie pe deputatul american Longworth primind la nuntă cadouri în valoare de cinci milioane dolari." Asta zic şi eu nuntă!* Logodnicul *meu cred că nu ar fi avut nici cu ce să plătească trăsura până la biserică. Asta mi-o spune mereu Bubi Crăiniceanu care a devenit insolent şi aşteaptă să-i cedez. Îmi arată pozele iubitelor lui de la Paris, probabil nişte ilustrații cumpărate de la chioşcuri, cu care se laudă. Dacă ai şti ce gură spurcată are şi ce măscări îmi spune, dar noi, fetele lui Logothety, nu suntem ruşinoase. Sora mea când l-a auzit, o ştii pe Dudy, a vrut, pur şi simplu, să-l cearcă de bărbat deşi e măritată cu ştii tu cine,*

care acum se află pe front. Scriu aşa ca să nu o fac altfel, ea e o desmăţată, nu are răbdarea mea în stare să suporte insolenţa unui Ganţolea care nu mai scrie de la scena aceea îngrozitoare când a plecat direct la gară, neras cum era, cu privirea lui fanatică ce promitea răzbunare. Cred că-şi caută moartea pe undeva prin tranşeele frontului, distrus de refuzul meu, dar şi înţelepciunea merge până unde se poate. Tata ar fi în stare să mă dezmoştenească şi mai multe nu! Nu crezi? Lui Ganţolea al meu *i se potriveau rândurile pe care le-am citit undeva mai de mult:* Il est vrai de dire que son corps seul demeurait parmi nous, son âme était dans l'antiquité. *Bag seama că vorbesc iar la trecut despre el. Oare care să fie cauza? Depărtarea să fie de vină? Faptul că el nu miroase a tutun de pipă ca acest Bubi Crăiniceanu*? *Sau că nu călăreşte ca el, deşi, cum ţi-am mai scris, era splendid pe calul acela fără şa, când l-am văzut pentru prima oară. Şi, pe urmă, cum să uiţi că ai iubit un tuberculos, asta este foarte* chic *aici, la noi, ca şi în Franţa dealtfel. Am citit câteva romane care povesteau astfel de amoruri. Încă mai port în mine dorul de moarte pe care el mi l-a inspirat, dar ceva se pierde. Bunica te roagă să-i trimiţi* Dentrifice Bourguignon. *E tot mai cochetă. Duminica trecută s-a dat un bal pentru răniţi la Focşani. Ne-am dus cu toţii, în păr, cu trăsurile. A fost o poveste întreagă. Ofiţeri veniţi în permisii de pe front, au apărut şi francezi, nu ştiu dacă ziarele de acolo, din Franţa, au menţionat că în octombrie a sosit Misiunea Franceză, condusă de generalul Henri Mathias Berthelot. Sunt drăguţi, au* charme *şi vorbesc o franceză pe care noi parcă nu am mai auzit-o, profesorii noştri fiind depăşiţi pentru că ne-au învăţat franceza de la 1789. Îţi mărturisesc că eram destul de jenată că nu înţelegeam unele lucruri, ei vorbesc repede, din vârful limbii, scurtează expresiile şi se uită la noi ca la nişte mici provinciale ce suntem. Când le-am spus că cunosc Parisul de la 15 ani s-au mirat, mi-au luat un adevărat interogatoriu, aici am fost eu*

mai tare, încrezutul care mă ironizase la început era un fel de medic din Bordeaux, care ştia Parisul numai din cărți. Să o faci pe nebunul că eşti francez şi să nu fi văzut Parisul, asta era prea de tot! Se ținea după mine ca un cățeluş. Venisem într-un mantou strâns peste pulpe, larg sus, cum se poartă la noi, cu guler şal, de blană, stil vulpe, cu manşete la fel şi cu o rochie albă pe dedesubt, cu decolteu adânc, cu bretele fine, cordon de lac şi cu un evantai de pene de struț. Cum sunt tunsă scurt, păream aproape o fetiță care le lua ochii la toți ofițerii. A fost o nebunie. Uitasem de toate, de război, de profetul meu la care tot mai mă gândesc, mai ales când vremea se urâțeşte, cum e acum, plouă de o săptămână şi noi tot aici stăm pentru că tata nu vrea cu niciun chip să mergem la Bucureşti unde este îmbiat de anumiți politicieni care se pregătesc să-i întâmpine pe nemți. Pe de altă parte, cei ce văd în Antantă pe viitorii victorioşi îl felicită pentru tăria lui de caracter şi asta mă face mândră. La drept vorbind, mie nu-mi plac nemții. Sunt prea bățoşi, încrezuți, milităroşi, au ceva care te duce cu gândul la regiment, la cai în ploaie, nu-i de mine. Franțuzii de la Focşani măcar mai aveau haz, mai spuneau nişte glume, am început să-i înțeleg mai repede decât credeam. Am fost cerută de doi în căsătorie, dar tata a râs de mine când i-am povestit, spunându-mi că în război nunțile şi copiii se fac foarte repede şi că ar trebui să mă gândesc mai bine la treaba asta. El e foarte deschis şi discută cu mine ca şi când aş fi majoră. Dealtfel m-a crescut singur aproape, pe mama ştii că am pierdut-o când eram destul de mică. Ne-am împrietenit şi suntem ca doi bărbați în casă, chiar aşa se laudă, suntem doi bărbați în casă! Tu ce mai faci? Am primit vestea că te vei logodi curând cu acel domn cu nume atât de multe. Asta mi-a adus aminte de un lucru pe care l-am citit mai de mult despre un mare senior din Japonia al cărui nume începea să fie spus marți şi se spunea

până duminică şi lumina şi lunea, făcând zgomot ca pietrele. Nu-i nostim? Să i-o spui şi lui, merită.

Cu drag,

Charlotte

*

Iaşi, februarie 1917

Iubita mea,

Am primit rândurile tale şi te felicit din toată inima. Mă bucur că soţul tău a gustat gluma cu japonezul. Vă doresc din suflet multă fericire şi în ce mă priveşte nu am a-ţi da veşti prea bune. Eternul meu logodnic, cum îi spui, a fost rănit pe front, în decembrie anul trecut, la Râmnicu Sărat. Nemţii au ocupat Bucureştii, după cum probabil ştii. Din noiembrie, imediat ce ţi-am scris ultima scrisoare, guvernul nostru s-a mutat la Iaşi unde s-a instalat şi tata care a trecut decis de partea Antantei, spre dezolarea celor ce-l vedeau ministru la Bucureşti. Nu-l înţelege nimeni în afară de mine. Nu-i plac cuceritorii. Asta cred că e explicaţia. Din decembrie, Focşanii au fost ocupaţi de nemţi. Ne-am refugiat la Iaşi la un văr al mamei. Suntem strâmtoraţi, dar plini de optimism. Cel mai bine se ţine bunica. Arată parcă a întinerit. Ea este animatoarea grupului de neveste de ofiţeri care se ocupă de răniţi la Crucea Roşie, *ca şi mine. I-am văzut aici pe domnii Vasile Lucaciu şi pe Octavian Goga care au întemeiat un* Comitet naţional al emigraţiei din Austro-Ungaria. *Un puternic suflu patriotic domneşte în rândurile tuturor. Guvernul este condus de domnul Brătianu şi tata a căpătat un post însemnat, mi se pare că se ocupă de finanţe sau aşa ceva, mă ştii ce zăpăcită sunt.*

Te miri poate că nu-ți povestesc mai mult despre Visarion al meu. Mi-a trimis o scrisoare din spitalul în care a zăcut câteva săptămâni. Fusese sfârtecat de un obuz şi erau puține speranțe că va scăpa cu viață, dar a scăpat. Sunt mai mult de zece pagini, o adevărată profesiune de credință politică. Speră că războiul acesta în care au căzut atâția va duce la o societate dreaptă, socialistă, care să țină seama de interesele tuturor. Visează că țăranilor li se va da pământ şi că bogații vor fi mai puțin rapaci, deşi se îndoieşte. Marea lui speranță este ca măcar ruşii să reuşească şi atunci toate țările vor avea revoluția lor socialistă, dar cine mai ştie ce va fi? Taică-meu şi-acum îl blestemă pentru că l-a crezut numai un idealist oarecare, un învățător de țară, aproape inofensiv, dar el era un bolşevic. *Nu ştiu exact ce-i asta, un* bolşevic, *oricum, termenul în gura lui sună foarte amenințător. Am plâns, cât ai râde de mine, dar povestea pe care* o *ştii m-a schimbat puțin. Fără să-mi dau seama, am o altă viziune a lumii. Bubi râde de mine. Ne vedem mai des. Are haz, îmi spune glume vânătoreşti şi se pricepe chiar la îmbrăcămintea femeilor. „Pe câte le-am dezbrăcat eu, se laudă, aşa că permite-mi să-mi dau avizul în ce te priveşte. Probabil că statul mult pe la moşii te-a provincializat puțin, ar trebui să se termine porcăria asta de război, să ne vedem de ale noastre, că parcă ne-am înmormântat de vii." Lui ce-i pasă, n-a stat în tranşeie ca alții, fumează tutun bun, englezesc, e prieten cu câțiva ofițeri britanici care au apărut şi ei nu se ştie de unde, probabil că au venit cu avioanele sau cu vaporul cât s-a mai putut, cât nu trecuseră nemții şi bulgarii Dunărea. Beau whisky, ceva cu gust rău, de culoarea porumbului, din sticluțe mici, bombate, în care țiganca Marghioala, pe care am moştenit-o de la bunicul, râvneşte să țină aghiazma. Nu ştiu dacă ți-am povestit despre ea câte ceva; e o comoară. Cum mă scol, o întreb: „Azi ce sfânt e, Marghioalo?" Îşi pune mâna la frunte şi după o matură cugetare spune: „Păi, cocoană, trebue să fie*

ziua sfintei muceniţe Achilina şi a cuviosului Trifilie". Auzi, tu, cuviosul Trifilie... Şi după câteva zile, iar o întreb: „Da', azi, Marghioală, pe cine mai sărbătorim?" Stă şi se gândeşte şi scoate planeta ca papagalul din bâlciul de Sfântul Ilie: „Azi, cocoană, trebue să fie Sfinţii Fevronia, Procopie şi Dionisie". Nici nu a învăţat să se iscălească, dar ştie sfinţii pe dinafară. Bunica o ocărăşte şi o ia la goană în pod (ea doarme în pod, că aici nu prea avem spaţiu, dar când ne-om întoarce la Faraoanele sau la Toaca, ori la Sâmbureşti, o să mă lăfăi ca să-mi scot pârleala). Ce mai fac? mă întrebi. Învăţ de una singură pentru că şcolile s-au închis de când cu războiul. Or să facă la un fel cei în cauză cu noi şi-o să ne dea zapisca, cum zice tata, că nu noi suntem de vină pentru că nu am putut să terminăm liceul. Pe urmă, probabil că o să merg la Paris şi o să ne găsim acolo şi tu o să-mi arăţi ce am pierdut atâta vreme, sper să nu se fi schimbat multe. Toţi de aici spun că războiul nu mai poate ţine mult şi că nemţii îl vor pierde. În special englezii sunt cei mai optimişti, au calculat ei că, auzi tu, economic, *nemţii nu mai rezistă. I-am întrebat ce înţeleg prin asta şi ei mi-au explicat că un război nu înseamnă numai tunuri, şi cai, şi puşti şi gloanţe, că mai înainte de toate înseamnă o bună aprovizionare, o stare bună a soldatului şi după aceea vin celelalte: vitejia, eroismul, dăruirea de sine. I-am scris la spital lui Visarion şi el nu mi-a răspuns până acum, cred că o să-mi comunice că m-am maturizat, dar toate ideile din misiva aceea erau ale englezilor care, în fond, aveau dreptate. Încă aş avea să-ţi mai spun multe, dar mă grăbesc, plec la* Crucea Roşie *cu pachetele pentru răniţii de pe front. Ruşii trec prin oraş cu drapele şi cu lozinci scrise în kirilică pe nişte cartoane. E vorba de soldaţi, evident, ofiţerii i-ar împuşca, dar le e frică de ei. Şi ai noştri mârâie. La o reuniune de la Primărie mi-am permis să spun câteva lucruri însuşite din cele discutate cu Visarion. Ei m-au privit cu foarte multă suspiciune. „Unde ai*

auzit dumneata lucrurile astea? Vorbeşti ca bezmeticii ăştia de socialişti care au început să umple Iaşii de afişe." A intervenit Bubi Crăiniceanu, care le-a explicat povestea cu „logodnicul" meu şi ei atunci au râs de s-au prăpădit. „A, asta era! Domnişoara are un «logodnic» care e pe front şi face propagandă narodnică în rândurile soldaţilor, poate aflăm pe unde se află şi-l trimitem la Curtea Marţială să-l pună la zid." Râdeau, dar în cuvintele lor ghiceam o mare răutate şi şi-acum îi cred în stare de orice lucru, dacă ar da de el.

Mii de salutări,
A ta,
Charlotte

*

Iaşi, martie 1917

Iubită Georgette,

Îmi pare rău că aflu de la tine veştile proaste pe care le ştiam oarecum din cercurile noastre. În caz de victorie a nemţilor, spui că Austro-Ungaria vrea să înghită România, dar asta nu se va putea în vecii vecilor, cei de aici vor lupta până la moarte. Am trecut de primul şoc, spune tata, acum avem o armată capabilă de victorii. Românii ardeleni şi cei din Basarabia vor lupta alături de armata noastră până la ultimul soldat. Regele Ferdinand a promis oficial că împarte pământul moşierilor la ţărani (în proporţii oneste, bineînţeles) şi că ei vor avea o „mai largă participare la treburile ţării". Nu ştiu ce înţelege prin acest lucru, dar aud că prietenii tatii cam mârâie. Ganţolea al meu mi-a scris din spitalul în care se mai află, probabil că rănile s-au redeschis, şi mă anunţă bucuros că în rânăul oamenilor lui domneşte un entuziasm

indescriptibil. Se teme numai să nu fie minţiţi, dar atât cât ştie, Regii au cuvânt, pentru că altfel nu ar fi regi. Cei din jurul meu, alde Bubi şi Matei Vulturescu, îmi fac aluzii la viile de la Faraoanele şi la pădurile de la Toaca, la eleşteiele de la Sâmbureşti şi nu ştiu pe unde mai avem noi nişte dranițe. „Ei, mademoiselle, *ce-o să vă faceţi cu decretul ăsta? Vă ia totul...” „Nu chiar totul, spun eu, câte ceva...” „Şi nu regreţi, câte ceva-ul acela e destul, o să fim sărăciţi”. Saşa mi-a spus odată că şi-a uns carabina* Flaubert *pe care o are cumpărată din Anglia şi că-i aşteaptă pe expropriatori cu gloanțe. „Nu intră nimeni pe moşiile mele, chiar dacă ar fi Maiestatea Sa.” „Chiar crezi ce spui?” l-am întrebat şi el m-a înjurat, dar ştii cum? Birjereşte, nici nu pot să reproduc. Era furios, nu m-a scos din spioană a maximaliştilor sau nu ştiu cum le mai spune, că le încurc.*

Dar să vorbim de lucruri mai vesele. Ţi-am vorbit de englezii aceia, ei bine unul dintre ei e foarte interesant, vorbeşte o franceză dumnezeiască. Mi-a trimis o poezie de Shelley, pe care o copiez, fragmentar pentru tine (The Cloud):

I am the daughter of earth and water,
And the nursling of the sky
I pass through the pores of the ocean and shores
I change, but I cannot die
For after the rain when, with never a stain
The pavilion of heaven is bare,
And the winds and sunbeams with their convex gleams
Build up the blue dome of air...

N-am înţeles mare lucru, dar îmi place. Christofer Temple, aşa se numeşte, este arheolog. Are 23 de ani şi abia aşteaptă să se termine războiul ca să plece în Grecia şi să caute nişte cetăţi îngropate încă. A lucrat câtva timp cu un mare profesor care a murit. E timid ca un copil şi-mi povesteşte vânătorile

lui, undeva prin ținutul Hampshire. Are nişte câini minunați despre care îmi vorbeşte ca despre nişte duci. Ştiu eu ce înseamnă când Ripssy al lui dă din cap? Îi anunță că a descoperit prepelițe în cuiburi, asta se numeşte câine în arret. *Pe urmă ştie o mie de poveşti cu rațe care sunt foarte şirete, despre fripturile făcute* au feu de bois, *despre armăsarii lui teribili pe care i-a moştenit de la un unchi care avea grajduri în Essex. Se entuziasmează repede, are ceva din nebunia (fără iluminarea aceluia) lui Visarion Ganțolea. Nu posedă hazul lui Bubi şi nici ironia muşcătoare a lui Miki, nu încearcă să-mi sugereze măcar că mă curtează, se comportă cu mine cum te-ai purta cu un serviciu de Murano, adică cu atenție, să nu spargă ceva (nu râde, ştiu la ce te gândeşti), dar eu abia aştept de fapt să văd cum se sărută în Anglia şi asta nu-mi dă senzația că-l înşel pe „logodnicul" meu care zace prin spitale, luptând cu vrăjmaşii neîndurați ai Patriei. Dealtfel nu ştiu dacă ți-am scris, i-am jurat că n-o să mă sărute nimeni cât va lipsi, dar tu ştii cum îmi țin eu jurămintele, deşi, la drept vorbind, câteodată mi se face un dor cumplit de înflăcăratele lui cuvinte. La noi în familie, spune tata, a existat un fel de paşoptist, tot un exaltat dintre aceştia care duc masele după ei, le înflăcărează, le fac nebune, gata să calce totul în picioare, îi privesc şi pe Saşa şi pe Matei şi pe ceilalți. Sunt goi, tu ştii ce-i asta, să-ți dai seama că un om este gol ca o sticlă din care s-a deşertat totul? Mă şi înspăimânt ce pot să gândesc la vârsta mea, ei bine, am mai crescut cu un an. Îmbătrânesc şi încă nu sunt mulțumită de ceea ce fac. Poate că plecarea mea de aici va rezolva totul.*

Te sărut,
A ta,
Charlotte

*

Iaşi, august 1917

Georgette, iubito,

Cred că ştii: Mărăştii şi Mărăşeştii. Ai noştri l-au făcut ciulama pe Mackensen! Războiul e ca şi câştigat. Aici e delir, toată lumea se îmbrăţişează pe stradă, nu ştim ce să mai facem de bucurie. Am uitat până şi de morţii numeroşi care au rămas pe câmpurile de luptă. Chris a plecat cu misiunea lui în Rusia. Acolo se petrec lucruri îngrijorătoare, toţi vorbesc despre revoluţie care s-ar putea întinde şi la noi şi atunci: adio moşii şi Paris, adio bani şi situaţie! Dar pe mine scrisorile lui Visarion mă ţin, au în ele fraze uluitoare! Pe învăţători îi credeam nişte cretini, cel puţin asta era părerea în familia noastră despre ei. Nişte semidocţi, cum spune tata, şi să te ferească Dumnezeu de semidocţi pentru că la ei se iau toate ideile proaste, nu le rumegă, le înghit numai, aşa întregi cum sunt şi le impun şi altora, pe jumătate masticate! Dar în mine cuvintele lui scrise parcă cu sânge lucrează ca un ceai de Ceylon, nu ştiu dacă ai băut vreodată ceai de Ceylon, e ca un drog, îţi dă idei, ai un fel de pornire pe care nu o mai poate stăvili nimic şi nimeni. Nu pot să ţi le reproduc, dar ar merita. Vorbeşte despre victoria ruşilor ca despre o Mântuire a săracilor, visează la o egalitate deplină între oameni şi când îi spun tatei aceste lucruri el îmi dă cărţi despre Revoluţia franceză: „Citeşte şi învaţă din istorie!" „Ce să învăţ?" îl provoc. „Învaţă că după ce au tăiat pe aristocraţi şi pe regi au ajuns la împăraţi! Asta nu-ţi spune nimic?" „Dar pe mine nu mă interesează ce fac alţii, eu aş vrea să-i văd pe ţăranii de la Faraoanele şi de la Sâmbureşti şi Toaca, încălţaţi şi trimişi la şcoală. Odată, nu ştiu dacă ţi-am povestit, într-o plimbare, Visarion mi-a vorbit despre preoţii care au prostit poporul cu misticismul lor şi mi-am adus aminte de Marghioala şi de sfinţii ei, de martirii Artemon, Chintilian, de apostolul Iacov

Zevedeul şi despre cuvioşii Atanasie şi Lampadie, şi râdeam în hohote şi el nu înțelegea nimic şi-i venea să mă bată. „Opium pentru popor", aşa a spus, ce literatură fac şi politicienii ăştia! Dar eu mă gândeam la cretina de țigancă care ține minte exact ce nu are nevoie, în loc să învețe să se iscălească. „Şi cum va fi?" îl zgândăream şi el îmi povestea cum vor fi desființați banii şi cum vom merge toți la băcănii şi vom lua din rafturi câtă pâine ne va trebui şi câtă mâncare, pentru că cinstea cea mai desăvârşită va domni. Miki Skina a râs de s-a prăpădit de mine când m-a auzit. „Trebue să fii nebună, mi-a zis, poate pe lumea cealaltă va fi aşa..." Ce să mai cred? Pe cine? Dar nici risipa din jurul meu nu mai pot s-o suport. Îi văd la banchete, dau mereu banchete pe aici, ori pentru francezi, ori pentru ruşi, ori pentru englezi. Ruşii sunt cei mai îngrijorați. Ofițerii vorbesc franceza, mă înțeleg cu ei de minune, povestesc grozăvii: cum petreceau câte o săptămână pe la moşii cu lăutarii şi cum ardeau rublele la flacăra lumânărilor ca să-şi aprindă țigările de foi. Când auzi pe ce poturi jucau la Petersburg te ia groaza. Câte o moşie un pot, nu mai vorbesc de robi, care erau ca semințele, nu e *vorba de generația lor, dar au apucat pe părinții lor şi pe bunicii lor, şi fac din asta un motiv de a se grozăvi şi mi se pare ruşinos ca noi să ne desmățăm în felul ăsta. Tu îmi spui că nu s-a schimbat nimic chiar în Franța revoluției. Poate în limbaj, nu mai poate fi nimeni bruscat, îmi scrii, cetățeanul e cetățean, dar în fond averile s-au refăcut, sunt aceleaşi latifundii, dar cu alți stăpâni. Numele care altădată te putea duce la moarte e din nou moneda curentă. Nu te înşeli? Mi-ar părea rău. Oare popoarele nu învață nimic din tragediile pe care le trăiesc? „Nu există tragedii colective, îmi spune tata, cu care discut, există numai tragedii individuale." Dar nu ți-am mai scris nimic despre bunica. A fost bolnavă puțin, a zăcut, suferea ca un câine pentru că e un om de acțiune. A devenit şi ea o înverşunată adversară a revoluției despre care*

se vorbeşte. „O să te văd eu când te vor pune mitocanii la muncă”, îmi spune. „Cel puțin noi ştiam ce dorim de la ei, lor le va trebui un secol până să deprindă buna-creştere şi ce te vei face într-o lume primitivă care nu te va respecta? Sunt fericită că mor la timp...” Dar nu o crede (e vorba de moartea ei). Promite că va da foc la toate conacele pe care le are şi nu va lăsa nimic în mâinile expropriatorilor. Iată de ce orice cuvânt primit de la Visarion al meu o turbură, o înfurie şi eu caut să ascund scrisorile, dar ea ştie de unde vine fiecare rând. Are un nas de copoi. „Tu vei fi ruşinea familiei noastre”, exclamă cu o disperare caraghioasă, dar asta nu mă împiedică să-l aştept încă pe profetul meu, deşi Miki şi Bubi declară amândoi că mi-au pus gând rău şi cred că nu glumesc când spun asta. Probabil că am să mă logodesc cu unul dintre ei. Îmi place mai mult Bubi, la drept vorbind, pentru că e mai cinic, dar Miki e mai sigur, îmi vorbeşte despre o carieră diplomatică, el are relații, ne-am putea instala undeva, într-o capitală europeană, imediat ce lucrurile s-ar linişti, şi am duce un trai tihnit, dar ceva în mine arde, o simt, am un dor de aventură, vreau să trăiesc neobişnuit, cred că asta e.

Nu uita să-mi trimiți o pălărie Lanvin, *chiar dacă s-a demodat, aici ar face senzație aşa ceva, mai ales că atmosfera e mai bună după atâtea dezastre.*

Te sărut?
A ta,
Charlotte

*

Iaşi, mai 1918

Draga mea,

Nu ți-am mai scris de mult, dar lucrurile au luat o întorsătură tristă, după victoriile acelea, ştii ce a urmat. Pacea de la Bucureşti şi retragerea celor care nu vor să stea la masă cu nemții, în Moldova unde e o sărăcie cumplită. În Rusia ai auzit ce s-a întâmplat, totul a fost dat peste cap. Încă mai sunt optimişti care văd lucrurile altfel, dar cine mai crede în ceva? Suntem buimăciți, înfometați, dacă m-ai vedea cum am ajuns să-mi port vechile rochii, te-ai mira cum am putut să decad astfel. Bunica suferă enorm pentru că nu mai are trăsură. Ne-au rechiziționat-o, cu cai cu tot, pentru armată. Regretă până şi bihunca cu care umbla la Sâmbureşti printre grâne când se ducea să inspecteze dacă s-a copt grâul. A căzut la un fel de paseism care mă scoate din sărite. Visează numai lanuri şi ne povesteşte cum în tinerețe dădea la lopată ca să se fortifice, lucru pe care regretă că nu l-a făcut cu mine ca să mă întărească. Mi-ar fi prins bine, spune, pe vremuri ca astea. Suntem mulți în casa în care stăm, au mai venit şi alții, e o adevărată promiscuitate, dar suntem fericiți şi cu ce avem. Dormim claie peste grămadă, câte trei într-o cameră. Astă-iarnă a fost cumplit pentru că nu mai erau deloc lemne. Noroc cu servitorii noştri devotați care ştiu să fure. Plecau noaptea şi veneau cu stinghii din gardurile care mai rămăseseră întregi. Ne amintim cu toții înduioşați de covrigii proaspeți pe care-i făcea Sila, o vătăşiță de la Faraoanele, ce buni erau, calzi şi cu mac, şi cu nu ştiu ce semințe le mai punea ea pe deasupra şi cum ne muta nasul mirosul acela teribil de cocă coaptă. Acum mâncăm pâine cu cartofi şi zicem bogdaproste şi de-atât. Tot e bine, zice bunica, poate să fie şi mai rău. Am mâncat şi pâine cu mălai, nu ştiu dacă ai gustat, e ca şi când ai amesteca ciment cu nisip. Pâinea se întăreşte de zici că-i cărămidă. În sfârşit, despre Visarion ți-am mai scris? Mi se pare că nu. L-am văzut într-o permisie. Nu mai semăna cu el însuşi. S-a maturizat, pare îmbătrânit, are o teribilă rană în obraz, dar asta îmi place la nebunie la el, acum chipul lui de

revoluționar s-a desăvârşit. Privirea e şi mai adâncă, are în ea o flacără neagră, mistuitoare, dar pe mine mă priveşte ca pe un obiect. Vorbeşte tot timpul despre revoluția lui care va veni şi despre politicienii inconştienți care ne-au dus țara de râpă, despre nedreptatea războaielor care sunt provocate numai de cei bogați cărora nu le mai ajunge nimic şi fac să moară milioane de oameni numai pentru a deveni şi mai bogați. Dacă m-ar fi sărutat i-aş fi cedat în acele două zile pe care le-a petrecut într-un hotel din marginea Iaşului, unde m-am dus să-l văd ca ultima femeie de stradă, noroc că nimeni nu m-a recunoscut (ce-i drept, mergeam numai seara când luminile camuflate ale felinarelor îmi permiteau să mă strecor undeva într-o cafenea sordidă a unui ovrei de peste drum de Hotelul Segal, *nu ştiu dacă tu ai fost vreodată la Iaşi şi-l ştii, o magherniță împuțită), dar el nu voia să mai treacă pe la ai mei, probabil că a simțit din cele ce i-am scris şi i-am povestit că nu e* persona grata *şi nu ştiu cum o voi scoate la cap cu cele două tendințe. Simt că-l iubesc când îmi scrie sau, ca în acea împrejurare, când îl văd. Atunci mă aprind, aş fi vrut să fiu a lui, dar parcă nici nu mai are simțăminte omeneşti. Eram pentru el o streină. Ceva surd, dureros, răzbătea din cele ce spunea, dar nu arăta nimic. Probabil că l-am jignit atunci când l-am refuzat şi oameni ca el uită, dar nu iartă, sau invers, nu mai ştiu cum se spune. Îmi pare bine că ai o fetiță. V-ați grăbit. Poate faceți ce trebue, dar să ştii că un copil îți dă măsura bătrâneții. Când vei avea 40 de ani o să fii bunică şi asta o să te scoată din sărite. Oricum, cugetă la cele ce-ți scriu,*

A ta,
Charlotte

*

Bucureşti, decembrie 1918

Draga mea,

A fost un sfârşit de an plin de bucurii mari. După cum ai aflat, războiul a luat sfârşit pentru noi. Am câştigat. România Mare este o realitate. Nu ştiu cât vă bucurați voi cei de pe alte meleaguri, dar la noi a fost o nebunie. Ne-am întors la Bucureşti şi am găsit casa devastată. Parchetele arse, oglinzile veneţiene la care mama ţinea atât de mult erau sparte şi mobila făcută ţăndări. Nemții pe care îi bănuiam civilizați au lăsat toată harababura asta... Vecinii spun că nu ei sunt de vină pentru că la plecare casa nu arăta aşa, probabil că au năvălit alții, nişte necunoscuți care au chefuit în apartamentele noastre şi au furat ce se putea fura, dar să distrugi, vandalismul ăsta este de neimaginat. Toți dau vina pe sărăcanii mahalalelor care s-au revoltat. Dar asta a trecut, casa e refăcută, a fost adusă altă mobilă şi totul arată nou şi plăcut. Focurile mari, întreținute cu lemne aduse de la Toaca, ard plăcut, prin perdele văd zloata de afară şi îmi aduc aminte de alte ierni. Parcă cineva mi-a trăit viața şi mi-o povesteşte. E de necrezut câte s-au întâmplat de la ultima mea scrisoare. Am crezut că războiul nu se va mai termina şi iată-ne liberi şi cu o țară măreață. Atmosfera victorioasă a fost întunecată de moartea lui Visarion Ganțolea, despre care ți-am scris de atâtea ori. Încă din toamnă ne întorsesem la Faraoanele şi el a sosit îmbrăcat în uniformă ofițerească, dar fără petlițele de locotenent, pentru că fusese avansat, şi fără trese. O făcea pe soldatul care vrea să reformeze totul. Ne-a asmuțit țăranii îndemnându-i să ne ocupe moşia, dar aceia erau prea paşnici şi nu l-au ascultat. Vreo doi au încercat să dea foc conacului, dar acum nu mai era anul 1907 pe care de atâtea ori îl evocase. Nu l-am înțeles. Să fi vrut să se răzbune pentru că nu-i răspunsesem la cererea lui în căsătorie? Dar dacă m-a iubit vreo clipă putea face orice în afară de a

încerca să mă silească să fug într-o căruță, într-o noapte cumplită, plină de ploaie şi zloată, de credeam că nu mai scăpăm. Îl întâlnisem înainte de asta şi-mi vorbea cu o înverşunare ce nu se mai putea suporta. Povestea despre ceea ce făcuseră ruşii la ei acasă. Nu ştiu de ce şi-a ales tocmai conacul nostru pentru a pune în practică ideile lui revoluționare. Spunea că nu se mai poate merge înainte numai cu minciunile politicianiste de care se săturase. Numai că l-au luat jandarmii şi l-au bătut cumplit. Am auzit de la nişte țărani că era desfigurat şi plin de sânge, l-au trimis la Bucureşti şi pe drum a evadat, nu ştiu cum a făcut. A fost ghinionul lui, pentru că la 13 decembrie se afla în fața Teatrului Național, la o manifestație a muncitorilor. Nu ştiu ce s-a întâmplat, eram plecați cu toții ca să pregătim Crăciunul, ca totdeauna, la Faraoanele. Mi s-a spus că a venit armata şi a tras în mulțime. L-au împuşcat acolo, aşa cum îşi dorise. L-au adus părinții lui acasă, ca să-l înmormânteze în cimitirul acela spre care de atâtea ori mă căra după el, atras parcă de moartea pe care şi-o presimțea. Cam asta-i tot. L-am văzut în coşciugul de lemn de brad negeluit. Avea aceeaşi expresie de neînduplecare care atât îmi plăcuse. Țăranii mă priveau cu o ură pe care nu o simțisem niciodată la ei, de parcă eu l-aş fi omorât. Era frumos, Georgette, nu ştiu dacă poți să înțelegi că chipul lui mă va urmări toată viața. Cred că nu-l mai iubeam, cred că de atunci, din noaptea când vrusese să dea foc casei, totul se ştersese, dar ceva ne leagă încă. Simt câteodată că sunt totuşi, undeva, vinovată de moartea lui. Dacă nu i-aş fi spus cuvintele nesăbuite de refuz poate că l-aş fi îmblânzit, deşi e greu de crezut că un om ca el poate fi mântuit de alții. Am plâns mult. Când totul s-a terminat, după câteva zile, m-am dus şi am pus o lumânare aprinsă la capul lui.

Nu mai pot să-ți scriu nimic, iartă-mă, plâng.

A ta,
Charlotte.

*

Bucureşti, aprilie 1921

Dragă Georgette,

Nu ți-am mai scris de mult. Poate şi pentru că ne-am văzut mai des în țară în ultima vreme. De când ai plecat nu ştiu dacă s-au întâmplat lucruri prea importante. A fost scurta căsătorie cu Miki Skina, ce s-a terminat cum ştii că s-a terminat. A murit bunica, de o tromboză sau aşa ceva. Medicul familiei nu a ştiut să ne spună ceva precis. Oricum, la vârsta ei moartea părea aproape firească, dar, spun gurile rele, putea să mai trăiască. Aşa se întâmplă însă cu medicii de familie. Ei te asigură că ştiu totul despre pacienții lor, de unde o neglijare vădită a datoriilor. Se obişnuiesc să te creadă sănătos, ceea ce e cu totul altceva decât să fii sănătos. Tata s-a avântat în viața politică. Mai toată ziua lipseşte de acasă. Are treburi serioase, se pare. Nu o să-ți vorbesc de soția lui de-a doua care ar vrea să suplinească absența mamei. Nu vreau să fiu răutăcioasă. E o doamnă de 37 de ani, din familia Pherekide, foarte frumoasă şi distinsă, cu maniere, dar, vai, atât de neajutorată în rolul pe care şi l-a propus! Doreşte cu orice chip să mă câştige şi de aici ceva linguşitor care-mi displace profund. E greu ca eu să o mai fac pe fetița şi ea pe mămica. În loc să abordeze relațiile dintre noi firesc, adică să-mi ofere prietenia, ea doreşte să mă iubească şi să fie iubită. De unde, nişte relații convenționale, reflectate mai ales în modul de a ne comporta al amândurora. Ne menajăm, ne facem complimente şi totul stârneşte râsul celorlalți. Nu ştiu ce gândesc, dar le văd chipul. Femeia este încă tânără, frumoasă, cu o distincție care mă face invidioasă, dar are un caracter pusilanim, o mămiceală, cum

spune Suzanne, prietena mea de aici. Doreşte să fie adorată, cred că ar face totul pentru a-mi oferi o soră, dar nu reuşeşte. Asta mi-ar mai trebui: o soră sau un frate, adică un copil de care, firesc, ar trebui să mă ocup ca şi când ar fi al meu. Pe ea ideea o înnebuneşte. Merge la medici şi aceia o mint şi tot nu reuşeşte. De doi ani de când locuim în acelaşi imobil (e drept, eu la etaj şi ei la parter), ne stingherim unii pe ceilalţi cu aerul că ne facem servicii, de unde un fel de râcă inerentă care va sfârşi într-un conflict pentru că mie mi se pare că e prefăcută, iar ei că nu o iubesc şi că o socotesc o intrusă în casa părintească. Unde mai pui că scurta mea căsătorie ratată mă pune într-o situaţie specială, aproape insuportabilă. Curtezanii mei sunt stingheriţi de prezenţa unei alte femei destul de tinere în aceeaşi casă şi care îi priveşte cu o autoritate pe care nimic nu o îndreptăţeşte s-o afişeze. Cu alte cuvinte, ea doreşte să sugereze că nu sunt o persoană de capul meu, ci o fată care e controlată de o alta, autoritară, l-am dat de înţeles de câteva ori să se ocupe de alte lucruri pentru că mă descurc singură, dar nu a priceput. Asta mă enervează surd şi dacă nu ar fi la mijloc taică-meu, pe care-l înţeleg, cine ştie ce s-ar întâmpla. Din toate acestea s-au născut şi alte lucruri peste care nu pot trece. Şi natura relaţiilor dintre el şi mine s-a schimbat. El se simte vinovat de ceva, dar eu nu puteam să-i cer să trăiască singur toată viaţa. Nu e un tip descurcăreţ şi cred că nici nu-i plac aventurile în materie de femei. Sigur că Helene, aşa o cheamă pe soţia lui a doua, nu este ceea ce era mama mea, dar nu pot să spun că a ales rău, oricum, facem ce putem fiecare pentru a pluti împreună.

În altă ordine de idei. Probabil că vrei să ştii de ce căsnicia mea s-a încheiat atât de repede. Miki, aşa cum bănuiam, era un tip destul de agreabil. Credeam că, într-adevăr, voi face o partidă bună cu el, dar m-am înşelat. Dincolo de aparenţe mi s-a părut meschin. Cred că m-a luat de soţie în eventualitatea

redresării situației financiare a familiei lor. Sunt o veche spiță a unor boernași care au înțeles să toace ceea ce au lăsat cei dinaintea lor. Cu și taică-său, este un mare jucător de cărți. Dorește să călătorească peste tot și la început faptul că-l însoțeam l-a încântat, dar odată cu trecerea timpului (dacă mă gândesc bine, nici n-a trecut prea mult) începusem să-l stingheresc. La ruletă, undeva, la Cannes sau nu știu unde mai eram, mai probabil la Biarritz, mi-a spus să urc în camera mea că-i port ghinion. A fost prima noastră ciocnire, pentru că altfel era de o politețe perfectă. Poate răceala lui mă îngrijora, dar nu-l bănuiam în stare de asemenea agresiuni, de genul aceleia de a mă concedia când a crezut că eu sunt cauza pierderilor repetate de la masa de joc. În sfârșit, mi-am spus că e o toană și am trecut peste asta. O să mă întrebi cum de nu l-am judecat mai bine înainte de căsătorie? Asta e greu de spus. Era încântător, avea humor. Eu ieșisem din melancolia provocată de moartea acelui Visarion Ganțolea, dacă mai ții minte, deși, cum ți-am scris, atunci gestul lui de a încerca să înceapă revoluția pe moșia noastră mi l-a dezvăluit ca pe un primitiv. Ce fel de revoluție fac oamenii ăștia dacă dau foc? De aici până la omor nu e decât un pas, dar romantismul lui, fanatismul, felul de a vorbi mi se întipăriseră puternic în minte și după moartea sa sentimentele față de el nu s-au schimbat. Credeam și mai cred și-acum că e vorba de o exasperare cu străfunduri pe care oameni ca noi nu le pot bănui sau înțelege. El venea după alte generații de nedreptățiți, cel puțin așa spunea câteodată, voia să-i răzbune și nu niște cuvinte puteau face acest lucru, ci un lucru violent cum ar fi arderea unui conac sau chiar spânzurarea unui moșier. Văzuse, copil fiind, cum un unchi al lui fusese bătut la tălpi până la nebunie și avusese câțiva veri sau frați, nu mai țin minte, care terminaseră prin a fi împușcați sau uitați prin închisori și asta nu se iartă. Tu ai să spui că probabil am înnebunit, dar nu vreau să-l scuz. Vreau

numai să-l înțeleg. Deci după acest incident, care m-a marcat evident, ce era să fac? Am încercat să reintru în mediul meu. Idilele din liceu, cei câțiva băietani pe care-i cunoscusem foarte superficial nu au însemnat nimic pentru mine. Nu ştiu dacă tu ai avut senzația pe care am avut-o eu, totdeauna, văzându-i. Erau cei din clasa mea, cum spunea acest Visarion sau Vistrian, cum îi mai plăcea să-şi zică. Dar ce tipi ieftini! Corect îmbrăcați, aduşi cu vizitiul la şcoală, hrăniți ca în incubatoare, incapabili de o inițiativă, gata să nu facă nimic, dar crezând că totul li se cuvine, cu suficiența celor ce bănuiesc că merită totul fără să fi făcut ceva pentru asta. Aveau un nume care-i scutea de orice efort. Poate faptul de a fi trăit aproape singură din pricina morții mamei atât de premature m-a făcut mai răzbătătoare şi am înțeles lucruri pe care în alte împrejurări nu le-aş fi putut pricepe. Am fost bărbatul casei, cum spune şi astăzi tatăl meu câteodată, dar el o afirmă pentru că e mândru de mine. Aşadar, apariția veselului Miki Skina a fost pentru mine aproape o salvare. Altfel trebuia să iau calea mânăstirii, romanțioasă cum eram. Numai că tânărul băutor şi juisor, amabil cu femeile, gata să piardă tot ce are în buzunare la un joc, mi-a redeschis pofta de viață, de felul de viață în care trăisem. El mi-a redat plăcerea de a exista în genul nostru, adică să mergem la călărie, să ne vadă lumea la Şosea. Ah, pe deasupra era şi un mare iubitor de cai de rasă şi noi abia re-cumpărasem nişte armăsari de prăsilă pentru că războiul ni-i prăpădise pe cei de la Sâmbureşti unde tata ținuse o adevărată herghelie. Era aproape o sfidare să te apuci iar de crescut cai de rasă când războiul abia se terminase, dar el înțelegea că odată ce se terminase totul şi răspunsese la chemarea patriei avea dreptul de a-şi relua viața de dinainte. Nu înțelegea nimic din tumultul social pe care orice astfel de eveniment îl scoate la suprafață ca pe o drojdie. De fapt, era format în alt veac, al robilor de moşie pe care nu-i mai apucase, dar despre care i

se povestea de către părinți şi un fel de plăcere feudală îl făcea să regrete că nu s-a născut mai devreme. Îl cunoşti, pare un fel de incoruptibil, şi poate şi este, dar de un fel de incoruptibilitate cu totul specială, pentru că înțelege să fie omenos când nu crede că e frustrat. Luarea unor pământuri pe care a trebuit să le cedeze nu i-a creat ura în forme monstruoase pe care au avut-o alții. De pildă, Lulu Gogo Cernătescu, care a bătut la sânge nişte țărani şi s-a judecat cu ei până acum o lună, trebuind să le plătească sume imense ca daune şi încă a scăpat ieftin, pentru că putea să facă şi puşcărie. De Matei Vulturescu ce să-ți mai spun? El şi-a incendiat o pădure care căzuse în expropriere. Într-un fel te invidiez că stai la Paris şi că nu ştii ce se întâmplă aici, ai tăi oare mai au ceva moşii, le-au dat, le-au ciuntit? Nu ştiu nimic, dar să mă întorc la tata. Pentru el exproprierile făcute păreau legitime, deşi auzise că mulți se învârtiseră şi scăpaseră mai ieftin, adică mutaseră locurile, plătind țăranilor valoarea lor la un preț de nimic şi întocmind acte din care rezulta că totul fusese corect, numai că moşiile rămăseseră întregi. Era vorba de mai slabii de înger care se mulțumeau cu o sumă ce li se părea imensă la sărăcia lor, pe care o investeau într-o casă mai ca lumea sau în băutură, pentru că foarte mulți dintre aceşti săraci şi-au vândut loturile căpătate la împroprietărire pentru a duce o viață mai uşoară, deşi mi se pare, aşa cel puțin spune Pascale, avocatul nostru, există o clauză care nu permite decât după nu ştiu câți ani înstrăinarea pământului dobândit, dar totdeauna există chichițe *care fac legea praf! Sigur că nici tata nu a consimțit generos la ceea ce se numea o nouă întemeiere a țării, dar, mă rog, a primit şi a dat ceea ce i s-a cerut. Nu era nici prea visător cum credeam eu, pentru că, de pildă, a lăsat să fie expropriat de nişte pârloage, de pământul de categoria a doua, cum spunea el prietenilor. Pământul bun nu se lasă oricui pentru că e păcat de el. Țăranii sunt leneşi, nepricepuți, fac agricultură primitivă, cu*

pluguri, el a şi adus maşini americane sau are de gând să aducă, nu ştiu bine pentru că pe mine Georgicele *lui nu mă interesează. În sfârşit, să nu sar de la una la alta, să ne întoarcem la Miki Skina. Deci ceva nu mergea. Se dusese vremea idilei, toate aceste lucruri au trecut, ne-am hotărât să ne despărţim fără dramă, fără să dăm explicaţii cuiva. Tata a fost dezolat. Lui nu-i plac rupturile, încercările nereuşite de a întemeia o familie. Altceva visa pentru mine. Nu mi-a spus nimic, nici când l-am anunţat că mă căsătoresc cu Miki, nici când i-am spus că ne despărţim, dar ideea de a avea la uşa lui un fel de văduvă nu-i place deloc. Cât am fost căsătorită cu Miki nu-l stingheream, acum cu două femei în casă îi vine mai greu. Îi este frică să nu ne certăm şi în ce mă priveşte fac totul pentru a evita acest lucru. Cam Barbu atât despre mine, mai scrie-mi, îmi face plăcere. S-ar putea ca în mai să vin la Paris şi să mai vorbim. Am atâtea să-ţi spun.*

A ta,
Charlotte

*

Faraoanele, fără dată

Draga mea,

Îmi reproşezi că-ţi scriu tot mai rar, este adevărat, dar sunt până peste cap de ocupată. Am încercat să fac ceva pentru a nu mă lăsa pradă unui sentiment bizar de ratare pe care-l încerc tot mai des. Stau mai mult aici, la Faraoanele. Ţăranii s-au mai îndulcit, vreo doi ani după moartea lui Visarion nici nu am îndrăznit să trec pe la conac. Acum lucrurile s-au mai aşezat. Au mai murit cei bătrâni, iar cei tineri îşi văd de-ale lor. Tata îi cunună pe câte unii, vrea să-i aibă la mână, cum spune el, nu se ştie ce va mai fi şi e nevoie să ne purtăm bine

cu ei. Rudeniile astea impuse care mie îmi displac profund, deşi îl înţeleg pe tata, mă intrigă. Miki îmi scrie din ce în ce mai des. Vrea să ne recăsătorim. Nu ştiu ce să mai cred. Mă căinează că stau atât de mult la ţară printre oameni de nimic şi că mă voi sălbătici. A intrat în diplomaţie şi crede că am face o pereche bine. *El e acum la Berna. Visează să ajungă consilier la Madrid. Îi adoră pe spanioli, dar trebue să facă multe* detour-*uri pentru a-şi ajunge scopul. Îmi povesteşte lucruri scandaloase despre persoana despre care ţi-am vorbit la venirea mea în Franţa de acum un an sau doi, nici nu mai ştiu, aşa de repede trece vremea şi nu ne dăm seama. Chestiunea cu Z. a trecut, cu tot scandalul nefericit care a urmat.*

Şi-acum despre viaţa mea împreună cu mama vitregă. Tata s-a mai plictisit de treburile lui. Voiajează mai mult. Am un administrator, Ologeanu îl cheamă, politicos, rece, pe care-l bănuiesc că mă trage pe sfoară, dar mă prefac că înţeleg tot ce-mi arată, e vorba de foi contabile, de socoteli care de care mai încurcate, o adevărată babilonie. Cred că voi alege altceva. O să-i spun tatălui meu că dacă mai se complace în viaţa pe care o duce o să sărăcească de tot. Şi aşa cred că am început să vindem cam prea mult. Raţiunile pe care domnul Ologeanu ni le înfăţişează ascund nu ştiu ce socoteli perfide, dar toţi oamenii care mai au pământ au intrat într-un fel de isterie. Vor să scape de el, se vorbeşte de reforme, prezenţa în vecinătate a unui guvern care duce o politică radicală de deposedare a moşierilor a dat multora curaj. În sfârşit, nu o să te plictisesc. Mă întrebi cum mă împac cu singurătatea mea. Ei, mai mă descurc, dar asta nu e o viaţă. Nu vreau să le dau prilej celor de aici să mă vorbească; şi aşa, faptul că m-am despărţit de Miki le-a iscat destule gânduri şi vorbe. Când nu mai pot suporta, fug la Bucureşti. Oraşul e mare, te pierzi în el, probabil că unii, fatal, află ce fac, dar nu-mi pasă. A fost cineva în viaţa mea, tot un fel de

Miki. Nu am noroc la bărbați. Mă ceruse de soție, dar am refuzat. Nu mai mă căsătoresc atât de repede, numai pentru că sunt singură. Cred că Helene i-a pus tatălui meu chestiunea de încredere: ori ea, ori eu, iată ce explică subita lui poftă de călătorii! De fapt, nici nu am avut vreo explicație directă. Nici ea, nici eu n-am admite aşa ceva. Cel mai bine ar fi fost ca eu să mă fi mutat, dar în Bucureşti nu avem decât casa bătrânească, fără de care eu m-aş simți deposedată. Acolo m-am născut şi, pe urmă, nici tatăl meu nu ar consimți să mă alunge. I-am sugerat să-mi cumpere un apartament, acum se construiesc foarte multe, undeva pe Calea Victoriei, dându-i să înțeleagă că vreau să-l las singur, dar el a refuzat categoric. Probabil că s-au certat, eu nu i-am auzit, pentru că sunt amândoi de o discreție remarcabilă. Nu ridică tonul, nu fac mutre, dar nici eu nu pot să mă prefac la infinit că nu pricep că-i stingheresc. Au vrut să-mi cumpere un fel de imobil pe undeva pe Uranus, o casă clădită pe la 1900, cu grădină şi dependințe, ba chiar cu o remiză pentru trăsură, lucru care m-ar fi încântat, din nefericire, cu nişte odăi uriaşe, greu de încălzit aşa încât am renunțat. Nu ştiu cum se vor termina toate acestea, dar mai bine să lăsăm viața să se desfăşoare cum e lăsată ea de la Dumnezeu pentru că are mai multă imaginație ca mine.

Ți-aş scrie mai mult, dar trebue să plec la câmp. Dacă m-ai vedea cum arăt, sunt ca o cioară, cu o basma pe cap, cu cizme în picioare, călărind pe un cal, de colo-colo. Simt că mă sălbăticesc, dar mi se pare că aşa a trăit în tinerețe bunica mea. Pe ea o moştenesc, de la ea am dârzenia asta care mă face să uit că de fapt sunt nefericită.

Te sărut,
A ta,
Charlotte

*

Berna, septembrie 1926

Ma chere Georgette,

Ne-am văzut mai des în ultima vreme. Acum un an eram încă la Paris, cu tine, mi se pare că e chiar mai puțin. De atunci s-au petrecut multe lucruri, aproape inexplicabile pentru mine. Despre recăsătorirea mea cu Miki ai aflat, ți-am trimis o telegramă parcă. Nu sunt nici mai fericită, nici mai nefericită decât altădată. Ce pot să-ți spun e că, mi-am schimbat numai viața. Dar ce viață! Am intrat într-un viespar de intrigi. Credeam că diplomația este ceva mai agreabil, un fel de sărbătoare continuă, dar bietul Miki munceşte de dimineață până seara, face rapoarte peste rapoarte, trebue să se țină bine pentru că cei din jur îl vânează. Cea mai mică greşeală ne va proiecta înapoi în țară şi el nu vrea acest lucru în ruptul capului. S-a obişnuit cu cockteilurile, cu lumea asta amestecată şi plină de idei, care mai de care mai năstruşnice. Dacă l-ai vedea, cred că ți-ar plăcea. S-a mai îngrăşat un pic, dar îi stă bine, a pierdut aerul famelic de jokeu, după care mă omoram când l-am cunoscut. A făcut puțină burtică, dar costumul cade turnat pe el, are prestanță, eu par o biată elevă de la Regina Maria, *alături. Poate ai să crezi că sunt fericită, că duc o viață lipsită de obligații, dar recepțiile nenumărate m-au exasperat. Aceeaşi lume, cu mici surprize, aceiaşi diplomați cu care ne vedem atât de des, schimbând fraze convenționale şi bătând câmpii. Femeile nu fac altceva decât îşi schimbă toaletele şi bijuteriile, bărbații mănâncă şi beau tot timpul, plictisiți de ceea ce au de făcut. Nu am văzut o lume mai larvară, ăsta-i cuvântul, mai inutilă şi mai lipsită de orice farmec. Dacă asta a visat Miki toată viața lui să facă, îl deplâng. Poate mie mi-a rămas ceva incarnat de la prezența în viața mea a acelui Visarion, iată, au trecut zece ani de*

când l-am cunoscut şi încă nu l-am uitat. El trăia viaţa cu adevărat, noi cei de aici ne prefacem că o trăim. Tu eşti poate fericită. Ai acum trei copii. Eu nu o să am acest noroc. Doctorii (am fost la câţiva) mi-au spus că sunt condamnată la sterilitate. Miki e fericit şi mă consolează că de fapt copiii înseamnă griji, aşa că să nu mai fiu disperată. S-a mai schimbat şi el puţin. Mai face câte un raid cu maşina pe la Lausanne, prin împrejurimi, sub pretext că are treburi diplomatice, de fapt nişte aventuri cu femei, secretarele celor de la alte legaţii sau, pur şi simplu, soţiile unor miniştri mai bătrâni la care are succese nebune. Am ajuns să nu mă mai irit, deşi nu cred că-l iert. S-ar putea să-l imit, nu garantez, deşi nu sunt făcută pentru aşa ceva, dar comportarea lui mă va sili să procedez astfel. În sfârşit, viaţa unei femei singure în lumea noastră e destul de scârboasă. Crezi că nu mi s-au făcut avansuri şi crezi că Miki nu a băgat de seamă, dar se pare că schimbarea partenerilor intră în jocurile lor diplomatice. Nu cred că mă voi preta la flecărelile lor, la uşurătăţi. Poate dacă voi întâlni alt bărbat demn să fie iubit, ceea ce îmi este greu să depistez în lumea amestecată de aici.

Mi-ai scris, dar rândurile tale mi-au parvenit târziu. Am făcut cu Miki o tură la Veneţia şi pe la Milano. Italienii au înnebunit. Numai marşuri, discursuri şi o atmosferă gălăgioasă, de bâlci. Macaronarii iubesc parăzile şi Mussolini le dă ce vor. Urale, stadioane pline, urlete, lozinci, nu ştiu ce să mai cred. Lumea s-a detracat. Mă întrebi de modă, dar ştiu că Parisul e buricul pământului. Pe aici, cucoanele poartă fuste plisate pe şolduri în vara asta, cu jachete largi, cu nasturi pe buzunare şi pe mâneci, iar la bluze pun funde. Cam astea ar fi noutăţile. În ce priveşte bârfa, pot să-ţi servesc destule lucruri. Cred că ai auzit că prinţul a renunţat la dreptul de succesiune din cauza acelei doamne. O întreagă aiureală. O să-l vezi la Paris, dacă nu e acolo de mult, cum ştiu eu, Regina Maria ai aflat ce-a făcut în America în

compania dansatoarei aceleia, Boyle Fuller. Ciudat lucru, să fii regină şi să te porţi în felul acesta. A fost o călătorie plină de aventuri stranii, dar despre comportarea ei cunoşti mai multe. Doamne, cum pot decădea unele femei atât de jos! Acum umblă după bancherul Schroder, omul lui Ştirbey care conduce totul dealtfel în ţară. Se mai vorbeşte şi despre sir Eric Drumond, care ar fi concurentul lui Ştirbey, nu mai înţeleg nimic, e vorba despre un împrumut, chestiuni încurcate. Miki, care le află pe toate de la oamenii sosiţi din ţară, îmi relatează o vorbă a lui Ferdinand. Era în chestiunea prinţului moştenitor. „E clar că e român, a spus Rex. Înjură şi face datorii!" Găsesc că e bună. Te las, deocamdată atât. Mii de sărutări,

A ta,
Charlotte

*

Viena, fără dată

Draga mea,

Sunt într-o scurtă escapadă. Am un amant. 22 de ani, ziarist la un cotidian englezesc. Nu spun care. Fiul unui lord. E nebun după mine, mi-a spus să-l las pe Miki, dar n-o s-o fac. Cum să-l las pe Miki pentru un copil ca el, nici nu i-a căzut caşul de la gură. Umblă cu maşina după mine prin toată Europa. Cred că şi bărbatu-meu a intrat la idei. Eram o fiinţă echilibrată şi nu mă mai recunosc. Am ajuns să locuiesc cu puşti din ăştia prin hoteluri mărginaşe, pe lângă gările Vienei, să mă declar doamna Hastings, aşa-l cheamă pe prietenul meu, să mă las privită de ochii experţi ai portarilor, ca o prostituată, deşi ei ştiu ce fel de femeie sunt, asta se vede după îmbrăcăminte, maşină şi restul, mai ales după

bacşişurile pe care Hugh le dă chelnerilor. Din fericire, nu sunt indiscreţi, au aerul că ne cred pe amândoi şi-şi văd de treabă. Am fost cu el la ski, undeva lângă Garmisch. O folie*, în viaţa mea nu am văzut ceva mai frumos, nişte munţi de cristal şi un soare ireal, lume amestecată, bineînţeles că am evitat marile hoteluri în care poţi întâlni pe oricine, Europa a devenit prea mică pentru câtă lume călătoreşte. Tragem la pensiuni foarte cochete, undeva prin jurul acestor localităţi, dar nici aici nu ai siguranţa că eşti la adăpost. Alaltăieri era să dau nas în nas cu Anne Marie Arion care venise cu cel de-al patrulea ei soţ, exact la pensiunea la care trăsesem. Noroc că toate locurile erau ocupate şi au plecat până nu au apucat să mă vadă. Mă aflam cu H.H. într-un băruleţ care mă lăsa să zăresc Recepţia. Nu ştiu când am dispărut în alt colţ de masă şi am tremurat un sfert de ceas la ideea că vor dori să bea ceva şi să intre peste noi, dar nu s-a întâmplat nimic din fericire. Cu toate astea, Miki a aflat de legătura mea. Nu pare deloc furios sau numai se preface, oricum îmi spune din vârful limbii că dacă e nevoie ne închiriază el un mic apartament discret, dar să nu mă mai afişez cu puştiul ăla în public, că vorbeşte toată Geneva despre asta. Nu ştiu ce crezi despre mine, dar nu e un viciu ceea ce fac. Poate sunt obosită de viaţa asta fără perspectivă. Mereu aceiaşi oameni, larve, larve, asta sunt, lipsiţi de ideal. Se plictisesc şi-mi transmit şi mie această plictiseală care mă macină. Crezi că-l iubesc pe copilul fin şi duşuit de lângă mine (face câte patru duşuri într-o dimineaţă), tuns scurt ca un sportiv, cu un cap prelung de intelectual de la Cambridge, care-mi reproduce texte* de *drept internaţional cu aerul că îmi recită versuri? Eu casc discret şi-l privesc. Acelaşi sentiment de mamă mă încearcă, e vechiul instinct deşteptat de prezenţa lui Visarion, nevoia de a ocroti pe cineva. Mi-a scris şi tata. Nu ştiu cine i-a şoptit ceva despre prietenul meu. Nu mi-o scrie direct, dar îmi face aluzii destul de vădite privitoare la comportarea mea. Nu-mi*

reproşează nimic, mi-aminteşte numai de o vorbă a bunicii mele de pe când trăia şi care spunea că unui bărbat îi este permis orice. Se îmbată, îi cade pălăria, şi-o pune pe cap şi merge mai departe, dar o femeie nu poate să facă acelaşi lucru. Îl înțeleg şi cred că voi renunța la Hugh, deşi îmi va lipsi. Noi, femeile, avem nevoie mereu de cineva care să se ocupe de noi, de tandrețe, pe care soții o uită. Ei sunt preocupați de cariera lor, de banii pe care vor să-i facă, de situațiile pe care vor să le obțină. Nu e numai părerea mea. Am aici o prietenă, o olandeză. Are cam vârsta mea, vai, mă apropii de 30 de ani, când au trecut atâția? Ea mă consolează. „Nu-ți face griji! Tuturor femeilor li se întâmplă aşa ceva. Vine o vârstă când soții nu mai pot să te intereseze. Nici fără ei nu se poate. O femeie necăsătorită e foarte vulnerabilă, toți bărbații cred că o pot agresa. Pe urmă, nici nu stă bine unei ființe ca tine să fie ştiută singură. Asta presupune ori o boală, ori un mare defect de caracter. Oricum, trebue să-ți duci viața pe care ți-ai ales-o. Amantul e bine să-l schimbi. Nu deranjează decât legăturile trainice şi lungi, pentru că nimeni nu tolerează să ai doi bărbați deodată. A, câte o escapadă, asta, da. Bărbaților să le plăteşti pentru infidelitățile lor chiar cu anticipație. Dacă merge, dacă nu... Ți-o spune o femeie care nu a avut niciun amant în viața ei şi o regretă...'' Ce spui de toate astea? Dar să-ți transmit indiscreții pe care voi, cei din Paris, le gustați mai bine pentru că duceți o viață de salon, după bunul obicei al francezilor. Te-aş ruga numai să nu trădezi sursa, pentru că asta ar putea să-i aducă neplăceri lui Miki. Cum ai aflat poate, Averescu s-a curățat şi Ştirbey conduce echipajul legal. Regele Daciei, *cum îl vede pe Carol al II-lea Petre Grădişteanu, e la Paris cu M-me Lupescu a lui. Pe bătrânul Mareşal l-a pierdut o simplă întrebare pe care i-a pus-o Brătianu: „Dacă ar muri Ferdinand, l-ai chema pe Carol la înmormântarea lui?" „Da", a răspuns candidul militar. Asta a*

fost totul. Mi-ai scris că M., escrocul acela de politician, i-a adus lui Carol două urne cu pământ la Paris din România. Prinţul înduioşat a pus lăutarii de la Taxim *să-i cânte de dorul ţării! Iată cum se fac marile cariere politice! Iţele trase în jurul Lupeascăi sunt ştiute şi aici, dar, atât cât mă pricep eu în materie de femei, va fi foarte greu ca cineva să o dărâme. Mai scrie-mi şi tu. Servicii contra servicii, mă plictisesc de moarte. Pe femeile din jurul meu le ştiu pe dinafară. Nu mai au nimic nou să-mi spună. Să-ţi dau ştiri despre modă. Astă-iarnă s-au purtat paltoane cu blană mare la gât, cu talia nemarcată. Pălării cu calota mică, lipite de frunte, cam bizare, dar asta se cere. Bijuterii: cercei egipteni. Pentru sezonul care vine se anunţă rochii cu mâneci cu două volănaşe şi motive florale, plus o floare mare pe rever, de catifea sau de material dur, colorat, pălării mici, cu bor mai larg pe ceafă sau cu borul din faţă lăsat pe ochiul drept, în două culori, poşetă pătrată, nu prea mare, la nevoie* fichu foulard *în jurul gâtului sau peste sâni, din batist, de mătase sau dantelă. Dar nu e mai firesc ca tu să-mi trimiţi sfaturile cele mai bune de la Paris în acest domeniu*?

Te sărut, vezi că trece Bubi Crăiniceanu prin Paris luna viitoare. I-am dat adresa ta. E încântător, cred că dacă mai îmi face multe propuneri o să uit de toate fidelităţile mele infidele şi-o să-i cedez. Are un succes nebun pe aici. L-am întâlnit la Lisabona anul trecut într-un scurt voiaj cu o mexicană turbată. Nu am văzut încă o femeie atât de frumoasă. Mi-a spus că era dansatoare într-un bar, dar arăta ca o regină. Doamne, cum pot să arate unele persoane! Şi noi ne babeţim. Tu câţi copii mai ai de gând să faci?

A ta,
Charlotte

*

Bucureşti, fără dată

Iubita mea,

Suntem la Bucureşti. Miki a fost rechemat. Nu ştiu ce a făcut, dar cei de aici sunt supăraţi pe el. Noroc că nu ducem lipsă de nimic. Cu averile noastre putem să ne descurcăm şi fără slujba lui. Tata a murit într-un accident stupid. Nici nu ştiu cum să-ţi povestesc! ceva cu o maşină de treierat. Nu a fost atent şi l-a mutilat groaznic. A zăcut două săptămâni şi iat-o pe buna Helene văduvă. Acum suntem în proces. Dulcea, delicata mea mamă vitregă a devenit o fiară. Nu vrea să cedeze nimic. Noroc că tatăl meu a fost prudent. Un Logothety nu-şi lasă copiii pe drumuri. Miki, care e abraş la chestiuni de bani, a angajat avocaţii cei mai buni. Nu se lasă cu una cu două. Oricum, e neplăcut. Am început să ne înţelegem foarte bine. Tot ce mi se părea la el superficial şi uşurel, chiar aşa-i spuneam: cavaleria uşoară, asta à propos de damele lui, a devenit o calitate. Se descurcă, ştie să mituie, să se strecoare printre paragrafe de legi. Îmi vine să râd de vechiul meu idealism, de plimbările acelea cu Visarion la Faraoanele. Am trecut acum o săptămână pe acolo. Nu mai cunoşteam pe nimeni. Ce crudă e viaţa! Unde ne ducem? Nu mai simt nimic decât o mare nevoie de confort. M-am dedulcit la viaţa asta fără niciun scop. Trăiesc cu zvonuri, sunt nefericită dacă nu mai aflu câte o bârfă. Vrei câteva? Iorga, care era carlist, acum tună şi fulgeră împotriva lui Carol şi a Lupeascăi. O să-l îmblânzească careva, nu am nicio grijă. Pe prietenul nostru M. cineva l-a lucrat la Carol, spunând despre el că a afirmat într-un cerc de prieteni că M-me Lupescu nu merită nicio atenţie în jocul regal. Asta costă, draga mea. Nu te amesteci tu, un biet ministru in spe, *în astfel de intrigi! Să se înveţe minte! Cu Miki nu ştiu ce o să se întâmple, dar mi-ar părea bine să scape de lucrăturile pe care şi la ei în minister le suportă.*

Sper să ajungem la Madrid, visul lui de demult. A apărut un anume Barbu Ionescu, care învârte banii cu lopata. Carol crede că ar fi un bun ministru de finanțe, îmi scrii tu, dă-mi mai multe relații despre el, ca să ştie şi Miki ce să spună celor interesați de aici. La noi, Maniu îşi plasează oamenii: l-a recomandat pe un anume Sărățeanu ca regent, despre care aflu că e cumnatul lui Mihai Popovici, om din partidul lui. Candidatul e cules din barul lui Tripcovici şi adus în fața lui Iorga care-l acceptă. Să mai înțelegi ceva!

Te pup,
A ta,
Charlotte

*

Madrid, fără dată

Dragă Georgette,

După cum vezi, am reuşit. Miki are şi el spatele lui.. Ne-a costat ceva. Un mic petec de moşie pe care el nu-l mai agrea. Când cumperi un ministru trebue să-l plăteşti la un preț mare. E drept că după mine locul nu merita mare lucru, dar el e specialist în potemkiniade. A făcut ce-a făcut, s-a lăudat cu nu ştiu cât grâu scos la hectar, a falsificat nişte date, omul lui a crezut că a pus mâna pe o parcelă din Eldorado. Altul mai deştept ar fi cerut mina de la Chițorani, ce-i drept, o mină cam scursă, dar probabil că ăştia au rămas cu gustul rural al câmpului. Miki ar fi dat-o. Va scoate însă înzecit din această numire. E priceput la toate. Aici se găseşte aur pe toate drumurile. A vrut să-mi cumpere nu mai ştiu ce, dar i-am retezat-o scurt: „Dragă, numai mitocanii şi americanii cumpără aur, chiar sub formă de brățări. Nu e de bun-gust. Dacă vrei, depune nişte lingouri undeva, în bănci, dar nu face

ca țăranii de la Faraoanele care-şi scot dinții sănătoşi şi-şi pun dinți de aur. Ce dracu!" A înțeles. Mi-a oferit nişte ineluşe cu diamant. Da, asta nu bate la ochi! Ceea ce e frumos se ascunde sub aspecte discrete, încă trebue să-l mai învăț câte ceva.

În altă ordine de idei. Le-am povestit celor de la Madrid despre dorințele trăsnite ale lui Carol care vrea să-şi ia vechile numiri domneşti: ca să nu mai vorbesc despre titluri ca Logofăt, Hatman, Spătar etc. Au râs de s-au prăpădit. Asta merge în romanele lui Sadoveanu, că e unul Sadoveanu acum, care scrie romane istorice, dar viața are idei mai bune. Nu spui că nevasta lui M. e căzută în cap, că altfel nu-mi explic (asta o ştiu de la altcineva), recomanda şi ea să ne întoarcem la dolmane, brandenburguri şi la săbiile de pe vremea fanarioților! Nu-ți mai spun că acum o lună, la numirea regenților, am asistat la o scenă de coşmar: generalul Condiescu a căzut de pe cal, de râdea lumea în hohote, iar prințului Nicolae i s-au rupt hamurile de la trăsură, de unde toată săptămâna următoare lăutarii din Bucureşti cântau de zor: „Mi s-a rupt căruța-n drum!"

Ce să-ți mai povestesc? Aici e o nebunie. Cald, locuință convenabilă încă n-am găsit, dar o să caut eu, pentru că Miki e foarte ocupat. Am început să învăț spaniola ca să mă descurc. Tocesc ca pe timpuri, dimineața, ca o elevă silitoare ce am fost, deşi toată lumea vorbeşte franceza şi engleza. Ai auzit de Bubi Crăiniceanu? Cică ar fi luat o americancă de 54 de ani cu care a plecat într-o croazieră în jurul lumii. A ajuns peşte, ce ruşine! Deşi, la drept vorbind, pentru el ce era mai bun de făcut? Nicio meserie, ca toți ai noştri, niciun ideal. Mă urmăreşte cuvântul ăsta: ideal. Dar ce-i acela ideal? mă întreabă Miki. Idealul este un portofel plin. Cam simplifică. El are o viziune pragmatică asupra vieții, dar ar trebui să-l înțeleg mai bine. E sătul de câte a văzut. Mă întrebi ce mai face? Taie frunză la câini... Cât despre H.H., el a dispărut de

mult din viaţa mea. Îmi mai scrie câteodată. S-a căsătorit. E prin India. Un unchi de-al lui, fost viceregе, l-a plasat undeva pe la Bombay. Se ocupă de comerţ acum, nu mai face gazetărie. Mă întreabă dacă îmi mai amintesc despre micile hoteluri de pe lângă gările Vienei, în care ne încuiam câte trei zile şi făceam amor ca studenţii. Ce frumos a fost totuşi! Se auzeau fluiere şi sirene de locomotive, tot cerul era plin de aburi şi mi se părea că mansardele, închiriate pe câţiva schilingi, se află în cer. S-au dus toate...

Te sărut,
Charlotte

*

Sevilla, fără dată

Georgette, draga mea,

Sunt foarte nenorocită. Călătoresc singură. Miki are o nouă aventură. De data aceasta mi se pare ceva serios. De la o vreme îmi devenise suspect. Era irascibil, brutal, nu mai venea decât foarte târziu acasă, mereu băut, mereu cu o tristeţe pe care nu i-o ştiam. Am presimţit că ceva nu e în regulă. L-am luat cu binişorul şi mi-a mărturisit. E îndrăgostit de o dansatoare, una bine cabrată, pe care am văzut-o şi eu, e vedeta nr. 1 a Madridului. Cântă în marile cabarete. Cred că cheltuie enorm cu ea, nu ştie cum s-o scoată la capăt ca să nu aflu. Vinde în ţară şi i se trimit aici bani prin bănci, l-am atras atenţia că nu am chef să ţin la bătrâneţe pe lângă mine un om ruinat, pentru că de averea mea nu se va atinge. Asta o ştiu de la tata. Separarea de bunuri e cea mai bună, fiecare să-şi vadă de oala lui. Dar spune-i ce doreşti, nu mai vrea să ştie de nimic. Umblă ca un dement prin toată Spania după ea, îşi neglijează serviciul. I-au atras atenţia, i-au făcut rapoarte

la Bucureşti, noroc că spatele *ăla al lui se ţine tare, cât se va mai ţine. Deocamdată îl tolerează. Dar nici mie nu-mi vine bine. În Corpul diplomatic totul se află. Ziarele scriu şi ele câte ceva, numai insinuează, dar cine ştie să citească ghiceşte despre ce e vorba. Am căutat să-l fac să deschidă ochii. Mi-a spus că se sinucide dacă cumva femeia îl trădează. Bineînţeles că relaţiile cu mine s-au înrăutăţit. Toate merg până la o limită. Îmi reproşează idila cu H.H., dar eu i-am spus că tot el m-a împins în braţele acelui tânăr şi că am fost cu mult mai discretă decât el. „Pe dracu, mi-a spus cu brutalitate, parcă nu te-a văzut Anne Marie Arion la o pensiune, pe undeva, pe lângă Salzburg cu muciosul tău, dar am tăcut, am înghiţit." Mai reproşează-i ceva dacă poţi. Câteodată mi-e ruşine de mine. Tu eşti fericită, ai crescut copii, îţi vezi de casa ta, nu ai astfel de probleme. Dacă nu ar fi fost atât de înverşunat, cu Visarion Ganţolea trebuia să mă mărit. Aş fi ajuns învăţătoare la ţară ca şi el, aş fi dus o viaţă onestă, dedicată altora. Parcă te aud râzând de mine: „Haida-de, să i-o spui lui Mutu!" Dar vorbesc foarte serios, câteodată parcă tânjesc după o astfel de existenţă din care să lipsească plictiseala, pentru că adevărul este că noi ne plictisim tare mult...*

Te sărut,
Charlotte

P.S. Te întrebi probabil ce caut la Sevilla? Ei bine, am luat un fel de toreador cu mine, ostentativ, şi el mă plimbă cu trăsura prin tot oraşul şi-mi umple odaia cu trandafiri, iar noaptea, o, aici nopţile sunt o nebunie, îmi trimite nişte chitarozi care îmi cântă sub ferestrele hotelului. Nimeni nu se supără, ei găsesc că asta e foarte frumos. Ce spui de mine? Sunt nebună cu adevărat. Din păcate, cretinul, pentru că e cretin, nu ştie decât spaniola, pe care eu o rup binişor, şi ce putem vorbi noi doi? El nu are cunoştinţe decât despre tauri şi

cum să le ia o ureche la corridă. L-am văzut în arenă. Era magnific. E numai muşchi şi are un cap sălbatic, cu părul creţ şi o privire care te striveşte. Nu te speria, nu-l iubesc. E un tâmpit, dar ce să fac dacă sunt atât de singură?

*

Fără dată, fără localitate

Dragă Georgette,

Îţi închipui în ce stare de spirit mă aflu. După feeria Spaniei, iată-ne aici. E frumos, oamenii sunt cumsecade, facem excursii cu automobilul în afara Capitalei, dar unde mai sunt Malaga, Salamanca şi mai ales Sevilla mea dragă, cu ghetoul acela, cu străzile lui mici, cu buticile unde se bea tinto nero *şi luai cu un cuţit şunca atârnată deasupra capului? Totul e numai amintire. Miki suferă ca un câine. Dansatoarea lui l-a lăsat după câteva luni şi a fugit cu un pianist de-al lor. A făcut urât bărbatul meu. I-a urmărit, scandal, cum bănuieşti, s-a aflat, au scris ziarele, nu mai era chip să rămână acolo. L-au rechemat şi iată-ne aici, aproape de casă, cum ne consolează amicii lui Miki, care a ajuns doar consilier doi. Cred că ai aflat despre lucrurile din ţară. Carol s-a întors în scaun. Guvernul bun la Paris n-a mai fost bun la Bucureşti. M., care spera un portofoliu, înghite în sec. El, cu urnele lui de pământ ale patriei! Primul ministru e căsătorit cu fata lui Bragadiru, cel cu fabricile, care e plin de bani. La deschiderea parlamentului, Regina, lipsă. Divorţase, te cred şi eu, după panorama din Capitala Franţei. Tot atunci, fostul rege, mai bine zis Regişorul, se uita după tatăl lui despre care i se spusese că murise şi, când colo, iată-l un ditamai general! E o vânzoleală la Bucureşti! O nouă echipă s-a instalat la cârmă; oamenii lui Carol, alde Puiu Dumitrescu,*

alde Nae Ionescu. Se aude de un împrumut regal de 40 milioane de la Detterding. În presă, Şeicaru e sprijinitorul cel mai tare al noului domnitor. El a lansat faimoasa lozincă: „Regele este ultima rezervă a ordinei burgheze. După monarhie, vine anarhie!" Vintilă Brătianu, nu ştiu dacă ai aflat, a murit pe moşia lui Blanck, la Mihăileşti, şi să mai crezi în politică! În spatele fiecărui lider se află un bancher.

Dar să ne întoarcem la ale noastre. Miki suferă încă, îl simt. Râd de el şi-mi răspunde ritos: Parcă tu, cu văcarul tău, ce-ai făcut? Toată lumea spunea acolo că o să-mi trimită coarnele unui taur pe care l-a ucis ca să le pun pe frunte pentru că erau mai arătoase, dar am tăcut şi i-am înghiţit toate. M-am amuzat şi am făcut pace, suntem amândoi cu musca pe căciulă. Despre Bubi Crăiniceanu află nişte grozăvii. S-a sinucis! Îţi trimit ştirea de câteva rânduri dintr-un ziar italian, de la Faptele diverse. *Un zdrahon ca el, un tip atât de frumos şi înzestrat! Şi-a ruinat baba cu care plecase, a mai găsit o alta şi cu asta s-a terminat cariera lui de peşte. L-au băgat la puşcărie pentru că a falsificat cecuri şi la americani asemenea lucruri nu se înghit. A doua victimă era şi ea o escroacă, încasa sume mari de la bănci deşi nu avea acoperire. Nemaiputând s-o scoată la capăt, a fugit şi a venit la Roma unde nu s-a mai descurcat. Nici acum nu sunt dumiritâ ce naiba a fost în capul lui. Oricum era un tip! Îmi pare rău că nu l-am luat de bărbat, l-aş fi ţinut la Faraoanele, să tot joace cărţi şi să bea, că asta-i plăcea cel mai mult.*

Cât despre procesele pe care le am cu Helene, ele nu s-au stins încă. Avocaţii mă costă o avere. Ea a contestat testamentul, umblu peste tot după experţi. Nu mai ştiu pe unde să scot cămaşa. Probabil că şi Helene şi-a luat avocaţi buni sau i-a mituit pe judecători. De două ori credeam că am terminat şi iată că nu. Îmi vine să mă spânzur.

Te sărut,
A ta,

Charlotte

*

Bucureşti, fără dată

Draga mea,

Suntem într-o vacanță la Bucureşti. Am fost pe la țară. Faraoanele se părăginesc. Oamenii care ar fi trebuit să aibă grijă de toate nu fac nimic. Când stăpânul nu-i acasă... Am fost la mare o lună şi m-am întâlnit cu multă lume.

Pot să-ți dau de ştire că Matei Vulturescu a nimerit în plin. Are o bancă la Caracas, cum o fi ajuns pe acolo nu ştiu. A lichidat totul, nu mai vrea să audă de țară. Crede că vor veni bolşevicii peste noi. Europa e un continent mort, America de Sud promite, e un tărâm nedefrişat, mi-a spus-o mie la o recepție la Berna, când trecea cu nevastă-sa spre Buenos Aires, de unde a plecat mai departe. Saşa Bilciurescu a scăpătat. A avut un grajd de cai, l-a vândut, îl costa mult întreținerea şi grăjdarii îi vindeau fânul, avea nişte gloabe, nu cai de rasă. E cam lichidat, încearcă ceva cu un magazin de bijuterii pe Lipscani. Vin prietenii la el, se uită, se tocmesc, vor totul mai ieftin, ca între amici. El nu cedează şi toți îl înjură şi nu-i mai calcă prin prăvălie, ba îi mai fac şi tort *în oraş că vinde briliante falsificate, iar perlele sunt cumpărate de la Brăila, cred că dacă-l mai țin aşa, în focuri, cum spune Miki, o să dea faliment şi nu-l văd ce-o să mai facă. Funcționar la Banca lui unchi-său în cel mai rău caz, dar nu e el construit pentru o asemenea carieră.*

Să-ți mai spun bârfe de la Bucureşti: pe T., Carol nu-l vede bine pentru că are o personalitate prea mare şi asta nu-i convine lui Rex, el vrea ca totul să pălească în jur. Iată de ce-l ține pe Coasta de Azur, cât l-o mai ține. Dealtfel, Miki, care l-a

cunoscut, nu poate să-l sufere: cabotinul ăsta, spune el, care recomanda țăranilor să facă economii mâncând ceapă cu pâine, nu e masă la care să nu ia icre negre. Iorga, ca să le luăm pe rând, a fost invitat la un banchet de Carol, dar i s-a dat ultimul loc, ca reprezentat al celui mai mic partid din țară. Evident că nu a mai venit. Alta şi mai bună: tu-l ştii pe Totoi Lahovary, autorul celebrului „Bonjour, popor!" Ei, bine, Argetoianu l-a vârât în Parlament! Şi cunoşti doar pe cine are în spate Argetoianu. Tot Jockey-Clubul. *Miki spune că nu mai merge aşa, trebuie să se ralieze şi el, a înnebunit aflând că Puiu Dumitrescu era cât p-aci să ia 20 de milioane de la Blanck dacă reuşea să-l hotărască pe Rex să aprobe ca iluminatul public în Bucureşti să fie încredințat unei societăți americane! Nu ştiu ce să mai fac cu el. Bea prea mult. Ce-i drept, se ține bine, dar mi-e frică că cine ştie unde ajunge. I-a mai trecut amorul spaniol. Îl aud noaptea oftând în somn, când nu are insomnii. A slăbit, e macerat, mi-e frică să nu facă vreun cancer. Doamne fereşte! A trecut Suzi Condurache pe la mine pe la țară. Suntem vecini de moşie acum. A făcut o partidă cu un Sturdza, parcă, ceva mai de la fund, de mâna a doua, dar cu moşie, mă rog. Nu ştiu dacă ți-o mai aminteşti. Una grasă, care mânca multe dulciuri şi se dădea în bărci, cum spunea ea, la 15 ani, cu băieții de la* Regele Ferdinand, *liceenii ăia plini de bube pe față, numai coşuri, care mergeau la dame pe Bulevard. Chestiuni uitate. Acum e demnă şi a slăbit ca o scovergă, dar tot picioare urâte are. Ce să mai vorbim despre dantură. De îmbrăcat se îmbracă bine deşi am observat la ea adevărate orori de croială, ceea ce înseamnă că are o croitoreasă proastă. La o recepție unde am revăzut-o în Bucureşti peste o săptămână purta o rochie cu decolteu în V, pe spate şi în față, dar cu volane* biais, *de parcă era o copilă, râdeau cucoanele de ea, dar mai ales de croitoreasă. Toată seara au pisat-o să le dea şi lor adresa. „Dar de ce?" a întrebat în cele din urmă, uluită de atâta interes. „Ca s-o*

evităm", i-am spus eu acru, că de mult îmi stătea în gât, cu aerele ei de grande dame. Et la jeune femme s'effaça rougissante...

Cam astea ar fi ultimele noutăți. Mai scrie-mi. Îmi pare rău că soțul tău e atât de bolnav, ai grijă de el.

Te sărut,
Charlotte

*

Fără dată, fără adresă

Iubita mea,

Îți vând una dintre cele mai grase ştiri. Banca Blanck, înființată în 1840, e condusă, după cum ai aflat probabil, de un anume Szoepkes şi de Nicolae Tabacovici, îl cunoşti, profesorul de matematici. În consiliul Băncii: Alexandru Constantinescu-Porcul, Vaida Voevod, Iunian, Grigore Filipescu, toată crema. Nae Ionescu, finanțat de acelaşi Blanck, dar omul regelui, conduce Editura Cultura Națională. *Ai zice că totul e în regulă. Miki îmi spune că lucrurile au şi altă fațetă. Banca dădea oamenilor politici de suprafață împrumuturi care nu se mai restituiau, de pildă lui T., care a luat 14 milioane. Madgearu, la fel. M., care-i pândeşte, îi spune toate astea soțului meu, nu ştiu în ce scop, eu ți le comunic ție, ştiind ce relații ai, poate îți servesc la ceva. În sfârşit. Dar banca este condusă camuflat şi de Argetoianu, care e în acelaşi timp ministru de finanțe. Atunci* Banca Blanck *vinde* Băncii *Naționale cecuri în lire sterline, fără nicio acoperire, lucru pentru care conducerea trebuia băgată la puşcărie. Deci Blanck e acoperit de Banca Națională care-i plăteşte cecurile, dar află Banca Engliterei care ne discreditează şi adio credite în streinătate. Mi-am amintit fără*

să vreau de Visarion Ganțolea al meu, Dumnezeu să-l ierte, care ştia până şi lucruri asemănătoare cum ar fi fost afacerea Stroussberg cu Căile ferate, dar pe atunci credeam că sunt numai nişte invenții propagandistice, politice. Asta voia să-mi vâre în cap tatăl meu. Şi eu îl ascultam, dar iată că istoria se repetă. Tot de la Miki ştiu că Blanck îşi servea musafirii cu tacâmuri de aur. La Paris, la căsătoria lui, cine crezi că au fost naşii? T., care pare atât de integru, şi ambasadorul Americii la Paris, Myron Hevrick! Regele Carol îl decorează (probabil în schimbul unui uriaş credit) pe Blanck cu Marele Cordon al Coroanei României. *Iată pentru ce au murit atâția țărani, cum ar fi spus Ganțolea, în primul război mondial! Tu pricepi ceva? Mă apucă câteodată o imensă deznădejde. Nu ştiu pe mâinile cui a încăput țara asta. Cel puțin Miki al meu nu are ocazia să facă afaceri ca ăştia, nu ştiu dacă ar rezista unor asemenea tentații. El bea şi umblă după fuste, dar astea sunt păcate aproape de înțeles pe lângă panamalele pe care ți le semnalez. Iar am imaginea unei lumi de larve care nu mă mai părăseşte.*

Altfel spus, m-am certat cu Suzi Condurache, care, la instigarea unor servitori, şi-a lăsat animalele pe păşunea noastră. I-am atras atenția de câteva ori prin scrisori (lipseam, eram plecată) şi ea nu mi-a răspuns. Pe urmă, auzind că s-au produs şi alte stricăciuni, de pildă nişte garduri dărâmate şi chiar o recoltă pusă la pământ de taurii ei (creşte tauri, dacă-ți imaginezi!), i-am scris din nou şi mi-a răspuns insolent. Acum am pus avocații să-i facă procese. Să mai crezi în amici! O cunosc de ani de zile, a fost la mine în casă, părinții se vizitau, şi noi la Tribunal! Mi-e silă. O lume de larve, asta suntem, ține minte ce-ți spun. Îmi pare bine că-mi dați veşti bune. Soțul tău e sănătos, transmite-i salutările mele şi ale lui Miki. O să mai trecem prin Paris, nu v-am uitat.

Te sărut,
Charlotte

*

Paris, iulie 19, fără an

Draga mea,

Ce înseamnă viața, iată, tu în țară, cu cei doi copii care ți-au rămas, salvați din accidentul acela îngrozitor de cale ferată de la Taormina, şi eu aici, cu Miki, la Legația română unde el este prim consilier. Nu-mi imaginam că te vei întoarce în situația în care te afli. Te-am rugat să te instalezi unde vrei, la Faraoanele sau chiar în casele de la Bucureşti, cel puțin cât lipsim noi, dar m-ai refuzat, îmi pare rău, invitația rămâne deschisă. Îmi scrii că o duci destul de greu. În ce priveşte un ajutor în bani îmi e dificil să mă pronunț, ştii bine că afacerile mele financiare sunt conduse de Miki, care mi-a spus o singură dată când am vrut să-mi ajut o verişoară mai îndepărtată: „Draga mea, când auzi că unuia îi merge rău, ia-o pe trotuarul celălalt dacă îl vezi". Nu e o aluzie la situația ta pentru că eu tot voi face ceva pentru tine, fără să ştie el, o să-i sustrag nişte bani sau am să vând ceva, vedem noi, nu te las, dar vreau să înțelegi şi dificultățile mele. Îmi pare rău că soarta a fost atât de crudă cu tine. Erai atât de fericită. Aveai patru copii. Acum mai ai doi. Nu ştiu ce să spun despre acel accident stupid. Sigur că în lume se petrec zilnic astfel de nenorociri, dar de ce să ni se întâmple tocmai nouă astfel de catastrofe? E nedrept, e neaşteptat, e de neînțeles. Erai atât de sigură de viața ta, de soțul tău şi, deodată, a trebuit să lichidezi totul şi să te întorci în țară unde nu mai ai decât pe mătuşa aceea a ta care e o femeie foarte cumsecade, dar neajutorată. Contează pe mine, te rog, nu te uit, fac totul ca să te ajut.

Şi-acum de ce crezi că ne aflăm aici? Afacerea Blanck a luat o turnură foarte neplăcută şi asta se pare că l-a ajutat mult pe soţul meu care era de fapt în partida cealaltă. Deficitul băncii ajunsese la un miliard 790 de milioane. Ce crezi că a făcut Argetoianu, prietenul lui: a luat credite streine pentru agricultură şi le-a transferat în contul lui Blanck, pentru a-l salva. Carol ştie despre toate astea, dar tace mâlc. Nu-ţi mai spun că corupţia merge atât de departe încât la nunta prinţesei Ileana cu arhiducele de Habsburg de la Sinaia i se oferă miresei un milion, în acţiuni, sub forma unei chitanţe depuse într-o casetă de aur. Dar lucrurile astea, după cum vezi, se aud. Blanck nu demisionează, avându-l în spate pe rege, vine inflaţia şi banca se prăbuşeşte. Artista Florica Alexandrescu merge la Banca Bercovici şi-şi scoate milioanele cu un revolver în mână. Ce fel de încredere mai poţi avea în astfel de oameni? M., amicul lui Miki, îi spune bărbatului meu că Şeicaru, gazetarul ăla al dracului, e de partea lui Blanck şi-a regelui. Iorga, auzind de defecţiune, scrie la ziar: „Să ne facem datoria; aceea de a ruina şi Statul pentru că particularii au binevoit să se ruineze singuri." Avea haz. Cine pe cine fură? îl întreb pe Miki. El nu vede mai departe de ziua de mâine sau poate nici nu-l interesează. Ştie de la M. că Regele îşi cere drepturile din urmă pentru Lista civilă, *de parcă cineva l-ar fi gonit, nu el ar fi fugit cu amanta la Paris! Miliarde de lei costă tot acest capriciu regal. Şi Ganţolea al meu care se bătea pentru câteva hectare de pământ! Ia să fure un ţăran porumb de o mie de lei, că înfundă puşcăria! Să mă ia naiba dacă nu mi-e ruşine că mă scol în fiecare dimineaţă. Tatăl Madamei vinde ofiţerilor din ţară, tu poate nu ai de unde s-o afli, batiste cu chipul lui Carol, obligatoriu! Salariile ofiţerilor nu s-au plătit cu lunile. În timp ce Banca lui Blanck restituie milioane celor care au depus şi asta pentru că Argetoianu şi Rex îl creditează, însuşi bancherul transferă în străinătate pe numele lui 40 de*

milioane, la Lugano, pe numele unei societăți fictive. Suntem niște copii de trupă, spune Miki îngrozit, de-aia am plecat din București, după mari insistențe. Nu vreau să ne găsească revoluția în țară, pentru că vine și revoluția. Am dat unde trebuie Sâmbureștii și iată-ne aici. Am învățat din povestea lui Blanck cel puțin câte ceva folositor. Cunoști care-i misterul salvării lui Blanck? Acesta dăduse regelui Fondul Discom, *dreptul de difuzare a alcoolului și țigărilor. Știi cât a costat acest monopol? O sută douăzeci de milioane! Și tu care-mi ceri mie să te împrumut cu două sute de mii de lei pentru a-ți face o casă, undeva la Snagov, ca să ai unde să-ți ții copiii. Dar noi nu luăm bacșișuri, draga mea, treburile merg prost pe la moșii, ne fură toți. Procesele cu Helene nu s-au terminat nici până azi și nu știu dacă se vor termina vreodată. E ca un coșmar. Avocații ne-au costat o avere. Nu ți-am scris toate astea pentru a înțelege că te refuz, dar fii îngăduitoare cu mine.*

Te sărut,
Charlotte

*

Cannes, martie 1934

Draga mea, îmi pare bine că micul meu ajutor ți-a fost de folos. Îmi spui că nu știi cum o să-mi restitui banii. Nu face nimic. O să mai am răbdare. Nu te grăbi. Ai grijă de copiii tăi. Îmi pare bine că am putut să-ți fac un serviciu. De data asta tu ești cea care îmi transmiți știri de la București. Ultima ta scrisoare a fost delicioasă. Vorba lui Argetoianu pe care a spus-o în Parlament sau nu știu unde și circulă în cercurile diplomatice sub formă de butadă, mi-a plăcut enorm. Pe unde se duce, Miki le spune la toți. «Ați auzit, o știți pe aia a lui Argetoianu? „Din soldați am făcut hoți, din ofițeri pești, dar cu

caii ce-o să facem?”» E tare, crede-mă! Nu am înțeles bine chestiunea, cu uniformele obligatorii. 4—5 uniforme obligatorii? Nu e prea mult? Până aici întind ei coarda? Asta pentru un ofițer înseamnă solda pe câteva luni. Ce dracu.

Regele are delirul uniformelor, ca Mussolini? Totdeauna ce-i rău se ia. Spui că din august anul trecut Lupeasca s-a instalat într-o aripă a Palatului regal? Dar ăsta e sfârşitul lumii! Şi chestiunea cu cele 26 de milioane date reginei Elena pe vila de la Mamaia mi se pare cam umflată, ar fi bine să verifici. Am de-a face cu tipi care sunt foarte interesați de astfel de detalii, dar vor ca informațiile să fie exacte. Aşa că verifică încă o dată. Mi se pare prea de tot.

Te pup, nu mă uita,
Charlotte

*

Cannes, septembrie 1936

Dragă Georgette,

Îmi scrii că te întremezi văzând cu ochii şi că eşti gata să-l iei de bărbat pe Matei, care s-a întors în țară. Dar cu cei doi copii ai tăi crezi că o să vă descurcați? Am înțeles din rândurile tale că nu s-a întors prea bogat din Venezuela sau nu ştiu pe unde a stat. Are ceva depus la bancă, dar până nu vezi, să nu crezi nimic, fii prudentă. Tu ai o mare obligație față de copii mai întâi, verifică-l şi pe urmă scrie-mi şi mie. Miki e sănătos, a mai slăbit, nu mai bea atât, a auzit şi el una bună, tot a lui Argetoianu, te rog s-o verifici. Cică într-un grup de parlamentari care i se văitau că vor fi debarcați de către Rex, ar fi exclamat: „Ce vă temeți atât? Credeți că Regele va găsi nişte lichele mai mari ca noi?” Detaliile afacerii Skoda au ajuns până aici, presa e plină de ştiri. Se pare că şi Maniu e

amestecat, că ar fi luat şi el o mână pe chestia asta. Cel puţin M. spune lui Miki de câte ori are ocazia: „Există numai două principii economice: Les affaires sont l'argent d'autres *şi* La richesse c'est le travail d'autres." *Dacă sunt ale lui, ceea ce nu cred, că prea-i tâmpit, sunt foarte bune.*

Te-am rugat să-mi scrii ce mai ştii despre Suzi Condurache. După ce a pierdut toate procesele cu mine, ca şi Helene, a dispărut, vânzând tot. Cine ştie pe unde umblă prin lume? La drept vorbind, aş vrea să mă împac cu toţi.

Te sărut,
Charlotte

*

Cannes, septembrie 1936

Dragă Georgette,

Nu ţi-am scris de mult. Sunt sătulă de tot, acesta e adevărul. Am să mă sinucid. Când ţi-am trimis ultimele rânduri, tot de aici din Cannes, îţi scriam că vreau să mă împac cu toată lumea. Aveam un motiv foarte puternic pentru asta. Miki m-a părăsit. O să spui că nu m-a iubit. Nu e adevărat. Mă iubeşte, o ştiu, m-a iubit totdeauna. Noi ne-am potrivit foarte bine. Ne-am tolerat. La început, în prima noastră căsătorie, credeam că am făcut cea mai mare greşeală a vieţii mele luându-l de bărbat. Eram încă marcată de prezenţa acelui nefericit de Ganţolea care a murit spălând cu sângele lui pavajul Pieţei Teatrului Naţional. Mulţi ani credeam că voi face ceva ce nu s-a făcut în familia mea, că voi fugi după el şi voi alege o existenţă modestă. Nu am avut destul curaj, pe urmă am descoperit că nu-mi place viaţa pe care o duc alături de oamenii din clasa mea. Tatăl meu era un om echilibrat, dar era legat de interese pe care nu le putea

ignora, ca şi mine. Când Visarion m-a dus să văd bordeiele ţăranilor, gropile pline de paie, mai bine zis, şi mizeria neagră în care trăiau, am crezut că voi alege calea revoluţionară pe care fanaticul mi-o inculcase. Pe urmă mi-am dat seama că nu sunt făcută pentru aşa ceva. Trăisem prea frumos, prea bine pentru a fi generoasă. Când mi-ai cerut împrumutul care te-a scos din încurcătură, cum mi-ai scris, am ezitat foarte mult, dându-mi seama că devenisem odios de egoistă. Trăiam numai pentru mine. Ce-mi păsa de alţii? Am regretat după ce ţi-am trimis suma aceea care pentru mine nu însemna prea mult, dar nu mai eram obişnuită să exist pentru alţii! El, fanaticul cu ochii arzători, nu ştia decât să trăiască pentru alţii. Făcuse războiul în ideea că lupta îi va mântui pe ţărani. Când am înţeles pentru ce trăisem, când mi-am dat seama că aşa-zişii oameni mari ai acestei naţiuni nu mai trăiau decât pentru ei şi familiile lor (poate or fi şi mari patrioţi, dar eu încă nu i-am aflat), mi-am spus că e vremea să mă ocup numai de fiinţa mea.

Acum, în ceasul greu pe care-l trăiesc, îmi dau seama de zădărnicia existenţei mele. Cu ce mă pot lăuda? Cu faptul că am trăit bine, că am stat în oraşe frumoase şi că nu am dus o singură clipă grija zilei de mâine? Ajunge atât într-o existenţă de om? Mi se pare cam puţin. Înţelege ce vrei din aceste rânduri. O să plec dezgustată din viaţa porcească pe care am dus-o. Să sperăm că alţi ţărani săraci, alţi învăţători sau lucrători vor schimba faţa ţării. Cei pe care i-am cunoscut nu fac două parale. I-am văzut de aproape. Toată diplomaţia noastră era susţinută de rudele mai marilor de la Bucureşti. Nu ştiu câţi indivizi se pregătesc încă de pe acum să fugă, să lase ţara pe care, chipurile, o servesc. Şi-au depus toţi banii agonisiţi în bănci. Ei nu cred în viitorul României, nu cred în nimic. Numai săracii, neajutoraţii, bieţii mei ţărani de la Faraoanele şi de la Toaca mai speră că vom supravieţui. Dacă va fi un nou război, ei vor pune iar mâna pe arme şi se

vor bate. Pentru ce? Nu ştiu ce li se mai poate promite. Pământul visat, pe care l-au dobândit, cei mai mulţi dintre ei l-au pierdut prin jocul sorţii, l-au scos la mezat arendaşii şi negustorii. Sunt la fel de săraci ca înaintea războiului. Şi nu mint când cred că va veni o zi când oameni ca mine şi ca tine vor plăti pentru tot ce nu au făcut pentru ţara asta. Nu e niciun fel de oportunism. Nu am făcut politică, nu eram în stare de aşa ceva, dar în faţa inexistenţei care ţine o veşnicie îţi scriu aceste rânduri, cerând pedeapsa Celui de sus. Asupra unora ca noi să se abată, pentru că o meritām.

Te binecuvântez,
A ta,
Charlotte

P.S. Voi fi probabil înmormântată aici, la Cannes. Pe Miki nu-l plâng, a şi găsit o soţie tânără (25 de ani) care să-l consoleze. Nu face din disparaţia mea o dramă. A murit cineva care nu a făcut nimic pentru alţii. Atât.

*

Silvia citise de câteva ori scrisorile îngălbenite de vreme şi îşi dăduse seama că de fiecare dată sentimentele ei faţă de necunoscuta femeie care semnase fiecare misivă cu numele de Charlotte se schimbau. Fusese sinceră cu adevărat în povestea ei cu bărbatul, şi el necunoscut, viu numai în foile de hârtie îngălbenite, trimise prietenei sale? Era greu s-o judeci şi era şi mai greu ca ea să înţeleagă ceva din povestea lor, dar, undeva, parcă dragostea nefericită, terminată tragic, a unei femei ce nu reuşise să iasă din condiţia ei semăna cu o alta, poate cu cea neîncheiată, poate abia începută între ea şi Dima...

*

Ultima întrevedere dintre doamna Hoffmann şi maiorul von Braun avusese loc într-o dimineaţă călduroasă de august. Femeia era plină de nervi, din pricini pe care acesta din urmă nu le bănuise. De dimineaţă de tot îşi adusese aminte că Killinger îi chemase la o reuniune cu Corpul diplomatic la Snagov, pentru că, mai nou, voia să lase impresia că după atentatul din 20 iulie totul mergea cât se poate de bine în Marele Reich. Desigur că asemenea cockteiluri nu puteau să înşele pe nimeni, deoarece diplomaţii îşi cunoşteau cu toţii bine meseria. Scopul lor secret era să creeze, mai ales celor aliaţi cu Germania, un sentiment de siguranţă de nezdruncinat. Acolo, în faţa meselor încărcate şi a paharelor pline cu băuturi, se puteau plasa ştiri, false sau nu, despre noile arme ale savanţilor germani, să lase să se înţeleagă că se pregătesc şi alte mijloace de distrugere în masă pe care în curând, maşina de război a Reichului le va pune în mişcare. Avioane fără pilot, cu mari încărcături explozive, ba chiar o bombă nouă, construită pe bază de apă grea, teribilă, în stare ea singură să schimbe soarta războiului, se pregătea în uzinele secrete, îngropate în pământ, undeva în Europa, şi atunci Moscova, Londra şi chiar New-Yorkul aveau să fie rase de pe faţa pământului într-o clipă. Se anticipa că vor fi milioane de morţi şi că pacea germană va fi necruţătoare cu duşmanii Reichului. Pentru experţii militari mai bine informaţi, mai ales prin serviciile secrete, aceste zvonuri aveau şi nu aveau temei. Sigur că ceva se pornise, şi de la nemţi te puteai aştepta la orice, dar analizând la rece lucrurile, moralul armatei hitleriste nu mai era cel din ‘39. Înfrângeri după înfrângeri, Italia aproape cucerită, frontul rusesc la Iaşi, înaintarea în Franţa care anunţa o iminentă cădere a Parisului, mişcările de rezistenţă din Iugoslavia până în Norvegia, care dădeau lovitură după lovitură ocupanţilor,

iată realități ce nu puteau fi ignorate. Unde mai pui defetismul celor ce luptaseră aproape patru ani şi care, după victorii ce anunțau un sfârşit glorios, fuseseră siliți la o retragere ruşinoasă. Stalingradul, odată cu pierderea Africii, cele două armate aliate aflate pe continent, iată numai câteva aspecte ce nu mai minteau pe nimeni. Pe urmă, trebuia luată în considerație şi starea economică precară a Germaniei, bombardamentele necruțătoare ale aviației americane şi engleze asupra oraşelor Reichului. Trufaşa națiune care ruinase Europa într-o necruțătoare înaintare simțea pe propria ei piele represaliile. Optimismul de paradă al lui Killinger nu mai putea deci înşela pe nimeni, dar spectacolul reuniunilor diplomatice nu înceta şi lua forme din ce în ce mai sărbătoreşti, în pofida tristei realități, sau tocmai de aceea.

Aşadar, trezindu-se de dimineață, doamna Gerda Hoffmann făcuse un duş, deschisese uşile uriaşului dulap cu rochii şi începuse să aleagă ceva potrivit pentru o reuniune de la ora 5 după-amiază. Avea ce tria dar tot cântărind ce i-ar veni mai bine, realiză că lipseau câteva compleuri pe care nu i le dăruise încă Claudiei. Aceasta se miorlăia din două în două săptămâni, că nu mai are ce îmbrăca şi că nici bani nu mai câştigă de când o slugărea pe ea, pe Gerda. Aveau cam aceeaşi talie, cu uşoare modificări făcute de o croitoreasă dibace, secretara ei, cum o recomanda, ce-i drept, mai rar în ultima vreme, în cercul prietenelor lor, se descurca şi părea o persoană foarte bine îmbrăcată pentru vremurile de război pe care le trăiau. Ca orice femeie de lume, Gerda Hoffmann avea oroare să poarte rochiile de prea multe ori, ca să nu fie văzută de amicele sale şi bârfită, cum se obişnuia în toate cercurile. Asta ar fi presupus că nu are destule mijloace de întreținere, ceea ce nimeni nu putea crede, ori că era zgârcită, lucru ce ar fi dezavantajat-o şi mai mult, aşa încât trecerea vechiturilor

Claudiei era numai în aparență o generozitate. Să vinzi în oraş, altor cucoane, rochiile purtate era un lucru lipsit de orice ținută, aşa încât, cu aerul că-i face mereu favoruri, Gerda Hoffmann se lăsa înduioşată de solicitările Claudiei.

— Haide, haide, îi spunea, ia-ți ce vrei, dar şi ea, şi prietena sa ştiau exact ceea ce trebuia să aleagă, adică ceea ce putea fi oferit şi ceea ce nu. În privința asta, Claudia nu greşise decât de câteva ori şi atunci Gerda o corectase ritos, atrăgându-i indirect atenția, să aibă discernământ şi să se gândească la ceea ce i se cuvenea şi ce nu. Urmau scenele de linguşală obişnuite, *pupicul* vulgar din vârful buzelor, care nu era lipsit de insinuări, promițător de petreceri nocturne pe care numai ele două le ştiau; numai că ceea ce constatase doamna Hoffmann în acea dimineață călduroasă de august o umpluse de un dezgust profund. Secretara ei trecuse la însuşiri directe, îi lipseau un taior alb de gabardină fină, trimis de o prietenă din Parisul ocupat, două rochii de mătase de Lyon, cu imprimeuri, şi o fustă din stofă sintetică cu pliseuri, la care ținea foarte mult pentru că avea o cupă foarte reuşită. Şi pantofii se împuținaseră vizibil: nu-şi mai găsise nişte *escarpini* cu baretă, negri şi vreo două perechi *trotteur,* încă în bună stare, abia puşi de câteva ori, plus o pereche de pantofi italieneşti cu talpa de plută şi tocul de sticlă, ultimul strigăt în materie de modă. Numărase şi poşetele. Nu ținuse niciodată o contabilitate strictă, dar care femeie uită ceea ce are în dulapul de haine? De blănuri, Claudia nu îndrăznise să se apropie. Erau toate acolo, le numărase, pipăindu-le cu degete experte, stăteau în sacii lor, îndopați cu naftalină, pe care, într-o furie rece, doamna Hoffmann îi cercetase, deschizându-i pe rând, vrând să se convingă că se aflau înăuntru şi că nu se produsese nicio mistificare. „Deci domnişoara a început să fure”, gândise cu o răceala ce ar fi trebuit să-i facă frică Claudiei dacă ar fi bănuit-o. Ăsta-i tot un semn că lucrurile

merg prost. Cum ceva nu mai e sigur, apar şoarecii pe corabia ce se scufundă, dar o să vadă ea pe dracu! O s-o dea pe mâna poliției, să se vindece de furtişaguri... Pe urmă venea alt gând insidios, era uşor să procedeze în felul acesta, dar Claudia ştia o mulțime de lucruri despre ea, despre prietenii săi, unde mai pui că o şi folosise la trimiterea unor obiecte de preț şi a unor tablouri. Asta ar fi creat încurcături insurmontabile şi, mai ales, o anchetă de nedorit. Ar fi aflat autoritățile româneşti, despre care nu credea că sunt atât de naive şi că nu ştiau nimic, dar deocamdată tăceau, se prefăceau că nu sunt interesate de treburile lor, numai că la o reclamație a unei persoane de genul Claudiei ar fi trebuit să se sesizeze şi să procedeze ca atare. Totul începea să capete un aspect neplăcut. Un gust amar o încerca. „Nicio intimitate cu nimeni!" Uitase ea aceste vorbe ale mamei sale? „Niciun secret încredințat unuia din afara celor apropiați ca sânge, între care încă s-ar mai fi putut găsi cineva care ar putea să facă indiscreții." Acum era prea târziu să se mai căineze. Şi un gând reprimat inconştient o sili să cerceteze şi în ascunzătoarea unde ținea bijuteriile, un mic *seif* metalic, ascuns în peretele dormitorului pe care-l găsise la ocuparea apartamentului din strada Londra şi pe care-l descoperise întâmplător, după un mic *coffret.* Cheia o ținea totdeauna la ea în poşetă, se ridicase rapid şi o căutase, era acolo, se liniştise. Dar încă nu reuşea să-şi stăpânească nervii. Căută reşoul şi îşi făcu mai întâi o cafea. Claudia lipsea de acasă, plecase de dimineață undeva, nu-i spusese unde. I se păruse că e cam grăbită, dar abia acum dispariția ei în fugă începea să capete un sens. „Stăpâneşte-te!" îşi poruncise şi aşteptase cu calm ca apa să fiarbă şi pe urmă, într-o absență pânditoare, aşteptase ca băutura prea fierbinte să se răcorească. Ar fi vrut să-i audă paşii celeilalte prin curte, furia ei ar fi izbucnit fără nicio oprelişte şi câteva palme bine

trase ar fi vindecat-o pe veci de furtişaguri, dar o bănuială teribilă îi încolțea în minte: Dar, dacă... Dacă, ce? Dacă umblase şi acolo, era imposibil să n-o fi pândit şi să afle unde-şi ținea bijuteriile, doar Claudia locuia de câțiva ani cu ea în această casă... Nu, mai bine să se liniştească întâi şi pe urmă va şti ce are de făcut. Nu o urmărise la plecare, nu avea aerul că n-o s-o mai vadă. Se ridică intrând, într-o pornire febrilă, în dormitorul Claudiei care se afla sus, lângă al ei. Totul, aparent, era în ordine: patul făcut, ca de obicei, obiectele de toaletă păreau mai puține, Gerda Hoffmann se repezise la dulapul cu rochii al secretarei. Era gol...

Şi ceea ce începuse să pară chibzuit la început se transformă într-o dezlănțuire furioasă. Niciun pantof, nicio rochie, pe cristalul din fața toaletei, un pieptene, câteva sticle de parfum, pe jumătate golite, un şirag de perle şi cam atât, dacă nu socoteai pila de unghii, foarfecele de pielițe şi de unghii, oja de mai multe culori şi alte mici fleacuri, cum ar fi o pudrieră de argint înnegrit, ceea ce însemna că Claudia voise să câştige timp, adică măcar la prima privire să nu atragă atenția că fugise. Era limpede. Doamna Hoffmann se îndreptă spre dormitorul ei, după ce coborâse să-şi caute poşeta în care ținea cheia micului seif, o găsi, urcă puținele trepte acoperite cu un covor de culoarea lămâii, în goană, căută *coffretul* şi vroi să vâre cheia cu gesturi grăbite în încuietoarea ştiută. Dar uşa de metal dur era întredeschisă şi nu-şi putu reține un strigăt de spaimă. O deschise: seiful era gol! „Fără leşin, fără scene tari, că nu e cazul!" îşi porunci. Simțea că picioarele i se tăiaseră, o senzație de leşin, iute reprimată, îi dădea un sentiment de sufocare. Trebuia să bea ceva, măcar un pahar cu apă rece. Căută în micul răcitor din hol, găsi o sticlă, îşi turnă, bău până la fund şi pe urmă se aşeză pe canapeaua de lângă telefon, căutând în carnetul cu numere pe cel al inspectorului şef Mizdrache. Nu-l găsi decât după câteva

încercări. Îi trecuse prin minte că din cauza dispersărilor el cine ştie pe unde se afla, deşi în ultimele două luni aproape toată lumea revenise la Bucureşti din motive pe care nu acum trebuia să le afle.

— Alo, răspunsese vocea inspectorului în cele din urmă, după ce doamna Hoffmann îşi spusese numele unei secretare, cam absente, cam adormite, probabil ațipite de căldura toridă a zilei. Se făcuse aproape 10 de dimineață. Afară, un soare imens, galben şi toropitor ardea deasupra acoperişurilor. Uitase şi de recepția de după-masă, uitase că mai avea treburi cu von Braun în dimineața aceea, nimic nu o mai interesa. Mica ei avere strânsă cu atâta trudă în anii războiului dispăruse. Se afla în acel seif un colier foarte prețios, luat de la o poloneză care o implorase să o lase să scape din Varşovia şi, la vederea acelor diamante, a monturii din al XVI-lea secol, probabil o bijuterie de familie, a unei aristocrate, aproape îşi pierduse mințile. Nu îl pusese niciodată din pricina fricii de invidia celorlalte femei din colonia lor, nici la Varşovia, nici la Bucureşti. Era micul ei tezaur, în afara unor inele pe care le număra din când în când, de teamă să nu-i fi dispărut vreunul, ca şi câteva brățări de aur şi argint, şi ele într-o lucrătură de mare finețe, luate tot pentru nişte înlesniri făcute unor femei care scăpaseră în felul acesta de lagăr şi deportare. Şi cu cât îşi amintea şi de celelalte lucruri prețioase care se aflaseră probabil până ieri în acel seif, simțea că nu mai rezistă presiunii. O durere violentă de cap o făcea aproape să urle, aşa încât neaşteptatul glas de la celălalt capăt al firului aproape că o înfricoşa...

— Doamnă Hoffmann, ce s-a întâmplat? Doamnă Hoffmann...

Mizdrache era impacientat, nu mai înțelegea nimic, secretara lui îi spusese cine îl caută şi acum nemțoaica nu

răspundea. În sfârşit, o auzi. Avea un glas pierit ca al copiilor care au dat foc la ceva.

— Domnule Mizdrache, poți veni la mine acasă, mi s-a întâmplat un lucru îngrozitor...

— Da, cum să nu, se bâlbâise Mizdrache, înțelegând că într-adevăr doamnei Hoffmann i se întâmplase un lucru îngrozitor. Tot în strada Londra locuiți?

— Da, fiți bun...

— Sosesc, în zece minute sunt la dumneavoastră...

Şi, într-adevăr, peste zece minute se afla în fața ei, într-un costum beige, cu o pălărie *panama* în mână, pe care o lăsase neglijent în cuierul din vestibul, bărbierit, cu o prestanță bărbătească pe care o observase şi în alte ocazii. Obraz măsliniu, aproape negru, ars de soarele verii toride, cămaşă bine croită, cravată de mătase, pantofi la culoare, uşori, de vară, dintr-un material special, probabil comandați la un cizmar de lux. Puteai să-l iei drept un actor mai degrabă decât să crezi despre el că se ocupă cu lucruri atât de neobişnuite.

— Sărut mâna, spusese şi aşteptase să fie invitat pe un fotoliu. Ce s-a întâmplat? Suntem foarte îngrijorați...

Pluralul acesta voia să dea o greutate şi mai mare atenției cu care răspunsese apelului ei.

— Beți ceva? Ce să vă ofer?

— Nu, mulțumesc, nimic. E prea devreme. Mai bine povestiți-mi cu ce putem să vă ajutăm...

Cuvintele îi veneau greu pe buze. Bărbatul o privea. Era albă la față ca un zid proaspăt văruit. Ochelarii abia ascundeau în sclipătul lentilelor o spaimă şi o furie greu de controlat. Îşi freca palmele una de alta ca şi când i-ar fi lipsit ceva, ca unul obişnuit să-şi treacă printre degete nişte mătănii călugăreşti.

— Domnule Mizdrache, ne cunoaştem de multă vreme. Am o mare încredere în dumneata. Te rog să fii discret. Dă-

mi cuvântul dumitale că numai noi doi vom şti despre afacerea asta. E cu totul confidențială...

— Vă ascult...

— O ştiți pe Claudia, secretara mea?

Mizdrache îşi stăpâni un zâmbet uşor care dădea să se ivească pe chipul lui măsliniu. „Deci asta era, micuța îi făcuse figura, sper că nu e ceva cu lesbienele astea, că numai de ele nu-mi pasă la ora asta!"

— Da, cum nu?

— Ei, bine...

Gerda Hoffmann abia reuşi să-şi stăpânească lacrimile de furie care dădeau să izbucnească.

— Ei bine? o ajută inspectorul şef.

— M-a jefuit, mi-a luat totul din casă. De la bijuterii, la obiectele de îmbrăcăminte. Ce spuneți de asta?

— Ştiu eu ce să vă spun, doamnă? De găsit, o găsim noi până la urmă, că nu e fluture să zboare, dar numai să nu fi săvârşit vreo prostie.

— La ce vă gândiți?

— Ştiu eu, fete ca ea fac tâmpenii. Cred că e vorba de un complice, să nu-i fi încredințat acestuia lucrurile însuşite. Atunci va fi mai complicat, pentru că dacă e vorba de un escroc, cum bănuiesc, aceştia ştiu cum să subtilizeze prada. Puteți să-mi faceți o listă cu ceea ce v-a dispărut, cu detalii pentru a cerceta temeinic? Vom sfătui pe toți bijutierii să ne semnaleze dacă li se propune ceva spre cumpărare, oricum, nu fiți îngrijorată, ceva-ceva tot o să mai găsim noi şi, dacă punem mâna pe ea, va spune totul; singura problemă este să nu fi intervenit un al treilea, pentru că atunci totul se complică...

— Pot conta pe dumneavoastră?...

— Cum să nu! Vă telefonez imediat ce aflu ceva, nu vă neliniştiți.

Îi sărutase mâna şi plecase cu acelaşi mers de om care nu se grăbeşte, sigur pe el şi ea rămăsese într-o stare de prostrație lângă telefon, uitând să-l şi conducă până la uşă.

Peste un ceas sună telefonul. Ar fi fost prea frumos să fie Mizdrache. Nu era el, era von Braun.

— Alo, Gerda, ce faci? Trebuia să fii aici de azi-dimineață, s-a întâmplat ceva cu tine?

— Nu, nimic, nu mă simt prea bine, am uitat să-ți dau telefon.

— Mai rămâi acasă?

— Da, de ce întrebi?

— Aş trece pe la tine, am să-ți spun câte ceva care ne interesează pe amândoi.

Nu avea chef să-l primească, numai de oaspeți nu-i ardea.

— Nu poți spune la telefon?

— Nu, în niciun caz.

Era şi mai prost, te puteai aştepta la lucruri foarte neplăcute, aşa încât îl invită:

— Te aştept, în cât timp vii?

— 20 de minute, cel mult...

— Bine...

Reuşi să dreagă cu puțină pudră şi ruj ceea ce făcuse în obrazul ei descoperirea din dimineața aceea. Se simțea îmbătrânită, singură şi neajutorată, ca orice om obişnuit numai cu lucruri plăcute, care descoperă dintr-odată că viața te poate izbi necruțător. Îşi schimbă rochia, puse ceva mai vesel pe ea, dar nici Braun nu avea un aer fericit, o ştiu de când îi deschise uşa masivă de stejar, după ce el sunase şi îşi concediase cu un gest şoferul, spunându-i să vină peste o jumătate de oră, să-l ducă la Comandament. Nici nu se priviseră. Maiorul se instalase în fotoliul în care stătuse mai devreme Mizdrache, îşi scosese țigările, după ce ceruse permisiunea să fumeze şi, picior peste picior, cu aerul unuia ce căuta să-şi aducă aminte de ceva foarte important, o

aşteptă să se aşeze şi ea. Gerda Hoffmann pusese între ei o sticlă de rom cubanez, dar nu aveau niciunul, nici altul chef să bea. Turnase băutură în două pahare şi pe urmă îl privise întrebător:

— Ei, bine...

— Nu ştiu cu ce să încep mai curând. A venit un prieten de-al meu de la Berlin.

— Şi?

— Cred că acolo se întâmplă lucruri foarte grave.

— Adică?

— Canaris e arestat de mai multă vreme şi pus sub anchetă, până acum n-a răsuflat nimic. S-ar părea că eu ar trebui să mă bucur deoarece, după atentatul asupra Führerului nostru, comanda armatei din interior a luat-o Himmler, numai că lucrând atâta timp în poliția secretă ştiu ce se întâmplă şi mai ales ce va urma. Suspiciunile vor merge până în pânzele albe. Un act atât de grav, cum a fost cel de la 20 iulie, va duce la consecințe îngrozitoare. Omul meu mi-a vorbit despre execuții sumare, despre anchete teribile, răzbunarea se va îndrepta şi asupra familiilor celor condamnați. S-au descoperit complici, complotul are o întindere foarte mare, toți au crezut că e vorba numai de un grup foarte restrâns, dar sunt implicați foarte mulți oameni pe care-i cunosc foarte bine şi pe care nu-i bănuiam în stare de astfel de lucruri...

Ceva îi scăpa Gerdei Hoffmann. Firesc ar fi fost ca el să se bucure de aceste veşti. Abwehrul pierduse partida, deci ea ar fi trebuit să se teamă de consecințele anchetelor. Armata se dovedise a nu fi fost fidelă Führerului şi generalii, pentru că generalii organizaseră complotul, încăpuseră pe mâna lui Himmler.

— Ştiu la ce te gândeşti, dar am vrut să-ți dovedesc fidelitatea mea, alianța despre care-ți vorbeam acum câtva

timp trebue să devină o realitate. Vreau să te ajut, nu ştiu dacă vei avea neplăceri sau nu, dar contează pe mine...

Femeia ştia că dincolo de aceste cuvinte se ascundea altceva decât mâna lui întinsă, cel care cerea ajutor era, probabil, chiar el, von Braun. Nu spuse nimic, voia să afle de la el de ce se teme.

— Tot nu înţeleg. În ce mă priveşte, nu cred că am vreun motiv să-mi fie frică... Tu?

Maiorul o privea gânditor, cu ochii plini de o absenţă în care se ascunde groaza de ceva ştiut numai de el.

— Ei, asta e! Aparţin Gestapoului şi ar trebui să mă bucur de victoria lui Himmler asupra canaliei de Canaris, care s-a dovedit a fi un trădător, numai că sunt şi un von...

— Şi ce-i cu asta?

— Foarte mulţi dintre cei care sunt angajaţi în complot aparţin aristocraţiei germane care s-a săturat de Hitler... Între cei arestaţi sunt doi veri de-ai mei şi un unchi. Oricum, chiar dacă nu se va dovedi că sunt implicat în această afacere, pentru că nici nu aveam cum să fiu implicat, voi avea de suferit.

Tăcuse, ea nu spunea nimic. Îi privea numai gânditoare chipul blond, ochii în care acum se ivise teroarea.

— Crezi că vor merge atât de departe? Până la rude?

— Da. Va trebui ca nenorociţii ăia să fie pedepsiţi exemplar. În astfel de momente, cum ştii foarte bine, numai nişte lucruri îngrozitoare vor împiedica şi pe alţii să facă ceea ce au îndrăznit contele Stauffenberg şi ceilalţi...

— Se ştie de-acum cine a încercat să-l omoare pe Führer?

— Se ştie şi se va şti totul. Eu cunosc metodele lor, cum le cunoşti şi tu foarte bine. Va muri foarte multă lume şi începe să-mi fie teamă şi pentru mine, deşi nu am ce să-mi reproşez...

Gerda Hoffmann încă nu-şi dădea seama de gravitatea celor ce auzea. Mai târziu, peste câteva zile, când gândurile

începuseră să intre în ordine, avusese imaginea adevărată a Marii Germanii care se află în plină disoluție. Atâta vreme cât războiul mersese cum mersese, chiar în fazele nefavorabile, ea nu simțise insecuritatea ce o lua pe neştiute în stăpânire. Dacă generalii cei mai apropiați de Hitler trădaseră, dacă armata pierdea bătălie după bătălie, dacă bombardamentele, despre care auzise de la cei ce-i scriau din țară că erau îngrozitoare, se înmulțeau, însemna că sfârşitul era aproape şi că inamicul lor va fi necruțător cu ei. Lumea se strângea ca un sac pe care-l legi la gură şi-l sugrumi cu o sfoară. Pământul întreg devenea prea îngust. Şi nu ştia nici ea de ce, în acele câteva minute cât tăcuse împreună cu Braun, i se iviseră în minte imagini din zilele de groază petrecute la începutul războiului, în Polonia, când fusese silită să vadă lucruri care femeilor li se ascund de obicei: gropile comune dintr-o pădure peste care ningea feeric şi ei doi, ea şi von Braun, în primul an al idilei lor, într-o sanie, le descoperiseră fără să vrea, într-o plimbare de lângă Gdansk. Pământul răscolit de un bombardament teribil aruncase afară morții cu fețe rânjinde, încă neputreziți din pricina frigului şi a stratului subțire de pământ sub care fuseseră ascunşi la repezeală şi totul se transformase într-o adevărată resurecție parcă, cadavrele fiind scoase din şanțurile încă proaspete şi proiectate în copaci. Trupuri atârnând cu capul în jos, fără membre, rămase într-un echilibru precar în coroanele retezate pe alocuri, ca nişte fantome ale acelei păduri care până în acel loc fusese frumoasă, cu trunchiurile ei negre, tivite spre nord cu un strat de cristal alb de gheață, cu frunze uscate, scoțând de sub şinele săniei în care stăteau amândoi acoperiți cu blănuri un ecou metalic şi la câte o cotitură, când caii strănutau, şi de sus începeau să pice pachete de zăpadă afânată şi ei credeau că războiul era departe, că se încheiase, şi erau tineri şi fericiți, doi oameni care se

înțelegeau de minune; apoi, deodată, realitatea hâdă a gropilor ivite din neantul omătului, rănile de pământ cafeniu care scoteau ca dintr-un scoc al morții hoiturile ciuruite de gloanțe, bărbați mai ales, cu gesturi neterminate, ceva între a te apăra ca şi când ai vrea să-ți negi propriu-ți sfârşit şi ceva ce semăna cu o implorare, şi ochii vineți, holbați de surpriză sau de durere, repetarea acelor fețe încărcate de groază ca de o dinamită ce atunci exploda în fața lor, ca să-i umple de oroare, pentru că pe ea asta o încerca, o oroare de a exista, de a fi martoră la asemenea sfârşituri abominabile. Una era să stai într-un birou şi să citeşti comunicatele că încă vreo câțiva atentatori sau duşmani ai Germaniei fuseseră puşi la zid, şi altceva să vezi rânjetul sălbatic şi încărcat de o ură neştearsă, al altor morți după ce ai străbătut o pădure care cânta la vântul subțire de iarnă... totul amintindu-i de Germania, când nu bănuia că va trăi asemenea grozăvii, Germania paşnică a vânătorilor de vulpi în pădurile, şi ele cântătoare, din Turingia sau din alte locuri, Germania suavă a râurilor înspumate primăvara, când pe sub poduri Rinul bubuia ca o liturghie catolică din orgile lui de apă, Germania plimbărilor cu bicicletele ale fetelor de 14 ani care se lăsau întrecute de tinerii elevi cu şepci negre şi însemne ciudate pe braț, cu amulete la gât, vara, când se scăldau împreună, goi, în apele unor pâraie, făcând naturism şi se contemplau cu priviri furişe, lipsite de dorințe, numai dintr-o curiozitate adolescentină, petrecerile lor asexuate de fapt, camaradereşti, fără nimic lubric în ele, sportive, încărcate de un *fair play* pe care nimeni nu-l cerea pentru că nimeni nu te întreba dacă la 15 sau 16 ani te-ai culcat cu un prieten, asta fiind ceva foarte firesc, şi tocmai de aceea ei, aceşti tineri ai unei generații, acum înjumătățită, dacă nu tocată pe toate fronturile europene sau africane, nu ştiuseră ce-i cu adevărat iubirea, ci numai un fel de apropiere lipsită de senzualitate, lipsită de

sentimente mari, o camaraderie aproape inutilă, fără conținut, pentru că ei erau pregătiți, bărbați şi femei, numai pentru perpetuarea unei rase superioare ce va avea să stăpânească lumea. Prețul acestei stăpâniri: cadavrele hidoase, ucise a doua oară de bombele venite din cer şi revelând fața dintâi a primei morți ca pe o ironie teribilă sau ca pe un îndemn la remuşcare, pentru că ce altceva decât remuşcare putea să-ți creeze spectacolul înfiorător al gropilor comune pe care nici măcar acel pământ strein al Poloniei nu reuşise să-l ascundă şi atunci fețele bărbaților şi femeilor, câți mai păreau că se împăcaseră cu soarta lor, din cârciumile varşoviene în care intraseră, ea şi cu von Braun, de câteva ori, după aceea nemaiîndrăznind s-o facă, acele fețe spectrale, slăbite, nu atât de foame, cât de o poftă teribilă de a uita, de a îngropa în alcoolul alb căruia îi dădeau foc, paharele nenumărate de pe mese devenind nişte lumânări arzând pâlpâitoare, în cinstea nemărturisită a morților anonimi, a femeilor şi, mai ales, a bărbaților neraşi, abia scoşi din temnițe sau din magazii şi puşi în fața puştilor şi ucişi cum ai ucide nişte vite, oamenii fiind parcă împăcați, uluiți ei înşişi că nu fac ceva, că nu sar de gâtul călăilor, cu o ultimă şi inutilă încercare de a lua cu ei odată şi pe ucigaşi, căzând cu fața în țărână sau în gropile săpate cu mâinile lor, lucrul cel mai detestabil în acel sfârşit de viață pentru că, probabil, săpând țărâna înghețată de iarnă, grea şi istovitoare, dură, care avea să devină propriile lor morminte, totul le evoca sfârşitul apropiat şi ce era mai cinic decât să ceri celui pe care-l omori să-şi facă singur loc în acea încremenită, implacabilă magmă a propriului mormânt?

— La ce te gândeşti? întrebase în cele din urmă von Braun.

— Nu ştiu exact. Mi-am adus aminte de ceva de mai de demult. Poate că noi am şi început să plătim...

— Ce să plătim? făcuse bărbatul cu o revoltă nestăpânită. Ideea de a face ordine în lume? Asta o au toate popoarele, nu numai germanii. Încearcă fiecare când poate şi crede că va reuşi. Şi încă nu e sfârşitul...

— Ba e sfârşitul...

Gerda voise mai devreme să-i spună pe numele cel mic, dar nu şi-l mai amintea acum. Îl ştiuse când se culca cu el şi-i mângâia obrazul palid, parcă neschimbat şi trupul tânăr şi musculos de sportiv, ca al unui aruncător de suliţă. Atunci totul i se părea mitic, faptul că ei existau în felul în care existau: ca soldaţi înregimentaţi, femei şi bărbaţi, unei mari idei, ca odinioară soldaţii tebani sau silindu-se să creadă că nu Führerul îi conduce din victorie in victorie, ci un nou Alexandru cel Mare. Şi nu era aşa? Nu se vorbise de drumul spre India prin Africa, după sau înainte de Tobruk, nu mai ştia, şi ce erau acele ţări cucerite în câteva zile sau săptămâni, căzând ca spicele în faţa trufiei germane, a armatelor ei ce nu puteau fi oprite de nimic şi de nimeni decât trofeele sale?! Şi gemetele milioanelor de morţi şi răniţi cine le mai auzea în apoteoza pe care o gustau cu toţii la cinematograf văzând jurnalele de actualităţi, pline de convoaie de prizonieri, oameni rupţi, obosiţi sau scuipatul ca nişte seminţe al bombelor din *Stukas*-urile necruţătoare. Milioane de bombe căzând peste acoperişurile unor oraşe despre care auzise şi în care voise să ajungă în adolescenţă, acum numai nişte ruine fumegânde pe care lacomul ochi al aparatelor de filmat le dezvăluia în tragica lor pieire. Şi tunetele aplauzelor mulţimii care-l aclamau peste tot pe Führer, braţul lui ridicat, lumea *noii ordini germane,* şi zuruitul tancurilor zdrobind caldarâmul, flăcări mari lingând cerul plin de fum, Varşovia, Belgradul distruse de bombardamente, intrarea în Praga şi Viena, care cedaseră fără rezistenţă, şi-apoi Parisul, oraşul superb pe care nu-l văzuse şi probabil nu avea să-l mai vadă vreodată, mereu

mulțimi aclamând, supuse, mereu rândurile implacabile de soldați cu căşti de oțel şi arme aliniate şi pasul dur al cizmelor marcând cadența. Forța, cu chipul ei sfidător, călcând fără milă peste reputația unor națiuni, distrugându-le istoria, tradiția, cultura şi onoarea, totul făcut cu o pompă militară mereu repetată, din care nu lipsea zâmbetul învingătorului, abia reținut, ascunzând orgoliul în fața istoriei care avea să proiecteze peste ani imaginile învinşilor şi învingătorilor între care mai exista un respect reciproc şi asta nu din magnanimitate, ci pentru a face înfrângerea adversarilor Germaniei şi mai umilitoare. Adică v-am tratat omenos, v-am considerat nişte adversari demni, pentru că ce-i mai uşor decât să faci din duşmanul tău o caricatură, dar atunci şi prețul victoriei tale scade, pare un lucru de nimic. A învinge un adversar slab nu însemna mare lucru; el, adversarul, trebuia împodobit şi ridicat la valoarea ta, a învingătorului. Trebuia să-i descoperi virtuți chiar dacă nu le avea, pentru a putea să spui cu mândrie legitimă: Da, a fost greu, dar am învins pentru că am fost superiori şi am ştiut mai bine lecția istoriei...

Unde erau toate astea acum? Prestigiul câştigat cu atâtea suferințe, cu aşteptarea şi foamea pregătirii războiului, când în fiecare suflet de soldat sau de civil încolțea speranța că va veni ziua revanşei şi ea venise poate prematur, poate prea se bucuraseră devreme, poate trebuia mai multă răbdare şi înțelepciune, după o logică elementară ce fusese însă ignorată... Da, acum Gerda Hoffmann înțelegea că războiul fusese pierdut. Când o națiune atât de docilă şi gata să asculte orice ordine, indiferent de unde ar fi venit ele, găseşte în sine nişte trădători ca aceşti generali care, ce-i drept, îşi riseaseră viața şi acum plăteau cu chinuri şi interogatorii pe care le cunoştea ea bine, însemna că erau aproape de sfârşit şi că nici nu mai exista vreo ieşire, pentru că ea, această revoltă a generalilor şi a aristocrației

germane, revela evidența unui sentiment de exasperare: cineva gândea că totul fusese pierdut şi lupta trebuia încheiată şi cel ce dusese Germania la atâta glorie să se retragă, să-i lase pe politicieni să facă pacea, indiferent ce fel de pace ar fi fost aceea. Puteai însă să mărturiseşti aceste gânduri chiar unui om cu care trăiseşi şi pe urmă te înfruntaseşi şi care acum venea la ea pentru a găsi un răspuns la ceea ce ar trebui să facă de aici înainte...?

— Vrei să dezertezi? îl întrebase.

— Nu. Sunt ofițer. Mi-este frică de ceea ce poate să mi se întâmple, dar nu am de gând să dezertez.

— Asta voiai să-mi spui?

Von Braun o privise tăcut câteva clipe.

— Nu ştiu exact. Ar trebui să te gândeşti şi tu la viitorul nostru, al tuturor...

— Nu există nicio ieşire, spusese simplu doamna Hoffmann. Cel puțin eu nu văd nicio ieşire. Ne întâlnim după masă la recepție?

— S-a anulat. Baronul a primit veşti foarte proaste. Nu are chef de aşa ceva.

— Şi invitații?

— Au fost anunțați.

Era grăbită să dea din nou un telefon inspectorului şef şi pentru că acesta nu lansa niciun semn, prezența lui Braun o stingherea. Dar nici maiorul nu mai avea chef să rămână.

— Sper că tot ce ți-am spus rămâne între noi, îi mai spuse femeii înainte de a o părăsi.

— Să nu-ți faci nicio grijă în privința asta...

Mult timp după plecarea lui von Braun, Gerda Hoffmann nu făcu nicio mişcare, stând țintuită în fața telefonului care rămânea mut. Peste trei zile, Mizdrache îi comunicase că, cu toate cercetările minuțioase întreprinse de poliția română, nu dăduseră de nicio urmă a Claudiei.

Autorul acestor rânduri nu ştie nici el nimic în plus. Probabil că fosta prietenă a doamnei Gerda Hoffmann dispăruse în timpul acelor zile turburi, trecând, aproape cu certitudine, graniţa spre Iugoslavia, pentru că toate investigaţiile duceau spre Timişoara unde „artista” avea o rudă. Oricum, cazul ei nu a fost elucidat niciodată.

*

Aşadar, ziua fixată era 26 august. Mai erau cinci zile până atunci. Colonelul privea încăperea în care se afla. Totul fusese pregătit cu minuţie. Proviziile pentru cei care ar fi trebuit să folosească cele două odăi de la etaj, hainele din dulap, un aparat de radio, unul militar, de transmisie, câteva geamantane în care se aflau câteva pistoale-automate, într-un rastel bine camuflat, puştile-mitraliere şi muniţia într-o ladă, într-una din casele conspirative ale Partidului Comunist Român, din Bucureşti, pe o stradă liniştită din marginea de vest a oraşului, pavată pe vremuri cu calupuri de lemn, printre care izbucnea acum o iarbă pălită, pentru că circulaţia era rară: abia câteva autocamioane militare rătăcite cine ştie cum pe aici, ca să scurteze vreun traseu, taxiuri în căutarea unor adrese şi vreo maşină particulară, tot în trecere spre alte puncte ale oraşului. Perdelele lungi, dese lăsau să se vadă câteva curţi în care nu se desluşea nicio mişcare. Copacii păliţi de primul semn al toamnei ascundeau câteva case cu acoperişuri joase şi ferestre în care abia seara se aprindeau lumini palide. Undeva, în spatele lor, dincolo de profuziunea abia mişcătoare a coroanelor unor gutui încărcaţi, se auzeau din când în când sirenele unor locomotive aflate în manevră. Dacă deschidea puţin geamul, un miros de cărbune ars intra insidios prin perdele. Ceva amorţit domnea în aerul uscat. Treceau rar, dimineaţa de tot, nişte

copii zdrenţăroşi, jucându-se cu nişte cutii de conserve în care loveau ca sandalele ca în nişte mingi de fotbal. Pe urmă, un bărbat slab şi şchiop aducea ziarele, aruncându-le în câteva curţi cu porţile încuiate, dacă nu ploua (şi în vara aceea nu prea plouase), dincolo de gardurile în spatele cărora hămăiau fără convingere nişte câini jigăriţi. Pe la prânz se iveau câteva femei bătrâne, întinzând rufele pe sfori şi dispărând repede în interioarele umbroase. Lume amărâtă care se culca devreme şi se scula la cinci dimineaţa. Taxatori de tramvaie, scutiţi de front pentru că ori fuseseră betegiţi pe la Odessa, ori sufereau de boli grave sau, pur şi simplu, scăpaseră de război cu ajutorul unor certificate, declaraţi inapţi sau susţinători de familie, dacă în clanul lor cu copii mulţi mai murise careva în lupte şi ceilalţi nu aveau cui să lase îngrijirea atâtor suflete. Colonelul îi vedea din când în când plecând devreme, în grupuri mohorâte, streini, fără să-şi adreseze vreun cuvânt în afara tradiţionalelor „Bună dimineaţa" sau „Bună seara", dacă se întorceau de la treburile lor modeste, pe la tramvaie sau pe la Depozitul de lemne din apropiere, de unde, când soarele încingea mai bine, lemnele de metru, netăiate, emiteau un miros puternic de talaş proaspăt, de brad şi de esenţă necunoscută. În restul zilei domnea o linişte greoaie, sufocantă, în care numai strigătele cocoşilor în zori şi pe la amiază mai marcau trecerea timpului. Pe la 11 dimineaţa soseau ziarele, bărbatul acela cu un picior mai scurt le lepăda cu o lehamite mecanică peste reţeaua de sârmă ce ocrotea curtea casei cu un etaj, unde locuia, şi el ieşea repede ca să le culeagă, reintrând grăbit în umbra unui vestibul strein şi rece, mobilat cu un simplu cuier şi o oglindă ieftină în care îşi privea chipul obosit de atâta hăituială, de mers cu ochii în patru pe străzi necunoscute, cu privirea în oglinda retrovizoare a automobilului, strecurându-se pe străzile lăturalnice, făcând ocoluri mari şi

parcând *Adlerul* său în locuri pe unde nu trecea lume multă sau în fața unor vile din cartierele rezidențiale. Evita cât putea mersul pe jos, nu pentru că nu i-ar fi plăcut să facă vreo câțiva paşi singur sub umbra unor copaci, dar pentru că era mai prudent să lase impresia că este unul dintre acele personaje importante pe care nimeni nu îndrăznea să le întrebe ce fac, unde se duc şi cu ce se ocupă, de unde şi ținuta mereu sobră, impecabilă, acelaşi obraz dur, bine ras, cămaşă albă şi hainele bine călcate. Folosea o pereche de ochelari de soare ziua pentru a nu fi recunoscut de cineva din întâmplare, deşi el trăise mai mult în oraşe de provincie şi era greu de presupus că va avea ghinionul ca într-un anume minut şi zi din anul acela, după ce scăpase din multe împrejurări neplăcute, s-ar fi putut întâlni cu cineva care ar fi putut să-l cheme pe numele adevărat şi să-şi amintească sau nu ce face, ori măcar să-l întrebe cu ce se ocupă, ceea ce ar fi fost cu mult mai uşor.

În dimineața aceea avea cea mai importantă întâlnire din ultimele luni. Ofițerul superior cu care se vedea, stătea undeva pe lângă Dorobanți, într-o vilă cu garaj şi curte, izolată de vecini printr-o imensă grădină. Nu era prima lor discuție şi nu avea să fie ultima, dar lucrurile se precipitau şi oricând se puteau întâmpla fapte decisive pentru ei toți. Alții se văzuseră cu Regele la palat, câteva consfătuiri importante avuseseră loc într-un imobil de pe Calea Moşilor, operația de declanşare a insurecției era destul de dificilă şi, mai ales, cerea multă prudență. Îi ajuta poate şi indolența creată de sentimentul de vacanță pe care îl dă orice vară, apoi dispersările, frontul de la Iaşi, în plină mişcare, încetarea bombardamentelor creând iluzia că războiul se afla într-o fază de tatonare, de pregătire a unor alte acțiuni ce trebuiau să aibă loc abia spre toamnă. Vara aceasta amorțită prilejuise câteva acțiuni foarte importante ale celor care plănuiau răsturnarea lui Antonescu. Astfel, în iunie,

generalul Sănătescu, sub pretextul că vizitează vilele regale din Moldova, de pe Valea Bistriței, mersese pe la Bicaz, pe la Broşteni, întâlnind pe generalii Mihail Racoviță, care conducea Corpul 4 al armatei, pe generalul Constantin Nicolescu, comandantul Corpului 5 al armatei, pe generalul Avrameseu, conducătorul Corpului 6 al armatei şi pe generalul Ilie Crețulescu, cel ce dirija o Divizie de Vânători de munte.

Ziua trecea greu, cum trec greu toate zilele dinaintea unor astfel de acțiuni decisive în care ideea riscului, a intervenției vreunui lucru neprevăzut şi chiar a eşecului, a trădării nu lipsea, pentru că totdeauna când se lucrează cu atâta lume nu poți să-ți închipui că nu se vor ivi şi defecțiuni. Nu era un lucru hazardat ceea ce se pusese la cale, ci încununarea unor pregătiri minuțioase, bine gândite, întreprinse de partid prin oamenii lui care lucrau în toate sectoarele vieții publice: de la generali şi ziarişti care scoteau de multă vreme o foaie ilegală sub nasul autorităților, totul țesut pe fondul nemulțumirii generale ce nu mai putea fi stăpânită, asta neînsemnând că nu există riscul de a se afla ceva, de a urma represiuni sângeroase, execuții şi chiar cea mai mare nenorocire ce s-ar fi putut petrece: aflarea de către nemți a plănuitei insurecții, care ar fi fost în stare să treacă România prin foc şi sabie, aşa cum se întâmplase şi în alte părți. Citise comunicatele stereotipe, băuse o cafea, statul degeaba îl enerva, nu mai avea chef să citească nimic, o încordare lentă, lungă îl măcina. Se uita des la ceasul de la mână. Până seara mai erau destule ore. La radio se difuza muzică de fanfară, ca de obicei la ora aceea. Trebuia să-şi pregătească ceva de mâncare, dar nu-i era deloc foame, îşi cumpăra mezeluri şi brânză, ori un kilogram de roşii pe care le ținea la rece în pivnița acelui imobil şi mânca aproape mecanic, fără nicio poftă, cu gândul la apropiatele evenimente. Îl văzuse în urmă cu o zi pe Vasile Dănacu şi-l

întrebase care era atmosfera în casa lui Tismana şi dacă nu cumva exista vreo bănuială în ce-i privea. Curios lucru, nici măcar evadarea grupului din lagărul de la Târgu Jiu nu-i neliniştise. Probabil că frica autorităţilor de aceşti deţinuţi era atât de mare şi gândul la eventualitatea că nemţii ar fi putut pune mâna pe ei îi scotea din minţi, astfel încât grupul de comunişti evadaţi le dădea cel puţin liniştea că scăpaseră de o mare grijă. Colonelul îl întrebase pe omul său dacă doamna Hoffmann aceea îl mai cercetase în legătură cu grupul de conducere care interesa foarte mult pe nemţi. „Au dificultăţi. Zilele trecute au anulat un cockteil la Snagov, îi spusese Dănacu. Eram şi eu invitat şi mi-au transmis că Killinger nu se simte bine şi că ar regreta dacă nu aş veni la data ce va fi fixată ulterior la reuniunea amânată, pentru că are să-mi comunice lucruri importante. Cred că în Germania se întâmplă lucruri foarte ciudate." „Te gândeşti la urmările complotului de luna trecută?" „Cred că despre asta e vorba." „Şi ministrul tău?" „De când i-a fugit nevasta cu suedezul ăla a căzut într-un fel de prostraţie. Abia dacă-l mai interesează afacerile curente pe care i le le raportez în fiecare zi. Are senzaţia limpede că războiul e pierdut şi se pregăteşte probabil să fugă undeva." „Sper că ai să-l împiedici s-o facă. E un tip care ştie multe." Dănacu zâmbise în felul lui franc de a se manifesta. „Bineînţeles, deocamdată nu mi-a spus nimic, dar ceva ticluieşte el. Într-o seară a trecut pe acasă pe la noi un căpitan de aviaţie, unul Grecu sau aşa ceva, cred că nu era numele lui adevărat. S-au închis repede în biroul lui Tismana şi nu am manifestat niciun fel de curiozitate pentru că a devenit mai bănuitor de la o vreme." „Foarte bine faci, îl sfătuise. Rolul tău poate să fie ceva mai lung sau, poate, cine ştie, pentru că bănuiesc că te-ai sastisit de atâta prefăcătorie." Dănacu nu-i răspunsese, îl privise câtva timp, întrebând, în cele din urmă şi el: „Dumneavoastră ce credeţi?"

Poate că în acea zi fierbinte de august, Colonelul se uitase de patruzeci de ori la ceasornicul de la mână. Soarele bătea nemilos în ferestre. Acoperişul se încălzise, prin plafonul de beton se simţea o căldură zăpuşitoare. Rarii trecători, în cămăşi, cu mersul ostenit, păreau că nu se grăbesc, deşi era vorba mai curând de o istoveală ce se citea pe feţele lor nerase. Mâncă ceva în fugă, alimentele nu erau nici ele atât de reci cât ar fi trebuit, dar asta parcă mai avea vreo importanţă? Era aproape 3 după amiază. Radiojurnalul anunţa o catastrofă nautică, undeva, în Atlantic şi rezultatele tragerii loteriei de stat. Îi venise să râdă. De ce le ardea oamenilor pe astfel de vremuri! Apoi urmase un program de muzică lentă, un fel de valsuri, şi ele leşinate, potrivite acestei coclite amiezi bucureştene, parcă nesfârşite. Dormise un ceas bun, închizând al doilea rând de ferestre care erau camuflate cu hârtie neagră şi în întunericul dens privise câtva timp o dâră argintie în care înotau fire de praf. Locuinţa mirosea a nemăturat, a vechi, a părăsit, mirosul tuturor caselor conspirative în care se locuia puţin şi cu teamă şi nu mătura nimeni pentru că nu avea cine şi atunci puţinele rufe ascunse prin dulapuri şi hainele se sfoiegeau sau căpătau mirosul uşor de recunoscut al lucrurilor neîntrebuinţate sau întrebuinţate rar şi până şi preşurile sau covoarele emiteau, şi ele, un iz de ceva încălzit şi trecut printr-un anotimp rece, şi ceva mort, fără luciu se înstăpânea în lâna lor şi parcă şi apa de la robinet avea ceva stătut, era lipsită de strălucirea şi argintul proaspăt al unui flux continuu, de prospeţimea care-ţi face sete şi te satură. În astfel de încăperi te mişti lent, fără grabă, cu o lene ce te face să te crezi undeva într-un spaţiu imponderabil, chiar dimensiunile pereţilor deveneau altele, mai lungi şi mai înalte, se crea un infinit pe care nu-l bănuiai şi căruia îi puteai împrumuta cât spaţiu vrei, cum probabil că se întâmplă cu toţi cei care sunt claustraţi în astfel de spaţii

cărora le imaginează perspective nebănuite dintr-o necesitate uşor de înţeles. Până şi aerul casei avea ceva silnic, murdar, în contrast cu strălucirea solară de afară, violentă, plină de argintării, ca un ţipăt, în timp ce aici totul părea morn, amorţit, un fel de văl fad înconjura mobilele, ca o husă transparentă ce înmuia desenul dulapurilor, al scaunelor şi patului şi profilul lor părea moale, uşor de străpuns, liniile stingându-se parcă, totul devenind amorf şi fără contur, scaune, mese şi dulapuri devenind somnolente ca nişte fiinţe, radiind din ele o lene ucigaşă. Statul într-un astfel de spaţiu te putea duce la nebunie. Când era silit să rămână într-o astfel de casă conspirativă mai mult timp, Colonelul simţea că nervii îi cedează. Cel puţin în alte locuri te puteai bucura de spectacolul străzii pentru că locuise vreo şase luni într-o mansardă, deasupra unui bulevard foarte circulat, privind viermuiala de termite a trecătorilor care umpleau trotuarele cu o magmă forfotitoare, agitată, curgând în fluxuri lente, în direcţii opuse, parcă frecându-se imperceptibil între ele, căutând locuri nebănuite în scoarţa celuilalt fir de oameni, cu ocoluri şi strecurări dibace ce permiteau tuturor să nu-şi întrerupă mersul hipnotic înainte, fără grabă şi asta din pricina distanţei de unde privea, totul alcătuind un amestec de şine de tramvai şi de fire electrice şi de vagoane care se târau şi ele lent, ancorate de un troliu nevăzut de aer, undeva dincolo de ceaţa ce închidea orizontul, mai ales, dimineaţa şi seara, amestec de fum industrial sau, pur şi simplu, de aburi iscaţi din contrastul dintre dogoarea amiezelor şi o răceală neaşteptată ce venea cu ploile ei, topind asfaltul sub digitaţia unor potopuri violente iscate pe neaşteptate, acoperind gurile de canal şi făcându-le neîncăpătoare, lăsând în rigole spume cenuşii, murdare, de apă bolborosind în căutarea altor scurgeri. Timp, aşteptare, gânduri ce nu se legau unul de altul, limbile ceasornicului mişcându-se prea

încet, cu o lentoare ce te făcea să urli şi iar conferinţe la radio despre lupta creştinătăţii împotriva forţelor răului şi muzică de cameră, nemelodică, şi câteva ştiri sărmane, neutre, şi ora de seară sosind voluptuos, negrăbit, printre umbrele unei alei străjuite de tufişuri şi de flori ce nu mai înfloriseră pentru că nu le mai udase nimeni, şi deschiderea discretă a unei ferestre ca să intre o undă de aer proaspăt în care simţeai izul de talaş de la Depozitul de lemne şi auzeai din când în când guiţatul roţii dinţate ce parcă nu tăia, ci muşca lemnul de metru, uscat sau nu, cules de mult sau doar de câteva zile, nodurile opunând oţelului rotitor, centrifugal o îndârjită rezistenţă, scrâşnind asemenea unor gemete omeneşti când colţii puternici ai roţii mursecau materia copacilor căraţi de cine ştie unde, sortaţi, decojiţi şi aduşi cu vagoanele de marfă până la rampa al cărei zgomot de basculă lovită parcă cu un ciocan uriaş marca şi ea trecerea vremii.

7 şi jumătate, în august, umbrele serii târându-se peste acoperişuri, cerul deodată otrăvit de o undă secretă, de un violet plin de spaimă şi de dâre albicioase de nori, purtaţi şi ei toată ziua de curenţi împotriva soarelui şi nereuşind să-l împiedice să ardă nemilos oraşul; undeva, o pompă de apă care curge la nesfârşit şi strigătele copiilor veniţi de la gârla din apropiere, pentru că el simţea mai ales în acest ceas descompunerea unui nămol ce se uscase ziua întreagă şi mirosul de plante sălbatice şi de muşeţel ce se târa insidios pe sub ziduri, urcând până la ferestrele de sus ale casei; păsări care se strigau în cerul gol, de vară, încărcat de regrete, amintind celui care ştia să-l privească că pământul se rotea spre viscolele viitoare, spre iernile anunţate mai întâi de nesfârşite ploi cenuşii, pline de melancolie, a câta toamnă şi al câtelea an de când nu avea un domiciliu stabil şi era hăituit, şi trebuia să se gândească în fiecare clipă că cineva poate să-l înhaţe şi să-l ducă în faţa unui tribunal şi

de acolo urma un zid, o salvă şi infinitul – timpul fără identitate pe care nimeni nu avea să-l mai măsoare.

Mai erau două ore. Nu aprinsese becul, privea numai strada ce se scufunda în propria ei aură, în reflexul ce o învăluia înaintea nopții ce sosise deja în altă parte şi înainta lent cu pelerina ei întunecată, deasupra acoperişurilor şi pomilor, scurgându-se parcă în pământul plin de praf, cărând ultima lumină în acei nori aurii ce mai alergau şi ei undeva, înaintea întunericului, dar parcă fără grabă, mai trimițând înaintea şi în urma lor o ultimă şi nestemată licărire. Apoi, dimprejur, sunete familiare de pus farfurii pe mese în grădini, în aerul încă uscat, sunând ca hârtia şi umbre nedesluşite în lumina camuflată a unei lămpi cu cozoroc albastru, lăsând în sus, văzute de aici, un fel de disc vioriu şi jumătate de fețe bărboase, abia sosite de la muncă, luminate de acea albăstruie, spectrală şi săracă lumină scăpată pe obrazurile palide, şi sclipătul unei linguri de cositor duse la o gură flămândă de bărbat de 45 de ani sau de femeie, şi ea muncitoare, abia mestecând, gânditoare în lumina de culoarea sodei caustice, ca la o cină a morților, mecanica sfărâmării pâinii şi împărțirii ei în porții egale, aşezate cu o tandrețe leneşă pe suprafața acoperită cu cârpa înflorată a mesei, şi orătăniile ce se mişcau în jur, pisici şi câini, găini şi gâşte, căutând firimituri şi resturi prin țărâna curților, deasupra cărora o pace nefirească aduna harul serii de august, totul neavând nimic din violența altor locuri îndepărtate în care băteau tunuri şi fuzee luminoase rupeau întunericul calin, umed şi tandru, ascunzând uniforme soldățeşti şi morți şi înmuind strigătele răniților care cereau primele ajutoare. Şi dincolo de universul apropiat al acelor curți ce aveau alte dimensiuni decât ziua, oamenii, părând mai curând nişte ființe ireale, pluteau dominant siluetele îndepărtate ale caselor oraşului, înalte, semețe, oarbe, cu geamuri peste care un pumn uriaş din interior lipise câte o

perdea neagră ce oprea orice rază de lumină, adevărate morminte de beton, piramide dreptunghiulare neiradiind nimic, cel mult un bănuit tumult casnic, mica intimitate a fiecărei familii, adunată sub veioze de mătase roz sau verde ce îndulceau lumina, adevărate nacele existând sub teroarea unor eventuale bombardamente ce puteau fi declanşate din clipă în clipă, şi atunci toată pacea, liniştea, habitudinea, ceremonialul mesei de seară s-ar fi sfărâmat într-o singură secundă, şi urletele de sirene ar fi anunţat că moartea hălăduie deasupra oraşului şi că e bine ca oamenii să se strecoare în pivniţe adânci, terorizaţi de tam-tamul necruţătoarelor ghiulele ce străpungeau acoperişurile, incendiau casele şi căutau cu o lăcomie vorace victimele aflate între pereţii şubrezi, friabili, transformaţi, într-o secundă, într-o uriaşă cupolă de cărămizi, ciment şi podele, tablouri şi lucruri zvârlite de suflu în afara fragilului adăpost. Dar când te obişnuiai cu spaima, cu primejdia ce putea să vină deodată şi mereu, spectacolul serii de august devenea aproape familiar, te integrai în el, cum ai intra într-un spaţiu din care nimeni nu mai reuşea să te alunge, având o eternitate a lui, intangibilă, victorioasă, protectoare, şi din toată contemplarea paşnică izbucnea un singur gând: iată, oamenii pot trăi sub o primejdie majoră, fără să se gândească la ea, familiarizaţi cu ideea morţii, fără să aibă nici măcar vreo îndoială că vor supravieţui unii dintre ei şi că asta nu o va hotărî nimeni, numai întâmplarea, căreia trebue să i te supui, şi de aici pacea, neclintirea, repetarea a ceea ce faci la aceeaşi oră, în fiecare zi, aşezându-te la aceeaşi masă; şi în jurul tău existând aceleaşi fiinţe, dacă nu cumva se înmulţiseră şi cineva punea tacâmurile pe o masă luminată acum, poate şi ieri, şi alaltăieri, şi ceva cald, fierbinte fierbea undeva şi ţi se umplea o farfurie, şi mâncai fără să te gândeşti că avioane aflate de mult în zbor încoace, ridicate de pe piste necunoscute de beton şi având în

pântece bombe, pot distruge această pace, omorând ființele aşezate în linişte la mesele unde se servesc cine sărace, veşnicele ciorbe de ştir sau de urzici sau o mâncare în care pluteşte puțină grăsime şi sosul mai ales, un sos gras şi hrănitor pe care-l aşteaptă şi câinii, luat de pe marginile unsuroase ale farfuriilor, cu coji de pâine, hrănind şi ființele ce populează tăcut curțile aflate în întunericul cald şi ocrotitor de vară, înăbuşit de tusete şi de apeluri cu glas mic, ca şi când toată lumea ar sta într-o uriaşă tindă în care totul se aude din cauza purității aerului şi atunci trebue să vorbeşti încet, cu grijă, pentru a nu-i turbura pe ceilalți, ei şoptindu-şi lucruri secrete şi bând laolaltă câte o înghițitură de rachiu sau de vin şi simțind cum se încălzesc şi se înveselesc prosteşte, venindu-le să râdă şi să vorbească, de data asta cu voce tare, fără sfială, lucrurile cunoscute numai de ei, nemaiavând valoarea secretă de dinaintea îngurgitării băuturii care le umbla prin sânge şi-i făcea mai buni sau mai îndârjiți, mai îndrăzneți şi mai deschişi sau îi împingea într-o morocăneală fără cuvinte, într-o ură ce trebuia expurgată în cuvinte vulgare, toate adresate unor ființe care nu erau de față şi care îi asupriseră vreodată sau îi insultaseră sau le luaseră ceva, deposedându-i de o iluzie, de o bucurie ce li se cuvenea şi asta nu se putea ierta pentru că nimeni nu iartă celuilalt ceva ce i se înstreinează şi atunci, din străfunduri, ura exploda ca un şuvoi de gaze gata să fie aprinse şi să ia foc, şi tot ce era până atunci o aplecare tandră spre înțelegere, spre fraternitate şi dragoste devenea o insultă şi oarbă pornire lichidatorie şi vorbele scăpau din gurile bâlbâite ca un torent de pietre, de bolovani necruțători şi larma de glasuri omeneşti cucunoştea un crescendo pe care femeile mai ales încercau să-l stingă, dar el, acest crescendo cunoştea o intensitate şi mai mare şi atunci începeau rugăminții şi copiii erau trimişi în exilul culcatului devreme, tocmai când spectacolul

părinților înfuriați devenea mai interesant, şi pe urmă se isca câte un cântec întâi răguşit, nearmonic în întunericul fierbinte, şi tot ce era până atunci agresiv redevenea prietenos, şi înjurăturile nu mai aveau vulgaritatea, pornirea şi pofta de distrugere de dinainte, ajungând un fel de scheunat din care nu lipsea chiar o undă de prietenie şi tot ce era furie şi pornire şi intoleranță pierea într-o necunoscută oboseală, într-o poftă de somn creată de uşoara înaintare a nopții, târând cu ea conştiințele răscolite şi potolite de moliciunea pe care o lăsa secret alcoolul după valul lui impetuos ce răscolea mai întâi o violență latentă, şi câte unul, câte unul, bărbații conduşi de ostenitele femei se îndreptau spre întunecatele praguri de case, cu ferestre şi ele acoperite de perdele negre, dincolo de care găseau câte un fir de lumină şi patul alb, desfăcut în care se aşezau ca într-un tron moale, şi afară rămânea noaptea fierbinte, plină încă de zvonuri din ce în ce mai stinse, amestec de glasuri de copii care nu vor să meargă la culcare, de hămăit nemulțumit de câini, bătându-se cu alți câini în fața resturilor aruncate în troacele lor murdare, pline de zoaie, şi se isca un vânt uscat erodând tecile clematitelor fierbinți până în urmă cu un ceas, rozând un zid sau mai multe, cu o energie nesfârşită şi neindulgentă cu care orice lucru viu răzbeşte alt lucru viu, şi jos, pe un mic petec de ciment, se auzeau curgând boabe de var, infinite boabe de var, picând pe un pământ tare sau pe o bucată de cărămidă, macerarea infinită a unui perete prin frecarea unei teci de plantă mişcată de vânt, absentă la această operă de distrugere, lucrând asupra lucrurilor, neimplicat.

Era vremea să plece. Militarul acela îl aştepta, punctualitatea era regula lor de fier, punctualitatea şi o prudență care-i ferise până atunci de orice risc. Îmbrăcă o haină uşoară, de vară, peste cămaşă, îşi înnodă cravata şi

pe urmă coborî negrăbit până în curte, descuie uşa garajului, totul făcut pe întuneric, după o lungă obişnuinţă, în tăcerea nopţii în care nu se distingea decât frecarea uşoară a clematitelor de peretele casei şi câte un hămăit rar, ostenit, mulţumit, de câine sătul care voia să mai dea de ştire stăpânilor că e gata de pază pentru noaptea ce urma, semn al recunoştinţei că fusese hrănit ca totdeauna, că cineva avusese grijă de el. Colonelul aprinsese farurile camuflate care aruncară o dungă gălbuie pe zidul din faţă, un zid de cărămidă netencuită, umezit pentru că de undeva curgea fără oprire o ţeavă probabil, dar asta nu mai avea nicio importanţă. *Adlerul* se mişcase uşor în marşarier şi Colonelul întoarse volanul, opri în faţa porţii, motorul păcănind uşor, ca şi când ar fi vrut să nu alarmeze pe nimeni din jur, un bâzâit ca de zmeu ce se înalţă în văzduh, şi după ce deschise porţile maşina ieşi din curte cu o mişcare felină, tăcută; încuie la loc, adunând cele două aripi ale porţilor şi se reinstală la volan. Strada părea acum albă toată, firele de iarbă izbucnite printre cuburile de lemn erodat fiind de mult strivite şi părând în lumina farurilor un putregai verde, pălit, ca o mătase a broaştei. Drumul cobora într-o pantă uşoară, debreie şi pe urmă îşi făcu scurt socoteala cum putea ajunge mai repede spre Dorobanţi şi cum să evite Piaţa Confederaţiei Balcanice, unde exista riscul unui control nocturn al actelor maşinii şi chiar al identificării şoferului.

Oraşul părea amorţit de boarea fierbinte a acelei nopţi de august. Maşina aluneca pe sub puţinele becuri camuflate care lăsau pe caldarâmul casat o lumină spectrală. Rarii trecători păreau grăbiţi să ajungă undeva, acasă, mergeau întins, fără să privească în jur, parcă mânaţi de spaima care exista în aerul limpede, plin de stele. Vântul uşor mişca frunzele unor copaci opăriţi care lăsau în jur un miros vag, vegetal, încărcat de praf. Colonelul opri maşina la o sută de

metri de casa în care-l aştepta militarul acela cu care se văzuse în iulie într-o casă, undeva pe Şoseaua Kiseleff. Fostul ataşat militar la Roma, cu studii la Torino şi şeful şcolii particulare a regelui Mihai de la Cotroceni îl privise în cele câteva întrevederi pe care le avuseseră cu destulă suspiciune. Erau soldaţi, asta o simţeau amândoi, dar de altă şcoală. Unul dintre ei, ieşit din rândurile armatei încă la începutul ostilităţilor din Răsărit, celălalt, în opoziţia Mareşalului, decis să-l răstoarne pe Conducător şi gata-gata s-o facă chiar în acel an, şi în acea lună iulie, când Antonescu era cât pe-aci să fie arestat la Sinaia în timpul unei audienţe.

Sunase de două ori, scurt, după înţelegerea prealabilă şi, din întunericul casei (obloane lăsate, perdele negre la ferestre, lumini de veioze numai unde era nevoie), se auziseră paşii gazdei: un mers de bărbat încă puternic, călcând greoi, negrăbit să deschidă, după ce privise prin vizor chipul Colonelului care îşi apropiase obrazul ca să fie recunoscut de către cel dinlăuntru în lumina puţină a străzii.

— Bună seara...

— Bună seara...

Uşa se închisese în urma vizitatorului şi acesta desluşi mobila rece, nelustruită din micul vestibul. Îl urmă pe omul din faţa lui şi ajunseră într-un fel de salonaş ce dădea spre o curte interioară. Nicio fereastră deschisă, aerul încălzit, miros de covoare măturate în aceeaşi zi, câteva fotolii de piele maro, acoperite cu un fel de prapuri aurii în locul unde se aşeza cineva cu capul, măsuţe joase cu cristaluri deasupra, dintr-un colţar o veioză cu picior, ce arunca o lumină palidă în jur.

— Luaţi loc! Beţi ceva? (întrebarea sacramentală),

— Nu, mulţumesc. Pot fuma?

— Da, vă rog.

Apăruse o scrumieră de argint pe fundul căreia fusese sudat un franc francez jubiliar, cu imaginea unei femei în mers. Lângă scrumieră aştepta un dosar.

— Aveţi aici exact ce vă trebue, spusese gazda. Colonelul îl privi: părul tuns scurt, ceva robust, decis, priviri deschise. Costumul civil bine croit acoperea un trup hrănit din belşug, dar în tot ce spunea, ori de câte ori îl văzuse şi chiar în politeţea de acum, exista o depărtare pe care ceilalţi o simţeau repede şi pe care bărbatul de 52 de ani o sublinia neostentativ, dar o sublinia prin tot ce spunea şi în felul în care, de pildă, îţi întindea mâna.

— Nu se obişnuieşte să se umble cu hârtii în astfel de cazuri, dar nu avem ce face. Aveţi harta dispozitivelor nemţeşti, notate convenţional. Oricum, nu ar fi recomandabil să fiţi găsit cu aşa ceva la dumneavoastră. Să sperăm că aveţi noroc...

Sunase pe cineva, apăsând pe un buton mascat în braţul fotoliului în care se aşezase la rândul lui.

— O cafea?

— Da, merge. Nu e o oră prea potrivită pentru mine, dar...

Celălalt nu-l mai asculta. Oricum, Colonelul prefera să aibă de a face cu militari decât cu curvele de politicieni care mereu găseau pretexte să amâne unele lucruri şi care mureau *să trateze,* cum subliniau de fiecare dată. Dar aici era vorba de acţiune, era sătul de declaraţii de principii. Îl văzuse o dată într-o casă de pe Naum Râmniceanu pe Maniu. În toată acea întrevedere, el nu avea decât rolul de a înregistra ceea ce se discuta. Nu ştia nimeni cine este, numai colonelul în casa căruia se afla acum ghicise că e militar, pentru că ofiţerii se miros între ei, indiferent în ce haine sunt îmbrăcaţi, după nişte detalii ce scapă altora, dar nu spusese nimic. Erau destul de mulţi pentru o astfel de întrevedere periculoasă, dar reuniunea lor era mascată de un fel de masă prietenească ce ar fi vrut să însemne o

aniversare, dacă ar fi fost crezuți de cei care i-ar fi descoperit stând la un loc sau, şi mai primejdios, dacă i-ar fi spionat şi ar fi auzit ceea ce puneau la cale. Prezența liderului partidului țărănist îi stingherea pe toți, îl ştiau din ziare sau chiar de la reuniunile electorale, dar faptul că se aflau în apropierea lui năştea o şi mai mare rezervă celorlalți în angajarea unei discuții deschise, şi asta pentru că abilul om politic avea un stil de a discuta mai curând juridic decât cel ce se impunea în asemenea împrejurări. Mereu erau amintite forțele, reale sau nu, aflate în spatele său, mai curând în spatele numelui său, cum sublinia de câte ori avea ocazia, dar un sentiment de stingherealã se crea la toți, ei, ceilalți, venind din partea altor grupări politice, trebuiau să țină seama mai întâi de părerea acestui om care, prin limbaj, prin gestica studiată parcă la oglindă şi, mai ales, prin superioritatea omului care se crede de multă vreme cel mai important individ din mijlocul unei adunări şi vrea să se ştie tot timpul acest lucru, le-o impunea. În ce-l privea, Colonelul nu putea suporta astfel de lucruri, dar nu putuse s-o spună, pe urmă vorbise cu Lucrețiu Pătrăşcanu despre întrevederea avută: „Ei, bine, ce părere ți-ai făcut despre domnul Maniu?" Colonelul refuzase să-i răspundă. Ceea ce gândise el despre omul de la Bădăcin nu încredințase nimănui şi pentru că în astfel de împrejurări nu avea cui, şi pentru că, într-adevăr, deşi nu se vedea cu multă lume, numai de vorbit nu-i ardea, dar un sentiment de dezamăgire îl încercase. Se aşteptase ca omul aureolat de o istorie făcută de ziare şi de partizani fanatici să lase, cât de cât, impresia unui tip decis, a unui lider, adică să-ți inspire senzația că poți să-l urmezi fără să rişti ceva, şi oricât ai fi vrut să înțelegi ce este în realitate un om politic burghez, era greu să-ți imaginezi că aşa ar trebui să arate un astfel de individ. Prea multe cuvinte, prea dibaci în gândire, prea multe chichițe avocățeşti, mereu întrebări cu cheie, mereu

obstrucții asupra unor acțiuni care nici nu avuseseră loc şi care mai întâi trebuiau să reuşească şi pe urmă să se vadă ce era de făcut de aici încolo. Un târg, într-un cuvânt, în care omul care temporiza cel mai mult acțiunea, motivând fiecare tergiversare cu o prudență ce trebuia să existe în astfel de împrejurări, dar care devansa o frână în calea acțiunii. Dacă ar fi fost după el, de mult s-ar fi rezolvat totul, dar nu putea să se amestece în complicatele tratative ce începuseră de mult. Sigur că era vorba de soarta țării şi că orice aventurism era nepermis, se vorbea de masele aflate în spatele acestui individ, dar el deja făcea parte din trecutul politic al țării, şi ce părea mai ciudat era faptul că Maniu nu înțelegea că tocmai ei, comuniştii, erau urmați de exact ceea ce îi trebuia acestui om ca să fie liniştit, de mase. Dar cum nu aveau timp de lămuriri şi nimeni nu se gândea să arate celuilalt că e mai puternic sau că are în spate forțe mai puternice, discuția decursese oarecum steril şi cu destule poticniri. Se evocau relațiile externe ale celor aflați în jurul mesei, se anvizajau jocuri viitoare în culisele diplomatice, erau invocate problemele grave pe care viitorii guvernanți le aveau în față şi cine să le descurce decât omul cu obrazul palid, cu priviri reci, cu glas ascuțit, chinuit parcă de colici, cu o crispare a expresiei feței în fiecare secundă, scoțând parcă cu greutate din străfundurile ființei mereu o soluție neaşteptată, pregătit pentru toate variantele. Plecase de acolo cu o vădită dezamăgire pe care celălalt, Lucrețiu Pătrăşcanu, o simțise şi-i spusese: „Nu pari prea fericit.” „Da? Se simte?” „Cam...” făcuse avocatul cu zâmbetul lui fermecător. „Cu marfa asta lucrăm noi?” „Deocamdată, nu avem ce face altceva. Nu crezi?” Convorbirea se oprise aici. Gazda aşteptase să fie aduse cafelele pentru amândoi de către o fată subțire, care nu avea aerul unei subrete, ci mai curând al unei rude şi pe urmă, după ce-l lăsase să guste lichidul încă fierbinte, doar o gură rapidă, scurtă,

deschisese mapa cu hărți, explicându-i răbdător despre ce era vorba.

— Ca militar ce sunteți, nu este nevoie să vă mai spun că reuşita acțiunii noastre depinde de rapiditatea şi de hotărârea cu care vom tăia aripile adversarilor. În țară, la ora asta, există 670.000 de nemți în care intră şi grupul etnic german. Evident, nu toți sunt soldați. Trupele germane numără 64.000 de soldați, plus 40.000 de trupe SS, cele mai periculoase. Unitățile germane sunt în număr de 63, cu trupe de aviație, antiaeriană, marină, posturi de ascultare, unități de camuflaj al trupelor cu ajutorul ceții artificiale, transmisionişti, baterii de coastă, depozite de căi ferate, ateliere de reparat, spitale de campanie, sanitari, cruce roşie, plus poliție militară, SS, ca să nu mai vorbim de agenți acoperiți care nu sunt mulți, dar periculoşi şi, mai ales, necunoscuți. Mari unități germane se află, după cum probabil ştiți, în Bucureşti, Braşov şi Ploieşti. Acestea trebue întâi anihilate. În ce priveşte armata, noi am făcut totul ca în fiecare loc, la momentul potrivit, trupele noastre să intre în dispozitiv şi să împiedice orice încercare de a reacționa a nemților. Puncte periferice, dar importante, se mai află la Hodiaş, pe muntele Omul, în clădirea *Touring Clubului Român,* la Ocna Sibiului, la stația meteorologică şi la cota 574, la vest de Ocna Sibiului. La Orşova trebue scoasă din luptă o companie din Batalionul 370 care se ocupă cu siguranța transportului pe Dunăre, la Periam, în Timiş Torontal, există lazaretul 663, instalat în Şcoala germană de acolo; la podul Rizi sau Beştiloaia, iată-l aici pe hartă, indicat cu o cruciuliță, se găseşte o companie de instrucție, specială, cu numărul 13. Pe şoseaua Bucureşti-Oltenița vă mai semnalez două depozite de muniții germane, unul în pădurea aflată la un kilometru şi jumătate de comuna Mitreni, în dreptul kilometrului 54, altul în pădurea aflată la nord de comuna Şoldanu, în dreptul kilometrului 46... În

rest, o să citiți harta şi o să aveți situația exactă a trupelor inamice. Ce înțelegeți să faceți?

— Vom mobiliza forțele noastre în sprijinul armatei.

— Nu e vag? întrebase celălalt. Ce înțelegeți prin forțele dumneavoastră?

Colonelul îl privise deschis, neascunzându-şi uimirea.

— De câte ori trebue să vă spun că avem oameni în toate părțile, dacă vă interesează...

— Nu vreți să fiți mai concret?

— Cum să nu? E vorba de unități de partizani care luptă de câteva luni în Munții Banatului şi mai ales de grupele de sabotaj din transporturi, unități de asalt, gata să intervină imediat ce acțiunea armatei ar avea loc. Vreau să vă amintesc că şi în rândul oştirii există susținători pe care bineînțeles că nu pot să vi-i numesc, din motive pe care le ghiciți.

— Înțeleg, înțeleg, făcuse gânditor celălalt. Şi armele pentru civilii dumneavoastră de unde o să le luați?

— Sunt luate de mult...

— Vreți să spuneți că ele se găsesc pe toate drumurile şi că nu aveți decât să le strângeți...

— Nu, domnule, sunt depozitate în locuri sigure şi fiecare grupă de civili, cum le spuneți, ştie ce are de făcut...

— Nu rămâne decât să vă cred pe cuvânt...

Mereu aceeaşi neîncredere, mereu bănuiala că ceea ce ani de zile se organizase cu migală şi răbdare nu exista cu adevărat, adică o rezistență organizată, gata să lupte.

— Atunci să trecem şi la situația armatei, pentru a vă face o idee generală. Dar de ce nu luați cafeaua aia, că se răceşte?

Băuseră fără să se privească. Casa părea pustie. Niciun fel de zgomot, nicio mişcare. Ca şi când ar fi ştiut ce simte, gazda spusese:

— Fiica mea ne păzeşte. La cea mai mică bănuială că putem fi surprinşi vă voi conduce spre o ieşire pregătită din vreme...

— A, nu la asta mă gândeam, mă gândeam că noi doi avem toate motivele să ne suspectăm unul pe celălalt, deşi ne-am angajat la o treabă destul de primejdioasă din care nu mai există ieşire.

— Asta cam aşa e. Dar mai bine să mă ascultaţi. Pe front există 465.000 de oameni, în Zona exterioară şi în Zona interioară. 39.000 de soldaţi putem să-i socotim ca aparţinând zonei Bucureşti. 250.000 sunt subordonaţi Marelui Stat Major. Putem conta pe Armata I, pe Corpurile 6 şi 7 teritoriale, pe Vânătorii de Munte şi pe cei 37.000 de oameni care lucrează în aviaţie, plus 36.000 de oameni din antiaeriană. Mai putem adăuga 9.400 de marinari şi ofiţeri. Restul îl veţi face dumneavoastră...

— Cred că puteţi conta pe toată armata română, care e sătulă de nemţi...

— Să sperăm. Parola e cea pe care o cunoaşteţi: *Stejar, extremă urgenţă.* Odată dat acest ordin, trupele noastre vor ocupa punctele dinainte stabilite. Dealtfel, în ce priveşte Bucureştii, pentru ca să nu bată la ochi, am obţinut cifra de 39.000 de soldaţi, invocând posibilele revolte muncitoreşti. Aici aveţi hărţile pentru Marele Stat Major, şi una în culori a trupelor campate pe judeţe, precum şi amplasamentele pe teritoriu ale depozitelor de muniţii şi carburanţi, materiale, auto şi geniu, explozivi, depozitele de subzistenţă a armatei, echipament şi harnaşamente. Vă mai reamintesc că numai în Capitală există 68 de obiective militare germane, aici trebuie să avem un sprijin consistent din partea dv. Un prim obiectiv de mare importanţă mi se pare Centrala telefonică de la Ciolpani, care este folosită de Mareşal când stă la Predeal şi de unde se ţine legătura cu frontul. Între altele vizăm şi postul german de radio *Ilse II,* aflat în pădurea

Tunari, care trebue scos din circulație din primele minute, precum şi tăierea circuitelor telefonice germane care va fi făcută sub pretextul unui exercițiu de rutină al celor de la *Serviciul de Telefoane.* Mai sunt angajate în această operație şi unități de pompieri. Locuri care ar trebui neutralizate: *Hotelul Splendid* şi *Hotelul Princiar,* unde sunt cazați nemții din Comandamentul din Bucureşti. Intenționăm de asemenea să blocăm barierele de Giurgiu, Bragadiru, Ciorogârla, Chitila şi mai ales pe cea de la Băneasa, din cauza aeroportului şi a accesului spre Valea Prahovei. Cam asta ar fi tot: data acțiunii: 26 august...

— Dac-o vrea Dumnezeu, cum spunea un prieten al meu, zisese Colonelul, ridicându-se, strângând mapa şi pe urmă mâna gazdei sale care-l condusese în tăcere până la ieşire...

*

Aşadar mai erau câteva zile şi viața lui avea să se schimbe. Ce ciudat lucru, să fii singurul din această casă care să ştii ce Dumnezeu se va întâmpla cu toți oamenii (sau nu se va întâmpla, pentru că totdeauna exista un lucru necunoscut ce putea să dea totul peste cap, să amâne sau să schimbe datele întregii probleme). Poate o presimțire ce devenea tot mai insistentă şi ducea la gesturi neaşteptate exista, nu s-ar putea spune că Tismana arăta tot atât de sigur pe el, că în stăpânirea lui de sine nu intrase încă şi puțină pace; că lui Raul nu-i mai ieşeau pe gură frazele acelea muşcătoare şi stării lui de amețeală permanentă îi luase locul o inerție din care nu mai reuşea să iasă, glasul părea lipsit de ironie, era obosit, nedormit, vorbea mai puțin, citea ziarele de dimineață de tot, înaintea lui Tismana, de parcă ar fi vrut să desluşească din ştirile lor anodine un adevăr pe care-l bănuia de mult, dar care devenea presant, oricum nu atât de imediat cât ştia Armand

că va fi. Ceremonialul nescris al casei era acelaşi, deşi, de la plecarea atât de neaşteptată a Evelynei, parcă raporturile dintre ei se schimbaseră puţin. Valetul Anton tot îl mai întreba din când în când pe Raul, fratele ministrului, cu aceeaşi voce egală, fără nuanţe: „Ce mai serveşte domnul?", dar el nu mai răspundea ca altă dată: „Rahat", făcea numai un semn obosit că doreşte coniac, arătând sticla din faţa lui, aşezată pe o masă de nuiele în mijlocul peluzei de iarbă, şi bătrânul domn, moştenit de la Slătineanca cea bătrână, se apleca asupra paharului şi mai turna o picătură aurie; atât, o picătură, cu aerul că umple din nou paharul ce nu fusese golit. Nu se mira, nu întreba nimic, aceleaşi gesturi, stânga înmănuşată la spate, ochiul atent la sonda de metal prin care se scurgea preţioasa băutură, servind cu dreapta, cu ochiul aţintit în aşa fel încât să nu se treacă peste un anumit nivel: paharul nici prea plin, nici golit la jumătate, pentru asta era plătit, să nu greşească, să dea iluzia că serveşte ireproşabil, în orice împrejurare; pe urmă, cozile de rândunică ale livrelei dispăreau arătând silueta văzută din spate a bătrânului, cu mersul lui egal, aceiaşi paşi, nu grăbiţi, nu leneşi, îndreptându-se spre nicăieri, undeva, în spatele unor copaci bătrâni şi aşteptând în picioare, nemişcat, fără privire, gestul prin care domnul Raul îl aducea din nou din palida, inconsistenta umbră a grădinii, lângă masa lui, pentru a-i mai turna din nou o altă picătură, stropul acela care lipsea din paharul beţivului pretenţios, zăcând între ziarele mototolite, nemaireuşind să se îmbete, cuprins de o plictiseală uriaşă, în torpoarea zilei de vară ce părea imemorială, nesfârşită, cu surparea norilor ce treceau măreţ deasupra oraşului; parcă nişte uşi împărăteşti de biserică, stropite cu aur, cărate de vânt cine ştie unde şi atunci se ivea de undeva, din adânca, misterioasa penumbră a casei, Marcela cu un coş de struguri brumaţi, abia culeşi dintr-o necunoscută vie, nişte

struguri imperiali, aurii şi ei, ca norii lunii august la Bucureşti, în care zvâcnea încă o sevă cristalină, înghețată în boabele ce străluceau şi păreau pline de o viață celulară nebănuită: „Nu serviți, domnu' Armand? Mi i-a adus cineva de la țară, i-am spălat, gustați..." Şi în priviri aceeaşi invitație şireată pe care o avea de câțiva ani, încărcată de mirare: „Cum poate un bărbat tânăr şi atât de singur – mă rog, ăsta era un lucru discutabil – să nu o observe, să n-o placă?" Şi el, impenetrabil, prefăcându-se mereu preocupat de dosarele lui pe care trebuia să le pună în ordine şi consultându-şi ceasul de la mână, ceea ce voia să-i sugereze femeii că nici să respire nu are timp, atât e de prins, şi ea se îndepărta, abia stăpânindu-şi mânia că nu e băgată în seamă măcar acum, când tirania stăpânei casei dispăruse şi nimeni nu întrebase unde plecase soția lui Tismana şi pentru cât timp, pentru că într-o casă mare servitorii nu pun întrebări, ei sunt numai întrebați şi, deodată, echilibrul relațiilor dintre cei aflați de atâta timp împreună sub acoperişul acelei case se schimbase. Ceva, o lipsă imperceptibilă de respect se instaurase, sigur, nimeni nu arăta asta pentru că ar fi fost pierdut, dar o undă compătimitoare în priviri sau în glas exista, ministrul era tratat ca un bolnav, urechea servitorilor avea o atenție specială, o aplecare curioasă, plină de deferență şi mai ales de bunăvoință, cum te-ai lăsa în voia unui convalescent care nu trebue să facă efortul de a spune de două ori ceea ce putea fi spus numai o dată şi el înțelegea asta şi se enerva, dar enervarea lui nu era trădată decât de câte un gest neeontrolat, iute reprimat, de o ridicare de ton necunoscută altădată, de o iritare a glasului ce se silea să fie acelaşi, lipsit de inflexiuni, cerând aceleaşi lucruri ca altădată, nu fără graba de acum câteva luni, nu cu indiferența celor ce ştiu că numai un cuvânt rostit pe jumătate ajunge, cum era de ajuns un gest vag care însemna ceva priceput de multă

vreme şi care nu se mai cerea explicat pentru a fi urmat de un serviciu. Nimeni nu discutase plecarea neaşteptată a Evelynei, nici ea nu dăduse nimănui vreo explicaţie, îşi făcuse bagajele în grabă, strângând febril ce credea că-i va fi necesar în expediţia terminată, vai, după un timp foarte scurt: banii şi bijuteriile, mai întâi şi câteva rochii la care ţinea foarte mult, nişte taioare, pardesiile ce anunţau ploile scandinave la care atât visase, pantofi, multe perechi de pantofi, boala tuturor femeilor, şi blănurile, în total câteva geamantane în care nu încăpuse tot ce ar fi vrut să ia de aici, dar nu se cuvenea să aibă aerul că devalizase casa soţului ei, ci că plecase numai într-un voiaj fără termen. O scrisoare lăsată pe un scrin în dormitorul comun la care Marcela privise cu o ardentă curiozitate pe care ar fi dat oricât ca s-o deschidă şi chiar ar fi făcut-o, dacă ceilalţi, la fel de curioşi, nu ar fi vegheat să nu fie violată pentru că într-un fel se solidarizau cu ceea ce bănuiau că va fi o mare suferinţă a celui părăsit, dar lucrurile se desfăşuraseră fără niciun fel de exteriorizare. Tismana se întorsese de la Domneşti şi şoferul Costache îl înştiinţase ce se întâmplase cu soţia lui, povestind cum o condusese la aeroport unde o aştepta diplomatul acela al cărui nume nu-l reţinuse, tenismanul blond, înalt, cu aerul său de campion, cu care se urcase în avion, nu înainte ca doamna să-i lase un bacşiş în palmă spunându-i: „La revedere, Costache, dacă te întreabă domnul unde am plecat, să-i spui că am să-i scriu de la Stockholm, să nu fie îngrijorat". Şi Tismana întrebase, ascultând apoi ce-i spusese credinciosul său şofer, dându-i şi el un alt bacşiş, zâmbind fără să clipească: „Bine, mulţumesc, Costache, vezi tu ce-i cu bujiile alea, că mereu cei de la Minister îmi vorbesc despre ele, ei se pricep mai bine decât mine..." Nu era vorba de nicio bujie, dar şoferul dăduse din cap aprobator; avea el grijă să le schimbe pentru că se vor fi învechit... Pe urmă, celor din casă, Marcelei şi

valetului Anton, le zisese să strângă ce mai rămăsese din toaletele doamnei şi să le ducă la Domneşti pentru că nu mai era nevoie de ele. Şi încheiase ca şi cum ar fi strâns o față de masă pe care mai existau firimituri, nedorind să le mai vezi: „Doamna o să lipsească câtva timp” şi cu asta totul era lămurit, clasat şi toți cei din jur, de la bucătăreasă la grădinar, nu trebuiau să se mai mire sau să ceară vreo explicație suplimentară. Cu el, cu Armand, discuția fusese la fel de lapidară: „Ce spui de asta?” „Nu înțeleg nimic.” „Nici eu.” Pauză mare, Tismana fumase o țigară întreagă în fața ferestrei deschise, era într-o zi plină de soare, altădată se gândeau să plece la mare sau în alte locuri, acum ceva stricase echilibrul existenței lor şi nimic nu părea mai lipsit de sens decât dispariția Evelynei. A, una erau aventurile ei pe care le ştia toată lumea, boxerul acela, mai vechiul tenisman (exista o consecvență deci pe linie sportivă, se amuza în sine, cu amărăciune, ministrul), alți bărbați, mai tineri sau mai bătrâni; în societatea lor totul era îngăduit în afara lucrurilor scandaloase, cum ar fi o palmă dată cuiva sau o ceartă în public, sau, şi mai rău, ceea ce se întâmplase atunci, părăsirea căminului conjugal şi încă în ce formă, fuga cu un strein, asta putea să aibă implicații şi asupra carierei lui politice, putea fi întrebat, se puteau insinua de către adversarii săi cine ştie ce lucruri, poate o învinuire de spionaj, adică trecerea unor secrete de stat tenismanului suedez care cine ştie pe ce carte jucase, dar dincolo de schimbul rapid de cuvinte dintre ei şi o condamnare formală din partea soțului ultragiat: „Parcă n-o ştii, totdeauna a fost aşa, nu s-a luat în serios, din nefericire de la o vârstă nu mai poți ierta uşurătățile femeii lângă care stai. Asta merge la tinerețe, nu la o vârstă când putea să aibă nepoți”, nu se mai rostise niciun cuvânt. De atunci, nimic, nici măcar o aluzie, odată ce toate lucrurile ei dispăruseră din jur, Marcela având grijă să strângă orice ar

fi putut s-o evoce în această casă, de la pieptenii folosiți, până la săpunuri şi parfumuri, de la extensoarele din sala de gimnastică, până la pantalonii de călărie, totul fusese adunat meticulos şi făcut pachet, expediat cu maşina la Domneşti, un control sever urmând unei inspecții a valetului care nu uitase nimic: o cravaşă mai zăcea pe undeva, prin fundul unui dulap şi chiar o şapcă de jocheu, de piele, ce se strecurase într-un raft, totul vânat cu o atenție polițistă, era ca şi când ai scormoni cu un bisturiu adânc într-o rană, cum ai cauteriza cu fierul roşu un loc infectat, dar dincolo de astea mai existau telefoanele răutăcioase care deveneau sâcâitoare, voci de femei care nu-şi mai spuneau numele ca altă dată şi pe care, pe unele, şi Marcela şi Anton le recunoşteau, voci drăgălaşe, prefăcute, întrebând cu aerul celei mai bune credințe: „Cu doamna Tismana, dacă se poate" sau: „Drăguță, Evelyne e pe acolo, fii dulce şi dă-mi-o..." şi câte şi mai câte, aceeaşi triumfătoare, gâlgâitoare satisfacție, ştiindu-se că dincolo, la capătul firului, valetul sau subreta trebuiau să răspundă fără enervare că doamna lipseşte şi pe urmă venea fraza următoare: „Dar unde e plecată şi când revine?" şi aşteptarea pânditoare a unei urechi voind să distingă în vocea celor doi vreo încurcătură: „Nu ştim, doamnă, reveniți". Şi câte o voce revenea cu aceeaşi ironică curiozitate anonimă care sfârşea prin a-i enerva chiar şi pe aceşti doi oameni de casă, obişnuiți cu toate. Dar între ei, măcar formal, lucrurile nu suferiseră niciun fel de modificare, aceleaşi ore ale cafelei, ale mesei grăbite de la prânz, numai invitații de seară nu mai apăreau, dar asta nu se mai întâmplase de mult, de pe vremea când începuseră bombardamentele, aşa încât nimeni nu se mira sau nu lăsa loc pentru aşa ceva, urmase reîntoarcerea la Domneşti şi firul existenței lor fusese reînnodat, fără mari surprize, dar absența femeii care dăduse până nu de mult toate ordinele

şi care conducea de fapt barca, cum spunea ea însăşi, câteodată era resimţită, oricum, şi imperceptibila schimbare de atitudine a celor din jur, unii faţă de alţii, nu scăpa nici unuia dintre ei, chit că fiecare îşi vedea de ale lui, cu exactitatea de ceasornic a habitudinii; plecări la ore fixe, acelaşi claxon la întoarcerea acasă a ministrului, grelele grilaje scrâşnind apoi pe pietrişul în care erau înfipte şinele pe care alunecau nişte rotile, norul de praf albicios ridicat deasupra curţii, căzând uşor peste iarba şi tufele de trandafiri şi imediat ţâşnirea robinetului de apă, întors şi jetul argintiu ce umezea colbul, şuvoaiele lichide învăluind ca o pulbere ce răcorea aerul încins de vară şi mirosul de praf umezit şi de iarbă arsă ivit din contactul dintre prăjeala soarelui de vară şi râurile de apă rece izbucnind din subteranele pământului sau numai dintr-un sistem circulator de ţevi ce o căra de undeva, ecourile înfundate ale paşilor lui Tismana, urcând scările acoperite cu covoare roşii şi întrebarea mereu aceeaşi: „Eşti pe aici, Armand?" şi el răspunzând că sosise abia cu câteva minute înainte (ministrului îi plăcea să fie aşteptat, să fie cineva care să-i dea o ştire despre lucrurile curente şi asta imediat, când, bineînţeles, nu soseau împreună de cine ştie unde, Armand însoţindu-l deseori şi rezolvând din mersul maşinii unele treburi curente). Dar dispăruse animaţia, ceva vital din această casă, nu mai erau apelurile Evelynei care cerea cine ştie ce, nu se mai auzeau paşii Marcelei alergând de la subsol până sus, nu se mai auzeau plăcile de patefon, măsurile triste ale *Pavanei pentru o infantă moartă,* târşitul *poantelor* pe parchetul din sala de gimnastică, încrucişarea de spade şi glasul biruitor al femeii când reuşise un punct, atingând pieptul adversarului care abia aştepta să fie lovit cu spada în pieptarul matlasat ca să o audă, încântată cum era, că s-a mişcat cu dibăcie în acea dimineaţă; nu mai erau apelurile de jos, din maşină, când se uitau pintenii dacă se

mergea la călărie, sau cravaşa, ori celelalte accesorii atât de numeroase provocând reîntoarceri şoferului care mai căra vreo pătură sau mai aducea o altă pereche de cizme pentru că cele luate la plecare nu păreau potrivite, nu se ştie de ce, şi nu se mai auzeau plescăiturile palmelor pe spatele gol al Evelynei, ale fostului boxeur, Bob Harvey, care încă povestea cum a câştigat titlul mondial la Havana cu un *upercut* de toată frumuseţea aplicat în plină figură adversarului, nu-l mai zăreau pe doctorul Lăcănescu cu mersul lui târşit, şiret, cu privirile libidinoase, aruncate pe furiş în jur, cu gâjâitul de om bătrân, urcând scările, totul anunţând un sfârşit previzibil; şoarecii părăseau corabia, de la o vreme chiar telefoanele se împuţinaseră, sigur că mulţi erau încă în dispersare, locuind cine ştie pe unde, pe la rudele de la ţară sau în orăşele de provincie, dar pe unii dintre amici Tismana îi întâlnea, se întorseseră în Bucureşti, îi văzuse, se salutau, dar atât, se evitau şi el nu spunea nimic, nu se mira de nimic, îşi căuta de lucru pentru a uita ce i se întâmplă sau pentru a nu mai fi silit să priceapă că ceva nu este în ordine în jurul lor.

Şi în această viaţă trucată, pentru că ei, cu toţii, ştiau totul despre ceilalţi, Armand avea sentimentul unui actor care se pregăteşte să iasă din scenă, să-şi şteargă machiajul de pe faţă pentru a-şi arăta adevăratul chip. Nu înţelegea nici el bine ce i se întâmplase. Mereu amintirea perioadei confuze de după plecarea din Spania, aşteptarea apăsătoare din micul hotel *Raza de aur,* suspiciunea pe care o ghicea în jur, şi el şi Neluţu Marcovici fiind socotiţi un fel de trădători ai cauzei internaţionaliste, dar alţii o păţiseră şi mai rău, cum îi spusese după ciudatul proces Nicolae Cristea, puteau să aibă ghinionul să fie puşi la zid pentru că în război se întâmplau şi lucruri din acestea. Oricum, sentimentul inutilităţii, al refuzului de a li se da vreo explicaţie, asta durea cel mai tare. Micuţa femeie care se învârtea în jurul

lor fără un cuvânt, Eugenia Luncaş, ocupată cu alţi voluntari ce soseau sporadic şi trebuiau dirijaţi spre locurile de instrucţie şi cazaţi şi avut grijă ca ei să nu fie prinşi de autorităţile franceze, nu-i întrebase niciodată: „Dar voi ce mai faceţi aici?" Şi ce să explice? Că erau un fel de dezertori a căror soartă încă nu o hotărâse nimeni, lucru ce-l făcea pe Neluţu Marcovici să urle de plictiseală: „Eu mă car, treaba lor, să mă dea dezertor, să mă caute, să mă împuşte, provizoratul ăsta nu-l mai suport." Se apucase de băutură, el care nu bea mai mult de un pahar, două de vin sau de rachiu, orice ar fi fost mai bun decât expectativa asta. Trecuseră câteva luni îngrozitoare, actele lor false nu le permiteau o mişcare prea riscantă în Parisul pe care-l vedeau de la mansarda acelui hotel ieftin: fumuri albe, drepte, deasupra unor acoperişuri reci, plumburii, multă ploaie, nesfârşitele ploi pariziene şi, ironie, întrebarea: „Ce dracu' găseau aproape toţi în acest oraş, zis al distracţiilor, în afară de muzeele bune şi de marile lui bulevarde pline de studenţi veseli, noaptea, când ei trebuiau să zacă ore întregi în încăperea mucegăită, foşgăind de gândaci, să citească ziare sau romane poliţiste, luate pe nimic de la anticăriile de pe malul Senei, un Paris sumbru, din toamna unui an sângeros, şi în jur, o nepăsare uriaşă, discursuri în Parlament, fotografii cu oameni ucişi în bombardamente în Spania lor, abia părăsită şi, la radio, cântecele lui Maurice Chevalier şi iar cifre ale răniţilor şi dispăruţilor şi ale caselor distruse de bombardamentele aviaţiei voluntarilor naţionalişti, totul în cacofonia radiofonică a unor programe neruşinat de lejere în mijlocul loviturilor de tun ce se mai auzeau încă, dacă veniseşi de acolo, găsind că viaţa e neverosimilă pentru că, la numai câteva sute de kilometri de acest Paris plin de petreceri, de femei şi diplomaţi, de aventurieri şi spioni, de bancheri şi de poeţi, mureau

oamenii cu miile şi nepăsarea generală te putea scoate din sărite.

Apăruse în cele din urmă Lazăr Ionescu, un om negricios, cu o mustață subțire cât un şiret, cu ceva, nu vesel, cât binevoitor pe chip. Le spusese să-l aştepte toată dimineața, nu putea să le dea o oră precisă, dar îi rugase să rămână în hotelul *Raza de aur* pentru comunicări importante. Şi ei îl aşteptaseră. De Neluțu Marcovici nu avea nevoie, deocamdată, cu el, cu Dănacu trebuia să vorbească. Se închiseseră în mica încăpere de la etajul IV al hotelului şi *tehnicul* scosese un dosar cu mai multe fotografii, întinzându-i-le ca să le privească. Prima senzație fusese aceea că avea un frate geamăn despre oare nu ştiuse nimic până atunci. Un tânăr cam de aceeaşi vârstă cu el, asupra staturii sale nu putea face niciun fel de apreciere, cu ceva comun. „Cine e?" întrebase. „Omul pe care va trebui să-l substitui." „Nu înțeleg." „O să-ți explic imediat", spusese celălalt şi-i mai arătase fotografia unei maşini sfărâmate şi chipul unei femei frumoase: „Asta ar fi mama dumitale care a murit într-un accident de maşină". Nu înțelegea mare lucru, pe urmă privise şi alte câteva imagini: o casă foarte frumoasă, dintr-un oraş necunoscut, înconjurată de grădini cu vegetație luxuriantă: „Fosta dumitale locuință de la Buenos Aires", pe urmă fotografia unui *ranch* plin de animale şi de călăreți, altă casă, la fel de arătoasă, tot înconjurată de grădini, de data aceasta în Bucureşti: „Iată viitorul dumitale domiciliu. Când ajungi în țară, cineva o să te ia în primire şi o să-ți dea toate explicațiile de care ai nevoie". „Nu înțeleg nimic." „Puțină răbdare, nu e simplu." Pe urmă, lăsase dosarul şi-l privise drept în ochi: „Ei, ce zici?" Tot nu înțelegea mare lucru. „Nu mi-ați spus despre ce e vorba?" „O să vină şi asta. Am vorbit cu cei din Spania, cazul dumitale e limpede, nu mai e nevoie să te gândeşti la chestiunea aceea." „Să înțeleg că trebue să mă reabilitez, că

misiunea la care vă gândiți este un preț pentru ceea ce eu nu am făcut şi nu am să recunosc niciodată?" „Nu e vorba de aşa ceva. Nu-ți cere nimeni să te reabilitezi. Avem mare nevoie de un om ca dumneata. Eşti exact ce ne trebue." Şi-i explicase, cât putea el să explice pe scurt, despre ce era vorba. „Dar nu am dexteritatea unui spion, pentru că ce-mi cereți este un lucru destul de complicat." „Asta ştim şi noi, poate n-ai să reuşeşti, dar de încercat trebuie să încerci. Nu avem altă cale. Ne interesează unele lucruri pe care nimeni nu le va şti în afara dumitale, dacă vei reuşi să intri în pielea acestui tânăr cu care semeni foarte bine. Spaniola o vorbeşti binişor, după cât mi se spune, este exact ceea ce trebue. Franceză ştii, după informațiile noastre cunoşti şi germana, e cu atât mai bine. Exact la ce ne-am gândit, la un tânăr instruit, crescut la Buenos Aires care habar nu are de viața din România şi care, murindu-i mama şi nemaiavând pe nimeni, se întoarce în țară la sora defunctei. Sună ca într-un roman prost, dar ăsta-i repertoriul. Ştim totul despre cei din Argentina, despre cei de la Bucureşti a fost mai uşor să aflăm ce fel de indivizi sunt. Vei fi instruit în acest sens, vom avea grijă noi de tot. Primeşti?" „Cred că glumiți. Cum o să vă răspund atât de repede? Lăsați-mi un timp de gândire." „El va fi foarte scurt, oricum nu trebue să vorbeşti despre asta cu nimeni, nici chiar cu Neluțu Marcovici, prietenul dumitale. E o afacere secretă..."

După două săptămâni se despărțise de acesta. Nu erau nici veseli, nici trişti. „Ce-ai să faci, Neluțule?" „Nu ştiu încă." „Nu ți-au spus nimic?" „Nimic, doar că nu trebue să mă simt vinovat. Cazul nostru a fost închis. Mă vor sprijini să găsesc ceva de lucru pe aici." „Nu vrei să te întorci în țară?" „M-au întrebat, dar nu mai am niciun chef de aşa ceva." „De ce?" „Nu ştiu prea bine nici eu de ce. Poate că refuzul de a se mai conta pe mine îmi va schimba felul de a trăi. Vom vedea. Nu te întreb ce vei face, am înțeles că au

nevoie undeva, în țară, de tine. Îți doresc succes." Îi întinsese mâna, era supărat pentru un lucru pe care el nu-l ghicea. „Cum o să facem ca să mai ştim unul de altul?" „Habar n-am, nu scriu la nimeni, nu am o caligrafie prea citeață. Să lăsăm ca întâmplarea să hotărască..." Voise să-l sărute, dar Neluțu se îndepărtase grăbit, ca şi când ar fi avut foarte multă treabă. Îi ascultase paşii pe scările scârțâitoare ale hotelului *Raza de aur* şi de atunci nu-l mai văzuse niciodată, auzise doar prin '52, de la nişte prieteni comuni, că trăieşte la Paris, dar cu ce se ocupa nu aflase nimeni.

*

Sus, în cabinetul lui, Tismana îşi făcea cafeaua. Nu mai avea răbdarea de altădată, se căina de câtva timp că la rețeaua electrică a scăzut tensiunea, darea în cele trei unde i se părea că durează o veşnicie, se învârtea în jurul reşoului, privind absent, din când în când, pe fereastră la peluzele albastre, la ora aceea de dimineață, cu o iarbă brumată ca oțelul şi de câteva ori vasul dăduse în clocot şi abia salvase caimacul la care ținea atât; alteori citea nervos telegramele din ziare, răsfoia distrat paginile încă umede de cerneală de tipar şi-l striga de alături pe Armand: „Ce faci, dragă, de ce nu vii încoace?" „Nu vreau să vă deranjez." „Dar nu mă deranjezi deloc, de unde-ai mai scos-o şi pe-asta? Ce mai spun ziarele, citesc şi nu înțeleg nimic." Fața macerată de nesomn, ceva care scădea imperceptibil în ființa lui, slăbise parcă, dar asta îi dădea un aer şi mai absent, era chiar un bărbat fermecător, deşi vârsta începea să-şi spună cuvântul, avea rasă, Armand o recunoştea, surâsul altădată franc, deschis, dispăruse, o osteneală foarte greu ascunsă îi lua locul. Era îmbrăcat în vechiul lui halat vişiniu, totdeauna îngrijit călcat, cu o batistă albă de olandă în

buzunarul de la piept, cu un fular, şi el alb, de mătase, care-i acoperea gâtul fragil deşi afară era cald, ne aflam în august, dar Tismana avea oroare de curent, de inflamații ale gâtului, suferise de amigdalită în tinerețe şi asta îl făcuse prudent. Tuşea rar, expectorând discret într-o altă batistă, şi ea călcată, albă, pe care o desfăcea cu grija unui medic care aplică un pansament pe o rană. Se ținea drept, puținul păr care-i mai înconjura tâmplele albise de tot, se privea discret, totdeauna când rămânea singur, în oglinzile atât de numeroase ale casei şi căuta să înțeleagă de ce se găsea încă tânăr. „Interior sunt acelaşi, îşi spunea, psihologia mea nu s-a modificat, am un suflet de adolescent, ce curios lucru, numai carnea îmbătrâneşte deşi exercițiile pe care le fac mă țin drept şi am un mers juvenil. Fleacuri!" Mereu acelaşi monolog pe care nu-l auzea decât el, ca pe o rugăciune sau o invocație misterioasă către nişte forțe ce nu se mai arătau. În dimineața zilei aceleia, de 21 sau 22 august, Armand nu se uitase în foaia de calendar de pe birou, ceva veşted, amărui plutea în aerul răcoros de dimineață, ultimii trandafiri de pe Jianu, trandafirii Maréchal sau Isabel se scuturaseră de mult pe bulevardul încins pe care stropitorile rare, câte mai rămăseseră în Bucureşti, îl udau încă din zori. Un cer pălit, de un albastru mort, făcea acoperişurile şi mai incerte, fără forme, o ceață uşoară ca răsuflarea copiilor se târa neştiut spre pădurile dinspre Herăstrău şi Băneasa. Melancolice trăsuri treceau rar spre Bordei; erau răpănoase, nu mai aveau strălucirea de altădată, biete echipaje scăpate din rechiziții, revopsite şi ținând locul taxiurilor, trase de cai slăbănogi şi ei, cu birjari absenți pe capră, moțăind şi mergând spre lacuri, cu clienți scăpați de pe front, în permisii sau vechi scutiți sau invalizi, lume mai bună locuind pe aici prin apropiere, dar totul arătând jalnic, oameni şi trăsuri lipsite de stilul vechilor vremuri, când spițele roților erau vopsite cu lac negru şi caii

erau buşumaţi şi bine întreţinuţi şi harnaşamentele lor din piele de Dresda, bătute în ţinte, luceau în soarele dimineţii, nu ca acum, când un trecător curios ar fi văzut sârmele cu care fuseseră înnădite discret. Grădinarul lor tundea impasibil iarba cu o maşină englezească, era un bărbat gras, înalt, cu statura unui artilerist, un neamţ moştenit de la Slătineanca cea bătrână, care avea mai mult de 80 de ani, dar ţinându-se bine, fără să-i arate, tot timpul în hainele lui neschimbate, o uniformă verzuie de pădurar, cu şorţ de piele peste pantaloni, obrazul bărbierit la sânge, roşu, ca al oricărui băutor de bere, cu o şapcă pe frunte, salutând pe fiecare, ori de câte ori îi vedea (vechea politeţe a slugilor de case mari), fumând trabuc şi participând la toate vânătorile ca maestru de ceremonii pentru că ştia cum se prepară vânatul, făcând focurile şi prăjind câte o pulpă de mistreţ la nevoie, indispensabil, binecrescut, absentându-se şi nevorbind decât dacă era întrebat, omul pe care Armand îl văzuse cel mai des în curtea casei din Aleea Alexandru, dar cu care nu vorbise niciodată. De ce observa toate acestea tocmai acum şi altă dată totul i se păruse firesc? De ce abia în dimineaţa acestei zile de sfârşit de august realizase că ceasornicele, nenumăratele ceasornice ale Evelynei, nu mai băteau sferturile, jumătăţile şi orele lor, fiecare pe rând, ca într-un ceremonial? Pur şi simplu, pentru că de la plecarea ei nimeni nu le mai întorsese arcurile şi sunetele lor se stinseseră pe rând, fără ca cineva să-şi mai dea seama de asta. Casa părea mută, scufundată într-o tăcere letargică, uşile ce se închideau cu fâşâituri sau pocnete înfundate nemaireuşind să evoce tainica muzică a ornicelor. Asta lipsea, şi florile comandate în fiecare dimineaţă la florăriile din centru şi pe care şoferul Costache le căra cu discreţie prin spatele casei şi le încredinţa Marcelei.

Aceasta desfăcea foiţele verzui, fine şi le sorta, tăindu-le cozile după mărimea vazelor, aşezându-le după o rânduială

pe care numai ea o învățase de la stăpâna casei, pretutindeni flori, în colțurile imensului hol de marmură albă de Carrara, în care soarele își făcea jocurile, reflectându-se strălucitor, dimineața după ce străbătea geamurile albăstrui de cristal din care iradia o a doua lumină, puțin mai întunecată, ca șira spinării păstrăvilor, pentru că sticla prețioasă avea în ea un siliciu nevăzut și încenușa vibrația solară, dar atât cât să sesizeze numai un ochi foarte sensibil; pe la prânz greaua torpoare de la amiază căzând ca niște falduri grele pe lespezi și atunci purpuri grele alunecau pe ceara cu care femeile de serviciu frecau piatra poroasă, învăluind-o într-o peliculă de culoarea rășinii, alunecoasă și frumos mirositoare; iar la amurg, amurgurile din imobilul imens al lui Tismana, sosea scăpat de undeva din perdeaua de un verde negru a coroanelor copacilor din Jianu, ca o rază rubinie, ce incendia perdelele de catifea trase, lăsând numai o spadă sângerie pe pavimentul acum incert ca și când cineva ar fi spart niște vitralii undeva, deasupra. Atunci holul pustiu ca un peron imens de gară, aproape nemobilat, numai cu pereții încărcați de ceasornice, dar nu toate, pentru că cele mai multe erau agățate în pereții salonașelor colaterale și de acolo anunțau orele de seară cu o melancolică bătaie divină, nu, de aici nu se auzeau decât foarte stins mașinăriile subtile de pe pereții budoarului Evelynei; pendula hexagonală *Renaissance,* în formă de râșniță, nu putea fi auzită decât din dormitorul ei sau din baie; cum nu se auzea pendula cumpărată de Tismana din Malastrana; cum nu putea fi auzit nici *Carterul* rococo din lemn aurit; nu, aici băteau triumfător alte pendule englezești, cumpărate la alte vârste ale casei, mereu cărate cu grijă în geamantanele din piele, de pe la Londra, Berna sau Köln de către ministru sau de către soția lui: orologii cu repetiție, pendule murale cu cadranul pictat, toate acordate în așa fel încât să nu

alarmeze, să scoată sunete dulci, prelungi, etufate, ca şi când ar fi fost aşezate pe un perete de pâslă. Dar acum toate tăceau, liniştea devenea asurzitoare, crea o spaimă pe care o resimțeau cu toții şi discreția cu care se trecuse peste dispariția Evelynei se risipea. Ar fi trebuit făcut ceva, dar nimeni nu ştia ce, pentru că prezența florilor într-o casă în care nu mai apărea ca de obicei stăpâna de dimineață, corectând ici şi colo aranjamentul Marcelei, schimbând locul vazelor, punându-le pe unele mai în lumină şi pe altele scoțându-le din conul de umbră al perdelelor, ori aşezându-le lângă un mic bazin de piatră deasupra căruia un berbec arunca două fire de apă argintie prin cele două nări, ar fi intrigat. Totul era oprit, şi fântâna aceea care puncta liniştea casei cu un susur continuu, şi ceasornicele, acum mute, moarte, fără viață, fără marcarea timpului infinit. Numai zgomotul târşit, uşor al paşilor lui Tismana, în halatul lui vişiniu, ocolind reşoul pe care cafeaua încă nu clocotea în a treia undă, şi el era nervos, simțind că ceva nefiresc se construia în jur, o absență pe care altădată nu o băgase în seamă. Era şi liniştea zilei ce anunța venirea toamnei cu fâşâitul imperceptibil al frunzelor ce se uscau la prima adiere, aducând de undeva, din coroanele copacilor puternici, primul semnal al sezonului autumnal, dar ei nu-şi dădeau seama de schimbarea organică în alte bătăi ale pulsului inimii.

— Armand, unde naiba eşti?

— Aici, domnule ministru.

— Şi de ce nu cobori?

— Nu ştiam că aveți nevoie de mine...

Mereu politețea lui, delicatețea celui ce se estompează chiar în preajma ta pentru a nu deranja.

— Ce mai e nou?

— Nu ați citit ziarele?

— Ba da, dar ele mai mult ascund decât să spună ceva... L-am căutat cu telefonul pe Eugen Cristescu, iar au dat foc la *Ţesătoriile Unite,* e al patrulea sabotaj, parcă sunt nebuni şi cei infiltraţi acolo nu ştiu nimic.

— Şi l-aţi găsit?

— Da de unde? Îi pregăteşte Mareşalului plecarea pe front...

Ceva zbârnâi în capul lui Armand, o alarmă violentă, aproape se înfricoşă.

— Dar abia s-a întors de-acolo, spuse mecanic, ca şi când asta i s-ar fi părut curios.

Tismana îl privea cu o intensă stupoare.

— Cum, adică?

— Păi, ieri a revenit la Bucureşti (nu se bâlbâia, dar făcuse oricum o greşeală pentru că avea un glas alarmat).

— Şi ce dacă? Frontul fierbe, e împărţit în multe sectoare, trebue să aibă grijă de toate...

Era necesar să pluseze. Armand îl privi drept în ochi pe Tismana, ca şi când ar fi vrut să-l avertizeze:

— Dar nu ştie ce se întâmplă aici?

— Ce se întâmplă?

— Habar n-am, dar ceva se întâmplă...

Cafeaua începuse în sfârşit să clocotească. Tismana luă caimacul cu linguriţa şi-l turnă în ceaşca lui şi pe urmă îşi aduse aminte şi de celălalt:

— Bei o cafea?

— Cum să nu?

— Despre ce vorbeai adineauri?

Armand se prefăcu că nu-l aude. De fapt, plecarea Mareşalului pe front răsturna toate planurile celor care anunţaseră deja operaţia *Pajura* sau *Stejar.*

— În ce mă priveşte, se confie ministrul, eu zic bogdaproste când aud că pleacă în inspecţie pe front. Scap de o grijă. Nu-i mai dă prin gând să facă vreo conferinţă, nu

se mai ocupă de noi, acolo se simte el bine, între militarii săi. Du-l, Doamne, la Ploieşti, cum zic ţiganii ăia la bombardamente...

Nu era vreme de pierdut, Colonelul trebuia înştiinţat imediat pentru că totul cădea baltă dacă tocmai personajul principal ar fi lipsit din ziua plănuită, dar cum să scapi de Tismana care avea chef de vorbă în dimineaţa aceea?

— Spune-mi, tu nu ai început să te plictiseşti, Armand? Prea nu se întâmplă nimic, altădată erau cel puţin recepţiile, mai ne vedeam şi noi, cu vreo cucoană, mai aflam o ştire picantă, acum parcă au murit toţi. Apropo, mai ştii ceva despre fetele noastre, cu cine se mai ţin? Parcă mi s-a făcut dor să mai scap caii...

Lui Armand numai de asta nu-i ardea. Ştia unde bate ministrul. O gelozie postumă îl rodea de multă vreme; îşi părăsea femeile, dar suferea imediat ce afla că ele se încurcau cu alţii. Cele mai noi nu-l atrăgeau destul, nu iubise decât vreo câteva, destul de puţine, dacă ţineai seama de numărul lor mare.

— Nu ştiu ce să vă spun, în Bucureşti s-a întors lumea, chiar mai devreme decât de obicei, cum aflu ceva, vă pun la curent, dar deocamdată am fost prins...

— Mai vorbim noi de astea, dar ce ai, pari cam supărat, ţi s-a întâmplat ceva neplăcut?

— Da de unde, nu prea am dormit bine, au fost ţânţari, nu ştiu dacă la dumneavoastră vin, dar pe mine mă mănâncă pentru că dorm cu ferestrele deschise...

— Vechi obicei de văcar, cum ar fi zis...

Se oprise şi smulse fierul electric al reşoului din priză. Undeva, jos, se auzea ţârâitul telefonului, răspunsese cineva şi Armand ridicase receptorul de sus:

— Vă caută domnul Piky Vasiliu...

— Ce ţi-am spus eu, e lată, iar măsuri excepţionale, iar lumea pe drumuri, uf...

Armand ținea astupat receptorul cu palma. Dispăru într-o clipă ca să-l lase singur pe Tismana, totdeauna făcea aşa pentru ca să nu aibă aerul că-l spionează. După cinci minute, Tismana îl chemă din uşa cabinetului său:

— Armand, sună-l pe Anton să-mi aducă hainele, iar o şedinţă importantă. Plec singur, tu caută-mă peste două ceasuri la Minister, până atunci pune în ordine dosarul comunişţilor de la Târgu Jiu, cei care au evadat.

Începuse să se îmbrace. Nu se jena de el, îşi căuta lenjeria în dulapul imens din dormitor şi prin uşa deschisă Armand îi vedea corpul dezgolit pe jumătate. Păr pe piept, puţină burtică (când se simţea privit, Tismana îşi ţinea respiraţia dintr-o veche cochetărie, mai ales în faţa femeilor, sugându-şi stomacul), braţe scurte, negricioase, o musculatură bine întreţinută, nici prea înalt, nici scurt, în tinereţe probabil că arăta destul de bine, ca şi acum, dacă făcea bine socoteala.

Ministrul îşi privea cămaşa, în faţa unei oglinzi, cercetând dacă e bine călcat gulerul, cu o atenţie care era jucată, evident.

— Armand, te aştept pe la 11, la Minister, cu dosarul. Cred că e numai o formalitate, dar îl ştii pe Piky Vasiliu ce pedant este, nu aş vrea să-l las să-mi facă vreo observaţie.

— Se poate, domnule ministru?

Peste o oră, Armand se afla cu maşina în faţa unui scuar de pe undeva, pe bulevardul Mărăşeşti. Colonelul, îmbrăcat într-un costum obişnuit, citea ziarul *Universul* din dimineaţa aceea, privind din când în când la trecătorii grăbiţi care alergau după tramvaie şi autobuze sau se îndreptau spre uşa unui magazin de mezeluri în faţa căruia se făcuse o coadă destul de mare. Secretarul ministrului lăsase *Citroënul* la câteva sute de paşi de locul acesta şi venise pe jos, cu aerul că ar căuta o adresă, pe urmă, când îl zărise pe omul care-l aştepta, îşi privise ceasornicul, observând prin geamul unei vitrine dacă nu cumva era filat, se îndreptase

spre banca pe care stătea Colonelul. Acesta citea neclintit gazeta, ca şi când nici n-ar fi simţit că cineva se aşezase lângă el. Părea un pensionar ieşit la soare în frumoasa dimineaţă, studiind foaia cu un interes pe care nimeni şi nimic nu i-l putea tulbura.

— Ce dracu s-a întâmplat de m-ai convocat atât de neaşteptat?

— Mareşalul pleacă mâine pe front. Cred că asta dă peste cap totul.

— Ai verificat?

— Nu dau niciodată vreo ştire falsă.

— Am plecat, caută-mă tot la telefonul de azi, nu mă mişc de lângă el. Dacă cumva se anulează plecarea, spune-mi că unchiul tău s-a răzgândit, atât, voi înţelege, deşi cred că-l vom convinge pe omul nostru să-l cheme la el şi să grăbim lucrurile. Totul e pregătit. Ordinele urmează...

Se ridicase sprinten, nu mai părea liniştitul bărbat de 40 de ani care era absent de la mişcarea străzii. Armand privi dacă nu s-a luat careva după el, dar nu zări pe nimeni. După un sfert de ceas se îndreptă spre maşină şi porni în goană spre locul de întâlnire cu ministrul. Avea dosarul cerut pe bancheta din spate. Portarul îl recunoscu după aerul său de om preocupat să nu întârzie. Lui nu-i cerea niciodată legitimaţia, cum le-o cerea la alţii, tânărul politicos avea grijă să-i lase mereu în palmă câte un pachet de ţigări turceşti, luate de la diferiţi funcţionari din minister.

— Bună ziua, făcuse bărbatul gras, afabil, cu siguranţă aflat în serviciul lui Mizdrache, dar aici făcând-o pe un umil deschizător de uşi. Ministrul dumneavoastră a venit acum două ceasuri, e în şedinţă. Cred că n-au terminat, pentru că dacă isprăveau îi vedeam pe cei care părăsesc ministerul.

Îi întinse *darul,* lejer, cu aerul nonşalant al omului obişnuit să facă plăcere altora, fără să sublinieze cumva acest gest.

— Mulțumesc, urc repede, mai bine să aştept eu decât să aştepte domnul Tismana...

— Ca totdeauna conştiincios, domnu' Armand, ce n-ar da alți miniştri să aibă un om ca dumneavoastră...

— Aşa zic şi eu, şi-i făcu cu ochiul, cu o complicitate mai veche.

— Să ştiți că domnişoara Aurora, cea de *la Clubul diplomaților,* mereu mă întreabă de dumneavoastră. Ce să-i spun, că nu mai are răbdare...

— Complimente...

— Complimente, complimente, dar...

Armand urcase scările în goană, nu avea niciodată răbdare să aştepte liftul, cu aerul triumfător şi tineresc al unui om gata să-şi servească superiorul. Ținea în mână o servietă cu acte şi părea un săritor de garduri, trecând peste câte două trepte deodată, urmărit de cei ce coborau, unii cunoscându-l şi salutându-l cu glume de-ale lor:

— Aleargă, Sachelarie, că poimâine se împart gratificațiile, vezi să nu scapi ocazia...

Dar el nu auzea, de fapt era foarte neliniştit, dar asta nu trebuia să se citească niciodată pe fața lui...

*

În absența şefului său, Ciripoi avea toate ticurile lui Mizdrache. De pildă, în ziua aceasta atât de călduroasă se sculase foarte de dimineață, mai bine zis nu dormise deloc pentru că, în urma repetatelor reclamații ale doamnei Gerda Hoffmann, cercetările în vederea prinderii Claudiei trebuiau continuate, lucru pe care ei îl făceau acum formal, ştiind că şansele erau minime odată scăpată peste graniță, dar nici să refuze continuarea anchetei nu se putea, pentru că autoritățile germane s-ar fi ofuscat, aşa încât o echipă formată din el şi Teică cerceta mai ales în mediul fetelor care

jucau în trupele de revistă ale cinematografelor, lume în care Claudia avea multe prietene, prilej pentru amândoi să-şi mai aducă aminte de bunele vremuri când nu afacerile politice primau. Era o plăcere să te dai mare în faţa vreunei Mimi sau Agnes, ce se numeau în realitate Stanca sau Domnica şi veneau din cine ştie ce cătune din judeţul Dâmboviţa, făcând trotuarul o vreme şi fiind descoperite în cele din urmă de nişte impresari care le inventau virtuţi artistice pentru că de la venirea Mareşalului prostituţia trebuia să găsească firme mai onorabile, aşa încât, după o anchetă *dură,* cum se lăuda Ciripoi că întreprinde când Mizdrache nu era de faţă, era cam târnosit de noaptea albă petrecută pe undeva prin Văcăreşti şi terminată într-o cameră de raport de pe lângă Cişmigiu, a unei fete de 23 de ani, ardeleancă de la Teiuş, venită în refugiu la Bucureşti, care numai condicuţă nu avea, dar se declara *artistă* în trupa de revistă care distra *onoratul public, în pauze, la cinema „Tomis",* interogată şi ea dacă nu cumva o cunoaşte pe numita Claudia, fostă divă de revistă. Bineînţeles că numita Erna, o roşcată, cu gura groasă, cu dinţi sănătoşi, cu o privire neagră, plină de promisiuni, negase, dar încăpăţânatul chestor voia să afle şi alte lucruri, aşa că o sfătuise să stea de vorbă cu el mai intim, undeva, la o cârciumă de la capătul Căii Rahovei, într-o grădină, până spre miezul nopţii, după care *spovedania* continuase în patul ei din micuţa încăpere de la etajul 1 al unui imobil de lângă intrarea în Cişmigiu, lângă *Universul.* Acum, aerul cocoşesc al bărbatului care a mai cucerit o femeie graţie farmecului său personal luase forme nebănuite, pentru că orice puteai să spui despre Ciripoi, dar că nu ştie cum să se poarte cu femeile, asta, nu. Cum zicea Flaubert – citase odată şeful lui, Mizdrache, la Cina sau la Colonade –, „Fă o femeie să râdă şi te şi afli în patul ei!", vorbă mare, pe care subalternul o reţinuse fără greutate, aşa încât, nici căldura

sufocantă nu-l mai indispunea, nici orele de serviciu care-l aşteptau nu-i mai produceau sila de altădată. „Altfel te simţi, domnule, după o escapadă, gândea chestorul urcând scările bine frecate cu gaz ale Siguranţei, parcă întinereşti.” Tot la nevastă cu serviciul, nu mai ai niciun gust de viaţă, pe când asta, Erna, era altceva, lenjerie fină, de mătase milaneză, dată cu parfum, nu mirosind a ciorbă şi a pipi de copil, totul apretat pe ea, cu maniere, adică ştiind să mănânce, să soarbă un pahar de *Martini,* comandat cu mare fală restauratorului, după cum învăţase de la mai marele lor, Mizdrache, vorbind din vârful limbii şi mereu aşezându-şi zulufii şi privindu-se în oglinda poşetei pe care o desfăcea des ca să mai scoată de acolo o ţigară *Camel,* egipteană, că numai de-astea fumau femeile *bine* în Bucureşti la ora aceea, dând ochii roată în jur, nefiind singuri în grădina cu separeuri mascate de butoaie cu leandri să nu se vadă om cu om, unde veneau în crailâc toţi bărbaţii însuraţi din Bucureşti, într-o dulce şi secretă complicitate. Aici serveau doi chelneri bătrâni, discreţi, pe care patronul, un anume Calapodescu, cârciumar din Craiova, stabilit în Bucureşti în preajma războiului, îi angajase tocmai pentru că ştiau să tacă, să nu comenteze ceea ce vedeau. Bineînţeles că nemţoaica, pentru că maică-sa fusese nemţoaică, după propria-i mărturisire, asta se şi purta acum, nu făcuse fasoane şi înţelesese că *ancheta* despre care vorbise la început Ciripoi pe un ton ameninţător era numai un pretext pentru a se împrieteni, aşa că nu recurse la prea multe fiţe, fapt ce explica buna lui dispoziţie din acea dimineaţă când, intrând în biroul şefului său, nu-l găsise decât pe Teică, de serviciu la telefon. Şeful, că de la el învăţau ei toate relele, era probabil şi el în *trageri* cum se exprimau ei în limbaj milităresc.

— Trăiţi! făcuse amărâtul de agent, ridicându-se în picioare. Trăiţi, la mai mare!

Fuseseră împreună la cinematograful Tomis în prima pauză şi după ce fata îşi făcuse numărul şi stabiliseră că ancheta va continua într-un loc mai agreabil şi Ciripoi îi dăduse ordin şoferului s-o aducă la grădina domnului Calapodescu, spunându-i lui Teică: „Roiu', pe mâine dimineaţă!", acesta se topise fără altă întrebare, rozându-şi numai mustaţa şi spunându-şi în barbă: „Cine poate oase roade", dar fără invidia mizerabilă a altora, poate şi pentru că era cam prostovan şi avea alte vicii, ca băutura şi tutunul, iar în ce priveşte femeile, când era luat peste picior, spunea cu glas mieros că, în ce-l priveşte, *a pus de mult carabina în cui,* vorbe din care fiecare putea înţelege ce voia.

— Şeful n-a venit? întrebase Ciripoi ca şi când n-ar fi auzit urarea celuilalt.

— N-a trecut.

— Sigur?

— Sigur, sunt aici de la 7; or, la ora asta nu se scoală decât dacă vine de la vreo nuntă sau parastas, fapt ce nu s-a mai întâmplat de multă vreme pe uliţa noastră...

— Să fi dat iar peste una care are chestia aia cu repetiţie? întrebase chestorul, aşteptând ca subalternul să-l roadă puţin de poale pe Mizdrache, care avea o reputaţie bine stabilită în materia asta.

— Eu de unde să ştiu, dom' chestor, că...

— Bine, bine, făcuse măreţ cu gestul inspectorului şef în al cărui scaun de multă vreme ţintea el să se aşeze, odată şi-odată. E ceva nou pe-aici, aţi umflat pe careva?

— Da, sunt suspecţii de la *Ţesătoriile Unite*, ăi de au dat foc iar azi-noapte...

— Ce, azi-noapte?

— Cum auziţi...

— Unde sunt?

— Dincolo, la mine în birou, îi păzeşte Dincă. I-am bătut de i-am smintit de când am venit, de trei ori i-am luat la rindea, dar nu scot un cuvințel...

— Să fii tu sănătos, cei de-au dat foc s-au cărat, că nu erau proşti, ăştia doar să ciripească ceva pe gurița lor, să ne pună pe urma suspecților, îi bateți degeaba...

— Dacă o fac pe morții...

— Lasă-i, că-i iau eu cu binişorul, o să vedeți voi cum se face...

— Doar n-oți vrea să lucrați aici?

Ciripoi îşi dădu seama că se aşezase din vorbă în vorbă pe fotoliul lui Mizdrache, să-l fi găsit şeful acolo foc s-ar fi făcut; se ridică repede şi trecu în biroul lui care se afla în fața celui al inspectorului şef, sunând lung pe femeia de serviciu şi cerându-i un pahar cu sifon rece pentru că avea arsuri de la vermutul băut cu o seară înainte, asta numai ca să nu pară mitocan, pentru că lui nu băuturile astea de domnişoară îi plăceau, ci vinul sau trăscăul, dar nu puteai să-ți strici firma în fața unei artiste. După ce femeia îi lăsă paharul pe masă, aşezat pe o farfurioară, mai ceru şi nişte gheață de la răcitorul comun care se afla pe coridorul instituției. Pe urmă îl sună pe Teică, care aduse trei inşi, îmbiindu-i din spate cu vocea lui dogită:

— Intrați, că nu vă mănâncă, dumnealui e mai milos, nu-şi murdăreşte mâna cu voi...

Ciripoi, cu ochii într-un dosar în care nu se afla decât o foaie albă pe care în timpul anchetelor desena figuri de oameni, destul de nereuşite, iar îşi imita şeful.

— Ăştia-s sabotorii? întrebase cavernos pe Teică.

— Ăştia, domn' chestor...

— Lasă-i cu mine puțin, mai zisese, şi celălalt închisese uşa în urma lui.

Bâzâia insistent o muscă, exasperată că nu găseşte o fereastră deschisă, aerul era închis, dar Ciripoi tot nu

ridicase privirile asupra celor aflați în fața lui. Părea că citeşte un raport, cu atenție, descoperind în el lucruri nemaipomenite.

— Aşa, făcu în cele din urmă, ca şi când ar fi tras nişte concluzii destul de grave după cele aflate. Voi sunteți?

Îi măsurase pe rând. Erau doi oameni vârstnici şi unul mai tinerel.

— Tot la voi s-a întâmplat? Parcă ne-am mai văzut noi...

Nu se mai văzuseră; cei trei, încă cu obrajii arşi de palmele lui Teică şi ale agentului Dincă, nu scoteau un cuvânt.

— De ce nu vreți să vorbiți, oameni buni?

Cei trei tăceau, privindu-se unul pe altul.

— Haide, hai, să nu pierdem vremea. Eu sunt convins că nu voi ați dat foc fabricii, că vă văd în putere şi tipi ca voi nu dau foc acolo unde mănâncă, dar măcar spuneți-mi ceva, dați-mi o urmă ca să-i prindem pe nenorociții ăia care vă aduc în starea în care v-au adus...

— Domnule şef, spusese unul dintre ei, un bătrânel, cu barba albită, neras de două zile, cu o privire plecată, îmbrăcat într-o salopetă peticită. Dacă am fi ştiut ceva, spuneam de mult, nu ne lăsam să ne facă chiseliță oamenii dumneavoastră...

Părea logic ceea ce auzea, dar pe Ciripoi nu logica îl interesa.

— Mă, oameni buni, uitați-vă la mine, am eu aerul unui bătăuş? Eu doresc să ne înțelegem, pentru Dumnezeu! Ştiu ce-i aia solidaritate muncitorească. Nu voi ați pus foc, dar de ce-i lăsați pe alții să vă ardă locul de muncă? Nu-i păcat şi de țara asta, nu-i păcat şi de voi?

— Mare păcat, domn' şef, dar nu ştim nimic. Dacă e nevoie, jurăm pe copiii noştri...

Nu mergea cu binele. Totdeauna se întâmpla aşa, îl luau pe *nu* în brațe şi o țineau până la capăt.

Tăcuse încruntat câteva minute grele, care trebuiau să sublinieze supărarea lui.

— Biiine, dacă nu vreți cu vorbă bună, eu vă las, am alte treburi, dar drumul vostru duce într-o singură direcție, să ştiți de la mine. Nu mai există scăpare... (şi pe măsură ce vorbea vocea lui se îngroşa şi pe frunte îi apăreau nişte cute amenințătoare). Biiiiine, nu vreți să deschideți muzicuța, n-ați auzit de metodele mele, nu ştiți cum arată *patentul Ciripoi.* Eu nu lovesc, eu nu bat decât în caz de strictă necesitate, aşa să ştiți voi de la mine, nu vreau să mă murdăresc pe carabele astea, că mai bine mă făceam doctor, uitați-vă ce îngrijite sunt, spălate din oră în oră, cum o să mă murdăresc? Eu nu bat, domnilor, poate aveți copii mari, cum să vă umilesc, eu am alte metode...

Îl sunase pe Teică, avea nevoie de martori totdeauna în astfel de clipe, ca şi Mizdrache el căuta un auditoriu cu care să converseze. Acesta apăruse, tot umil, cu mersul lui de şobolan, parcă strecurându-se pe lângă pereți.

— Teică dragă, nu am reuşit să obțin nimic, făcuse cu o umilință bisericoasă. Povesteşte-le tu ce poate să li se întâmple, că pe mine probabil nu mă cred...

Teică, intrat şi el în rol, se îndreptase de şale şi începuse să amenințe:

— Dar de ce pierdeți vremea cu ei, dom' Ciripoi? De ce nu ni-i dați nouă, băieților, că tot ne mănâncă palmele...

— Nu pot, Teică, nu pot (şi pe urmă iar li se adresase celor trei care tăceau cu privirile în pământ, nu umili, cât obosiți de atâta tevatură făcută în jurul lor). Eu nu bat, domnilor, eu vă ostenesc, vă țin trei zile şi trei nopți în picioare, nu vă ating, dar după ce vă dau numai apă trei zilişoare şi trei nopțişoare şi nu vă las nici măcar să vă rezemați de un perete, o să mă rugați voi să vă ascult şi o să asurzesc, că aşa asurzesc eu după ce mă rog de cineva şi el nu ascultă de mine... O să-mi spuneți şi basmele lui

Creangă, nu numai cine a dat foc fabricii. Ia-i, Teică, mi s-a urât cu ei, ține-i în picioare şi dă-le numai apă, din şase în şase ore. Pe urmă mai vorbim.

Biroul se golise. Musca tot mai bâzâia isteric, lovindu-se de geamurile închise. Ciripoi scosese o țigară şi fuma visător, privind în gol. O amețeală plăcută îl cuprinsese. Se gândea la Erna, ce şolduri albe, ce picioare, ce carne, ce înseamnă, domnule, o femeie de 23 de ani, şi cum mai mirosea, şi ce cuvinte ştia asta şi cum îşi mai aşeza zulufii, mamă-mamă, despre alte chestii ce să mai vorbim, şi doar nu a zis *nu* când a fost vorba să continue *ancheta,* cum glumise el, că tare dulce mai era în poliție câteodată...

Soneria brutală îl trezi la realitate.

„Haita, a venit balaurul! Acum să te ții, Ciripoi, că şi Dumnezeu trebue să aibă vreun alt Dumnezeu deasupra, nu e chip să zici că ți-e bine până nu-ți cade o cărămidă în cap..."

Se ridică grăbit şi năvăli, după ce bătuse în uşă, în biroul lui Mizdrache.

— Trăiți, domn' şef... Trăiți...

Mizdrache vorbea la telefon cu cineva. Spunea întruna: „Da, am înțeles, imediat iau măsuri şi vă telefonez dacă mi se pare ceva suspect, cum să nu? Contați pe mine, se poate, chiar acum, am plecat, dealtfel, de multă vreme am instalat la *Athénée Palace* un post fix. Sigur, cum să nu? Nicio grijă, imediat ce se iveşte un indiciu, ceva, gata, cu mare plăcere, să trăiți, să trăiți..."

„Ăsta e ori Piky Vasiliu, ori Cristescu", îşi spuse în gând Ciripoi, „am dat-o dracului! S-alege praful de randevuul de diseară, că dacă intrăm în trăgători nu mai ieşim până la Sfântu' Aşteaptă..."

— Ordin... făcu cu voce tare, privindu-l drept în ochi.

— Am nevoie de un binoclu, spusese celălalt, pe neaşteptate. („Ce dracu mai era? Curse de cai nu se țineau

în Bucureşti de la bombardamente, să se fi scrântit la cap Mizdrache?" De întrebat nu întreba, că celălalt l-ar fi pus la punct imediat.)

— Înțeles, trăiți! Binoclu militar?

— Că n-oi vrea unul de teatru, doar nu te duc cu mine la domnu' Sică Alexandrescu să vezi *Steaua fără nume* sau la *Alhambra,* unde tare ai mai merge tu ca să te bungheşti la codoaşele alea care au împlinit o jumătate de secol de când o fac pe vampele, deşi sunt fleşcăite... Cât îți trebue pentru asta?

— Un sfert de ceas...

— Ai plecat? Te aştept sus, la etajul patru, la *Athénée,* ştii pe unde urcă poliția, să nu se prindă gagiii, chelnerii ăia, că tare îmi put mie nişte mutre de pe acolo, numai față de chelneri n-au, parcă sunt colonei.

— Am sosit...

Dispăruse, coborâse la subsol, căutase pe magaziner; ăsta, şi el cu sorcova, până dăduse de el trecuseră 20 de minute. „Să vezi ce mă freacă Mizdrache, spusese, dar şi eu îl pârăsc p-ăsta că trăgea la bere, la Carcalete, în colț, pe Doamnei, să-l afle şeful, să nu mai zică una şi alta, că numai noi, cutare, cutare..."

Cu o maşină ajunsese abia peste o jumătate de oră sus, într-o odaie mică, înghesuită, fără altă mobilă decât un fotoliu-pat care era strâns şi două scaune pliante de vânătoare. Mizdrache nici nu întorsese capul, întinsese numai mâna după binoclul luat de la magazie, potrivindu-i grăbit lentilele şi cercetând curtea din spate a Palatului regal. Pe o măsuță avea un telefon care sună după câteva minute. Inspectorul şef ridică receptorul şi întrebă:

— Cine e? *Hotelul Splendid*? Tu eşti, Crăciunescule? Care e situația?

Ascultase puțin şi pe urmă îi poruncise celuilalt:

— Nu te mişti de acolo, nici mort, îmi dai telefon din sfert în sfert de ceas şi dacă ţi se pare ceva suspect, ţârr – aici, s-a înţeles, spune-i celui de la *Recepţie* să-ţi lase un fir liber. Cum? Bine, că doar e vorba de Siguranţa Statului, ce mă-sa se mai tocmeşte, ori i s-a urât cu binele... Noroc...

Trântise telefonul şi-i spusese peste umăr, cercetând încă atent cu binoclul curtea Palatului:

— Ia un scaun sub fund şi taci un pic...

— Tac, făcuse Ciripoi, dar puteţi să-mi ziceţi şi mie ce se întâmplă?

— Taci dracului, Ciripoi, că cine ştie multe moare...

Se dezbrăcase, era numai într-o cămaşă de mătase, fără cravată; cineva bătuse la uşă şi adusese două citronade, dispărând în tăcere, ca şi când nu l-ar fi văzut pe celălalt. Mizdrache băuse pe nerăsuflate şi-i spusese:

— Ia şi tu dacă ţi-e sete...

— Se poate? se mirase el, ca şi când invitaţia ar fi putut să fie o cursă pentru un subaltern.

— Dacă nu vrei, n-ai decât, dar să nu-mi spui că ţi-e sete mai încolo, că aici o să înnoptăm...

— Cum adică?

— O să înţelegi mai târziu...

Ciripoi tăcuse. Mizdrache, tot cu ochii în lentilele binoclului.

— L-ai lăsat pe Teică la birou?

— Bineînţeles. Stă pe telefon, mi-am zis că e ceva important şi i-am ordonat să aştepte ordine de la dumneavoastră. Bag seama că l-aţi concentrat şi pe Crăciunescu...

— Parcă numai pe el? Toată lumea bună, Direcţia noastră e în stare de alarmă...

— Dar ce naiba se petrece de nu ştiu şi eu... Să fiu al dracului, la ce vă uitaţi de atâta vreme? S-o fi dezbrăcat Regina-Mamă?

— Nu fi scârbos la gură că te află şi te leagă, ţi-ai luat nasul la purtare, cum adică, se dezbracă Regina-Mamă?

— Vorbesc şi eu să mai îmi treacă de urât...

— Cât e ceasul? întrebase Mizdrache.

— Păi, să tot fie 9 şi 20...

— E bine...

Dacă zicea el că e bine, era bine...

— Ce-a mai fost ieri-noapte?

— Au arestat trei inşi, i-a încălzit Teică puţin, cu Dincă, eu i-am luat cu binişorul după metoda dumneavoastră, dar n-au vărsat nimic.

— Nici n-or să verse, ascultă la mine...

— Păi, aşa zic şi eu...

Inspectorul şef obosise.

— Mai uită-te şi tu, îi spusese. Povesteşte-mi dacă apare cineva în curte, raportează orice mişcare, ai înţeles?

— Înţeles.

Ciripoi privise curtea pavată cu dale cenuşii, pustie în soarele de august. „Că nu s-or fi apucat să-l spioneze pe Rege, că e şi el tânăr şi mai aduce vreuna în apartamentele sale şi le vâră prin dos, şi ce-i cu asta, că doar Mihăiţă nu e Carol al II-lea, care umbla pe bulevard după curve, dar mai ştii, ia să lăsăm noi balonul jos, Ciripoi dragă, că ne mai ia careva la întrebări şi pe unde mai scoatem cămaşa, că e ruptă în coate..."

Mizdrache desfăcuse fotoliul-pat şi căsca plictisit

— Se vede, mă, ceva pe burlan?

— Nimic, dom' şef, pustiul Sahara...

— Bine...

Sunase *Hotelul Splendid.* Inspectorul şef ascultase raportul lui Crăciunescu, mormăind numai un „da" scurt şi morocănos, pe urmă iar se întinsese pe fotoliul-pat şi căscase. Lucrul se petrecu de câteva ori, chelnerii tăcuţi ai *Athénée*-ului începuseră să aducă gustări. Lui Ciripoi i se

făcuse sete, nu mai refuză citronada de data asta. Îl dureau şi braţele tot ţinând binoclul acela la ochi, ba i se mai făcu şi somn după noaptea pierdută, căsca discret, dar Mizdrache îl observase.

— Mi se pare mie, ori ai fost la dame azi-noapte?

— Se poate, dom' şef? Ca îngerul, că ştiţi ce nevastă am...

— Să i-o spui lui mutu, cotoi bătrân ce eşti... Ia, mai bine mărturiseşte ca la popă, să ne mai treacă timpul...

— Să fiu al dracului dacă am preacurvit...

— Hai, mă, că nu e păcat, ia spune, blondă, brună?

Ce, era nebun să-i spună? Se arsese de câteva ori şi tot lăudând pe una şi pe alta se trezise că şeful îi ceruse să i le prezinte şi lui, că om era. Nu-i plăcuseră toate, dar vreo două, da şi se ştersese pe bot de ele, aşa că acum sufla şi în iaurt.

— Pe mama mea aia moartă de la *Sfânta Vineri,* dacă nu m-am culcat pe la 11, că eram dosădit de atâta alergătură...

— Dar ce alergătură ai avut tu, mă, Ciripoi, zilele astea?

— Păi, aţi uitat afacerea cu bijuteriile nemţoaicei, cazul Claudia?

— Ei, ei, începi să vii de-acasă. Ai aflat ceva, cumva?

— Canci, toată lumea dă din umeri.

— Şi fetele alea de la cinematografe, care ies în rochiţe pân' la genunchi şi îşi arată popoul?

— Dom' şef, neşte amăreştence, să fiu al dracului...

— Amăreştence, ai? Şi Erna aia de la *Cinema Tomis* tot aşa e?

„Iar nenorocitul de Teică cu turnătoria. Nu, că ăsta a mâncat picioare de găină, nu poate să ţină în el, vrea să mă surpe la şef, crede că dacă-i spune tot o să avanseze, nenorocitul..."

— Dom' şef, pe toate le ştiţi, cum dracu de aflaţi şi ce are cloşca sub ea, că mă speriaţi...

Voia să-l ia cu bidineaua, să scape de întrebările lui Mizdrache, dar la unul ca el tactica asta nu ținea.

— Ciripoi, mărturii complete, că dacă o faci pe discretul cu mine, ai dat-o în bară. Ştie ceva despre Claudia?

— Nimic.

— Atunci de ce stai cu ea în timpul serviciului la domnul Calapodescu, în grădină, în loc să răspunzi la telefon când te caut eu, că am treburi urgente? Ia spune...

— Domn' şef, pe...

— Lasă jurămintele, ți-a plăcut, nu? Dar cine o să te amendeze să te usture în pungă, dacă nu spui cum a fost...

Şi spusese.

Pe la patru sunaseră telefoanele în draci. Mizdrache uitase de Erna şi de Ciripoi, se instalase la fereastră şi nu mai lăsa binoclul de la ochi. De la *Hotelul Splendid,* Crăciunescu raporta pe nerăsuflate nişte lucruri pe care el nu le auzea, dar pe chipul inspectorului şef o încordare din ce în ce mai mare îi pigmenta obrazul cu o roşață neobişnuită. Nu băuseră nimic în afară de limonadele alea, mâncarea fusese uşoară, nişte fripturi cu salată, aduse pe la două de chelneri, pe care le înghițiseră cu ochii tot în curtea din spatele Palatului pe care inspectorul şef n-o slăbea din priviri. „Se-ntâmplă lucruri mari, îşi spusese Ciripoi, ăştia fac şi dreg ceva p-acilea, prin preajma Regelui. Ne-am dat dracului, cine ştie în ce belea mai intrăm..."

Amiaza trecea greu, în încăperea de serviciu se încălzea din ce în ce mai tare. Prin geamul mic, întredeschis, abia intra o boare fierbinte care le lipea cămăşile ude de piele.

— Nu e un ventilator, nimic, ofta din când în când Mizdrache, şi greu mai trece vremea.

Sunase iar Crăciunescu, pe la 5,20.

— Cum? strigase în pâlnia telefonului inspectorul şef, maşinile au fost retrase din fața Palatului?

Şi, cu telefonul într-o mână, iar în cealaltă având binoclul, îi spusese şi celuilalt:

— Stai pe loc, mi se pare că le trag aici, în curtea din spate. Înseamnă că e dandana mare, se lungeşte şedinţa. Şi zici că au venit toţi draibării, pe rând? Biine, mai dă telefon dacă vezi ceva suspect.

Lăsase receptorul în furcă şi privea atent maşinile ce se înşirau, una în spatele alteia, în curtea din aripa nouă a Palatului. Şoferii, după ce le parcau, ieşeau afară să mai fumeze câte o ţigară şi Mizdrache nu-i slăbea din ochi. În faţă, limuzina blindată a Mareşalului oferită de Hitler în dar, plus cele două ale gărzii personale, care o flancau. Era şi maşina lui Mişu Antonescu, numai pe şoferul lui Eugen Cristescu nu-l vedea. Venise şi Piky Vasiliu, toţi miniştrii, însemna că e lată... După spusele lui Crăciunescu, în faţa Palatului continuau să mai sosească şi alţii, aduşi de-acasă cu telefonul, „Horă mare, horă mare", cânta el de unul singur, uitând de Ciripoi care aţipise pe fotoliul-pat, ciupind câte un somn scurt de un sfert de oră, ca să se mai refacă puţin după încercările nopţii. Inspectorul şef, înţelegător, se făcea că nu bagă de seamă, de fapt ceea ce se petrecea în spatele Palatului regal devenea din ce în ce mai interesant. Mai întâi, cam la o jumătate de oră după ce maşinile fuseseră aduse la aripa nouă, apăruse un aghiotant regal care îi invitase pe şoferii ministeriali undeva, în palat, probabil să le dea ceva de mâncare pentru că se nimerise să fie şi o oră cam nepotrivită. Dar timpul se scurgea şi din Palat nu mai ieşise nimeni. După ceasul lui trecuse mai mult de o oră şi niciun şofer nu-şi ocupase locul în maşină, la volan, cum ar fi fost firesc.

Atunci, uitând de sforăitul din ce în ce mai tare al lui Ciripoi, care căzuse pe o rână în fotoliul-pat din spatele său, făcu numărul lui Eugen Cristescu şi, după o lungă aşteptare, auzi o voce de femeie întrebând cine îl caută. Îşi

spusese numele, şi-i dăduse un picior în coaste lui Ciripoi care se trezise buimac:

— Ce s-a întâmplat, dom' şef?

— Pe mă-sa s-a întâmplat, sforăi de parcă n-ai dormit o lună!

La telefon se auzi glasul lui Eugen Cristescu.

— Ei?

— Domnule ministru, maşinile au fost trase la aripa nouă, şoferii au dispărut de o oră, chemaţi în Palat, nu ştiu de ce. Cred că ceva nu e în regulă...

De la capătul celălalt al firului nu se mai auzea nimic, în cele din urmă, celălalt răspunse:

— Nu te mişca de la postul dumitale, dă-mi telefon imediat ce mai ai noutăţi. M-au chemat şi pe mine, cred că nu o să mă duc, nu-mi place ce se întâmplă...

— Alo, alo, mai vru să întrebe ceva Mizdrache, dar telefonul fusese trântit în furcă şi, alb la faţă, inspectorul şef îl chemă pe Ciripoi, întinzându-i binoclul:

— Priveşte! Ce vezi?

Chestorul abia se dezmeticea din somnolenţa lui.

— Ce să văd? Curtea Palatului...

— Şi mai ce?

— Şi nişte maşini babane.

— Ştii ale cui sunt?

— Oricum, nu sunt maşini de piaţă, taxiuri. Înţeleg că e vorba de o întâlnire între lume subţire...

— Te apropii...

— Văd şi maşina Mareşalului, şi a gărzii, a domnului Piky Vasiliu, că le ştiu ca pe mătăniile lu' mama aia a mea... E şi maşina lu' domnu' Ică Antonescu, numai lume bună, o fi vreun Consiliu de coroană... Acuşi ies şoferii afară din Palat...

— Ce spui?

Mizdrache îi smulsese binoclul şi privea uluit la cei care se urcau la volanul maşinilor. Pe şoferii miniştrilor îi cunoştea bine, se văzuseră de atâtea ori la recepţii, unde făcea paza cu oamenii săi. Nu mai semănau. Cei care ieşiră din palat erau alţii.

— Ciripoi, nu-mi place...

— Ce nu vă place, dom'şef?

— Ce se întâmplă colo, jos, în curtea Palatului...

— Nu vreţi să spuneţi că cineva umblă cu mega, cu patrafirul, cu Maica Domnului...

— Ba chiar asta vreau să spun, Ciripoi, că am pizdit-o!

Şi, în aceeaşi clipă, aruncă binoclul pe fotoliul-pat de lângă el şi făcu febril numărul de telefon al lui Eugen Cristescu...

*

În aripa centrală a aceluiaşi hotel *Athénée Palace*, într-o cameră de la etajul trei, la aceleaşi ore, se afla chelnerul Mladin, membru al partidului comunist, colaborator al Colonelului, însărcinat cu supravegherea operaţiei de arestare a Mareşalului Antonescu, privind şi el cu binoclul spre Piaţa Palatului, pustie acum. Totul părea că merge conform planului anunţat, deşi pregătirile pentru această zi avuseseră loc sub o mare presiune. Dacă informaţia preţioasă că Antonescu intenţiona să plece pe front a doua zi nu ar fi sosit la timp pe două canale: una prin sursa Niculescu-Buzeşti, Lucreţiu Pătrăşcanu, Mocsony-Stârcea, alta prin Dănacu, probabil că data de 26 august, fixată iniţial, şi acum devansată, ar fi fost amânată pentru cine ştie când.

Audienţa din acea miercuri, 23 august 1944, fusese fixată pentru ora 16. Regele, îmbrăcat, probabil intenţionat, în pantaloni de doc, de vară, mototoliţi şi într-un bluzon,

pentru a crea un şoc lui Antonescu prin lipsa de respect de a i se înfăţişa ca după o partidă de automobilism cu binecunoscutul său *Lincoln,* cu care făcuse un adevărat raliu între Sinaia şi Bucureşti, nu arăta prea liniştit, mascându-şi nervozitatea cu rădăcini mai vechi, sub chipul bosumflat, apatic. Ferestrele cabinetului dădeau spre curtea pietruită, înconjurată de o peluză de iarbă pălită, fierbând în soarele zilei. Ca de obicei, Mareşalul avea să întârzie, o ştia bine, dar îşi propusese să nu se mai enerveze şi, mai ales, să nu transmită celor din jurul său, nu atât teama de ceea ce avea să se întâmple, cât o stare de nesiguranţă iscată de o mai veche timiditate pe care şi-o reprima cu greutate de fiecare dată când îl primea pe militarul băţos, cu ochii lui reci, agitând o cravaşa de piele cu care-şi lovea cizmele bine lustruite. Generalul Aldea se învârtea şi el în jurul draperiilor groase ce opreau lumina violentă a Pieţei Palatului, filtrând-o şi lăsând pe parchet o uşoară umbră galbenă. Grigore Niculescu-Buzeşti încerca să glumească cu Mocsony-Stârcea şi cu Ioaniţiu, fără să reuşească să-i binedispună. Erau toţi trei înarmaţi. Dincolo de uşa cabinetului aşteptau maiorul Anton Dumitrescu şi plutonierul Dumitru Bâlă din Batalionul de gardă regală. Erau aceiaşi care, în 4 ianurie a aceluiaşi an şi la începutul lui iulie, ar fi trebuit să-l aresteze pe Mareşal la Sinaia, dar lucrul nu reuşise şi era cu adevărat un noroc că Antonescu nu aflase de numeroasele lor întâlniri, dintre care şase la Palat, altele în casele lui Mocsony-Stârcea, ale locotenent-colonelului Nicolae Cristea, sau în apartamentul lui Dămăceanu. Ar fi fost foarte greu să înţelegi ce simţea tânărul Rege care nu împlinise 23 de ani, mereu încercat de o soartă foarte ciudată ce-l obligase să domnească sub regenţă de copil, când Carol II fugise la Paris. Între această vârstă şi cei 19 ani pe care-i avea în momentul în care semnase primul său act ca rege, acela de predare a tuturor

prerogativelor politice Mareşalului Antonescu, timpul se scursese într-o monotonie exasperantă (Şcoala de la Cotroceni, făcută cu elevi din toate mediile, de origini diferite, între care greci, saxoni şi chiar unguri, un stagiu la Şcoala militară Mânăstirea Dealului, cursuri de mecanică şi inginerie, un episod pe bordul distrugătorului *Regina Maria,* în ianuarie '38, când plecase la Atena, la nunta unchiului său, prinţul moştenitor Paul, cu prinţesa Frederika de Hanover şi vasul era să se scufunde), dacă nu socotim plăcerea pe care o resimţise de fiecare dată când primise, la 6 ani un *Rolls,* la 11-un *Ford,* apoi un *Jaguar,* după care urmase al doilea *Rolls Bentleys,* de 5 cilindri, un *B.M.W.* şi un *Super Mercedes.* Mai lucrase la Atelierele *Ford-România* ca mecanic, îşi petrecuse vacanţele cu Regina-Mamă Elena la Florenţa şi Brioni, făcuse o vizită la Londra, iernile se instala la Foişor sau la Predeal, iar al doilea episod aventuros al vieţii sale putea fi socotit cel din ianuarie '41 când, la rebeliunea legionară, fusese împiedicat să ajungă la Bucureşti de către garda personală a Mareşalului, care voise să-i arate că puterea României, la acea oră, o deţine el şi nu Regele. Era şi data când punţile dintre cele două personaje fuseseră rupte şi între Mihai şi Antonescu disensiunile se agravaseră pe măsură ce timpul trecea. Nu lipsit de humor, tânărul Rege se amuza de câte ori îşi aducea aminte că la plecarea tatălui său în exil, alături de doamna Lupescu, acesta îi recomandase, împachetându-şi lucrurile, că un sprijin politic putea să aibă în străjeri! La toate astea se mai adăuga parodia depunerii jurământului său ca Rege în faţa Patriarhului Nicodim şi a Mareşalului, când jurase pe *Biblie* să respecte legile ţării, să fie drept şi cinstit, să apere graniţele ţării până la sacrificiul suprem şi să slujească cu credinţă cauza României. Paternalismul Mareşalului se manifestase încă din primele zile. Antonescu i se adresa totdeauna cu un glas îngheţat, fără nuanţe, sever, voind să

sublinieze distanța care-i despărțea: „Măria Ta, nu aveți niciun fel de grijă, generalul Antonescu veghează asupra voastră”, lucru care-l jignise de la început, pentru că nu se mai credea un copil. Pe urmă incidentele se înmulțiseră: la trecerea Nistrului, cei din jurul Conducătorului țării îi sugeraseră să-i acorde un Mihai Viteazul clasa I, dar protagonistul primelor luni de război nu obținuse decât un Mihai Viteazul clasa III-a. Manevra de a-l înălța şi pe el la gradul de mareşal îl lăsase rece pe Rege care se prefăcuse mereu că uită bastonul cu măciulie de aur, spre disperarea celor din jur, mai ales când era vorba de marile ceremonii militare. Ceea ce părea flegmatic la acest tânăr şi, uneori, chiar un semn de limitare psihologică era de fapt un foarte subtil fel de a-l minimaliza pe Antonescu. Apariția unui regiment de gardă cu însemne asemănătoare celor ale Regimentului de gardă regală îl indispusese şi mai mult pe Mihai. Pe urmă se mai întâmplaseră şi alte lucruri neplăcute, cum fusese acela că Maria Mareşal Antonescu ceruse dreptul de a avea dame de onoare, ceea ce nu intra în vederile maestrului de ceremonii al palatului, colonelul Octav Ulea. De aici până la conflictul de la Operă, când aceeaşi persoană voise să stea alături de Regina-Mamă în lojă şi fusese refuzată, nu rămăsese decât un pas. În sfârşit, Mareşalul avusese grijă să îl amenințe surd pe Rege că era posibil, dacă n-ar fi fost ascultător, să fie înlăturat şi pe tron să se urce Ştefan, fiul Ilenei, căsătorită cu arhiducele austriac Anton de Habsburg, un cunoscut germanofil. Dar tânărul monarh nu era chiar atât de nevinovat, aşa încât pe acest teren minat speculase chiar o rivalitate între Mihai Antonescu şi Conducătorul statului, primul fiind mai flexibil, tinzând secret să ajungă în locul celui ce-l promovase, numai că Regele nu întinsese coarda până acolo. Mai urmaseră câteva surde înfruntări, cum ar fi fost aceea că Mihai refuzase să o decoreze pe soția lui Killinger,

iar Mareşalul acordase un ordin, cu de la sine putere, contelui Ciano şi lui Göring. În ceea ce priveşte pedepsele cu moartea, pe care tribunalele militare le stabileau conform prerogativelor de care dispuneau, Regele reuşise să comute câteva sentinţe capitale. Criza se accentuase şi Mihai ameninţa cu abdicarea, ceea ce nu convenea Mareşalului, pentru că faptul ar fi coalizat toate partidele politice constituite în opoziţie. În sfârşit, ceea ce pusese capăt răbdării tânărului monarh fusese faptul că în ziua de 5 august, venind la Snagov ca să discute cu Antonescu, care se pregătea să meargă la cartierul general al lui Hitler, acesta îl trimisese, pur şi simplu, acasă.

Operaţia de desprindere a unor generali de Antonescu avusese loc încet şi cu multă precauţie, după cercetări foarte atente, prin oamenii din jurul său. În general, se putea conta pe o antipatie faţă de nemţi, prin tradiţie mai întâi şi, mai ales, din pricina colaborării defectuoase pe front cu armatele hitleriste, orgolioase, brutale, lipsite de respect faţă de militarii români, dar puteau să apară surprize şi de asta Regele trebuia să ţină seama. Exista riscul ca unii dintre conducătorii corpurilor de armată să se solidarizeze cu cel care, ca militar şi conducător al armatei, se arătase destul de destoinic, reuşind să câştige un prestigiu considerabil chiar faţă de Hitler pe care-l trata de la egal la egal. Chestiunea cea mai delicată şi care avea să atârne cel mai mult în balanţa reuşitei insurecţionale consta în situaţia militară catastrofală la acea oră, când cei mai mulţi dintre generali îşi dăduseră seama de inutilitatea unui război pe cât de sângeros, pe atât de aventurist. Promisiunea de a căpăta Transilvania pe câmpurile de luptă din Cuban, Caucaz şi din faţa Stalingradului devenise o enormitate în care nu mai credea nimeni. Din punctul său de vedere, Regele avea o singură şi mare dificultate: aceea de a-l înfrunta direct pe Mareşal. Din nefericire pentru el, o

persoană care să i se substituie nu exista şi în această zi fierbinte de august, cu orice risc, trebuia să-şi joace rolul până la capăt. Şansele fuseseră bine cântărite, forţe care să răspundă eventualei represiuni germane existau; din punct de vedere politic, răsturnarea situaţiei actuale nu era imposibilă. La toate acestea se adăuga şi amănuntul ştiut numai de el şi de oamenii săi că în chiar luna august faimoasa *Grossdeutschland Panzer Division* fusese retrasă în mod discret din România pentru a întări alte zone ale fronturilor. Ceea ce-l îngrijora într-un fel pe Mihai, deşi lucrurile nu mai puteau fi tărăgănate, era faptul că misiunea lui Ştirbey de la Cairo eşuase, iar discuţiile cu doamna Kollontai de la Stockholm tergiversau. Un calcul prealabil arăta că forţele germane aflate în Bucureşti puteau fi anihilate cu condiţia ca guvernul antonescian să fie arestat. Trupele credincioase Regelui erau mai numeroase, punctele strategice permiteau să fie ocupate foarte repede, legăturile telefonice ale germanilor, la semnalul declanşării insurecţiei, ar fi fost tăiate fără niciun efort. *Data loviturii* de stat indica ziua de 26 august, numai că programul Mareşalului îi obligase pe toţi s-o devanseze, alegându-se această miercuri, când Antonescu şi vicepremierul fuseseră convocaţi la Palat. Pierdeau ajutorul aviaţiei americane, care ar fi trebuit să întreprindă un bombardament special asupra cantonamentului german din pădurea Băneasa (care, dealtfel, avea să şi aibă loc în dimineaţa zilei de 24 august), întrucât generalul Maitland Wilson, şeful suprem al trupelor aliate din Italia, fusese anunţat. Iată de ce în seara zilei de 22 august, Regele se întorsese de la Sinaia însoţit de secretarul său loaniţiu, de colonelul Emilian Ionescu şi de Ionel Mocsony-Stârcea.

La ora 16.02, în curtea Palatului îşi făcuse apariţia limuzina din care coborâse Mihai Antonescu, mic, negricios,

îmbrăcat în jachetă, pantaloni de culoare gri, pantofi de lac, cu un aer uşor obosit, absent, fără să privească pe nimeni, condus de maiorul Anton Dumitrescu, deşi vicepremierul cunoştea drumul. Palatul nu avea instalație de aer condiționat, atmosfera părea înăbuşitoare la această oră, grelele perdele abia reuşeau să tamiseze uşor lumina, un curent fierbinte îi năclăia fața şi îi umezea cămaşa, dar intrat în rolul său de fiecare zi, mai ales la astfel de reuniuni atât de importante, Mihai Antonescu, cu actoria sa înnăscută, avea să-şi rostească ultimele replici în această după-amiază pe scena politică. Aspectul neglijent al hainelor regelui, părând mai curând un tenisman sosit direct de la *court,* care abia îşi lăsase racheta undeva, afară, îl contrarie, însă nu lăsă să se vadă nimic pe chipul impenetrabil; zâmbise, strânsese mâna Regelui, nu părea mirat că sosise primul, rolul lui era să-l aştepte totdeauna pe Mareşal la întrevederi, aşa încât încercă o scurtă conversație cu monarhul, dar acesta, ca de obicei, răspundea monosilabic, vag, la toate întrebările lui. La Sinaia era plăcut, îi spusese vicepremierului, răcoarea obişnuită în asemenea sezon, *Lincolnul* său mersese perfect pentru că şoseaua era liberă; îi plăcea la nebunie să umble noaptea, deşi risca să se ciocnească cu vreo căruță sau să omoare vreun biciclist şi cu asta conversația se sleise, Regele manifestând aceeaşi impacientă că Mareşalul nu se arătase încă. Abil, Mihai Antonescu se angajă într-o convorbire cu secretarul regelui, care, nici el, nu părea prea bine dispus, făcând o mutră nu acră, nu plictisită, dar degajând o impacientă ce trebuia subliniată. Vicepremierul bănuia că Mareşalul, obosit după întoarcerea de pe front şi după nişte discuții cu câțiva oameni pe care nu-i numi, probabil că se odihnise puțin şi asta explica întârzierea sa.

Ce-i drept, de data aceasta nu aşteptară o jumătate de oră, cum se întâmpla de obicei, Mareşalul apărând cam la

zece minute după venirea lui Mihai Antonescu. Maşina sa intră pe porţile Palatului regal, flancată de cele două automobile ale gărzii personale. Din curte se auziră pocnetele uşilor; acum Mareşalul înainta spre poarta de intrare cu graba-i cunoscută, agitând cravaşa în mâna dreaptă, lovindu-şi din mers cizma. Faţa-i roşcovană era acoperită pe jumătate de umbra cozorocului şepcii; nu aruncase niciun fel de privire, nici în dreapta, nici în stânga, răspunsese la salutul gărzii palatului cu un gest neglijent şi se lăsase condus de aghiotantul regal. Coridorul lung, încins de aerul fierbinte care pătrundea până aici, fusese străbătut într-un mers rapid şi când intrase nu-şi ascunsese o uşoară schimă de dezaprobare, privind costumul neglijent al regelui. Vrusese să spună ceva, văzându-i pantofii de baschet, legaţi cu şireturi albe, şi pantalonii de doc fără dungă, mototoliţi, ca să nu mai vorbim de mâna stânga uitată în mod neglijent într-un buzunar şi ţigara stinsă într-o scrumieră de cristal, de alături.

— Am onoarea, spusese cu o voce albă Antonescu.

Regele îi întinsese o mână flască, umezită, pe care celălalt i-o strânsese scurt. Mihai era cu un cap mai înalt decât el şi acest lucru îl enerva de fiecare dată pe Mareşal. Uitătura copilăroasă şi aerul absent îi aduceau aminte de tatăl său, Carol al II-lea, cu care nu semăna prea mult, pentru că cel din urmă avea o altă privire, tăioasă, plină de ameninţări, ştia să te pună la punct, avea prestanţă, emiţând o cruzime irezistibilă pe care fiul lui nu o avea, deşi, de data aceasta, Antonescu simţi la celălalt o detaşare pe care nu i-o cunoştea.

Mareşalul strânsese apoi mâna lui Mihai Antonescu şi se arătase surprins că-l vede şi pe generalul Sănătescu, dar pe chipul lui nu se citi nimic. Ca de obicei, luă iniţiativa convorbirii încercând să încălzească spiritele:

— După cum ştiţi, m-am întors ieri de pe front, unde lucrurile nu merg tocmai bine...

— Tocmai de aceea v-am convocat, domnule mareşal, mi se pare că ar trebui să fim îngrijoraţi.

— Măria Ta, şi eu sunt preocupat de soarta acestei ţări, aşa încât am întreprins chiar unele lucruri pe care vreau să vi le aduc la cunoştinţă.

Îşi lăsase cravaşa pe o măsuţă de lângă geamul ce da spre Piaţa Palatului, încă de la intrare, din respect pentru Rege. Acum acest lucru îl încurca, silindu-l să se mişte puţin înaintea celorlalţi care făcuseră un jumătate front cu faţa spre cei doi. Poate părea nepoliticos, dar la impertinenţa Regelui de a apărea în costumul în care apăruse, lucrul nu era inechitabil.

— Măria Ta, am avut aseară şi astăzi întrevederi cu domnul Ion Mihalache şi cu domnul George Brătianu. După cum bine ştiţi, domniile lor vor să încheiem un armistiţiu cu Naţiunile Unite. De acest lucru l-am înştiinţat şi pe domnul doctor Clodius.

— Vreţi să spuneţi că aţi cerut voie germanilor ca să încheiem un armistiţiu?

Mareşalul se oprise scurt, întorcându-se spre monarh cu privirile acelea glaciale care îl intimidau atât de mult pe tânărul Mihai.

— Mă cunoaşteţi bine, nici nu putea fi vorba de aşa ceva. Dealtfel, trebue să vă spun că la ultima mea întrevedere cu cancelarul Hitler l-am prevenit asupra acestei eventualităţi.

— În ce condiţii?

— I-am cerut trimiterea unor tancuri şi arme grele, precum şi posibilitatea ca noi să ne stabilizăm pe o linie nouă de apărare, Focşani, Nămoloasa-Brăila. Rezultatul e că armele promise n-au sosit decât parţial, presiunea rusească este foarte accentuată, aşa că în condiţiile date l-am înştiinţat pe domnul Clodius că ne vom instala pe această

linie de rezistență numai dacă ne garantează restituirea Transilvaniei.

— Şi el v-a garantat?

Întrebarea Regelui îl descumpănise puțin pe Mareşal, nu era obişnuit cu astfel de răsturnări de situație.

— Cancelarul Hitler mi-a afirmat că pentru el recunoaşterea Dictatului de la Viena nu mai există, aşa încât garanția că vom redobândi Transilvania s-ar putea să o avem.

— Şi credeți că în situația militară actuală este posibil?

(„Ia te uită, bâlbâitul, a prins glas!", gândise Mareşalul.)

— Cine spune că este posibil, dar războaiele, aşa cum ştiți, iau câteodată şi alte turnuri.

Conversația ajunsese la un punct mort. Acum urma momentul cel mai periculos şi cei din jurul Regelui ştiau asta. Mihai privise spre Mocsony-Stârcea şi spre Niculescu-Buzeşti. Aceştia, într-o atitudine de falsă deferență, cu mâinile adunate în față, cu un aer absent, dar atenți totuşi la meandrele dialogului dintre cei doi, lăsau să se înțeleagă că erau decişi să meargă până la capăt. Regele făcu un semn aghiotantului să i se aducă un pahar cu apă, acesta fiind semnalul pentru cei de dincolo, aflați în cabinetul alăturat, adică Anton Dumitrescu şi cei trei subofițeri înarmați, să fie pregătiți. Îi despărțea de Rege numai perdeaua de catifea în spatele căreia aceştia aşteptau, într-o tăcere înspăimântată, un semnal.

— Domnule Mareşal, înțeleg că vreți să distrugeți țara.

— Cum puteți să spuneți lucrul acesta? Îmi garantați, Majestate, că Națiunile Unite ne vor restitui Transilvania şi Basarabia?

— Asta vom vedea la masa tratativelor, domnule Mareşal, deocamdată important este să încetăm războiul.

— Şi credeți că nemții ne vor lăsa cu una-cu două? Au trupe în țară. Pot să ne distrugă în câteva zile.

— Domnule Mareşal, vă cer să încheiaţi armistiţiul! Şi asta chiar astăzi!

— Cum aşa?

— Faceţi ceea ce vă spun, altfel voi fi silit să vă demit.

Mareşalul crezu că nu aude bine. Aruncă o privire uluită spre cei care asistau la această scenă şi avu într-o secundă senzaţia că nimeni nu se mai afla de partea lui. Niculescu-Buzeşti, şi Ioaniţiu priveau undeva, peste umărul Regelui, prin ferestrele acoperite de perdele, iluminate de soarele puternic de august. Primul vorbise Sănătescu.

— Domnule Mareşal, fiţi înţelegător, este o situaţie căreia nu-i mai putem face faţă...

— Dar pe dumneata cine te-a întrebat? îi replicase Mareşalul, privindu-l cu o furie abia stăpânită.

— Nu vorbesc numai în numele meu...

— Vreţi să spuneţi că dumneavoastră toţi, cei de faţă, îmi cereţi să plec?

Nu răspunsese nimeni. Enervat că nu aude niciun glas, îl privise pe Rege şi i se adresase după aceea lui Mihai Antonescu:

— Şi dumneata crezi la fel?

Acesta ezitase o secundă lungă, plecând capul.

— A! Deci e vorba de o înţelegere. Vreau să vă spun că Mareşalul Antonescu pleacă când vrea el, nu când i se spune!

Şi atunci, Conducătorului Statului îi fu dat să audă o frază pe care nu bănuise niciodată că ar putea fi rostită de gura Regelui.

— În cazul acesta, domnule Mareşal, sunteţi demis!

În secunda următoare, de dincolo de perdelele care-l despărţeau de cabinetul Regelui, apărură maiorul Anton Dumitrescu şi cei trei subofiţeri înarmaţi.

— Domnule Mareşal, sunteţi arestat!

Plutonierul Dumitru Bâlă se apropiase de Antonescu şi îl apucase de braţ.

Cu un reflex, Antonescu se scuturase, strigând la subofiţer:

— Cum îndrăzneşti să pui mâna pe mine? Mâine veţi fi spânzuraţi cu toţii.

Generalul Sănătescu avusese un reflex de militar şi strigase plutonierului Bâlă:

— la mâna de pe domnul Mareşal Antonescu!

Urmase un moment de stupoare şi, fără intervenţia energicului aghiotant regal care făcuse un semn subofiţerilor, poate că acţiunea ar fi fost zădărnicită. Cu o mare stăpânire de sine, plutonierul Bâlă îl percheziţionase pe Conducător şi-i arătase drumul spre fostul seif cu timbre al lui Carol al II-lea: „Pe-aici, domnule Mareşal”... În spatele său, încadrat de ceilalţi, de Ioaniţiu, Niculescu-Buzeşti şi Mocsony-Stârcea, Mihai Antonescu îi urmase.

Regele, palid, cu gura uscată de emoţie, dar păstrând pe chip încă o expresie încruntată, fumând nervos, privea pustia Piaţă a Palatului, maşinile negre cu portierele deschise şi şoferii care se strânseseră ciucure în jurul unuia dintre ei. Primul se întorsese generalul Sănătescu:

— Majestate, cred că am reuşit.

— S-a mai împotrivit?

— Nu. Pare resemnat, dar de-abia acum începe greul. Aştept ordinele dumneavoastră.

Regele se învârtise în jurul micului birou. Părea a nu fi auzit ceea ce-l întrebase generalul Sănătescu. Nu era un sentiment de uşurare ceea ce simţea acum, era mai mult enervarea pe care o realizezi după o mare încordare, când nevoia de a sfărâma ceva sau de a muta un obiect dintr-un loc într-altul apare fără nicio justificare. I se părea că şoferii care aşteptau în curte privesc spre ferestrele palatului ca şi cei din garda personală a Mareşalului, dar nu se întâmplă

nimic. Regele se întoarse spre generalul Sănătescu, spunându-i:

— Ia priveşte, domnule general, ăştia habar n-au ce se petrece aici.

— Totdeauna se întâmplă aşa. Istoria nu aşteaptă martori.

— Cheamă-i şi pe ceilalți. Crezi că ar fi bine să-i îndepărtăm pe şoferi?

— Nu, Majestate, asta le va da încredere celor care vor sosi după aceea.

— Ai dreptate. Ai asigurat paza?

— Se poate? Plutonierul Bâlă are cheia seifului şi a învățat cele opt numere ale cifrului.

Se părea că putea să plece. Regele îşi privise hainele cu care era îmbrăcat. Îşi adusese aminte de încruntarea pe care o avusese Mareşalul, privindu-i bascheții. Un astfel de afront nu suferise niciodată probabil. În momentul acesta nu-şi dădea seama dacă o făcuse intenționat sau lucrase subconştientul. Dincolo, în micul birou, Ioanițiu dădea telefoane. Se auzea clacul discului telefonului pe care se formau numerele, revenirea metalică şi apelul respectuos al aghiotantului.

— Da, domnule general. Eu sunt, Ioanițiu. Să trăiți! Aşa cum ați spus dumneavoastră. Majestatea Sa vă pofteşte la un Consiliu de coroană... Veşti importante... Sigur că da... Veniți cât puteți de repede... Ei, 10—20 de minute, acolo, merge... Mai sunt şi alții... Cine?... Păi... domnul general Pantazi, domnul general... Da, să trăiți! Vă aşteptăm, cu plăcere, cu plăcere...

De la un al doilea telefon, comandorul Gherghel făcea şi el numerele celorlalți colaboratori ai lui Antonescu. Glasul său pițigăiat, plin de bunăvoință, rostea cam aceleaşi cuvinte:

— Da, să trăiți! Eu, Gherghel... Vă caută Majestatea Sa... Imediat... cât puteți să veniți de repede... un Consiliu de

coroană... Nu ştiu... Cred că e vorba despre situaţia frontului... Dacă e şi domnul Mareşal? Da, de pe la ora patru; domnul Mişu Antonescu? Sigur că da... Vă aşteptăm... Să trăiţi!

Regele strivise o piramidă de ţigări în imensa scrumieră de cristal. Îi era cald, ar fi făcut un duş, ar fi băut ceva, dar curiozitatea îl reţinea, voia să fie sigur că ceilalţi vor sosi în curtea palatului şi că va avea siguranţa că lovitura a reuşit în plin. Încordarea aproape trecuse, simţea o uşoară ameţeală, începuse să se plimbe prin faţa ferestrelor, privind asfaltul negru străbătut de rare maşini.

Umbra statuii regelui Carol I se micşora, soarele ajunsese la zenit acoperind cu o ultimă lumină gălbuie turlele bisericii Creţulescu...

Primul sosise Piky Vasiliu, în limuzina lui gri, afabil, vesel, surâzând şoferilor care-l salutau respectuos, într-o vagă poziţie de drepţi, cu mâinile lipite de hainele mototolite de căldură.

Aproape alerga spre intrare, salutat de garda Palatului, abja mişcându-şi şoldurile de văcar ascunse de pantalonii bufanţi, kaki, scoţându-şi din mers şapca şi ştergându-se cu o batistă uriaşă pe fruntea plină de năduşală. La zece minute după el apăruse generalul Pantazi, subţire, titirit, într-un costum impecabil, de vară, nu alergând, aferând o demnitate la care ţinea totdeauna în faţa subalternilor, răspunzând neglijent şoferilor.

Regele îi privise pe rând, urcând treptele de la intrare. Trăgea cu urechea la apelurile repetate ale secretarului Ioaniţiu şi ale lui Gherghel.

— Ce se întâmplă acolo? îl întrebă pe Ioaniţiu.

Colonelul Elefterescu se lăsa greu, dorea ordinul personal al lui Antonescu.

— Îl bag în pizda mă-sii, făcuse Majestatea Sa, reîncepându-şi marşul în faţa ferestrelor. Dacă nu vrea să

vină, trimiteți la generalul Dombrowski să-l aresteze el. Da' Dămăceanu unde e?

Aghiotantul regal părea încurcat.

— Hai, spune, nu te mai bâlbâi atât.

— Majestate, l-am sunat de trei ori, doarme!

— Şi nu poate fi sculat când îl cheamă Regele? Trimite o maşină după el, să-l aducă în pijama, în cămaşă de noapte, în ce o fi. Are tabieturi, doarme la ora asta? Halal militari!

În momentul acela Mihai îşi dăduse seama că în seiful de timbre al lui Carol al II-lea trebue să fie foarte cald la ora aceea.

— Ioaniţiule, lasă telefonul puţin şi spune-i lui Bâlă să comande nişte răcoritoare pentru cei dinăuntru, să-i scoată din 20 în 20 de minute afară, pentru că altfel se asfixiază.

— Da, să trăiți, am înțeles.

Lăsase telefonul şi alergase să-i spună subofițerului ce are de făcut. De la celălalt post, comandorul Gherghel făcea semne că nici Eugen Cristescu nu vrea să vină la întâlnire. „Ăsta a mirosit ceva, e greu să-l urnesc de-acasă", gândise Regele şi pe urmă îl întrebase ce se mai aude cu colonelul Elefterescu.

— O ține p-a lui că vrea ordin chiar de la Mareşal, personal.

Generalul Sănătescu, care inspectase împreună cu Emilian Ionescu dacă în exterior se petrecea ceva în stare să-i alarmeze, se întorsese şi, auzind cele ce spunea comandorul Gherghel, găsise soluția.

— Am o idee, Majestate. Puneți-l pe Piky Vasiliu să-i telefoneze, pentru că sunt prieteni şi va veni. Dacă-mi permiteți, o să fac eu acest lucru, generalul e dincolo.

— Bine, încuviință Regele şi continuă să privească curtea palatului.

Pe poarta curții apăruse Atta Constantinescu, omul său, din anturajul lui Antonescu. Sentinelele îl cunoşteau, venise

pe jos, făcea tocmai o plimbare, mergea spre *Athénée Palace* şi maşinile din curtea palatului îl intrigaseră:

— Ce se întâmplă, mă, copii, aici?

— Consiliu de coroană..., spusese careva, unul dintre şoferi, arătând spre etajul I. Freacă Majestatea Sa la ei, de la ora 4.

— Ce nas am, ce nas am, dom'le, cum am picat eu...

O luase trăpşor, pe scări, fluturând palma către soldaţii de la intrare. În urma lui, maşinile celorlalţi miniştri frânau, una după alta. Regele îşi dădu seama că partida era câştigată.

— Pe Maniu l-aţi găsit?

— Nu, răspunsese Sănătescu.

— Da' pe Brătianu?

— Nici...

— Ca de obicei, se ascund. Cum or fi condus ăştia ţara atâta vreme nu mai înţeleg!?

Sănătescu dădea în alt birou telefoane ca să fie căutaţi în ascunzătorile lor Lucreţiu Pătrăşcanu şi Titel Petrescu. Generalul Aldea luase legăturile cu cei care trebuiau să taie liniile telefonice ale germanilor. Comandanţii de Corpuri de armată din provincie începuseră să primească consemnul militar.

— Câţi soldaţi crezi că avem în palat? întrebase regele pe aghiotantul său.

— 70, Majestate.

— Nu-s puţini?

— Am mai chemat trupele din jurul Capitalei care pot să închidă barierele.

— Bine, dacă dumneata crezi că ajung... Aţi trimis după Dimitrie Negel?

— Trimis...

— Cu ce faceţi comunicările?

— Cu baterii de telefoane.

— Şi discul pe care l-am imprimat a fost trimis la Radio?

— Încă nu, într-o jumătate de oră va fi acolo.

În minutul acela aghiotantul regal îşi adusese aminte de ceva.

— Dacă credeţi că este bine, am putea convoca şi pe soldaţii aflaţi la Pelişor. În câteva ceasuri ar sosi aici.

— Nu, nu e bine. S-ar alarma prea devreme multă lume. Cel mai important lucru este tăierea legăturilor telefonice.

Apăruse şi Dămăceanu, mai mult alergând decât umblând, fără să vadă pe nimeni în jur, roşu la faţă, cu şapca sub braţ, ştergându-şi şi el fruntea, cum făcuse mai devreme Piky Vasiliu. Dombrowski îl urmase la cinci minute. El era dintre cei care, alături de Aldea, Racoviţă şi alţii, făceau parte din partida Regelui.

— Domnule general, i se adresase lui Sănătescu, pe Dombrowski ascunde-l până punem mâna pe Elefterescu. Pe el să-l trimiţi la Prefectură.

— Am înţeles.

Se făcuse linişte, timpul trecea greu, oraşul zăcea în torpoarea nesfârşitei zile de august; umbra statuii lui Carol pierise de tot, rarii trecători priveau fără mirare la maşinile din curtea reşedinţei regale. Chelnerul Mladin, aflat la etajul al III-lea al hotelului *Athénée Palace,* îşi nota pe o foaie de hârtie numerele automobilelor celor care soseau pe rând la palat. Din zece în zece minute îi transmitea prin telefon Colonelului, care se afla într-o casă de pe Calea Moşilor:

— La tragerea de azi, închipuiţi-vă, domnule Dumitrescu, au ieşit numerele 1, 9, 5, 5, 2; 5, 6, 1, 3, 0, 2; 4, 4, 1, 5, 1, 2, ei, ce spuneţi de chestiunea asta?

De la capătul celălalt al firului, vocea Colonelului răspundea de fiecare dată:

— Da, fiecare cu norocul lui! Dacă mai afli vreun număr câştigător, comunică-mi-l.

Şi imediat ce recitea cifrele, punea numele beneficiarului maşinii în dreptul lui. Îi lipseau încă trei, dar mai era vreme: Eugen Cristescu, Elefterescu, Tobescu. Pentru şeful jandarmeriei avea varianta pregătită. Sunase la Comandamentul jandarmeriei şi ceruse pe generalul Anton. Fuseseră necesare câteva apeluri, în sfârşit, dăduseră de el.

— Alo, aici inginerul Dumitrescu. Să trăiţi, domnule general! Ştiţi, în chestiunea aceea, cu pescuitul, ar trebui să faceţi dumneavoastră ceva, n-avem undiţe.

După o uşoară ezitare, generalul Anton îi răspunsese:

— Bine, domnule inginer, am să caut eu, este urgent, nu-i aşa?

— Bineînţeles! Aş pleca într-o oră şi mi-ar trebui.

— Se face, n-aveţi nicio grijă.

Telefoanele şi aparatele de telegrafiat din Bucureşti emiteau ordinele către toate unităţile din ţară, inclusiv cele de pe front. Legătura cu Mareşalul fusese tăiată şi Eugen Cristescu, care dăduse primul telefon ca să întrebe unde e Antonescu, înţelesese că ceva nu era în regulă.

Ultimul îşi făcu apariţia în curtea palatului colonelul Elefterescu. Era însoţit de doi dogi danezi, legaţi în lesă, hămăind, stârniţi de şoferii care se învârteau în cercul de maşini şi de doi inşi, opriţi la intrare de către aghiotantul Ioaniţiu. Acesta îl condusese într-o anticameră alăturată, unde fuseseră arestaţi pe loc. Câinii, lăsaţi în paza soldaţilor de la intrarea din spate, încă hămăiau în curtea streină, neînţelegând ce se întâmplă cu ei.

Pe Rege toţi cei care veniseră să se întâlnească la Consiliul de coroană n-aveau să-l mai vadă; Sănătescu, Mocsony-Stârcea, Niculescu-Buzeşti, Aldea şi Ioaniţiu îi închiseseră în alte încăperi după ce îi dezarmaseră. Curios lucru, singurul care nu avea pistolul la el era Mareşalul Antonescu.

*

Duba *Diamant* rula încet spre ieşirea din spatele aripii noi a Palatului. Ilie Ciorogârla şi cu Tronaru priveau la arestaţi care stăteau tăcuţi pe banca din spatele cabinei şoferului. Îi despărţea un geam şi o reţea de fire din oţel, prin care zăreau spatele Colonelului. În urma maşinii, alte două automobile îi flancau, în dreapta şi în stânga, la o distanţă nu prea mare, ca şi când s-ar fi aflat din întâmplare pe aceeaşi rută cu necunoscutul echipaj. Rarii trecători din acea noapte din Bucureşti nu arătau nicio curiozitate pentru duba de tip vechi, mergând negrăbit spre o destinaţie neştiută. Se făcuse întâi un ocol mare spre a se evita străzile centrale şi a se stabili dacă cumva nu-i urmăreşte cineva. Luminile albastre, rare, ale străzilor aruncând numai câte un con violaceu pe rigolele trotuarelor, abia indicau drumul. Prin ochii de pisică ai farurilor, învelite în pânză sau în piele neagră, o lamă gălbuie de lumină arăta denivelările. Mica dubiţă hurducăia şi arestaţii continuau să tacă, ţinându-se de o mică bară metalică ca să nu se prăvălească pe podelele de scândură ale maşinii. După o jumătate de oră de mers, se angajară pe o stradă periferică, urcând o pantă uşoară şi oprindu-se în faţa unei porţi, după care Colonelul coborî, o deschise, lăsă să treacă *Diamantul* şi închise la loc. În faţa intrării aşteptau alţi doi oameni înarmaţi, ascunşi sub pergola de beton a micii vile.

Toţi păşiră unul după altul într-un vestibul, întâi Mareşalul, cu o privire scormonitoare, vrând să vadă cine îl însoţise şi cine îl aşteptase. Unul dintre cei care păziseră casa deschisese o altă uşă şi le arătase o scară de lemn care ducea spre două încăperi de sus.

— Pe aici, domnule Mareşal, poftiţi.

Mihai Antonescu îl urma la doi paşi, fără un cuvânt, iar Colonelul, cu Ciorogârla şi cu Tronaru rămăseseră jos,

privindu-i din spate. De undeva, de la etaj, se auzea vocea celui care ținea locul gazdei.

— În dreapta aveți o baie şi în stânga dormitoarele, eu am să vă servesc masa de trei ori pe zi. Există şi un răcitor, dacă vreți, puteți să beți ceva, totul e în ordine. Bună seara, domnule Mareşal, bună seara, domnule ministru...

După care coborâse. Era un bărbat roşcovan, atletic, neînarmat; înarmați erau cei care-i aduseseră până aici: Colonelul, Tronaru şi Ciorogârla.

— Asta a fost tot? întrebase cel care-i condusese pe arestați în încăperile de sus.

— Asta a fost tot. Simplu, eficace, fără nicio împotrivire. Câți oameni ai?

— Opt: patru şi patru, două echipe de 12 ore fiecare. Eu rămân în permanență aici, o să mă schimbe din când în când tovarăşul Mladin. Jos e bucătăria, avem o tovarăşă care ne va găti.

Colonelul mai inspectă încă o dată încăperile de jos, deşi cunoştea bine casa. El o locuise în ultima perioadă de timp, aşa încât niciun colțişor nu-i era strein.

— Cred că le-ai spus oamenilor că n-au voie să comunice cu nimeni din afară.

— N-au cum să comunice pentru că nu părăseşte nimeni curtea.

— Atunci e în regulă, noi am plecat, avem treburi mai importante, noapte bună!

Îşi strânseseră mâinile pe rând şi cei trei se urcaseră din nou în duba *Diamant* iar peste un ceas, după ce şoferul îl lăsase pe Colonel în fața intrării din aripa cea nouă a Palatului, Tronaru şi Ciorogârla se aflau în fața Comandamentului german din fosta Prefectură de Ilfov, de pe malul Dâmboviței, într-o clădire ocupată de către gărzile muncitoreşti şi armată, bineînțeles, fără tam-tam, în grupe restrânse de câtre trei, folosind intrările din spate ale clădirii

care nu puteau fi observate de către sentinelele nemților de pe chei.

— Crezi că se lasă cu nasulie? întrebase Ciorogârla.

Tronaru, aşezat în faţa unei ferestre deschise, pe un scaun, cu un pistol-mitralieră aşezat pe un mic birou pe care răsturnase şi un sac de încărcătoare, îşi aprinsese o ţigară, şi-l poftise pe Ciorogârla lângă el.

— Aşează-te pe scaunul ăsta, că parcă-mi stai pe cap... m-ai întrebat ceva. Cât îi cunosc pe „copii”, or să ne dea de furcă. Să sperăm că le vine mintea de pe urmă, ceea ce n-aş crede. Tu ce zici?

— Sunt de aceeaşi părere, se vor bate, ăştia nu se lasă cu una cu două...

— Principalul este că, în sfârşit, am terminat cu domiciliile secrete şi că putem să ne spunem pe nume, că avem o identitate. Nu fumezi?

— Nu prea... mai curând aş bea ceva.

În biroul în care şedeau nu se aprinsese nicio lumină. De afară venea o vagă dâră de la un bec camuflat, aflat undeva, în apropiere. Priviră amândoi în jur.

— Numai birouri, dulapuri cu dosare, ce dracu o fi aici?

— Ceva cu *Import-Export,* am citit eu jos, când am intrat.

— Şi i-au scos, le-au dat papucii?

— Naiba ştie, cred că locuinţa era închiriată de ai noştri de multă vreme ca să-i supravegheze pe nemți. Dar voiai să bei ceva... Cotrobăieşte prin dulapurile alea, poate ai noroc.

Ciorogârla ridicase câteva rulouri metalice, dar nu găsise ceea ce căuta. Din *fichet*-urile metalice cădeau hârtii pe care le aşezase la loc.

— Nimic.

— Să spun drept, şi eu aş bea ceva...

— Ţi-a fost frică?

— Ba bine că nu!

— Ţie?

— Mamă-mamă...

Tronaru îşi întinsese picioarele, ca americanii, peste încărcătoarele aflate pe biroul din faţa lui, trăgând din ţigară.

— De ce paştele mă-sii puterea asta pe care o au unii oameni îţi face frică? Mă uitam la ei, adineauri, şi nu-mi venea să-mi cred ochilor. Ăsta era Mareşalul? Cel cu războiul sfânt, cu crucea, cu Dumnezeu, cu poporul meu, cu „Români, vă ordon treceţi Prutul”? Omul din cauza căruia era să fiu omorât?

Ciorogârla tăcea. Era obosit. Nu dormise de noaptea trecută. Ar fi tras un pui de somn. Colonelul îi scosese din ascunzişurile lor, pe rând, pe unul din Cartierul Plumbuita şi pe altul dintr-o mansardă de pe Şelari. Erau amândoi slăbiţi de lipsa de mişcare; în ultimul timp nu ieşiseră aproape deloc la aer, numai noaptea, câte o jumătate de oră, unul dând ocol unei grădini de duzi din marginea Bucureştilor şi altul mişcându-se pe o terasă de la ultimul etaj al unui magazin de îmbrăcăminte, ferindu-se să nu fie zărit cumva de cei care făceau observaţia aeriană pe acoperişurile din jur.

Pe uşă apăruse cineva, dând să aprindă lumina.

— Stop! zisese Tronaru. Lasă becul în pace!

— Dar voi cine sunteţi? întrebase necunoscutul.

— Dumnealui e Gogea Mitu, eu sunt Berilă, ai auzit de ăştia?

Noul venit părea descumpănit de limbajul neaşteptaţilor oaspeţi.

— Domnule, vorbiţi serios, că noi aici nu ne jucăm.

— Mă, tăticule, zisese Ciorogârla cu binişorul. Tu vezi ce avem noi doi în mână? şi umblă la închizătorul armei făcând-o să răsune sec, metalic.

— Spune, dom'le, aşa şi n-o mai frecangioliţi atâta, că pe noi ne-au adus aici să-i luăm pe nemţi la refec. Mie-mi zice Chelu, dacă vă interesază, şi sunt de *la Saturn.*

— Asta ce mai e?

— Ce să fie? Textile! Mai sunt vreo 20 de ceferişti, unii de la *Laromet,* alţii de la *Malaxa,* în total 43 de bucăţi. Dumneavoastră?

— Noi, tăticule, zisese Ciorogârla, care era mai vorbăreţ, o să ne repezim până vizavi la ăia, când ni s-o da comanda, şi o să vă rugăm frumos să faceţi la fel.

Urmă un moment de tăcere. Tronaru tot mai fuma, lăsând cu ţigara o dâră rubinie în întunericul biroului.

— Şi credeţi dumneavoastră că nemţii or să stea cu mâinile în sân?

— Da' cine a zis că or să stea cu mâinile în sân? Uite, v-am adus aici nişte bombonele, vezi să nu calci pe ele, că sărim dracului cu toţii în aer...

Chelu nici nu se mişcase de lângă uşă. Începuse să le distingă trăsăturile feţei şi acum privea în jur.

— Vreţi să spuneţi că sunt grenade, niscai tiribombe?

— Chiar aşa, tăticu'! Ai învăţat matale să umbli cu marfa asta?

— Păi, da, că am făcutără militărie, ceva front...

— Ei, atunci tot e bine... arme aveţi?

— Se găsesc: niscaiva puşti, niscaiva pistoale, avem şi o grapă antitanc, nemţii au blocat strada spre *Casa de Depuneri,* ori n-aţi venit pe-acolo?...

— Nu, pe noi ne-a lăsat barza pe coş, glumise iar Ciorogârla, căscând şi simţind că-l cuprinde un somn de moarte. Ştii ceva? Ai un raşpil? Ori nu cunoşti cuvântul ăsta?

— Ba, bine că nu! Să căutăm jos, la băieţi. Deşi suntem în timpul serviciului, ca să zic aşa.

— Las' că nu mă-mbăt eu în seara asta, că n-am timp. Dac-ai găsi o țâră de rom aş mai fi zdravăn câteva ore, n-am dormit de alaltăieri.

— Da' ce naiba făcurăți, frate?

Tronaru, care tăcuse până atunci, îi luă vorba din gură lui Ciorogârla:

— Ce să facem? Am fost şi noi la o logodnă...

— Glumiți! De unde v-a adus pe voi, căpoşilor, aici?

— Las' că-ți povestim noi mai la ziuă. Dă fuga, poate găseşti romul ăla. la nişte bani, poate trimiți pe cineva să cumpere dacă găseşte, pentru că noi nu ne putem mişca de aici.

— Şi cu sacul de grenade ce faceți?

— Uite, clocim pe ele aici!

Chelu, nu se mişcase din loc.

— N-ai plecat? Te-a lipit cu clei de porumbei cineva? îl întrebase Ciorogârla.

— Dom'le, stau şi mă gândesc aşa, cum dracu' ați ajuns până aici şi noi nu v-am simțit? Ce fel de pază avem? Fir-ar mama lor a dracu', să vezi ce le fac acum, mă dau jos la ei... Adică, trece careva pe stradă, nici tu bună seara, nici pe cine căutați? Ne trezim cu dumneavoastră drept înăuntru.

Ciorogârla mai căscă o dată de-i trosniră fălcile.

— Tăticu', dacă te mai miri mult îți intră o muscă în gură. Du-te, domnule, după romul ăla!

Tronaru se amestecă şi el în vorbă.

— Nu, nu, are dreptate. Dar ce, aici se intră aşa, cum vrei? Las' că vorbim noi despre chestia asta mâine dimineață.

Chelu, îmbrăcat într-un tricou marinăresc, în pantaloni de doc, cu sandale în picioare, cu un pistol pe şold, îşi dădu o palmă peste ceafă.

— Dom'le, lăsați-mă să-njur, domnule. Eu când înjur, o iau aşa: de la biserica mă-sii, până la leagănul care i-a

legănat şi până la cristelnița în care i-a botezat popa. Păi, ce patrafiru' măicuțelor lor, i-am adus aici să se joace de-a războiu'? Că de când au venit bat cărticica şi şepticul ăla al lor şi o să ne trezim că ne iau unii ca din oală. Domnule, am plecat după rom şi să ştiți că dacă auziți niscai şuturi în fund date cuiva, eu le dau. Îi arunc în Dâmbovița, fir-ar mama lor a dracului, şi-i pun să-şi înghită cărțile, să se învețe minte şi să nu-mi mai zici mie Chelu!

Plecase. Îl auzeau coborând câte două trepte, înjurând de anafura, de Sfânta Filofteia şi de intrarea celor 400 de Sfinți Părinți în Ierusalim.

— Ăsta a fost popă, ascultă la mine... are cunoştințe multe...

Ciorogârla luase un scaun, rezemându-se de spătarul lui, filosofând de unul singur.

— Acum spune şi dumneata, crezi că cineva o să vorbească despre noi vreodată?

— Adică cum să vorbească?

— De ce să nu vorbească? Cunoaşteți ce-am făcut noi în seara asta?

— Ce-am făcut, Iliuță, tată?

— Cred că glumeşti. Păi, cine l-a dat jos pe Antonescu?

Tronaru ridică ultimul sfert de țigară pe care-l mai avea în mână ca să-i lumineze fața.

— Iliuță, ți s-a urcat la cap, Iliuță. Tu ai temperatură... Ia, mai bine, întinde-te pe duşumea, pune capul pe sacul ăla de grenade şi trage un somn să-ți mai vii în fire. Bine, mă, Iliuță, tu l-ai răsturnat pe Antonescu?

— E, aşa vine vorba... adică noi l-am arestat, comunişții...

— Şi de-asta nu dormi tu acum?

— Dima, ştii ce, am un sentiment, aşa, cum să-ți povestesc...

Tronaru îşi adună picioarele de pe birou, lăsă arma şi începu să se învârtească în jurul celuilalt.

— Ia spune, că începi să devii interesant!

— Cum să spun eu, adică, noi doi pârliți de muncitori, eu şi cu matale, i-am cărat pe Mareşal şi pe domnul Ică Antonescu ca pe nişte baloturi? Ei nici n-au mişcat, n-au zis nici „du-te mai încolo”. Păi, îți dai seama ce înseamnă asta?

Tronaru făcea haz de necaz.

— Adică tu, în situația lor, ce-ai fi făcut? Ai fi cântat, ai fi jucat? Ştii cum e cu puterea asta? Cât o ai, ți se pare că ți se cuvine. Tu nu vezi? Regele spune că e unsu’ lui Dumnezeu, Mareşalul zicea că e omul destinului românesc şi aşa mai departe. Şi uite că vine o zi când cazi din pod şi te trezeşti şi-ți dai seama că tot două picioare ai, două mâini, ca orice om... Spune, tu te-ai uitat la ei când i-am luat noi în primire?

— M-am uitat, cum dracu să nu mă uit? O să spun şi la nepoții nepoților mei, dacă mai trăiesc... Dima, ştii cum şedeau în colivia aia? Unu pe o treaptă, altu’, pe alta... fără aer, năduşiți, cu batistele frecându-şi fruntea, nişte oameni oarecare. Odată am văzut la un bâlci doi papagali, la fel şedeau: pe două trapeze. Uitase un scamator o basma deasupra unei colivii şi când a ridicat-o erau ca bezmeticii, dăduseră ochii peste cap că n-aveau aer. Aşa şi cu ăştia doi... Tu ai aflat cum i-a prins?

— Simplu! I-a chemat Regele la Palat, şi ei, ca curca când se uită şarpele la ea de jos: au intrat, au dat bună ziua şi, harşt! Alde un subofițer i-a înşfăcat şi le-a spus la amândoi: „P-aici, să nu vă fie cu supărare”, şi i-a băgat în dulapul ăla, ce-o fi fost, că eu n-am mai văzut aşa ceva...

— Da... era lume multă; mi-au zis subofițerii cât am aşteptat să-i luăm în primire, mai sunt o grămadă, da’ p-ăia îi duce în altă parte, să nu se-amestece borcanele...

— Tot nu mi-ai spus ce simți, aşa, că începuseşi vorba şi ți-am luat-o din gură...

— Dima, nu mai ştiu ce să zic, m-a luat o ameţeală, am draci pe mine, mă mănâncă palma. Nu ştiu, tu ai pătimit mai rău ca mine, ai fost pe front, te-au băgat în lagăr, da' tare am chef să trag cu puşcociul ăsta o serie, aşa...

— Ce-ţi veni?

— Poate-mi mai sperii somnul, că uite, pe Chelu ăla l-a uitat moartea pe-acasă, sau unde s-o fi dus el...

Nu-l uitase moartea pe acasă, sosise după vreo zece minute cu o sticlă de rom, destupată gata, cu trei pahare, şi cu o lanternă pe care o aşezase pe podele, aprinzând un beculeţ.

— Eu zic să ciocnim, să ne vedem la mutră, că nici aşa, ca orbeţii, să stăm de vorbă pe întuneric...

Turnase în cele trei păhărele şi îi privise pe rând la lumina lanternei.

— De-ai noştri..., pe urmă le arătase şi faţa lui, un chip slab, tuciuriu, cu barba nerasă de două zile. Şi-acum, că tot făcurăm cunoştinţă, noroc şi baftă.

— P-ăi de jos i-ai înmormântat, tot, le-ai făcut molifta?

— Dom'le, eu nu glumesc, mie mi-a dat partidu' aici 43 de bucăţi în primire şi scot untu' din ei, fir-ar mama lor a dracu', că ei cred că sunt pe Cuţarida – că eu lucrez la fabrica *Saturn* – unde se joacă copiii cu praştiile de-a războiu' de ne-au spart toate geamurile de la Filatură... I-am aliniat, i-am numărat, am făcut nişte culcări, din nou apelu', m-am uitat la ei: nişte neisprăviţi, dacă mă credeţi... Ce fel de clasă muncitoare sunteţi voi, mă? i-am întrebat. Uitaţi-vă la voi, că de proşti ce sunteţi se vede şi pe întuneric. Ţineţi puştile alea ca pe ciumege, lăsaţi să intre pe cine vrea şi cine nu vrea în instituţie... Mă, voi credeţi că v-a adus cineva la bal, la *Roxy,* pe Lipscani? Credeţi că aici e damen-vals? Tangău, chestii d-astea...? Şi iar am mai făcut nişte culcări şi acum, că m-am mai uşurat, am venit să v-aduc romul...

„Minte de-ngheață apele”, gândea Tronaru, dar îl lăsă să vorbească.

— Ia mai spune, nene, şi-ai măturat curtea cu ei, de câte ori?

— De două ori, da’ imediat ce trag două gâturi din raşpilul ăsta, cum i-ați zis dumneavoastră, mă mai dau o dată jos la ei!

— Bine faci, îngădui Tronaru şi mai turnă din sticlă câte un rând la fiecare. Ia spune, de când sunteți aici?

— Păi casa e ocupată de azi-noapte, n-am avut voie să ne arătăm toată ziulica; mâncare ne-a adus unu’ cu o dubă, prin spate. Da’ dumneavoastră de unde naiba mai veniți, că nu mi-ați spus nici până acum?

— Din lumea mare, făcu vag Ciorogârla.

— Secretoşi mai sunteți, dom’le!

— Tăticu’, învață şi dumneata că la armată se face gura mică să n-afle vrăjmaşul...

— Care vrăjmaş, domnule, că suntem între ai noştri, ce dracu? Trăsei cu ochiul la dumneavoastră, aveți banderolă ca şi noi, ce-o facem pe conspiratorii ăia din *Mizerabilii,* sau cum îi mai zice...?

Pe nesimțite, Ciorogârla, rezemat de un perete, ațipise. Mai auzea vag cuvintele schimbate între cei doi şi capul îi căzuse uşor pe un umăr, avea o respirație uşoară, ca de copil, o mână îi căzuse pe podele şi o alta şi-o vârâse la spate, ca şi când ar fi vrut să nu simtă răceala peretelui.

— Se vede treaba că ați avut de lucru, eu vă țin de vorbă; frățioare, uite, dumnealui a adormit. Cum îl cheamă?

— Ciorogârla.

— Păi, ăsta-i nume de comună, nu-i o comună Ciorogârla?

— Este. Şi dacă? Ce, nu e voie?

— Ba, cum nu? Vorbesc şi eu ca proasta în târg... şi pe mătăluță?

— Tronaru îmi zice.

— Frumos nume.

În momentul acela se auzi țârâitul unui telefon pe care nu-l băgaseră de seamă niciunul dintre ei până atunci. Tronaru ridică receptorul.

— Alo! Tu eşti, Tronarule?

— Eu, cine întreabă?

De la capătul celălalt al firului se auzi glasul Colonelului.

— A, dumneavoastră eraţi!

— Cum merge?

— Suntem aici, s-a prezentat la noi un tovarăş, Chelu îi zice. Are 43 de oameni jos, în clădire.

— E lângă dumneata? Dă-mi-l!

Tronaru îi întinse celuilalt receptorul.

— Inginerul Dumitrescu, zisese Colonelul de la telefonul celălalt. Ce-ţi fac oamenii?

— Bine, i-am muştruluit puţin pentru că m-am trezit cu dânşii aici şi nici n-am ştiut pe unde au intrat.

— Asta-i foarte prost!

— Şi eu zic la fel.

— Întăreşte paza şi aşteptaţi ordinele mele. Nu iese nimeni din curte, nu s-arată nimeni la ferestre, nu se aprinde nicio lumină! S-a înţeles? Cred că mâine în zori o să avem de furcă... Mai dă-mi-l puţin pe tovarăşul Tronaru.

Celălalt îi dădu, la rândul său, receptorul lui Dima.

— Alo! E cineva lângă mine care vrea să-ţi vorbească, spusese Colonelul.

— Cine poate să fie, şi cine m-a găsit aşa de repede?

— O să auzi numaidecât, nu ştiu dacă-l cunoşti pe unul căruia-i ziceam noi Regizoru', un fel de scamator care ţi-a adus pe o cunoştinţă a dumitale într-o împrejurare de la C.E.C., undeva... (în continuare, Tronaru auzi o voce de femeie care luase receptorul din mâna Colonelului): Alo! Dima! Ce faci?

— Să nu-mi spui că tu eşti, Silvia!?

— Ba, chiar eu! Logodnica de la Morgă, cea pe care o plimbai tu cu liftul rectorului, dacă-ţi mai aminteşti de „basmele românilor” pe care mi le spuneai într-o frumoasă iarnă de lângă Dâmboviţa, care uitase să treacă pe lângă locul unde ne aflam. Mincinosule, am să-ţi tai limba când o să te mai văd! Credeai că am să te cer de bărbat?... (izbucnise în râs, şi pe urmă în plâns, hohotea, voia să acopere receptorul).

Tronaru se uita uluit la telefonul pe care-l ţinea în mână, îl pusese din nou la ureche, îi venea şi lui să plângă, dar se stăpânise; de la capătul celălalt al firului, femeia nu spunea decât atât: „Dima, vreau să te văd, nu e timpul cel mai potrivit, dar vreau să te văd...”

*

Telefonul sunase şi Crăciunescu îi raportase şefului său:

— Domn’ inspector, în curtea palatului a intrat Killinger...

— E singur?

— Însoţit de un ins. Parcă au înghiţit amândoi câte un băţ. Probabil că au cerut audienţă la Rege.

— Bine, închid, dacă mai e ceva dă un ţâr!

Mizdrache se întorsese către Ciripoi, care făcuse ochii mari.

— Mă, maestre, auzi că a venit şi neamţu’.

— Care neamţ, domn’ inspector?

— Care neamţ, când te-aud aşa... Mă, tu n-ai tată, mă! Tu n-ai tată, tu n-ai mamă, tu eşti născut orfan! Te-a făcut mă-ta aia moartă de la *Sfânta Vineri* într-o eprubetă! Dă fuga până jos şi adu ceva de băut că nu se mai poate. Mă, o să intrăm într-un căcat aşa de mare, de habar n-o să ai tu! Mă, suntem ca şi morţi, auzi!?

Ciripoi, cu ochii lui mari, holbați, îl privea pe Mizdrache care, din trei în trei minute, punea binoclul la ochi şi privea la curtea din spatele Palatului.

— N-ai coborât! Ce dracu mai aştepți? Îmi arde gâtlejul. Vrei să crap aici? Îmi bate tâmpla stângă, şi mie când îmi bate tâmpla stângă, dau palme, auzi?

Ciripoi dispăruse. Se înnsera. O umbră cenuşie se lăsa peste copacii de pe peluzele curții. Maşinile miniştrilor dispăruseră de mult. În curte nu se vedea nicio mişcare. Inspectorul şef ar fi dat totul să poată să vadă prin pereții Palatului. Îl căutase, după ora 16, pe Eugen Cristescu, şeful S.S.I.-ului îi răspunsese de câteva ori, dar, de pe la ora 18, telefonul era mut.

„Ăsta a roit-o. Băiat deştept, a mirosit că e groasă, iar eu stau ca tâmpitu' aici, ca să pună mâna cine ştie cine pe mine. Va să zică, pe unde-o luăm, Grigore? Pe unde o întoarcem? Ia să văd eu ce face ministrul Tismana, că şi ăsta doarme pe el, habar nu are ce se întâmplă." Făcuse numărul de telefon, îi răspunsese valetul Anton.

— Alo! Aici Tismana, pe cine căutați?

— Inspectorul Mizdrache la telefon, cu domnul ministru, dacă se poate...

— Nu-i acasă, vă rog.

— Cu domnu' Armand se poate?

— Nici dânsu' nu-i acasă.

„Unde paştele mamii lor umblă şi ăştia", înjurase în gând Mizdrache.

— Bine, dacă vine vreunul dintre ei, spune-le că i-a căutat inspectorul Mizdrache şi că voi reveni cu telefonul. Mulțumesc, la revedere.

Apăruse o autocamionetă *Diamant,* de culoare neagră, care intrase în curtea Palatului. De la fereasta lui, din cauza camuflajului şi pentru că maşina parcase într-un unghi mort, Mizdrache nu mai putea să vadă nimic. Peste un sfert

de oră, dubița plecase însoțită de alte două maşini de piață, cu luminile stinse. Făcuse grăbit, din nou, numărul lui Eugen Cristescu, dar acesta nu răspunsese. Era limpede, zarurile fuseseră aruncate. Trebuia s-o şteargă cât mai repede din acest loc, să ajungă la casa lui Ionescu-Tismana. Făcu din nou numărul de telefon al subsecretarului de stat, auzi vocea valetului Anton.

— Alo! Aici, casa Tismana. Cu cine doriți?

— Tot eu sunt, inspectorul Mizdrache. S-a întors domnul ministru?

— Da, să vi-l dau?

— Nu, spuneți-i să m-aştepte, am să-i comunic lucruri importante.

Se ridicase grăbit, lăsând pe masă paharul cu whisky pe jumătate golit. Uşoara amețeală de până atunci îi trecuse brusc.

— Ordin, domn' inspector, făcuse Ciripoi pe lângă el.

— Mergi la Siguranță şi-i aduni pe toți băieții. Aşteptați ordinele mele. Înainte de a pleca acolo, dă un telefon lui Crăciunescu şi spune-i să nu părăsească postul şi să-mi dea telefon, din sfert în sfert de oră, acasă, la domnul Tismana. Ai înțeles? Repetă.

— Repet, domnule inspector: dau întâi un telefon lui Crăciunescu; îi spun să nu părăsească postul; merg la sediu, îi adun pe băieți şi aşteptăm ordinele dumneavoastră. Cine vă caută vă găseşte la domnul ministru Tismana.

— Bravo, Ciripoi, ai început să ai ținere de minte. Vezi să nu te deochi, eu am şters-o. Bagă de seamă că în seara asta o să fie nuntă...

— Nuntă, ați zis?

— Nuntă cu lăutari, Ciripoi... dar nu noi o să jucăm, alții or să joace...

Chestorul nu înțelegea mare lucru, se uita la chipul aproape împietrit al inspectorului şef.

— Domn' şef, spuneţi-mi, se întâmplă ceva, aşa... şi noi ca proasta-n târg?

Mizdrache îl ciupise uşor cu trei degete de obraz şi, plecând, îi mai aruncase:

— Ciripoi, mi se pare că în seara asta dăm în primire...

*

Până spre 8 şi jumătate seara, Raul îşi petrecuse vremea pe malul lacului Herăstrău, cu sculptorul Băcică, întors proaspăt din Germania, unde primise o comandă neaşteptată, şi pe care-l întâlnise din întâmplare pe Jianu, într-o trăsură. La început nu-l recunoscuse – asta se întâmplă pe la 6 după-amiază când ieşise puţin să se plimbe –, surprins că un bărbat cu barbă, îmbrăcat într-un costum de gabardină albă, îi făcea semne disperate, vrând să oprească birjarul tocmai de pe partea cealaltă a Şoselei. Se afla în dreptul statuii Aviatorilor şi trăsura făcu un ocol ca să schimbe direcţia. „Vă salut, domnule Raul! Nu mă mai recunoaşteţi? Mi-am lăsat barbă, sunt sculptorul Băcică." „A, dumneata erai!? Te-ai mai îngrăşat! Arăţi ca Jaurès, îţi mai trebue un melon sau un joben..." „Nu urcaţi? Vă invit la Brotăcei. Vin din Germania. Sunt plin de bani. N-am avut atâţia bani în viaţa mea, mi-a pus Dumnezeu mâna în cap." „Ei, banii n-ajung niciodată, domnule Băcică, oricât ar fi de mulţi. Totul este să ştii numai cum să-i cheltuieşti." „Păi, nu se vede? M-am înţolit. De trei zile, mă îmbăt şi mă dezbat, dorm pe unde-apuc. Cred că în vreo săptămână o să reuşesc să-i înjumătăţesc... Da' nu urcaţi?"

Raul urcase. Ce-avea el de făcut la ora asta decât să bea un păhărel? Casa era pustie de dimineaţă, mâncase ceva pe la prânz, recitise câteva pagini din Proust care-i plăcea foarte mult, murea după baronul Charlus, moţăise ce moţăise; vara îl încânta la Bucureşti, era un tip de câmpie

căruia îi pria aerul uscat, stagnant şi mirosul de bălți care venea din jur, dinspre Herăstrău. La Domneşti nu mergea decât rar, şi asta spre toamnă, târziu, când avea vreo obligație de familie. Prefera grădina din Aleea Alexandru, cu şezlongurile ei uitate sub copacii bătrâni, cu servitorii tăcuți care-i aduceau sticla de coniac, cu păhărelul de argint pe-o tavă, fără să-l întrebe nimic, fără să fie silit să vorbească cu ei. Era un tip volubil numai în prezența unora despre care credea că îl înțeleg şi care-i apreciau glumele. Din principiu, cu servitorii nu discuta, socotind asta un lucru nepermis unuia ca el; să primeşti invitația lui Băcică, asta se mai putea, artiştii aveau oricum un rang în conştiința lui, nu le cerea decât să se bărbierească în fiecare zi, să poarte o cămaşă curată, pe zdrențăroşi nu-i suporta alături de el, deşi câte unul-doi mai scăpau la înghesuială, dar îi ignora superior, aruncându-le de sus, când se întindeau la caşcaval: „Du-te, domnule, mai încolo că miroşi! Am să-ți trimit o duzină de săpunuri, numai să nu le mănânci. Marfa asta se întrebuințează la altceva..."

Acum, lângă bărbatul gras, de 35 de ani, plin de sine, cu hainele de gata, cumpărate de la cine ştie ce „Universel" berlinez, mai mult ca sigur celofibră, după obiceiul nemțesc, dar arătând a gabardină, oricum, duhnind a coniac şi nu din cel mai prost, pentru că la băutura asta avea miros, era ca un câine de vânătoare, distingea de departe aroma unui *Courvoisier* bine distilat, de unul scurs dintr-o sticlă în care era amestecată o drojdie bătută cu lanțul şi mascată cu coloranți. „Şi ce-ai vândut, domnule, nemților? Bănuiesc că vreo statuie a lui Hitler sau una a lui Hindenburg, deşi ăla nu mai e la modă." „Da' de unde? Mi-au comandat acum vreo doi ani o *Victorie,* pe vremea când le mergea friților. Am iscălit un contract, mi-au dat un avans. Le-am făcut-o. Nu chiar ceea ce voiau – au un gust tâmpit din care nu mai ies. Le-am arătat întâi o machetă, au strâmbat din nas, i-am

invitat la o expoziție şi şi-au dat seama că am talent, ce şi-au zis? Băcică are şcoală franceză, Rodin, chestii, poate ne mai scoate din rahat...” „Şi i-ai scos, domnule, din rahat? !” „Domnule Raul, cum să vă spun, dacă ar fi fost după mine – nu ştiu dacă mă cunoaşteți, sunt născut în comuna Toaca –, n-aş fi aşezat-o nici în târgul de vite, într-un ududoi de corcoduşi... Da' lor le-a plăcut, domnule. Am făcut una țâțoasă, tăpălăgoasă, o Marioară de-a noastră, sănătoasă, cu un picior înainte, care cam aducea cu Marianne, dar n-au băgat de seamă, sunt ciobani. Bine, am avut şi minte – iartă-mă că mă laud –, i-am atârnat în spate două aripi d-alea creştineşti, nu ştiu dac-ai văzut dumneata la Voroneț, cum au arhanghelii, ei, cu asta i-am dat gata! Când au văzut-o, mi-au comandat perechea. Vor să le-o aşez undeva, în *Alexander Platz,* dar cu evenimentele astea nu ştiu dacă or să mai apuce. Deocamdată au băgat-o în Muzeul Albert. Vin nemții, fac coadă, se uită la ea, le cam place.” „Ce spui, domn' Băcică? Eşti mare, domnule! Bronz, marmură?” „Bronz, domnu' Tismana! Nemții au firi militare, le place metalul, să sune, să fie greu, aşa, ceva baban!” „Da, da... Înțeleg! Şi, pentru mine, nu-i elegant să te întreb, dar sunt curios, cam la cât au estimat ei opera dumitale?” Sculptorul Băcică ezitase o clipă şi pe urmă aruncase din vârful limbii: „Un milion de mărci, domnule Tismana.” „Ce spui?” „Domnu' Raul, omul o dată dă lovitura, aşa că eu de ce nu mi-aş permite?” „Şi ți i-au livrat pe toți?” „Numai jumătate. Când or s-o aşeze în piață îmi dau şi restul.” „Păi, atunci eşti bun de aldămaş.” „Zic altceva?! Îmi face o mare plăcere să vă întâlnesc. Mergem la Brotăcei, comandăm două navete de şampanie şi pe urmă om mai vedea...”

După vreo două ore, sculptorul Băcică căzuse sub masă. Cele trei zile de chef îl toropiseră, Raul trebuise să cheme birjarul care îi aştepta în afara grădinii, plătit dinainte de sculptor, să facă nota, căutându-l prin buzunare – pentru

că el umbla totdeauna fără bani – şi să-l încredinţeze bătrânului care ştia unde să-l lase. Pe jos, mai respirând uşoara răcoare care venea dinspre lacuri, Raul o luase spre casă, ajungând în jurul acelei ore de seară când grave evenimente se desfăşurau într-un loc pe care-l ignora. Şampania băută îl binedispusese. Trebuia să treacă pe coniacul lui, pentru că altfel n-avea nicio plăcere. Nu-l întâmpinase nimeni. Casa părea pustie, câteva lumini aprinse, undeva, sus, se auzeau râsetele Marcelei şi ale altei femei: „Că nu s-o fi întors Evelyne, din Suedia?" gândise o clipă, pe urmă recunoscuse vocea subretei care, probabil, pregătea paturile pentru noapte. Intrase în salonul de la parter, îşi căutase sticla şi păhărelul lui rusesc şi trăsese de lenta care trebuia să-l aducă în salon pe valetul Anton. Acesta apăruse, cu mersul lui neauzit, calm, negrăbit, aşteptând să fie întrebat.

— Nu-i nimeni acasă?

— Încă nu, domnule Raul.

— Niciun telefon?

— Pe domnul ministru sau pe domnul Armand îl caută domnul Mizdrache.

— A, nu mă interesează... Pune-mi, te rog, o masă pe peluză şi adu-mi o veioză şi vâr-o în priză, că vreau să mai citesc, adu şi sticla asta ca să-mi ţină de urât.

— Am înţeles, domnule.

Urcase în camera lui, lepădându-şi costumul, aruncând cât colo cravata şi cămaşa şi îmbrăcând un tricou de tenis şi o pereche de pantaloni de doc. Ar fi trebuit să facă un duş înainte de asta, dar îi era lene, aşa încât coborî în grădină unde valetul Anton aşezase cele trebuitoare. Luase sub braţ unul dintre volumele romanului lui Proust, pe care-l recitea de vreo 20 de ani, mereu aceleaşi pasaje pe care le ştia de fapt pe dinafară, mirându-se de fiecare dată că găseşte ceva nou în textul subtil, scris cu o mare fineţe stilistică. Se

aşezase în fotoliul de nuiele, privind la aura care scăpa de sub veioza acoperită cu un fel de basma neagră. Îşi turnă puțin coniac, îl gustă plescăind de plăcere, recunoscând că nimic nu va putea înlocui niciodată acest *Courvoisier* căruia îi era credincios de atâția ani. Avusese o zi destul de plicticoasă. Nu ştia ce se întâmplă cu amicii lui în aceste zile ale verii lui '44. Unii plecaseră din Bucureşti, se întorseseră, dar nu mai aveau cheful de altădată, trăiau sub o teroare pe care el o prezisese de multă vreme. Ciudat, câtă vreme fusese numai o Pythie pesimistă a celorlalți, lucrul îl amuzase, dar acum, când pronosticurile sale începeau să se adeverească, o îngrijorare surdă îl cuprindea şi pe el. Ceva avea să se întâmple. Asta era evident. Nu trebuia să fii prea perspicace ca să-ți dai seama că nemții pierduseră războiul şi că începea o eră nouă. Ce fel de eră, nu-şi dădea seama încă. Continua să-l tachineze pe frate-său, dar în glasul lui nu mai exista bucuria răutăcioasă de altădată. Siguranța celuilalt, care de fapt nu era siguranță, era mai mult o încredere în propriul său destin, îi împrumuta şi lui un fel de optimism pe care nu conta prea mult, dar poate dracu' n-avea să fie atât de negru şi se va găsi o soluție ca ei să scape şi din această împrejurare. Dar, mai bine, văzând şi făcând, se consola de unul singur, de ce să ne facem noi griji când încă nu ne-a ajuns cuțitul la os şi în pivniță mai există câteva sticle de coniac *Courvoisier*? Spre ora 21, pe pietrişul aleii se auzise zgomotul pneurilor maşinii fratelui său. Şoferul Costache oprise lin, sărise din maşină ca să deschidă portiera şi subsecretarul de stat se îndreptase grăbit spre el. Zărise mica lumină a veiozei şi silueta lui ghemuită în fotoliul de nuiele.

— Bună, Raul! Eşti singur?

— Cum se vede! Dar ce-i cu tine? Ce eşti aşa precipitat?

— Vin de la minister. Lucrurile nu merg cum trebue...

Celălalt îl întrebase:

— Nu vrei să te-aşezi? (trăsese un al doilea fotoliu).

Tismana se lăsase moale lângă el.

— Avem veşti proaste. Se pare că Mareşalul a fost arestat.

— De unde ştii?

— Mi-a telefonat maiorul von Braun.

— Vorbeşti serios?

Raul simţea că se dezbată repede. Tot aburul şampaniei şi al celor două păhărele de coniac pe care le băuse până atunci se risipise.

— Asta e grav.

— Da. Mareşalul şi cu Ică sunt arestaţi la Palat. Mi-e teamă numai de nemţi.

— Ce-ai de gând?

Celălalt nu răspunsese imediat.

— Nu vrei să bei ceva? Să-l chem pe Anton? îl întrebase Raul.

— Nu, mulţumesc. Trebue să împachetăm.

— Ce să facem?

— Trebue să fugim de-aici. Uiţi că sunt vizat. L-am căutat, de un ceas şi mai bine, de când am aflat vestea, pe Eugen Cristescu. Nu mai răspunde la niciun telefon. Nici Piky Vasiliu. Cei de la minister spun că aproape toţi miniştrii au fost convocaţi la Palat începând cu ora 16, şi de atunci nu i-a mai văzut nimeni.

— După cum spui, situaţia e cam albastră... Dar parcă nu te temeai aşa?! Vorbeai de faptul că tu eşti un tehnician, că nu eşti implicat în toate afacerile lor murdare...

— Dragul meu Raul, în asemenea împrejurări, nimeni nu mai alege. Pe urmă, n-ai citit ziarele? Ştii ce a păţit Mussolini. Iar în Franţa, tribunalele militare fac judecăţi sumare şi aşa-numiţii colaboraţionişti sunt puşi la zid. Eu te sfătuiesc să mă urmezi, o să vedem cum o să ne descurcăm... la ce crezi că-ţi foloseşte şi hai să plecăm la

Domneşti. Am acolo un om, un pilot, care ne aşteaptă cu un avion.

— N-o să-mi spui că lăsăm totul aici şi că plecăm?! Unde să plecăm?

— Deocamdată, la Stambul. Şi de acolo vom vedea...

— Nu, că eşti nebun! Ce să fac eu la Stambul, dragă? Sunt om bătrân. N-am lucrat în viaţa mea nimic. Tu o să te mai descurci, că eşti răzbătător, ai mai pus ceva deoparte, dar eu?

— Te-ajut, n-avea nicio grijă. Am bani depuşi în băncile elveţiene.

— Mă ajuţi pe dracu! Dacă nu te-aş cunoaşte... Eşti un egoist, Puiule! Mă iei cu tine pentru că eşti singur. Dacă ar fi fost Evelyne aici, mă lăsai, nu mi-ai fi spus nimic. Îţi puneai coada pe spinare şi dus erai. În ce mă priveşte, eu n-am niciun chef să mă mişc din casa asta. Cel puţin dacă mă vor aresta, să mă aresteze beat, să nu-mi dau seama ce se întâmplă cu mine. Dar ştii care-i părerea mea? Faci o prostie.

— Cum adică?

— Ascultă ce-ţi spun eu: faci o mare prostie! Dacă mă gândesc bine, tu nici nu eşti implicat direct în chestiile lor. Ai fost un simplu executant. Ţi s-a poruncit. Ai făcut ce ţi s-a cerut. Mareşalul a lucrat cu decrete, cel mult pe Piky Vasiliu o să-l strângă de momiţe careva. Dar pe tine?

— Nu-i cunoşti! Tu uiţi ce s-a întâmplat în Rusia!

— Ei, au mai trecut de atunci nişte ani. Orice revoluţie se clasicizează cu vremea. Pofta de revanşă se erodează. Timpul netezeşte totul. (De fapt îi repeta spusele lui din urmă cu câteva luni, asta era ciudat.)

— Eşti nebun! Mai bine spune-mi, Armand e pe-aici?

— Nu l-am văzut. A plecat de dimineaţă de tot. N-a dat niciun telefon.

— Cum aşa? De obicei, întreba unde sunt, acasă sau la minister. Dar nici acolo n-a telefonat.

— Cine ştie ce dame au pus gheara pe el, că-i băiat frumos. O fi scăpat şi el caii, că s-o fi săturat de când îţi ţine ţucălaşul...

Apăruse, cu mersul lui neauzit, valetul Anton.

— Domnule ministru, vă caută domnul inspector Mizdrache, a dat vreo câteva telefoane, vine încoace.

— Îl aştept.

— Vă servesc ceva? Vă e foame? Vreţi cumva un pahar cu vin?

— Nu, nu, mulţumesc, Anton. Du-te şi stai lângă telefon, e foarte important.

Valetul se îndepărtase.

— Dacă m-a căutat de câteva ori înseamnă că ştie ceva. Nu l-am găsit toată după-masa. Ăsta are nas... *Le danger vient plus vite quand on le méprise.* Înseamnă că a aflat şi el. Asta vrea să-mi spună. Până soseşte, dacă-l vezi, reţine-l, mă duc totuşi să-mi strâng nişte lucruri. Nu-l lăsa să înţeleagă că vreau să dispar.

— Mă crezi mai imbecil decât sunt. N-o să-i fac eu tocmai lui confidenţe.

Tismana dăduse să plece, dar se mai întorsese o dată.

— Raul, gândeşte-te bine, până nu e prea târziu. Nu vii cu mine?

— Îţi repet, n-are niciun rost. Sunt un fatalist. Dacă e să mi se întâmple ceva, mi se va întâmpla oricum. La drept vorbind, chestia asta cu avionul nu-mi place deloc. Nu sunt un aventurier. Cum dracu o să zburaţi voi când există antiaeriană, avioane nemţeşti, iar graniţele vor fi închise...

— E vorba de un biplan. M-am gândit de mult, de vreo doi ani, la chestiunea asta...

— Cum dracu ai sa faci, că la Domneşti nu-i aeroport?

— E simplu... N-am să zbor de la Domneşti. Te-am minţit. Aviatorul m-aşteaptă la Păuşeşti-Măglaş. Până acolo mă duc cu automobilul.

— Dar nu conduci. Şi şoferul?

— Şoferul, o să văd eu ce fac cu el...

(De fapt, şi de data aceasta îl minţea pe Raul. Avionul se afla în comuna Stâlpu, lângă Baloteşti, ascuns sub o căpiţă de fân, dar trebuia să-i lase lui Raul impresia că e sincer cu el. Cu gura lui, cine ştie ce prostii mai spunea, îmbătându-se, şi data zborului era destul de dificil de fixat, asta depindea de împrejurările viitoare, de ceea ce avea să se întâmple în următoarele ore.)

— Te las. Reţine-l pe Mizdrache până mă întorc.

La drept vorbind, avea foarte puţin de împachetat. Încă în urmă cu o săptămână îşi adunase titlurile bancare, cifrele codurilor secrete de la băncile din Elveţia şi adresele unor cunoscuţi, domiciliaţi în streinătate, cu numerele lor de telefon. Cât despre hainele pe care avea să le ia cu el, două-trei costume şi câteva cămăşi, îi ajungeau. Mai important era să îngroape mai întâi, la Domneşti, lingourile de aur pe care le avea într-o ladă de campanie, napoleonii şi cocoşeii despre care nu ştiuse nici Evelyne măcar. Cu asemenea lucruri nu putea să zboare, pentru că avea în vedere şi riscul de a fi descoperit, aşa încât valorile trebuiau vârâte bine în pământ şi scoase vreodată, când ar fi putut să se întoarcă în ţară. Îi chemase la el pe şoferul Costache, care îl aştepta în faţa intrării, pe valetul Anton şi pe grădinar.

— Costache, îi spusese şoferului, roagă-i să vină să-mi ajute: am arhiva ministerului într-o ladă de campanie, care e cam grea. Băgaţi-o voi în portbagaj, restul geamantanelor le punem în spate. Ai benzină până la Domneşti?

— Bineînţeles, domnule ministru. Totdeauna ţin nişte canistre de rezervă. O să fac plinul. Peste cât timp plecăm?

— În maximum o oră.

— Mai merge cineva cu dumneavoastră?

— Nu.

Şoferul dăduse să întrebe ceva despre Raul, dar se stăpânise. Tismana înţelesese.

— Te gândeşti la domnul Raul, nu-i aşa? El rămâne aici. Dealtfel o să ne întoarcem şi noi după ce punem la adăpost arhiva şi om vedea ce mai urmează.

— S-a întâmplat ceva, domnule ministru? Şoferii cam şuşotesc...

— Ce să se întâmple, dragă Costache? Nu s-a întâmplat nimic. Lumea zvoneşte ce-i trece prin cap.

— Atunci e bine, eu vin cu băieţii să ducem lada jos.

Ce sentiment ciudat îl încerca pe Tismana, însă dimineaţa nici nu se gândise că în noaptea aceasta va părăsi casa din Aleea Alexandru. Şi asta poate definitiv, dar nimeni nu îşi alege clipa când trebue să dispară într-o astfel de împrejurare. Altceva era să anticipezi şi altceva să-ţi părăseşti cu adevărat cele mai apropiate lucruri, să laşi o casă în care locuiseşi atâta vreme, servitorii, până şi hainele. O astfel de plecare era ca moartea care nu te avertizează. Ai o singură secundă, lungă cât o veşnicie, în care recapitulezi tot ce-ai trăit. Şi câte lucruri nu se întâmplaseră aici? Câtă lume nu trecuse prin salonul lor? Câţi miniştri? Ce sărbătoriri, ce cadouri făcute altora! Totul era numai un trecut de care va avea timp să-şi amintească cine ştie câţi ani, dacă nu cumva îl vor înhăţa încă înainte de a ajunge la Stâlpu. Deschisese febril toate sertarele verificând să nu-si uite cumva ceva de preţ, dar le mai inspectase de câteva ori, dăduse de perete uşile dulapurilor, îşi privise dinainte cele câteva sute de cravate, cămăşile, toate apretate, călcate cu pedanterie, cele peste 50 de costume atârnând pe umeraşele lor, fracurile, smoking-urile pentru recepţii... Închisese la loc uşile şi surâsese,

gândindu-se cu ironie că dacă nu-l vor lua pe Raul în locul lui, acesta va avea ce îmbrăca până la adânci bătrâneți, deşi hainele nu i se potriveau pentru că el era mai scund. Ah, acei centimetri lipsă pentru care suferise toată viața! Raul avea statura unui călăreț, suplu, făcut mai bine, dar măcar le va vinde. Argintăria nu putea s-o ia, ar fi bătut la ochi. I se părea şi o chestiune prea meschină, nici colecția de porțelanuri şi cristaluri nu o lua cu el. Nu pleci într-o aventură cu vasele după tine, zdrăngăne! Se aud! „Mai am încă humor dacă gândesc în felul acesta!" Dosarele cu nişte acte care îl interesau le pusese bine, de mult, în geamantanele de piele care aşteptau lângă uşă. Raul le văzuse în urmă cu două zile. Nu-şi dăduse seama despre ce este vorba, dar, cu instinctul lui, îl luase peste picior: „Te pregăteşti, te pregăteşti! Îi ai pe câțiva la mână! Te pomeneşti că vrei să fugi. Îți dau un sfat: Dacă scapi, apucă-te să-ți scrii memoriile. Aş fi făcut-o eu, m-am gândit, dar sunt prea leneş. N-ai stofă de scriitor, dar cine ştie de unde sare iepurele! În familia noastră totdeauna am avut surprize. Slătineanca, a bătrână, ar fi fost un Saint-Simon nemaipomenit, avea un veac întreg în cap. Istoria tuturor fraudelor de la Curtea regală, de la venirea lui Carol I, ba, dacă mă gândesc bine, chiar de la venirea lui Cuza!" Într-adevăr, ce mai cap de contabil avea Varvara Slătineanu! Ştia pe dinafară câte mii de hectare poseda fiecare familie, de la Şuteşti până la Cantacuzineşti, de la ai lui Ştirbey până la Mavrocordați! În capul ei erau catalogați cu toții: câte conace, ce înstrăinaseră, ce dăduseră de zestre la măritişul fetelor, ce moştenise fiecare prin şantaje sau de bunăvoie, cât furaseră vechilii din corpurile moşiilor, arendaşii aceia care luaseră şi de la țărani şi de la foştii moşieri, unii terminând cu câte un glonț în tâmplă pe la Monte Carlo sau pe la Biarritz, alții ajungând cerşetori prin cine ştie ce locuri, dacă nu avuseseră norocul să obțină vreun scaun sub ei, ca

şefi de birouri, visând la vremurile când aveau echipaje, maşini şi-şi băteau servitorii fără ca nimeni să-i tragă la răspundere. Vremuri trecute! În față se afla numai necunoscutul...

De jos, se auzea uruitul maşinii lui Mizdrache. Stopase la peron. Glasul lui Raul îl invita pe inspectorul şef să ia loc lângă el până coboară frate-său. Tismana apăruse peste câteva minute cu aerul unui om care nu-i neliniştit pentru că ştie totul.

— Bună seara, domnule ministru! spusese Mizdrache, ridicându-se din fotoliul de nuiele în care se aşezase.

— la loc, te rog.

Îşi trăsese şi el un alt scaun uşor pe peluza de iarbă.

— Ştiu ce ai să-mi spui: Mareşalul a fost arestat.

— Cunoaşteți, deci...

— Da. M-au înştiințat nemții. Dumneata de unde ai aflat?

— De azi de dimineață am stat implantat într-o cameră la hotelul *Athénée Palace.* Am văzut toată mişcarea.

— Şi de ce nu mi-ai dat niciun semn?

— Pentru că n-ați fost nici la minister, nici acasă...

Era adevărat. Tismana fusese toată ziua cu o femeie. Tuşise puțin încurcat şi pe urmă, ca şi când ei trebuiau să înțeleagă că cineva important îl reținuse în timpul acelei zile, îl întrebase din nou pe Mizdrache:

— Poți să-mi spui ce se va întâmpla acum?

— Domnule ministru, cred că reacția nemților va fi violentă. Ne putem aştepta la un război între trupele lor care se află în România şi armată.

Mizdrache se gândise câteva secunde în tăcere. Îl supărau greierii care zimțuiau liniştea acelui cartier rezidențial, cu un zgomot metalic, de fierăstrău.

— Ar fi foarte grav. Crezi că am rezista?

— Nu ştiu ce să vă spun. E o chestie de efective. Nu pot să fac o estimare a numărului de soldați care ar putea să fie

angajați, dar în cazuri ca acestea bănuiesc că Regele contează pe armată.

— Este şi părerea mea, domnule Mizdrache.

Inspectorul şef desluşise cu urechea lui fină icnetele celor trei oameni care cărau greaua ladă din casă spre garajul în care se afla trasă maşina ministrului. „Ăsta o întinde. Pariez că ne lasă cu buza umflată”, îşi spusese în gând, dar se prefăcuse că nu aude nimic.

— Ce ordine aveți, domnule ministru, pentru mâine?

— Dragul meu, mâine, cine ştie ce ministru de interne vom avea. Bănuiesc că Regele ne va trimite pe altcineva. Noi, ca subalterni cuminți ce suntem, îl vom asculta şi îi vom executa ordinele. Altceva nu avem de făcut...

— Şi dacă... Doamne fereşte?

— Vrei să spui că dacă complotul nu va reuşi? Dragul meu, complotul a reuşit!

— Asta cred şi eu, domnule ministru! Am văzut cu ochii mei cum trei maşini au cărat nu ştiu pe cine, undeva, în afara Curții regale, probabil pe arestați. În locul Regelui, eu aş fugi în noaptea asta. Ne putem aştepta la cele mai rele lucruri. V-aş recomanda şi dumneavoastră o plecare, undeva, în provincie...

„Nu-i prost, canalia dracului, m-a mirosit că fug”, gândise Tismana, dar făcuse un gest de lehamite.

— Da’ de unde? Orice fugă în asemenea împrejurări ar semăna cu o dezertare. Am depus un jurământ, nu pot să mi-l calc...

— Ei, jurămintele!... Nu ştiți dumneavoastră cum e cu jurămintele? Parcă numai lui Antonescu i-ați depus jurământul?! Dumneavoastră ați trecut prin atâtea cabinete...

Raul, care tăcuse până atunci, izbucnise în râs.

— *Mais c’est la verité, mon cher* Puiu, domnul Mizdrache are dreptate. Dacă fac socoteala, eşti unul dintre cei mai

vechi subsecretari de stat pe care i-am avut. Din câte ştiu eu, la mai mare! Să fiu al naibii dacă nu m-aş îmbăta, să te văd şi la *ăştia* în guvern! Logic vorbind, în prima clipă, Regele trebue să facă un guvern de coaliție. Cu Maniu parcă ai mai fost în guvern, dacă țin eu bine minte, Brătienii nu prea te suferă, dar trec ei şi peste chestia asta. O să fie mai greu cu comuniştii, ăştia sunt oameni noi, nimeni nu-i cunoaşte. Domnule Mizdrache, dumneata ai vreun nume, aşa, poți să ne furnizezi vreo informație?

— Pe dracu! Scuzați-mă că vorbesc aşa, am o listă întreagă, dar dracu' ştie cine sunt şefii lor! Au evadat vreo câțiva în urmă cu zece zile, dar parcă poți să ştii care-i mai mare în grad? Ne lămurim noi, dacă e la o adică...

Tismana n-avea chef de glumă. De fapt, voia să îl asigure pe subalternul lui că nu va părăsi Bucureştiul.

— Domnule Mizdrache, ştii ce? Acum, că ne-am văzut şi ştim unde se află fiecare, eu zic să mergi la postul dumitale şi om vedea mâine dimineață... *La nuit porte conseil...*

*

Se trezise devreme de tot, nici nu ştia dacă dormise sau numai ațipise din când în când cu febra organismului pe care o resimte orice om înaintea unor fapte capitale, când toată ființa lui se angajează în pregătirea unor lucruri pe care nici nu le ştie bine, ale căror detalii le cunosc alții şi te simți împins numai înainte de o necesitate pe care altul o gândeşte, dar trebue să execuți fără şovăială exact ceea ce ți se cere. „Nu iei nimic, îi spusese Colonelul în urmă cu câteva ore, trebue să laşi impresia că te afli undeva în oraş, s-ar mai putea să avem nevoie de tine, asta e foarte important." Se gândea, desigur, şi la eventualitatea unei nereuşite. Putea fi două sau trei noaptea. Recunoştea mirosul casei în care locuise câțiva ani, ceva amestecat,

între o emanație de lână învechită care se usucă la soare şi ceva spirtos de la boaseria sufrageriei, mereu lustruită cu o pedanterie ciudată la cererea nevestei lui Tismana, nu pentru că ar fi iubit lustrul; nu-i plăceau lucrurile care luceau, ci pentru că nu suferea lucrul îngălat, toate robinetele fiind frecate în fiecare dimineață cu un praf care le făcea să pară de argint, iar căzile de culoare vernil căpătând o strălucire de fund de bazin în care ar fi stat apă de mare. Dacă s-ar fi găsit măcar o urmă de săpun învechit în gura de scurgere, furia ei n-ar fi avut margini. Bureții uriaşi trebuiau uscați şi prosoapele mereu schimbate, ca să aibă puritatea rufei proaspăt călcate, după ce fuseseră ținute între levănțică şi frunze de pelin, pentru că baia era locul preferat al Evelynei; aici îşi lua duşurile după exercițiile de echitație de la Manejul regal, intrând pe urmă în micul budoar alăturat, unde nu primea pe nimeni, rămânând numai ea cu Marcela câteodata. Aceasta o ajuta să-şi aranjeze părul sau îi aducea fardurile, pudrele şi rujul. Dacă suna telefonul, răspundea continuând masajul aşezată pe pat dacă Bob Harvey îi toca şoldurile cu palmele.

Era linişte, în casa asta nu trăise niciodată vreun câine sau vreo pisică, asta i se păruse ciudat lui Armand, dar nu întrebase de ce oamenii aceştia bogați nu țineau animale pe lângă ei: le urau sau, pur şi simplu, nu simțeau nevoia să vadă în jurul lor ceva grațios şi inutil... În fiecare noapte, o tăcere grea de casă veche, cu ziduri grele, puse pe labe de beton, îngropate într-un pământ, şi el vechi, al bătrânei Slătinence; o casă ridicată pe vremea când în jur nu erau decât nişte eleştee puturoase şi țânțari pentru că aici se termina oraşul, dar pe urmă urbea se extinsese, înaintând ca un miriapod, cu răbdătoarea cucerire a fiecărui hectar de maidan sau de loc plin de muşețel sau de bălării şi asediind curțile şi casele care erau înconjurate cu garduri înalte de zid şi aveau pe la margini filegorii şi minarete, păzite iarna

de arnăuți. Aerul casei Tismana nu aducea deloc cu cel al caselor înghețate iarna, cu pereții văruiți o dată pe an, de Paşti, şi vara mirosind a balegă culeasă de pe ulițele Mehalei, amestecată cu bucăți de cărămizi ciobite. Aici lemnul vechi al mobilei răspândea o aură olfactivă, mereu alta, schimbându-se la fiecare modificare de temperatură, dar niciodată, pentru că asta ar fi scos-o din sărite pe Evelyne, nicio undă de praf, totul trebuia să aibă ceva aseptic, de sală de operație, pentru că nările ei sufereau de o sensibilitate de neimaginat. Ferească Dumnezeu să se fi strecurat de la bucătărie sau din sufragerie ceva în stare să amintească mirosul de mâncare, câteva femei de serviciu fuseseră concediate din cauza asta, mereu se deschideau ferestrele şi de afară veneau recile şuvoaie ale frigului de iarnă sau aburul lunii martie când ceva abia încălzit topea zăpezile adunate în clăi, pe terase, o, zgomotul uşor de pe la 9 de dimineață când streşinile, şi ele aruncând o vână de apă provenită de pe omătul acoperişului, combinându-se cu secreta scădere a acelor grămezi ce-şi pierdeau strălucirea primei ninsori, puritatea piramidelor de argint ale lunii ianuarie când soarele se multiplica de o sută de ori din muchiile lor în faianța vaselor din sufrageria luminată de geamurile uriaşe ce lăsau tot: lumină, zăpadă, soare, să încălzească altfel pereții, nu cu căldura moleşitoare şi uscată a caloriferelor ce sforăiau uşor în *cache-radiatoarele* metalice, negre, cu desene ciudate în feroneria lor; mirosul de omăt din februarie având alte nuanțe; ceva ce aducea cu un fum strâns din văzduhul lipit parcă de suprafețele mai murdare ale resturilor iernii, fără puritatea zăpezilor din ianuarie, cu o oboseală a anotimpului ce nu scăpa unui om ce putea să mai distingă aceste lucruri; pe urmă casa era invadată de iradierea pământului răscolit de grădinarul neamț, de brazdele răsturnate cu răbdare şi de răsaduri la iarbă, mereu reimplatate acolo unde *cricketul* stăpânilor

strica delicata prospețime din aprilie a peluzelor, cu ceva gras, lin, albastru, dimineața, şi de un verde crud, lăptos, la amiază, când rouă dispărea şi nările ți se umpleau de un miros crud, proaspăt, de iz vegetal în toată elansarea naturii: mugurii ce puteau fi auziți cum trosnesc şi se desfac sau creşterea florilor sălbatice de pe ziduri, mirosind a nimic sau a ceva ce nu fusese clasificat, rezumând exact anotimpul biruitor ce se înstăpânea în jur. Atunci erau uitate celelalte mirosuri de nămol, cărate de vânt dinspre Herăstrăul ce arunca în toamnă, când ecluzele erau curățate, ceva pestilențial, de ghiol, ca şi primăvara anunțată de dezvelirea gunoaielor azvârlite de nişte nevoiaşi în timpul iernii tocmai acolo şi răscolind rămăşițele al căror miros îi aminteau de copilăria lui, pe maidanele Mehalei; amestecul de carton udat şi uscat în câteva anotimpuri, putrezind la infinit, un fel de fum de gunoaie arse, în care cârpa lăsa un fum gros ce se târa la suprafața pământului şi îți îneca nările, dar cu ceva vital, hrănitor în el, apoi un iz de catran iscat probabil de călăfătuirea bărcilor din toamnele trecute. Şi asta până în vară, când dinspre Jianu se ițea un fel de fir auriu, dacă mirosul ar fi avut volum sau culoare, de parfum de trandafiri *Maréchal* sau *Isabel* ce te trimitea cu gândul la înfățişarea lor, nu sălbatică, pentru că erau mereu tunşi, protejați, udați, scurtați, cu petalele încinse de soarele de la ora două, la amiază, totul însoțit de descompunerea ierbii ce devenea fân, de cositul grădinarilor. Întâi soseau dulci miresme, încă sub ferestrele donjonului său, iarba nu fusese retezată, era dârză, vitală, neagră noaptea sau argintie sub lună şi, deodată, valuri rotitoare cădeau sub coasă şi sus se simțea de îndată că un anotimp murise şi trimitea mesaje melancolice. Cerul la amiază avea în el un albastru de Suceava; spre seară abia soseau nişte nori aurii-roşcați de toamnă, dar şi mai frumoase erau zorile, devreme, când în copacii din fundul grădinii bătea

primul vânt de dimineață, abia mişcând frunzele bătrânilor stejari, vreo cinci sau şase, desenați în nopțile cu lună pe fundalul cerului, cu o majestate neclintită, de parcă niciun uragan nu ar fi fost în stare să-i urnească, abia mişcând podoaba lor neagră de seara până la patru de dimineață când deveneau nişte salve verzi, ridicându-se spre soare. Totul avea un contur precis, incastrat într-un cristal invincibil, o zare cosmică familiară, apropiată, ferindu-i pe proprietari de orice intrusiune, semn al timpului care lucrase pentru hotarele aeriene, puternice, de nezdruncinat ale averii Slătinenilor.

Acum, în august, ceva pierea mai întâi în albicioasa şiră a cerului cu nişte aburi parcă scăpați de sub valurile unei căderi de apă, dar cu ceva trist, de un alb obosit, nu murdar, cât plin de regret, anunțând o primejdie solară, venind de departe, din vreme, înaintând insidios, otrăvit, înghițind seninul verii, tot ce avea ea pur şi tânăr, şi anunțând o ruină vegetală pe care tot frunzele uscate, primele, târându-se pe sub burlanele casei Tismana, cu un zgomot de oase o vesteau, şi mai ales un miros funerar de ceva atins, mergând spre un final grav, o descompunere abia recognoscibilă a ceea ce fusese bărbătesc, frumos în acei copaci ce aveau să devină numai peste o lună scheletul bătrânilor stejari, adică un aparat circulator lemnos, negru, o schelărie în care mai pulsau esențele verii, dar ce existase distrugător în văzduh îşi făcuse deja opera şi culegea roadele despuind copacii de tot mirajul verii, luându-le ceva ce trebuia să devină îngrăşământ, un strat de zdrențe putrede în care mai exista puțină clorofilă, fără putere, o rămăşiță de viață ce se scurgea în pământ pentru ca să hrănească o altă generație de frunze ce avea să sfârşească, la rândul ei, tot astfel, în leneşa cădere de la amiază, când un roi galben de fluturi uriaşi se roteau într-un ultim salut în jurul trunchiurilor...

Poate că niciodată nu avusese timp în toți acești ani să vadă un răsărit de soare de la fereastra lui sau, mai puțin, un amurg, o ninsoare puternică biciuind văzduhul, deși toate intraseră în memoria lui, într-un inconștient ce le înregistrase și acum reproducea filmul zilelor trecute, el existând numai ca un personaj mereu atent să nu greșească, să nu spună vreun cuvânt nepotrivit, să nu facă un gest ce l-ar fi trădat, ca un actor pândit din staluri de un public răuvoitor căutându-i defectele; și acum, în acest ceas de noapte, când realiza că trăiește ultimele ore în casa pândită de dramă, de hotărâri pe care nu știa cine avea să le ia, Destinul, sub forma unor anchetatori, acuzatori, sau cum avea să le zică, socotea ca știa totul despre ea, că ar fi nimerit și pe întuneric chiar după zeci de ani în orice colțișor al imobilului uriaș, plin încă de secrete totuși pentru el, pentru că nu făcuse cu adevărat vreo investigație, dar părea imposibil să nu identifice unde se aflau camerele servitorilor și intrarea la pod și scara care-l ducea pe Raul, pe furiș, noaptea, spre pivnița în care el găsea acea ultimă sticlă de *Courvoisier* de care avea nevoie, intrările și ieșirile, toate dând spre alte puncte cardinale, dar tocmai precizia cu care recunoștea că e integrat în acest loc, cu ciudata lui topografie, cu habitudinile ce-i unea pe toți ai casei, deși atâtea îi despărțeau, în asta intrând orele de sculare, orele cafelei sau ale mesei, îi lăsa senzația unei legături invizibile cu familia Tismana, într-un fel falsa lor rudenie îi silise la intimități pe care numai ruperea de locul acesta putea să le curme. Un sentiment ciudat de lașitate îl încerca, nu de jenă, pentru că față de cei pe care urma să-i părăsească nu trebuia să aibă niciun fel de jenă. Ei erau inamicii săi, și încă ce inamici, dar absența unei explicații finale îl încurca. Ar fi vrut, și asta ar fi fost firesc, să le spună, și lui Raul, și lui Tismana, ceva pe care probabil că n-ar fi fost în stare să-l rostească, o imprecație, câteva fraze disprețuitoare, dar era

oare necesar să facă aşa ceva? Colonelul, ghicind ce îndoieli or să-l încerce, îl avertizase: „Pleci, pur şi simplu, fără nicio explicaţie, fără niciun fel de afirmaţie care i-ar sili pe oamenii lângă care ai trăit la insulte sau la ceva şi mai rău, pentru că nimeni nu îngăduie, chiar dacă o vreme numai a bănuit, să recunoască faptul de a fi fost dus de nas, înşelat." Un om în situaţia lui nu era dator nimănui, el trebuia să facă exact ceea ce făcuse, să intre în pielea altuia şi atât, ce rezulta din această înşelătorie intra în pasivul celor ce se lăsaseră înşelaţi. A cere scuze sau a ironiza pe cei ce îl îngăduiseră, cu voia sau fără voia lor, era cu totul inutil şi neavenit.

În ce-l priveşte pe Armand, el avea cu adevărat în faţă o zi infernală. În dimineaţa aceea, devreme de tot, trebuia să ducă un mesaj colonelului Cezar Vlădescu, undeva în Cotroceni; pe urmă, trebuia să treacă pe la un alt militar, cu numele de Mirişte; oricum, începând cu aceste ore totul se precipita. Sigur că în ceea ce făcea exista şi o febrilitate pe care şi-o stăpânea cât putea. Nu se mai afla la vârsta aventurilor şi în acest caz nici nu se punea în discuţie aşa ceva, totul fusese pregătit minuţios, sigur că el nu cunoştea niciun fel de detalii, asta era legea conspiraţiei: ştie fiecare cât mai puţin pentru a nu primejdui pe alţii, dar, puse una lângă alta, toate micile sau marile acţiuni pregătite vor reuşi să se asambleze, vor avea şansa de a nu se întâmpla acel imprevizibil al oricărei operaţii de genul acesta, când o întârziere, un ordin prost dat sau grăbit pot anula întreg efortul; existau forţe atât de bine organizate încât totul să meargă fără niciun fel de defecţiune? Numai orele care veneau o puteau spune; deocamdată el trebuia să execute tot ce i se ceruse. După vizita la acel Mirişte, trebuia să ducă pe un tehnician într-un loc ce avea să-i fie indicat, loc de unde altcineva avea misiunea de a merge la Palat să imprime un disc (ce fel de disc bănuia el, dar Colonelul, la

ultima lor convorbire din seara care trecuse, nu-i dăduse niciun amănunt în plus), după imprimare avea să-l aştepte pe omul acela într-o stradă alăturată şi să-l care la altă adresă unde, până spre seară, totul avea să fie pus la punct şi de-acolo transportat la Societatea de Radiodifuziune pentru că maşina lui prezenta mai multă siguranţă, dat fiind statutul său de secretar al lui Tismana. Anticipând lucrurile, se părea că totul ar putea merge şnur, dar mereu trebuia să te gândeşti la ceea ce nu e calculat. Deocamdată nu vedea de unde ar putea porni răul sau imprevizibilul. Sânge rece, atât, nimic care să trădeze, vreo grabă, totul se scurgea în ritmul obişnuit, fără nicio nelinişte, fără presiuni; pe urmă, să aştepte la o adresă din Cauzaşi mesajul în faţa unui aparat de radio, dar înainte de asta mai trebuia să treacă pe la tipografia ziarului *Timpul,* prefăcându-se că îl caută pe unul dintre cei de la secţia „Scrisori”, dar în realitate să-i predea unui tipograf, care avea să-l aştepte în biroul aceluia, textul *Declaraţiei Partidului Comunist Român* pe care ziarele de a doua zi aveau să-l reproducă.

Toate aceste lucruri adunate la un loc îl făcuseră în cele din urmă să uite îngrozitoarea senzaţie a plecării şi când demarase pe poarta fostei sale adrese din Aleea Alexandru mai aruncase o ultimă privire asupra curţii şi a donjonului cu ferestrele deschise care mai arătau locul în care trăise, acel mic apartament de la etajul unu. Totul însemna un capitol încheiat, sfârşit. Nu luase cu el nimic – nici nu avea ce – în afara actelor false de care se folosea de câţiva ani. Lăsase în dulapurile casei câteva costume de haine, câteva cămăşi, câteva perechi de pantofi, nişte cărţi, câteva dosare ale căror date le ştia pe dinafară, şi cam atât...

*

Pe banca din spate a automobilului, Tismana calcula tăcut ceea ce avea de făcut. „Mai simplu ar fi fost să merg direct la Stâlpu, unde m-aşteaptă aviatorul ăla, dar trebuie să scap de lada asta, s-o-ngrop undeva... Va fi destul de complicat. Să sperăm că n-o s-o găsesc acolo decât pe Chiva, surda aia... ea a mai rămas. Trebue să aibă peste 90 de ani... moştenire de pe vremea Slătinencei celei bătrâne: credincioasă, tâmpită, mută ca mormântul. Exact ceea ce-mi trebue." Îşi privise ceasul. Era destul de devreme. Maşina făcea cam două ceasuri şi jumătate ziua; dacă era noapte, cum începuse acum să se întețească întunericul, probabil că în trei ore vor ajunge acolo. Automobilul rula cu o viteză egală. Era o seară curată de vară. Prin curți mugeau vitele abia sosite de la câmp, nişte fumuri albicioase se ridicau dens spre cer, nu bătea nici vântul. Încă n-ajunseseră în regiunea dealurilor. „Ce pace!" gândea Tismana. „Nimeni nu ştie nimic. Este exact momentul cel mai periculos pentru toată lumea. Statul este condus la ora asta de un Rege-găgăuță. În spatele lui se află nişte militari, probabil." Îi ştia vag: Aldea, Sănătescu, şi cine ştie câți mai erau... Todeauna există o camarilă. Îi suspectase, rapoartele soseau, dar ce, parcă Eugen Cristescu era nebun să-şi vâre capul sub tocător?! Acum fiecare juca ce ştia, nu se gândeau decât la viitor, ca şi el, dealtfel... *Fin de partie!*... Zarurile fuseseră aruncate! Dar nemții? Cum or să reacționeze nemții? Aceasta este întrebarea..." Îi cunoştea bine, ştia ce le poate pielea. „Ce i-o fi spus Mihăiță lui Killinger? Şi ce-o să facă ăsta? Îl împuşcă Hitler! Ce-a păzit aici? Asta i-a pierdut totdeauna pe nemți: fudulia lor... au bătut pasul de gâscă de la Paris până la porțile Moscovei şi-acum, uite-i! Nu ştiu pe unde să scoată cămaşa... Dar una lată tot fac ei! Probabil c-or să bombardeze Bucureştii, dar nu înainte de a ocupa zona petroliferă. Ăsta e oful lor... petrolul. Dacă l-au pierdut, războiul se termină în şase luni. Faimoasa lor aviație o să

stea la sol şi cu trupele astea bătute gata din Rusia, în degringoladă, ce să mai faci?...”

— Frumoasă seară, domnule ministru! zisese Costache. Ce spuneți?

— Ce să spun? Că o s-avem o toamnă lungă...

— Aşa zic şi eu. Poate vă mai odihniți şi dumneavoastră acum, cu treburile astea...

— Care treburi?

— Ei, parcă n-am auzit şi noi... se schimbă guvernul... vin alții la putere...

— De, mă Costache, ştiu eu ce să zic? Să mai vină şi alții, că noi ne-am săturat de atâta bine...

— Acuşica, la drept vorbind, domn’ ministru, şi războiul ăsta, iracan de mine, a sluțit multă lume... care în pământ, care fără o mână, care fără un picior... Ce-om fi căutat noi până-n Caucaz, nu ştiu? Nu ne-ajungea nouă să stăm colea pe mal şi să cântăm: *Nistrule, pe malul tău... Creşte iarba şi-un dudău...*

„Uite-al dracului, că şi cântă! gândise Tismana. De cântat îi arde lui!” Prin curțile țărăneşti se aprindeau focurile. „Țăranii de două mii de ani fac tot ce ştiu ei: ce camuflaj?! Ce război?! Dacă le arde lor să frigă un cotolan de porumb la tăciune, puțin le pasă de aviația americană de la Foggia!!”

— Ce de țuică s-o fi făcut anu’ ăsta, la Domneşti, domn’ ministru.

„Are chef de vorbă...”, dar nici să nu-l bage în seamă nu se cuvenea, mai ales într-un moment ca ăsta.

— De, Costache, astă-vară prunii erau buni, rupeau crăcile, dar eu ştiu ce-o mai fi acum?

— Ei, că n-a trecut nicio lună şi jumătate de când v-am dus ultima oară la Domneşti... O să ne tragem lângă cazan şi să te ții! Că, dacă n-o s-avem treabă, ce-o să facem decât să ne mai îmbătăm şi noi...

„Ia te uită la el, m-a şi dat afară din slujbă! Vorbeşte la plural, suntem egali acum. Se şi vede lângă mine bând trăscău...”

Se întuneca din ce în ce mai mult. Era aproape opt seara. „Pe la zece, zece şi jumătate, suntem acolo... Am în şură un felinar de vânt. Dar cum dracu’ o să cărăm lada asta? Om vedea... O să fie greu, dar n-avem ce face, al treilea m-ar încurca...” Ştia de mult ce-avea de făcut, nu de ieri de-alaltăieri. Gândise această seară cu multă vreme înainte, ca un chirurg care-şi aşază instrumentele de lucru lângă masa de operaţie. Totul trebuia să fie scurt, curat, fără urme... „Numai de n-ar nimeri vreo slugă din alea pe acolo... Ăştia se culcă cu găinile: la opt, opt jumătate, nu mai vezi picior de om...”

— Şi-acuşi, dom’ ministru, întreb şi eu ca proasta, n-o să vă fie şi dumneavoastră greu?

— Adică de ce să-mi fie greu, Costache?

Celălalt tăcuse încurcat, privindu-l pe furiş prin oglinda retrovizoare. Nu se vedea mai nimic. O slabă lumină de-afară abia umbrea chipul lui Tismana, aflat în spatele şoferului.

— Păi, mă gândeam aşa că aţi cam rămas singur-singurel, că doamna...

Tismana se prefăcu că nu-l aude. „Acum îmi umblă şi-n izmene, nenorocitul... Asta e! Îi dai un deget, îţi ia toată mâna... *Salaud*...”

Şoferul îşi dăduse seama că spusese ceva ce nu se cuvenea, aşa încât multă vreme nu mai scoase un cuvânt.

În jurul orei zece se aflau deasupra Domneştilor. Era un loc unde totdeauna Tismana oprea maşina să privească peisajul atât de familiar, dar acum totul nu era decât un întuneric albăstrui în care clipeau câteva luminiţe. Ministrul coborâse şi ascultase zgomotele nopţii. Şoferul se afla

undeva, în spate, prefăcându-se că inspectează cauciucurile.

— A, ce aer, domn' ministru! Totdeauna, când ne oprim aici, simt că ceva s-a schimbat. Parcă am intrat în altă lume... De ce-oți sta dumneavoastră în boleşnița aia de Bucureşti, nu ştiu... atâtea maşini, atâtea tramvaie... toată lumea umblă năucă pe străzi, nu-şi mai găseşte nimeni locul... Pe când aici, ce pace, ce aer curat! Nu ştiu dacă îl cunoaşteți dumneavoastră pe domnu' Caraman, ăla cu fabrica de încălțăminte – mi-au spus şi mie şoferii – acum vreo doi ani a dat nişte nevricale în el, că tot alergând după bani l-au apucat dracii... S-a dus la un doctor, ăla l-a ciocănit, l-a întrebat ce face, l-a ținut aşa, preț de două ore, l-a mai ciocănit la genunchi, l-a mai ciupit, l-a întrebat şi ce lapte a supt de la maică-sa şi, pe urmă, i-a spus verde în față: „Domnule Caramane, nu e decât o scăpare dacă vrei să nu intri la balamuc: te duci matale la țară, îți cumperi şase oi, că ai cu ce, iei un ciumag, stai cu bărbia în el, şi te uiți la ele până amețeşti, şase luni nu scoți un cuvințel, te uiți la căcărezele lor şi-atât. Şi dacă nu te-oi vindeca, să-mi zici mie cuțu..."

— Şi s-a vindecat, Costache?

— Da, cum să nu?! Să-l vedeți, sparge piatra, parcă n-a avut nimic!

— Ce vorbeşti, mă?!

— Da, domnule ministru, a avut nevroză d-aia, nu ştiu cum îi zice, asta-i boală de cucoane, dar se ia şi la bărbați, d-ăştia mai ocupații, cum ați fi, de-o pildă, dumneavoastră. Aşa că aveți grijă! Eu v-am spus numai cum s-a vindecat domnu' Caraman...

„Are humor, bestia dracului. Mă bate la cur pe nesimțite, aşa, adică vezi bine, am luat-o razna, prind muşte... să mă mai las de treburile mele, să mă uit la căcărezele de oaie!?"

— Hai, Costache, că acuşi se face miezul nopții, şi avem treabă...

— Apăi, cam ştiu eu despre ce treabă-i vorba... cu lada aia, cu docomentele...

— Chiar aşa! Da', vezi, asta rămâne între noi... E un secret de stat.

— Se poate, domn' ministru?! De câți ani sunt eu la dumneavoastră angajat? Am răsuflat ceva?! Păi, câte am văzut eu cu ochişorii ăştia ai mei... numai pe femeile alea dacă le numărăm... nici nu le mai ajungem la capăt! Că frumoase mai erau, domn' Tismana! Ce mi-a plăcut la dumneavoastră e c-ați avut ochiu' câmpului: una şi una! De flori şi de cadouri, ce să mai vorbim? Numai maşina asta ştie câți trandafiri a cărat... Nici Parcul Carol cu Cişmigiu' cu tot n-ar încăpea să le cuprindă... Frumoase timpuri, domn' ministru! Dumneavoastră, ca bradu'! Că şedeam aşa şi mă-ntrebam: doamne, domn' Tismana o avea şi el aşa, bate cincizecişicinciu, da' nu se lasă... Acuşica cu evenimentele astea ați mai rărit-o, da' vă-nciochinați dumneavoastră, şi o luăm de la cap, ca băieții...

Subsecretarul de stat surâsese fără să vrea în întuneric: „Ia te uită unde am ajuns?! Bate un vânt al democrației prin țara românească... dracii ne-au luat! Când boerul n-o să mai fie boer, şi biserica n-o să mai fie biserică, instituțiile n-or să mai fie instituții... Eh..."

— Haide, Costache, mână!

— Mân, domnule ministru! C-ajunserăm...

De jos, de undeva din vatra Domneştilor, se auzeau nişte chiote şi se aprindeau focuri. Se întâmpla ceva ciudat, inexplicabil. Flăcările izbucneau ca nişte licurici, pretutindeni. Era ca şi când s-ar fi răsturnat cerul, care se afla acum jos, în valea aceea adâncă. Se auzeau şi focuri de puşti, ca la nunți.

— Ce să fie, domn' ministru?! Dumneavoastră vedeți ce văd eu?

— Văd.

— Şi?

— Probabil că s-a anunțat că a căzut Mareşalul...

Şoferul frânase brusc.

— Ce tot vorbiți dumneavoastră acolo?

— Ce-auzi! Azi după masă l-au arestat pe Antonescu.

— Şi de-aia e ramătul ăsta? Şi trag ăştia cu puştile?

— De-aia...

— Păi înseamnă că s-a terminat războiul!?

— Chiar aşa, Costache...

Conacul era ascuns într-un întuneric dens. Nicio lumină. „Asta e foarte bine", gândise Tismana. Se strecurase pe un drum vicinal, printre hârtoape, prin spatele dependințelor. „Nu trebue să ne vadă nimeni, spusese şoferului. În seara asta o să plecăm mai departe... Ai înțeles?!" „Am înțeles!" spusese Costache. „Ar fi bine să scăpăm de lada asta de pe acum... mână spre cavoul bătrânei..." Maşina se strecurase pe o alee de plopi.

— Ştii unde-s grajdurile, Costache? îl întrebase Tismana pe şofer.

— Cum să nu?!

— Du-te acolo şi ia un felinar de vânt, caută nişte chibrituri sau, poate, ai la tine, că fumezi, adu două lopeți şi un târnăcop, dacă găseşti şi vino cu ele încoace...

— Am înțeles...

Tismana coborâse din automobil şi privea silueta bisericii, conturul ei cenuşiu, pirogravat pe un cer violet de august. Undeva țistuiau greierii într-o infinită rumoare ce părea că ajunge până departe, dincolo de ținutul Domneştilor. „Ce linişte! Aproape te-asurzeşte..." Îşi amintise iar de toate verile petrecute aici, de micile lor petreceri copilăreşti, de

adolescenți frumoşi, gravi, cu mustața abia mijită, sosiți din toate părțile țării, ca un trib ce se adună lângă vatra familială, şi de fetele aeriene, blonde, alergând ca nişte iezi pe aleile din jur sau pe caii Slătinencei... O, acele snopuri de păr fluturând ca grâul în vântul de vară, şi ochii strălucitori ai adolescentelor de 16 ani, cu aerul sălbatic al celor scăpați în natură, uitând de toate convenienţele, făcând una, om şi animal, în vânt, în soare; de cortegiile nesfârşite de verişoare, de veri, de rude de-a şaptea spiță, ceva care continua pe bătrânii înțepeniți în balansoarele lor de lemn, zăcând nemişcați în arhondaricul uriaşei case, pe care-i vedea numai seara sau numai la prânz, în trapeză, morfolind bucățile de pâine, bătând impacientați cu lingurile în mesele de stejar, nu atât înfometați, cât răutăcioşi, încă dând ordine slugilor, batjocorindu-le, fugărindu-le, înapoindu-le castroanele cu ciorbă pentru că nu mai erau fierbinți, cerând mereu altceva; şi țigăncile de 14 ani, făcute cu rândaşi sau cu bucătari, mereu alergând desculțe pe coridoarele nesfârşite şi coborând scările în goană până la bucătării, şi reîncălzind mâncările, şi blestemându-şi zilele. Şi-acum, totul se sfârşea... De mâine se vor obrăznici şi nu va mai fi nimeni care să-i pună la punct.

Îşi aprinsese o țigară şi fuma. Era linişti. Niciodată nu avusese starea asta. De undeva, din vatra satului, împuşcăturile se întețiseră. Trăgeau vânătorii cu alice în sus, să sperie norocul. În mijlocul satului făcuseră un foc uriaş; el ocolise acel loc, dar îl văzuse, era ca un rug ce lumina cerul şi mica piață din fața primăriei. Careva pusese pe o fereastră un radio şi până aici răzbătea o voce bărbătească anunțând: *Atențiune! Atențiune! Lăsați aparatele deschise! Vom transmite un comunicat important pentru țară... Atențiune! Atențiune! Lăsați aparatele deschise! Vom transmite un comunicat important pentru țară...*

Acum probabil că aveau să anunțe căderea Mareşalului. Totul era încheiat... Trebuia să lucreze repede, cu sânge rece, fără niciun sentimentalism.

Din întuneric se auzeau paşii şoferului.

— Ei, ai găsit?

— Am găsit, domnule ministru.

— Ai trezit-o pe baba Chiva?

— Da, de unde?! M-apuca ziua pân-o trezeam, că-i surdă ca o piatră! Am bâjbâit eu pe-acolo ce-am bâjbâit, da' n-am găsit decât lopețile astea două, târnăcop nu mai e, l-o fi furat careva...

— Bune şi astea. Hai să scoatem lada din port-bagaj. Dă maşina în marşarier, ca să nu cărăm prea mult, e grea...

— Unde vreți s-o îngropați?

— Lângă cavoul Varvarei.

— Bun loc! Numai să fie pământ mai afânat, că altfel ne-apucă ziua!

Costache desfăcuse port-bagajul şi Tismana apucase de mânerul de la capăt al lăzii de campanie, care era destul de grea.

— Hai, odată, sus, hopa!

Aşezaseră lada pe pământ şi Costache se mirase:

— Da' ştiți că aveți putere?

— Dar cum credeai, Costache?

— Unde-o ducem?

— Aprinde întâi felinarul, alegem locul şi pe urmă o s-o târâm până acolo...

Şoferul scosese o cutie cu chibrituri şi aprinsese felinarul. Nu era prea departe: douăzeci de metri.

— Unde zici tu că e mai bine? îl întrebase Tismana, căutând să-i câştige bunăvoința.

Costache dăduse roată cavoului privind cu atenție iarba din jurul său şi florile sălbăticite.

— Eu zic că aici... pământul pare mai moale, n-o s-avem mult de lucru.

— Mă duc să aduc eu lopeţile, zisese subsecretarul de stat.

Alerga sprinten, cum nu-l văzuse niciodată şoferul. Se reîntorsese cu ele pe braţ şi le înfipse în pământ cu un gest de săpător.

— Începem?

— Începem.

După vreo două ceasuri groapa era gata. Din sat încă se mai auzeau chiote de oameni beţi şi împuşcături din ce în ce mai rare. Trecuse de miezul nopţii. Bătea un vânt rece, neobişnuit pentru luna asta.

— Hai să fumăm câte-o ţigară, zisese Tismana. Îi întisese pachetul: ia una...

— Ei, de ce stricaţi orzu' pă gâşte?... nouă ni s-apleacă dacă bem tiutun d-ăsta! Cum le zice, că ştiam?

— *Chesterfield,* Costache! Îşi scosese bricheta şi i-o aprinsese. Şoferul pufăia cu mare plăcere.

— Eee, altă viaţă! Ce-mi place mie la dumneavoastră e că ştiţi să trăiţi... Vedeţi, domnule ministru, e şi asta o şcoală, cum te-nveţi de mic; eu m-am uitat la dumneavoastră... noi tragem câte-o ciorbă d-aia lungă, numai zeamă, câte două rânduri! Dumneavoastră, o ceşcuţă de supă, *consomé* parcă-i zice, că m-am dat dracului şi eu de când stau pe lângă dumneavoastră... Totdeauna m-am întrebat cum de vă săturaţi cu două linguriţe acolo, trei... că eu dacă nu-mi simt burta plină cu zeamă e ca şi cum n-aş fi mâncat... ce să mai vorbim de celelalte feluri? Că parcă luaţi cu gura altuia! Numai morcovi fierţi, numai salăţi, peşte... şi cum umblaţi în el cu cuţitele alea... parc-aţi fi un arhitect aşa...

— De, Costache... fiecare cu ale lui...

— N-aducem lada aia? Să terminăm odată!

— Păi, hai s-o aducem... Sunt năduşit tot şi mi-e că răcesc.

— A fost ceva treabă... nu-i de colea. O băgăm adânc şi după aia punem nişte brazde deasupra, de n-o să ştie nici pasărea, dacă mai dă şi-o ploicică, acolo... nu se mai vede nimic... lăsaţi-mă pe mine, că ştiu ce trebue...

Lăsaseră lopeţile înfipte în pământul abia răscolit. Lada era grea, dar strângând din dinţi nu vrusese să-i arate celuilalt că nu-i în stare de atâta efort.

— Parc-ar fi aur în ea, domnule ministru! scrâşnise Costache, gâfâind şi el.

— Pe dracu, nişte hârţoage... mai mult atârnă cartoanele în care sunt legate... mulţi or s-alerge după actele astea, dar n-o să le găsească nimeni... Aici e îngropată o parte din istoria României... Îţi dai tu seama la ce te fac eu părtaş pe tine?!

— De, domnule ministru, sunteţi dumneavoastră un om cumsecade, aşa... parcă ce contează că eu, un nenorocit de şofer, v-am ajutat să îngropaţi nişte acte?

— Câteodată contează... Ascultă la mine: când o să terminăm o să-ţi dau nişte bani. Tu mai ai rude pe undeva? Ai tăi pe unde mai sunt aciuiţi?

— Mai trăieşte un fel de văr de al doilea, prin Ialomiţa... nu ne scriem, nu ne-am văzut de 20 de ani... ne-am sălbăticit. Fiecare cu ale lui...

— Tocmai de-aia, să-ţi faci o casă, să te-aşezi şi tu la locul tău, unde-oi vrea: dacă doreşti la Domneşti, la Domneşti, dacă nu, acolo, în Ialomiţa... mi-ai fost credincios, meriţi o răsplată...

— Boerul tot boer... aşa zicea bătrâna Stătineancă, da ce mă mai suduia! Vai, domnule Tismana, ce guriţă avea ea, odihni-o-ar Dumnezeu acolo unde se află, ce mă mai blagoslovea... da' era femeie bună, săraca! Gura de ea, da'ncolo... parc-o aud: „Costache, tu ai palton?"

Gâfâiau amândoi. Tismana era lac de apă. Probabil că hainele i se sluțiseră pe el, dar acum nu mai avea nicio importanță. Ajunseseră în fața gropii proaspăt săpate.

— Acum cum facem, domnule ministru?

— Cum să facem? Eu stau deasupra, tu te vâri înăuntru şi lăsăm lada încet, aşa, s-o potriveşti pe fund...

Şoferul sărise în groapă şi trăgea de unul dintre mânerele lăzii. Se opintea, icnea, Tismana împingea şi el cu răbdare, meticulos, încet.

— Mai încapi acolo?

— Cum nu, domnule ministru, încap, cum să nu încap, c-am calculat, ce dracu?!

— Aşa! Acum potriveşte-o bine, ca să putem s-o astupăm să nu mai dea nici naiba de ea.

— V-o potrivesc eu, de-o să ziceți bogdaproste...

„Acum", îşi spusese Tismana. Apucase rapid una dintre lopeți şi-l izbise scurt în ceafă pe Costache. Lama ascuțită a sapei îl doborâse într-o secundă pe şofer. „Asta lovitură! Ca la tauri!" Costache nu scosese nici măcar vreun strigăt. Tismana luase felinarul şi privise la cadavrul care căzuse cu fața în jos peste ladă. „Măcar va fi şi un strigoi care s-o păzească." Nici măcar o picătură de sânge, nici măcar un țipăt. Şi, meticulos, începu să arunce pământul, lopată cu lopată. „Într-o jumătate de ceas termin. Ar fi trebuit să-l pun înainte de asta să taie şi brazdele alea, dar ar fi bănuit..." Îşi privi ceasul de la mână. Zorile n-or să-l mai găsească aici. Avea timp destul. I se făcuse o foame cumplită, dar n-avea timp de pierdut. Dac-o scula pe Chiva însemna să aibă un martor în plus. Probabil că țăranii dormeau duşi după beția aflării acelei veşti că războiul se sfârşise. Nu simțea niciun fel de remuşcare. Îşi scosese haina şi şi-o aşezase pe iarba de alături. Brațele i se mişcau automat, simțea chiar o plăcere fizică făcând acest efort. Când groapa fu astupată, mai juca puțin cu picioarele pe pământul afânat

bătătorindu-l şi începu să caute locul de unde să ia brazdele cu care trebuia să acopere proaspătul mormânt...

Peste alte trei ceasuri se afla la Stâlpu, lângă Baloteşti, unde avea o mică culă. Condusese singur maşina, deşi de mult nu mai făcuse lucrul acesta, dar şoseaua era pustie, aşa încât drumul decurse fără niciun fel de incident. Veneau zorile, cerul avea o culoare roz pal, aerul era rece. Câmpurile întoarse pentru grâurile de toamnă şi lanurile de porumb încă neculese foşneau uşor, într-o dulce adiere. Claxonă de câteva ori, dar bătrânul Erete – aşa-l chema – abia se trezise buimac, căscând încă, mirându-se de o vizită atât de matinală. Îşi luase pe el un fel de cojoc. Era desculţ, numai în izmene, avea o faţă găunoasă şi nişte ochi de viezure, şireţi, iscoditori, mereu uluindu-se de ce i se în-tâmpla.

— Săru' mâna, săru' mâna, domn' Tismana! Aşa devreme?!

— Devreme, ori n-ai auzit ce s-a întâmplat?

— Auzii, cum să n-auzim! Ei, lumea s-a bucurat tare mult, nu ştiu dumneavoastră cum vă cade treaba asta!?

— Ai ceva să-mi dai de mâncare, că toată noaptea am lucrat la minister şi n-am avut timp nici să-mbuc ceva.

— Cum să nu? Rupem un pui, ceva, facem o mămăliguţă... o să fie pe cinste! De când n-aţi mai trecut pe la noi...?!

Tismana iscodea în jur, căutând căpiţa cu paie care ascundea micul biplan pe care-l adusese încă din primăvară aici.

— Nu m-a căutat careva? N-a venit aviatorul ăla, Grecu, îl ştii tu...?

— Nu, domnule ministru, n-a venit, că l-aş fi văzut. Aeroplanul e la locul lui; l-am învelit cu prelată, cum mi-aţi zis dumneavoastră, am aşezat paie peste el, cum ne-a fost vorba... Benzina e-n canistre, tot, numa' să vină omu'...

— Vine, vine... hai să mâncăm ceva, că mi-e o foame de-mi sticlesc ochii în cap...

Ionescu-Tismana aşteptase în cula de la Stâlpu trei zile. Aviatorul nu sosise. Veniseră doi inşi cu o maşină, pe care nu-i cunoştea, foarte politicoşi, care-i arătaseră o legitimaţie pe care nici n-o citise, şi-l invitaseră într-un *Willy's,* spunându-i că este arestat. Despre dispariţia şoferului Costache nu se sesizase nimeni. În anchetele suportate Tismana nu pomenise nimic despre acest episod.

*

Patru pereţi albi, fără niciun tablou pe ele, un fel de încăpere monahală. Podelele vopsite în cărămiziu, un pat de campanie acoperit cu o pătură, o masă simplă, două scaune, un telefon, un aparat de radio cam demodat, o fereastră prin care puteai să fugi, uşa încuiată. În jur: o grădină plină de copaci. Trecuseră câteva ore. Perdelele camuflate nu lăsau să se vadă slaba lumină a unui bec. De pe la ora 20.30, o voce de bărbat anunţa din sfert în sfert de oră: *Atenţiune! Atenţiune! Lăsaţi aparatele deschise! Vom transmite un comunicat important pentru ţară! Atenţiune! Atenţiune! Lăsaţi aparatele deschise! Vom transmite un comunicat important pentru ţară!* Şi asta ţinuse o oră şi jumătate, între marşuri şi muzică populară. „Ah, mi-ar trebui o sticlă cu alcool acum!" Vasile Dănacu nu băuse niciodată de unul singur, dar aşteptarea îl scotea din ţâţâni. Până la opt seara trecuse, cum fusese vorba, pe la colonelul Cezar Vlădescu, în Cotroceni; îl găsise şi pe aghiotantul regal Mirişte şi îl dusese şi pe tehnicianul acela la Radio. Totul decursese în linişte, oraşul părea amorţit, paralizat, o tăcere suspectă coborâse peste metropolă. Acum aştepta la adresa din Cauzaşi în camera ca o celulă. Era ca un parior

care-şi urmăreşte calul pe care a jucat. Privea din trei în trei minute pe cadranul ceasului şi anunţul speakerului *„Atenţiune! Atenţiune! Ţineţi aparatele deschise! Vom transmite un comunicat important pentru ţară!”* îl scotea din sărite. „Ce-or fi moşind atâta? Ce mai aşteaptă? Şi marşurile, alămurile astea nesfârşite!” Deja, în jur, oraşul vibra într-o rumoare din ce în ce mai stăruitoare, ce luase locul langoarei de dinainte. Stinsese becul, ridicase perdeaua de camuflaj şi deschisese ferestrele. Cel puţin acum aerul nopţii, fierbinte încă, plin de praf şi de miros de frunză uscată, fiartă în dogorile verii, lua locul acelui văzduh impersonal în care aşteptase atâtea ore. Ce părea şi mai ciudat era faptul că peste tot se auzeau glasuri şi că toate ferestrele fuseseră deschise, nimeni nemaiţinând seama de vreo primejdie. Aparatele de radio fuseseră date la maximum, iscând o veritabilă cacofonie în care aceeaşi voce sosind din eter cu o miime de secundă mai târziu îngâna parcă aceeaşi voce a aceluiaşi speaker, creând o confuzie auditivă nesfârşită. Dreptunghiuri de lumină repetate la fiecare etaj, clădiri care se desprindeau acum din întuneric, iluminându-se reciproc şi horele săltărețe şi jocurile iuţi, mereu întrerupte de sacadatul, imperiosul *Atenţiune! Atenţiune! Lăsaţi aparatele deschise. Vom transmite un comunicat important pentru ţară!...*

În clipa aceea sună telefonul. Un telefon care probabil că fusese amuţit de luni de zile. Un ţârâit obişnuit, dar care lui Dănacu i se păru ca un strigăt de trâmbiţă a Ierihonului, asurzitor, prelung, tăios, violent. Smulse receptorul şi auzi în pâlnia lui vocea Colonelului:

— Alo! Eşti acolo? Totul a reuşit.

— Da, sunt aici, aştept ordine.

— Imediat ce se citeşte comunicatul, vii în Piaţa Palatului, lângă statuia lui Carol, şi aştepţi! Repetă!

— Imediat ce aud comunicatul, vin lângă statuia lui Carol în Piața Palatului şi aştept!

— Noroc!

— Noroc!

Clanc! Telefonul se închisese. Pusese radioul la maximum. Acum putea să urle, să spargă pereții. Ceasul arăta ora 22.03. Şi atunci se auzi din nou vocea aceluiaşi speaker: *Atenţiune! Atenţiune! Transmitem un comunicat important pentru ţară! Vorbeşte Maiestatea Sa, Regele Mihai I...*

Simțea că se înecă. Niciodată n-avusese, nici măcar pe frontul din Spania, această senzație de înăbuşire. Urmase o pauză destul de lungă pentru un om aflat în starea lui. Pe urmă desluşise fâşâitul discului pe care era înregistrată vocea regelui:

— Români, În ceasul cel mai greu al istoriei noastre, am socotit, în deplină înțelegere cu poporul meu, că nu este decât o singură cale pentru salvarea țării de la o catastrofă totală: ieşirea noastră din alianța cu puterile Axei şi imediata încetare a războiului cu Națiunile Unite...

Vocea, destul de rău imprimată, avea o oboseală uşoară, dar cuvintele se auzeau bine. Probabil că citise de câteva ori acelaşi text...

— ... Un nou guvern de uniune națională a fost însărcinat să ducă la îndeplinire voința hotărâtă a țării de a încheia pace cu Națiunile Unite. România a acceptat armistițiul oferit de Uniunea Sovietică, Marea Britanie şi Statele Unite ale Americii. Din acest moment încetează lupta şi orice act de ostilitate împotriva armatei sovietice precum şi starea de război cu Marea Britanie şi Statele Unite... Alături de armatele aliate şi cu ajutorul lor, mobilizând toate forțele națiunii vom trece hotarele impuse prin actul nedrept de la Viena pentru a elibera pământul Transilvaniei noastre de sub ocupația străină.

Români, De curajul cu care ne vom apăra cu armele în mână independența împotriva oricărui atentat la dreptul nostru de a ne hotărî singuri soarta depinde viitorul țării noastre...

Nu mai avea de ce să stea aici. Descuie uşa, uitând s-o mai încuie la loc. Străbătu grădina întunecată şi se urcă la volanul *Citroënului.* Larma oraşului se auzea stins. Ceva îndepărtat, un halou sonor, amestec de lumini, chiote, născând în locuitorii acestui oraş un fel de febră, de nebunie colectivă, o vibrare care urca spre cer, în unde masive ca şi cum cineva ar fi spart cu un pickamer toate straturile de aer ce produceau la rândul lor un zgomot, o explozie sonoră repercutată, mereu întoarsă din nevăzutele trepte ale acestei nopți de august. Ajunsese aproape de centru. Străzile erau pline de oameni. Umblau în grupuri, băteau în capotele maşinilor şi strigau ceva de neînțeles. „Dac-o mai țin aşa, o să fiu silit să umblu pe jos, ori pe deasupra lor!" Nu voia să-i irite, nu voia să pară grăbit. Făcea semne cu o mână prin geamul deschis. Apăruseră, nu se ştie de unde, flori. Imensa Piață a Palatului se umpluse, trebuia să oprească undeva. Coborî în curtea fostului *Club al miliardarilor,* în strada Wilson, unde venea adesea cu Tismana. Bătrâna clădire avea ferestre întunecate, înăuntru nu era nimeni, numai porțile de fier date de perete... Abandonă maşina şi, cu mâinile în buzunare, ca un terchea-berchea, scăpat de orice griji, îşi făcu loc prin mulțime. Pe uriaşul soclu de granit al statuii lui Carol I urcaseră grupuri-grupuri nişte tineri care desfăşurau drapelele în aerul fierbinte al nopții. Apăruseră facle făcute din ziare aprinse cu chibritul, toți strigau ceva privind spre balconul palatului în care trebuia să apară noul guvern abia anunțat prin postul de radio. „Asta a fost tot...", îşi spusese Dănacu.

Trecuse de miezul nopții. Tumultul mulțimii care manifestase până în urmă cu o jumătate de oră se sfârşise. Piața era deşartă. Hârtii arse pe margine, ziare târâte pe asfalt cu un zgomot sec.

Colonelul oprise *Adlerul* şi-i făcuse semn să urce.

— Dacă ştiam, te lăsam să tragi un somn ca lumea, dar am atâtea belele pe cap... Vrei să-l vezi pe Tronaru?

— Unde e?

— La doi paşi, pe malul Dâmboviței, îi aşteaptă la cotitură pe nemți.

Vasile Dănacu îl privea. Era mort de oboseală, abia îşi ținea pleoapele. Era limpede că nu dormise câteva zile şi câteva nopți. Celălalt înțelesese.

— Îmi plângi de milă, nu-i aşa? Ştii la ce visez? La o pernă mare, dolofană, şi la un pat zdravăn, şi la un somn de-o săptămână! dar mi se pare că tocmai săptămâna asta n-am să dorm deloc... Armand, sau cum dracu' să-ți mai zic, că nu mai ştiu, la ce te gândeşti?

— Habar n-am... cred că rolul nostru s-a terminat.

Colonelul îşi aşezase fruntea, pe volan şi ațipise brusc, exact un minut, cum fac soldații pe front, în marş, simțind că are nevoie absolută de cele 60 de secunde de pierdere a cunoştinței, după care se scutură şi surâse cu o oboseală nesfârşită pe chip.

— Te-nşeli... O luăm de la început...

— Adică, cum?!

— Armand, sau cum dracu' să-ți mai zic – auzi, ce nume, Armand?! –, tu ai citit romanele alea tâmpite, pe madame de Clèves? Numai acolo găseşti nume de astea ca al tău... De mâine, ce zic eu de mâine? (îşi privise ceasornicul de la mână), din minutul ăsta avem foarte multe de făcut...

Aprinsese motorul, dar maşina nu pornise. *Adlerul* lui scârțâia al dracului şi încă nu se urnise, bâzâia numai.

— Ştii ce-avem noi în față, Armand, sau cum dracu' îți mai zice?

— Habar n-am...

— O lume de câştigat... Asta-ți spune ceva?

SFÂRŞITUL ROMANULUI

DIN ACELAŞI CICLU:
O cronică românească a secolului XX

VOR URMA:
O lume de câştigat
Janus
Frica

BIBLIOGRAFIE

ARGETOIANU, C. – *[Memorii] (Magazin istoric)*

ARON, RAYMOND – *L'homme contre les tyrans*

ATANASIU, I.C. – *Pagini din istoria contemporană a României 1881—1915,* vol. I. *Mişcare socialistă (1881—1900),* Editura Adevărul, Bucureşti, 1932

BAINVILLE, JACQUES – *L'Allemagne* (voi. I—II)

BAINVILLE, JACQUES – *L'Allemagne romantique et realiste*

BAINVILLE, JACQUES – *La troisieme Republique*

BANTEA, EUGEN, general-maior – *Insurecția română în jurnalul de război al Grupului de armate german „Ucraina de Sud",* Editura Militară, Bucureşti, 1974

BARBUL, GHEORGHE – Memorial Antonesco, *Le troisieme homme de l'Axe,* vol. I, Editions de la Courronne, Paris, 1950

BAUMONT, MAURI CE – *Les origines de la Deuxieme Guerre mondiale,* Payot, 1969

BAUMONT, MAURICE – *Marea conjurație împotriva lui Hitler,* Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1977

BENJAMIN, RENE – *Mussolini et son peuple*

BENOIST, CHARLES – *Les maladies de la democratie*

BERAUD, HENRI – *Ce que j'ai vu à Berlin*

BERNADAC, CHRISTIAN – *Medicii imposibilului*

BERNADOTTE, F., Comte – *La fin (Mes negociations humanitaires en Allemagne au printemps 1945 et leurs consequences politiques),* Jean Marguerat, Lausanne, 1945

BETZ, MAURICE – *Portrait de l'Allemagne*

BEZIMENSKI, L.A. – *Generalii germani, cu şi fără Hitler,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1962
BIANU, GEORGE – *Din dosarele marilor procese politice,* Editura Politică, Bucureşti, vol. I—III
BIBESCU, MARTHA – *Jurnal politic: ianuarie 1939-ianuarie 1941,* Editura Politică, Bucureşti, 1979
BOLD, EMILIAN – *De la Versailles la Lausanne (1919-1932). Activitatea diplomaţiei româneşti în problema relaţiilor de război (Contribuţii),* Editura Junimea, Iaşi. 1976
BOROVICKA, V.P. – *Atentate care urmau să schimbe lumea,* Editura Politică, Bucureşti, 1978
BOURGIN, G. CARRERE, J. et GUERIN, A. – *Manuel des parties politiques en France*
BOZ, LUCIAN – *Franţa, 1938-1944*
BRESTOIU, HORIA – *Acţiuni secrete în România,* Bucureşti, 1973
BRYCE, Lord – *Les Democraties modernes*
DE BULOW, Prince – *La politique Allemande*
BUZATU, GHEORGHE – *Dosare ale războiului mondial,* Editura Junimea, Iaşi, 1973
BUZATU, GHEORGHE – *Război secret,* Editura Junimea, Iaşi, 1973
CARP, MATATIAS – *Cartea Neagră, Fapte şi documente,* Bucureşti, 1947, vol. I—III
CALINESCU, ARMAND – *[Însemnări politice]*
CERE, ROGER, ROUSSEAU, CHARLES, – *Chronologie du Conflit mondial (1935—1945),* S.E.F.I., Paris, 1S45
CERNEAK, E., – *Cinci secole de război secret,* Editura Politică
CHARDONNE, JACQUES – *Chronique privee de l'an 1940*
CHIRNOAGA, PLATON – *Memorii de război*
CHURCHILL, WINSTON – Les *grands contemporains*
CHURCHILL, WINSTON – *Viaţa mea*

CIANO, GALEAZZO – *Journal politique 1939—1943,* Editions de la Baconniere-Neuchâtel, vol. I—II
CIORAN, EMIL – Pe *culmile disperării,* Bucureşti, 1934
CIORAN, EMIL – *Schimbarea la față a României*, ed. a II-a, 1941
CIUIKOV, V.I. – *Sfârşitul Reichului hitlerist,* Editura Politică, Bucureşti, 1975
COLLOTTI, ENZO – *Germania nazistă,* Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1969
CRETZIANU, ALEXANDER – *The last opportunity,* Jonathan Cape Thirty, Bedford Square, London, 1957
DAMACEANU, C. – *Memorii,* vol. I—II [mss.]
DEBORIN, G.A. – *Al doilea război mondial,* Editura Politică, Bucureşti, 1960
DELARUE, JACQUES – *Istoria Gestapoului,* Editura Politică, Bucureşti, 1964
DEUTSCHER, ISAAC – *Staline*
DUHAMEL, GEORGES – *Memorial de la Guerre blanche, 1938*
DURTAIN, LUC – *L'autre Europe (Moscou et sa joi)*
EHRENBURG, ILYA – *Oameni, ani, viață,* vol. I—VI (1—2), E.L.U., Bucureşti, 1967—1972
EISENHOWER, DWIGHT – *Cruciadă în Europa,* Editura Politică, Bucureşti, 1975
FĂTU MIHAI, SPĂLAȚELU, ION – *Garda de fier – organizație teroristă de tip fascist,* Editura Politică, Bucureşti, 1971
FERRERO, GUGLIEMO – *La fin des aventures (guerre et paix)*
FEST, IOACHIM C. – *Stăpânii celui de-al III-lea Reich,* Editura Politică, Bucureşti, 1969
FLAVIAN, C.L. – *1934*
FRANCOIS-PONCET, ANDRE – *Souvenirs d'une ambasade à Berlin (Septembre 1931*-Octobre *1938),* Flammarion, Paris, 1946

FRANCK, I. – *America de la Franklin la Ford*
FRIESSNER, HANS, general – *Bătălii pierdute – bătălii trădate*
GAFENCU, GRIGORE – *Jurnal,* vol. I—IV
GALIO, MAX – *Italia lui Mussolini,* Editura Politică, Bucureşti, 1969
GANIER-RAYMOND, PHILIPPE – *Reţeaua sugrumată,* Editura Politică, Bucureşti, 1969
DE GAULLE, CHARLES – *Memoires de guerre,* Plon, Paris, 1970, vol. I—III.
GHEORGHE, ION – *Rumäniens Weg zum Satellitenstaat,* Kurt Vowinckel Verlag, Heidelberg, 1952
GILBERT, MARTIN, GOTT, RICHARD – *Conciliatorii,* Editura Politică, Bucureşti, 1966
DE GOBINEAU, Comte – *Essai sur l'inegalite des races humaines*
GORGOGLINI, PIETRO – *Le Fascisme* (Preface de Benito Mussolini)
GOULD LEE, ARTHUR – *Crown against sickle (Coroana împotriva secerei). (Viaţa regelui Mihai I),* London, 1950
HANSSON, PER – *Riscând mai mult decât viaţa*
HENDERSON, NEVILE, Sir – *Deux ans avec Hitler*
HERRIOT, EDOUARD – *Aux sources de la liberte*
HERRIOT, EDOUARD – *Pagini de jurnal,* Editura Politică, Bucureşti, 1968
HILLGRUBER, ANDREAS – *Les entretienes secretes de Hitler. Septembre 1939-decembre 1941,* Fayard, Paris, 1969
IGNATIEV, A. – *Cinquante ans dans le rang,* vol. I—II
IONESCU, NAE – Roza *vânturilor. 1926—1933,* Cultura Naţională, Bucureşti, 1937
IONESCU, NAE – *Curs de metafizică*
IONESCU, NAE – *Istoria logicii*
IONIŢĂ, GH. I. – *Pentru front popular antifascist în România*

IORGA, N. – *Pagini leale despre Carol*
JULLIAN, MARCEL – *Bătălia Angliei*
KALUSTIAN, L. – *Conspirații sub cer deschis. Pagini dintr-o luptă antifascistă şi democratică,* Editura Eminescu, Bucureşti, 1976
KARETKI, A. COVACI, M. – *Zile însângerate la Iaşi (28—30 iunie 1941),* Editura Politică, Bucureşti, 1978
KOKOSKA, JAROSLAV – *Amiralul Canaris,* Editura Militară, Bucureşti, 1970
KOLȚOV, MIHAIL – *Jurnal în Spania,* E.S.P.L.A. – Cartea Rusă, Bucureşti, 1958
KONEV, I.S. – *Anul '45,* Editura Militară, Bucureşti, 1973
KROPOTKIN – *Anarhiştii*
LALUMIERE, PIERRE et DEMICHEL ANDRE – *Les regimes* parlamentaires europeens
LASCU, PETRE – *Spania*
DE LAUNAY, JACQUES – *Istoria secretă,* Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1970
DE LAUNAY, JACQUES – *Les grandes controverses du temps present. 1914—1945,* Marabout Universite, 1964
LIPPMANN, WALTER – *La politique etrangere des Etats-Unis*
LIVEANU, VASILE şi colab. – *Din cronica unor zile istorice,* Editura Academiei, Bucureşti, 1971
LONGO, LUIGI – *Brigăzile internaționale în Spania,* E.S.P.L.P., Bucureşti, 1957
LUDENDORFF – *Memorii,* vol. I—II
LUDWIG, EMIL – *Bismark. Istoria unui luptător*
LUDWIG, EMIL – *Conducătorii Europei*
LUDWIG, EMIL – *Convorbiri cu Masaryk*
LUDWIG, EMIL – *De vorbă cu Mussolini*
LUDWIG, EMIL – *Germanii. Dubla istorie a unei națiuni*
LUDWIG, EMIL – *Roosevelt*
LUGAN, A. – *La fin d'une mystification*
MADARIAGA, S. de – *Anarchie ou hierarchie*

MADAULE, JACQUES – *Istoria Franței,* Editura Politică, Bucureşti, 1973, vol. I—III
MAISKI, I. M. – *Cine l-a ajutat pe Hitler,* Editura Politică, Bucureşti, 1963
MALAPAETE, CURZIO – *Technique du coup de l'Etat*
MALINSCHI, V., acad. – *Profesorul Virgil Madgearu (1887—1940)*
MALRAUX, ANDRE – *Antimemorii*
MALRAUX, ANDRE – *Speranța,* Editura Minerva, Bucureşti, 1972
MANOILESCU, MIHAIL – *Memorii,* vol. I—III
MANOILESCU, MIHAIL – *Rostul şi destinul burgheziei româneşti*
MASARYK, THOMAS-GARGIQUE – *L'ideal d'humanite*
MAUROIS, ANDRE – *Cauzele războiului din 1939*
MAUROIS, ANDRE – *Istoria Angliei,* Editura Politică, Bucureşti, 1970, vol. I—II
MAUROIS, ANDRE – *Istoria Statelor Unite*
MELNIKOV, D. – *Complot împotriva lui Hitler,* Editura Politică, Bucureşti, 1963
MICU, D. – *Gândirea şi gândirismul,* Editura Minerva, Bucureşti, 1975
MINEI, NICOLAE – *Dosare confidențiale 1939—1945 (Din culisele celui de-al doilea război mondial),* Editura Millitara, Bucureşti, 1975
MINEI, NICOLAE – *Frontul invizibil,* Editura Politică, Bucureşti, 1971
MIRCU, MARIUS – *Trimis special*
DE MONZIE, ANATOLE – *La saison des juges*
MORUZOV, M. – *Memorii*
MURGESCU, COSTIN – *Casa Regală şi Afacerile cu devize 1935—1940*
NEAGOE, STELIAN – *Triumful rațiunii împotriva violenței,* Editura Junimea, 1977

NEAGU, C, MARINESCU, D. GEORGESCU, R. – Fapte din *umbră,* Editura Politică, Bucureşti, 1975
NOTH, ERNST ERICH – *L'Homme contre le partisan*
OLTEANU, CONSTANTIN, general-maior dr., CEAUŞESCU, ILIE, colonel dr., MOCANU, VASILE, colonel dr. – *Activitatea Partidului Comunist Român în armată, 1921—1944,* Bucureşti, 1974
OPREA, ION M. – *Nicolae Titulescu,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1966
PAUWELS, LOUIS, BERGIER, JACQUES – *Le Matin des magiciens*
PANDREA, PETRE – Germania hitleristă
PANDREA, PETRE – *Portrete şi controverse,* (vol. I), colecţia "Meridiane", Bucureşti, 1945
PAUSTOVSKI, K. – *Vremuri de demult, Tinereţe zbuciumată, Începutul unui veac necunoscut, Vremea marilor aşteptări, Escapadă în sud, Cartea peregrinărilor,* Editura Univers, Bucureşti, 1971—1972
PĂTRĂŞCANU, LUCREŢIU – *Sub trei dictaturi,* Editura Politică, Bucureşti, 1970
PERRAULT, GILLES – *Secretul zilei Z,* Editura Politică, Bucureşti, 1969
PERREUX, GABRIEL – *Le roman d'amour du prince Carol*
POLTORAX, A. I. – *De la München la Nürnberg,* Editura Politică, Bucureşti, 1963
PREDA, EUGEN – *Săritura de pisică,* Editura Militară, Bucureşti, 1976
PROCACCI, GIULIANO – Istoria italienilor, Editura Politică, Bucureşti, 1975
RATHENAU, WALTER – *Ou va le monde?*
RAUSCHNING, HERMAN – *Hitler m'a dit*
ROMAN, VALTER – *File din trecut,* Editura Militară, Bucureşti, 1971

ROMAN, VALTER – *Sub cerul Spaniei. Cavalerii speranței (Amintiri),* Editura Militară, Bucureşti, 1972
ROOSEVELT, FRANKLIN, D. – *Regards en avant*
ROOSEVELT, FRANKLIN, D. – *Sur la Bonne Voie*
ROUGEMONT, DENIS, de – *Journal d'Allemagne*
ROUGEMONT, DENIS, de – *Vingt-huit siecles d'Europe*
ROYA, LOUIS – *Histoire de Mussolini*
ROZANOV, G. A. – *Ultimele zile ale lui Hitler,* Bucureşti, 1968
RUSSEL, E. – *Flagelul svasticii. Scurt istoric al crimelor de război comise de naziști*
RYAN, CORNELIUS – *Ziua cea mai lungă,* Editura Politică, Bucureşti, 1985
SEDILLOT, RENE – *Istoria petrolului,* Editura Politică, Bucureşti, 1979
SERGE, VICTOR – *Destin d'une Revolution. U.R.S.S. 1917—1936*
SCHEFER, ROBERT – *Orient royal*
SFORZA, CARLO, Comte – Les *freres ennemis*
SIEGFRIED, ANDRE – *Tableau des partis en France*
SIMION, A. – *Regimul politic din România în perioada septembrie 1910-ianuarie 1941,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976
SIMION, A. – *Preliminarii politico-diplomatice ale insurecției române din august 1944,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979
SIMON, JULES – *La politique radicale*
STETTINIUS jr, E.R. – *Arma victoriei,* Editura Modernă, Bucureşti
STOIAN, MIHAI – *Moartea unui savant: N. Iorga* (ediția a II-a revăzută şi adăugită), Editura Eminescu, Bucureşti, 1978
STRASSER, OTTO – *Hitler et moi*
STROWSKI, FORTUNAT – *Nationalisme ou patriotisme*
SEICARU, PAMFIL – *La Roumanie dans la grande guerre*
SKLOVSKI, VIKTOR – *A fost odată*

TABOUIS, GENEVIEVE – Douăzeci de ani de tensiune diplomatică, Editura Politică, Bucureşti, 1965
TITULESCU, NICOLAE – Discursuri, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1974
ŢUŢUI, GH., LACHE, ŞT. – *România şi Conferinţa de pace de la Paris din 1946,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978
VERONA, SERGIU – *Arhive secrete,* Editura Tineretului, Bucureşti, 1968
VERONA, SERGIU – *De ce Nürnberg,* Editura Albatros, Bucureşti, 1974
WEIL, F. – *Edouard Benes*
WELLS, H. G. – *La Russie telle que je viens de la voir*
WIESENTHAL, SIMON – *Asasinii printre* noi, Editura Politică,Bucureşti, 1969
WINGHTQN, CHARLES şi PEÂS, GUNTER – *Spionii veneau din infern,* Editura Politică, Bucureşti, 1971
ZELETIN, ŞT. – *Burghezia română. Origina* şi rolul ei istoric, Cultura Naţională, Bucureşti, 1925
ZINCA, HARALAMB – Şi a fost ora H*...,* Editura Militară, Bucureşti, 1971
* * * *Afacerea Skoda. Discursuri rostite la şedinţele Senatului de la 1 şi 3 aprilie 1933*
* * * *Afacerea Tester* (manuscris)
* * * *Amintiri literare despre vechea mişcare socialistă* (1870—1900)
* * * *Asasinatele de la Jilava, Snagov şi Strejnicul.* 25—27 *noiembrie 1940, Comandamentul militar al Capitalei, Bucureşti, 1941*
* * * *Corespondenţa preşedintelui Consiliului de* Miniştri al U.R.S.S. cu preşedinţii S.U.A. şi cu primii miniştri ai Marii Britanii din timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei, 1941—1945, E.S.P.LA., Bucureşti, 1958, vol. I—II
* * * *Diplomaţi iluştri,* Editura Politică, Bucureşti, vol. I—III

* * * *Documente privind activitatea P.C.R. În armată* (1921—1924)
* * * *Documente privind istoria militară a poporului român,* Editura Militară (col. Petre Ilie, col. dr. Al. Gh. Savu, col. Domida Loghin, căp. Mihai E. Ionescu), Bucureşti, 1977—1978, vol. I—IV
* * * *Documente secrete ale Marelui Stat Major francez,* Berlin, 1941
* * * Eliberarea Parisului, Editura Politică
* * * Insurecţia *din august 1944. Semnificaţia ei istorică,* Editura Militară, Bucureşti
* * * *Le proces Laval, compte rendu stenographique*
* * * *Marea conflagraţie a secolului XX. Al doilea război mondial,* ediţia a II-a, Editura Politică, Bucureşti, 1974
* * * *Memorial de război,* Editura Politică, Bucureşti, 1976
* * * *Memoriile doamnei Elena Lupescu (Aventura de dragoste a fostului principe moştenitor Carol) Destăinuiri senzaţionale,* trad. de Vicanu
* * * *Monarhia de Hohenzollern văzută de contemporani*
* * * *P.C.R. În viaţa social-politică a României 1921—1944,* Editura Militară, Bucureşti, 1971
* * * Procesul *marii trădări naţionale (stenograma dezbaterilor de la Tribunalul Poporului asupra Guvernului Antonescu),* Editura Eminescu, Bucureşti, 1946
* * * P*rocesul conducătorilor fostului Partid Naţional Ţărănesc,* Bucureşti, 1947
* * * *Relaţii internaţionale în acte şi documente* (vol. I) (1917—1939), 1974 şi vol. II (1939—1945), Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1976
* * * *Rezistenţa europeană în anii celui de-al doilea război mondial, 1938—1945,* Editura Militară, Bucureşti, vol. I—XII (1973— 1976)
* * * *România în războiul antihitlerist. 23 August 1944*-9 *Mai 1945,* Editura Politică, Bucureşti, 1966

* * * S.S. *în acţiune Documente despre crimele săvârşite de S.S.,* Editura Politică, Bucureşti, 1962
* * * *Stenogramele Conferinţei de la Teheran,* "Magazin istoric"
* * * *Voluntari români în Spania 1936—1939,* Editura Politică, Bucureşti, *1971*

Au fost de asemenea consultate colecţiile ziarelor: „Universul", „Timpul", „Adevărul", „Curentul", precum şi colecţiile revistelor „Magazin istoric", „Anale de istorie".

CUPRINS

XI. 4 APRILIE
XII. FRAŢII
XIII. SCHIMBAREA LA FAŢĂ
BIBLIOGRAFIE

EUGEN
BARBU
ITO